K'RANTI!

De Surinaamse pers

1774 - 2008

K'RANTI!
De Surinaamse pers 1774 - 2008

K'RANTI!

De Surinaamse pers, 1774 - 2008

Inhoud

Voorwoord 7
Archie Sumter

Inleiding 9
Angelie Sens

'Eerstelingen van Surinaamsche couranten'. De vroege Surinaamse pers, 1774-1816 15
Angelie Sens

'In een land van domheid en slavernij passen geene denkbeelden van verlichting en vrijheid'. De pers in de nadagen van de slavernij, 1816-1863 37
Francien Petiet

Spiegel van een verdeelde samenleving. De pers in jaren van sociale onrust, 1863-1937 55
Lila Gobardhan-Rambocus

De pers als partijdige observator. Van nieuwe staatsregeling tot Koninkrijksstatuut, 1937-1954 89
Jerome Egger

Van propaganda-instrument tot informatiebron. Journalistieke vernieuwing in de periode 1954-1975 115
Hans Breeveld

De tijdschriftpers in de roerige jaren zeventig. 139
Stuart Menckeberg

Van onafhankelijkheid naar staatsgreep. De dagbladpers in verwarrende tijden, 1975-1980 151
Henry Cameron

Intermezzo: inleiding op de jaren tachtig 169
Nita Ramcharan en Chandra van Binnendijk

Het donkerste tijdperk voor de persvrijheid. De media tijdens de militaire dictatuur, 1980-1987 173
Nita Ramcharan

Een nieuw spoor. Ontwikkelingen in de jaren tachtig 191
Chandra van Binnendijk

Intermezzo: inleiding op de jaren na 1987 213
Angelie Sens

De pers wederom op zonnige wegen. 221
Deryck Ferrier

Epiloog: veerkracht kranten geeft hoop 243
Marc De Koninck en Ellen de Vries

Dankwoord 253
Carla Sligte

Noten 255
Literatuur 273

Lijst van Surinaamse dagbladen 276
Lijst van afkortingen 285
Personen- en titelregister 289

Over de auteurs 297

Voorwoord

Het voornemen de geschiedenis van de pers in Suriname te schrijven is geboren, toen mijn collega Marc De Koninck en ik in 1999 in het gebouw in Paramaribo waar het dagblad *de Ware Tijd* gedrukt en gemaakt wordt, een blik wierpen op het archief. Wij zagen een woud van omgevallen stapels vochtige oude kranten en dachten: wat een rijkdom aan historische informatie ligt daar te verwelken! We vroegen ons af: tot hoever zouden deze kranten teruggaan in de tijd? Zijn er meer archieven die Surinaamse kranten en periodieken bewaren en in welke staat verkeren ze? En, bedachten we, wat zou het interessant zijn om de allereerste kranten, aanverwante publicaties en overige vormen van nieuwsvoorziening in Suriname te achterhalen. Van daaruit zou consequent kunnen worden onderzocht hoe de media zich tot op de dag van vandaag hebben ontwikkeld in Suriname en welke rol ze hebben gespeeld in de geschiedenis van het land!

Hoe meer wij erover dachten en spraken, hoe duidelijker het voor ons werd dat de persgeschiedenis van Suriname geschreven móést worden en wel op korte termijn. Stapels kranten dreigden immers te verpulveren en er waren nu nog verschillende mensen aanspreekbaar die de enerverende nieuwste geschiedenis van Suriname als journalist, uitgever, politicus, militair, economisch machthebber of etnisch leider mede vorm hadden gegeven. Zij konden getuigen hoe de – al dan niet vrije – media functioneerden in de turbulente tweede helft van de twintigste eeuw.

Wij hoopten dat wanneer de taak die wij onszelf hadden opgelegd was voltooid, we de lezers een fascinerend relaas te bieden hadden, dat inzicht verschaft in de Surinaamse historie in de loop der eeuwen zoals die was opgetekend en medebepaald door de 'geschiedschrijvers van het heden': de journalisten.

De Engelse tijd, de slavenperiode, de latere koloniale episode, de tijd sedert de staatsregeling van 1936, de overgang naar het Koninkrijksstatuut in 1954, de onafhankelijkheid, de militaire machtsgreep, het economisch verval, de uittocht naar Nederland – het bestaan van Suriname is doorspekt met historisch drama, noodlot, schuld, humor en heroïek, is vol met maatschappelijke en demografische bewegingen van bijbelse proportie en met verwijzingen naar de wereldgeschiedenis. Bovendien is de Surinaamse geschiedenis natuurlijk een tot in vrijwel al haar vezels met Nederland gedeeld verhaal. De pershistorie van Suriname is dan ook eveneens goeddeels de geschiedenis van een Nederlandse pers in Suriname en – later – van een Surinaamse pers in Nederland.

Met de beschrijving van de geschiedenis der nieuwsbrengers in en over Suriname wilden wij behalve een institutionele ook een levendige menselijke inkleuring aan 's lands gang door de tijd geven. Bij uitstek de nieuwsmedia weerspiegelen de emoties van de voortschrijdende Surinaamse actualiteit, de volkse mores, het dagelijks

leven en de bedrijvigheid. En ook reflecteren ze de culturele en politieke verschillen binnen het palet van etnische groeperingen, zowel in de stad als in het binnenland.

Bij dit alles moest de geschiedenis van de pers zelve in Suriname – haar eigenaren, uitgevers en journalisten, haar doelstellingen, invloeden en politiek-etnische verbindingen – de rode draad van het boek vormen. De vraag in welke mate welke media in welke periodes een onafhankelijk geluid konden laten horen en hoe persbreidel en censuur in hun werk gingen, was de belangrijkste.

Archie Sumter

Dit voorwoord schreef Archie Sumter in augustus 2001, in de beginfase van het project. In 2006 overleed hij. Uit respect voor zijn initiatief plaatsen wij deze tekst, die nog geheel accuraat is, ongewijzigd.

Inleiding

ANGELIE SENS

Voor u ligt het eerste overzichtswerk van de geschiedenis van de gedrukte media in Suriname. De nadruk ligt op de nieuws- en opiniebladen die vanaf 1774 tot nu in Suriname van de drukpers rolden en rollen.

Het boek is een initiatief van de journalisten Archie Sumter en Marc De Koninck. Vooral zonder Archie zou deze publicatie er niet gekomen zijn. Hij vond het vreemd dat aan het begin van de 21ste eeuw zo'n overzichtswerk nog steeds niet bestond. En hij vond het verbazingwekkend dat niemand vóór hem de uitdaging zag en aangreep om die geschiedenis te schrijven, in al haar volheid, in al haar complexiteit en in al haar bijzonderheid. Archie heeft zijn project helaas niet kunnen voltooien. Hij overleed in juli 2006.

Deze publicatie is dan ook voor Archie, zij is opgedragen aan hem. Een keur aan vooral Surinaamse auteurs heeft een bijdrage geleverd aan deze geschiedenis van de Surinaamse pers. De auteurs zijn, toen duidelijk werd dat hij niet lang meer te leven had, door Archie en Ellen de Vries benaderd met de vraag hieraan mee te werken. Het antwoord was bevestigend. Het resultaat mag er wezen.

Voorlopers

Toen hij dit project op stapel zette, was Archie Sumter zich ervan bewust dat de geschreven en gedrukte pers niet uit de lucht kwam vallen in de achttiende eeuw. De gedrukte pers is immers slechts een van de vormen van informatieverschaffing, nieuwsvoorziening en opinievorming. Daaraan voorafgaand en parallel daaraan bediende de indiaanse bevolking van Suriname zich van allerlei andere vormen van communicatie, zoals de prehistorische rotstekeningen of het gebruik van trommels en fluiten. Ook de Afrikaanse slaven kenden in hun onderlinge communicatie een veelheid aan uitingsvormen, die enerzijds stoelden op Afrikaanse gebruiken, maar anderzijds een antwoord vormden op het repressieve slavernijsysteem van de plantages. Taal, orale tradities, gebaren, drums, dansen (de doe bijvoorbeeld), kleding (zoals hoofddoeken), het waren allemaal manieren om openlijke en geheime boodschappen aan elkaar door te geven.

De informatieverspreiding door de koloniale overheid kende eveneens niet-gedrukte voorlopers. De overheid liet wet- en regelgeving op centrale plaatsen aanplakken of omroepen, op verschillende locaties in Paramaribo en op de plantages. Geruime tijd werden deze officiële berichten met de hand geschreven, eveneens met de hand gekopieerd en voorgelezen in en buiten de hoofdstad. Belangrijke bekendmakingen verschenen ook in druk, de zogeheten plakkaten. Tot 1774 werden deze reglementen en wetten in Nederland gedrukt, naar Suriname gezonden en daar publiek gemaakt.

Met andere woorden, voordat de eerste Surinaamse krant in augustus 1774 ver-

scheen, bestonden er zeer verfijnde communicatiesystemen in Suriname. Deze verdwenen niet door de opkomst van de gedrukte pers. Integendeel, ze bleven bestaan en kregen nieuwe, andere dimensies.

Orale cultuur

Taal, symbolen en andere vormen van communicatie zijn altijd in beweging. De ontwikkeling ervan wordt grofweg beïnvloed door twee aspecten: zaken van praktisch belang (voedselverwerving bijvoorbeeld) en de 'verhalen' die de normen en waarden van de samenleving overdragen. Deze orale geschiedenis is van groot belang voor de sociale cohesie en bepaalt grotendeels de tradities binnen een samenleving.

Orale overleveringen ontstaan, groeien, veranderen, verdwijnen over vele generaties en kunnen gezien worden als een lange keten van conversaties tussen leden van een cultuur in verleden en heden. De geschiedenis wordt niet gefixeerd, maar voortdurend aangepast aan de omstandigheden en behoeften. Er is hier sprake van een geheel ander gebruik van tijd en ruimte dan in een schriftcultuur.

De eerste kolonisten in Suriname troffen daar de indianen aan, die toen al eeuwenlang beschikten over een eigen orale en 'symbolische' cultuur. De kolonisten namen uiteraard hún Europese cultuur met zich mee, inclusief het schrift. Afrikaanse slaven brachten op hun beurt hun eigen Afrikaanse orale en 'symbolische' cultuur mee naar Suriname. In sommige gevallen kenden zij ook een schriftcultuur, afhankelijk van de plaats van herkomst in Afrika.

Omdat niemand in eerste instantie de taal van de ander beheerste, ontstond al snel een *lingua franca* voor de contacten onderling. Indianen, Europeanen en Afrikanen beïnvloedden elkaar wederzijds; elementen van de verschillende culturen vormden gezamenlijk een nieuwe taal en nieuwe vormen van communicatie. Daarbij moet wel bedacht worden dat Suriname zeer ongelijke sociale verhoudingen kende, waardoor de (gedwongen) integratie van culturen een grillig en gebrekkig verloop kende. Culturen en hun communicatievormen bleven gedeeltelijk naast elkaar bestaan, maar vermengden zich ook in de zich ontwikkelende multiculturele samenleving. Binnen elke subcultuur gingen eigen en 'vreemde' elementen door elkaar lopen. In Suriname werd een vorm van het Sranan Tongo ('Negerengels') de contacttaal tussen blank en zwart. De taal van de officiële communicatie was, evenals de schrijftaal, Nederlands.

Als culturen een complexere sociale samenhang krijgen – de groep en de afstanden worden groter – ontstaat de noodzaak om de communicatie en nieuwsvoorziening op een structurelere manier vorm te geven. In de westerse schriftcultuur ontstond hieruit, uiteindelijk, 'de krant'. De eerste krant in Suriname, uitgekomen op 10 augustus 1774, verscheen inderdaad op een moment dat de Surinaamse samenleving complexer was geworden en de afstanden zowel letterlijk als figuurlijk groter waren dan voorheen. *De Weeklykssche Woensdaagsche Surinaamse Courant* moest degenen die het aanging op de hoogte houden van de verwikkelingen in en buiten Suriname. Kort gezegd: goede informatie is juist dan nodig als het economisch welvaren en de sociale cohesie bedreigd worden. Het was niet voor niets dat de koloniale overheid toestemming verleende – in de vorm van een privilege, de gebruikelijke vorm toentertijd – om die eerste krant te doen drukken en verspreiden.

De mondelinge en symbolische communicatie bleef uiteraard bestaan en het belang hiervan is in de Surinaamse samenleving nog altijd groot. Voorbeelden van een nog immer zeer levendige orale traditie zijn de *Anansitori's* (vertellingen over de

spin Anansi) die in de zeventiende en achttiende eeuw door slaven werden meegebracht uit West-Afrika.

Persvrijheid

Aandacht voor de vrijheid van meningsuiting en het voorkomen van censuur en zelfcensuur zijn onlosmakelijk verbonden met de opkomst en groei van de pers. De relatieve persvrijheid die de Nederlandse Republiek in de zeventiende en achttiende eeuw kenmerkte, wordt niet voor niets 'relatief' genoemd. Vergeleken met de omringende landen in Europa was in de Republiek inderdaad sprake van een open samenleving met mogelijkheden voor diverse individuen en groepen om hun gedachten en meningen te verspreiden en toe te vertrouwen aan de drukpers. Dat laat echter onverlet dat ook in de Republiek de hogere en lagere overheden herhaalde pogingen deden de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid te beknotten, veelal in tijden van onrust en politieke turbulentie.

Suriname was en is geen kopie van Nederland. De Surinaamse samenleving was een koloniale, gekenmerkt door ongelijke machtsverhoudingen met een blanke elite die de touwtjes in handen had. Het was deze elite die de pers in 1774 in Suriname introduceerde. Het was dezelfde koloniale bovenlaag die in de bres sprong voor de pers en de persvrijheid in Suriname, maar die ook de ontluikende persvrijheid aan banden legde als de omstandigheden daartoe noopten.

De Surinaamse pers kende in haar lange geschiedenis tijden van relatieve persvrijheid en periodes van (strenge) censuur. Al vroeg in die geschiedenis namen ook niet uit de elite afkomstige drukkers, uitgevers en journalisten het heft in eigen hand. Ze gaven kranten en tijdschriften uit waarin niet zelden geageerd werd tegen de overheid, tegen uitbuiting, onrecht en onrechtvaardigheid, en tegen de dominante politieke en economische belangen. Natuurlijk zetten zij hun media tevens in voor hun éigen politieke, sociale, economische en religieuze belangen en die van hun achterban. Eigenbelang en idealisme gingen en gaan vaak hand in hand.

Overzicht van het boek

Dat de Surinaamse pers onmiskenbaar een zeer invloedrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis van Suriname laat dit boek zien. In tien hoofdstukken worden de belangrijkste ontwikkelingen van de pers in Suriname en haar wisselwerking met maatschappij en politiek voor het voetlicht gebracht. In de epiloog wordt voorzichtig naar de toekomst gekeken. De overwegend Surinaamse auteurs hebben diverse achtergronden: het zijn historici, sociale wetenschappers en journalisten.

In de eerste bijdrage schetst Angelie Sens de vroege Surinaamse pers (1774-1816). In deze ontstaansperiode waren de diverse bladen nauw verbonden met de blanke toplaag en de koloniale overheid. Er was sprake van censuur en zelfcensuur, maar de relatieve vrijheid van drukpers en van meningsuiting in Suriname maakte het mogelijk dat meerdere drukkers en uitgevers tegelijkertijd actief waren. Als we kijken naar andere koloniën in West en Oost, dan neemt Suriname op het gebied van de gedrukte pers een uitzonderlijke positie in. In geen enkele andere kolonie verschenen in die periode tegelijkertijd meerdere kranten en tijdschriften.

In het artikel van Francien Petiet, die de jaren 1816-1863 behandelt, zien we een bestendiging van die relatieve vrijheid van drukpers. Het aantal drukkers en krantentitels nam toe. Tegelijkertijd consolideerde de koloniale overheid haar greep op

de pers. Mede hierdoor was volgens Petiet de Surinaamse pers in deze jaren weinig opwindend. Toch gistte het en waren er veranderingen op til. De nakende afschaffing van de slavernij ging niet helemaal voorbij aan de pers. Sommige kranten en tijdschriften publiceerden incidenteel artikelen in het Sranan Tongo. En op 1 juli 1863, toen de afschaffing een feit was, verscheen het nieuwe blad *De West-Indiër*, dat kritischer was dan zijn collega's en een nieuw tijdperk inluidde.

Dat nieuwe tijdperk (1863-1937) wordt beschreven door Lila Gobardhan-Rambocus. De afschaffing van de slavernij, de tienjarige overgangsperiode van staatstoezicht, de daaropvolgende immigratie van contractarbeiders en de ontluikende emancipatie van de diverse etnische en religieuze bevolkingsgroepen lieten hun sporen na in de Surinaamse samenleving en in haar pers. In 1865 werd de persvrijheid in Suriname bij wet geregeld. Het aantal titels nam toe, de kranten werden 'volwassener' op het gebied van de journalistiek. Gobardhan-Rambocus beschrijft hoe de pers spreekbuis was voor de diverse belangengroepen en ze geeft de kracht van de pers aan in het beïnvloeden van opinies en van maatschappelijke en politieke ontwikkelingen. Deze wisselwerking – de pers als spiegel en als motor – laat ze zien aan de hand van thema's als het onderwijs, de Koloniale Staten en de sociale onrust. Menig drukker, uitgever en/of hoofdredacteur was in die periode lid van de Staten.

Jerome Egger trekt het grote belang van de pers als spiegel en als motor bij de maatschappelijke, staatsrechtelijke en politieke veranderingen in Suriname door tot 1954. De nieuwe staatsregeling van 1937, de Tweede Wereldoorlog en vooral de jaren na 1945 brachten deze veranderingen in een stroomversnelling. In deze periode werd de weg naar zelfstandigheid en – uiteindelijk – onafhankelijkheid van Suriname ingeslagen. Deze weg was geplaveid met de opkomst van politieke partijen, vaak met hun eigen bladen, met de komst van nieuwe kranten en tijdschriften en met de koppeling tussen pers en politiek. In de kranten was veel ruimte voor meningen, commentaren en debatten. Onpartijdig was de pers in Suriname in deze periode zeker niet, zeer dynamisch wel.

In de bijdrage van Hans Breeveld wordt nader ingegaan op het nieuwe, zelfstandige Suriname na 1954 als het Koninkrijksstatuut een feit is. De contouren van de verbroederingspolitiek en het Surinaamse nationalisme tekenen zich af. Het partijpolitieke karakter van menige krant en tijdschrift leidde tot de oprichting van 'neutrale' kranten die stonden voor meer objectieve, meer uitgebalanceerde en journalistiek verantwoorde berichtgeving.

Vanaf eind jaren zestig, als de politieke en maatschappelijke tegenstellingen aangescherpt worden en de onrust het land ontregelt en lamlegt, schieten nieuwe bladen als paddenstoelen uit de grond. De tijd is aangebroken voor verandering en vernieuwing, aldus de boodschap van deze jonge pers, die vanuit diverse invalshoeken probeert mensen te mobiliseren en activeren voor het nieuwe Suriname. Stuart Menckeberg gaat in zijn bijdrage nader in op deze tijdschriften uit de jaren zeventig.

In de jaren 1975-1980 probeerde de dagbladpers zo goed en zo kwaad als het ging zijn lezers van nieuws en informatie te voorzien, al dan niet gelardeerd met commentaren, zo laat Henri E. Cameron in zijn bijdrage zien. Cameron gaat in op de achtergronden van de staatkundige onafhankelijkheid, zoals die in de Surinaamse politiek en pers naar buiten kwamen, en op de gebeurtenissen rond de militaire coup van februari 1980.

De voor Suriname zo belangrijke jaren tachtig zijn onderwerp van twee bijdra-

gen, voorafgegaan door een feitenoverzicht. De journalisten Nita Ramcharan en Chandra van Binnendijk verhalen elk vanuit hun eigen achtergrond en ervaringen de persgeschiedenis van deze periode van binnenuit. De militairen onder leiding van Desi Bouterse leken een belofte voor de toekomst van Suriname met een – nieuwe – rol voor de Surinaamse media (kranten, radio en tv). De werkelijkheid was anders. Er ontstond tweespalt binnen de journalisten en andere mediawerkers. Het Bouterse-regime legde de media al snel aan banden en er was sprake van strikte censuur en zelfcensuur. Persvrijheid was nog slechts een echo uit het verleden.

Chandra van Binnendijk, in de jaren tachtig persoonlijk actief betrokken bij de 'progressieve mediawerkers', haalt onder andere de initiatieven voor een nieuwe journalistiek en een nieuwe journalistieke organisatie in Suriname in deze jaren voor het voetlicht. De initiatieven waren goed, de uiteindelijke situatie waarin de Surinaamse media zich in 1987 bevonden niet.

Deryck Ferrier beschrijft in zijn bijdrage het opkrabbelen van de pers en andere media vanaf de verkiezingen van 1987 tot heden. In de jaren negentig is de persvrijheid hersteld en het perslandschap langzaam veranderd. Ferrier is (gematigd) optimistisch over de mogelijkheden van de Surinaamse pers uit te groeien tot een daadwerkelijk vrije, onafhankelijke, volwassen pers. Zowel de 'oude' als de 'nieuwe' kranten voelen de hete adem van concurrerende media – radio, tv en in mindere mate internet – in de nek en dienen hier een antwoord op te vinden. Het opleiden en aantrekken van professionele, onafhankelijke journalisten is een van de antwoorden hierop.

In de epiloog zien Marc De Koninck en Ellen de Vries de veerkracht van de Surinaamse pers die hoop op een betere toekomst in zich draagt. Ze schetsen ook de hindernissen en moeilijkheden om die veerkracht in daadkracht om te zetten.

Achter in dit boek is een lijst met Surinaamse kranten opgenomen die tussen 1774 en nu verschenen en nog verschijnen. Een complete lijst van álle Surinaamse periodieken (niet alleen kranten maar ook tijdschriften) is te vinden op de website www.surinaamsepers.net. Deze website biedt nog veel meer: een webtentoonstelling, achtergrondinformatie over kranten, personen en thema's uit de Surinaamse persgeschiedenis, en de mogelijkheid tot het downloaden en printen van enkele bijzondere historische titels.

'Eerstelingen van Surinaamsche couranten'

De vroege Surinaamse pers, 1774-1816

Angelie Sens

Als in 1774 de eerste krant van Suriname op het punt staat te worden geboren, beschikt de kolonie over een levendige agrarische economie, die echter in toenemende mate wordt verstoord door aanvallen van marrons (gevluchte slaven) op plantages en zelfs op huizen aan de rand van Paramaribo. De overvallen, waarbij de marrons voedsel, wapens, gereedschap en vrouwen buitmaken, nemen omstreeks 1770 in aantal en heftigheid toe, met name vanuit het Cottica-gebied. De aanvallers staan onder leiding van gevreesde krijgers als de legendarische Boni. Het lukt de kolonisten niet om de marrons uit te schakelen. Vanwege een gebrek aan blanke soldaten vormt gouverneur Jan Nepveu in 1772 het Neeger Vrijcorps, bestaande uit vrijgekochte slaven die getooid zijn met groene hoofddeksels. Na de smadelijke nederlaag tegen Boni in Buku krijgt het Vrijcorps rode baretten, omdat veel groene mutsen in handen van de marrons zijn gevallen. In de volksmond worden deze zwarte soldaten 'Redi Moesoes' genoemd.

Suriname, dat in 1667 bij de Vrede van Breda aan Nederland was toegekend, had zich in de eerste eeuw van het Nederlandse bewind ontwikkeld van een vrijwel uitsluitend rietsuiker producerende kolonie tot een land met een veelzijdige landbouwproductie. Het aantal plantages was in die periode sterk gegroeid. Koffie, cacao, katoen, tabak, rijst en hout waren belangrijke (export)producten geworden.

Tussen 1764 en 1776 is Suriname echter in de greep van een kredietsysteem dat is gebaseerd op plantagehypotheken. Surinaamse plantages worden uit speculatieve overwegingen bewust veel te hoog getaxeerd, mede geschraagd door de hoge koffieprijzen en dus de verwachte hoge opbrengsten van koffie. Door dit kredietsysteem ontstaat een schuldenlast voor plantage-eigenaren die buiten proportie is. Financiers van deze hypotheken zijn in Amsterdam zetelende 'negotiatiefondsen' (beleggingsfondsen), die hun kapitaal vergaren door de inleg van grote en kleine obligatiehouders. De koffieprijzen dalen tussen 1771 en 1775 echter dramatisch en de schuldenlast begint een echte last te worden. Planters kunnen niet meer aan hun verplichtingen voldoen en menige plantage wordt noodgedwongen tegen een veel lagere prijs verkocht. Het zijn vooral de Nederlandse koopman-bankiers en fondsdirecteuren die geld verdienen aan dit voor hen lucratieve systeem. De Surinaamse planters en de obligatiehouders zijn de uiteindelijke verliezers. Bijkomend effect is dat de nieuwe plantage-eigenaren vaak niet meer in Suriname wonen, het zogenaamde absenteïsme, en de bedrijfsvoering en administratie overlaten aan directeuren en administrateurs. Volgens de historicus Alex van Stipriaan heeft de Amsterdamse beurscrisis van 1773 altijd een te prominente rol gespeeld in de verklaringen voor de financiële malaise die Suriname in het laatste kwart van de achttiende eeuw teistert.[1] De verklaring dient eerder gezocht te worden in het kredietsysteem als zodanig, zoals dat zich in de jaren zestig en zeventig ontwikkelde.[2]

COLLECTIE INTERNATIONAAL PERSMUSEUM 6853

Ao. 1774. No. 1

De Weeklykſche JUSTITIA Woensdaagſche

SURINAAMSE PIETAS COURANT.

VAN DEN FIDES. 10. AUGUSTUS.

OPDRAGT VAN DEN UITGEEVER.

Zie hier dan goedgunstige Leezer het eerſte Blad, by wyze van Courant, 't welk in deeze Colonie van Surinaamen gedrukt zynde, 't Daglicht komt te aanſchouwen; een Werk, 't geen moogelyk voor my, door andere, zints lange zoude zyn ondernoomen geweest; wanneer de Zwaarigheeden, altoos, omtrent het admitteeren eener Drukkerye in Reflexie gekoomen, eerder weg geruimt waaren geworden; alzoo men reeds onder de Regeering van wylen den Heer Gouverneur MAURICIUS, daar over heeft beginnen te denken; doch dit nu door de Medewerking, teffens, van den tegenswoordigen Regeerende Heer Gouverneur JAN [illegible], tot zoo verre zyn beſlag gekreegen hebbende, en dat ik, vervolgens myne Suppliques, gepreſenteert aan Haar Ed: Groot Achtb: de Heeren Directeuren, als meede aan den Ed: Hove van Politie en Crimineele Juſtitie deezer Colonie, goedgunſtiglyk geappointeert zyn geworden, en dienvolgens met een Privilegie van 25 Jaaren begunſtigt. Zoo is het, welmeenende Leezer, dat ik niet heb willen afzyn, omme, zoo veel moogelyk, 't nut en gemak, eener Drukkerye, aan een yder te doen blyken, en dus met deeze onderneeming te beginnen, in hoope het my mooge gelukken, om door de hulp en gunſtige handbieding, van kundige Liefhebbers, den Leezer altoos naa zyn genoegen te kunnen voldoen.

Dus dan bedankende, den geene, die zig by Inteekening wel hebben willen verbinden, omme een jaarlyks Exemplaar te zullen neemen, en dezelve als de grondleggers van dit Werk ben Conſidereerende; zoo is het, dat ik als noch, gelyk by myn reeds gedivulgeerd Advertiſement gedaan hebbe, en waaraan ik my kortsheidshalve Refereere, alle kundige Liefhebbers verzoeke, omme zoo veel moogelyk te Contribueeren, 't geen eenigzints tot in ſtandthouding deezer kan dienen; en teffens, ſtrekken tot Nut en Vermaak der geene die dezelve zullen willen Leezen; aan wien te gelyk verzoeke, alle Feilen, ten minſten in den beginne, met een gunſtig oog te willen paſſeeren, en my derzelver Remarques en Conſideratiën op een of andere manier te doen geworden, dewelke altoos met erkentenisſe zullen werden aangenoomen. *Vaart wel.*

Mr. W. J. BEELDSNYDER MATROOS.

A

De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant, nummer 1, woensdag 10 augustus 1774.
Collectie Persmuseum, Amsterdam

Tegen de achtergrond van deze gebeurtenissen – de oorlog met de marrons en de uitwassen van het speculatieve en worgende kredietsysteem – verschijnt op 10 augustus 1774 de eerste krant van Suriname: *De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant*. De krant is geen eendagsvlieg, zoals de dertig jaar eerder in Nederlands-Indië verschijnende *Bataviase Nouvelles* (1744-1746), een blad dat al snel verboden wordt door de Vereenigde Oost-Indische Compagnie en pas ruim zestig jaar later een opvolger krijgt.[3] Kennelijk zien zowel de gouverneur als de directeuren van de Sociëteit van Suriname (toestemming van deze autoriteiten was geboden) de noodzaak in van een eigen Surinaamse pers. En het blijft niet bij één nieuwsblad. Vanaf midden jaren tachtig van de achttiende eeuw – de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) is dan voorbij – neemt het aantal drukkers en nieuwsbladen in Suriname sterk toe. Dit hoofdstuk geeft een beeld van deze "eerstelingen van Surinaamsche couranten".[4]

Eerste drukker in Suriname

Het allereerste exemplaar van *De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant*[5] is getooid met de spreuk 'Justitia Pietas Fides' (Gerechtigheid Vroomheid Trouw).[6] De courant telt vier pagina's en de voorpagina van deze eersteling wordt geheel in beslag genomen door de 'Opdragt van den Uitgever' van de hand van de te Utrecht geboren en getogen mr. Wolphert Jacob Beeldsnyder Matroos (1742-1793).

Beeldsnyder Matroos studeerde rechten aan de Utrechtse universiteit. In 1762 werd hij hier ingeschreven en zijn *dissertatio* verscheen in hetzelfde jaar. In Nederland verwierf hij zich een positie in de Sociëteit van Suriname, het lichaam dat de kolonie beheerde en waarin drie deelgenoten participeerden: de West-Indische Compagnie, de familie Van Aerssen van Sommelsdijck en de stad Amsterdam. Begin 1770 arriveerde Beeldsnyder Matroos in Suriname waar hij een mooie bestuurlijke carrière opbouwde. We komen hem achtereenvolgens tegen als secretaris van het 'collegie van kleine (rechts)zaken', als 'Boekhouder Generaal', in 1783-1784 als interim-gouverneur en een jaar erna als 'ontvanger der In- en Uitgaande Rechten'.[7]

> "Zie hier dan goedgunstige Leezer het eerste blad, by wyze van courant, 't welk in deeze Colonie van Surinaamen gedrukt zynde, 't Daglicht komt te aanschouwen; een Werk, 't geen moogelyk voor my, door andere zints lange zoude zyn ondernoomen geweest; wanneer de Zwaarigheeden, altoos, omtrent het admitteeren eener Drukkerye in Reflexie gekoomen, eerder weg geruimt waaren geworden; alzoo men reeds onder de Regeering van wijlen den Heer Gouverneur Mauricius, daarover heeft beginnen te denken, doch nu door de Medewerking, teffens, van den teegenswoordigen Regeerdende Heer Gouverneur JAN NEPVEU, tot zoo verre zyn beslag gekreegen hebbende [...]."

We lezen in bovenstaande eerste zinnen van de 'Opdragt' dat al tijdens het gouverneurschap van Jan Jacob Mauricius (1742-1751) pogingen zijn ondernomen een drukkerij in Suriname op te richten. Mauricius vormde hier zelfs een afzonderlijke kas voor.[8] Maar de bezwaren hiertegen wogen kennelijk zo zwaar, dat er geen goedkeuring aan verleend kon worden. Beeldsnyder Matroos suggereert dat ook na Mauricius' gouverneurschap diverse verzoeken om een drukkerij op te zetten zijn ingediend.[9] Zonder resultaat.

Over de eerste drukpers in Suriname is een foutieve lezing in omloop. In het voor-

woord bij het *West Indisch Plakaatboek* (1973) staat dat tot 1760 plakkaten en andere voor het publiek bestemde officiële aan- en afkondigingen met de hand worden geschreven en op diverse plaatsen in de kolonie worden opgehangen of voorgelezen. In 1760 worden de voor Suriname bestemde plakkaten voor het eerst gedrukt, bij Petrus Schouten in Amsterdam.[10] Vervolgens zou in februari 1764 het oudst bekende drukwerk in Suriname zelf van de pers zijn gerold, een plakkaat dat gouverneur Wigbold Crommelin in dat jaar uitvaardigde. Als drukker wordt genoemd: "de Weduwe N. Vlier ter Gepriv. Drukkery van de Edele Directie en 't Land".[11]

Uit nader onderzoek blijkt echter dat dit plakkaat, dat bepaalt dat er per twintig slaven op een plantage minstens één blanke in dienst moet zijn,[12] pas veel later is gedrukt. Het moet ná 1781 zijn geweest, omdat in dat jaar de weduwe van Nicolaas Vlier diens drukkerij voortzette, maar vóór 1786 omdat zij in dat jaar hertrouwde en al na enkele maanden voor de tweede keer weduwe werd; ze ging toen verder onder de naam Weduwe J. Tresfon jr. Er zijn meer voorbeelden bekend van officiële publicaties die pas (veel) later worden gedrukt, omdat het gouvernement het kennelijk nodig vindt de inhoud opnieuw onder de aandacht van het publiek te brengen.[13]

Niet het echtpaar Vlier, maar Beeldsnyder Matroos is de oprichter van de eerste drukkerij in Suriname. In juni 1772 wijzen de directeuren van de Sociëteit van Suriname Beeldsnyder Matroos, die gezien zijn carrière in Nederland en Suriname goede contacten heeft met het koloniale bestuur, voor 25 jaar 'een privilegie van drukperse' toe.[14] Begin 1774 vraagt hij ook het Surinaamse gouvernement een privilege, eveneens voor een periode van 25 jaar, om de stukken van de 'Hove van Politie en Crimineele Justitie' te mogen drukken. Ook dat wordt hem verleend en Beeldsnyder Matroos heeft vanaf dat moment het exclusieve recht in Suriname op het drukken van deze en andere officiële stukken, zoals plakkaten.

In mei 1774 rolt het eerste plakkaat van de pers van Beeldsnyder Matroos, over het in bezit hebben van kruit en geweren op de plantages. Vermoedelijk is dit dus de eerste in Suriname zelf gedrukte publicatie. Beeldsnyder Matroos brengt voor vijftig exemplaren van dit plakkaat vijftien gulden in rekening aan het gouvernement. Daarnaast heeft hij het recht ze te verkopen aan het publiek voor tien stuivers per stuk. Nog in diezelfde maand gaat het Hof van Politie en Criminele Justitie akkoord met een aanneemsom van duizend gulden, waarvoor Beeldsnyder Matroos een jaar lang alle officiële drukwerk zal verzorgen.[15]

Tenslotte wendt Beeldsnyder Matroos zich in augustus 1774 nog eens tot het Surinaams bestuur en verzoekt hij een privilege, wederom voor 25 jaar, voor het drukken en uitgeven van een "weekelijks nieuwspapier of courant", alsmede een jaarlijks 'Heerenboekje'.[16] Heerenboekjes zijn volgens Michiel van Kempen een verzamelterm voor "een soort jaarboekjes [...] waarin al de namen van de bewindhebbers, militairen, ambachtslieden, schrijvers enz. enz. van de West-Indische Compagnie en van de Geoctroyeerde Sociëteit van Suriname werden vermeld".[17] Ook hiervoor krijgt Beeldsnyder Matroos toestemming. Deze privileges zijn behalve eervol vooral een manier om zonder concurrentie inkomsten te verwerven.

Nog geen twee dagen na de toekenning van het privilege verschijnt op 10 augustus 1774 het eerste nummer van *De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant*, de eerste krant van Suriname. Hiervoor geldt dat van elk exemplaar de eerste proef ter goedkeuring aan de gouverneur of diens plaatsvervanger overlegd dient te wor-

den ("mits van jeder Druk alvoorens die uijtgegeeven word de eerste Proef ter Examinatie te fourneeren aan sijn Wel Edele Gestrenge den Heere Gouverneur of den oudste present sijnde Raad van deesen Hove").[18]

Buiten- en binnenland

Het eerste nummer van *De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant (WWSC)* weerspiegelt de actualiteit van dat moment. Vanwege het belang van dit eerste nummer staan we stil bij de inhoud ervan. Het blad heeft het over de onrust in Noord-Amerika, waar kolonisten in de clinch liggen met moederland Engeland, uiteindelijk resulterend in de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd en de afscheiding van het moederland (1776). Het conflict heeft repercussies voor de wereldhandel en dus ook voor de Nederlandse handelsmaatschappijen en koloniën. De befaamde 'Boston Tea Party' van 16 december 1773, symbool van die onafhankelijkheidsstrijd, wordt gememoreerd. Het is het culminatiepunt in een jarenlange strijd over zeggenschap over belastingen en heffingen die Engeland de ingezetenen van Noord-Amerika oplegt. De Amerikaanse boycot van door de British East India Company (EIC) ingevoerde thee (uit Azië) heeft volgens dit allereerste exemplaar van de *WWSC* Nederlanders geen windeieren gelegd. Amerikaanse kolonisten kopen – illegaal – thee van onder andere Nederlandse leveranciers zonder importheffingen te betalen, waarop Engeland reageert met de 'Tea Act', waarin de invoerrechten afgeschaft zijn. Overal in Noord-Amerika is er verzet tegen deze manoeuvre, behalve in Boston, waar de gouverneur meewerkt. In Boston vernietigen de zogeheten 'Sons of Liberty' de hele door EIC-schepen aangevoerde partij thee. In de volgende jaren zou de courant, en vanaf 1785 ook haar concurrent *De Surinaamsche Nieuwsvertelder*, de ontwikkelingen in Noord-Amerika op de voet volgen.

Ook het binnenlands nieuws krijgt heel wat aandacht in dit eerste nummer van de *WWSC*. Veel ruimte wordt ingenomen door berichten over de binnenlandse 'guerrillaoorlog' van de marrons en de troepenbewegingen van de koloniale overheid. Zo wordt gewag gemaakt van de expeditie van P.S. Stoelman in juni-juli 1774 die met honderdvijftig soldaten van het 'Neeger Vrijcorps' en twaalf burgersoldaten richting Wanekreek (Locusboom, Oost-Suriname) gaat. Het detachement ontdekt daar drie verlaten marrondorpen; de akkers met rijpe gewassen worden vernield.[19] Voorts wordt melding gemaakt van de voorgenomen veldtocht onder leiding van kolonel Fourgeoud, die korte metten moet maken met de marronrebellen en hun leiders, onder wie Boni en "Cormantie Codjo" (Kormantin Kodjo). Ook voor deze berichtgeving geldt dat de verwikkelingen met de marrons regelmatig zullen terugkomen in de *WWSC* en latere achttiende-eeuwse Surinaamse kranten, die doorgaans goed geïnformeerd zijn.

Eveneens duiken in dit eerste nummer elementen op die een vast onderdeel van de inhoud van de krant zullen worden: officiële mededelingen, benoemingen en scheepvaartberichten, inclusief de aankomst van slavenschepen. In volgende nummers opent de *WWSC* meestal met de overlijdensberichten. In dit eerste nummer ontbreken die. Advertenties, vast bestanddeel van de Surinaamse nieuwsbladen, ontbreken ook in dit eerste nummer: "Bij gebrek van plaats, zullen wy de bekoomene Advertissementen in de volgende plaatzen." Helaas zijn de nummers 2 tot en met 26 van de *WWSC* niet getraceerd. Het eerstvolgende bewaarde nummer – nummer 27 – dateert van 8 februari 1775 en bevindt zich in het Surinaams Museum te Paramaribo.[20]

De krant en de overheid

De in de jaren 1774-1816 verschijnende Surinaamse periodieken die in dit hoofdstuk aan de orde komen, zijn gericht op een klein bovensegment van de Surinaamse bevolking. Het nieuws, de commentaren en de advertenties richten zich op blanke en enkele gekleurde lieden die een zekere sociaal-economische status hebben, zoals planters, overheidsdienaren, kooplieden en winkeliers – vooral mannen, maar ook vrouwen. De couranten zijn niet alleen nieuwsbron en commercieel instrument, maar ook een overheidskanaal. Het drukken van overheidsdocumenten is een lucratieve bezigheid; de couranten worden ingezet voor de verspreiding van officiële bekendmakingen.

Een drukprivilege is dan ook een begeerd goed. In het achttiende-eeuwse Suriname is het mogelijk om zowel een privilege te verwerven van de in Amsterdam zetelende directeuren van de Sociëteit van Suriname als van de koloniale overheid. Een exclusief privilege van beide organen betekent, áls het gehandhaafd wordt, een drukmonopolie voor de hele kolonie. Na 1785 zien we dat in de praktijk meerdere drukkers tegelijkertijd een privilege hebben, een situatie die ook onder het Engels protectoraat (1799-1802) en het Engels bestuur (1804-1816) wordt voortgezet.

Ondanks de controle van de overheid, die met een drukprivilege samenhangt, is er ruimte voor kritische geesten die de couranten en tijdschriften als platform gebruiken voor hun genoegen, hun ongenoegen, hun idealen en wat dies meer zij. Waar de grenzen worden overschreden, grijpt de overheid in. Waarschuwingen, (tijdelijke) publicatieverboden en vervolgingen zijn de beschikbare middelen om onwelgevalligheden en overtredingen tegen te gaan. Het handhaven van de rust en orde en het tegengaan van de verspreiding van afwijkende meningen over politiek en maatschappij vormen de leidraad. Bij overtredingen – doorgaans door *anonimi* gepleegd – zijn het de drukkers/uitgevers die aangeklaagd, gewaarschuwd of vervolgd kunnen worden.

In de tweede helft van de achttiende eeuw waart het spook van de Verlichting door Europa én haar koloniën. Nieuwe denkbeelden over politiek, maatschappij, economie, cultuur en religie verspreiden zich over een groot deel van de wereld. Zij vinden hun weg in boeken, tractaten, pamfletten, tijdschriften en kranten. Trefwoorden zijn: alleenheerschappij versus vormen van democratie; economisch protectionisme versus vrijhandel; orthodoxe, benauwende godsdienstige stromingen versus een opener, menselijker beleving van godsdienst; onderwijs en opvoeding van de mens tot burger; gelijkheid, vrijheid en broederschap van álle mensen; afschaffing van de slavenhandel en de slavernij. Ook in Suriname vinden we mensen die (aspecten van) de Verlichting zijn toegedaan. En ook hier bedienen zij zich van de pers voor de verspreiding van hun denkbeelden.

Van kerkelijk-gereformeerde zijde is men bevreesd voor het in de kolonie doordringen van deïstisch gedachtegoed. Zo protesteren predikanten begin 1786 bij de gouverneur tegen een gedicht van N.C.L. (N.C. Lemmers) in de door W.H. Poppelmann gedrukte *Letterkundige uitspanningen*, waarin strofen voorkomen die huns inziens strijdig zijn met de heersende leer.[21] Gouverneur Wichers en de Raden grijpen niet in omdat het vers reeds gedrukt is. Gevolg is wel dat voortaan *alles* dat ter perse gaat ter goedkeuring voorgelegd dient te worden aan de gouverneur en als het theologische kwesties betreft ook aan de oudste predikant. Vanaf dat moment prijkt het punt 'licentieus boekdrukken' op de agenda van de vergaderingen van de koloniale overheid.[22]

In maart 1787 duikt de naam van de weduwe Tresfon jr. op in de notulen van Gouverneur en Raden. Zij wordt als drukker/uitgever genoemd van *De Surinaamsche Spectator*, een blad waarvan voor zover bekend geen exemplaren bewaard zijn gebleven. Gouverneur en Raden manen haar, als verantwoordelijke voor de inhoud van het blad, zich voortaan te onthouden van uitlatingen die "strijdig met de aangenomen principes van de openbare godsdienst" zijn. Het blijft bij een – milde – waarschuwing.[23]

Journalistieke bijdragen in de kranten en tijdschriften zijn in deze periode vrijwel nooit ondertekend, noch in Suriname, noch in Nederland. In sommige gevallen gebruikt de auteur een pseudoniem, zoals 'Philo-Machiavel',[24] of initialen, zoals in het geval van ene A.D., die Van Kempen de bijnaam geeft van 'De Satiricus' van *De Surinaamsche Nieuwsvertelder*. Deze persoon levert in 1787 een achttal bijdragen aan dit blad, waaronder 'Over het schryven incognito':

> "Wat het gebruik van namen betreft, ik ben daarvan een groot vriend, maar ik denk, dat de schoonste naam eens schrijvers op het Titelblad van zijn boek geen betere vertoning maakt, dan een schilderij van Rembrandt in de Kamer des gemaks."[25]

Na november 1787 verschijnen er geen artikelen meer van deze satiricus.[26] Over de schrijvers van kopij is niets met zekerheid te zeggen, of beter: is helemaal niets te zeggen. We kunnen niet meer achterhalen wie A.D. of Philo-Machiavel en al die andere anonieme journalisten zijn. Hoogstwaarschijnlijk moeten we ze zoeken in de culturele kringen van Paramaribo, waar de namen van bijvoorbeeld Hendrik Schouten, Paul François Roos, David Cohen Nassy, Jacob Voegen van Engelen, N.C. Lemmers en Willem Hendrik Poppelmann opduiken.

Het zal niet verbazen dat de meeste drukkers en uitgevers – functies die doorgaans verenigd zijn in dezelfde persoon – van de Surinaamse couranten en tijdschriften die omstreeks 1800 verschijnen, banden met diezelfde overheid hebben. Menigeen heeft een functie in het bestuurlijk apparaat of verkeert in dit soort kringen. Zo is Beeldsnyder Matroos secretaris van het 'collegie van kleine (rechts)zaken' en hij stijgt op de ladder van het Surinaamse bestuursapparaat om in 1783-1784 interimgouverneur te worden. Andere drukkers en uitgevers zijn 'ontvanger', '(eerste) gezworen klerk' of secretaris van een van de bestuursorganen. Menigeen begint zijn carrière in Suriname als directeur of administrateur op een plantage om niet zelden, na verloop van tijd, eigenaar van een of meerdere plantages te worden. Én ze hebben allemaal slaven. Zo ook plantersdochter Sara Johanna de Beer, alias weduwe Nicolaas Vlier, alias weduwe Jsaak Tresfon jr.

Een buitengewone weduwe

Nicolaas Vlier (1730/1-1781) vertrekt in het najaar van 1770 vanuit Amsterdam naar Suriname.[27] Als beroep geeft hij op 'Commies der vivres' (een functionaris belast met de aanvoer van levensmiddelen), een functie die hij in elk geval in 1777 nog uitoefent. In 1773 trouwt Nicolaas, hij is dan begin veertig, met de in Paramaribo geboren twintig jaar jongere plantersdochter Sara Johanna de Beer (1749/50-?). Begin 1773 gaat Vlier met haar in ondertrouw en het huwelijk wordt enkele weken later voltrokken op de plantage van haar ouders: plantage Dordrecht aan de Surinamerivier, die een jaar daarvoor verhypothekeerd is.[28] Sara's stiefvader, Pieter van

Akeren, schenkt waarschijnlijk Nicolaas drieduizend gulden rond die tijd.[29] Het echtpaar Vlier-De Beer krijgt in snel tempo zes of zeven kinderen.[30]

In 1776 verkoopt Beeldsnyder Matroos zijn drukkerij aan Nicolaas Vlier. De reden hiervoor is waarschijnlijk het groot verlof van Beeldsnyder Matroos, dat van juni 1776 tot september 1778 duurt.[31] Vlier beschikt kennelijk over voldoende middelen om de drukkerij te kopen en de *WWSC* uit te geven en te drukken. De verkoopprijs weten we niet, maar we weten wel dat Beeldsnyder Matroos met Vlier overeenkomt dat de laatste hem 2.800 gulden – extra – betaalt. Dit bedrag is de gage die Vlier jaarlijks krijgt voor zijn functie als commies.[32] Het is niet duidelijk of Vlier tegelijkertijd met de koop van de drukkerij het privilege van Beeldsnyder Matroos verwerft of dat hij een eigen privilege krijgt. Duidelijk is wel dat de naam van Nicolaas Vlier en zijn 'Geprivilegeerde Societeyts en Lands Boekdrukkery' vanaf april 1777 op de *WWSC* staat.

Na het overlijden van Vlier in 1781 gaat de drukkerij over op zijn weduwe, Sara de Beer, die de zaak voortzet. Voortaan prijkt haar naam – weduwe Nicolaas Vlier – op de WWSC. Vlier heeft kennelijk aanzien, respect en een zekere mate van rijkdom verworven in de jaren zeventig, wat onder andere blijkt uit het feit dat hij op fort Zeelandia begraven wordt.[33] Tot 1785 zijn Vlier, en vanaf 1781 zijn weduwe, de enige drukkers in de kolonie; ze verzorgen alle drukwerk, inclusief de wekelijkse courant. We weten niet in hoeverre drukkers/uitgevers zelf de pen ter hand nemen in de uitgaven die onder hun naam het licht zien. Er zijn geen aanwijzingen of bewijzen gevonden dat Nicolaas en Sara bijdragen leveren aan hun *WWSC*.

In 1781 woont de moeder van Sara, Anna Cornelia van Echten (1716-1782), bij haar in. Anna leidt, naar eigen zeggen, een sober bestaan.[34] Als de moeder het jaar erop overlijdt, krijgt Sara de Beer hoogstwaarschijnlijk maar een fractie – of zelfs helemaal niets – van wat ze geërfd zou hebben als haar stiefvader, Pieter van Akeren (?-1779), en haar moeder niet het slachtoffer waren geworden van het kredietsysteem dat Suriname in deze periode in de greep heeft. Bij de verkoop van plantage Dordrecht in 1784 door het negotiatiefonds van P. de Wolff en J. de Neufville meldt Sara zich voor haar rechtmatig deel van de opbrengst: haar kindsdeel uit de erfenis van haar biologische vader, Joost de Beer, een bedrag van 12.569 gulden. De Wolff en De Neufville betwisten haar aanspraak en zij spannen in 1786 een proces tegen haar aan bij de Staten-Generaal in Den Haag.[35]

In februari 1786 brengt Sara nog een kind ter wereld: Adriana Anna Alberta. De vader is Jsaac Tresfon jr. (1751-1786).[36] Tresfon jr. is dan ruim tien jaar in Suriname, getuige het bericht van zijn aankomst in de WWSC van 3 januari 1776:
"Den 1. January, naa een Reyze van even zoo veel [=8] Weeken en 2 daagen, Pieter Kok, Jan Rygers en Teunis Zeeman, de laatste van Rotterdam, hebbende als Passagier Isaac Tresfon."[37] In de jaren tachtig, onduidelijk is wanneer, begint Jsaac een relatie met Sara Johanna de Beer. Als hun kind geboren wordt zijn ze nog niet getrouwd. Dat doen ze op 10 maart 1786. Door zijn huwelijk wordt Jsaac eigenaar van de drukkerij, maar hij overlijdt slechts enkele maanden later, omstreeks 23 juli 1786.[38] Weduwe N. Vlier wordt weduwe J. Tresfon jr.

Naar het zich laat aanzien heeft Sara de Beer in de jaren tachtig financiële problemen. Dat blijkt ook uit het gegeven dat ze in 1785[39] haar drukpers en in 1789 – delen van – haar boedel (slaven) moet verkopen. Haar financiële noden worden bevestigd door een brief van gouverneur Wichers: in augustus 1786 schrijft hij te willen

voorkomen dat Sara en haar kinderen steun uit de armenkas zullen trekken.[40]

Drie hoofdrolspelers op het drukkerstoneel zijn in de jaren tachtig verdwenen, hetzij door overlijden (Vlier en Tresfon jr.), hetzij door andere bezigheden (Beeldsnyder Matroos). Anderen staan klaar om het stokje over te nemen. En al die jaren is er een constante factor: Sara Johanna de Beer, alias weduwe Vlier, alias weduwe Tresfon jr. Zij is degene die, ondanks haar financiële moeilijkheden, na het overlijden van haar man Nicolaas de zaak voortzet en de *WWSC* drukt. Zij is ook degene die na het overlijden van Jsaac Tresfon jr. de drukkerij voortzet onder de naam weduwe J. Tresfon jr. Haar naam als drukker duikt voor zover we kunnen nagaan voor het laatst op in 1809. Bij de volkstelling van 1811 leeft ze in elk geval nog.[41]

De Surinaamsche Nieuwsvertelder

Het duurt tot 1785 voordat de *WWSC* in Suriname haar eerste concurrent krijgt. Op 9 juni van dat jaar ziet *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* het licht, die wekelijks op donderdag – een dag na de *WWSC* dus – verschijnt.[42] De uitgever/drukker is W.H. Poppelmann.[43] *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* heeft het dubbele aantal pagina's van de WWSC. Deze acht pagina's bieden meer armslag voor nieuws en commentaar, zonder de advertentieruimte tekort te doen.

Willem Hendrik Poppelmann, die in 1777 zijn vader Louis opvolgt als 'Ontvanger der Hoofdgelden', ontpopt zich in de jaren tachtig als een druk bezet drukker en uitgever. Hij koopt in 1785 ter veiling de drukpers van Sara de Beer, dan nog weduwe Vlier, voor het niet misse bedrag van 5700 gulden.[44] Op 7 september 1785 kennen de Directeuren van de Sociëteit van Suriname hem een drukprivilege toe dat persoonsgebonden en niet met uitsluiting van anderen is.[45]

Kort na deze verkoop is, zo blijkt uit een brief van Poppelmann aan de Sociëteit van Suriname van 24 december 1785, de weduwe Vlier een nieuwe drukkerij aan het opzetten met hulp van de 'Eerste Exploicteur' (te vergelijken met een deurwaarder) van Suriname, Unico Wilkens (1736-1793). Ze is dan zwanger van het kind van Jsaac Tresfon jr. Medio december 1785 heeft zij – wederom – het recht verworven om overheidsdocumenten van zowel de Sociëteit als de Surinaamse overheid te drukken, toegekend door de Hove van Politie. Eind 1785 hebben dus zowel Poppelmann als Sara de Beer een privilege. Hij vindt dit oneerlijke concurrentie en hoopt dat de Heren in Amsterdam hier een stokje voor kunnen steken. Wat Poppelmann eigenlijk wil is een exclusief privilege van 25 jaar, zoals Beeldsnyder Matroos dat begin jaren zeventig verwierf.[46] Dat krijgt hij dus niet. In augustus 1786 dient hij een nieuw rekest in.[47]

Het rekest van 1786 is een sleuteldocument in deze episode van Suriname's persgeschiedenis. Poppelmann is in de veronderstelling dat hij door de koop van de drukpers van Sara de Beer tevens het exclusieve privilege koopt dat op die pers zou rusten. Daarom betaalt hij het hoge bedrag van 5700 gulden, in zijn woorden: "méér dan tweederde van de innerlijke waarde". Desondanks is Sara de Beer gewoon doorgegaan met het drukken van de *WWSC*, mét vermelding van haar privilege. Poppelmann heeft hierin berust omdat hij het niet over zijn hart kan verkrijgen "eene nooddruftige vrouw en kinderen" het brood uit de mond te stoten.

Recent is echter haar tweede echtgenoot, J. Tresfon jr., overleden en Sara de Beer heeft volgens Poppelmann haar "boedel voetstootsch verlaten".[48] Vrijwel meteen is Unico Wilkens op de proppen gekomen met een onderhands koopcontract dat reeds

voor het overlijden van Tresfon jr. is afgesloten en waarmee hij de betreffende drukpers opeist.[49] Poppelmann wil aan deze situatie een einde maken. Hij vindt dat er in de kolonie Suriname plaats is voor maar één drukkerij, gezien het geringe aantal blanken dat gebruik maakt van de producten van de drukpers. Er zullen nooit voldoende drukopdrachten zijn om meerdere drukkerijen rendabel te maken. Daar komt bij dat Poppelmann naar eigen zeggen reeds twaalfduizend gulden heeft geïnvesteerd in zijn drukkerij. Des te meer reden om hem het exclusief privilege te gunnen. In tegenstelling tot wat Van Kempen schrijft, pleit Poppelmann dus juist voor een druk*monopolie* teneinde de kunsten en wetenschappen in Suriname op een hoger plan te brengen.[50]

Poppelmanns rekest gaat vergezeld van een advies van gouverneur Wichers richting Amsterdam. Wichers weerlegt het argument van Poppelmann dat kunsten en wetenschappen bij een drukmonopolie het best tot hun recht komen, integendeel zelfs. Maar Poppelmann heeft wel gelijk als hij schrijft dat twee drukpersen in zo'n kleine koloniale samenleving te veel is. Wichers meent verder dat het een kostbare zaak is om een drukkerij te exploiteren, vooral gezien de loonkosten. Hij stelt voor het recht tot drukken van de voormalige weduwe Vlier in te trekken. Om ervoor te zorgen dat de weduwe en haar kinderen niet ten laste komen van de armenkas, moet Poppelmann haar jaarlijks vijfhonderd gulden betalen, haar hele leven lang. Poppelmann zou dan voor tien jaar een exclusief privilege kunnen krijgen, mits van overheidswege het drukloon vastgelegd wordt om op die manier monopolievorming te voorkomen.[51]

Het advies van Wichers wordt kennelijk niet overgenomen door de Heren te Amsterdam (of de Hove van Politie en Justitie steekt hier een stokje voor). Zowel Poppelmann als Sara de Beer drukken hun couranten in de jaren erna. Sara de Beer drukt haar *WWSC* zover we kunnen nagaan zonder privilege – in de bekende exemplaren uit 1788 vermeldt zij in elk geval geen privilege meer –, maar ze krijgt wel advertenties en bekendmakingen van de overheid ter plaatsing aangeboden. Poppelmann daarentegen vermeldt wel een privilege op zijn *Surinaamsche Nieuwsvertelder*.

Scherpe pen

De *WWSC* verandert onmiskenbaar vanaf midden jaren tachtig. In de jaren zeventig en begin jaren tachtig bevat de courant 60 tot 75 procent (nieuws)berichten en 25 tot 40 procent advertenties. Eind jaren tachtig bestaat de krant nog hoofdzakelijk uit overlijdens- en scheepvaartberichten, maar bovenal uit advertenties. Over het algemeen zijn het dezelfde advertenties als in de krant van Poppelmann. Ook de bladspiegel van de *WWSC* is veranderd, waardoor er op de beschikbare vier pagina's veel minder ruimte voor tekst is.

We weten helemaal niets over de 'journalisten' achter beide couranten. Tot 1785 lijkt het erop dat de meer bespiegelende, hetzij originele, hetzij uit Nederlandse en buitenlandse bladen overgenomen bijdragen in de *WWSC* verzorgd worden door mensen die zich verdiepen in wat er in de wereld gebeurt, ook op het gebied van nieuwe – verlichte – ideeën en nieuwe maatschappijvisies. Vanaf 1785, met de komst van *De Surinaamsche Nieuwsvertelder*, staan maatschappij- en cultuurkritische artikelen vooral in dit nieuwe blad. Ook daarvan is onbekend wie de auteurs zijn.[52]

De Surinaamsche Nieuwsvertelder brengt vergelijkbare nieuwsberichten als de *WWSC* in haar beginjaren, maar is kritischer dan zijn tegenhanger, mengt nieuws

met commentaar, schuwt de polemiek niet, schrijft met scherpe pen en besteedt meer aandacht aan culturele zaken. Volgens Van Kempen moet de *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* "geprofiteerd hebben van het feit dat zij, anders dan de *Weekelyksche Woensdaagsche*, niet aan de koloniale overheid gelieerd was. Haar karakter kwam dat van de spectatoriale geschriften uit die tijd dichtbij."[53] Poppelmanns drukkerij verwerft echter een privilege. Dat betekent dat er wel degelijk een band met de overheid is. Daarnaast bekleedt Poppelmann een hoge officiële functie in de kolonie. Hij is 'Ontvanger der Hoofdgelden' (een soort financieel beheerder van overheidsgeld). Niettemin is vooral kenmerkend voor *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* dat het blad de lezers tracht te vermaken met een diversiteit aan binnen- en buitenlandse berichten, (Oosterse) vertellingen en anekdotes. Als er al kritiek wordt geleverd op de overheid, dan is die veelal 'verstopt' in de meer literaire genres. De krant van Poppelmann informeert het publiek in 1788 ook over de petities aan en de debatten in het Engelse parlement over de afschaffing van de slavenhandel (die uiteindelijk in 1807 zou worden afgeschaft door Engeland). Dat is uiteraard belangrijk nieuws voor een slavenhoudende kolonie als Suriname.[54]

Deze eerste Surinaamse couranten geven beide een impuls aan het culturele leven in Suriname. Voor *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* geldt dat waarschijnlijk in sterkere mate dan voor de oudere *WWSC*, aldus Van Kempen.[55] Poppelmann is niet alleen drukker en uitgever, maar begeeft zich ook in het culturele leven in Paramaribo. Zo prijkt zijn naam in 1786 op de ledenlijst van het Genootschap De Surinaamsche Lettervrinden. Bovendien is hij de drukker/uitgever van een aantal niet zelden spraakmakende Surinaamse periodieken. Behalve *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* (vanaf 1785 wekelijks verschijnend) drukt hij de serie *Letterkundige Uitspanningen van het Genootschap De Surinaamsche Lettervrinden* (onder de zinspreuk: "Zo werd in dit Gewest, gelyk aan Bato's strand, De Zucht tot Weetenschap en Kunsten voortgeplant"), het tijdschrift *De Surinaamsche Artz* (1786-1788) en in 1788 de *Surinaamsche Almanach op het jaar onzes Heere Jesu Christi, anno 1789* [1788]. Hij is ook degene die het weekblad de *Surinaamsche Rhapsodist* drukt vanaf 2 juni 1788. We weten niet hoe het met dit tijdschrift afloopt, er zijn geen exemplaren van bekend.

Het aantal uitgevers/drukkers in Suriname neemt vanaf midden jaren tachtig van de achttiende eeuw flink toe. Plantage-opzichter en dichter Paul François Roos (1751-1805)[56] merkt in 1781 nog op dat hij moeite heeft met het vinden van een drukker in Suriname voor zijn debuutbundel *Eerstelingen van Surinaamsche mengelpoëzy*. De reden is dat de enige pers in Suriname – die van het echtpaar Vlier – te druk bezet is met ander drukwerk vanwege de Vierde Engelse Oorlog,[57] die in de jaren 1780-1784 woedt. Vijf jaar later is de situatie veranderd. Roos zegt in 1786 in zijn 'Redevoering over den tegenswoordigen staat van Konsten en Weetenschappen in de Volkplanting van Suriname':

> "...beschouwen wij de tegenswoordige toestand onzer Inlandsche Drukperssen, zoo zullen wij, zoo klaar als de Zon op den helderen middag, beoogen, dat de verbetering der Drukkonst, bij die van voorige jaaren vergeleken, Hemels breedte verschillende is."[58]

In maart 1789 staan slaven uit de gezamenlijke boedel van Sara's overleden man Tresfon jr. en haarzelf te koop, onder wie: "Jauw, Letterzetter, Drukker, kan Lezen en Schryven".[59] En ondanks het feit dat ze in de jaren tachtig moeizame jaren kent,

DE

SURINAAMSCHE

NIEUWSVERTELDER

No. 363.

Voor Donderdag den 17de MAY 1792.

INLANDS-NIEUWS.

PARAMARIBO.

Den 10 dezer arriveerde alhier het Hollandſche Fregat Schip genaamd DE STANDVASTIGHEID, gevoerd by Schipper CAREL BREDAU, komt van *MIDDELBURG*, laaft van *D'ELMINA*, uitgezeild van *MIDDELBURG* den 29ſten November 1790, en van *D'ELMINA* den 5den April A. C. geladen met een *Armazoen Slaaven* van 200 Koppen, gedeſtineert na *SURINAME* of Elders, hebbende als Paſſagier Mejuffrouw HELENA VAN YSSELSTEIN.

Idem den 14e. het Hollandſche Fregat Schip, genaamd ANNA MARGARETHA, gevoerd by Schipper ANTHONY MOLL, komt van *AMSTERDAM*, laaft van

De Surinaamsche Nieuwsvertelder, nummer 363, donderdag 17 mei 1792. Collectie Persmuseum, Amsterdam

blijft Sara de Beer in bedrijf. Voorzover valt na te gaan, verschijnt haar *Weekelykſche Woensdaagsche Surinaamsche Courant* nog in 1789 om in 1790 opgevolgd te worden door *De Surinaamsche Courant* (1790-1795). In 1794 tekent ze voor het weekblad de *Saturdagsche Courant van Nieuws, Smaak en Vernuft* en het decennium daarna is ze verantwoordelijk voor de *Bataafsche Surinaamsche Courant* (1804-1806)

en de *Binnenlandsche Surinaamsche Courant* (1804-1809), de laatste twee met de spreuk 'Labor improbus omnia vincit' ('Noeste arbeid overwint alles').

In het enige bekende nummer van de *Saturdagsche Courant van Nieuws, Smaak en Vernuft* van 24 mei 1794 staat achter de vermelding "Gepriviligeerde Drukkery Wed. J. Tresfon jr." de toevoeging "In huur by W.P. Wilkens". Het is mogelijk dat het eigendomsrecht op de pers van Sara de Beer, waar vader Unico Wilkens zich in 1786 op beriep, bij zijn overlijden in 1793 overgegaan is op zijn zoon Wilco Pieter Wilkens (1763-1796).[60] Eenzelfde soort privilegevermelding vinden we op de *Bataafsche Surinaamsche Courant* in 1804: "bij weduwe Tresfon jr. door Van Driest en Reyneke". En nog in 1809 op de *Binnenlandsche Surinaamsche Courant*; dan is het "bij weduwe Tresfon jr. door P. van Driest".

Is de weduwe Tresfon jr. omstreeks 1800 min of meer aan het einde van haar ondernemerscarrière? Heeft ze weer geldproblemen of heeft ze zich juist verzekerd van een welverdiend 'pensioen'? Draagt ze haar zaken over? We weten het niet.

De *Surinaamsche Courant*

Er bestaat nog steeds verwarring over de *Surinaamsche Courant* die in de achttiende en de gehele negentiende eeuw in diverse gedaantes en met diverse titelvarianten verschijnt en door een hele rits drukkers gedrukt wordt, zowel achtereenvolgens als tegelijkertijd. Van Kempen en Enser hebben recent enige opheldering verschaft over de wirwar aan negentiende-eeuwse edities.[61]

Reeds eind achttiende eeuw, om preciezer te zijn van 1790 tot 1795, komen we De Beers (Weduwe Tresfon jr.) *Surinaamsche Courant* tegen, die een voortzetting lijkt van *De Weekelykse Woensdaagsche Surinaamse Courant*. Haar *Surinaamsche Courant* verschijnt – waarschijnlijk na enige tijd – tweemaal per week, op woensdag en zaterdag. In 1792 is er kennelijk aanleiding om de krant bij een collega te laten drukken: J.P. Lemmers.[62] Op basis van het geringe aantal bewaarde exemplaren is niet na te gaan of dit eenmalig is of voor langere tijd.

In 1793 verschijnt de *Weeklyksche Surinaamsche Courant (WSC)* die elke donderdag door W.W. Beeldsnijder wordt gedrukt; dit is de opvolger van *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* (1785-1793) van W.H. Poppelmann. In augustus 1792 neemt Wolphert Weijer Beeldsnijder (1764-na 1802?)[63] namelijk de drukkerij van Poppelmann over, volgens berichten in *De Surinaamsche Nieuwsvertelder*.[64] Beeldsnijder wijzigt nog geen jaar later de titel in *Weeklyksche Surinaamsche Courant*, waarvan nummer 1 op 4 juli 1793 verschijnt. Beeldsnijder heeft namelijk het felbegeerde privilege gekregen van de Heren van de Sociëteit van Suriname.[65] Hij laat niet na dit met trots te vermelden in zijn bericht aan de lezers.

> "[M]et grond durf ik daar voor die zelve toegeneigdheid van den kant myner Leezeren verwachten, als voor mynen *Surinaamschen Nieuwsvertelder*, waar van ik de voorgaande Week het laatste Nommer hebbe afgegeeven, te meer, daar zeedert dien tyd de Lyst der Respectieve Inteekenaaren op dit Blad, met een aanzienlyk getal is vermeerderd geworden. Daar ik dus van de gunst van het Publicq ten vollen overtuigd ben, blyft my niets meer overig, dan hier by te verzeekeren, dat ik alle moogelyke poogingen zal aanwenden, om tevens, zo wel nut, als genoegen, door dit Blad ten allen tyden aan te brengen; tot ondersteuning waar van niet weinig toedraagd, het Privilegie *door Hun Edele Groot Achtbaaren de Heeren Directeuren* deezer COLONIE, aan myne *Drukkery* zo goedgunstig verleend, en door my onlangs uit den Vaderlande ontvangen".[66]

Omdat Beeldsnijder verwacht niet alle kopij kwijt te kunnen in zijn acht pagina's tellende *WSC*, zal hij tevens een maandblad gaan uitgeven. Een maand later is dit nieuwe blad, de *Surinaamsche Bibliotheek*, een feit. Beeldsnijder maakt veel reclame voor dit periodiek dat "boven al van zeer veel dienst wezen [kan] voor Lieden, die genoodzaakt zyn voor het meeste gedeelte hun verblyf op Plantage te houden, en dus de Couranten en andere Nieuwstydingen niet regulier kunnen bekomen."[67] Helaas is ook van dit blad geen exemplaar bekend. De opmerking van Beeldsnijder geeft wel aan dat de distributie buiten Paramaribo te wensen overlaat. Zeker is het niet, maar het lijkt erop dat de *Surinaamsche Bibliotheek*, ondanks het enthousiasme van Beeldsnijder, geen al te lang leven beschoren is.

Het is ook W.W. Beeldsnijder die van 1797[68] tot 1805 de op dinsdag en vrijdag verschijnende *Surinaamsche Courant en Algemeene Nieuwstijdingen* voor zijn rekening neemt; aannemelijk is dat deze weer de opvolger is van zijn *Weeklyksche Surinaamsche Courant*. Beeldsnijder neemt in de jaren negentig tevens de uitgave van de almanakken over van Poppelmann en W.P. Wilkens, die in 1796 overlijdt. Poppelmann trekt zich in 1792 terug uit het vak. Maar hij zit niet stil. In 1793 komen we hem tegen als 'Boekhouder-Generaal'.[69] En in de almanak van 1793 prijkt zijn naam bij enkele plantages: hij is eigenaar van de houtplantage 'Mastricht' aan de 'Marschalks kreek' (Marechalskreek), van de koffie- en katoenplantage 'Mislukt Bedrog' aan de Tapoeripakreek en van lot-nummers 5 en 6 aan de Combe.[70]

W.P. Wilkens drukt in 1796 – met privilege – een weekblad onder de titel de *Beijekorf*. Van dit blad, het wordt eentonig, zijn geen exemplaren bekend; het bestaan ervan ontlenen we aan een rekest uit september 1796. A. Soulage jr. wordt in de *Beijekorf* kennelijk publiekelijk en ten onrechte beschuldigd van ons nu onbekende misdaden.[71]

Er duiken in de jaren negentig nog meer nieuwe namen op: Charles Brouwn tekent voor de uitgave van de Franstalige *Gazette de Surinam* (1792); W.P. Wilkens geeft behalve de *Bijekorf* ook almanakken uit; Jul.C.O. Engelbrecht drukt het Duitstalige *Teutsches Wochenblatt für Surinam* (1792-1793) en neemt omstreeks 1800 de *Surinaamsche Courant en Algemeene Nieuwstijdingen* over van de overleden W.W. Beeldsnijder. In 1805 verandert Engelbrecht deze titel in *Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette*. J.P. Lemmers heeft kennelijk een drukkerij waar Sara de Beer haar *Surinaamsche Courant* laat drukken. En Hendrik Schouten waagt zich met zijn *Nieuwsverteller of zamenspraak tusschen Louw en Krelis* ook op het drukkerstoneel.

Jacob Voegen van Engelen (1755/6-1804), die in Suriname vanaf de jaren tachtig naam maakt als arts, auteur, 'hoofdredacteur' van *De Surinaamsche Artz* en zich een comfortabele positie verwerft bij de koloniale overheid,[72] komen we in 1804 tegen als drukker/uitgever van een kennelijk 'nieuwe' *Surinaamsche Courant*, die op woensdag en zaterdag verschijnt. Na zijn overlijden begin 1804 koopt L.E.A. Heyman zijn drukkerij in april 1804.[73] Heymans activiteiten als drukker/uitgever zijn van korte duur. We komen zijn naam na 1804 niet meer tegen.

Onder Engels bestuur

In 1804 verwisselt Suriname van eigenaar.[74] De Engelsen voeren een aantal bestuurlijke hervormingen door en proberen over het algemeen de rust en orde in de kolonie te bewaren. In 1807 vaardigt Engeland een uiterst belangrijke wet uit, die ook voor Suriname geldt: de afschaffing van de slavenhandel per 1 januari 1808. Op 15 juni

1814 volgt Nederland het Engelse voorbeeld, vooral om de ophanden zijnde teruggave van de Nederlandse koloniën door Engeland niet in gevaar te brengen.[75] Deze nieuwe wet wordt op zijn zachtst gezegd niet met gejuich ontvangen door plantage-eigenaren en wordt waar mogelijk omzeild via sluikhandel.[76]

Wat gebeurt er met de Surinaamse pers in deze periode? Allereerst zijn de kranten tweetalig: Nederlands en Engels. Op de doorgaans vier pagina's is weinig plaats voor beschouwende artikelen. Behalve nieuwsberichten wordt de inhoud dan ook hoofdzakelijk bepaald door officiële bekendmakingen en door advertenties van zowel overheidswege als van particulieren die regelmatig melding maken van het weglopen van slaven. Op het terugbezorgen staat een beloning.

Verder duiken in deze jaren nieuwe courantendrukkers op: C.J. Karsseboom, P.L. de Rives, H.J.G. Serres, A.T. Bordas, L.J. Rens & A. Soulage (later Rens & Fuchs) en het duo Worsdell en J. Brink. Oude bekenden zijn Jul.C.O. Engelbrecht en de weduwe Tresfon jr., wier couranten worden gedrukt door Van Driest en Reyneke en door Van Driest alleen.[77] Ze bezitten vrijwel allemaal een privilege. De *Binnenlandsche Surinaamsche Courant* van Sara de Beer verschijnt tot in 1809 op maandag en donderdag.

De bewaard gebleven exemplaren maken de volgende reconstructie mogelijk van opeenvolgende drukkers/uitgevers van de *Surinaamsche Courant* in de jaren 1804-1816.[78] Jul. C.O. Engelbrecht is in 1805 de eerste drukker/uitgever van de *Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette*, uitkomend op dinsdag en vrijdag. Enkele jaren later worden de drukkerij en de courant overgenomen door L.J. Rens & Comp. Tot 1814 zijn de drukkers achtereenvolgens Rens & Soulage, Rens & Fuchs (1812-1813) en C.J. Fuchs (1814). Fuchs doopt deze courant in 1814 om in *Surinaamsche Courant*, die tot in 1816 tweetalig is.

Zoals we gezien hebben, koopt L.E.A. Heyman de drukkerij van Voegen van Engelen. Daarna is C.J. Karsseboom naar alle waarschijnlijkheid de nieuwe eigenaar. Karsseboom neemt in 1805-1806 en waarschijnlijk ook in het daaropvolgende jaar de honneurs waar met zijn *Surinaamsche Courant* op de woensdag en de zaterdag. A.T. Bordas drukt, ook op woensdag en zaterdag, in de jaren 1808-1809 de *Surinaamsche Courant*. Ook hier is kennelijk sprake van een overname. P.L. de Rives neemt begin april 1809 de courant over van Bordas, die tot 1813 zijn drukkerij behoudt. Ook De Rives' bemoeienis met de uitgave van de *Surinaamsche Courant* is geen lang leven beschoren. Ergens in 1810 neemt H.J.G. Serres de uitgave van hem over. In het eerste nummer van 1811 kondigt Serres aan dat de intekening (de opgave van abonnementen) op dezelfde voorwaarden als voorheen binnenkort van start zal gaan en, zo vervolgt hij:

> "H.J.G. Serres bediend zig van deze gelegendheid, om zyn ongeveinsden dank te betuigen, aan zyne Vrienden en het Publiek in het algemeen, voor de uitstekende aan hem verleende ondersteuning, zedert hy deeze Drukkery aanvaard heeft. Hy neemt verder de vryheid hier by te voegen, dat hy vertrouwd, zyne aantewendene pogingen, om zyn Courant in het toekomende Jaar te verbeteren, en vollen, zal regtvaardigen eene voortduuring, van die protectie, waar mede, hy zoo onlangs geleeden, vereerd is geworden."[79]

In 1811 zijn er minstens drie drukkerijen actief, alle met privilege: Serres met zijn op woensdag en zaterdag verschijnende *Surinaamsche Courant*, Rens & Soulage met

hun op dinsdag en vrijdag verschijnende *Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette* en A.T. Bordas en Comp., van wie we niet zeker weten of hij op dat moment een courant uitgeeft. Het zou kunnen zijn dat hij vanaf of zelfs al voor 1811 de *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* drukt. In elk geval nemen Worsdell en J. Brink in 1813 de drukkerij van Bordas over en geven hún courant onder die titel uit. Is het hebben van een drukkerij in de achttiende eeuw al een kostbare zaak, in december 1811 wordt dat door de gezamenlijke drukkers nog eens voor het voetlicht gehaald:

> "De Ondergeteekendens zyn met elkander overeen gekomen, uit hoofde der enorme duurte van alle Behoeftens tot in stand houding der Drukkeryen, en dewelke byna alles contant moeten werden ingekogt om met 1e January eerstkomende geene Advertissementen in haare Couranten te zullen plaatzen dan tegens contante betaling, waarvan zy door deze de vryheid neemen, zulks aan het geëerd publiek bekend te maaken; zynde echter de publieke en andere Comptoiren daarvan uitgesloten."

Was ondertekend door Bordas & Co., Rens en Soulage en H.J.G. Serres.[80] Behalve het voorkomen van dubieuze debiteuren is er nog een manier om de hoge kosten het hoofd te bieden. Zo hebben Rens en Soulage hun gezamenlijke drukkerij verhypothekeerd tegen een negotiatie van zestienduizend gulden.[81] Ook Bordas heeft een dergelijke constructie bedacht. Als Worsdell en Brink zijn drukkerij in 1813 overnemen, roepen ze iedereen die aandelen in het bedrijf heeft op zich te melden.[82] Hun op maandag en donderdag verschijnende *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* wordt niet lang daarna voortgezet door alleen J. Brink, ook nadat Suriname weer in Nederlandse handen is geraakt.

We kunnen dus drie 'lijnen' onderscheiden van bladen met de titel *Surinaamsche Courant*, die elk afzonderlijk genummerd worden, die bij verschillende drukkerijen worden gedrukt en die elk twee keer per week verschijnen, de een op dinsdag en vrijdag, de ander op woensdag en zaterdag en de derde op maandag en donderdag. Surinaamse lezers beschikken in deze jaren dus zes dagen per week over een courant.

De eerste decennia van de pers in Suriname overziende, kunnen we niet anders concluderen dan dat hier de vrijheid van drukpers een tamelijk groot goed moet zijn geweest. De drukkers en uitgevers die de revue gepasseerd zijn, hebben hun activiteiten in relatieve vrijheid kunnen uitoefenen. Hun – economische – vrijheid om een drukkerij te exploiteren is uiteraard niet synoniem met wat we tegenwoordig verstaan onder de vrijheid van drukpers, de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid. De grenzen van díe vrijheden worden regelmatig opgezocht en de koloniale overheid grijpt in als zij dat nodig acht.

De pers onder druk

In juni 1773, ruim een jaar voordat de eerste Surinaamse krant het licht ziet, looft het Hof van Politie en Crimineele Justitie een beloning van duizend dukaten uit aan degene die de auteur aanbrengt van "pasquillen [...] die zeer leesive [= oneerbare], declineerende en ten hoogsten strafbaare termen omtrent de regeering" bevatten. Als de aangever dat wenst, wordt zijn of haar naam anoniem gehouden.[83] We kennen de inhoud van deze schotschriften niet, noch weten we of de auteur daadwerkelijk ontmaskerd is en of de beloning is uitbetaald.

Ruim vijf jaar later voelt het bestuur zich geroepen een verbod af te kondigen tegen het bekladden van officiële bekendmakingen. Een onbekende heeft onder een plakkaat betreffende de dank-, vast- en bededag, die elk jaar in augustus wordt gehouden, "eer en faam rovende bijvoegsels" geschreven op de exemplaren die in het district Boven Cottica en Perica rondgestuurd zijn. De boosdoener hangt een strafrechtelijke veroordeling boven het hoofd en zal "strengelijk aan de lijve werden gestraft".[84] Ook hiervan weten we de uitkomst niet. In maart 1781, Nederland is dan in oorlog met Engeland, worden er zware straffen in het vooruitzicht gesteld op het verspreiden van geruchten over de kolonie en de regering die de vijand in de kaart kunnen spelen.[85]

Niet alleen kritiek op overheid en politiek wordt nauwlettend in de gaten gehouden. Ook de gereformeerde kerk te Suriname laat, zoals we zagen, van zich horen als zij vindt dat haar leer te grabbel wordt gegooid. In dit verband zagen we bijvoorbeeld de waarschuwing van Gouverneur en Raden in maart 1787 aan het adres van de drukker/uitgever van *De Surinaamsche Spectator*, de weduwe Tresfon jr. Behalve dat ze zich moet onthouden van uitlatingen die "strijdig met de aangenomene principes van den openbaren Godsdienst" zijn, wordt haar verder te kennen gegeven geen "particuliere beledigingen behelzende [zaken] verder te drukken, uit te geeven ofte verdebiteeren, op sodanige poene als bij de wetten van den Lande zijn bepaald teegen het drukken & uitgeeven van alle geprohibeerde [= verboden] Schriften". Omdat *De Surinaamsche Spectator* niet bewaard gebleven is, weten we niet exact waar het bestuur zo verbolgen over was.[86]

In 1795 bereikt het bericht van de machtswisseling in het moederland de kolonie Suriname. De Bataafse Revolutie is geslaagd. De naar Engeland gevluchte stadhouder Willem V stuurt een brief naar de Oranjegezinde gouverneur van Suriname, J.F. Friderici (1790-1802), met het verzoek de Engelsen – op dat moment vijand van de Bataafse Republiek – als vrienden tot de kolonie toe te laten. Friderici geeft geen gehoor aan deze stadhouderlijke oproep en erkent ondanks zijn politieke signatuur het nieuwe bewind in de Republiek.

De nieuwe ontwikkelingen zorgen voor onrust in Suriname, onrust die Friderici wil bezweren. Op 1 juni 1795 vaardigt hij dan ook een verbod uit op het verspreiden van tegen de regering gerichte geruchten die de onrust aanwakkeren. De inwoners van Suriname worden gemaand niet deel te nemen aan debatten over de rechten van 'mens en burger', geen schotschriften te drukken en uit te geven, geen 'oproerige adressen' in te dienen en te gehoorzamen aan de overheid. Het laatste wordt gezien als eerste burgerplicht.[87] Eind augustus 1795 publiceert Friderici het tractaat van vriendschap met Frankrijk, inclusief de Verklaring van de Rechten van de Mens en Burger. Tegelijkertijd houdt hij de ingezetenen van Suriname voor dat alles bij het oude moet blijven totdat vanuit het moederland een nieuw charter voor de kolonie is opgesteld.

Aan de marrons is weliswaar een zeer gevoelige slag toegebracht in 1793 (leider Boni overlijdt),[88] maar blanke kolonisten, ook diegenen die patriottische en 'verlichte' denkbeelden aanhangen, zijn bevreesd voor slavenonrust en regelrechte slavenopstanden. Het is een niet onrealistische angst: bij de westerbuur Demerary (in het huidige Guyana) is medio 1795 een slavenopstand uitgebroken; bij de oosterbuur, de Franse kolonie Cayenne, lopen slaven weg van hun meesters[89] onder het motto 'vrijheid, gelijkheid, broederschap'; en op 17 augustus 1795 breekt er een opstand uit op Curaçao onder leiding van Toela. De opstand op het Franse Saint-Domingue (1791),

het latere Haïti, is voor menigeen een leidend voorbeeld. Op 4 februari 1794 schaft het revolutionaire Frankrijk de slavernij af en worden alle inwoners van zijn koloniën als Franse burgers aangemerkt. In 1802 draait Napoleon deze beslissing echter terug en voert hij de slavenhandel en slavernij onverkort weer in.[90]

Begin 1796 krijgen Hendrik Schouten en Wolphert Weijer Beeldsnijder het aan de stok met Friderici vanwege hun onrust stokende en tot verdeeldheid leidende uitlatingen. De gouverneur verbiedt de verdere uitgave van de niet meer te achterhalen *Nieuwsverteller of zamenspraak tusschen Louw en Krelis*[91] (Schouten) en het pamflet *Hans en 't schaduwbeeld* (Beeldsnijder).[92] Bij Wolbers lezen we verder nog: "In de Zaturdagsche en in de Woensdagsche couranten waren weder, zonder voorafgaande approbatie, artikelen geplaatst die beleedigende voor de regering, en tegen de goede orde strijdende waren." Teneinde herhaling te voorkomen hanteert Friderici hierna een strenge censuur.[93] Omdat ook deze bladen niet bewaard gebleven zijn, weten we niet wat de uitlatingen van de auteurs inhouden.

Gouverneur Pieter Berranger breidt de censuur verder uit door op 21 april 1804, een week voordat Suriname voor de tweede keer onder Engels bestuur komt en hij plaats moet maken voor Sir Charles Green, een publicatie uit te vaardigen die stelt dat het verboden is drukwerken in de kolonie in te voeren zonder voorafgaande toestemming van het koloniale bestuur. Zelfs voor "jaarboeken, maand-, week- of dagschriften, elders door den druk algemeen gemaakt" geldt dit verbod. Iedereen is verplicht om binnen 24 uur na aankomst in de kolonie of na ontvangst van genoemde drukwerken de overheid hiervan in kennis te stellen en de producten van de drukpers ter goedkeuring voor te leggen. Verboden drukwerk wordt in beslag genomen of aan de eigenaar teruggegeven mits deze het niet verder verspreidt. Overtreders krijgen een boete van vijfhonderd gulden, waarvan een derde deel bestemd is voor de aangever.[94]

Deze voorbeelden laten zien dat het koloniale bestuur, vooral in tijden van onrust en nood, de teugels strakker aantrekt op het terrein van de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid. In veel gevallen is niet meer te achterhalen wie de eventuele slachtoffers van deze regel- en wetgeving zijn geweest. Dat er in de achttiende en begin negentiende eeuw regelmatig kritische geluiden geuit worden, is duidelijk. De opzettelijk verspreide "kwade geruchten", hetzij mondeling, hetzij op papier, vinden hun weg ook in de couranten en tijdschriften van die tijd. Kennelijk drijft men niet zelden de spot met hoogwaardigheidsbeklederS, religieuze zaken en handelwijzen van het koloniale bestuur.

De overheid treedt regelmatig – veelal achteraf – op tegen dergelijke aantastingen van de openbare rust en orde, niet zelden op milde wijze. In sommige gevallen dreigt ze met sancties en straffen. Maar er is ook sprake van preventieve censuur. Zo dient Beeldsnyder Matroos (evenals zijn opvolgers) een drukproef van elk nummer van de *WWSC* te overleggen aan de gouverneur of diens plaatsvervanger, een regel die na enkele overtredingen medio jaren tachtig krachtiger gehanteerd wordt. Menig journalist, drukker en uitgever zal zich wel twee keer bedenken voordat hij of zij berichten verspreidt die de negatieve aandacht zullen trekken van de overheid. We mogen aannemen dat er geregeld sprake is van zelfcensuur. Drukkers en uitgevers zijn over het algemeen voorzichtig waar het het voortbestaan van hun bedrijf en daarmee hun inkomsten betreft. De overheid is immers meestal de belangrijkste adverteerder in de Surinaamse nieuwsbladen.

PM 1874

No. 34. 1804.

BATAAFSCHE SURINAAMSCHE

C O U R A N T.

Voor DONDERDAG den 26 APRIL.

Labor improbus omnia vincit.

ZUID-AMERICA.

PARAMARIBO.

Den 23 dezer is alhier afgekondigt, de navolgende

PUBLICATIE.

WY PIETER BERRANGER, *Commissaris-Generaal* van het STAATS BEWIND der BATAAFSCHE REPUBLIEK, tot de waarneeming van het GOUVERNEMENT in de Colonie SURINAME, RIVIEREN en DISTRICTEN van dien, mitsgaders *Lieutenant Generaal* en *Chef* van de Militie alaar.

Hebben, na in overweging genomen te hebben, dat de invoer van Werken of Geschriften, elders door den Druk algemeen gemaakt, in deeze Colonie, steeds zonder onze voorkennis geschied, en de nadeelige gevolgen, welke zodanige vrye Invoer na zich konde brengen, gevoelende, goedgevonden en gelaaten, gelijk wy gelaaten by deze.

Dat van nu voortaan geene Werken of Geschriften, in de wydste zin, en dus self geene Jaarboeken, Maand, Week of Dagschriften, elders door den Druk algemeen gemaakt, in deeze Colonie, door wie by zy, zullen mogen worden ingebragt, zonder onze approbatie.

Dat dus alle Personen, geene uitgezonderd, binnen 24 uuren na hunne aankomst in deeze Colonie, als mede een ieder in deeze Colonie woonachtig, binnen 24 uuren na den ontvangst van Werken of Geschriften in de wydste zin, elders door den Druk algemeen gemaakt, zullen gehouden zyn Ons daar van kennis te geven, zullende als dan dadelyk Onze Ad- of Reprobatie tot derzelver admissi alhier volgen.

Dat ingevalle van reprobatie, dezelve Werken of Geschriften, naar bevinden, ofte ter Onzer Secretarye zullen moeten worden gedeponeerd, ofte aan de Personen, die dezelve zullen hebben medegebragt, of ontfangen, weder gegeven, met verbod dezelve op geene wyze ook hier bekend te maaken

Dat de Overtreeders van dit Ons bevel, ten behoeve der Hooge Overheid, verbeuren zullen eene Geldboete van Vyf Honderd Guldens Ludis Munt, van welke een derde gedeelte zal strekken ten behoeve het Officie Fiscaal, het tweede derde gedeelte ten behoeve van het Militaire Hospitaal, het derde gedeelte ten behoeve des Aanbrengers.

En op dat geene Ignorantie dezer moge worden gepraetendeerd, gelasten Wy, dat deeze alomme zal worden gepubliceerd en aangeplakt, waar Publicatie en Affiche te geschieden gewoonlyk is.

Actum *Paramaribo* den 21 April 1804.

P. BERRANGER.

Ter Ordonnantie van dezelven.

DU MOULIN.

Secretaris.

ZEE-TYDINGEN.

Binnengekomen: den 20 dezer, de Deensche Brik *Lovighedon*, Capt. *P. Marcussen*, van Kopenhagen, laatst van Cayenne.

Uitgezeild: den 20 dezer, de Noord Americaansche Brik *Maria*, Capt. *D. M. Neitser*, naar *Boston*.

BUITENLANDSCH NIEUWS.

Getrokken uit de Amsterdamsche, Rotterdamsche en Haarlemsche Couranten, loopende tot het midden van February deezes Jaars.

GROOT-BRITANNIE.

Londen den 25 January. Aan het geheel onbekende van de aanstekende Ziekte te Malaga, is thans geen twyfel meer. Brieven van daar van den 30 December l. l. melden, dat sedert 4 dagen de Epidemie gantschelyk had afgelaten. Men verwachte by het terugkomen van de Post orders uit Madrid, tot het weder openen der Haven.

Voorleden Saturday was 'er gedurende eenen gerumen tyd een Cabinets-Raad byeen, aan 't Hoofd van Lord *Hawkesbury*, in Downingstreet; waarna 'er een Courier werd afgezonden naar Madrid; aan den Heer *Frere*, den Engelschen Minister alaar. De Courier moest over Portugal reizen, en nam nieuwe Brieven voor onzen Gezant aan dat Hof mede.

De Generaal *Beyer* heeft geen verlof gekregen, om op zyn woord van eer naar Frankryk terug te keeren, gelyk men zyn verzoek had; tot dat gerucht heeft aanleiding gegeven, dat gemelde Generaal naar Bath is gereed, om zyne gezondheid.

Zo men aan Americaansche Papieren van den 10 December gelezen mag hebben, zou de Spaansche Minister, zich door den President der Vereenigde Staten beleedigd achtende, de Stad Washington met misnoegen hebben verlaten.

De Publicatie van P. Berranger in de *Bataafsche Surinaamsche Courant*, donderdag 26 april 1804. Collectie Persmuseum, Amsterdam

(N°. 1.) PUBLICATIE *van den 26sten Februarij 1817, behelzende de invoering van dit Gouvernements-Blad.*

WIJ Mr. CORNELIS RIJNHARD VAILLANT, Gouverneur-Generaal ad interim der Kolonie *Suriname*, mitsgaders Opperbevelhebber over de Land- en Zeemagt in dezelve, enz. enz. enz.

met en benevens

De Raden van Policie en Criminele Justitie der voorschreven Kolonie, enz. enz.

Al dengenen, die deze zullen zien en hooren lezen, SALUT! doen te weten, dat Wij hebben goedgevonden en verstaan te bepalen het navolgende:

1o. Er zal van Gouvernementswege ten behoeve dezer Kolonie een *Gouvernements-Blad* worden uitgegeven, te beginnen met den 1sten Maart eerstkomende.

2o. In dit *Gouvernements-Blad* zullen worden geplaatst al de Proclamatiën, Publicatiën, Notificatiën en Resolutiën van den Gouverneur-Generaal en van het Hof van Policie, waarvan de publiekmaking nuttig en noodzakelijk zal worden geoordeeld.

3o. De insertie dezer stukken in het *Gouvernements-Blad* wordt beschouwd als derzelver publicatie, en als vervangende de wijze, waarop dezelve stukken bevorens werden publiek gemaakt; doch zal niettemin, ten behoeve van zoodanige Ingezetenen, welke buiten staat mogten zijn zich dit Blad in eigendom aan te schaffen, of op eenige andere wijze deelachtig te worden, van elk Nommer van hetzelve, hetzij een gedrukt Exemplaar, hetzij eene duidelijk geschrevene Kopij, op een der affictieborden in de Vestibule van het Hof van Policie worden aangeplakt.

4o. Dit *Gouvernements-Blad* zal worden gedrukt in Octavo, en bij Nommers worden uitgegeven, naar mate de stoffe daarvan zal voorhanden zijn.

5o. Nadat de Proclamatiën, Publicatiën, enz. in het *Gouvernements-Blad* zullen zijn geïnsereerd geweest, doch eerder niet, zal het den geadmitteerden Courantiers geoorloofd zijn, dezelve stukken in hunne Couranten te plaatsen.

6o. Het toevoorzigt over de uitgave van het *Gouvernements-Blad*, en over de distributie van hetzelve aan de in deze Kolonie gevestigde Authoriteiten, aan welke zulks behoort, wordt door den Gouverneur-Generaal opgedragen aan zoodanigen Ambtenaar, als hij zal goedvinden daarmede te belasten.

En opdat niemand hiervan ignorant blijve, zal deze worden geaffigeerd, waar men tot dusverre gewoon is zulks te doen, en door de Nieuwspapieren worden bekend gemaakt, en vervolgens, in het *Gouvernements-Blad* zelf, onder No. 1 worden geïnsereerd.

Aldus gearresteerd in onze Vergadering, gehouden aan *Paramaribo*, den 26sten Februarij 1817, en geaffigeerd den 4den Maart daaraanvolgende.

C. R. VAILLANT.

Ter Ordonnantie van den Hove,

P. J. CHANGUION.

Publicatie van 26 februari 1817 betreffende de invoering van het *Gouvernements-Blad*.

Conclusie

In de eerste decennia van haar bestaan toont de Surinaamse pers een eigen karakter. Gecontroleerd en ingezet als doorgeefluik van officiële berichten door de koloniale overheid, wat op zich niet verwonderlijk is, heeft de pers in Suriname getracht boven het maaiveld uit te komen. Vooral in de jaren tachtig en negentig van de achttiende eeuw is de Surinaamse pers niet louter een verlengstuk van de overheid en profileren de 'nieuwsbladen' zich ook als opiniebladen *avant la lettre*, niet zelden met verlichte idealen doorspekt. De grenzen van wat wel en niet kan worden opgezocht en soms overschreden. Interne strubbelingen, de persoon en positie van de drukker/uitgever, die van de gouverneur en de situatie waarin Suriname in- en extern verwikkeld is, bepalen die grenzen voor een groot deel. Idealisme speelt voor sommigen een rol van betekenis. De Verlichting die over Europa waart, vindt haar weg ook naar Suriname. Het culturele leven krijgt nieuwe impulsen.

De pers is ook, of vooral, een commerciële bedrijfstak. Drukkerijen worden niet uit liefdadigheid opgericht maar omdat er geld mee te verdienen is, zeker als er – liefst exclusieve – privileges aan verbonden zijn. Deze persgeschiedenis is ook het verhaal van drukkers en uitgevers. Hun namen kennen we. Hun achtergronden zijn deels te reconstrueren. Zij hebben allen banden met de koloniale overheid, zijn er werkzaam voor. Ze hebben veelal belangen in de plantage-economie als directeur, administrateur of eigenaar. Ze hebben wortels in de stad Paramaribo, als koopman of als winkelier.

Eén drukker/uitgever springt eruit: Sara Johanna de Beer, alias weduwe Nicolaas Vlier, alias weduwe Jsaak Tresfon jr. Zij is van alle drukkers het langst in bedrijf, ruim dertig jaar. Ze overwint allerlei persoonlijke en financiële moeilijkheden. Ze krijgt het regelmatig aan de stok met de overheid die haar waarschuwt, maant en sancties in het vooruitzicht stelt. Toch gaat ze onverdroten door met het uitgeven van couranten en tijdschriften, tot zeker in 1809.

In 1817 besluit de gouverneur-generaal a.i. C.R. Vaillant om vanaf 1 maart van dat jaar een *Gouvernements-Blad* uit te geven. Voortaan zal de 'overheidsvoorlichting' via dit gedrukte periodiek plaatsvinden. Courantiers mogen niet eerder dan de overheid zelf deze berichten publiceren in hun kranten.

De *Surinaamsche Courant* blijft als titel voortbestaan. In de eerste decennia na het einde van het Engels bestuur nemen vier drukkerijen de honneurs waar: (Erven) J. Brink, (Erven) C.J. Fuchs, de Gezusters Serres en J.J. Engelbrecht. De Surinamekenner Marten Douwes Teenstra, die zes jaar als landbouwkundig adviseur in Suriname had gewerkt en sindsdien vanuit Nederland geregeld publiceerde over de kolonie, merkt in 1842 het volgende over de pers op:

> "Er zijn 4 drukkerijen, welke ieder 2 couranten per week uitgeven, zijnde 8 te zamen, en die niets anders behelzen, dan oud-nieuws, uittreksels uit Nederlandsche couranten, en eenig mengelwerk voor het plaatselijk nieuws; dan, daar de nieuwsbladen onder gestrenge censuur van den Procureur-Generaal staan, kunnen zij niets belangrijks bevatten."[95]

In het volgende hoofdstuk zullen we zien of Teenstra gelijk had.

'In een land van domheid en slavernij passen geene denkbeelden van verlichting en vrijheid'

De pers in de nadagen van de slavernij, 1816-1863

FRANCIEN PETIET

Paramaribo, woensdag 1 juli 1863, zes uur in de ochtend: op Fort Zeelandia worden 21 kanonschoten afgevuurd, als begin van een groot feest. De schepen in de haven en vele gebouwen zijn versierd met vlaggen. De mensen zijn vrolijk, schudden elkaar de hand en wensen elkaar het beste toe. Er wordt gelachen, gezongen, gedanst. Gouverneur Van Lansberg wordt bedankt, toegezongen en bestrooid met bloemen door de zojuist vrijgemaakte slaven. Heel Paramaribo is ondergedompeld in feestvreugde, die nog enkele dagen zal aanhouden.[1]

Het Nederlandse besluit de slavernij af te schaffen kwam laat. Engeland en Frankrijk waren hier al veel eerder toe overgegaan, in respectievelijk 1834 en 1848.[2] Hoewel Nederland deze voorbeelden niet meteen opvolgde, lieten de ontwikkelingen in de Engelse en Franse koloniën hun sporen na in Suriname. In de loop van de negentiende eeuw, vooral na de Franse afschaffing van de slaverij in 1848, stelde Nederland steeds meer reglementen in die moesten waarborgen dat de slavenhouders hun slaven beter gingen behandelen.

Deze nieuwe regels werden aan de inwoners van de kolonie – en dan met name aan de plantagehouders – verkondigd via de pers. De kranten verkregen in de negentiende eeuw zo de belangrijke rol van verspreidingsmedium van nieuwe wetten en regels. In de eerste helft van de negentiende eeuw nam het aantal kranten toe, vaak getiteld *Surinaamsche Courant* of een afgeleide hiervan. De kranten verschenen niet dagelijks, maar twee tot drie keer in de week, sommige eenmaal per week. Maar door het palet aan kranten beschikten de inwoners van de kolonie toch iedere dag – vanaf 1828 ook zondags[3] – over een krant.

Persvrijheid was in deze periode een relatief begrip. Weliswaar rolden er opmerkelijk veel kranten van de pers, maar zij konden niet vrijelijk berichten over de toestand in de kolonie. De opvatting van procureur-generaal Philippus de Kanter over de noodzaak van perstoezicht, "In een land van domheid en slavernij, passen geene denkbeelden van verlichting en vrijheid te worden ontwikkeld",[4] spreekt boekdelen.

Kwakkelende plantage-economie

Paramaribo kon de afschaffing van de slavernij dan pas in 1863 vieren, de slavenhandel was wel al eerder verboden. Ook daarin waren andere landen Nederland voorgegaan. Denemarken stelde als eerste in 1803 een verbod in, gevolgd door koloniale grootmacht Engeland in 1808. Dat landen als Nederland en Frankrijk bleven doorgaan met het aanvoeren van slaven naar hun plantages, was de Engelsen een doorn in het oog. De Britse planters zouden daardoor op den duur met een tekort aan arbeids-

krachten komen te zitten. In 1804 was Engeland in het bezit gekomen van enkele Nederlandse koloniën, waaronder Suriname. Na het herstel van de Nederlandse souvereiniteit in 1813 wilde Engeland deze bezittingen alleen teruggeven, als Nederland de handel in slaven zou stopzetten. Koning Willem I bezweek voor het dreigement en verbood in 1814 de slavenhandel.

De illegale handel in Afrikaanse slaven bleef echter nog geruime tijd doorgaan. De instelling van de slavenregistratie in 1826, eveneens onder Engelse druk, beoogde hieraan een einde te maken.[5] De Surinaamse planters moesten voortaan een registratie bijhouden van de geboortes, de sterftes en de aankoop van slaven. Het illegaal verhandelen van slaven werd hiermee praktisch onmogelijk gemaakt, want op overtreding stond de zware straf van tienduizend gulden boete, vijftien jaar cel en verbeurdverklaring van de schepen. Twee jaar later werd in Suriname tevens het Burgerregister ingevoerd, een burgerlijke stand voor de vrije bevolking waarin alle geboortes, sterftes en huwelijken werden bijgehouden.[6]

Economisch gezien ging het in de negentiende eeuw bergafwaarts met de kolonie. De productie van suiker en koffie in Suriname bleef achter bij die op Java. De Surinaamse export liep terug, waardoor tekorten op de overheidsbegroting ontstonden die door Nederland moesten worden aangezuiverd.[7] Het structurele karakter van deze tekorten vormde een belangrijke drijfveer om Suriname meer autonomie te geven, wat onder meer zijn beslag kreeg met de instelling van de Koloniale Staten in 1865.

Wie de Surinaamse kranten van 1816 onder ogen krijgt, ziet een opmerkelijke verandering in de eerste maanden van dat jaar. De toen verschijnende kranten waren eerst nog tweetalig. Ze bestonden uit vier pagina's, op klein formaat gedrukt, die steeds twee kolommen telden. De linkerkolom was Nederlandstalig, de rechterkolom bevatte dezelfde tekst in het Engels. In februari en maart 1816 verdween het Engels. Alleen enkele advertenties werden nog een tijdlang mede in die taal weergegeven. In de kranten zelf viel niets te lezen over de achtergronden van deze verschuiving. De verdwijning van het Engels uit de persorganen weerspiegelt de beëindiging van het Engelse bestuur. Vanaf 1804, tijdens de Franse bezetting van Nederland, was Suriname een Engelse kolonie. In de loop van 1816 kreeg Nederland zijn wingewest weer terug; de Britse gouverneur Pinçon Bonham werd afgelost door de Nederlander Willem-Benjamin van Panhuys.[8] Wonderlijk genoeg zwegen de Surinaamse kranten in alle talen over deze belangrijke politieke gebeurtenis.

Deze zwijgzaamheid is typerend voor de Surinaamse pers in de periode 1816 tot 1863, het tijdvak dat in dit hoofdstuk centraal staat. De ogen waren vooral gericht op datgene wat zich buiten de kolonie afspeelde en werden zelden gericht op de eigen leefwereld. Om dit te kunnen verklaren is inzicht nodig in de functie die kranten toentertijd vervulden in Suriname, de beperkingen die aan hen werden opgelegd, en de doelgroep waarop de krantendrukkers zich richtten.

Uniforme inhoud

In het eerste decennium na het herstel van het Nederlandse bewind telde Suriname drie krantendrukkerijen, die ook al hadden bestaan tijdens het Engelse tussenbestuur. De drie bladen die zij uitgaven, verschenen tweemaal per week op elkaar aanvullende dagen. Zo beschikte Suriname elke doordeweekse dag over een krant.

(N°. 15.) (A°. 1814.)

SURINAAMSCHE COURANT.

DINGSDAG den 22e. FEBRUARY.

HET HERSTEL VAN NEDERLAND.

UITGESPROKEN OP HET AMSTERDAMS TONEEL DOOR DEN ACTEUR *M. WESTERMAN.*

Juicht! allen die het Hollands Hart,
Voeld in den boezem kloppen,
Juicht! allen die dé spyt en smart
Al lydend moet verkroppen,
Heft allen fier het hoofd ou hoog,
En laat het onbelemmerd oog
Nu vry en vrolyk staaren,
Gy zyt, wat smaad ge ook ondervond,
Geen vreemdling meer op eigen grond,
In 't midden der gevaaren.

Juicht allen die in rouw gedukt,
Moet blozen om U lyden
Die diep vernederd en verdrukt,
U lot niet mogt bestryden,
Juicht allen die den diepen smaad,
Die Neêrland droeg, aan 't harte gaat,
Laat thans geen schrik U prangen,
Dat ieder vry zyn vreug betuig;
Het onbelemmerd blv gejuich
Moog 't wrokken thans vervangen.

Neen twyffelt niet, het is geen droom,
Gy zyt van het Juk ontheven,
Verwint, verwint, in 't einde U Schroom,
Ja! Neêrland zal herleven,
Het Schrikbeeld dat U sid'ren deed,
En banden voor U heeft gesmeed,
Heeft nu de kop gedooken,
En voelt U hand de striemen nog,
De Kluisters, ô 't is geen bedrog,
De Kluisters zyn verbroken.

O, Moeders die U dierbaar kroost,
In de armen moogt ontvangen,
Die smart, en last, en zorgen poost,
Door 't aan U hart te prangen,
O Moeders die ons lyden leerd,
O Moeders hoogst door ons vereerd,
Laat af, laat af, te treuren,
Kust, kust, 't is al wat gy verlangd,
De Telgjes, daar U Ziel aan hangd,
Geen dwang zal ze U ontscheuren.

Dat thans de smart U borst ontvlied',
Hoe! zou die langer bloeden,
Gy spilt de schoonste plichten niet,
Om offers op te voeden,
Het Jongske speelende op U schoot,
Wordt onder Uwe kusjes groot,
Ten wellust van U leeven,
Gy moogt het lyden aan U hand,
't Zal zwervend zonder Vaderland,
U thans niet meer begeeven.

Neen vlied den Kryg, en vlied den Moord,
En jammer en verschrikking,
De Vrede brengt de welvaart voort,
De Menschheid smaakt verkwikking,
Ja wat ge ook derft, wat ge ook beschreid,
O Amstellaar! U werkzaamheid,
Herademt by 't ontboeyen,
Hoe diep ook 't lot U heeft verneerd,
De GOD door B in 't hart vereerd,
Zal Holland weer doen bloeyen.

Hoe kromp U 't sidd'rend hart in een,
Hoe deed U d'yzing rillen,
Toen gy het jammerlyk geween
Der nooddruft, niet kost stillen,
Toen de armoe, die slegts vruchtloos vroeg,
Door Uwe ontvolkte straaten joeg,
En op geen troost mogt hopen,
Terwyl gy met beschaamd gezigt,
Paleizen, door de vlyt gestigt,
Door 't wreed gebrek zag sloopen.

Maar juich! maar juich! de blydste dag,
Is uit dien nacht geboren,
Ja zing Triumph! want Hollands Vlag,
Waait weder van den Toren.
Die Vlag ontrold haar kreuken weet,
En zal, het Vaderland ter Eer,
Weer wapp'ren op de Vloeden,
De voorspoed die by u herleefd
Zal alles, wat behoefte heeft,
Met ruime handen voeden.

De Theems breid reeds zyn Golven uit,
Om uwe Kust te groeten,
De Zeevart brengt de rykste buit,
Eens weder aan u voeten,
Dan waassemd weder aan het Y,
De geur der Edele Specery,
Die Oost en West doen bloeyen,
Die rykdom van het morgenland
Vergaderd dan weer aan u strand
Om in u Schoot te vloeyen.

Rechtvaardigheid bestier het staal,
Der Edele Bondgenoten,
En GOD selfs bied de zegenpraal
Aan legers, en aan vlooten,
Ge ontvangt reeds aan den Noordenvloed,
Oranges! lang verlangde groet;
De steigerende Golven,
Verheffen met een diep ontzag,
Die nieuw ontrolde Prinse Vlag,
Te lang in 't nat bedolven.

Surinaamsche Courant, nummer 15, dinsdag 22 februari 1814 van drukker/uitgever C.J. Fuchs. Collectie Persmuseum, Amsterdam

Allereerst was er de drukkerij van C.J. Fuchs. In de Engelse periode bracht hij enkele jaren lang samen met Rens op dinsdag en vrijdag de *Surinaamsche Courant/ The Surinam Gazette* uit. Vanaf 1814 voerde deze krant alleen nog de Nederlandstalige titel *Surinaamsche Courant*.[9] Na het overlijden van Fuchs in 1825 kwam de exploitatie van de drukkerij op naam te staan van de erven. De krant bleef tot 1842 verschijnen, met enkele tussentijdse naamswisselingen.

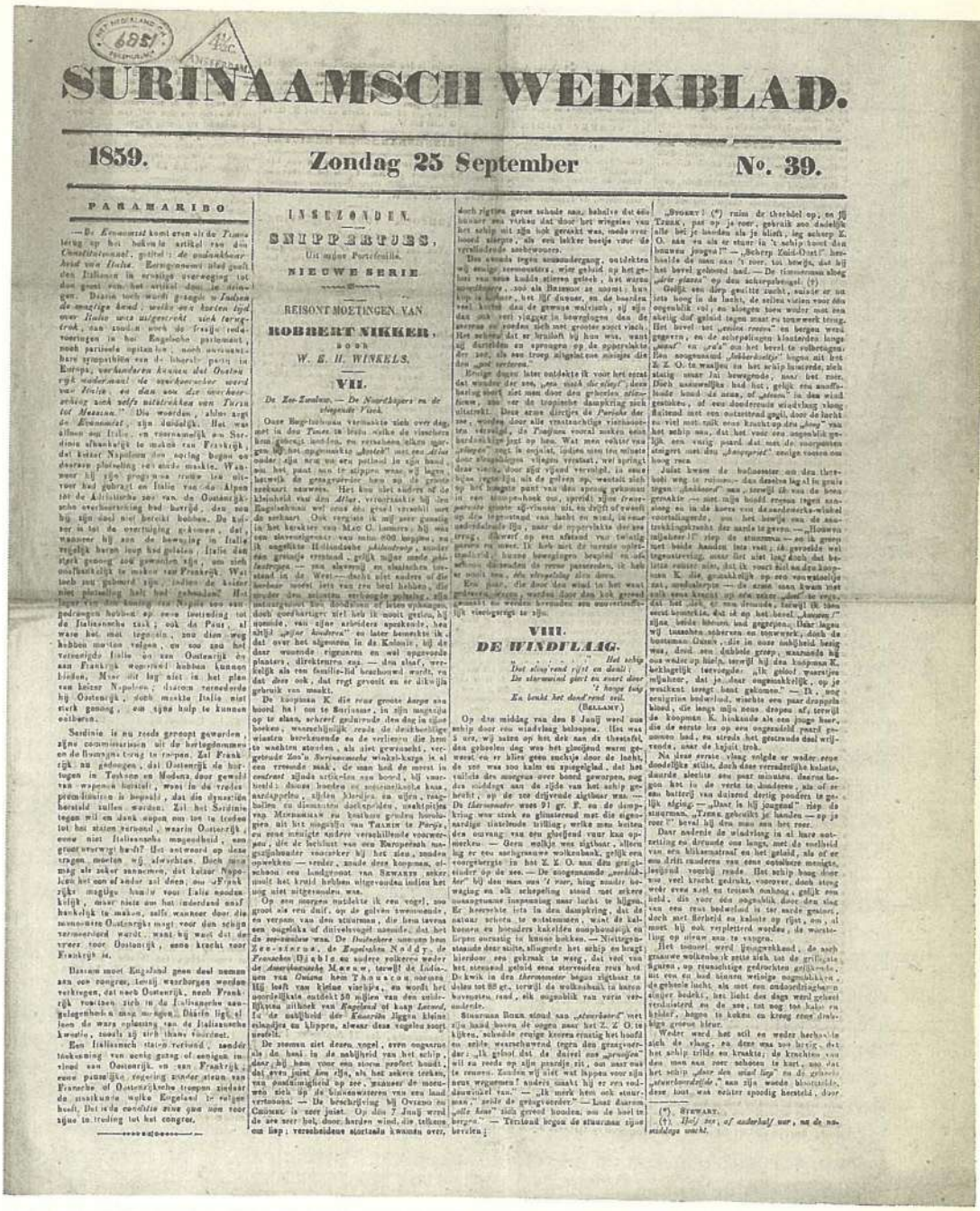
Het tweede orgaan was een uitgave van H.J.G. Serres. Net als Fuchs was hij in de Engelse tijd begonnen met de publicatie van een blad, en wel op woensdag en zaterdag. Verwarrend genoeg droeg dit dezelfde titel: *Surinaamsche Courant*. In december 1817 werd zijn drukkerij bij executie verkocht.[10] De nieuwe eigenaren waren Henriette Isabella en Catharina Louisa Serres, ook wel bekend als de 'Gezusters Serres'. Zij hervatten de uitgave bijna meteen en brachten tot 1843 hun krant uit. In het eerste nummer dat na de overname verscheen, op 4 februari 1818, betoonden de zusters zich enthousiast over de animo voor hun publicatie. Ze beloofden het publiek hun best te doen een product te maken dat zou voldoen aan de wensen en verwachtingen van de lezers:

> "Wy kunnen niet nalaaten, van in deze onze Eerste Courant, onzen welmeenende Dank te betuigen aan alle die geene, welke hunne Namen op onze Inteekenings Lyst geplaatst hebben. Het getal toont aan dat wy ons niet te veel hebben gevleyd. Wy zullen ook van onzen kant alles aanwenden om dit Papier aan het oogmerk van het Geëerd Publicq te doen beantwoorden; en zullen noch vlyt noch moeite spaaren, om de particuliere orders, waarmeede wy in het vervolg mogten begunstigd worden, ten spoedigsten en met accuratesse uit te voeren. Het Inteekenings Boek legt thans der drukkery open voor die geene welke door omstandigheden verhinderd werden te Teekenen, en zulks nog mogten verkiesen te doen."

De derde krant die in deze periode van de drukpers rolde, was de *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* van J. Brink, verschijnend op maandag en donderdag. Net als de drukkerij van Fuchs werd ook deze in 1825 na het overlijden van Brink overgenomen door diens erven. Zij zetten de krant vanaf begin 1830 voort onder – alweer – de titel *Surinaamsche Courant*. Ook dit orgaan bleef tot 1843 verschijnen.

In de loop der decennia breidde het aantal krantendrukkers zich uit, zonder dat hun uitgaven zich echter scherp van elkaar onderscheidden. In 1828 verscheen Johannes Julius Engelbrecht op het toneel als krantendrukker. Hij maakte de krantenwereld nog een stukje ingewikkelder door eveneens een *Surinaamsche Courant* uit te brengen, op (voor het eerst) zondag en donderdag. Vanaf 1848 werd de naam veranderd in *Surinaamsche Courant* (en) *Gouvernements Advertentieblad*, al snel overgenomen door drukker J.C. Muller Az. In de jaren dertig wemelde het zo van de bladen met de titel *Surinaamsche Courant* of een afgeleide daarvan.[11]

Uiteindelijk echter kwam er wat meer variëteit in benamingen. *De Telegraaf* van boekdrukker Coronel verscheen vanaf 1839, maar verschilde qua inhoud nauwelijks van de andere kranten. En ook het *Koloniaal Nieuwsblad*, dat vanaf 1848 werd gedrukt in de kolonie, bracht weinig vernieuwing met zich mee. De drukker van deze krant, J. Morpurgo, zou echter later uitgroeien tot de "stamvader van een reeks makers van belangwekkende kranten", zoals Michiel van Kempen hem in zijn overzichtswerk over de Surinaamse literatuur typeert.[12] Nakomelingen als Alfred en Leo Morpurgo zouden hun stempel drukken op de nieuwsbladen *De Surinamer, Het Nieuws*

SURINAAMSCH WEEKBLAD.

1859. **Zondag 25 September** **No. 39.**

PARAMARIBO

— De *Koenraad* komt eren uit de *Times* terug op het bekende artikel van den *Constitutionnel*, geëindigd: *de onafhankelijkheid van Italie*. Eerstgenoemd blad geeft den Italianen in ernstige overweging tot den grond van het artikel door te dringen. Daarin toch wordt gezegd: *Italien als onmogliga bevat; welke een korten tijd over Italie zou uitgestrekt zich vervoegt*, van zouden toch de fraaije redevoeringen in het Engelsche parlement, noch partijelo opstanden, noch onvermijdelijke sympathien van de liberale partij in Europa, *verhinderen kunnen dat Oostenrijk wederom als overheerscher over Italie*, en dan van die overheerschinig zich zelfs uitstrekken van *Turin tot Messina*." Die woorden, alhoe ongedenkbaar, zijn duidelijk. Het was altoos aan Italie, en voornamelijk aan Sardinie afhankelijk te maken van Frankrijk, dat keizer Napoleon den oorlog begon en daarom plotseling van onde maskite. Wanneer hij zijn programma reeds tot uitvoer had gebracht en Italie van de Alpen tot de Adriatische zee van de Oostenrijksche overheersching had bevrijd, dan was hij zijn doel niet bereikt hebben. De keizer is tot de overtuiging gekomen, dat, wanneer hij aan de beweging in Italie regelijk baren loop had gelaten, Italie den sterk gebonig ook gewonnen zijn, om zich onafhankelijk te maken van Frankrijk. Wat toch zou gebeurd zijn, indien de keizer niet plotseling halt had gehouden? Het leger van den koning van Napels zou aangedrongen hebben op een verdrag tot de Italiaansche taak; ook de Paus, al ware het met tegenzin, zou dien weg hebben moeten volgen, en zoo zou het vereenigde Italie en van Oostenrijk en van Frankrijk onafhankelijk hebben kunnen bleiben. Maar dit lag niet in het plan van keizer Napoleon; daarom verneederde hij Oostenrijk, toch maakte Italie niet sterk genoeg, om zijne hulp te kunnen ontberen.

Sardinie is nu reeds gevoegt geworden, zijne commissarissen uit de hertogdommen en de Romagna terug te roepen. Zal Frankrijk nu gedwongen, dat Oostenrijk de hertogen in Toskane en Modena door gewild van wapenen herstelt, waarin de vredes preliminairen in bepaald, dat die dynastiën herstald zullen worden. Zal het Sardinie tegen wil en dank nopen om tot te treden tot het staten verbond, waarin Oostenrijk, eene niet Italiaansche mogendheid, een groot overwigt heeft? Het antwoord op deze vragen moeten wij afwachten. Doch men mag als zeker aannemen, dat keizer Napoleon het een of ander zal doen, om Frankrijks magtige handen voor Italie zoodanig vrijheid, maar niets aan het onderstand ontbrekende te maken, zelfs wanneer door die maatregelen Oostenrijk magt voor den schijn vermeerderd wordt, want hij weet dat de vrees voor Oostenrijk, eene kracht voor Frankrijk is.

Daarom moet Engeland geen deel nemen aan een congres, tenzij waarborgen worden verkregen, dat noch Oostenrijk, noch Frankrijk voortaan zich in de Italiaansche aangelegenheden zullen mengen. Daarin ligt alleen de ware oplossing van de Italiaansche kwestie, zoovels zij zich thans voordoet.

Een Italiaansch staten verbond, zonder toekenning van eenig gezag of aanzien in zijnel aan Oostenrijk, en aan Frankrijk; eene puur Italiaansche regering zonder steun van Franche of Oostenrijksche troepen, ziedaar de maatkunde welke Engeland te volgen heeft. Dat is de *conditie sine qua non* voor zijne in treding tot het congres.

INGEZONDEN.

SNIPPERTJES,

Uit mijne Portefeuille.

NIEUWE SERIE

REISONT MOETINGEN VAN

ROBBERT NIKKER,

DOOR

W. E. H. WINKELS.

VII.

De Zee-Zwaluw. — De Noordwijkers en de vliegende Visch.

Onze Hoog-Heilooten vermaakte zich over dag met in den *Times*, in welke de visschers hun gebruik landen, en verzaalden alles morgen, bij het opgemaakte *bestek*" met een *Atlas* onder zijn arm en een potlood in zijn hand, na het punt van bestemming, waar wij tegen bestwelk de gemaakte koers op de kaart aanwezen zouden. Het kon niet anders of de Kleinheid van den *Atlas*, vermetelde hij den Engelschman wel eens de gruel verwekken der zeelaart. Ook vergiste ik mij zeer gaaring in het karakter van MAC C. lommers; hij was een stoverstgeaard van zeker 600 kuppen, en ik ongelukte Hollandsche *zeldzaamheid*, zonder een gevaagde vrentaad, gelijk mijne zoude *Instrepen*. — van stavendij en staatsche toestand in de West — dacht niet anders of die *heeren* moest iets van zee hebben, die zonder drie minuten verlooptijd, alle instrumenten het doodzwijm of letten opbragen, doch doorhartigter niet heb ik nooit gezien, bij nimmer, van zijne arbeiders spraken, hen altijd *myne kinderen*" en later bemerkte ik dat over het algemeen in de Kolonie, bij de door wonende rijgenaren en wel opgevoede planters, direkteuren enz. — den slaaf, verkeerlijk als een familie-lid beschouwd wordt, en dat *deze* ook, dat regt gevoelt en er dikwijls gebruik van maakt.

De koopman K. die zeer groote *kapen* aan boord had ten te Suriname, in zijn magtelijk op te slaan, *schreef gedurende den dag* in zijne boeken, waarschijnlijk reede de dankbetuiging wisselen beschreunde en de verliezen die hem te wachten standen, als niet gevrijwaard, vergetende *Jan's Surinamsche* winkel-kapa is al een vreemde mak, de man had de meest in *confrant* zijnde artikelen aan boord, bij vaarbeeld: dozen beschuit en conservenblikken kaas, aardappelen, zijden kleeden en zijen, reagkollen en diamanten doekgoeden, snuifpijpen van Meerschuim en knoopen gouden horologiën uit het magazijn van PALMER in Parijs, en zeer menigte andere verschillende voorwerpen, die de bedrijver van een Europeesch magazijnhouder voorzaker bij het eten, zonden opwekken — verder, zoude deze koopman, eigenschoon een landgenoot van SWARTS zeker moest het kruid hebben uitgevonden indien het nog niet uitgevonden was.

Op een morgen ontdekte ik een vogel, zoo groot als een duif, op de golven zwemmende, en verpaan van den stuurman, die hem tevens een oogslaka of duivelsvogel noemde, dat het de *zee-zwaluw* was. De *Duitschers* noemen hem *Zee-stormvogel*, de *Engelschen Noddy*, de *Franschen Diable* en andere volkeren weder de *Amerikaansche Maauw*, terwijl de Indianen van *Guiana* hem THAUARON noemen. Hij leeft van kleine visschjes, en wordt het noordelijkste ontdekt 50 mijlen van den zuidelijksten uitloek van *Engeland* of kaap *Lezard*, in de onbijbeid der *Kanarisle Eilgen* kleine eilandjes en klippen, alwaar deze vogelen zoo menlelt.

De zeemen ziet deezen vogel, even ongaarne als de heni in de nabijheid van het schip, deez' bij hem voor een steven perfect bouden, dat even juist *hun* zijn, als het zekere teeken, van aanstaanigheid op zee, waaneer de meeuwen zich op de binnenwateren van een land vertoonen. — De beschrijving bij OVERING is zeer juist. Op den 7 Juni werd de zee zeer hol, door harden wind, die telkens op liep; verscheidene stortzeën kwamen over, doch rigtten geene schade aan, behalve dat een hunner een verlust dat door het wingelen van het schip uit zijn hok geraakt was, zoodo over hoord sloeptte, als een lekker beetje voor de verschillende zeebewoners.

Des avonds tegen zonnenondergang, ontdekten wij eenige zeemeeuwen, meer geluid op het gelaat van onze kudde sterren getrek, het waren zeeschuimers, zoo als Barbosa ze noemt; hun kop is donker, het lijf donner, en de boorden veel lichter dan de gewone walvisch, zij zijn dan ook veel vlugger in bewegingen dan de zeeman en zouden zich met grooter snoet vinden. Het schijnt dat er brandstof bij hun was, want zij duikelden en sprongen op de opperwaters der zee, als een troep uitgelaten meisjes die den *pot verboren*.

Eenige dagen later ontdekte ik voor het eerst dat wonder der zee, „een visch die *vliegt*", deen bekend staat met men door den grieksen *stinflenen*, een der tropische dampkring zich uitstrekt. Deze arme diertjes de *Portoks* der zee, worden door alle vraatzuchtige visschoorten vervolgd, de *Dorjinen* vooral nemen een buitengewone lust op hen. Wat men echter van *vliegen* zegt is ongelust, indien men ten minste door vliegenkunst vliegen verstaat, wel springt deez' visch door zijne vijf vijfvoud vervolgd, in een zeer hoogte lijn als de golven op, wentelt zich op het hoogste punt van den sprong gekomen in een stoompenkonk om, spreidt zijne *fraaie* gestreepte zilver vlerken uit, en glijdt of vervolgt op den ingenomen van lucht en wind, in eene onderstelde lijn, naar de oppervlakte der zee terug, duikvert op een afstand van twintig meters en meer. De lucht met de meeste opbrengkracht, bezeer bewegingen bewijzd en ook schijnen dierzelfde de verre passeerden, te hebben met een, *een vliegvisch* dien deen.

Een keer zien, die door den wind in het weet gedreven, worden door den kok gevoed, gemaakt en worden bereiden een oorverteekelijk voedzaamheid te zijn.

VIII.

DE WINDFLAAG.

Dat slang rond rijst en daalt;
De stormwind giert en snort door
't hooge tuig
En lenkt het doodrond veil.
(BELLAMY.)

Op den middag van den 8 Juni werd ons schip door een windvlaag belaagde. Het was 5 uur, wij aaten op het dek aan de theetafel, toen de lucht, die tot dusverre zoo gloeiend warm geweest en er hlies geen zuchtje door de lucht, de zee was zoo kalm en spiegelglad, dat het vallets des morgens over boord geworpen, nog een uitdrogt aan de zijde van het schip geheeft, op de zee drijvende zigthaar was. De *thermometer* wees 91 gr. F. en de dampkring was streek en glinsterend met die eigenaardige drilling, welke men soms beiden, den ouwang van een gloeijend vuur kan opmerken. — Geen wolkje was zigthaar, alleen lag er een aanhgrauwe wolkenbank, gelijk een hoogst energie: he het N. O. aan den gezigteinder op de zee. — De aangemande *verdichtheid*" bij den man een *'t voor*, hing zonder bewaging en als scheppeling stond met zekere aangenaame inspanning naar lucht te hijgen. Er heerschte iets in den dampkring dat de natuur scheen te ontstemmen, want de kalkoenen en hoenders kakelden onophoudelijk en liepen aarzelig te binnen hokken. — Nietegenstaande deze stilte, slingerde het schip en hingt hierdoor een gekruik te weg, dat veel van het stroomd gelnid eens stervoeden reus had. De kwik in den *thermometer* begon zigthaar te zinken tot 85 gr., terwijl de wolkenbank in twee bovenste rand, elk oogenblik van varm verdeelen;

Stuurman BOER stond aan *stuurboord*" met zijnen boezem gestoopt naar het N. E. O. te kijken, schudde eenige keeren ernstig het hoofd en zeide waarschuwend tegen den grasgroender: „Ik geloof dat de duivel een *spronjen*" wil en reede zijn prandje zit, om naar zee te roeren. Zouden wij niet wat lappen voor zijn neus wegsmeren? zoudt gij er een voldoend winkel van." — „Ik merk hem ook stuurman," *zeide de grasgroender*." — Laat daarom *alle kans*" zich gereed houden, om de boel in bergen." — Terstond begon de stuurman zijne bevelen;

„Bootsman! (*) ruim de theerbel op, en jij Tzaak, pas op je roer, gebruik ons dadelijk alle bei je hoeden als je blieft, leg scherp E. O. aan en als er stuurs in 't schip komt dan houwen jongens!" — „Scherp Zuid-Oost!" herhaalde de man aan 't roer, tot bewijs, dat hij het bevel gehoord had. — De timmerman sloeg „*drie planen*" op den scheepsbrug.

Gelijk een dorp gestrikte zucht, suisde er uit lets hoog in de lucht, de zeilen vielen voor den ongeduldig zijl, en sloegen toen weder met een akeltig dof geluid tegen maat en tuig weer terug. Het bevel met „*zeilen reeven*" en bergen werd gegeven, en de scheepslingen klauterden langs „*want*" en „*ra's*" om het bevel te volbrengen. Een aangenaamd „*bakkebaardje*" liogen zich bij Z. E. O. te waaijen en het schip bewoerde, zich stadig meer bij hoogen, naar het roer. Doch onstuwelijke had het, gelijk een aanfhouder hand dat maar, of „*gebeurt*" in den wind gestaken, of een donderende windvlaag klap flaitend met een ontzettend gegil, door de lucht en viel met zulk een kracht op den „*boeg*" van het schip aan, dat het voor een oogenblik geheellijk een vurig paard dat met de voorpooten steigert met den „*bompreet*" enige voeten om hoog reen.

Juist kwam de bedienster van den theetafel weg te ruimen, — den deselve lag al in grote tegen „*blokkeerd*" aan, terwijl ik van de boeg gemaakte — met zijne hoofd reeven tegen aanslong en in de kamer van de aanderdeks-winkel voortslingerde, om het kleine je van de aanstrekkingskracht der aarde te geven. — „Houwen mijlaatjes!" riep de stuurman — en in geeg hort beide handen into vast, ik geroelde wel tegenstreving, maar het niet lang duurd, dat het laste reuter nier, dat ik voort hiel en den knoppen K. die gemakkelijk op een voorwaartsche zat, aanhaalde — de arme man kwam met zulk een kracht op een zeer „*dood*" te zeggen, dat het niet, of een donnende, terwijl ik toen secuit konterkte, dat ik op het bevel „*Aanreen!*" zijne beide hlienen had gegrepen. Hier tegen wij tusschen schip en de toenwerkplaats, de bootsman Gijsen, die in onze onbijheid hesig was, deed een dubbele greep, waarvan hij een weer op zijn hlieft, terwijl hij den knoppen K. herhigelijk ter tegen-gelde „alle poezel waarzijn mijnheer, dat je daar ongemakkelijk, op je wenkbrot terugt komen." — D., nog eenigzins bedwelmd, wischte een paar druppels bloed, die langs zijn gezigt drupen af, terwijl de koopman K. hiskande als een jonge haar, die de eerste les op een ongezadeld paard genomen had, en strooks het gestrande deel wijwaarts naar de kajuit ging.

Na deze eerste vlaag volgde er weder eene doodelijke stilte, doch deze verraderlijke kalmte, duurde slechts een paar minuten, daarna begon het in de verte te suisen, als of een batterij van duizend dertig poeders te gelijk zging. — „Daar is hij jongens!" riep de stuurman. „Tzaak gebruikt je handen — op je roer!" herhaalde hij den man aan het roer.

Daar nadenie de windvlaag in al hare ontzetting en drenede ons langs, met de snelheid van een klikkamatraal en het geluid, als of er een drie honderd roeren aan een gesmeerde menigte, tegelijk voorbij reade. Het schip bleef echter voor veel kracht gedrukt, vooreover, doch stong weder even snel en trotsch omhoog, gelijk een held, die voor een oogenblik door den slag van een reus bedwelmd is ter aarde geworpen, doch met Herkracht en kalmte op rijst, om, al moet hij ook verpletterd worden, de worsteling op nieuw aan te vangen.

Het tooneel werd grootsch-akeud, de asch grauwe wolkenbank zette zich tot de grilligste figuren, op tronschtige gedrochten gelijkende, uit een en bod binnen weinige oogenblikken, de geheele lucht, als met een onderdrukkingsdeken, zijner bedekt, het licht des dags werd geheel verduisterd en de zee, tot nog toe kalm en helder, begon te koken en kreeg eene donkergroene kleur.

Weder werd het stil en weder herhaalde zich de vlaag, en deze was nog hevig, dat het schip trilde en krakte; de krakten van den mast naar roer schenen te kort, zoo dat het schip „*door den wind lag*" en de grootste „*stuurboordzeilen*", aan zijn weder bloothielde, deze laat een zeiter spoedig hersteld, door

(*) STEWART.

(†) *Hoef zee, of onderhalf uur, na de nabijdage wacht.*

(3799) Op **Woensdag** den 20n. dezer, des namiddags ten 4 ure, zullen door den Vendumeester **A. Salomons**, ten Sterfhuize van wijlen Mejufvrouw J. M. C VAN ONNA, op den hoek van de *Joodenbreestraat* en *Maagdenstraat*, publiek worden verkocht:

Diverse MEUBELEN, Huisraad, goud, Zilver, *SLAVEN*, enz.

Zullende alles één dag vóór en op den verkoopdag aldaar te zien zijn.

Paramaribo, den 13 *Maart* 1861.

H. G. ROUX Cz.

Advertentie uit de *Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad* van 4 maart 1861.

en de Ware Tijd.[13] Een drukker die ik tot besluit wil noemen is A.L.G. de Randamie. Vanaf 1847 bracht hij het *Surinaamsch Weekblad* op de markt en, belangrijker, vanaf 1863 het oppositieblad *De West-Indiër*, dat een nieuw tijdvak inluidde voor de Surinaamse pers. Het zal aan het eind van dit hoofdstuk nader worden besproken.

Het achterhalen van de drukkers – tevens uitgevers – van Surinaamse kranten is eenvoudig, want hun namen staan meestal op de achterkant van de krant vermeld. Gegevens ontbreken echter over redactieleden en eventuele andere medewerkers. Of de drukker tevens verantwoordelijk was voor de redactie, is onduidelijk.[14] Wel plaatsten de drukkers zelf af en toe berichten in de krant onder eigen naam. Het ging dan om adreswijzigingen, oproepen aan wanbetalers en advertenties waarin reclame werd gemaakt voor andere producten die ook bij de drukkerij verkrijgbaar waren, zoals schrijfpapier, pennen, almanakken of koffie.[15]

De inwoners konden zich op een krant abonneren. Hiertoe lagen bij de drukkerijen intekenlijsten. Hoe duur dit was in de eerste decennia van de negentiende eeuw, is onduidelijk. Pas rond 1850 werden de abonnementsprijzen genoemd in de krant zelf. Het *Surinaamsch Weekblad* van De Randamie kostte de abonnee tien gulden per jaar (wat toentertijd gelijkstond aan vier theaterbezoeken met goede zitplaatsen), voor zes maanden 5,50 gulden en voor drie maanden drie gulden. Voor een krant die meermalen per week uitkwam, lagen de prijzen hoger. J.C. Muller Az. die de *Surinaamsche Courant en Gouvernements Advertentie Blad* uitgaf, die driemaal in de week verscheen, vroeg het dubbele. Bij hem konden tevens losse nummers worden gekocht voor 25 cent. Of de kranten ook los te koop waren bij boekhandelaren, dan wel in te zien waren in een van de leesbibliotheken van Paramaribo, is mij onbekend. Wel staat vast dat de Koloniale Bibliotheek, die in 1859 haar deuren opende, oude jaargangen van verschillende versies van de *Surinaamsche Courant* in haar collectie had.[16]

Censuur en zegelrecht

De meeste van de hierboven genoemde drukkerijen waren zogenaamde geprivilegieerde of gouvernementsdrukkerijen. Dit hield in dat de koloniale overheid toezicht hield op alles wat er gedrukt werd.[17] Soms werden deze drukkers financieel onder-

steund door de overheid, niet alleen om te publiceren, maar in enkele gevallen ook om de persen stil te zetten. Zo ontvingen de geprivilegieerde drukkerijen van de Erven J. Brink en de gezusters Serres beide jaarlijks een bedrag van zeshonderd gulden in de periode 1843 tot 1846, op voorwaarde dat ze geen kranten zouden uitgeven. De door hen uitgegeven edities van de *Surinaamsche Courant* verschenen inderdaad niet meer vanaf 1843. De overheid voelde zich tot deze toelage verplicht, omdat ze aan de drukkers Muller en Fuchs de rechten had gegund voor de publicatie van officiële berichten. Tot dan toe vervulden Brink en Serres deze taak. De jaarlijkse toelage was bedoeld om hen te compenseren voor het wegvallen van deze belangrijke bron van inkomsten.

De weduwe van drukker J. Brink nam hier uiteindelijk geen genoegen meer mee. Vlak voordat het contract met Muller en Fuchs afliep, schreef zij een brief naar de gouverneur. In dit schrijven vertelde ze over haar barre financiële situatie waarin ze terecht was gekomen sinds de sluiting van de drukkerij. In de hoop hierin verandering te krijgen deed ze hem een nieuw aanbod. Ze bood aan alle officiële berichten gratis te plaatsen, mits ze het alleenrecht zou krijgen voor de overheidsberichtgeving voor de komende tien jaar.[18] Het antwoord van de gouverneur is niet overgeleverd, maar hij zal niet op het aanbod zijn ingegaan. Dit valt af te leiden uit de overheidstoelage van twaalfhonderd gulden die J.C. Muller Az. ontving voor zijn *Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad* dat sinds 1849 door hem werd uitgebracht.[19] Bovendien verscheen er geen nieuwe krant meer van de drukkerij van de Erven J. Brink.

Het toezicht op de pers, dat rond 1800 was ontstaan (zie vorige hoofdstuk), was behoorlijk streng. Zowel geïmporteerde publicaties als werken die in de kolonie werden gedrukt, stonden onder dit toezicht, dat was ingesteld tijdens het Engelse tussenbestuur[20] en pas in 1865 werd opgeheven. Toch werd in de periodieke pers zelden geklaagd over de aanwezige censuur. In het blad *De Kolonist. Tijdschrift, toegewijd aan de welvaart van Suriname*[21] van J.J. Engelbrecht (die ook een *Surinaamsche Courant* uitbracht) werd de censuur zelfs goedgepraat. In de twaalfde aflevering (1839) van *De Kolonist* was een stuk opgenomen getiteld 'Een woord aan hen, die, uit hoofde van het bestaan der *censuur*, zich onttrekken aan het inzenden van stukken voor dit tijdschrift'. De auteur wees de lezer op het nut van censuur, die volgens niet de vrijheid van denken aan banden legde en evenmin het verspreiden van kennis trachtte tegen te gaan, maar uitsluitend diende om de maatschappelijke orde te handhaven. Ook na een eventueel instellen van persvrijheid zou deze functie van censuur blijven bestaan, aldus de anonieme auteur.

Elders vielen wel kritische geluiden over het perstoezicht te lezen. Zo schreef Marten Douwes Teenstra, die van 1828 tot 1834 als landbouwkundige werkzaam was geweest in Suriname, in 1842 dat de Surinaamse kranten weinig belangrijks konden bevatten als gevolg van de strenge censuur van procureur-generaal Philippus de Kanter. Als lid van de koloniale raad gaf hij advies aan de gouverneur, die het bewind voerde over de kolonie. Over De Kanter, die tussen eind jaren dertig en begin jaren vijftig meerdere keren als ad-interim procureur-generaal optrad, schreef Teenstra:

> "Een man, die blijken geeft een vijand te zijn van algemeene verlichting en beschaving, en zelfs de drukpers in Suriname, gelijk alle dagbladen dier Kolonie onder een strenge censuur houdt, want

'in een land van domheid en slavernij, passen geene denkbeelden van verlichting en vrijheid te worden ontwikkeld', is helaas het voorgeven van velen."

Teenstra deed deze uitspraak in *De negerslaven in de kolonie Suriname*. Dit in Dordrecht gedrukte werk schreef hij na zijn terugkeer naar Nederland.[22]

Pas in 1865 werd het perstoezicht in Suriname opgeheven. De vrijheid van drukpers werd vastgelegd in het nieuwe regeringsreglement, dat in 1866 in werking trad.[23] Deze wettelijke verankering van de persvrijheid bleek evenwel geen garantie dat de pers met rust gelaten werd. Het kwam ook na 1865 voor dat redacteuren werden aangeklaagd, soms met gevangenisstraf tot gevolg.[24]

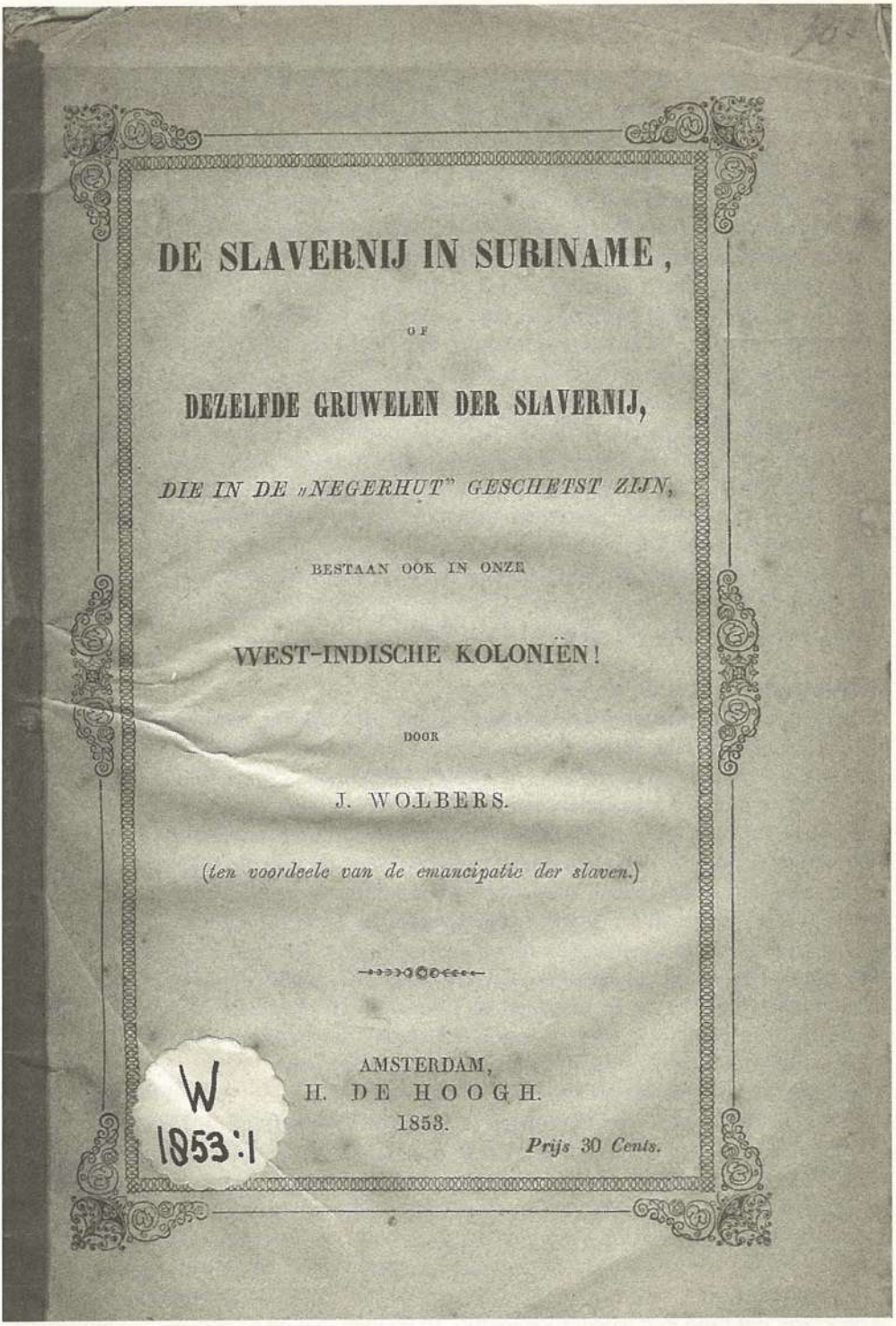
Behalve de opgelegde overheidscensuur heeft het advertentiezegelrecht vermoedelijk ook de ontwikkeling van de pers belemmerd. In tegenstelling tot wat regelmatig in de literatuur over Suriname vermeld wordt, bestond hier geen dagbladzegel zoals in Nederland. Het dagbladzegel was een aan uitgevers opgelegde belasting voor het uitgeven van een krant. In Suriname betrof de belastingheffing alleen de advertenties in de pers. Voor iedere plaatsing moest naast de gebruikelijke prijs per advertentieregel ook een vast zegelrecht aan de overheid worden afgedragen. De controle op deze belasting werd in de loop van de negentiende eeuw steeds strenger. In de *Surinaamsche Courant* van Fuchs werd op 1 januari 1833 een nieuwe regeling voor de controle op het zegelrecht aangekondigd. Iedere advertentie moest voortaan het nummer van het zegel vermelden, waarop de advertentie was geschreven. Fuchs deelde verder aan zijn lezers mee dat de inzenders van advertenties in het vervolg geacht werden de advertenties te schrijven op zegels van 75 cent. Wie een advertentie meerdere keren geplaatst wilde hebben, diende bij de inzending het aantal zegels door te geven. Op deze manier kon de drukker aan de overheid het juiste bedrag aan zegelbelasting afstaan.

Koloniale bovenlaag als lezerspubliek

De diverse kranten die in deze periode in de kolonie werden verspreid, leken sterk op elkaar. In alle kranten werden mededelingen van de overheid opgenomen naast scheepstijdingen, overlijdensberichten, kort buitenlands nieuws en verzoeken tot manumissie (vrijlating van slaven). Een groot gedeelte van de krant werd in beslag genomen door advertenties. Binnenlands nieuws was zo goed als afwezig, in tegenstelling tot het – vaak verouderde – buitenlandse nieuws. Hoe is deze inhoudelijke samenstelling van de Surinaamse pers in deze periode te verklaren?

De lezers van de kranten waren voornamelijk te vinden in de "koloniale bovenlaag van blanken en mulatten".[25] De vele advertenties weerspiegelen dit beeld. Legio waren de advertenties waarin slaven te koop werden aangeboden, of waarin gevraagd werd alert te zijn op slaven die waren weggelopen. Deze advertenties waren bestemd voor of geplaatst door plantagehouders. Daarnaast werden met regelmaat complete landgoederen te koop aangeboden, werd de lezer op de hoogte gesteld van de eerstvolgende vergadering van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, of werd een concert of theatervoorstelling aangekondigd. Kortom: de advertenties waren bestemd voor de gegoede burgerij.

Een lezerspubliek van onder meer plantagehouders en toezichthouders bracht vanzelf met zich mee dat kritische notities over bijvoorbeeld de afstraffing van slaven of het koloniale bestuur geen ruimte kregen in de krant. Het is daarnaast niet on-

DE SLAVERNIJ IN SURINAME,

OF

DEZELFDE GRUWELEN DER SLAVERNIJ,

DIE IN DE „NEGERHUT" GESCHETST ZIJN,

BESTAAN OOK IN ONZE

WEST-INDISCHE KOLONIËN!

DOOR

J. WOLBERS.

(ten voordeele van de emancipatie der slaven.)

W
1853:1

AMSTERDAM,
H. DE HOOGH.
1853.

Prijs 30 Cents.

Titelpagina van J. Wolbers' *De slavernij in Suriname* (Amsterdam 1853). Collectie NEHA, Amsterdam

waarschijnlijk dat de drukkers en eventuele andere medewerkers zelf ook slaven hielden. Drukker en boekhandelaar A.L.G. de Randamie bijvoorbeeld had slaven in zijn bezit. De slaven, zeventien in totaal en werkzaam als timmerman, kokkin of huismeid, waren zijn eigendom geworden via een erfenis.[26]

Dit betekende niet dat over misstanden in de kolonie nooit werd geschreven, maar berichten hierover waren voornamelijk afkomstig uit het buitenland. Diverse beroemde auteurs bezorgden de Nederlandse koloniale politiek een negatief imago met hun geschreven werk. In het begin van de negentiende eeuw bracht Christian Gotthilf Salzmann zijn roman *Geschichte Simon Blaukohls* op de markt, die in 1813 in het Nederlands werd vertaald onder de titel *De geschiedenis van Simon Blaauwkool*. De in Amsterdam gedrukte roman handelt over de missstanden in Suriname.

Salzmann was niet de enige buitenlandse auteur die dit tot onderwerp had gekozen. Een werk dat een belangrijke rol heeft gespeeld in de negatieve beeldvorming over slavernij, is *Uncle Tom's Cabin* (De negerhut van oom Tom) van Harriet Beecher-Stowe uit 1852. Een jaar later bracht de Nederlandse abolitionist Julien Wolbers een brochure uit getiteld *De Slavernij in Suriname, of dezelfde gruwelen der slavernij die in de 'Neger-hut' geschetst zijn, bestaan ook in onze West-Indische Kolonien!* Geschriften als die van Beecher-Stowe en Wolbers beïnvloedden geleidelijk de opvattingen van het publiek in Nederland.[27] Of deze werken ook in de kolonie terecht zijn gekomen, is niet duidelijk. Wel plaatste het *Algemeen Nieuws- en Advertentieblad* op 4 juli 1853 een kort bericht over het succes van *Uncle Tom's Cabin* in de Verenigde Staten, echter zonder in te gaan op de inhoud.

Binnenlands nieuws de grote afwezige

De inhoud van de Surinaamse kranten in de eerste helft van de negentiende eeuw is te verklaren uit de functie die ze destijds vervulden. Duidelijk is dat de kranten toen nauwelijks fungeerden als bron voor binnenlands nieuws in de betekenis die wij nu aan de term 'nieuws' toekennen. Illustratief is de oproep die C.J. Fuchs op 9 februari 1821 plaatste in zijn blad. Hij verzocht de intekenaren op zijn krant hun nieuwe verblijfplaats aan hem door te geven, want de meeste abonnees waren, als gevolg van een grote brand, niet meer woonachtig op het bij hem bekende adres. Deze oproep is een van de weinige verwijzingen in de krant naar de grote brand die op 21 januari 1821 in Paramaribo had plaatsgevonden. De brand had een aanzienlijk deel van de hoofdstad verwoest en was vermoedelijk tevens de oorzaak van de tijdelijke stopzetting van de *Surinaamsche Courant* van de gezusters Serres, die pas vanaf 1823 de drukkerij weer draaiende kregen. De kranten van Fuchs en Brink verschenen enkele weken na de brand weer voor het eerst.[28]

De kranten zwegen verder over de brand, wellicht was het al oud nieuws toen ze weer konden uitkomen? Wel verscheen in 1821 van de hand van H. Uden Masman sr., predikant bij de Hervormde Gemeente te Suriname, een brochure getiteld *Kort verslag van den zwaren brand te Paramaribo, hoofdplaats der kolonie Suriname, op den 21 januarij 1821 voorgevallen*. Hij reconstrueerde in dit werkje de brand en gaf een overzicht van de verwoesting die was aangericht.[29] De verslaggeving van Uden Masman was echter voor de Nederlandse markt bestemd en werd gedrukt in Amsterdam.

Het voorbeeld van de brand is illustratief voor het aandeel van binnenlands nieuws in de krant, dat nihil kan worden genoemd. In de loop van de negentiende eeuw kwam hier een lichte verbetering in, maar de ogen bleven hoofdzakelijk gericht op het bui-

An. 1862. SURINAAMSCHE COURANT. No. 140.

GOUVERNEMENTS ADVERTENTIE BLAD.

ZATERDAG, 22 NOVEMBER.

Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad, nummer 140, zaterdag 22 november 1862. Collectie Persmuseum, Amsterdam

enland. Alle kranten plaatsten, al dan niet onder het kopje 'Buitenlandsche berigten', nieuws van buiten de kolonie dat ze hadden ontleend aan buitenlandse dagbladen. Niet altijd trouwens werd de precieze bron vermeld; vaak werd volstaan met de mededeling dat het bericht was 'overgenomen'. In de periode van het Engelse bestuur baseerde men zich vooral op Engelse kranten. Bij de beëindiging hiervan, gepaard gaande met de al gemelde verschuiving naar weer zuiver Nederlandstalige kranten, werden ook de Engelstalige nieuwsbronnen vervangen door voornamelijk Nederlandse.

Door de trage verbindingen – de buitenlandse dagbladen werden per schip aangevoerd – duurde het vaak enkele maanden voordat het buitenlands nieuws werd opgenomen in de Surinaamse kranten, zodat de buitenlandse berichten vermoedelijk als mededelingen dienden en waarschijnlijk geen opiniërende invloed hadden in de kolonie.[30] De nieuwtjes van over de grens varieerden bovendien nogal in graad van belangrijkheid. Zo waren de verwikkelingen rond de Belgische afscheiding van Nederland redelijk vaak te vinden in de kranten, wat geen verwondering hoeft te wekken. Maar een bericht over straatvernieuwing in Utrecht, dat lijkt toch minder relevant voor de Surinaamse lezer? Zulke nieuwtjes van meer anekdotische aard dienden dan ook vooral als bladvulling. In de *Surinaamsche Courant* van de gezusters Serres werd het buitenlandse nieuws duidelijk van het anekdotische nieuws gescheiden, dat ze plaatsten onder het kopje 'Anecdoten'. Bij de overige kranten liep dit meer door elkaar, zeker in de beginperiode tot 1830.

In de tweede helft van de negentiende eeuw, na het van start gaan van de Koloniale Staten in 1866, kreeg het Surinaamse nieuws een prominentere plaats in de kran-

ten.[31] Tot die tijd beperkte de berichtgeving over de eigen kolonie zich tot een enkele mededeling, bijvoorbeeld over de viering van de verjaardag van de koning te Paramaribo, of over het bezoek van prins Hendrik aan de kolonie in 1835. De toen vijftien jaar oude prins, de derde zoon van de latere koning Willem II, was de eerste Oranje die Suriname bezocht.

Kanaal voor overheidsberichten

De overheid beschikte sinds 1 maart 1817 over een eigen nieuwsblad, het *Gouvernements Blad*. De komst van dit overheidsorgaan werd aangekondigd in de bestaande kranten. In het blad werden proclamaties, publicaties, notificaties en resoluties opgenomen van de gouverneur-generaal en van het Hof van Politie, die geacht werden nuttig dan wel noodzakelijk te zijn voor het publiek. De inwoners van de kolonie werden op deze manier op de hoogte gebracht van nieuwe reglementen. Voor diegenen die niet in staat waren een exemplaar van de publicatie te bemachtigen, werd een exemplaar opgehangen in het 'Hof van Politie'.

De officiële mededelingen werden ook vaak in de andere kranten afgedrukt, maar pas nadat de stukken eerst in het *Gouvernements Blad* waren opgenomen.[32] Vóór de komst van dit aparte overheidsorgaan werden officiële berichten ook al verspreid via de diverse kranten. Vaak gingen de nieuwe wetten of veranderde regels meteen in na het moment van bekendmaking. De overheid ging ervan uit dat plaatsing in de verschillende kranten genoeg was om het publiek te bereiken. De overheidsberichten namen een groot deel van de kranten in beslag. Soms waren deze berichten voor een specifieke doelgroep bestemd, waardoor andere lezers maar weinig hadden aan de krant. In januari 1825 bijvoorbeeld verscheen in delen een resolutie "behelzende een instructie voor het collegium medicum, reglementen voor medicine doctores, chirurgijns, vroedmeesters, vroedvrouwen en apothekers in deze kolonie". De resolutie richtte zich op een medisch publiek, dat onder meer op de hoogte werd gebracht van tarieven die het moest gaan hanteren en hoe voortaan te handelen bij verwondingen die duidelijk het gevolg van geweld waren. De resolutie werd in vervolgafleveringen opgenomen in alle kranten. In de betreffende nummers was nog maar weinig ruimte voor ander nieuws.

Wanneer een drukker meer berichten had dan konden worden geplaatst, werd af en toe met de krant een supplement ('bijvoegsel') uitgebracht. Deze supplementen verschenen onregelmatig. In januari 1825, toen de kranten nauwelijks iets anders bevatten dan de bovengenoemde resolutie voor de medische beroepsgroep, werd enkele keren naast de krant een bijvoegsel gepubliceerd. Hiermee creëerde de drukker extra ruimte, die voornamelijk werd gevuld met advertenties en scheepstijdingen.

Niet alleen nieuwe wetten en regels van de overheid werden via de krant bekendgemaakt aan de inwoners van de kolonie. De overheid had de inwoners ook verplicht bepaalde voornemens of verzoeken openbaar bekend te maken via publicatie in de kranten. Deze verplichte mededelingen waren medebepalend voor de inhoud van de kranten. Vanaf 1817 gold bijvoorbeeld dat het vervoer van slaven in Suriname van het ene district naar het andere bekend diende te worden gemaakt via een advertentie in de krant.[33] Op deze manier konden slavenhouders die van mening waren ook recht te hebben op de betreffende slaaf of om een andere reden bezwaar hadden tegen de overplaatsing, bezwaar indienen bij de 'Gouvernements Secretary'. Daarnaast werd het verplicht verzoeken tot vrijlating van slaven openbaar te maken

SURINAAMSCHE COURANT.

(No. 58.) WOENSDAG den 22 JULIJ. Ao. 1829.

PARAMARIBO.

PLACAAT.

GRAMMEN GENERAAL NA DEN KROEZE.

PARAMARIBO.

PUBLICATIE.

DE GOUVERNEUR GENERAAL EN RADE.

Oproep tot inschrijving in het slavenregister in de *Surinaamsche Courant*, nummer 58, woensdag 22 juli 1829. De linkerkolom is in het Sranan Tongo. Collectie Persmuseum, Amsterdam

in de kranten. Dit werd vastgelegd in het vernieuwde manumissiereglement van 1832.[34] Verzoeken tot naamsverandering moesten eveneens geplaatst worden in de dagbladen.[35] Ook diende iemand die van plan was Suriname te verlaten dit minimaal zes weken van tevoren openbaar te maken door middel van drie advertenties in verschillende kranten. Deze regel werd ingevoerd in 1816.[36] Tot uiterlijk veertien dagen na de bekendmaking kon men hier bezwaar tegen maken (bijvoorbeeld omdat iemand nog schulden had). Pas als niemand dat had gedaan, werden de nodige papieren voor de verhuizing geregeld en kon de persoon de kolonie verlaten.

Toename van literaire bijdragen

Rond 1830 veranderde het formaat van de kranten. Tot dan toe werden ze gedrukt op klein formaat, bestaande uit vier pagina's, verdeeld in twee kolommen. De eerste drukkerij die overstapte op het grotere formaat was die van de Erven C.J. Fuchs. Vanaf vrijdag 13 februari 1929 verscheen hun *Surinaamsche Courant* op groot formaat. De andere drukkerijen volgden later, met als hekkesluiter de gezusters Serres. In het begin van deze overstap werden de kranten op één vel gedrukt en bestonden ze dus uit twee pagina's. Maar aangezien alles gedrukt werd in een kleiner lettertype en iedere pagina nu uit drie kolommen bestond, was er meer ruimte voor informatie. In de loop van de tijd werd de ruimte verdubbeld, doordat de kranten uit twee vellen op groot formaat gingen bestaan.

De formaatverandering had maar weinig invloed op de inhoud. Wel valt een lichte toename van de literaire bijdragen te constateren. Voorheen werd slechts incidenteel een gedichtje of ander mengelwerk toegevoegd, bedoeld als bladvulling. Met de wijziging van het formaat nam de frequentie enigszins toe, hoewel niet gesproken kan worden van een belangrijk literair aandeel. Het proza moest het, zeker in het begin, afleggen tegen de poëzie. De kranten publiceerden met enige regelmaat gedichten, die vaak overgenomen waren uit Nederlandse bronnen en geschreven waren door dich-

ters als Jacob van Lennep en Hendrik Tollens. De verzen waren vaak patriottisch van aard, met motieven als trouw aan de koning en het vaderland. Twee auteurs die rond het midden van de negentiende eeuw regelmatig bijdragen leverden voor het *Surinaamsch Weekblad* en de *Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad*, waren dominee Cornelis van Schaick en Willem Winkels. De laatste was schrijver en eigenaar van een leesbibliotheek en zal later nog ter sprake komen.[37]

Sranan in de pers

Het Sranan Tongo of 'Negerengels', de voertaal van de slaven, had zich al in de achttiende eeuw de status van *lingua franca* in de kolonie verworven. Oorspronkelijk ontstaan als mengtaal van de slaven die zo hun onderlinge taalverschillen konden overbruggen, werd het Sranan ook de contacttaal tussen blank en zwart. Het aantal mensen dat Sranan kon spreken en lezen, nam in de loop van de negentiende eeuw nog toe. Slavenmeesters gingen zich in deze taal verdiepen om beter met de slaven te kunnen communiceren. Hulpmiddelen kwamen daartoe op de markt, zoals het in 1855 uitgebrachte *Neger-Engelsch Woordenboek* geschreven door H.C. Focke, gevolgd door het *Deutsch-Negerenglisches Wörterbuch* van Heinrich Rudolf Wullschägel uit 1856. Het Negerengels werd bovendien de voertaal op de eerste scholen voor slaven die in 1844 werden opgericht.[38] Ook ging in 1852 een maandblad van start in het Sranan, het *Makzien vo Kristensoema* ('Magazijn voor Christenzielen'), een tijdschrift van de Herrnhutters.

Deze opmars van het Sranan had geen invloed op de kranten; deze bleven volledig Nederlandstalig. Tegen het einde van de slavernijperiode kwam hierin tijdelijk verandering: officiële berichten die bestemd waren voor de slaven en waarin het einde van de slavernij werd aangekondigd, verschenen zowel in het Nederlands als in het Sranan. Het ging echter wel om een onvolledige vertaling waaruit de gedeeltes voor de slavenhouders weggelaten waren. Zo werd nergens in de Sranan-versie gesproken over de schadeloosstelling die de slavenhouders voor iedere slaaf zouden ontvangen. In zijn boek *Dagen van gejuich en gejubel* voert Glenn Willemsen een mogelijke verklaring aan voor deze selectieve vertaling. Uit angst voor represailles na de vrijlating van de slaven, zeker na het lezen over de schadeloosstelling die hun eigenaren zouden krijgen, had de overheid gekozen voor een incomplete Sranan-versie voor de slaven.[39]

De vertalingen verschenen in oktober en november 1862 ook in Mullers *Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad*. Waarom nam hij de stukken op in het Sranan? Deze vertalingen konden moeilijk bestemd zijn voor zijn lezerspubliek, de koloniale elite. Ook al behoorden veel slavenhouders tot de mulatten en beheersten zij hoogstwaarschijnlijk het Sranan, dan nog is het vreemd dat de vertaling werd opgenomen; deze was immers geschoond van wetten en bepalingen die bestemd waren voor de slavenhouders. Een verklaring kan zijn dat de slavenbezitter de vertaling kon gebruiken om het nieuws te verspreiden onder zijn slaven. Daarop wijst ook de connectie die bestond tussen Muller en de al genoemde Nederlandse abolitionist Julien Wolbers. Via adressen aan koning en parlement en via publicaties had deze onvermoeibaar geijverd voor de afschaffing van de slavernij. In 1861 publiceerde hij een standaardwerk over de geschiedenis van Suriname. Wolbers is echter nooit in de kolonie zelf geweest en baseerde zich voor zijn publicaties op de hulp van informanten, onder wie Muller. Mede gezien hun contact is het aannemelijk dat Muller de boodschap via de Sranan-vertaling ook aan de slaven wilde overbrengen.[40]

Ao. 1862. SURINAAMSCHE COURANT. No. 121.

GOUVERNEMENTS ADVERTENTIE BLAD.

De abonnementsprijs dezer Courant, die des *Dingsdags*, *Donderdags* en *Zaturdags* verschijnt, is, *bij kwartaalsche vooruitbetaling*, per jaar . . . . . *f* 20.—
Voor zes maanden *f* 11.— voor 3 | m. » 6.—
Voor elk afzonderlijk nommer . » —.25

De prijs der Advertentien is:
Voor elken gewonen regel . . *f* —.25;
Zegelregt voor elke plaatsing . . » —.75.
Advertentien worden niet later dan tot *d r i e* uur des namiddags aangenomen.

DONDERDAG, 9 OCTOBER.

Plakatti

voe

GRANMAN,

gi alla Katibo *na ini Sranan* Kondre!

Wi Konoe pliesi voe potti da dei, di da Katibofassi di oen de, sa kaba voe alla ten na *Sranan* kondre.

Sieksi moen na bakka jari, na da fisi dei voe da moen di meki seibi, Oen alla Fri!

Ma di datti sa passa, Konoe wensi oen alla, di a de na oen tapoe leki wan Tata, voe si oen alla na wan boen fassi, datti bede a wauni dritti da boen njoensoe moe go na oen alla jessi nojaso kaba, voe oen hatti kan njam pre, habi plisiri na hatti en de tevreslefassi, voe wakti so wan bigi ten di de koe.

Nanga mi heli hatti toe mi flisiteri oen, en wensi oen alla sanni di de voe boen, so leki mi flisiteri en wensi mi srefi toe, di mi de na oen miedri na presi voe Konoe, en di da mi moe habi da boenheide voe tjari so wan switi njoensoe gi oen.

Mi hopoe datti da vertrouw di mi potti na oen tapoe no sa kori mi, ma datti mi sa si na oen alla da plisiri di de na oen hatti sa de toe voe si, na den wrokko di den gi oen voe wrokko; holi een srefi so leki a moe de; meki notti moe de voe takki na oen tapoe; Barki nanga sakkafassi da wauni voe oen masra; so wan fassi sa meki oen sori datti oen waarti voe kisi da boen hatti di pass nanga oen, en di de wakti voe passa jette nanga oen na da fasi dei vo da seibi moen na bakka jari.

Ma no morro mindri mi de verwakti voe oen toe, te da jieroe sa fon di oen sa takki da katibofassi voe oen adjosi, oen trou friman, oen sa holi oen srefi so leki a fiti alla boen soema, voe liebi na wan sakkafassi, voe sabi datti koedre de na oen tapoe; doe sau oen moe doe, leki wan frisoema; holi oen wrokko dorro, voe oen verdien oen mooi, di oen kan habi voe loekoe oen srefi nanga oen soema, en voe doe sau oen hatti sa wauni von doe nanga hen.

Efi datti passa so, dan oen no sa gi mi trubi, ma nanga alla boenfassi oen sa meki mi doe alla den boen sanni, di Koeoe wansi moe passa nanga oen.

Voe oen srefi jesus kan jere morro betre da sau oen moe sabi voe doe te da ten kisi, mi meki den potti disi, nanga da Plakatti, na neugre tongo voe oen kan jere en oen kan sabi.

Paramarite, da 3 *Octobroe* 1862.

(*a ben tekieu*) VAN LANSBERGE.

Nanga ordroe voe Granman,

Da Ambinari di de dee da wrokko so
Secretaris voe Granman,
(*a ben tekieu*) J. E. WESENHAGEN.

Da Plakatti disi da mi tjari hen abra na neugre tongo,

A. J. COMVALIUS Az.
Secriman na negre tanga.

Alla den sanni, di da Plakatti disi takki sa de, voe poelon da katibofassi na Sranan kondre,

So varra soma, di de voe den njoen Friman.

Art. 1.

Sieksi moen na bakka jari, na da fisi dei voe da moen di de meki seibi, da katibofassi sa kaba na Sranan kondre.

Art. 3.

Kondre sa potti roema di de na hei koedre wrokko, voe potti en hori hai na tapoe den njoen friman; ma datti sa de voe no morro langa leki tien jari.

Art. 10.

Alla sanni die den njoen friman ben habi na da ten die den ben de katibo jette, so leki den kroei, den kweki, den sanni die de na den hoso, alla tra sanni die koedre gi passi, datti wan katibo kan hald, den alla de, en de tan voe den sreti.

Art. 18.

Den soema die Koedre potti voe potti en hori hai na den tapoe, Koedre sa meki bakatra bekenti, voe ibriwan soema kan sabi sau den moe doe en da makti di den sa habi.

Art. 19.

Da potti di koedre potti soema na tapoe den njoen Friman, datti de moue, voe den kan habi soema, di kan de voe den; voe sorgoe datti no wan soema kori den; voe kaferi gie den te den habi reti.

Voe leri den voe den liebi nanga den famili, so leki a fieti voe den liebi makandra.

Voe liebie na tra soema mindri na koedre da wan boen, safri en sakka fessi, so leki a fieti alla boen soema voe liebi makandra.

Voe sorgoe, datti den no sa tan soedre doe wrokko, voe wakka soso; so wan jaja en lasra fassi; ma datti ibriwan voe den sa hasi den vasti wrokko voe doe.

Voe sorgoe datti den sa leri na skollo voe den sabi boekoe, en voe leri sabi Gado, en da wauni voe Gado.

Voe sorgoe datti den helpi den patiwau en den di fieti voe kisi helpi, en voe meki den sikiman kisi boen loekoe,

en voe sorgoe datti alla sanni voe den sa wakka nanga boen, en wan boen fassi.

Art. 20.

Granman voe Sranan Koedre habi da makti, — efi den njoen friman holi den srefi so leki a fieti, de wrokko, en sori datti den kan vertrouw den, voe a poeloe den na oedro den soema di den potti gi den, voe meki den troei en de na da srefi fassi leki ibriwan tra fri soema na koedre.

Art. 21.

Den katibo di de go troe friman moja so, den moe teki wan famili nen, di den moe doe si meni leki den kan, voe ibriwan famili habi da sreti nen, dan den de teki da nen voe den, nanga di voe den famili skrifi na ini den boekoe di de voe datti na kantoru.

Te den potti den nen na ini boekoe kaba, den sa gi den wan bewijsi di habi da nouroe voe da presi di den nen de, den famili en den fesi nen en da dei di den meki den, — di no sabi hoe ten den meki koen, den sa potti wan jari gi koen so leki den denki a kan habi.

Granman voe Sranan Koedre sa sorgoe datti da skrifi voe den nen sa de bifo da dei di da katibo fassi sa kaba.

Art. 22.

Alla den reti disi wan Borgroe habbi en alla strafoe di wet potti gi den te den doe ogri, sa de da sreti toe voe den njoen friman, boiti den versoedri di da plakatti disi meki voe so langa leki koedre potti soema voe hori hai na den tapoe.

Art. 23

Den njoenfriman sa de leki ibriwan tra soema na koedre, ma voe den kisi den reti leki wan Borgroe voe koedre, datti sa de te den no de moro na soema oedro, ma dan den moe doe den plekti toe di koedre potti voe wan borgroe moe doe.

Art 24.

Den njoen friman moe habbi den vasti wrokka da doe, en den moe doe den wrokko alla dei, boiti Sondei nanga Boedakki, leki da plakatti disi taki.

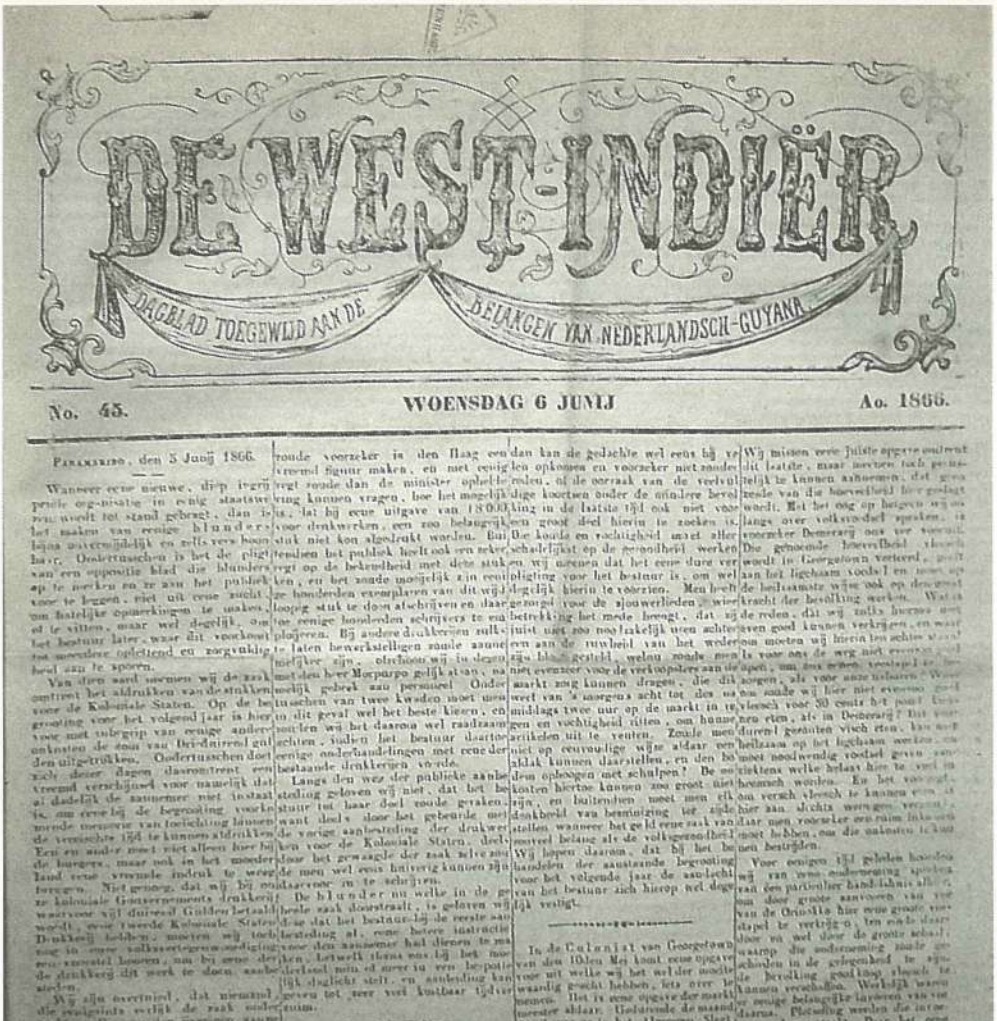
A. Voe den di de liebi na pranasi, efi di de da presi de wrokko.

§ 1 den alla di ouwroe tien na vesi, te na den sieksi tenti jari, sa moesoe voe meki wan paspiro (kontraki) voe wrokko na pranasi, nanga den eginari, granmasra, driekoro voe pranasi efi tra soema di de doe pranasi wrokko, so leki den hatti wanni.

§ 2. Da paspiro efi kontraki die den sa meki, moe meki na fesi voe den Soema di den potti na den tapoe, en a moe meki na da fasi so leki Koedre sa potti sa a moe doe. ma voe no morro mindri dan twau jari, en no morro voelee dan drie jari.

§ 3. Granman voe Sranan Koedre habi da makti, efi a feni datjoe na de voe wau boen, voe meki den fasi toe jari na baka da dei di da katibofassi kaba, datti den no sa meki den kontraki, (paspira voe den jaren den srefi) voe go wrokko na wan tra presi leki na ini da dirtiel da presi den ben de

'Plakkaat van de Gouverneur, voor alle slaven in Suriname'. Aankondiging van de afschaffing van de slavernij op 1 juli 1863 in het Sranan Tongo in de *Surinaamsche Courant Gouvernements Advertentie Blad*, nummer 121, donderdag 9 oktober 1862.

DE WEST-INDIËR.

DAGBLAD TOEGEWIJD AAN DE BELANGEN VAN NEDERLANDSCH-GUYANA.

No. 45. WOENSDAG 6 JUNIJ Ao. 1866.

De West-Indiër. Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch-Guyana, woensdag 6 juni 1866.

De tweetaligheid was overigens slechts van korte duur. Behalve de stukken over de afschaffing en een grote advertentie in het Sranan en het Nederlands van een schoenen- en laarzenmagazijn (voor het eerst mochten de vrijgelaten slaven nu schoenen dragen) verscheen er niets meer in het Sranan in de krant. Ook niet in het daaropvolgende jaar, 1863, het jaar van de daadwerkelijke afschaffing van de slavernij.

Eerste oppositieblad

Precies op de dag van de afschaffing van de slavernij, woensdag 1 juli 1863, startte de uitgave van een nieuwe krant die voor het eerst in de Surinaamse persgeschiedenis

een oppositiekoers zou gaan varen: *De West-Indiër. Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch Guyana.*[41] Drukker en uitgever was A.L.G. de Randamie. Hoewel de krant in de ondertitel omschreven werd als een dagblad, verscheen *De West-Indiër* tweemaal per week, op woensdag en zondag. De Randamie was ook verantwoordelijk voor de uitgave van het *Surinaamsch Weekblad*, een periodiek dat zich niet wezenlijk onderscheidde van de andere bladen in de kolonie. Met *De West-Indiër* daarentegen verscheen voor het eerst een krant die kritiek durfde te spuien op de Nederlandse kolonisator.

Zo publiceerde W.E.H. Winkels op 9 en 13 september 1863 een groot stuk onder de titel 'Een blik op het onafhankelijkheids-feest in Nederland, tegenover Suriname en hare belangen'. De Nederlander Willem Winkels was eind jaren dertig naar Suriname vertrokken waar hij als *blankofficier* (assistent van de plantagedirecteur) werkzaam was. Al spoedig ontpopte hij zich als tekenaar en schrijver. In 1840 vervaardigde hij het werk *De tooverlantaarn van Mr. Furet*, waarin hij met behulp van prenten en bijschriften het leven van een blankofficier op satirische wijze uiteenzette. Destijds is het werk ongepubliceerd gebleven (in 2007 bracht het Surinaams Museum in Paramaribo het voor het eerst uit). Later schreef Winkels onder het pseudoniem 'de oude heer Furet' stukjes in het *Surinaamsch Weekblad*. Hij was geen principiële tegenstander van de slavernij, maar hekelde de laksheid van Nederland om de slaven te ontwikkelen en beschaven.

In zijn artikel in *De West-Indiër* viel diezelfde visie te lezen. Winkels haakte aan bij de viering van de vijftigjarige onafhankelijkheid van Nederland na de Franse bezetting. Suriname was toen weer in Nederlandse handen gekomen, maar het moederland had volgens Winkels sindsdien bar weinig ondernomen om de kolonie te laten bloeien; Suriname liet Nederland kennelijk onverschillig. Om deze stelling te onderbouwen gaf de auteur een korte schets van de Surinaamse geschiedenis sinds 1816. Zijn woordkeuze is veelzeggend: "Niet minder groote noodlottigheid voor deze Kolonie, was een nuttelooze stroom ambtenaren, die uit Nederland haar werden toegevoerd en opgedrongen." De afschaffing van de slavernij omschreef de auteur als een "beleedigende aalmoes". Nederland had een te gemakkelijke weg gekozen en de afschaffing ondoordacht uitgevoerd; de emancipatie had in betere banen geleid moeten worden. Winkels eindigde zijn stuk met de wens:

> "Laat Nederland ons dan geven, dat waar wij *regt* op hebben: goede wetten en een geschikt bestuur, of anders late Nederland ons los, want onze tegenwoordige toestand is door de verkeerde handelingen onhoudbaar, maar ook niet te dulden, want onze arbeid wordt vernield, zoo dat men haast aan moedwil zou moeten gelooven."

De kritische toon van *De West-Indiër* bleef in Nederland niet onopgemerkt. Er ontstond een pittige dialoog tussen de Surinaamse oppositiekrant en enkele Nederlandse dagbladen. Ook kreeg de krant een verschijningsverbod van enkele maanden opgelegd, als gevolg van enkele weinig subtiele artikelen.[42]

Conclusie

In de loop van de negentiende eeuw nam het aantal kranten toe in de Surinaamse kolonie. De groei zorgde echter niet voor meer diversiteit aan nieuws of een toename van de berichtgeving over Suriname zelf. Door de vele wetten en regels die via de bladen

werden verspreid, leken ze vooral in dienst van de overheid te staan. Advertenties bleven ook veel ruimte in beslag nemen. Voor een kritische pers, waarin bijvoorbeeld het koloniale beleid op de korrel werd genomen, was mede door de opgelegde overheidscensuur geen ruimte. Pas met de komst van *De West-Indiër* in 1863 brak een nieuw tijdperk aan voor de Surinaamse pers. Deze vernieuwing kreeg nog extra de wind in de zeilen door de persvrijheid die in 1865 werd ingesteld.

Spiegel van een verdeelde samenleving

De pers in jaren van sociale onrust, 1863-1937

LILA GOBARDHAN-RAMBOCUS

De afschaffing van de slavernij in 1863 betekende in Suriname een radicale verandering van de samenleving en daardoor van de verhouding met Nederland. Om leegloop van de plantages te voorkomen werd allereerst een tienjarige periode van staatstoezicht ingesteld: de ex-slaven werden in die tien jaar verplicht arbeidscontracten af te sluiten met de plantages.

In 1873 begon een grootschalige immigratie van contractarbeiders uit Brits-Indië (1873-1917) en Nederlands-Indië (1890-1939). Die zogenoemde 'koelies' moesten ervoor zorgen dat de plantages bleven produceren en daardoor hun bestaansrecht behielden. Deze immigratiepolitiek heeft de basis gelegd voor de blijvende bevolking van Suriname, omdat het grootste deel van zowel Hindostanen als Javanen ervoor koos een nieuw bestaan in het land op te bouwen. Daarvóór waren er vanaf 1853 experimenten geweest met twee groepen contractarbeiders: Chinese arbeiders uit Java en China, en Portugese arbeiders uit Madeira. Voor zover zij na hun contractperiode in de kolonie wilden blijven wonen, legden deze laatste twee groepen immigranten zich toe op de kleinhandel. Na 1864 kwamen er nog immigranten uit West-Indië, voornamelijk uit Barbados, naar Suriname.

In al deze gevallen, met uitzondering van de immigratie van de Chinese contractanten uit Nederlands-Indië, was er sprake van door de overheid aangemoedigde vrije kolonisatie. Vanaf 1873, toen de eerste groep Brits-Indiërs met het zeilschip Lalla Rookh naar Suriname kwam, tot 1939 toen de laatste groep arbeiders uit Nederlands-Indië werd aangevoerd, ging het om gericht overheidsbeleid. Slechts een deel van deze arbeiders is teruggegaan, de rest bleef. De strijd van de verschillende bevolkingsgroepen voor een eigen plaats in de samenleving is dan ook een dominant thema in deze episode van de geschiedenis van Suriname én van de Surinaamse pers.

Tot 1863 was van een kritische pers geen sprake geweest. De kranten waren ook niet bepaald opwindend, doordat overheidsmededelingen, advertenties en verouderd buitenlands nieuws de inhoud domineerden. Hierin kwam duidelijk verandering in deze periode. Niet alleen de afschaffing van de slavernij, maar ook de instelling van persvrijheid (in 1865) en de vorming van de Koloniale Staten (in 1866) zorgden voor een actiever sociaal en politiek leven in de kolonie en voor een levendiger pers. De kranten werden volwassener in hun nieuwsgaring, ze brachten voor het eerst binnenlands nieuws en plaatsten veelvuldig ingezonden stukken, waarin verschillende visies aan bod kwamen. Zo weerspiegelde de pers in deze periode de heftige sociale tegenstellingen. Tegelijk beïnvloedden de kranten ook zelf het maatschappelijk discussieklimaat met hun berichtgeving.

Vrijheid van drukpers

Terwijl de persvrijheid in Nederland vanaf 1798 in de grondwet was opgenomen, duurde het tot 1865 voordat deze ook werd ingevoerd in Suriname. De vrijheid van drukpers werd omschreven in hoofdstuk 1, artikel 8, van het *Reglement op het beleid der regering in de kolonie Suriname, vastgesteld bij de wet van 31 mei 1865*:

> "Niemand heeft voorafgaand verlof noodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren. De verantwoordelijkheid van schrijvers, uitgevers, drukkers en verspreiders en de waarborgen, in het belang van de openbare orde en zedelijkheid tegen het misbruik van de vrijheid van drukpers te nemen, worden geregeld bij koloniale verordening. Bepalingen, waardoor de toelating in de kolonie van in Nederland gedrukte stukken belemmerd wordt, behoeven bekrachtiging bij de wet."

De persvrijheid in Nederland kon echter niet tot ontplooiing komen door de eveneens in de Franse tijd ingestelde belasting op kranten, het dagbladzegel. Dit was een tamelijk hoge belasting die elke krantenuitgever moest betalen op basis van het formaat van de krant. Van een grote toename van krantentitels in Nederland was pas sprake toen in 1869 dit dagbladzegel werd afgeschaft, waardoor kranten betaalbaar werden. Suriname kende een dergelijk dagbladzegel niet. Toch leidde de wettelijke regeling van de persvrijheid in Suriname in 1865 niet tot een onmiddellijke groei van het aantal nieuwsbladen. Slechts één vernieuwde titel ontstond in de jaren vlak na de nieuwe staatsregeling: in 1871 *Suriname, Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad*, de opvolger van het *Koloniaal Nieuwsblad* (1848-1870), opgericht door J. Morpurgo. Vanaf de jaren negentig nam de diversiteit van de pers echter wel duidelijk toe. De belangrijkste kranten vanaf 1863 waren (in volgorde van beginjaar van uitgave):

- *De West-Indiër. Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch Guyana* (1863-1898). Op zondag en woensdag. Redacteur/uitgever A.L.G. de Randamie. In 1873 uitgever Vanier, in 1897 Labad & Zoon.
- *Suriname, Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad* (1871-1971). Op dinsdag en vrijdag. Redactie A.C. Wesenhage en A.H. Granada; later wisselende redacteuren, onder wie H.J. van Ommeren. Uitgever firma J. Morpurgo, later Erven Morpurgo. In 1937 redacteur/uitgever Joh. H. Wijngaarde, drukkerij J.H. Oliviera.
- *De Volksbode* (1890-1892). Op zondag en donderdag. Redacteur T. Libertador Ellis. Uitgever B. Heyde.
- *Nieuwe Surinaamsche Courant* (1892-1912). Op zondag en donderdag. Redacteur/uitgever T. Libertador Ellis.
- *Goede Tijding* (1892-1897), voortgezet als *Onze West*. Op woensdag en zaterdag. Uitgever B. Heyde.
- *De Surinamer* (1894-1955). Dit katholieke nieuwsblad verscheen op zondag en woensdag. Redacteur/uitgever achtereenvolgens J. Timmerman (1891-1913), R. Randag (1913-1931), A. Claessens (1931-1935) en L. Smeur (1935-1938).
- *Onze West* (1897-1912), een vervolg op *Goede Tijding*. Op woensdag en zaterdag. Redacteur C. Hoekstra, vanaf 1900 tot medio 1909 W. Kraan. Uitgever B. Heyde.
- *De West* (1909-heden). Op dinsdag en vrijdag, later een dagblad. Redacteur/uitgever W. Kraan en na hem D. Findlay.
- *De Banier van Waarheid en Recht* (1929-1936). Op dinsdag en vrijdag, later op woensdag en zaterdag. Redacteur/uitgever P.A. May en J.C. Sarucco.

Uitgevers en redacties

Vooral tot 1900 deed zich in Suriname het verschijnsel voor dat kranten door de redacteur in eigen beheer werden uitgegeven. Vaak had deze een kleine drukpers, waarmee hij in zijn eentje al het werk voor de krant deed. Theophilus Libertador Ellis bijvoorbeeld, hoofdredacteur van de *Nieuwe Surinaamsche Courant* vanaf 1892, had een eigen drukkerij en beheerde tevens een boekhandel aan het Kerkplein in het centrum van Paramaribo. Daarnaast was hij van 1894 tot 1913 lid van de Koloniale Staten. In de Staten zette hij voort wat hij in zijn krant al deed: kritiek leveren op de gang van zaken in de kolonie. Hij nam ook regelmatig, met bronvermelding, berichten uit andere kranten over om ze te becommentariëren of te ondersteunen. Al voor zijn overlijden op 10 mei 1913 kwam de *Nieuwe Surinaamsche Courant* niet meer uit.

Als de redacteur geen eigen drukpers had, werd het drukwerk uitbesteed. Een belangrijke drukkerij/uitgeverij was H.B. Heyde, gevestigd op de hoek van de Wagenwegstraat en de Stoelmanstraat in Paramaribo. Heyde was als zendeling naar Suriname gekomen, maar kreeg een conflict met de leiding van de Evangelische Broedergemeente in Suriname. Hij werd ontslagen, maar bleef in de kolonie wonen en begon een voor die tijd moderne steendrukkerij die (foto)boeken uitgaf naast kranten. Het waren mooi verzorgde boeken, naar de mening van de *Nieuwe Surinaamsche Courant* naar aanleiding van de verschijning van het fotoboek *Suriname in beeld*. Heyde stond bekend om de netheid van zijn werk, aldus deze krant.[1] Voor Heyde was het belangrijk dat er geld verdiend werd en daar werden afspraken over gemaakt met de redacteuren van de kranten die hij uitgaf. *Goede Tijding* was zo'n krant, die haar abonnees het volgende schreef:

> "De redacteur van dit blad, er niet in geslaagd zijnde, om gedurende de vier maanden van zijn aanzijn als zoodanig, het getal abonnés der Goede Tijding ook slechts met één enkel te vermeerderen, treedt, volgens met de Administratie gemaakte overeenkomst, bij deze af."[2]

Met de administratie werd de uitgeverij Heyde bedoeld. Het laatste nummer van *Goede Tijding* verscheen op 21 september 1897. De uitgever bedankte de lezers en hoopte dat zij zich zouden abonneren op het nieuwe blad dat van start zou gaan. Dat kwam als *Onze West* uit op 2 oktober 1897, met als kersverse redacteur de lutherse dominee C.A. Hoekstra.

Cornelis Atses Hoekstra

De in Friesland geboren Cornelis Atses Hoekstra (1852-1911) was voordien redacteur van *Het Protestantenblad voor de kolonie Suriname*, dat van 1895 tot 1897 verscheen. In 1904 zou hij nog een belangrijke bijdrage leveren aan de reactivering van dit blad. In een redactioneel in het eerste nummer van *Onze West* verklaarde Hoekstra dat hij zo objectief mogelijk wilde weergeven wat in de kolonie plaatshad. Daarnaast zou hij het belangrijkste nieuws uit Nederland en andere landen brengen. Zijn hoofdstreven was echter *Onze West* dienstbaar te maken aan de belangen van het onderwijs en van het economisch welvaren van Suriname. Onderwijs was nodig voor volksopvoeding; de talenten van de bevolking moesten in de ruimste zin ontwikkeld worden. De handel en de landbouw zouden daarvan profiteren.

Er was sprake van een duidelijke taakverdeling bij de krant. De redacteur zorgde uitsluitend voor de inhoud en de uitgever hield de administratie bij: financiën, abonne-

N 193 Tweede Jaargang 1894

NIEUWE SURINAAMSCHE COURANT

Het orgaan der bevolking

Met verschijnt 's Zondags en 's Donderdags.

ABONNEMENTSPRIJS:

ZONDAG 6 Mei

ADVERTENTIEN

Gebrs REELFS.

Ontvangen per laatst gearriveerde STOOMSCHEPEN

PLATEN STAVENYZER

BLADEN ZINK KOLEN ZOOD

GEGALV DAKPLATEN & NOKPLATEN

Steke|draad en vlechtdraad

Vaatjes Beste Holl Boter van H. H Lugard

KISTJES Z M & LEIDSCHE KAZEN VLEESCHWAREN IN BLIKKEN

kisten TUBORGS PILSNER BIER en Cognac Leon Durand

diverse soorten Roodewijn. Malaga Madera Port en Barsac

wijnen

P. A. BRUGGEMANN EN ZOON

in

Bouwmaterialen, en Yzerwaren.

PRACHTIGE HANGLAMPEN

AGENDA VOOR DE WEEK.

Zondag 6 Loth. Fo. Willem III van Wij ...

Maandag 7 Prinses Wilhelmina ...

Dinsdag 8 Koloniale Staten. Vergad. ...

Woensdag 9 Prins Willem I Loth ...

Een nieuwe jaar, ook een nieuwe leven voor ons parlement

Den 8 Mei 1866, — vallende juist op den zelfden dag als dit jaar — vergaderde het in dat jaar aan onze kolonie geschonken parlement voor het eerst.

Sinds heeft de stroom des tijds acht en twintig jaren verzwolgen.

En overmorgen als de scherpschutterij en van het Garnizoen, voor het gebouw der Koloniale Staten, zal zijn opgetreden, salutschoten uit het geschut van het fort Zeelandia zich zullen doen hooren en het hoofd der kolonie, onder den aanhef van het „Wien Neerlands bloed door de aderen vloeit" door het muziekcorps der Schutterij aangeheven, statig en onder gelei de van drie leden der Koloniale Staten, het Staten-gebouw zal zijn binnengetreden, — zal de plechtigheid van de opening van het zittingjaar der Koloniale Staten voor de negen en twintigste maal hebben plaats gehad.

Wat een tijd verloopen !

Slechts weinigen zijn er nog van hen die het eerste zittingjaar zagen.

En het kind dat zich toen nog aan de moederborst laafde, is thans man de eerwaardige leeftijd van 29 jaar.

De gemiddelde levensduur is hier negentig 30 jaar.

Dus nog 10 jaar en ons parlement heeft den gemiddelden levensduur van hen, voor wie het is geschied, doorleefd.

Tot in zijn 29ste levensjaar schijnt het gebleven, wat het was in zijn begin sedert 1866 bestaat de census van f 40—; — sinds dien tijd is het alleen de burgers gegeven, in den zegen van de constitutie te deelen, door invloed uit te oefenen op de samenstelling van de Koloniale Staten, d. i. om Kiezers te zijn.

Zo, gedurende 29 jaar heeft men hier zoo velen, die er recht toe hebben, van door bonne maatschappelijke positie als wel door bonne intellectuele capaciteit het kiesrecht onthouden.

Dat de bevolking over deze onthouding verbolgen is, is beiden kijt.

Ons blad heeft op die verbolgenheid bij herhaling gewezen ; — het mocht echter niet baten. De Koloniale Staten, aan wie de regeering het recht van initiatief heeft gegeven en die van dat recht hiermee zeergelijke gevolgen gebruik hadden kunnen maken bleven hoorende doof en slende blind voor de wenschen der bevolking, die zij hesten te vertegenwoordigen . . :

Als de bevolking hare wenschen door de uitvoerende- en wetgevende macht niet vervuld kan zien, dan — de Geschiedenis leert dit trouwens — staat zij zelve de handen aan de teugels die laatste vaderzorgen hier hebben dit al deen schijnen.

* *

Tot deerens — wij wezen hierop reeds in ons no. 186 van 12 April (1. — wanneer er eene vacature van het lidmaatschap der Koloniale Staten moet worden vervuld, wat het de zooge naamde surinaamsche aristocratie — leden van de Staten zelve — die den toon gaf en aanstonde wie te benoemen, eigenlijk aan wien zij de eer hadden geven in hun midden te komen zien.

Tot met dit jaar en wel bij de allerlaatste verkiezing is hier voor goed een einde aan gemaakt.

De kiezers kiezen thans wie ze willen, in wie zij de personen zien, die hunne belangen zullen voorstaan.

Zoo is het, dat bij de laatste verkiezing niet de twee candidaten van de aristocratie gekozen werden, maar twee door den volke wil van de kiezers zelve al. de heeren

Dr. G. J. VANIER en

T. LIBERTOOR ELLIS,

de laatste de Redacteur Uitgever van ons blad, Nieuwe Surinaamsche Courant

Met de benoeming van deze twee leden der Koloniale Staten, is het politieke leven van Suriname een nieuwe

Nieuwe Surinaamsche Courant, nummer 193, 6 mei 1894. Collectie Persmuseum, Amsterdam

menten en advertenties. Een actieve werving vond plaats, ook door middel van intekenbiljetten die uit de krant geknipt konden worden. In de latere nummers van *Onze West* stond de taakverdeling tussen uitgever en redacteur als een herinnering voor de lezers ('Ter herinnering') vermeld. Regelmatig kwam een bijblaadje *Olijftak* uit, dat – voor zover thans nog is na te gaan – na het vertrek van Hoekstra niet meer is uitgekomen.

Als predikant van de Evangelisch-Lutherse gemeente van 1892 tot 1907 was Hoekstra een belangrijke figuur in de kolonie. Hij was een dynamische persoonlijkheid, die een geest van saamhorigheid en offervaardigheid onder zijn gemeenteleden wist aan te wakkeren. In 1892 begon hij bijbelonderwijs te geven aan de jeugd van zijn gemeente en dat groeide uit tot de zondagsschool. Hij was in 1899 een van de oprichters van de leprozerie Bethesda. In de kolonie kwam lepra toen veel voor. Hoekstra was ook lid van het Algemeen Nederlandsch Verbond, een vereniging die via literaire activiteiten en via het onderwijs ijverde voor de Nederlandse taal. Een van Hoekstra's grote verdiensten was dat hij in 1893 – hij was net een jaar in de kolonie – de tekst schreef voor het Surinaamse volkslied. Zijn tekst, die tot 1960 in gebruik gebleven is, vertoont een grote overeenkomst met Hoekstra's motieven om redacteur van *Onze West* te worden. Het eerste couplet luidt als volgt:

Suriname's trotse stromen,
Suriname's heerlijk land,
Suriname's fiere bomen,
Trouw zijn wij aan U verpand.
Mochten weer de vloten varen,
Dat de handel welig bloei',
Dat fabrieken welvaart baren,
Dat hier alles welig groei'.

Het laatste nummer onder leiding van Hoekstra bij *Onze West* is van 26 mei 1900. In de weken daarvoor was aangekondigd dat hij met verlof naar Nederland ging. William Kraan (over wie hieronder meer) nam de redactie van hem over. Kraan kwam na verloop van tijd in conflict met de firma Heyde over de koers van het blad, omdat de financiële resultaten niet bevredigend waren. Kraan wilde het blad overnemen en aan Heyde een bepaald bedrag betalen voor het drukken, omdat hij overtuigd was van de levensvatbaarheid van de krant. Onderhandelingen brachten geen oplossing. Kraan wilde de naam *Onze West* afkopen, maar dat mocht ook niet. Dat was het breekpunt; hij vertrok naar de firma Oliviera en maakte een krant van een groter formaat voor minder geld. *Onze West* ging door met een nieuwe redacteur, R.A.P.C. O'Ferrall.

O'Ferrall was rond de eeuwwisseling actief in het culturele leven van Paramaribo. Hij was bevoegd om aan het hoofd van een school te staan en om onderwijs te geven in vreemde talen. Hij heeft verschillende (dag- en avond)scholen opgericht, wat in die tijd een normaal verschijnsel was. Elke bevoegde onderwijzer kon dat doen en velen deden dat in het laatste kwart van de negentiende eeuw ook; zodoende hadden ze weliswaar geen hoog, maar wel een gegarandeerd inkomen. Als de belangrijkste verdienste van O'Ferrall geldt de stichting van de Ambachtsschool.[3] Hij was actief betrokken bij het toneelleven, schreef toneelstukken en was Statenlid van 1922 tot 1928. Kraan is tot 1909 waarnemend redacteur van *Onze West* gebleven. In dat jaar besloot Kraan te vertrekken en een eigen krant te beginnen: *De West*. In het eerste

ZESDE JAARGANG (OUD.)

ONZE WEST

EERSTE JAARGANG (NIEUW.)

(NIEUWE UITGAVE VAN „GOORDE TIJDING"),

NIEUWSBLAD UIT EN VOOR SURINAME.

Verschijnt WOENSDAGS en ZATERDAGS.

ABONNEMENTSPRIJS.
Bij kwartaalsche vooruitbetaling, voor een geheel jaar:

Buitenland portvrij:	f 13,—
Binnenland a) Districten, portvrij:	» 11,—
b) Stad:	» 10,—
Elk nummer:	» —,20.

Redacteur: C. Hoefstra.
Uitgever: B. Heyde.
Agent voor Nederland:
K. A. VAN DER WIJK te Amsterdam, Raadhuisstraat No. 3.
Agent voor Nickerie:
F. C. VAN BECHEM te Nieuw-Nickerie.

PRIJS DER ADVERTENTIEN.

Voor de kolombreedte □:	f 1,50.
» een halve kolombreedte:	» 0,80.
» een vierde kolombreedte:	» 0,45.
» een achtste kolombreedte = 2 regels:	» 0,25.

Voor twee plaatsingen met 25% voor drie en verdere plaatsingen met 33⅓% korting op vorenstaande prijzen.

ADVERTENTIËN en betgeen de uitgifte betreft, gelieve men uiterlijk tot Maandag- en Donderdagavond te doen brengen aan 't bureau van den uitgever, hoek Wagenweg- en Zwartehoutewalsingstraat B 184 te Paramaribo; en betgeen de redactie betreft mg vroeger aan dat van den redacteur, Oranjestraat A 101.

No. 1 **Zaterdag, 2 October** **1897.**

TER INLEIDING.

Ter inleiding van dit blad bij het publiek heb ik een en ander te zeggen.

Ik, niet wij.

Waarom deze vorm?

Niet om opzettelijk af te wijken van ene in 't algemeen misschien goede gewoonte. Nog minder om mij zelven op den voorgrond te stellen. Maar om te doen uitkomen, 1°. dat geene combinatie de verantwoordelijkheid draagt voor den inhoud van dit blad, maar de redacteur uitsluitend en alleen; 2°. dat het blad (red. en uitg.) onder geenerlei invloed staat van wien of wat ook.

. . .

Had ik het voorrecht gedurende twee jaren door middel van het »Protestantenblad« naar mijne inzichten de publieke belangen, inzonderheid van protestanten in Suriname, te dienen, het verheugt mij, thans in de gelegenheid te zijn dit in ruimeren zin, voor de bevolking, te doen.

Maar met die bijzondere paart zich het besef van grootere verantwoordelijkheid.

De taak, die voor mij ligt, is veel uitgebreider en — ik heb dit reeds in de jaren 1890 en 1891 ervaren — moeilijker te vervullen tegelijk met de ambtsplichten, die ik als mijn hoofdtaak moet en zal blijven beschouwen.

Wat mij toen echter bij verzwakte gezondheid ondoenlijk werd, zal mij thans, naar ik vertrouw, mogelijk blijken.

De dagbladpers heeft, sedert zij hare vleugelen vrij mag uitslaan, eene gewichtige taak te vervullen.

Ze is geroepen tot medeleven het leven van haren tijd, »midden in de maatschappij, midden in de wereld van denken en in de wereld van doen«.

Dat leven is tegenwoordig zoo vol, zoo bewogen, zoo dringend. Het legt beslag op allen en op alles. Het wil niet meer geleefd worden, stil en rustig »in een boekje met een boekjes, het wil actueel zijn«.

Wat wij heden denken en doen is morgen aan gene zijde van den oceaan bekend. Gebeurtenissen van eenige belangrijkheid zijn in een oogwenk wereldkundig en vragen bespreking. Niet slechts de volkeren komen, dank zij de verbetering der verkeersmiddelen, nader tot elkander en zien in een ver verschiet het ideaal van internationaal leven, zelfs de godsdiensten komen reeds in wereldcongressen saam, zoekende naar het eene, wat bij de groote verscheidenheid toch alleen kan en moet verbroederen.

Het leven wint in diepte van denken, in breedte van opvatting, in hoogte van ideaal, maar dat gaat gepaard met eene inspanning, eene wijziging en uitwisseling van gedachten, een strijd als nooit te voren.

De dagbladpers heeft dat leven mee te leven, en zij kan het, omdat aan één blad menschen van zeer onderscheiden vakkennis, over heel de wereld verstrooid, kunnen samenwerken. Bij enkele groote bladen is in dezen reeds eene bewonderenswaardige eenheid uit de veelheid samengesteld.

Veelomvattend, moeilijk is dan ook hare taak.

. . .

Haar streven moet niet in de eerste en voornaamste plaats op het oogenblikkelijk bereikbare, maar op het in ver verschiet liggende ideale gericht zijn.

Zij moet doen gevoelen, dat wetten, syndicaten, industrieele ondernemingen enz. alleen niet bij machte zijn de maatschappelijke welvaart te verhoogen, dat vóór alles gerechtigheid een volk verhoogt.

Om moreele verheffing moet het haar bovenal te doen zijn. Daarom moet zij zooveel mogelijk vernoenend optreden, misstanden trachten weg te nemen. Zij moet voor en na een druppel olie gieten in het raderwerk der samenleving; door het kweeken van onderlinge waardeering den klassenstrijd temperen, en den partijstrijd zooveel mogelijk doen veranderen in een ernstig gedachtenwisselend zoeken naar wat *alle* welzijn beoogt.

Ze heeft voeling te houden met heel het volk, van de hoogste tot de laagste standen, en aan wat er zoowel boven als beneden gedacht, gevoeld en gewenscht wordt vrije uiting te laten, mits in den goeden toon.

. . .

De verantwoordelijkheid der dagbladpers is eene louter *moreele*.

Het gevaar is groot.

Ze is zoo licht geneigt ter wille van den financieelen bloei der onderneming de *algemeene* belangen, die zij heeft te dienen, uit het oog te verliezen.

Al heeft zij geen beslissingen te nemen in zaken van algemeen belang, zij is en blijft verantwoordelijk voor den invloed, dien zij op anderen oefent. Het feit, dat hare voorlichting door vele lezers onoordeelkend wordt aangenomen en nagesproken, verleidt haar zoo ligt van de maclet, daardoor in hare hand, misbruik te maken, en op onverantwoordelijke wijze partijbelangen, ja niet zelden zelfs personeele belangen, te dienen.

Niet het behalen van tijdelijke overwinningen, van oogenblikkelijk succes bepaalt hare waarde en beteekenis, maar de wijze, waarop zij het door haar ingenomen standpunt verdedigt.

. . .

Hooge eischen, waar menigeen en niet het minst Onze West dikwijls beneden zal blijven, maar *sin magnis voluisse sat est*, of wat op hetzelfde neerkomt: »De mensch doet reeds den plicht, wanneer hij het ideaal van het goede en rechtvaardige tracht te naderen, al is hij niet bij machte het te verwezenlijken.«

»Wanneer de leeuwerik bij het zingen van zijn hymne zich heeft opgeheven, hoog, heel hoog in de lucht, dan dwingen de natuurwetten hem weer naar de aarde af te dalen, om te denken aan zijne onvermijdelijke materieele behoeften,« zoo gaat het ook de menschen. Hoe gaarne zij op de vleugelen der gedachte stijgen naar een ideale wereld, het leven vordert, dat zij niettemin voortdurend rekening houden met de eischen der werkelijkheid, met de vraagstukken, die hunne directe en veelal materieele belangen raken.

Op grond daarvan vermoed ik, dat mijne toekomstige lezers verlangen ook en vooral iets te hooren van de practische opvatting mijner taak.

Welnu, het ligt in mijn voornemen, zoede te doelen, zoo objectief en volledig mogelijk, wat in de kolonie op allerlei gebied voorvalt, behandeld wordt en vermeldingswaardig is, het belangrijkste nieuws uit Nederland en van elders; terwijl ik aan een en ander, waar ik het wenschelijk acht, opmerkingen of beschouwingen zal vastknoopen.

Maar mijn hoofdstreven zal zijn »Onze West« dienstbaar te maken aan de belangen van opvoeding en onderwijs, van handel en nijverheid, van landbouw en veeteelt in Suriname.

. . .

Opvoeding en onderwijs heb ik het eerst genoemd. Opzettelijk. Want beiden zijn van het hoogste belang voor een volk. Van eene bevolking, die wil is opgevoed en onderwezen, is voor de toekomst veel te verwachten.

Opvoeding — ik denk aan volksopvoeding in het algemeen — ga voorop.

Nu schijnt mij alhier het beste opvoedingsmiddel, om thans van andere te zwijgen, toe: het kweeken van gemeenschappelijke liefde voor Suriname.

De bloei en welvaart van Suriname is evenmin een zuiver Surinaamsch als een zuiver Hollandsch belang. De belangen van Suriname en Holland kruisen elkander.

Op dit kruispunt moeten wij elkaar de hand reiken. Daar moeten wij een gemeenschappelijk ideaal vinden en liefkrijgen.

Ik heb het blad »Onze West« genoemd, om al dadelijk en steeds uiting te geven aan een gevoel van gehechtheid aan, van liefde voor dat gedeelte van de West, waarin wij te samen wonen en wat ons inzonderheid ter harte gaat. — Dit sluit natuurlijk mijne belangstelling in het overige deel van de West niet uit. —

Die gemeenschappelijke liefde voor onze kolonie aan te wakkeren acht ik mogelijk. Van haar verwacht ik versterking der stabiliteit van het koloniale leven, waardoor den vreemdeling in land en volk vertrouwen ingeboezemd wordt.

Hoe idealistisch! — ik hoor het sommigen glimlachend zeggen.

Maar als Boissevain gelijk heeft, dat Eeuwen van idealistoe Eeuwen zijn van grootheid, is het dan zoo dwaas, zij het ook op zwakke en bescheiden wijze, eene poging te doen in en voor Suriname wat idealisme te wekken?

Maar onderwijs vooral is noodig voor volksopvoeding; solied onderwijs voor hart en hoofd en hand.

Mij is gebleken, dat in het volk van Suriname talenten zitten, die zich niet maar eisch ontwikkelen kunnen, krachten sluimeren, die niet goed tot hun recht kunnen komen.

In bijzondere mate is dit het geval op het gebied van wetenschap en kunst. De

3. *Onze West*, nummer 1, zaterdag 2 oktober 1897. Collectie Persmuseum, Amsterdam

nummer (1 oktober 1909) schreef hij dat er geen behoefte was aan een nieuwe krant en dat het ook nooit zijn bedoeling was geweest een eigen krant te beginnen, maar dat het nu eenmaal niet anders kon.

William Kraan

William Kraan (1876-1947), de oprichter van *De West*, was uit Nederlandse ouders in Engeland geboren. Vandaar William. In 1892 ging hij als veertienjarige – hij had net de lagere school afgerond en kwam kennelijk meteen naar Suriname – als 'huisonderwijzer' op de plantage Nijd en Spijt van Julius Gongrijp werken.[4] Volgens een van de kinderen, de latere houtvester J.W. Gongrijp, had hij een levendige manier van lesgeven, waarbij beroemde veldslagen door de jongens werden nagevochten onder leiding van Kraan. Ook leerde hij groepjes jongens zwemmen.[5]

Kraan bleef niet lang huisleraar en vestigde zich in Paramaribo, waar hij een druk leven leidde. Naast zijn redacteurschap was hij met een korte onderbreking langer dan dertig jaar lid van de Koloniale Staten, later Staten van Suriname. Hij woonde ruim 53 jaar in Suriname, vertrok in 1945 naar Nederland en was bezig zijn terugkeer naar Suriname voor te bereiden, toen de dood hem op oudejaarsdag 1947 overviel.

In Suriname behoorde Kraan tot de middenlaag van de samenleving. Volgens Edward D. Findlay en George D.C. Findlay, zonen van de latere (hoofd)redacteur van *De West*, David Findlay, had Kraan een diep gevoel voor sociale rechtvaardigheid en streed hij voor de vooruitgang van Suriname en zijn bevolking. Sociale wantoestanden werden vaak in *De West* gehekeld. Kraan had volgens de Findlays een gruwelijke hekel aan gouverneur Kielstra. Hoewel hij een introvert mens was, stak hij die animositeit niet onder stoelen of banken.

Toen David Findlay op de griffie van het Hof van Justitie werkte, begon hij stukjes voor de krant van Kraan te schrijven. De jonge Renwich Hofwijk werkte toen reeds bij *De West*, waar hij zijn hele leven is gebleven, hoewel Kraan een moeilijk mens was om als chef te hebben. Hij dreef regelmatig de jonge David Findlay en Hofwijk tot wanhoop. Kraan overwoog meermalen de krant over te dragen aan een ander, maar kon de redactionele zeggenschap maar moeilijk loslaten. Findlay vertrok rond 1937 naar Curaçao/Aruba en keerde in 1943 terug. Hij kocht van zijn spaargeld *De West*. Kraan bleef nog enige tijd aan het blad verbonden, maar ging na de Tweede Wereldoorlog terug naar Nederland. Findlay moest hem wel beloven dat hij tot zijn dood Kraans zussen in Nederland zou verzorgen.

De West

Aanvankelijk werd *De West*, zoals hierboven aangegeven, gedrukt bij de firma Oliviera, daarna bij Drukkerij Marcus en vervolgens bij DAG (Door Arbeid Groeiend). Een eigen drukkerij kwam er pas aan het begin van de jaren vijftig (in de Oranjestraat, nu Mr. dr. J.C. de Mirandastraat). Het kantoor van *De West* bestond volgens de Findlays voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog "uit twee houten kasten, drie bureaus en een radio". Het was gevestigd aan de Heerenstraat, dichtbij het vroegere theater Tower. De krant werd letter voor letter, punt voor punt met de hand gezet. Pas eind jaren veertig kwamen Linotype-zetmachines in zwang.

Bij het handmatig zetten werden de regels op een soort hoekijzer (richel) geplaatst. Het zetsel werd afgebonden met touw, in de drukvorm (lay-out) geplaatst en samengedrukt of op spanning gebracht in een vast afgemeten kader. Er mocht geen milli-

meter ruimte zijn, anders kon er een letter uitspringen. De letters waren van metaal; de grotere koppen en de titel van de krant werden gezet met hout of koper, de laatste bevestigd op hout. Van spiegelbeeldgravures en tekeningen bestonden de lijnen uit koper en een soort verhard lood. Vaste advertenties, onder meer van de Firma A. van der Voet, werden niet vaak veranderd; ze hadden vaste teksten en illustraties. Deze werden bewaard als cliché (een plaat waarop de tekst of het beeld in negatief is aangebracht, zodat daarvan afdrukken kunnen worden gemaakt). Letters waren in letterkasten opgeslagen: in de 'onderkast' kleine letters en in de 'bovenkast' kapitaalletters.

De cylinderpersen van Marcus/DAG waren waarschijnlijk uit het vooroorlogse Duitsland (Heidelberg) afkomstig. *De West* had zelf vanaf de jaren vijftig een Heidelberg-cylinderpers voor hoog- of boekdruk, een degelpers voor kleiner werk (pamfletten) en later ook een grote Miele-cylinderpers voor de grotere oplagen. Alles met de hand te vouwen. Men had ook een losse snijmachine met 'vallend mes'. Nog later kwam er een tweede Miele bij, uit Chicago (VS). Die bleef in gebruik tot en met 1979. Toen kwam de eerste King Press offset-rotatiepers (met rollen papier) uit de Verenigde Staten, waarmee papier automatisch afgesneden werd op het ingestelde formaat. Het drukvlak was van aluminiumplaten (vlakdruk). Het drukken geschiedde op basis van scheiding van water en vette inkt. Deze werkwijze volgt de krant tot op heden, naast het gebruik van een vijfkleuren King Press, die in de jaren negentig werd aangeschaft.

Volgens Edward Findlay had men, vergeleken met Nederland en de Verenigde Staten, in Suriname niet (meteen) de beschikking over de nieuwste technische snufjes op drukkerijgebied. In Nederland hadden grafische bonden bereikt dat werkgevers rekening dienden te houden met hun werknemers. Werkgevers werden mede hierdoor gedwongen om efficiënter te werken en technisch bij te blijven. Als er een nieuwere machine werd aangeboden, werd die meteen gekocht en de oude in elkaar geslagen, omdat die niet bij een concurrent terecht mocht komen. In Suriname kon men zich dat niet permitteren. De meeste machines werden in Suriname geleverd door Lettergieterij Amsterdam, voorheen Tetterode. Er was op een gegeven moment zelfs een vestiging in Suriname, die de Caribische regio bediende.

Het is meer dan eens voorgekomen dat er een miskoop werd gepleegd in Suriname. Redacteuren-eigenaren hadden niet veel verstand van technische zaken en ze gingen in die tijden ook niet naar grafische beurzen. Misschien werd er wel eens een machine, die onverkoopbaar was, gedumpt in de koloniën. "Dat zou mij absoluut niet verbazen, als ik kijk naar de capaciteit die hier nu stilligt," aldus Edward Findlay.

De Surinamer

De bovengeschetste drukwijze is ook bij andere drukkerijen gevolgd. Van het bedrijf waar de rooms-katholieke *De Surinamer* werd gedrukt is bekend dat het over een stoomdrukkerij beschikte, later over een drukkerij met door gas en vervolgens met door elektriciteit aangedreven motoren. Aanvankelijk was er een degelpers; in 1896 kwam er een Maroni-snelpers. Deze drukkerij heeft verschillende namen gehad, omdat ze volgens wettelijke bepalingen op naam diende te staan van het hoofd ervan. Zij bestaat nog steeds en heet sinds 1938 Drukkerij H. van den Boomen, naar de laatste frater die er de leiding had.

Anno 1894. Zaterdag 6 Januari. No. 1.

DE SURINAMER.

Nieuws- en Advertentieblad.

ABONNEMENT:
Per jaar . . . . . ƒ 4.–
Per post binnen de Kolonie . . . 4.50
Afzonderlijke nummers 0.10

Verschijnt iederen Zaterdag.

Justitia, Pietas, Fides.

ADVERTENTIEN:
Per gewonen regel . . . . ƒ 0.15
Voor verdere andere vereenigingen zich tot de Redactie.
GRAVENSTRAAT Ln. 4 No. 37.

Zij, die zich op dit blad wenschen te abonneeren, worden verzocht hiervan kennis te geven aan de Redactie.

Aan onze Lezers!

Reeds zijn er ruim twee jaar verloopen, sedert „*De Katholieke Waarschuwer*" het licht zag. Geen ander was ons doel dan een kerkblijk uit te geven, waarin wij tevens melding wilden maken van gebeurtenissen die op de Katholieke Kerk betrekking hadden. Meerdere malen zijn wij aangezocht ook officieele berichten onzer kolonie mede te deelen. Dit konden wij niet zonder het karakter van ons blaadje te verloochenen: Doch vooral de reden waarom „*De Katholieke Waarschuwer*" van naam en vorm is veranderd. Wij stellen ons voor van nu af aan onze lezers op de hoogte te houden van het in- en buitenlandsch nieuws en daar waar het noms pas geeft de katholieke beginselen hoog te houden. Wijl ons nu en dan ook gevraagd werd Advertentiën te plaatsen zoo verklaren we ons thans daartoe overeenms bereid. Alhoewel ons blad eens zoo groot is als „*De Katholieke Waarschuwer*" zoo blijft de Abonnementsprijs hetzelfde nl. vier gulden per jaar. Wij twijfelen er niet aan of de abonné's van de „*Katholieke Waarschuwer*" zullen geabonneerd blijven op „*De Surinamer*" terwijl wij vertrouwen dat onze lezers in aantal zullen toenemen.

Ten behoeve echter van hen die liever Neger Engelsch lezen, zullen wij maandelijks een blaadje uitgeven, dat de naam van „*De Katholieke Waarschuwer*", zal blijven behouden; en welks abonnementsprijs wij zoo laag mogelijk gesteld hebben op 1 gulden per jaar.

Politieke terugblik op 1893.

Met verbazende snelheid gaan de jaren voorbij. En zijn ze eenmaal verloopen, wat al kommer en zorg zij voor velen aanbrachten, wat al ingrijpende veranderingen er in geheele landen plaats grepen, toch laten zij op den duur slechts een flauwe herinnering aan zich achter.

Werpen wij een vluchtige blik op Europa, dan ontdekken wij daar echter overal woeling, verdeeldheid, en bovendien zeer angstvallige verwachting van een nog woeliger tijdperk in de toekomst.

Een lichtpunt echter, een onmiskenbaar vredesbetrekken op den donkeren achtergrond van het beeld dat het Europa van 1893 ons biedt, is voorzeker de indrukwekkend verheven positie, welke het pasadom toont in de wereld te hebben ingenomen. Paus Leo XIII vierde in Febr. 1893 zijn 50jarig priesterjubileum. En niet alleen de geheele katholieke Kerk bracht haren Opperherder hulde, maar ook de Souvereinen der gansche wereld wedijverden met elkander, om den H. Vader door buitengewone gezantschappen, rijke geschenken, brieven en telegrammen hunne deelneming te betuigen. Inderdaad terwijl de wereldlijke Bombastfeesten en het verslindende militarisme Italië uitputten, den staat met schulden overladen, en een sociale crisis onder het morrende volk verwekten, zit de Grijsaard van het Vaticaan rustig in het midden van al die woelingen, en dwingt den eerbied af van alle Mogendheden der aarde.

Wat verder de maatschappelijke toestand van Europa betreft, komen vooral twee factoren in aanmerking, waarvan de handelingen van regeering en volk in bijna alle rijken van Europa afhangen: wij bedoelen *het militarisme* en *het sociale vraagstuk*, waarmede natuurlijk de huishoudelijke toestand der families in het nauwste verband staat.

Het is als voelt Europa, dat onze tijd, zoozeer gekenmerkt door daden van wilde hartstochtelijkheid, moet uitloopen op een crisis. Vandaar zoekt elke Mogendheid zijn heil in het militarisme. Maar juist omdat het leger in de meeste rijken de beste krachten verspilt en onmeetelijke sommen gelds verslindt, daarom kan men geen aandacht genoeg wijden aan de belangen van het volk, geen geld besteden aan de verbetering van den maatschappelijken toestand der arbeidende klasse. Vandaar de behoefte! dikwijls te hartstochtelijke uitlatingen van het volk.

De *Triple alliantie*, welke Duitschland, Oostenrijk en Italië verbindt, zal natuurlijk machtig op den vrede in de Europeesche rijken inwerken. Maar tot deze bond stand houden? Het Oostenrijk, ja; want Duitschland heeft op het oogenblik Oostenrijk, en Oostenrijk Duitschland noodig. Maar met Italië? Niemand kan op den duur zijn eigen natuur verloochenen. Welke de ontwikkeling der jongste feiten in Italie toons duidelijk, dat Italië in weerm meer naar Frankrijk dan naar Duitschland overhelt.

Duitschland blijft verspilt zoowel krachten en geld aan het leger, dat het naar de maatschappelijke belangen van het volk schier niet kan omzien.

Alleen het Centrum hield daar steeds op het ware maatschappelijk belang des lands het oog gevestigd. Het deed in dien zin positieve voorstellen tot verbetering van den toestand der werkende klasse. En deze machtige partij, welke zoolang reeds met onverwinnelijke edelmoedigheid, voor billijkheid en recht in den Duitschen rijksdag roemrijk streed, heeft ook dit jaar veel gewonnen. Wel trachtte het militarisme, door de Souvereine van nieuwe krijgsverordeningen, ook deze verdeeldheid te zaaien; maar wederom toonde zich het Centrum ontwaakkelijk voor kleingeestige schreeuwerij. Rustig schreed het voort op den weg van recht en billijkheid en het won dagelijks in kracht getuige het door den onvergetelijken Windhorst gestichte *Volksverein* voor het katholieke Duitschland, dat in 1893 enorm in uitgebreidheid getuige ook de nog onlangs behaalde triumf van het Centrum toen *het voorstel tot opheffing der Jezuitenwet, tegen zeer eenstemmig, is aangenomen.*

Frankrijk is tegenwoordig het land, dat, juist omdat er zoovelen en van zoo verschillend gehalten, willen regeeren, geheel zonder regeering is. Het ongeloof neemt, zooral in de groote steden, dagelijks toe, en de onverzadelijke zucht naar woelte en genot moet telken dage de reeds wankelende maatschappij nog meer ondermijnen. Dat alles pat de financiele middelen uit, en voert als van zelf tot die kleingeestige kerkvervolging en verdrukking der geestelijkheid, welke thans in Frankrijk heerschend is. Daarenboven heeft de ontwikkeling van het bekende Panama-schandaal der wereld getoond, welk rottenwen velen der zelfs hoogere Fransche Staatsmannen van 1880 verdienden.

De Surinamer, nummer 1, zaterdag 6 januari 1894. Collectie Persmuseum, Amsterdam

Drukkerij H. van den Boomen anno 2008. © Foto Mira Winter 2008

Katholieken in Suriname, de missie voorop, waren van oordeel dat ook het roomse stemgeluid in de kolonie gehoord moest worden, omdat de katholieke kerk steeds groter werd. Daarom alleen al moest er een platform komen. *De Surinamer* heeft al die jaren nadrukkelijk de roomse stem laten horen. In het boek *100 jaar drukkerij Van den Boomen*, dat in 1991 verscheen, staat dat bij het 25-jarig bestaan van *De Surinamer* in 1919 een van de oudste werknemers, J. Berkenveld, de toestand op persgebied rond 1890 voor de katholieken zeer treurig noemde. Er waren vijf kranten, waaronder een advertentieblad van de overheid. De overige kregen van Berkenveld de volgende kwalificaties: *Suriname* was het orgaan van de Israëlieten, *Guyana* het spotblad tegen God, troon en altaar, de *West-Indiër* was het orgaan van een kliek en de *Nieuwe Surinaamsche Courant* was "een amphibie die om het lieve gelletje naar iedere partij overhelde".[6]

Uit het voorgaande moge duidelijk zijn dat elke krant haar eigen belang te dienen had. En dat belang kon zeer wisselend zijn, zeker als de krant een lange levensduur had, zoals *De Surinamer*, hoewel de katholieke signatuur steeds bleef. Meestal ondersteunde *De Surinamer* het landsbestuur niet, omdat dat anti-rooms was, maar in sommige perioden wel, als bijvoorbeeld rooms-katholieken belangrijke functies bekleedden in dat bestuur.

Pieter Alexander May

Een evenzeer opmerkelijke figuur in de persgeschiedenis van Suriname is Pieter Alexander May (1866-1948). In 1906 was hij directeur van de Surinaamsche Handelsvennootschap en in ambtelijke stukken werd hij een industrieel genoemd. In 1913 was May een van de oprichters van de Sociale Studiekring, die sociale vraagstukken zou bestuderen en oplossingen zou aandragen die moesten leiden tot verheffing van het Surinaamse volk. Als urgentste onderwerp diende zich de volkshuisvesting aan, van-

De opeenvolgende hoofdredacteuren van *Suriname*, afgedrukt in de jubileumuitgave *Suriname 1848-1948*. Collectie Persmuseum, Amsterdam

wege de wantoestanden op woongebied.[7] May was ook secretaris van de kiesvereniging Eendracht Maakt Macht. Hij is zelf van 1912 tot 1938, met enkele onderbrekingen, lid geweest van de Koloniale Staten.

Vanaf juli 1919 was May redacteur van *Suriname*. In een 'Ten afscheid' schreef de scheidende redacteur, H. van Ommeren (die uitgever bleef), dat hij vijftien jaar lang het land van zijn geboorte naar beste weten en zonder aanzien van personen had gediend. Wie de zaak van het volk en het recht wil dienen, wandelt niet op rozen, aldus Van Ommeren. Haat en verguizing, verlokking en bedreiging, maar ook waardering, steun en vriendschap had hij dan ook gekend. Bij de aanvaarding van de functie schreef P.A. May dat hij vanwege ziekte van zijn vriend en partijgenoot Van Ommeren de redactie op zich nam in het belang van *Suriname*. Hij hoefde niet veel meer te zeggen, want hij was "geen onbekende in het publieke leven van Suriname".[8]

May was inderdaad een geziene figuur binnen de Surinaamse elite en lag regelmatig overhoop met het koloniaal bestuur en figuren daaromheen. Zo liet hij bijvoorbeeld al in *Suriname* van 13 mei 1913 een "Eerste open brief van P.A. May, lid der Kol. Staten aan den Heer W. Kraan, redacteur v/h Nieuwsblad 'De West'" plaatsen, omdat hij van oordeel was dat deze hem in zijn krant verdacht had gemaakt. Het betrof een

rechtszaak over een balatakwestie (balata is een soort rubber) waar May bij betrokken was. Deze zaak was echter nog niet voor de rechter gekomen. Een paar maanden later, op 12 november 1913, werd Kraan ook tot Statenlid gekozen. De animositeit tussen beiden bleef bestaan en allerlei vetes werden in *De West* en *Suriname* uitgevochten. Als Statenleden verdedigden ze elk bepaalde groepsbelangen en die werden in beide kranten breed uitgemeten. Kraan werd er steevast van beschuldigd spreekbuis van het koloniaal bestuur te zijn en May zag zichzelf als de verdediger van de belangen van de Surinaamse mens. Het volgende voorbeeld dient als illustratie voor de situatie. Het speelde zich af kort voordat May redacteur werd van *Suriname*.

Op 18 februari 1919 schreef Kraan in *De West* onder de kop 'Overal ontstemming' dat een geest van ontevredenheid rondwaarde. In de Koloniale Staten werden kleine geschillen opgeblazen tot levenskwesties, persoonlijke animositeit en onbarmhartige kritiek vierden hoogtij. Men liet zich zo leiden door hartstochten dat parlementaire vormen vergeten werden en uitdrukkingen gebezigd werden die beter pasten in de mond van viswijven, aldus Kraan. Als reactie hierop liet May in maart 1919 in een drietal bijdragen in *Suriname* onder de kop 'Bloemlezing uit redevoeringen v/h Statenlid (niet het vischwijf) W. Kraan' zien welk aandeel het statenlid Kraan in het creëren van deze situatie had.[9] Verder stelde May dat Kraan zijn zetel te danken had aan de campagne die hij had gevoerd tegen gouverneur Van Asbeck en de daarna ingestelde strafvervolging. Kraan was in september 1913 tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens belediging van de gouverneur, maar op de dag van de uitspraak kreeg hij gratie van de gouverneur zonder dat hij erom gevraagd had.[10] Het is nooit echt goed gekomen tussen Kraan en May en hun respectievelijke kranten.

May zelf kreeg ook last met justitie. In 1928 werd hij tot zes weken gevangenisstraf veroordeeld, omdat hij in twee nummers van *Suriname* (van 17 en 20 januari 1928) beledigende uitspraken had gedaan over de toenmalige gouverneur, baron Van Heemstra. In de bewuste artikelen had May kritiek geleverd op de aanstaande benoeming van een vooraanstaand lid van de Evangelische Broedergemeente in een ambtelijke functie waarvoor deze, volgens May, door gebrek aan kennis en ervaring totaal ongeschikt was. In 1929 werd May vervolgens veroordeeld tot een geldboete, omdat hij zijn afkeuring had uitgesproken over de president van het hof.

De uitgevers van *Suriname*, de Erven Van Ommeren, ondersteunden May na de laatste veroordeling niet langer. Op de voorpagina van het nummer van 31 mei 1929 (het voorgaande nummer viel nog onder de verantwoordelijkheid van May) schreef A.A. Dragten, de nieuwe redacteur, dat hij zou waarnemen tot de uitgever een opvolger zou hebben gevonden. Een geschil tussen de eigenaren en de afgetredene noopte hem tot de aanvaarding van deze verantwoordelijkheid; voor hem was continuïteit van het blad de enige reden. Een tijdelijke staking van de publicatie zou het begin van het einde inluiden en dat mocht niet gebeuren met een krant die al tachtig jaar bestond, aldus Dragten.

De toon van de krant veranderde niet echt. Dragten, opgeleid als landmeter en werkzaam geweest bij de New York Balata-compagnie, was toen al lid van de Koloniale Staten (1922-1932) en exploiteerde ook een apotheek, getuige een advertentie in *Suriname*.[11] Bij zijn afscheid werd verteld dat hij op vijftienjarige leeftijd medewerker was van *De West-Indiër* en toen al in een felle pennenstrijd gewikkeld was met journalist en fotograaf Julius Muller, een selfmade ondernemer die een van de oprichters was van de Koninklijke West-Indische Maildienst en zelf ook in De *West-*

De Banier

VAN WAARHEID EN RECHT.

SURINAAMSCH NIEUWS- EN ADVERTENTIEBLAD.

ABONNEMENT PER JAAR: (bij vooruitbetaling)
Paramaribo en districten . . . . . f 12.-
Overig Nederland . . . . . f 14.-
Buitenland . . . . . f 16.-
(Elk abonnement wordt aangemerkt als voor een geheel jaar te zijn afgesloten.)
Afzonderlijke nummers à f 0.15

Hoofdredacteur: P. A. MAY.
Uitgever:
Verschijnt DINSDAG en VRIJDAG in den avond.

ADVERTENTIËN:
Per □ (16 regels) f 1.50; voor elke volgende plaatsing f 1.-
Per halve □ f 1.-; voor elke volgende plaatsing f 0.50
Voor abonnements-advertentiën speciaal tarief.
Stukken voor redactie en advertentiën te adresseeren P. A. May, drukkerij H. B. Heyde, Wagenwegstraat.

Ao. 1929. Dinsdag, 2 Juli. No. 1.

TRUPAK.

De naam zegt 't reeds: Het allerbeste, allerfijnste, dat er bestaat.

FANCY KWALITEIT. Met de Commewijne uit San Francisco via Christobal, enz. een ruime voorraad ontvangen,

w.o. een schitterende sorteering

Blikken CALIFORNISCHE VRUCHTEN AU JUS

z. a.: FRUIT SALAD, (gemengde vruchten) AARDBEIEN, PEREN, ABRIKOZEN, PALORA PERZIKEN (de grootste en fijnste variëteit), DRUIVEN, ANANAS, KERSEN, enz.

-O- NAMCO JAPANSCHE KRAB in heele en halve blikken. -O-

GARNALEN (de grootste soort: Shrimps.) -o-:- BABY LOBSTERS (jonge kreeften.)

Groote Witte SLEEP ASPERGES en ASPERGE PUNTEN „Arden" variety (de fijnste die er bestaan.)

JAVA-STORE, Geo. K. de la Fuente & Co.

Agenda

Woensdag, 3 Juli.
Hoogw.: Parbo. v. m. 2.30 n. m. 2.56
Hoogwaterpoort. Victoria
Concert. Ver. t. bevordering v. h. Onderwijs. Donderdag, 4 Juli.
Hoogw. Parbo. v. m. 3.30 n. m. 4.00
Verwacht. aankomst s.s. Pr. Fred. Hendrik van Nw. York enz.
Muz. Kapel
Aankondiging: Filmvertooning De vier jaargetijden. Vrijdag, 5. Juli
Hoogw. Parbo. v. m. 4.30 n. m. 5.30

Bericht.

Ter voorkoming van teleurstelling, in de richtige ontvangst van „DE BANIER" worde adresverandering onverwijld opgegeven aan het kantoor: „drukkerij Heyde" (ingang door de poort) en ook van een, eventueel, niet-ontvangst van de courant.

Tot en met 30 Juni 11. in 't abonnementsgeld achterstallige abonnés op de „Suriname" zullen in de gelegenheid worden gesteld de achterstand af te koopen, mits zij zich daartoe vervoegen tot het kantoor van „DE BANIER" hierboven vermeld.

Mijn standpunt.

„Er is een tijd van komen en een tijd van gaan". Gelukkig hij, die dat in tijds bedenkt en begrijpt, want dan weet hij ook in te zien wanneer zijn tijd van »gaan" zal zijn aangebroken.

Was het nu voor mij de tijd van „gaan"; d. i. de tijd van het mij terugtrekken uit het Publiek en Politiek leven van *Suriname*, mijn geboortegrond?

Deze vraag nam in de laatste dagen mijn geheele geestesleven in beslag en de beantwoording daarvan werd mij niet gemakkelijk gemaakt, toen welmeenenden, zich gerechtigd achtten in deze als adviseurs te mogen optreden en mij, wijzende op de vele doornen op 's levenspad waaraan ik mij had verwond, in overweging gaven voortaan een andere richting op te gaan en in dit land Godswater over Godsakker te laten vloeien, omdat het boven menschenkracht gaat iets goeds in Suriname te bereiken en de alhier heerschende wantoestanden en misstanden met eenig succes te bestrijden.

Het is dan ook na lang en ernstig nadenken en overwegen dat ik, hoewel wetende niet jong meer te zijn, er toe besloot de tijd van „gaan" zóó God het toelaat nog eenige jaren te verschuiven en te doen en te vervullen mijn plicht als kind van het land, d. i. te strijden, zoolang het nog dag is, voor de belangen van Land en Volk.

En nu richt ik mij als, redacteur van dit nieuw orgaan in de eerste plaats tot U

1°. *Medeburgers*

Gij kent mij en ik ken U, een kennismaking is dus niet noodig, veel minder een belijdenis, maar iets wil ik toch doen en dat iets is: U beloven, dat ik, zoolang God mij daartoe de kracht geeft, steeds dezelfde zal blijven in mijne opvattingen en het volvoeren van de vrij-

Trio Mout bier

Dit buitengewoon rijke moutbier wordt door vooraanstaande doctoren aanbevolen als een uitstekend versterkend middel. Het wordt gaarne door alle herstellenden (mannen en vrouwen) gebruikt.

Bij alle stoornissen in de spijsvertering een afdoend middel, tot herstel van elke zwakken maag wordt moutbier om zijn voedzaamheid zeer gewaardeerd.

Dit moutbier bevat slechts weinig alcohol en is een zuiver moutextract.

Verkrijgbaar bij

A. van der Voet

Waterkant 36

De Banier van Waarheid en Recht, nummer 1, dinsdag 2 juli 1929. Collectie KITLV, Leiden

Indiër schreef. Dragten is vier jaar bij *Suriname* gebleven en werd opgevolgd door Joh. Wijngaarde, die al die tijd al bij de krant werkte.

De Banier van Waarheid en Recht

May begon vrijwel meteen na zijn vertrek bij *Suriname* met een nieuwe krant: *De Banier van Waarheid en Recht*. Het eerste nummer verscheen op 2 juli 1929. De krant kwam uit op dinsdag en vrijdag en werd gedrukt bij de firma Heyde. In het 'redactioneel standpunt' stelde May (hoofdredacteur en uitgever) dat hij vanuit zijn bevlogenheid streed voor de belangen van land en volk, omdat de machthebbers die belangen niet alleen verwaarloosden, maar ook bagatelliseerden. *De Banier* genoot in haar korte bestaan (1929-1936) de steun van brede lagen van de bevolking vanwege de manier waarop het blad wantoestanden aanklaagde. In 1934 was May hoofdredacteur en J.C. Sarucco (oud-onderwijzer die vanaf het begin erbij betrokken was) werd redacteur; vanaf 1 september 1934 was Sarucco hoofdredacteur. Drukkerij Heyde heette voortaan Eben Haëzer en de eigenaar was nu P.A. May.

Toen ontstonden opnieuw problemen met het landsbestuur. Er kwam een aanklacht tegen Sarucco wegens het in 1933 opzettelijk aanranden van de eer en goede naam van procureur-generaal F.L.J. van Haaren. Pas maanden nadat deze zich beledigd had gevoeld, werd een aanklacht geformuleerd, zoals *De Banier* van 21 februari 1934 opmerkte. De aanklacht betrof artikelen in *De Banier* tussen april en november 1933,[12] waarin werd teruggeblikt op de rellen in februari 1933 rondom Anton de Kom (waarover later in dit hoofdstuk meer). In deze berichten werd ernstige kritiek geleverd op het optreden van de procureur-generaal en de politie zonder dat er namen genoemd werden. Men hanteerde zinsneden als "moord door vuurwapen", "gevallen op het Gouvernementsplein", "Murray en Mohabir zijn vermoord", "wist u dat in Suriname weerlooze betoogers door de Politie onverwachts werden neergeschoten", "schietpartij op een ongewapende massa op het Gouvernementsplein". In een redactioneel artikel stelde de krant op 24 februari 1934 dat de naam Van Haaren in geen van de berichten genoemd was. Het blad noemde de aanklacht een gebrek aan staatsmanswijsheid. Op 3 maart 1934 werd de dagvaarding opgenomen. Op 19 mei werd uit de Hollandse pers overgenomen: "De Banier, het roze-onschuldige oppositieblad met zijn lammeren-karakter, moet geslacht worden. De redacteuren, de Surinaamsche negers May en Sarucco, moeten voor de rechtbank komen. Wie spreken er recht in Suriname?"[13]

Tegen Sarucco werd vier weken geëist. Op 26 mei 1934 schreef *De Banier* dat de wettelijke termijn voor het indienen van een aanklacht reeds lang verstreken was, toen Van Haaren de zaak aanhangig had gemaakt. Toch werd de redacteur tot een maand gevangenisstraf veroordeeld. Op 20 juni 1934 werd gemeld dat *De Banier* om die reden niet meer zou verschijnen. Maar op 30 juni schreef het blad dat een nieuwe redacteur was gevonden, P. Daal, en dat de prijs was verlaagd naar tien cent per exemplaar. Daal redde het echter niet en op 1 september 1934 werd Sarucco opnieuw redacteur van *De Banier*. De krant hield in 1936 op te bestaan.

Wat schreven de kranten?

De kranten verschenen in deze periode meestal slechts twee keer per week. Sommige verschenen ook op zondag, zoals de *Nieuwe Surinaamsche Courant* en *De Surinamer*. De *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* analyseerde in 1915 waarom het niet mogelijk was tot een dagelijkse uitgave van kranten te komen. De voornaamste

oorzaak was het geringe aantal personen met voldoende ontwikkeling en belangstelling voor nieuwsbladen. De kleine lezerskring bracht met zich mee dat kranteneigenaren weinig omzet konden behalen. Het personeel van een Surinaamse krant bestond dan ook meestal uit slechts één persoon, die tegelijk redacteur, administrateur en uitgever was. Ook het 'samenlezen' van de kranten – het doorgeven van een exemplaar aan buren en vrienden – noemde de *Encyclopaedie* een groot probleem.[14]

In tegenstelling tot de kranten vóór 1863, die weinig tot geen binnenlands nieuws bevatten, brachten de kranten nadien zowel binnen- als buitenlands nieuws. Binnenlands nieuws kwam niet alleen uit Paramaribo, maar ook uit de districten Nickerie, Coronie, Saramacca, Commewijne en Marowijne. Er waren ook allerlei rubrieken met titels als 'Hier, daar en overal', 'Gisteren, heden en morgen' en 'Kunst- en letternieuws'. Nog steeds hadden advertenties een belangrijke plaats in de kranten. Ingezonden stukken, waar regelmatig commentaar op gegeven werd, waren eveneens een vast onderdeel. Buitenlands nieuws omvatte vooral nieuws van Nederland, daarnaast van verschillende andere Europese landen en de koningshuizen, in het bijzonder het huis van Oranje. Over belangrijke leiders, zoals Abraham Kuyper in Nederland, werd ook bericht. Er waren opvallend veel nieuwsberichten uit Demerara (Brits-Guyana). Sommige kranten hadden een correspondent ('agent') in het buitenland, meestal Nederland. De *Nieuwe Surinaamsche Courant* had er zelfs drie: in Nederland, op Curaçao en in Demerara.

Door de intrede van telegraaf en radio konden de kranten veel actueler nieuws brengen. Telegraafverkeer bestond in Suriname vanaf 1890 en werd verzorgd door een Franse kabelmaatschappij. Het telegraafkantoor in Paramaribo distribueerde de berichten dagelijks, maar een abonnement was duur en niet alle kranten hadden dat. Bij sommige redactiekantoren was op aanplakborden het dagelijkse, per telegraaf gearriveerde nieuws te lezen, met berichten uit bijvoorbeeld St. Petersburg, Parijs, Londen, Berlijn, Genève, Kopenhagen, Calcutta en New Delhi. Vanaf 1919 kende Nederland radio-uitzendingen. Al spoedig beschikte ook elk redactiebureau in Paramaribo over een radio. Radionieuws werd als buitenlands nieuws gebracht en soms in een bijblad, getiteld 'Radionieuws'.

Naast telegraaf en radio benutten de kranten nog andere bronnen voor hun nieuwsgaring. Het van oorsprong Nederlands-Indische persbureau ANETA (Algemeen Nieuws- en Telegraaf Agentschap) verspreidde vanaf de jaren dertig dagelijkse bulletins in Suriname. Artikelen uit Nederlandse kranten die de redacteuren interessant vonden voor de kolonie, werden samengevat of in hun geheel overgenomen, waarbij ze regelmatig van commentaar werden voorzien. Omdat de kranten uit het moederland per schip werden aangevoerd, duurde het enige tijd voor men hieruit kon publiceren. Vaak werden artikelen uit de *Indische Mercuur* gehaald. Dit tijdschrift, geproduceerd in Nederland, verscheen van 1883 tot 1934 en berichtte over de economische stand van zaken in zowel Oost- als West-Indië.

Kranten kregen soms een kleur: rood-oranje bij verjaardagen van leden van het huis van Oranje, of veelkleurig bij belangrijke herdenkingen zoals vijftig jaar afschaffing van de slavernij. Bij het overlijden van een voorname figuur kreeg de voorpagina wel eens een rouwrand.

Lezerspubliek

Omdat grote groepen Surinamers niet konden lezen of schrijven, was het kopen van een krant lange tijd slechts voorbehouden aan de bovenlaag van de bevolking. En ook als mensen het lezen wel machtig waren, was hun loon veelal te karig om zich de aanschaf van een krant te kunnen veroorloven. Eind negentiende eeuw kostte een exemplaar tussen de 15 en 25 cent, terwijl een kwartaalabonnement zes gulden bedroeg. Hoe zwaar die prijs woog, bleek uit het fenomeen van het doorgeven van kranten waar de pers een hardnekkige strijd tegen voerde. Zo schreef de *Nieuwe Surinaamsche Courant* hier op 14 mei 1893 op haar voorpagina over:

> "Onze abonné's worden wederom beleefd en dringend verzocht, in het belang van het blad, hunne courant niet uit te lenen. Het abonnementsgeld is zoo laag gesteld, dat *iedereen* abonné kan zijn. Een kwartje in de week is waarlijk niet veel. Wij verwittigen andere belangstellenden in ons blad, dat dagelijks exemplaren van onze verschenen nummers à 15 ct. ter administratie van dit blad – Kerkplein 269 – verkrijgbaar zijn."[15]

In november 1897 – de prijzen waren toen al verhoogd – schreef deze krant op de voorpagina: "Om den minderman te faciliteeren wordt ook maandelijks f 1,50 en wekelijks 40 ct. abonnementsgelden aangenomen." Wat de prijs van een krant voor de portemonnee van de lezer betekende, kan worden afgeleid uit enkele gegevens over inkomens van Surinamers in deze periode. Volgens de *Nieuwe Surinaamsche Courant* van 21 november 1897 verdiende een ambachtsman maximaal 400 gulden per jaar, een hoofdambtenaar 6.000, maar een dienstmeisje slechts 120 gulden.

Voor de oplages van de verschillende persorganen hebben we alleen de kranten zelf als bron, die incidenteel hier opgave van deden. Dat het om – naar huidige maatstaven – verbazingwekkend lage aantallen gaat, blijkt bijvoorbeeld uit een advertentie van de *Nieuwe Surinaamsche Courant* uit juni 1892, waarin werd gemeld dat het eerste nummer een oplage van ruim vijfhonderd exemplaren had.[16] Of het bij dat aantal gebleven is, weten we niet. *De Surinamer* begon met 650 exemplaren, maar zou in 1911 volgens eigen zeggen met 2500 exemplaren zijn uitgekomen.[17] In processtukken van een aanklacht tegen de redacteur van *Suriname* P.A. May wegens belediging van de gouverneur in 1928, is opgenomen dat de oplage tussen de drie- en vierhonderd lag.

Gedurende enige tijd las men in Suriname ook *Het Koloniaal Weekblad, Orgaan der Vereeniging Oost en West*, dat in Nederland werd uitgegeven. Dit weekblad had een rubriek 'Suriname', waarin berichten uit Surinaamse en Nederlandse kranten met bronvermelding werden samengevat. Ook voor dit blad geldt dat het door de zeereis ongeveer zes weken duurde voordat het in Suriname te lezen was, zodat het nieuws al verouderd was. Toch vormde dit blad geregeld een aanvulling op de binnenlandse pers. Zeer interessant is bijvoorbeeld een discussie rond 1919 over de eventuele verkoop van Suriname, die de Surinaamse kranten nauwelijks haalde (waarover later in dit hoofdstuk meer).

Instelling Koloniale Staten

De afschaffing van de slavernij in 1863, met als resultaat veranderde maatschappelijke verhoudingen, vereiste de afkondiging van een nieuw bestuursreglement. Het Nederlandse parlement stelde in 1865 zowel voor Suriname als voor de Antillen een reglement vast. Deze beide teksten kwamen in plaats van het gezamenlijke regle-

ment op de Nederlandse West-Indische bezittingen, dat in 1828 was ingevoerd.

Op 1 januari 1866 trad het nieuwe regeringsreglement voor Suriname in werking. De kolonie kreeg een eigen vertegenwoordigend lichaam, de Koloniale Staten, bestaande uit maximaal dertien leden. Er was sprake van censuskiesrecht. Alleen wie jaarlijks minstens zestig gulden aan directe belastingen betaalde, de leeftijd van 25 jaar had bereikt, ingezetene van de kolonie was en bovendien in het volle genot van zijn burgerlijke rechten, kon kiezer zijn. Al in 1867 werd de census verlaagd naar veertig gulden.[18] Een voorstel van gouverneur Lohman om de census op twintig gulden te brengen, verwierpen de Staten met algemene stemmen op 27 september 1890; deze leden vertegenwoordigden dan ook alleen de bestuurselite en de gegoede burgerij, een zeer kleine groep dus.

Oog voor de noden van de vrijverklaarden hadden deze Statenleden en de burgerij nauwelijks. Ze vonden de ex-slaven alleen maar lastig met hun ordinaire dansen en hun geschreeuw, zoals naar voren kwam in juli 1890 in een ingezonden stuk in *De Volksbode* over de *banja* (samen met de *du* zang- en dansvormen van Afrikaanse oorsprong die waren ontstaan in de slaventijd). Omwonenden van de overdekte markt aan de Waterkant namen een advocaat in de arm om bezwaar te maken tegen de onzedelijkheid van de banjadansers, die in deze omgeving actief waren. Volgens de advocaat ging de banjadans gepaard met het "uitbraken van de gemeenste taal, het zingen van de vuilste liederen en het met alle kracht slaan op onder meer ledige petroleumblikken en kisten". Een briefschrijver meende dat dit allemaal onjuist was en dat de advocaat beter kon weten. Hij had het zelf kunnen onderzoeken, omdat hij in de gelegenheid gesteld was "een hoogere opleiding dan die domme negers te genieten". De schrijver was wel van oordeel dat de bewoners aanspraak mochten maken op rust maar, zo gaat hij verder:

> "Men schrijft en spreekt als een reine, terwijl men een onzedelijke levenswijze leidt, met den uil 's avonds uitloopt, zich posterende naast iedere schutting zoekende... maar de zedelijkheid verbiedt ons voort te gaan. Hadden de arme negers maar goed voorbeeld, dan zou helaas niet zijn bevestigd: zoo heer, zoo knecht!"[19]

De eerste verkiezing voor de Koloniale Staten had op 5 april 1866 plaats. Aanvankelijk gold als systeem dat negen leden gekozen werden, waarna de gouverneur er nog eens vier benoemde. Vanaf 1901 werden alle dertien leden gekozen. De namen van de kandidaten werden tevoren in de kranten vermeld. De verkiezing kwam niet altijd in één stemming tot stand, omdat alle Statenleden de helft plus één van de uitgebrachte stemmen moesten hebben.

Letterlijke verslagen van alle zittingen van de Koloniale Staten (later ook wel uitgebreide samenvattingen) werden opgenomen in bijna alle Surinaamse kranten. Dat journalistieke gebruik is tientallen jaren blijven bestaan. Dat gold ook voor de behandeling van de Surinaamse begroting in de Tweede en Eerste Kamer in Den Haag. *De West* is zelfs door blijven gaan met het publiceren van complete verslagen tot vlak voor 1970. Zeker eind negentiende eeuw vulden deze verslagen soms de hele krant.

Vanaf de eerste verkiezingen was het gebruik de namen van het zeer beperkte aantal kiesgerechtigden en de hoogte van hun belastingaanslag in opeenvolgende nummers van de kranten te publiceren. *De West-Indiër* deed dit als eerste, bij latere verkiezingen deden de overige kranten het ook, zoals de *Nieuwe Surinaamsche Courant*

in 1893.[20] Op de lijst van 1893 komen veertien Chinezen voor. Op de kiezerslijst van 1897 waren het er al 73, wat destijds de vraag deed rijzen of zij wel in aanmerking moesten komen voor het kiesrecht. Deze lijst telde in totaal niet meer dan 448 kiezers, onder wie ook zestien Portugezen (afkomstig uit Madeira) en 29 kiezers van buitenlandse nationaliteit, wat het totaal aan vreemdelingen bracht op 26,5 procent – het grootste deel van hen was "de Hollandse taal niet machtig".[21]

In de *Oprechte Haarlemsche Courant* van 6 maart 1897 verscheen een artikel van een oud-Statenlid en oud-griffier van het Hof van Justitie in Suriname, die stelde "dat uitbreiding van het kiesrecht te grooten invloed van minder wenschelijken elementen zou kunnen hebben", doelend op de Chinezen. De *Nieuwe Surinaamsche Courant* (T. Libertador Ellis) nam het artikel over en had als commentaar het daar volstrekt mee oneens te zijn, omdat deze Chinezen handel dreven en belasting betaalden, soms wel 400, 500 of zelfs 1000 gulden, terwijl de census op veertig gulden lag. Libertador Ellis meende dan ook dat niemand deze kiezers hun stemrecht kon ontnemen. Hiernaast pleitte de krant voor verlaging van de census.[22] *Goede Tijding* stelde in reactie hierop het taalprobleem van de Chinese kiezer centraal: "Al kon hij 26 andere talen lezen en schrijven, onbekendheid met de taal van het land verhindert hem een onafhankelijke opinie te vormen." Het blad was het wel eens met de verlaging van de census naar twintig gulden, omdat dit zou leiden tot "versterking van het Surinaamsche element [...] en vermindering van het alien gedeelte".[23]

Onduidelijk is hoe men bij de eerste verkiezing van de Koloniale Staten in 1866 aan de kandidaten is gekomen. Uit de kranten valt op te maken dat de leden vooral kooplieden, grondeigenaren, administrateurs van plantages, leden van het gerechtshof, advocaten en later ook vaak (hoofd)onderwijzers waren, kortom notabelen. In 1895 gaf de *Nieuwe Surinaamsche Courant* de beroepen van de Statenleden weer. Het bleek te gaan om vier juristen, een bouwkundige, twee kooplieden, een planter, twee artsen, een industrieel en een vertegenwoordiger van de pers.[24] Bij tussentijdse vacatures ontstonden regelmatig problemen, want de grote vraag was dan wie naar voren geschoven moest worden. De kranten, met name de *Nieuwe Surinaamsche Courant* van Libertador Ellis, pleitten daarom jarenlang voor kiesverenigingen die capabele mensen konden voordragen.[25] Onder de kop 'Wie te kiezen!?' werd in 1895 kritiek geleverd op het ontbreken van een vertegenwoordiger van de zo belangrijke landbouwsector in de Staten. Het lid dat op die zetel gekozen was, had gedurende lange tijd zijn plaats in de Staten niet ingenomen. De krant vond het een ernstig gebrek als de grote landbouw niet vertegenwoordigd was en droeg een planter voor om in de ontstane vacature gekozen te worden.[26]

Het jaar daarop leverde de *Nieuwe Surinaamsche Courant* veel kritiek op het absenteïsme van Statenleden. Er moesten dertien leden zijn, het waren er in de praktijk negen, de voorzitter niet meegerekend. Omdat kandidaten gekozen konden worden zonder dat ze daar toestemming voor gaven, waren dergelijke situaties mogelijk en dat was volgens de krant de schuld van de kiezers. Zij hadden gekozen voor een 'afwezig lid', wat betekende dat de gekozene niet in staat was de vergaderingen van de Koloniale Staten te bezoeken, meestal omdat hij niet in het land was. De *Nieuwe Surinaamsche Courant* vond:

> "Dit getuigt van laksheid, gemis aan de geringste notie van burgerzelfstandigheid, gemis aan besef van wat constitutie is in haar fijnste betekenis bij een groote dosis lichtgeloovigheid loopende aan

de leiband van anderen. [...] Zou men niet zeggen, dat zij door een afwezige te kiezen, d.i. iemand tot lid van de Koloniale Staten af te vaardigen, die er niet is en die er vooreerst ook niet zal komen, hebben willen wijzen op het overbodige van de Koloniale Staten?"[27]

Nauwelijks waren de Statenleden gekozen, of het landsbestuur benoemde voor een jaar de vier resterende leden die dat jaar waarschijnlijk ook afwezig zouden zijn. Men zou dus de constitutie van Suriname aan de kapstok kunnen hangen, aldus de *Nieuwe Surinaamsche Courant*. De krant meende geen gehoor te vinden; daarom deed redacteur-uitgever – ook lid van de Koloniale Staten van 1894 tot 1913 – Libertador Ellis in mei 1897 een hartstochtelijke oproep aan de kiezers en kiesverenigingen van Nederland via een open brief in zijn krant.[28] Het ging in deze brief om een tiental punten. Libertador Ellis vroeg onder meer om naleving van de *trias politica*, de scheiding tussen wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Om die reden zouden de procureur-generaal en de leden van het Hof van Justitie geen lid moeten kunnen worden van de Koloniale Staten, zodat er geen belangenverstrengeling kon ontstaan. Ook moest voortaan voorkomen worden dat mensen werden gekozen of benoemd tot Statenlid die geen aandacht hadden voor de problemen van de kolonie. En die problemen waren talrijk. De krant begon dan ook een serie artikelen onder de kop 'Achteruitgang der kolonie'. Na een uiteenzetting dat het de kolonie nooit aan kapitaal ontbroken had, stelde de *Nieuwe Surinaamsche Courant* dat er "geen andere factoren [zijn] dan land, arbeid en kapitaal om samen te werken tot bloei en welvaart eens lands, doch inzonderheid van een kolonie".[29]

Ook de uitslag van de verkiezing van 1902 stelde teleur. Tweehonderd van de 733 kiezers waren niet komen opdagen; het aantal geldige stemmen bedroeg 497, zoals *Suriname* schreef, om te vervolgen:

"Dit is treurig voorwaar, doch het feit getuigt hoe beu men is van den algemeen heerschende ziekelijken toestand, die [...] geene plaats zal maken voor eenen beteren, dan na eene algeheele hervorming, welke o.m. met zich mede brengt gelijke rechten in den reëelen zin van het woord voor iederen burger, eene minder-kostbare huishouding, afschaffing van het subsidie, waardoor de Kolonie niet kunnen worden opgedrongen heerenbaantjes, welke het nepotisme scheppen, en wetten."[30]

Als voorbeeld van het laatste werd een Koninklijk Besluit genoemd dat kort daarvoor was afgekondigd, terwijl de Staten (op één lid na) daartegen hadden geprotesteerd.[31]

Kinderen van het land

Er is vanaf de instelling van de Koloniale Staten in 1866 een grote animositeit geweest tussen enerzijds de 'kinderen van het land', voortgekomen uit de klasse van vrije kleurlingen en gemanumitteerde (uit slavernij vrijgekochte) negers en kleurlingen, en anderzijds de bestuurselite die gevormd werd door uit Nederland afkomstige hoge ambtenaren. De kranten geven een levendig beeld van die maatschappelijke en etnische tegenstellingen.

Chinezen en Brits- en Nederlands-Indiërs werden toen en tot na de Tweede Wereldoorlog niet tot de kinderen van het land gerekend. Hoewel in 1930 een nakomeling van Brits-Indiërs, C.R. Biswamitre, tot Statenlid werd gekozen dankzij veel katholieke stemmen, bleven de opvattingen over de beperkte plaats die immigranten zouden mogen innemen in de politiek, ook na deze verkiezing bestaan. Een treffende ver-

woording hiervan gaf Theo de Sanders in zijn rede ter gelegenheid van het eerste arbeiderscongres op 1 mei 1932. Hieronder volgt een citaat uit deze rede, opgenomen in *De Banier*:

> "Elke niet inheemsche bevolkingsgroep moet gaan begrijpen, dat hier in dit land 'de kinderen des lands' welke gevormd worden door de nakomelingen van de oorspronkelijke bewoners, de indianen, verder door de nakomelingen van die groep welke hier haar harte en haar lichaamsbloed heeft opgeofferd om dit land vooruit te brengen – de neger-slaven en hunne nakomelingen met de zich in dit land tijdelijk of blijvend gevestigde andere rassen dat zij zich te vereenzelvigen hebben met die hoofdgroep, de creolen zooals zij thans algemeen genoemd worden. De Chinees, de Britsch Indiër, de Indonesiër, de Duitscher en alle andere hier gevestigde bevolkingsgroepen, welke van den arbeid in dit land bestaan, moeten begrijpen dat zij dit doen bij de gratie Gods en die van de kinderen van dit land en dat zij – willen zij dit blijvend en ongestoord doen – zich in hun streven en doen hebben te vereenzelvigen met de creolen. Splitsing van de belangen, om welke overweging ook, zullen wij verder niet mogen dulden of tolereeren. Het heeft ons reeds teveel geschaad, wij moeten toonen dat onze evolutie ook begonnen is en wij onze rechten en aanspraken kennen en die zullen hanteren nu."[32]

In 1908 werden in een ingezonden stuk in *Suriname* de verkiezingen spelletjes genoemd. Ze lijken er volgens de auteur alleen op gericht "een bepaalde groep der bevolking en nog wel de grootste in de kolonie te dwarsboomen in haar wenschen". Als deze groep kandidaten stelt, wordt er van alles aan gedaan om hen in een kwaad daglicht te stellen; vandaar de oproep van de schrijver tot bundeling om het tij te keren.[33] Met deze groep worden dus de 'kinderen van het land' bedoeld.

In datzelfde jaar schreef *Onze West* dat er weinig belangstelling is voor de Statenverkiezingen, maar dat het heel belangrijk is dat er mensen gekozen worden die kennis van zaken hebben én die gedragen worden door het volk. Nu gebeurt dat niet en slechts een paar mensen kunnen een willekeurige kandidaat voordragen. De krant kondigde daarom de oprichting van een kiesvereniging aan. Deze moest geen partijpolitiek voeren en geen onderscheid naar godsdienst maken. De krant sprak tevens de hoop uit dat door meer waardering voor het kiesrecht te kweken het aanzien van de Koloniale Staten zou stijgen.[34] De Algemeene Kiesvereeniging kwam inderdaad tot stand, met als doel het zo algemeen mogelijk meedoen aan de verkiezingen voor de Koloniale Staten en daarnaast het voordragen van kundige en geschikte kandidaten voor opengevallen plaatsen.[35] Een week later werden de statuten van een andere vereniging, Eendracht Maakt Macht, gepubliceerd in *Onze West*.[36] Er waren in 1908 dus twee kiesverenigingen actief. Het is vooral deze laatste vereniging die veel aan de weg heeft getimmerd, totdat in 1914 interne meningsverschillen ontstonden – die terug te vinden waren in *Suriname* en *De West* – wat uiteindelijk in 1918 leidde tot de oprichting van de Surinaamsche Kiesvereniging. Het hoofddoel was "te trachten een betere verstandhouding tusschen de verschillende rassen tot stand te brengen". Met de verschillende rassen bedoelde men, zoals hierboven reeds is aangegeven, de twee groepen die in een voortdurende animositeit met elkaar leefden: 'de kinderen van het land' en de blanke bestuurselite. De statuten van de Surinaamsche Kiesvereniging leken, op kleine verschillen na, op die van Eendracht Maakt Macht.[37] Deze twee verenigingen beheersten de verkiezingen tot ze rond 1930 ook door interne problemen nog maar weinig van zich lieten horen. Na de Tweede Wereldoorlog maakte de oprichting van politieke partijen het bestaan van de kiesverenigingen overbodig.

De slavernij afgeschaft en toen?

De opheffing van de slavernij op 1 juli 1863 werd door het oppositionele blad *De West-Indiër*, dat op dezelfde dag was gaan verschijnen, met vreugde begroet maar toch was de toonzetting somber. De krant voorzag een periode van armoede. Een heikele kwestie werd gevormd door de tegemoetkomingsgelden, die de plantage-eigenaren ontvingen voor het verlies van hun slaven. Dit geld ging waarschijnlijk voor het land verloren, want het zou uitgevoerd worden omdat er geen vertrouwen in de kolonie was. De meeste plantages (van Nederlandse eigenaren) werden geveild. Hier kwam bij dat de waarde van gouden en zilveren munten in de Verenigde Staten enorm gestegen was, waardoor er minder gouden munten uit Amerika kwamen en er juist zilveren munten naar dat land weggevoerd werden. Hierdoor was sprake van geldschaarste en geldcrisis in Suriname. Producten zoals suiker werden alleen tegen contante betaling verkocht. De pers had reeds op deze situatie gewezen, maar zonder succes, aldus *De West-Indiër*.

In de jaren hierna werd in de kranten weinig tot geen aandacht besteed aan de verjaardag van de afschaffing van de slavernij. Het leek wel alsof men die 'emancipatiedag' zo snel mogelijk wilde vergeten. In 1871 schreef *De West-Indiër*:

> "De verjaring van de opheffing in de eerste jaren na 1863 met zooveel en vrolijke opgewondenheid door de bevolking gevierd, en telken jare daarna kalmer en onverschilliger herdacht, geeft heden zeer weinig aanleiding tot enige levendigheid onder de vrijgemaakten."[38]

Er heerste een gedrukte stemming, wat volgens *De West-Indiër* kwam door "de situatie". Men vroeg zich af wat er zou gebeuren na de beëindiging van het tien jaar durende staatstoezicht. De leef- en woonomstandigheden voor de vrijgemaakten waren in de eerste decennia na de afschaffing inderdaad niet goed te noemen. Daar werd niet veel aan gedaan, hoewel in artikel 19 van de emancipatiewet was opgenomen dat het staatstoezicht de ex-slaven moest beschermen én opleiden tot het familie- en maatschappelijk leven, onder meer door het bevorderen van het school- en godsdienstig onderwijs en door het nemen van maatregelen in het belang van deze mensen of van de publieke orde.

Op 1 juli 1896 stond een redactioneel stuk van T. Libertador Ellis in de *Nieuwe Surinaamsche Courant* over de viering van de emancipatie, 'een vrijheidsfeest': "Wij vieren dit feest na 33 jaar, terugdenkend aan het verbreken der ketenen. Wij zijn nu allen gelijke burgers, gelijke maatschappelijke leden en wij vieren dat niemand meer het eigendom eens anderen is en zijn kan." De krant riep vervolgens op niet te vervallen in slavernij van de geest, van de hartstocht, van de boze lusten. Arbeiden moet men. "Zoo alleen kunnen wij in waarheid vrij zijn en blijven. Arbeid adelt. Leve de vrijheid!"[39]

Wel is het gouden Emancipatiejubileum in 1913 groots gevierd in Paramaribo, Nickerie, Coronie, Domburg en andere plaatsen. Daar deden verschillende kranten verslag van.[40] Het was een waardige feestviering, maar toch werd opgeroepen, ook in redactionele artikelen, eerst en vooral de maatschappelijk neergang te keren "zodat het Surinaamsche negervolk in de eerste 50 jaar ook economisch vrij [moge] worden", zoals *Suriname* het formuleerde. In *Berichten uit de Heidenwereld* – uitgegeven door de Evangelische Broedergemeente (EBG) in Zeist (Nederland) en ook in de kolonie gelezen – verscheen in 1913 een brief waarin preses Voullaire van de EBG uitgebreid terugblikte op de vijftig jaren die zijn zendingsgebied zo veranderd

hadden.[41] In Paramaribo hield hij in datzelfde jaar in de weken vóór de viering zes lezingen in de Grote Stadskerk, de 'Mama Kerki' (moederkerk). Met deze openbare preken wilde hij de groep van ex-slaven op het juiste spoor zetten.

In de jaren daarna werd de aandacht voor de afschaffing van de slavernij weer minimaal. E.A. van Rossum deed in 1914 verslag van het gouden Emancipatiejubileum en stelde hierin het jammer te vinden dat zoveel nakomelingen van slaven, vooral die met een lichtere huidskleur, zich distantieerden van de emancipatieviering. Wel schreef bijvoorbeeld op 3 augustus 1930 *De Surinamer* dat op 1 juli de emancipatie "op de gebruikelijke manier" was herdacht. 's Morgens werden in Hernhutterkerken godsdienstoefeningen gehouden, 's middags waren sommige zaken, zoals C. Kersten & Co, gesloten en in de namiddag werd in de Cultuurtuin gevoetbald om de Emancipatie Wisselbeker.[42]

Vervolgens was tot de jaren vijftig van de twintigste eeuw de viering van de afschaffing van de slavernij geen gebruik. Het was zelfs zo dat een groep Surinamers zich boven het emancipatiegedoe verheven achtte en er maar liever niet aan herinnerd werd dat er vroeger slavernij was geweest, staat te lezen in een tekst in het EBG-archief te Utrecht.[43] Ook dat kan verklaren waarom er maar weinig over te lezen viel in de kranten uit de periode 1863-1936. Ook kunnen de armoedige omstandigheden waarin de ex-slaven en hun nakomelingen leefden, een rol hebben gespeeld. Lichtgekleurde creolen wensten zich hier niet mee te identificeren. In kringen van de Evangelische Broedergemeente heeft men wel altijd aandacht besteed aan de emancipatie. Sinds 1960, drie jaar voor het eeuwfeest van de emancipatie, wordt het herdenkingsfeest weer waardig gevierd. 1 juli is toen een nationale feestdag geworden.

Heftige onderwijsdiscussies

In de wet van 1862 ter opheffing van de slavernij had de overheid zich ertoe verplicht lager onderwijs binnen het bereik van de kinderen van de ex-slaven te brengen. De regering opende haar eerste school echter pas vier jaar na de emancipatie in Frederiksdorp (district Commewijne); in Paramaribo duurde het zelfs tot 1880 voor de overheid een school stichtte. Al jaren eerder waren de katholieke missie en de Evangelische Broedergemeente onderwijs gaan verzorgen in stad en district, maar deze konden niet in de totale behoefte voorzien.

De dagbladen schreven veel over de onderwijsproblemen. Omdat de meeste kinderen niet naar school konden, veroorzaakten groepen opgeschoten kinderen overlast in Paramaribo. Daarom gingen de gouverneur en de Staten naar mogelijkheden zoeken om deze kinderen in de schoolbanken te krijgen. In 1876 werd de leerplicht ingevoerd voor kinderen van zeven tot twaalf jaar; de verordening werd opgenomen in *Suriname*.[44] Met het schoolbezoek wilde het echter niet vlotten, waarbij vooral de armoede zich ontwikkelde tot de voornaamste oorzaak. Ouders hadden geen geld voor schoenen en kleren, kinderen moesten thuis helpen, en voorzover ze naar school gingen kwamen ze met hongerige magen op school, zoals nog twintig jaar later in de *Nieuwe Surinaamsche Courant* te lezen viel.[45] Verbetering trad slechts zeer langzaam in. Nog in 1907 lag het schoolverzuim in Paramaribo op tien à twintig procent en in de districten was het soms wel veertig procent.

De leerplichtverordening van 1876 werd twee jaar later ook van toepassing verklaard op de kinderen van Brits-Indische immigranten. Van 1890 tot 1906 bestonden er speciale 'koeliescholen'. Kinderen van contractarbeiders ('koelies') kregen hier onder-

wijs in hun eigen taal, zodat ze zich in Suriname thuis konden gaan voelen en hun ouders zich blijvend in het land zouden vestigen. Er waren vanaf het begin voor- en tegenstanders. De strijd werd in de jaren 1898-1899 uitgevochten in *Onze West*, de *Nieuwe Surinaamsche Courant* en *De Surinamer*, in zowel ingezonden stukken als redactionele artikelen en interviews met prominenten uit de samenleving.[46] 'Koelieonderwijs' was uit moreel oogpunt verderfelijk, schreef *De Surinamer* (van katholieke signatuur) in mei 1899. In een Nederlandse kolonie moest de Nederlandse taal en niet de Negerengelse noch de koelietaal worden gesproken en geschreven. De koelietaal was bovendien die van een vreemd, onbeschaafd en barbaars volk. De krant was bang dat door koelieonderwijs de 'christianisering' van de koelies in gevaar zou komen. Ook was het slecht voor hun integratie in de samenleving, want "Surinamers zullen zij nooit worden dan alleen door het genieten van Hollandsch onderwijs".[47]

Er heerste in deze periode een grote animositeit tussen missie, zending en overheid. Het was in die tijd een ongeschreven regel dat Suriname een protestantse gouverneur kreeg en de Nederlandse Antillen een katholieke. Sommige gouverneurs sympathiseerden openlijk met de zending en benadeelden de missie. De Evangelische Broedergemeente had in Nederland veel zendingsvrienden, die een comité hadden voor fondsvorming waarin de minister van Onderwijs en verschillende oud-gouverneurs zitting hadden.[48] Maar ook de missie had zo haar contacten in de Tweede Kamer met de Katholieke Staatpartij, die veel werk voor haar verzette. Van de animositeit tussen de religies op onderwijsgebied is de volgende oproep uit het Surinaamse *Protestantenblad* van 1923 een pregnant voorbeeld:

> "Aan onze ouders,
> Geen van uw kinderen mag op een Roomsche school gaan. Het openbaar MULO-onderwijs is duurder, helaas! dan het Roomsche. Maar verloochent uw beginsel niet terwille van enkele guldens. Kunt ge werkelijk het openbaar onderwijs niet betalen, geeft dan aan Uw kind liever geen MULO-onderwijs. Ook buiten dat kan het gelukkig worden. Wat baat het een mensch, al wint hij de gansche wereld, maar hij lijdt schade aan zijn ziel!"[49]

Net als in Nederland gaf dan ook de gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs in Suriname aanleiding tot jarenlange heftige discussies. In Nederland was de gelijkstelling in 1920 bij wet geregeld. Toen die wetgeving echter nog in hetzelfde jaar ook voor Suriname werd ingevoerd door de Koloniale Staten, kwam de Nederlandse minister van Koloniën tot de conclusie dat dit een te kostbare zaak zou worden. De koloniale overheid zou nu de bouw en expoitatie van de missie- en zendingsscholen volledig voor haar rekening moeten gaan nemen. De nieuwe gouverneur, baron A.J.A.A. van Heemstra, werkte daarom aan plannen voor kostenbesparing, zoals grotere klassen en het stopzetten van de onderwijzersavondopleiding (de Normaalschool) die vanaf 1877 bestond.[50] En dat terwijl er juist een gebrek was aan goed opgeleide onderwijzers.

Een periode van hevige agitatie volgde, die zijn weerslag vond in de pers. De verschillende kranten ontvingen ingezonden stukken, omdat de begrotingsvoorstellen in hun kolommen breed uitgemeten werden. Ook het periodiek *Het Onderwijs*, uitgave van het Surinaamsch Onderwijzers Genootschap, weerde zich duchtig en wees voortdurend op de misstanden in het onderwijs. Hoewel de Koloniale Staten de verschillende bezuinigingsvoorstellen verwierpen, wees alles erop dat ze toch doorgevoerd

zouden worden. Het Surinaamsch Onderwijzers Genootschap zond een noodkreet ('Het onderwijs in Suriname in gevaar') naar verschillende bladen in Nederland.[51] *De West* meldde in december 1924 dat een telegram naar de koningin was gestuurd en dat een volkspetitie was aangeboden, georganiseerd door onderwijzersverenigingen en leden van de burgerij die zich inspanden voor beter onderwijs.[52] Het mocht allemaal niet baten. Op 4 december 1925 werden de versoberingen bij Koninklijk Besluit doorgevoerd, zonder dat de Staten nog de mogelijkheid hadden zich hiertegen te verzetten.[53] De gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs zelf was na al het beknibbelen op 5 juni 1929 een feit.

Alle kranten hadden kritiek op de versobering, maar gouverneur Van Heemstra drukte alles door. Na zijn aftreden als gouverneur verdedigde hij in een christelijk periodiek in Nederland zijn handelwijze. Wat "billijk, logisch en rechtvaardig" was voor het moederland, aldus de oud-gouverneur, hoefde dat niet te zijn voor de kolonie gezien het "gebrek aan kennis" daar. Vroeger kregen inlanders "slechts die kennis [...] welke zij voor hun later leven behoefden". Maar nu was sprake van "eene abnormale stijging in de eruditie, en begon men eene klasse van quasi-intellectueelen te vormen, voor wie in hun eigenlijke toekomstsfeer geen plaats meer te vinden was". Het Nederlandse stelsel had volgens Van Heemstra nooit naar Suriname gebracht moeten worden, want het was meer een ramp dan een zegen geworden voor dit gebiedsdeel, zeker in financieel opzicht. *De West*, die dit artikel in augustus 1929 opnam, gaf duidelijk aan het niet met Van Heemstra eens te zijn.[54]

De versobering ging door: het districtsonderwijs werd nog meer beknot en werd een soort beperkt lager onderwijs (Blo), waarin alleen op elementair niveau lezen, schrijven, rekenen en Nederlandse taal werden aangeboden. Onbevoegde onderwijzers en ongeschoolden, 'blotevoeters' genoemd, waren aan de Blo-scholen verbonden. De onderwijzersopleiding was per 1 oktober 1929 opgeheven.[55] Er was sprake van een rangenstelsel, vanaf de vierde en laagste rang oplopend tot de eerste rang van bevoegd hoofdonderwijzer. De hoger geschoolden kwamen uit Nederland en kregen een hoger salaris dan hun Surinaamse collega's. De *Nieuwe Surinaamsche Courant* had al in 1900 ernstige kritiek geuit op deze achterstelling van Surinaamse onderwijzers.[56] Er was wel een staatsexamen voor de tweede en de eerste rang, maar daartoe moest men dure privélessen volgen. Surinamers slaagden vrijwel nooit voor dit examen. Het was zelfs ongehoord dat een nakomeling van slaven of van Brits-Indische immigranten voor zo'n examen durfde op te gaan. Toch gebeurde het een enkele keer, zoals blijkt uit dit bericht in *De West* in 1912:

> "Toen zaterdag bekend werd, dat de heer J.H.N. Polanen de eerste rang (gelijk aan de hoofdakte) had behaald, was het enthousiasme zóó groot, dat de politie de orde moest handhaven, eerst voor het examengebouw, later voor den woning van den geslaagde. Het is een zeldzaamheid dat de eerste rang in Suriname wordt behaald, en de geslaagde was ditmaal een volbloed neger, wat het feit te heugelijker maakt. De heer Polanen heeft hierdoor getoond een sieraad te zijn voor het ras, dat, door historische omstandigheden achterlijk, met moeite naar boven worstelt, om zich in den economische strijd der volkeren een gelijkwaardige plaats te veroveren. Hij heeft tevens een prachtig voorbeeld gegeven. Het zwarte ras zal niet vooruitkomen door te klagen alleen, doch door daden die bewijzen dat het in ontwikkeling niet behoeft achter te staan bij anderen."[57]

Neerwaartse economische spiraal

De grote economische problemen en de toenemende sociale onrust beheersten in deze hele periode de Surinaamse kranten. Het begon al in 1863 toen het grootste deel der tegemoetkomingsgelden voor de slavenhouders naar het buitenland verdween. De kolonie bevond zich in een neerwaartse spiraal, die zich zou uitstrekken tot de Tweede Wereldoorlog. Rond de eeuwwisseling was er wel een opleving in de balata- en de goudindustrie. Een spoorweg kwam tot stand, maar deze is nooit optimaal geëxploiteerd.

Het eerste decennium van de twintigste eeuw was volgens *De West* een periode van tegenspoed en groeiende tegenstellingen.[58] Met de plantages ging het niet goed, terwijl ook de opbrengst van de goudwinning daalde. Een drukkende last op de staatsbegroting was bovendien het alsmaar groeiende ambtenarenapparaat. Nederlandse ambtenaren kregen een beter salaris, wat zorgde voor animositeit tussen deze groep en hun Surinaamse collega's, voor wie een verdere sociale stijging meestal onmogelijk was. De Nederlandse minister van Koloniën, 'de baas van Suriname', nam regelmatig beslissingen tegen adviezen van de Koloniale Staten in.[59] De Surinaamse Statenleden konden besluiten nemen, maar uiteindelijk besloot de minister of, hoe en wanneer deze besluiten ten uitvoer werden gebracht. De desinteresse in Nederland voor de problemen van de kolonie bleef bestaan en de bevolking verarmde. Op de begroting moest nog steeds toegelegd worden.

Het is dan ook te begrijpen dat vooral in Nederland stemmen opgingen om Suriname maar aan de Verenigde Staten te verkopen. Nederland zou hierdoor van een last bevrijd zijn. Vreemd is deze oproep niet, omdat de VS in 1917 de Deense Antillen (US Virgin Islands) voor 25 miljoen dollar kochten van Denemarken. In juni 1917 pleitte het weekblad *The Independent* uit New York voor een volgende stap: "Let us buy the Dutch West Indies."[60] In de oorlogsjaren had de kolonie vanwege de duikbotenoorlog meer handelscontacten met de VS dan met Nederland.[61] In de jaargang 1919 van *Het Koloniaal Weekblad* werden diverse samenvattingen van Nederlandse artikelen over deze kwestie gepubliceerd. Zo had *De Haagsche Post* in 1918, na afloop van de Eerste Wereldoorlog, een prijsvraag uitgeschreven: 'Wij moeten vooruit'. Een aanzienlijk aantal inzenders zag de oplossing om tot meer voorspoed te komen in "verkoop van de West". Ook inzender Eduards uit de West zelf was ervan overtuigd dat de Verenigde Staten Suriname "in korten tijd [...] tot een bloeiend gewest zouden maken", omdat hun invloed in geheel West-Indië van jaar tot jaar toenam.[62] In de hele jaargang kwam *Het Koloniaal Weekblad* via overname van Nederlandse artikelen voortdurend terug op de verkoop.[63] Merkwaardig genoeg is in Surinaamse kranten nauwelijks iets te vinden over de eventuele verkoop van het land.

Aandacht voor armoede en volksgezondheid

Ook in de jaren twintig en dertig ging het niet goed met Suriname. De armoede bleef en nam zelfs toe, de lonen waren laag en de ene na de andere vakbond werd opgericht. Een jaargang van bijvoorbeeld *De West* (1920) geeft een beeld van de sociale kwesties die de kolommen van de kranten haalden.

Op 23 januari klaagde een sjouwer (havenarbeider) in een ingezonden brief over de lage lonen. In een redactioneel artikel van ruim een week later stelde de krant dat de lonen over het algemeen inderdaad te laag waren. Er was geen stakingsrecht voor ambtenaren in het onderwijs, bij de posterijen en bij de spoorwegen, terwijl staking soms gerechtvaardigd was. Op 10 februari meldde de krant een staking van

bauxietarbeiders, op 9 maart een staking van sjouwers. Op 12 maart wijzigden de Koloniale Staten de arbeidsverordening. De prijzen bleven stijgen, wat *De West* op 19 maart ertoe bracht een spoedige salarisherziening te bepleiten; maar men voorzag problemen hierover met de minister van Koloniën. Op 6 april berichtte de krant over de oprichting van een Bond van Bakkersknechten en een week later bleek recent een Typografen Vereniging te zijn gesticht. Op 20 april viel weer te lezen over een loonconflict, drie dagen later over een hongerprotest in Paramaribo. Op 6 juli schreef *De West* over een Vereniging ter Bevordering van Vakbelangen, op 9 juli over de vaststelling van de lonen van de gouddelvers, op 30 juli over een werkstaking onder de bauxietarbeiders op Moengo. Op 13 augustus lezen we over een dreigend tekort aan rijst en over het voornemen van de organisatie van huiseigenaren om de huren te verhogen. "Bloedzuigers" noemde *De West* ze op 3 september. Een bericht uit Botopasi op 10 september gaf aan dat ook onder bosnegers de situatie schrijnend was. En op 12 november meldde de krant dat de sjouwersbond zijn eerste jaarfeest had gehouden.

In de jaren hierna werd de situatie alleen maar slechter. Vanwege bezuinigingen vielen in de jaren twintig en dertig overal ontslagen, waardoor de armoede nog toenam. De veelvuldige ziektes die hiervan het gevolg waren, hielden de kranten sterk bezig. Met de gezondheid van 'de mindere man' was het volgens vele berichten zeer beroerd gesteld. Rond de eeuwwisseling kwamen ziektes als malaria, filaria, mijnwormziekte en gele koorts veelvuldig voor. *Onze West* meldde in 1900 een ernstige rattenplaag in Paramaribo, waardoor gevaar bestond voor het uitbreken van de pest.[64] In 1902 schreef *Suriname* over de vele koortsgevallen, vooral in huizen die gelegen waren aan "onze immer stinkende en verpestende grachten en riolen".[65] In de decennia hierna werden de kranten niet moe te wijzen op de kwalijke hygiënische toestanden waarin de mensen leefden, en de vele ziektes die direct daaraan gerelateerd waren. Op 29 april 1930 haalde *De Banier* uit het *Koloniaal verslag* dat zestig procent van de bevolking besmet was met filaria, een tropische ziekte die niet alleen verminkingen naliet, maar de lijders ook verzwakte zodat ze niet meer tot werken in staat waren. Verder heersten op dat moment in de kolonie lepra, mijnwormziekte, tuberculose en malaria. Onder kraamvrouwen en zuigelingen was de sterfte hoog.[66] Het bleef tot het eind van deze periode een treurig verhaal. Een lichtpuntje was dat Paramaribo in de jaren dertig elektriciteit en waterleiding kreeg; twee stappen op weg naar een gezond volk.

Oprichting van verenigingen

Tegen de voortdurende economische en sociale malaise kwam de bevolking in het geweer via de oprichting van (vak)verenigingen. Allereerst kwam in 1892 de Onderwijzers-Vereeniging Broederschap tot stand. Bij haar driejarig bestaan werd om een blad gevraagd, dat er later ook gekomen is.[67] In 1895 kwam het Surinaamsch Onderwijzers Genootschap erbij. Ruim tien jaar later, vanaf 1 januari 1906, gaf het maandelijks voor leden en niet-leden *Het Onderwijs* uit, waarin te lezen viel over onderwijsperikelen, didactiek, onderwijswetgeving, schoolverzuim en de schoolstrijd tussen de religies. In 1906 werd de Vereniging tot Bevordering van het Onderwijs opgericht. Elk jaar nam *Suriname* het verslag van de jaarvergadering in extenso op.[68]

Ook immigranten verenigden zich. Kon Ngie Tong was de eerste Chinese vereniging. In een advertentie in *De West* van 29 oktober 1920 liet vervolgens de Chinese

vereniging Moe Poen Sah (Streven naar het hogere) weten op zoek te zijn naar nieuwe leden.[69] De Surinaamsche Immigranten Vereeniging (SIV) werd in 1910 opgericht, vanaf 1922 heette ze Bharat Oeday. Zij kwam op voor de belangen van Brits-Indische immigranten. Haar statuten werden in 1918 gewijzigd, zodat zij ook de belangen van de Javaanse immigranten kon gaan behartigen. Op de algemene ledenvergadering van 11 januari 1920 werd besloten dat de Javaanse afdeling Tjintoko Moelyo een zelfstandige belangenvereniging zou worden.[70]

De SIV keerde zich tegen de verordening die het de contractarbeiders verbood werkzaam te zijn in de mijnbouw. In haar vergadering van 11 januari 1920 eiste zij opheffing van dit verbod.[71] Toen Engeland in 1918 het verdrag tot werving van contractarbeiders opzegde, kregen de immigranten de hoop dat vrije emigratie uit Brits-Indië mogelijk zou zijn omdat de Britse regering deze naar Brits-Guyana toestond, wat in een SIV-vergadering werd meegedeeld.[72] Er vertrok een delegatie naar Brits-Indië en na terugkomst hield een der leden een pleidooi voor vrije emigratie,[73] die echter niet tot stand gekomen is.

In de schoolstrijd van de jaren twintig speelde Bharat Oeday een belangrijke rol. Rond 1927 begon de vereniging openbaar onderwijs te eisen voor de kinderen van Britse en Javaanse immigranten, omdat men niet wenste dat zij gedoopt werden. Dat gebeurde in een tijd van grote bezuinigingen en toch opende gouverneur Van Heemstra, die de missie niet goed gezind was, in het jaar 1927 tien scholen in de districten. Deze kwamen in de plaats van missiescholen. Ook deze controverse werd deels in de kranten, in een polemiek, uitgevochten. *De Surinamer* was uiteraard op de hand van de missie en *De West* op die van de Brits-Indiërs.[74]

Bharat Oeday ontplooide daarnaast activiteiten om de Brits-Indiërs en hun cultuur bekendheid te geven in de samenleving. Zo was zij betrokken bij het bezoek van belangrijke mensen uit Brits-Indië: Mehta Jaimini en C.F. Andrews. Beiden wilden te weten komen hoe het de nieuwe burgers verging. Jaimini woonde verschillende bijeenkomsten bij en hield een lezing in Loge Concordia, waar ook de bestuurselite en de gouverneur acte de présence gaven.[75] Andrews, aan de kade welkom geheten door de gouverneur, bracht een boodschap van Mahatma Gandhi in het Hindi: de Indiërs moesten waardige burgers zijn van het land waarin ze woonden. De 1500 aanwezige Indiërs huldigden hem hiervoor. In de Grote Stadskerk hield hij in het Engels een lezing over Tagore.[76] Bharat Oeday werkte voorts mee aan het organiseren van Hindostaanse avonden in locaties van de Evangelische Broedergemeente, zoals in 1933.[77]

Een tweede vereniging, de Surinaamsche Britsch-Indiërs Bond: Ikhtiyār aur Hak, opgericht als tegenhanger van de SIV, hield geen stand omdat de beschermvrouwe, Grace Schneiders-Howard, een beschuldigend ingezonden stuk tegen hoofdtolk Sital (actief in de SIV) had doen verschijnen in *Onze West* van 19 augustus 1911. Hierop werd ze aangeklaagd wegens laster en tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld, wat het einde betekende van de bond.[78]

Opstanden van contractarbeiders

Afzonderlijke aandacht vergt het verzet van voornamelijk Brits-Indische contractarbeiders, die zich al aan het eind van de negentiende eeuw gingen roeren. Kennelijk verwachtten zij een andere behandeling dan hun ten deel viel. De sociale onrust op de plantages haalde de kranten niet, maar wel overpeinzingen naar aanleiding daarvan. Er was sprake van een gebrek aan vertrouwen in de kolonie, meende S. Muller

van Voorts in een bijdrage in het Nederlandse *Algemeen Handelsblad* van 17 november 1892, waarin hij het verval van Suriname besprak. Dit gebrek aan vertrouwen werd volgens hem gevoed door "insubordinatie van koelies in meerdere en mindere mate". Als reactie daarop verscheen in *De Amsterdammer*, ook een Nederlandse krant, een artikel onder de kop 'Suriname' van W.H. Blauw. Deze vond dat sprake was van wanbeheer. Plantage-eigenaren hadden de schadeloosstelling voor het verlies van hun slaven niet gebruikt om in hun plantages te investeren. Over de behandeling van de contractarbeiders schreef Blauw: "In plaats van den koelie volgens de traditie van zijn ras te regeeren met morele kracht, hebben zijn meesters hem met psychische kracht willen dwingen en dat heeft verzet uitgelokt."[79] *De Nieuwe Surinaamsche Courant* nam zijn artikel in twee delen op, haar redacteur T. Libertador Ellis ondersteunde deze zienswijze.

Er heerste in de kolonie al langer een groot gevoel van onbehagen. Een jaar daarvoor was in de buitensociëteit Het Park in allerijl een vergadering bijeengeroepen "naar aanleiding van de steeds toenemende boosaardigheid onder de Britsch-Indische immigranten en de door hen gepleegde gruwelen van den laatste tijd". De initiatiefnemers waren Knott, eigenaar van plantage Alliance, en Mavor, directeur van Mariënburg. Zo'n dertig planters waren aanwezig. De vraag was wat te doen aan "den zorgwekkende toestand, die het leven en de bezittingen der ingezetenen hoe langer hoe meer in gevaar doet verkeeren". Dagelijks uitten de koelies bedreigingen met oproer, brandstichting, verraderlijke aanvallen en moord. De ervaring had geleerd dat de Brits-Indiërs de daad bij het woord voegden. Aan de gouverneur werd daarom gevraagd "om zoo spoedig als mogelijk maatregelen te nemen tot onderdrukking van de overmoed der immigranten en tot wering van de steeds meer en meer dreigende gevaren".[80]

Uitgerekend op de plantages Alliance en Mariënburg hadden in 1902 binnen een maand twee opstanden plaats. Terugblikkend schreef *De Surinamer* in augustus 1902 dat juli rijk was aan troebelen en onlusten op Alliance, Zorg en Hoop, Mariënburg en Zoelen.[81] Op 3 juli had de krant gemeend dat de koelies van Alliance hun welverdiende straf moesten krijgen.[82] De onvrede onder de contractarbeiders betrof bijna altijd de lage lonen en de hoge werkdruk. Als ze daarover hun beklag deden bij de politie of de districtscommissaris, leidde dat bijna altijd tot het oordeel dat de klachten ongegrond waren. Het was voor de contractarbeiders onmogelijk verdere juridische wegen te bewandelen, omdat ze geen toestemming kregen daarvoor de plantage te verlaten.

Op suikerplantage Mariënburg, de grootste cultuuronderneming in de kolonie en welhaast een staat in de staat, golden dezelfde klachten. De moord op directeur Mavor in 1902 zorgde voor heftige reacties. "Beesten, ellendelingen, bloedhonden, moordenaars," riep het 'straatvolk' de gewonde Brits-Indiërs toe, toen ze in Paramaribo aankwamen. *Onze West* (William Kraan) concludeerde uit de houding van de koelies na de moord dat Mavor geen slachtoffer was van wraakzucht vanwege verkeerde behandeling. Het was meer dan dat, het was verzet tegen het gezag en dat was dus ernstig. In een volgend nummer schreef de krant: "De planters zijn het er onderling vrijwel over eens dat het moorddadig optreden der koelies te wijten is aan de bloedgierigheid dit menschenras eigen." Het blad stelde voor geen Brits-Indiërs – "die nooit tevreden [zijn] op den duur" – meer te werven en alleen nog Javanen (geen anderen) uit Nederlands-Indië in dienst te nemen.[83] Tijdens het proces tegen de opstandelingen

van Mariënburg stelde het Openbaar Ministerie dat de "loon-quaestie de roode draad is die door deze gehele zaak loopt".[84] De planters wisten dit, want meteen na de onlusten op Mariënburg liet een commissie onder militaire bescherming een twintigtal koelies een taak uitvoeren, "ten einde daardoor voor den vervolge eenen juisten maatstaf voor het te betalen loon te verkrijgen".[85] Hierna werd het wat rustiger onder de contractarbeiders.

Complotten, stakingen en relletjes

In mei 1910 werd de Surinaamse gemeenschap opgeschrikt door wat later bekend zou staan als het 'Killinger-complot'. Killinger, een inspecteur van politie, en zes anderen werden opgepakt omdat zij de regering gewapenderhand omver hadden willen werpen. Zij vonden dat Suriname een slecht bestuur had en over corrupte ambtenaren beschikte. Tal van problemen bleven onopgelost: onvoldoende hygiëne, slecht drinkwater, geen goede afwatering en gebrek aan plichtsbesef bij de militairen. Onoordeelkundig optreden was in hun ogen de reden dat te veel bloed vergoten was in Mariënburg. Killinger en de anderen werden ter dood veroordeeld, een straf die later werd omgezet in gevangenisstraf. De hoofddader mocht zijn straf van vijf jaar in Nederland uitzitten.[86] *De West* besteedde uitgebreid aandacht aan deze zaak. Ook *De Surinamer* schreef erover.[87] Tijdens het proces verschenen *De West* en *De Surinamer* zelfs drie keer per week om vooral niets te missen. Uit de rechtszaak viel volgens de kranten op te maken dat de bevolking niet tegen de beklaagden was; die werden regelmatig toegejuicht door het toegestroomde publiek.

Voor verdere beroering zorgde een drie maanden durende staking van vrachtvaarders vanaf januari 1921.[88] Om bij de goud- en balatavelden in het Lawagebied te kunnen komen was men genoodzaakt de hulp in te roepen van de Marrons. Zij kenden als geen ander de grilligheid van de rivieren en beheersten als kleine zelfstandigen het totale vrachtvervoer. De overheid reguleerde dat vervoer en betaalde de veerdiensten uit. Door de heersende recessie kwamen de bootsmannen niet meer uit met hun geld. Levensmiddelen werden steeds duurder en de tarieven werden niet aangepast. Van de ene op de andere dag staakten zij uit protest het vervoer. Hun strijd leverde echter geen resultaat op. Op 30 mei 1921 kwam het bericht uit Albina dat de werkstaking beëindigd was. De Marrons werden gedwongen een contract te tekenen, waarin opgenomen was dat ze niet mochten staken. De nieuwe overeenkomst was "te eenzijdig tot stand gekomen. Volledig besef van de draagwijdte hebben de boschnegers niet," meende *Suriname*.[89] Deze krant stelde zich neutraal op, terwijl *De Surinamer* op de hand van de overheid was.[90] *De West* noemde de overeenkomst zeer vernederend en vond dat de behandeling van de Marrons beslist onbehoorlijk te noemen was.[91]

In deze zelfde periode leed de bevolking van Paramaribo eveneens onder een groeiende armoede. De versobering in het onderwijs vanaf 1925 werd in 1929 gevolgd door de beurskrach in New York. Deze leidde ook in Suriname door alle bezuinigingen tot een sterke toename van de werkloosheid. "Een bezuinigingsmanie, vooral wanneer 't kleine luijden aangaat," vond *De Banier*. Bovendien: wat aan de ene kant bezuinigd werd, werd aan de andere kant kwistig uitgegeven aan weinig dringende zaken.[92]

Het volk leed honger en dit leidde op 28 oktober 1931 tot een uitbarsting die het hongeroproer ging heten. Wat begon als een normale vergadering van de Surinaamse Volksbond – in een bomvolle Cinema Elize, voorgezeten door de werklozenleider Louis Doedel –, eindigde rond het middaguur in een oproer. De aanwezigen vonden dat de

gouverneur spotte met de honger van de werklozen. De gemoederen raakten verhit, de mensen verlieten de zaal en vormden buiten een protestoptocht. Al snel raakten de demonstranten slaags met de politie. Terwijl er gevochten werd, trok een deel van de mensen de stad in, vernielingen aanrichtend aan winkels en woonhuizen. De politie kreeg assistentie van militairen en binnen een half uur was het ergste oproer neergeslagen, aldus het verslag in *De Surinamer*, die deze uitbarsting "de werkloozenrelletjes" noemde.[93] Uit een later bericht in dit blad blijkt echter dat de plunderingen en vernielingen doorgingen, 's avonds en de volgende dag. Onder de demonstranten viel zelfs een dode. De procureur-generaal verbood op 29 oktober samenscholing en stelde een avondklok in. Winkels en de markt waren gesloten en er was nauwelijks iets te krijgen. De gouverneur was zeer ontstemd over de baldadigheden en eiste eerbied voor het gezag.[94]

De Nederlandse pers (*NRC* en *Algemeen Handelsblad*) verweet de gouverneur tactloosheid en wenste openbaarheid van de officiële rapporten. *Het Koloniaal Weekblad* van 3 december 1931 vond de berichtgeving in de Surinaamse kranten uitvoerig, maar ook tegenstrijdig. Het was van oordeel dat na de vergadering van 28 oktober de onlusten niet konden uitblijven, omdat de gemoederen zo verhit waren dat van de bestuurstafel geen leiding kon uitgaan. Ongelukkig noemde het blad het besluit dat op de vergadering Sranan gesproken zou worden. Voorzitter Doedel zei op een voorstel hiertoe vanuit de zaal: "Ja, Neger-Engelsch is onze taal, Hollandsch is een ons opgedrongen taal."[95]

De situatie in het land veranderde na dit oproer niet. In Paramaribo werd nog altijd veel honger geleden als gevolg van de werkloosheid, schreef *De Banier* in januari 1932.[96] De Surinaamse Volksbond kon door toedoen van het koloniaal bestuur geen vergaderruimte meer vinden. De organisatie richtte volksgaarkeukens in voor de hongerigen. De gevolgen van de recessie bleven tot eind jaren dertig bestaan.

Een paar maanden na het hongeroproer werd een nieuwe organisatie opgericht, de Surinaamsche Algemene Werkers Organisatie (SAWO), die zich zowel op sociaal als op politiek terrein wilde bewegen.[97] Voorzitter Theo de Sanders was van oordeel dat arbeiders het zwaarste lot hebben in elke zogenaamd goed geordende, vrije en beschaafde maatschappij. Zij worden uitgebuit en de kerk helpt mee het systeem in stand te houden, zo lezen we in *De Banier* van 10 mei 1932:

> "Nu weet elke arbeider, die even stilstaat en diep doordenkt, dat de kerk – die geroepen was liefde te prediken – dit slechts gedaan heeft en nog doet in het belang van bepaalde groepen in de maatschappij. Die zelfde kerk, weten wij nu, is een van de hoofdoorzaken van de mishandeling en achterstelling van de arbeiders overal ter wereld, want terwijl zij met veel ophef gewag maakt van Liefdebetrachting, helpt zij anderen onerbarmelijk de duimschroeven opleggen. Nu weet de arbeider dat de God, die zijn zon doet schijnen over rijken en armen, over slaven en welgestelden, niet is de God welke onze kerken hem voorleggen. Nu weten wij waarom over de geheele wereld, waar de arbeidersgroepen ontwaakt zijn, er zulk eene groote afkeer bestaat tegen de kerk en hare Godlasterende leeringen. Nu zal men begrijpen waarom het geloof in een God, zoals de kerk die predikt, en die behagen schept in de bevoorrechting van slechts een gedeelte van zijner schepselen, moet tanen, maar nu zullen wij ook kunnen begrijpen dat vele spanningen overal ter wereld bestaan tusschen de ontwaakte arbeidersgroepen en de kerk. Nu weten wij waarom de meest verkerkte landen van vroeger zijn geworden de grootste tegenstanders van die zelfde kerken. Hiervoor hebben wij maar even de oogen te slaan naar Spanje, Mexico en Rusland."[98]

Cartoon in *De Banier van Waarheid en Recht*, nummer 298, 13 mei 1932.

Volgens De Sanders was het nu dan ook tijd dat arbeiders opkwamen voor hun belangen. Op 1 mei, de dag van de arbeid, had een arbeiderscongres plaatsgevonden. Onder de aanwezigen bevonden zich ook de commissaris van politie, de hoofdinspecteur en twee inspecteurs.[99] Het was gebruik dat de inspecteurs rapporteerden aan de gouverneur. Op 6 mei 1932 blikte *Suriname* (A.A. Dragten) terug op dit "zoogenaamd arbeiderscongres". De krant meende te weten dat het katholieken verboden was mee te doen.[100] *De Surinamer* (frater A. Claessens) ontkende dat, maar vond dat de toespraken op het congres zo'n verbod wel hadden kunnen rechtvaardigen. *Suriname* was het hier volkomen mee eens, want niet alleen van de kansel van de roomse kerken, maar van alle kerken en van de nokken van de daken moest luid afschuw geuit worden over dit heilloze gestook van de SAWO. *Suriname* zou dit soort "verafschuwlijk" gedoe altijd met alle kracht bestrijden, omdat 1 mei een actiedag tegen kerk en kapitaal was. Ook *De West* (William Kraan) steunde de overheid en in feite deden alle kranten dat, want het ter discussie stellen van de gevestigde orde vond in hun ogen geen genade. Alleen *De Banier* (P.A. May) kon begrip opbrengen voor de werklozen.

Het koloniaal bestuur greep de zienswijze van De Sanders aan om het de SAWO lastig te maken. De organisatie werd niet verboden, maar op eigenaren van theaters en andere grote gebouwen werd een dringend beroep gedaan hun ruimten niet ter beschikking te stellen voor activiteiten van de SAWO.[101]

Communisme in Suriname

Het spook van het communisme was al eerder gelanceerd. Tijdens de behandeling van de rijksbegroting van 1932 was in het Nederlandse parlement gedebatteerd over het Surinaamse hongeroproer. Voorbijgaand aan de grote armoede die in Suriname

heerste, stelde men dat er invloeden van buitenaf werkzaam waren geweest. Volgens een lid was kort voor het oproer een Letlandse schoener voor Paramaribo verschenen, zogenaamd om lading op te halen; de bemanning werd verdacht van communistische opvattingen. Toen het oproer was uitgebroken, ging het schip zonder lading weg.[102] *De Surinamer* had al meteen na het oproer een artikel opgenomen onder de kop 'Wat Moskou wil'. Hierin werd gesteld dat Moskou een wereldrevolutie wilde, die op vele plaatsen werd uitgelokt, zo ook in Nederland. Met Russisch geld gaven de Nederlandse communisten bladen uit. In ruil daarvoor was hun opdracht het leger te ondermijnen, tot onlusten aan te zetten en verdeeldheid in de koloniën te zaaien, aldus de krant.[103]

Dit was de sfeer waarin Anton de Kom – reeds bekend door zijn 'rode' activiteiten, waaronder toespraken in Nederland en bijdragen aan het communistische dagblad *De Tribune* – op 4 januari 1933 in Suriname aankwam. Hij wilde zijn zieke moeder bezoeken, maar bij aankomst bleek zij al te zijn overleden. De koloniale overheid vreesde het ergste tijdens het verblijf van De Kom en hij werd dan ook vanaf de eerste dag gevolgd. De Kom kreeg geen toestemming vergaderingen te beleggen in openbare gelegenheden. Hij besloot daarom bij zijn ouderlijk huis een adviesbureau onder te brengen, zodat hij de mensen toch kon ontvangen. Een vergadering, gepland bij zijn woning, mocht van de politie niet doorgaan. Duizenden hadden zich er verzameld. De Kom, gevolgd door een mensenmenigte, wilde zijn beklag gaan doen bij de gouverneur. In plaats van daartoe de gelegenheid te krijgen werd hij ingesloten.

De volgende dag, 3 februari 1933, verzamelde zich een menigte voor het parket die zijn vrijlating eiste, maar die eis werd niet ingewilligd. Gezegd werd dat De Kom de dinsdag daarop (7 februari) zou worden vrijgelaten, maar op die dinsdag gebeurde dat niet. Het Gouvernementsplein stroomde al vroeg vol mensen en rond tien uur gingen ze naar het parket. De politie probeerde de massa tegen te houden, wat niet lukte, en schoot gericht: twee doden (Murray en Mohabir) en 22 gewonden. Paniek brak uit en de massa ging uiteen. Hierna werd het iets rustiger, hoewel De Kom niet vrijkwam. Na een gevangenschap van ruim drie maanden werd hij op 10 mei per schip naar Nederland gedeporteerd. Honderden mensen kwamen hem uitwuiven.

De kranten stonden lijnrecht tegenover elkaar in hun opvatting over wat er gaande was en leverden forse kritiek op elkaar. *De West* (William Kraan) en *De Surinamer* (frater A. Claessens) steunden het overheidsingrijpen ten volle. *De Banier* (P.A. May) en *Suriname* (A.A. Dragten) lieten kritische geluiden horen. *Suriname* nam een artikel uit *De West* van 2 februari 1933 volledig over met de volgende inleiding: "Wij vragen de aandacht voor dit artikel van de heer Kraan, die alles goedpraat, goedvindt en goedkeurt, wat het Bestuur zooal doet." Zelf vond de krant het politieoptreden tactloos.[104] *De Surinamer* reageerde op haar beurt dat dit stuk met zo'n felheid was geschreven dat alle redelijkheid eraan ontbrak. Het toppunt vond zij dat de procureur-generaal ongeschikt was verklaard voor zijn functie. Volgens *De Surinamer* was het geval De Kom van een moeilijk te overschatten betekenis en was een brede samenwerking vereist om de zaak in de hand te houden. 'Front tegen front', zoals *De West* zegt, en ook 'de pers op zijn post', zoals *Suriname* zelf schrijft, aldus *De Surinamer*.[105]

Het is verklaarbaar dat het katholieke blad *De Surinamer* de procureur-generaal in bescherming nam, want dit was een van de weinige katholieken in het protestantse bolwerk van het landsbestuur. De krant bleef schrijven over het communistische ge-

vaar, dat met Anton de Kom in Suriname zijn intrede had gedaan. In de nasleep van deze affaire liet procureur-generaal Van Haaren redacteur Sarucco van *De Banier* vervolgen omdat deze in artikelen zijn eer en goede naam zou hebben aangetast, zoals eerder in dit hoofdstuk is verhaald.

Vrouwen in de media

Surinaamse vrouwen zijn weinig zichtbaar in de kranten in deze periode, terwijl ze wel hun bijdrage leverden aan de ontwikkeling van de samenleving.[106] Zo roerden vrouwen zich in het onderwijs, niet alleen als onderwijzeressen, maar ook op organisatorisch vlak. Al vanaf de oprichting van scholen in de negentiende eeuw gingen vrouwen in het onderwijs. Toch leest men weinig over ze. Een belangwekkende vrouw was M.L.E. Vlier, die na de voltooiing van haar studie in Nederland in 1848 een bloeiende meisjesschool onder haar hoede had. Zij was zelf leerlinge van J.C. Jonas, een als slaaf geboren vrouw die na haar vrijmaking de opleiding voor onderwijzeres doorliep en in 1839 een school voor meisjes opende. Van Vlier verscheen in 1863 *Een beknopte geschiedenis van Suriname*. In 1881 kwam het boek "nauwgezet herzien" uit bij een Nederlandse uitgever onder de titel *Geschiedenis van Suriname voor de hoogste klasse der volksschool*, het eerste boek over de Surinaamse geschiedenis voor het onderwijs, een verdienste. Het is dan ook jarenlang gebruikt in het onderwijs.

Ook andere belangrijke Surinaamse vrouwen ontbreken in de kranten, behalve dan Grace Schneiders-Howard die in 1912 vanwege laster tot twee maanden gevangenisstraf veroordeeld werd. In latere jaren was zij opzichter bij de Hygiënische Dienst (volksgezondheid) en in 1938 werd ze het eerste vrouwelijke lid van de Staten van Suriname. Wel melden almanakken regelmatig de namen van vrouwen in besturen van sociale verenigingen of begrafenisfondsen, waarbij het meestal om ongetrouwde vrouwen of weduwen ging.

In 1900 werd in een ingezonden stuk in *Onze West* de vraag gesteld of vrouwen burgers zijn en burgerrechten hebben. Als een vrouw eigen vermogen heeft of een bedrijf, betaalt ze belasting, maar ook dan heeft ze geen stem in de verkiezing van Statenleden. Ze deelt wel in de lasten, maar van de rechten blijft ze verstoken. De briefschrijver wenste het onderwerp op de agenda te zetten. De krant gaf als commentaar dat ze dit stuk opnam zonder "in te stemmen met het denkbeeld dat voor Suriname thans de tijd is aangebroken voor eene bespreking dezer quaestie".[107] De Surinaamse kranten berichten wel over de strijd van de suffragettes, de vrouwen in Engeland en andere landen die streden voor vrouwenkiesrecht. Voor hun soms radicale actiemethodes, zoals de bomaanslagen in 1913 in Engeland, had *De Surinamer* geen goed woord over. De suffragettes koelen hun haat op de maatschappij, omdat aan deze misbaksels met recht het kiesrecht is onthouden, aldus de krant.[108]

Conclusie

In de periode 1863 tot 1936 weerspiegelden de Surinaamse kranten de verdeelde maatschappij. Dat blijkt bijvoorbeeld uit artikelen, commentaren en ingezonden stukken over het onderwijs in bladen als *De Surinamer* (van katholieke signatuur) en *Suriname* en *De West* (vrijzinnig) in de door protestanten geregeerde kolonie. In hun berichtgeving komt duidelijk de animositeit tussen missie en zending tot uiting. Ook schreven de eerste twee kranten geregeld kritisch over het landsbestuur; vooral *Suriname* onder redactie van May (tot 1929) gaf uiting aan deze kritiek. De stem van

het bestuur was vooral te horen in *De West*. In deze krant stonden minder commentaren dan in de andere kranten.

Opvallend is de geringe aandacht in de Surinaamse pers voor de emancipatie van de voormalige slaven. Als men er al over schreef, was dat vooral in vermanende zin naar de nieuwe vrijen toe. Dit is des te opvallender omdat de pers in Nederland hier wel veel aandacht aan besteedde. Het wijst op de strikte scheiding tussen geëmancipeerden en de rest van de bevolking die in Suriname lang bleef bestaan. Later werd wel volop aandacht besteed aan de noden en het verzet van de achtergestelden – al deden de Surinaamse kranten dat veelal vanuit een ingewortelde wij-zij-mentaliteit, zeker toen de diverse geledingen van het volk zich begonnen te roeren in immigrantengroeperingen en vakbonden.

Op hun beurt beïnvloedden de kranten de maatschappij, bijvoorbeeld door de sfeer die zij opriepen rond de komst van de antikoloniale strijder Anton de Kom naar Suriname, of door de manier waarop ze reageerden op sociale onlusten die de gevestigde orde in het geding brachten. Hoewel de bladen zeker kritisch konden zijn over sociale misstanden, gingen opstanden tegen het gezag in hun ogen te ver. Dan koos de pers de kant van de status-quo. Maar daarnaast drong toch steeds de stem van de underdog en zijn verdedigers – die zich ook binnen het establishment bevonden – tot de kranten door. Dat bewijst de kracht van degenen die zich vanuit een positie van achterstelling wisten op te werken. En het laat zien dat een deel van de invloedrijken uiteindelijk de tekenen des tijds wist te verstaan.

De pers als partijdige observator

Van nieuwe staatsregeling tot Koninkrijksstatuut, 1937-1954

JEROME EGGER

De inhoud van de Surinaamse kranten werd in de periode 1937-1954 beheerst door de grote maatschappelijke, staatsrechtelijke en politieke veranderingen die in het land plaatsvonden. Suriname kreeg in die tijd een heel ander gezicht en met name de dagbladen *De West*, *Suriname* en *De Surinamer* weerspiegelden die metamorfose.

De nieuwe staatsregeling van 1936, die in werking trad op 1 april 1937, was het begin van die veranderingen. De Tweede Wereldoorlog was vervolgens een ander belangrijk keerpunt in de geschiedenis van Suriname. De kranten schreven uitgebreid over de gevechtshandelingen in Europa en elders. Ook brachten ze prominent de berichtgeving over de Nederlandse regering in ballingschap en het Koninklijk Huis. De rede die koningin Wilhelmina op 6 december 1942 voor de radio uitsprak, beloofde een nieuwe relatie tussen het moederland en de koloniën met meer autonomie voor de overzeese gebiedsdelen. Ook in Suriname werd de handschoen opgepakt en werden plannen gemaakt voor de naoorlogse tijd.

In de eerste jaren na het einde van de oorlog nam het politieke bewustzijn in Suriname sterk toe. De kranten stonden bol van berichten over de vorming van partijen die zouden deelnemen aan de eerste verkiezingen op basis van algemeen kiesrecht in 1949. De hoofdredacteuren van twee kranten, *De West* en *Suriname*, waren actieve politici die op de lijst van de Nationale Partij Suriname (NPS) stonden. Toen er een splitsing kwam binnen de NPS, trokken deze kranten partij en waren bepaald geen objectieve waarnemers meer.

De economie groeide in deze periode. Vooral de mijnbouw en de landbouw ontwikkelden zich snel. Economische meerjarenplannen droegen bij aan de welvaartsgroei. Onderwijs kreeg een grotere plaats in de samenleving en zorgde voor de ontwikkeling van brede lagen van de bevolking. Dit was in het voordeel van de pers, omdat een geschoold publiek gemakkelijker naar nieuwsmedia zou grijpen. De kranten namen volop deel aan de maatschappelijke discussies over de economische en staatsrechtelijke koers die het land zou moeten volgen. Uiteindelijk kwam in 1954 het Koninkrijksstatuut tot stand dat Suriname binnen het koninkrijk autonomie gaf. De pers speelde een actieve rol in deze wasdom van het land, mede omdat media-eigenaren en journalisten geen afzijdige toeschouwers waren, maar participanten in en belanghebbenden bij de gang van zaken.

In dit hoofdstuk gaan we nader in op de ontwikkelingen binnen pers en journalistiek in Suriname in de jaren 1937-1954. Hoe schreven de kranten over de gebeurtenissen in het land en in de wereld? En welke mensen bepaalden het karakter van de kranten en de invloed van de pers op de samenleving?

De West, Suriname en *De Surinamer*

In de jaren 1937-1954 waren de drie belangrijkste kranten *De West, Suriname* en *De Surinamer*. Van deze drie kranten was *Suriname* de oudste, als opvolger van het *Koloniaal Nieuwsblad* waarvan het eerste nummer op 1 januari 1848 verscheen. In januari 1971 werd de uitgave van *Suriname* gestaakt. *De Surinamer* begon in 1894 als orgaan van de rooms-katholieke missie, wat te merken was aan de vele berichten over het reilen en zeilen binnen deze kerk, terwijl *Suriname* veel schreef over ontwikkelingen buiten de landsgrenzen. Over de oplages van *De Surinamer* en *Suriname* is weinig bekend, maar ze waren waarschijnlijk lager dan die van De West.[1] *De Surinamer* verdween eind 1955, omdat de toenmalige oplage van zeshonderd exemplaren de exploitatie niet langer rendabel maakte; opvolger was het katholieke weekblad *Omhoog*. Van de drie kranten is *De West* de enige die sinds haar oprichting in 1909 tegenwoordig nog als dagblad verschijnt. Deze krant had in 1949 een oplage van bijna zesduizend exemplaren.[2] *De West* en *Suriname* waren algemene kranten waarin alle gezindten zich konden vinden. Alledrie hebben zij gedurende lange tijd het gezicht van de pers in Suriname bepaald.

De West is het geesteskind van William Kraan[3] die een liberale krant voor ogen had. Met liberaal wordt hier bedoeld dat de krant ruimte bood aan alle groepen in de maatschappij om hun zegje te doen, en dat de krant niet gebonden was aan een religieuze of politieke stroming. Kraan bood bijvoorbeeld een platform aan personen die schreven over migrantengroepen die geleidelijk integreerden in de maatschappij, of die hun mening gaven over economische maatregelen om het land uit de crisis van de jaren dertig en begin veertig te halen. Een voorbeeld van het eerste is het artikel van C.A. Sovan die op 4 augustus 1937 schreef over het gebruik van het woord Hindostaan. Hindostaan was niet synoniem met hindoe, aldus Sovan. Onder de Hindostanen waren zowel hindoes als moslims te vinden.

Kraans aanpak is voortgezet door zijn opvolger David Findlay, die ook over de meest uiteenlopende onderwerpen schreef. Hij beperkte zich niet tot nationale berichtgeving, maar bracht ook gebeurtenissen in de districten onder de aandacht van de krantenlezers. *De West* had een 'vertegenwoordiger' – wij zouden dat vandaag een correspondent noemen – in het district Nickerie: Th. Weerden. Ook had *De West* in de persoon van J.H. de Bussy een correspondent in Europa.[4]

Hoofdredacteur Kraan had zijn kantoor aan de Herenstraat in Paramaribo en vervolgens aan de Oranjestraat. *De West* werd gedrukt bij drukkerij DAG (Door Arbeid Groeiend) aan de Heiligenweg. Eind jaren veertig werd de krant gedrukt bij O.C. Marcus aan de Knuffelsgracht. Pas later werden drukkerij en krant op één plaats ondergebracht aan de Oranjestraat, nu de Mr. dr. J.C. de Mirandastraat. *De West* kwam drie keer per week uit en wel op maandag, woensdag en vrijdag. Vanaf 1950 verscheen het blad elke dag met uitzondering van de zondag. Een abonnement op *De West* kostte 3,30 Surinaamse guldens per kwartaal voor inwoners van Paramaribo. Wilde men de krant in de districten ontvangen, dan kwam er 25 cent aan portokosten bij; voor het buitenland was dat één gulden.

Na de Tweede Wereldoorlog keerde Kraan terug naar Nederland, nadat David Findlay de krant van hem had overgenomen. Op de laatste dag van 1947 is Kraan overleden. In *De West* van 5 januari 1948 werd aandacht besteed aan deze markante figuur, die ook lid was van de Koloniale Staten en de Staten van Suriname. De combinatie krantenman-politicus heeft Findlay voortgezet.

David Findlay. Collectie Familie Findlay

Het dagblad *Suriname* werd in de periode 1937-1954 uitgegeven door Joh. H. Wijngaarde. In 1943 kwam zijn zoon Percy Wijngaarde erbij. Deze krant werd gedrukt bij J.H. Oliviera, een bekende drukker wiens naam in diverse periodieken en in allerlei brochures en ander klein drukwerk prijkte. *Suriname* verscheen in de jaren dertig op dinsdag en donderdag. In de jaren veertig kwam het blad drie keer per week uit, op maandag, donderdag en zaterdag. De ondertitel laat een interessant bewustwordingsproces zien. Direct onder de naam van de krant stond in 1937 nog *Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad*, maar na de oorlog veranderde dit in *Surinaams Nieuwsblad*. Ook de prijs van de krant bleef niet constant. Over het algemeen omvatte een exemplaar vier pagina's die vijftien cent kostten. Soms lukte het kennelijk niet om voldoende kopij te vergaren of was er papierschaarste, dan verschenen er twee pagina's die dan netjes voor 7,5 cent aan de man werden gebracht. Deze krant bracht algemeen nieuws, maar ook hier ontstond een verbinding tussen de krant en een politieke partij toen Percy Wijngaarde in 1949 kandidaat werd voor de NPS. De krant besteedde extra aandacht aan de standpunten van die partij. Hoewel er ook berichten waren over andere politieke partijen, stond de NPS centraal.

De Surinamer was katholiek en werd bij "de katholieke drukker H. v.d. Boomen", zoals het werd omschreven, aan de Gravenstraat gedrukt. In de jaren dertig verscheen het blad op woensdag en zaterdag; een decennium later op dinsdag, donderdag en zaterdag. Tijdens de oorlogsjaren kwam *De Surinamer* geregeld op een half velletje uit met berichten van het front. Dit gebeurde op de dagen dat de reguliere krant niet verscheen. Zo'n krantje kostte vijf cent. De gewone krant, bestaande uit vier pagina's, kostte twaalf cent. Ook bij deze krant is de ondertitel interessant. Tot

begin 1949 stond onder de titel de spreuk 'Justitia – Piëtas – Fides'. Daarna gebruikte men de ondertitel *Katholiek Nieuwsblad*. In het heetst van de verkiezingsstrijd van 1949 werd de partij die gelieerd was met de katholieken, de Progressieve Surinaamse Volkspartij, fel aangevallen vanwege het geloof. Kennelijk moest toen de identiteit van de krant extra beschermd en benadrukt worden.

Een van de hoofdredacteuren van *De Surinamer* was A.J. Morpurgo, de vader van de latere hoofdredacteur van *de Ware Tijd*, Leo Morpurgo. Begin jaren veertig nam pater A.C. Kuipers deze functie over en aan het einde van dat decennium was het weer een pater die de honneurs waarnam: J. Willebrands. In *De Surinamer* stonden, in tegenstelling tot de andere bladen, geen advertenties voor bioscoopfilms. Films waren geen geschikt vertier voor echte katholieken.[5]

Over de journalisten en verslaggevers die bij de drie kranten werkten, is niet veel bekend. Er werden doorgaans geen namen bij de artikelen vermeld. Alleen de hoofdredacteuren ondertekenden soms hun stukken. De namen van speciale correspondenten of mensen die incidenteel bijdragen leverden, werden wel afgedrukt. De kranten hebben naar alle waarschijnlijkheid meerdere journalisten in dienst gehad die kopij leverden, vooral na de Tweede Wereldoorlog toen de politieke activiteiten van de hoofdredacteuren toenamen. Het lijkt onwaarschijnlijk dat iemand als Findlay én actief deelnam aan discussies in het parlement én in staat was om aantekeningen te maken over die discussies en die uit te werken voor de krant. In *De West* werd namelijk uitgebreid aandacht besteed aan de gebeurtenissen in de Staten.

De Surinaamse kranten namen regelmatig artikelen uit Nederlandse kranten over, waarbij de naam van de auteur wel bij het artikel werd geplaatst. Verder werd geluisterd naar de radio (korte golf) om de internationale ontwikkelingen te kunnen volgen. Snelle berichtgeving was waarschijnlijk vooral te danken aan de radio, de communicatie via Curaçao en waarschijnlijk ook de Amerikaanse aanwezigheid in Suriname. In elk geval werden tijdens de Tweede Wereldoorlog actuele frontberichten gepubliceerd die alleen via deze kanalen kunnen zijn opgevangen. Buitenlandse kranten en andere publicaties kwamen pas na weken in Suriname aan en bevatten dan oud nieuws.

De drie kranten waren op min of meer dezelfde manier opgemaakt. De kleinere en soms grotere advertenties werden boven en onder, links en rechts geplaatst. De middenkolommen werden gevuld met nieuws en commentaar. De krant opende op de voorpagina meestal met buitenlandse berichten, gevolgd door binnenlandse nieuwtjes. Zelden werd geopend met binnenlandse gebeurtenissen. Op de voorpagina stond verder vaak een artikel dat kan worden beschouwd als een redactioneel commentaar. Dit was meestal niet als zodanig aangegeven. In deze fase van het krantenwezen werkten de kranten nog niet met formele redactionele commentaren.

De illustraties bleven meestal beperkt tot pasfoto's van bekende staatslieden en staatsiefoto's van leden van de koninklijke familie. Pas later, aan het eind van de jaren veertig, kwamen er fotoreportages. Een voorbeeld zijn de opnamen die Findlay maakte tijdens zijn verblijf in Nederland in 1948, toen de Ronde Tafel Conferentie plaatsvond waarop onder andere werd gesproken over de Interimregeling die de eerste algemene verkiezingen een jaar later mogelijk maakte. Findlay was lid van de Surinaamse delegatie.

De meeste kranten omvatten vier pagina's, maar soms waren er extra bladen. Speeches bij de opening van het nieuwe zittingsjaar van de Staten van Suriname wer-

10de Jaargang — Dinsdag 21 April 1953 — No. 2958

HET NIEUWS
ALGEMEEN DAGBLAD

Interpellatie zaak Kletter

PENGEL: GEEN TONEEL

MUNGRA: REGERING MOET BIEZEN PAKKEN

LACHMON: MET VOETEN GETREDEN

Met algemene, 18, stemmen hebben de Staten gisteravond het interpellatievoorstel Pengel-Lachmon-Karamat Ali inzake geval Kletter en alles wat daarmee samenhangt overgenomen.

Het voorstel werd gewijzigd om niet alleen de minister van justitie, maar de hele regering uit te nodigen inlichtingen te verschaffen.

LACHMON: RECHTSSTAAT

Bij de ingekomen Stukken vroeg de hr. J. Lachmon het woord n.a.v. de ontslagresolutie van minister G. Kletter, daar hij meende te kort te zullen schieten in zijn plicht als lid van het college wanneer hij deze beslissing niet zou bespreken.

Wanneer zelfs parlementaire gebruiken terzijde zijn geschoven, dan is het zeker bij deze beschikking Art. 87 lid 3 van de Landsregering geeft de Gouverneur de bevoegdheid ministers te benoemen en ontslaan. Maar daar bij moeten bepaalde formaliteiten in acht genomen worden.

Het gaat spr. niet om minister Kletter. Het gaat hem om de rechtsstaat waarin hij leeft. Wil men zijn normen veranderen, dan moet men dat zeggen.

Niettegenstaande Kletter ervoor gewezen had dat de parlementaire weg bezaan diende te worden, heeft de regering het College niet officieel gehoord en Kletter ontvraagd ontslag gegeven, als of men wilde zeggen: Wij landsregering doen precies wat wij willen.

Wat betreft de motivering van geen vruchtbare samenwerking, vraagt spr. hoe het mogelijk is om iemand met wie geen vruchtbare samenwerking mogelijk wordt geacht toch eervolg te ontslaan. Wanneer Kletter niet schuldig is, moet hij niet ontslagen worden, wanneer hij schuldig is moet hij onteervol ontslagen worden. Een middenweg is er niet.

Hier is niet richtig gehandeld en parlementaire gebruiken zijn met de voeten getreden.

PENGEL: EEN DER PIJNLIJKSTE

De hr. J. Pengel stelt voor de interpellatie te wijzigen in die zin dat niet alleen de minister van justitie, maar de hele regering wordt uitgenodigd inlichtingen te verschaffen, omdat sedert het antwerp werd opgesteld Dr. Kletter is ontslagen bij een beschikking die door de gehele regeringsraad is ondertekend.

Het voorstel werd aangenomen.

Deze interpellatie, aldus Pengel, is een der pijnlijkste ooit in dit college behandeld. Een minister neemt een bijzondere plaats in elke gemeenschap met het parlementair stelsel in.

Talloze gevallen doen de ronde. We leven in een Suriname waar mensen van wie men het niet zou denken, of die niet over voldoende gegevens beschikken, werken aan de ondergang van het land. Spr. hoopt dat statenleden die oordelen zonder over voldoende gegevens te beschikken ruiterlijk zullen erkennen als zij verkeerd blijken te zijn geweest.

Men kan van oordeel verschillen over de schuldvraag. Maar persoonlijk is spr. van gevoelen dat hier weer machten aan het werk zijn geweest om de zaak aan publiciteit prijs te geven, en het hele land ook in het buitenland in opspraak te brengen.

Een objectieve justitie is ook in het gedrang gebracht. Dit is juist gekomen van iemand die een der top-opsporingsambtenaren is. De AG zou hebben uitgelaten dat bepaalde statenleden chantage gepleegd zouden hebben.

De hr. Pengel zou willen weten waarom de Staten zo volkomen genegeerd werden. Hij zou graag antwoord op de volgende vragen hebben.

1. Is het waar dat het onderzoek is bemoeilijkt.

2. Zou de regering omstandigheden kunnen meedelen wat er gebeurd is.

3. Is de PG enigszins ingeschakeld.

4. Zo nee, waarom.

5. Wat bedoelt art. 122 lid 2 der Landsregeling inzake benoeming en ontslag van een minister na overleg.

6. Is een strafklacht ingediend, of is gehoor gegeven aan geruchten.

7. Wanneer is de PG verwittigd over het onderzoek.

8. Zou de minister van justitie de Staten kunnen meedelen wie de zaak heeft aangebracht. Wat is daarbij gebeurd.

9. Is het waar dat de advocaat van Dr. Kletter de AG heeft gewraakt.

10. Op welke gronden.

11. Is het waar dat de AG zich in zeer beledigende vorm had uitgelaten over de minister, de

12. Dat de AG ook in het verleden zeer denigrerend zich heeft uitgelaten over de regering, of ministers, meer speciaal wijlen de premier.

13. Is het waar dat de AG de minister van justitie een delikate nester—advocaat heeft genoemd.

14. Is er door de hospitaalgenesheren een protest bij de PG ingediend over het optreden van de AG.

15. Idem door de hospitaalportiers.

16. Waarom zijn de Staten genegeerd.

17. Kunnen afschriften worden overgeleegd van de ontslagaanvraag van de AG en het ontslag van de minister.

18. Heeft Dr. G. Kletter een strafklacht ingediend tegen Dr. H. v. Ommeren.

LACHMON: ZELFS ALL INDIA

De hr. Lachmon vraagt of het onderzoek is tedengewerkt en waarom de Staten niet door de regering gemaderd werden voordat de regering een communique uitgaf.

Hij wijst op het opportuniteits beginsel dat wordt toegepast wanneer een onderzoek groter nadeel teweeg kan brengen dan het vermoende feit. Wan neer Kletter een strafbaar feit had gepleegd diende de regering eerst in comité generaal met de Staten overleg te plegen.

Nu is er zelfs rechtsonzekerheid aan gegeven dat zelfs de All India radio het bericht omroep

In een dergelijk moeilijk ogenblik was kunde en wijs beleid van de regering gevraagd.

KARAMAT ALI: MOEILIJKHEDEN

De hr. Karamat Ali meent dat er grote moeilijkheden uit de interpellatie kunnen ontstaan. Hij twijfelt er echter niet aan of het College zal wars van personen- of partij—consideraties handelen.

Spr. hoofdthema is: kan de regering een minister zo maar naar huis zenden.

MUNGRA: HART SCHREIT

Mungra's hart schreit, want hij had bijzondere liefde zowel voor Dr. Kletter als voor AG Grunberg.

De interpellatie is te laat. heeft geen nut meer. Andere maatregelen zijn nu geboden. Wat voor het volk van belang is, is dat de regering getoond heeft totaal ongeschikt en niet berekend voor haar taak te zijn.

De regering heeft getoond geen jota (op een wenk van de voorzitter veranderd in: niet veel) te weten van staatsrechtelijke gebruiken.

Mungra weet wel dat de regering geen kwade bedoelingen had, maar dit neemt niet weg dat ze als onbekwaam naar huis moet. Ze raadt minister Kletter aan de eer aan zich te houden. Laat de regering tonen mans genoeg te zijn en ook de eer aan zich houden en nu reeds haar biezen pakken.

Spr. bezit geluk kig geen gaven om minister te worden, zodat hem niet verweten kan worden de regering ten val te willen brengen om zelf minister te worden.

(Voorzitter Bergen vragt Mungra het kort te willen maken, daar hij buiten de orde is geraakt.

Mungra: Het smaakt dus niet!

Bergen: nee, maar de rede die U nu houdt, moet U houden na het antwoord van de regering.

Mungra: Wat zal U zeggen. Le me goed luisteren wat ik zal zeggen. Ik zou 125 vragen kunnen stellen, maar ik zal twee stellen.)

1. Is het waar dat de minister van justitie de PG en de AG een afspraak hebben, dat de AG naar Volksgezondheid zou gaan en dat zij om 12 uur van hem het resultaat van het onderzoek zouden horen,

2. en dat de minister van justitie woordbreuk pleegde door minister Kletter bij zich te laten roepen.

LACHMON

De hr. Lachmon vraagt nog of na het onderzoek bekken is dat Dr. Kletter een strafbaar feit zou hebben gepleegd.

PENGEL: GEEN TONEEL

De hr. Pengel wenst te bekken

Teleurstelling

IN DE ANTILLEN

WEGENS UITSTEL K.C.

WILLEMSTAD, 17/4. — Het bericht dat de gouverneur van de Nederlandse Antillen in Mei een bezoek aan Nederland zal brengen voor het voeren van routine besprekingen is hier in Willemstad met een zekere teleurstelling ontvangen, immers de conclusie ligt voor de hand. Indien Mr. Struycken nodig verwacht op dat tijdstip routinezaken in Den Haag gaat behandelen, betekent dit dat de ministers Kernkamp, Donker en Beel voorlopig niet naar Willemstad zullen komen, aangezien andere de routine taken wel in de Tweekamer van het gouvernementshuis zouden kunnen worden behandeld. Dat Z. Exc. naar Nederland vertrekt betekent dus naar alle waarschijnlijkheid, dat de Nederlandse ministers die deel zouden nemen aan de besprekingen der zes Kleine Commissie van de RTC vermoedelijk niet veel eerder dan aan het einde van de zomer of in de herfst hierheen zullen reizen.

Het is algemeen bekend, dat juist in de Antillen bij herhaling betoogd is dat het hoog tijd wordt dat de nieuwe rechtsorde tot stand komt. De voorzitter van de resteringsraad, Mr. Dr. M.F. da Costa Gomes, noemde het vermoedelijke uitstel dan ook „hoogst ongelukkig en mijns inziens onnodig en bevreemdend."

Vredesoffensief

KWESTIE VAN TACTIEK

NAVOLANDEN EENS DAAROVER

PARIJS, 21/4. — De NAVO-landen zijn het eens dat de Russische vredesoffensief sedert Stalins dood slechts wijziging in de tactiek betekenen en het fundamentele deel van communistische wereldoverheersing hetzelfde blijft. Aldus wordt van waargehebbende zijde vernomen. Deze gevolgtrekking is gebaseerd op beoordelingen van deskundigen in de voortiien hoofdsteden. De beoordeling zal voorgelegd worden aan de NAVO Ministerraad.

Volgens het rapport achtte het Kremlin het van pas komend zijn tactiek te wijzigen en dit waren de eerste vruchten van de Geallieerde saamhorigheid bij de verdediging van de Westelijke Wereld.

TOCH VREDESPOLITIEK ZEGT WOROSJILOF

MOSKOU, 21/4. — Radio-Moskou meldde dat President Woroschilof bij de aanbieding van de geloofbrieven van de nieuwe Amerikaanse ambassadeur in de Sovjet—Unie, Bohlen, antwoordde dat de Sovjet buitenlands politiek vredespolitiek is en steunden aan overeenkomsten tussen de Sovjet—Unie en andere regeringen.

MEER DAN 100 BESPREKINGEN

GENEVE, 20/4. — Deze week week zullen meer dan 100 bilaterale handelsbesprekingen gevoerd worden tussen vertegenwoordigers van de 25 landen, die deelnemen aan een handelsconferentie tussen Oost en West—Europa, aldus wordt van betrouwbare zijde vernomen.

---

nnen dat deze zaak geen soort toneelspel is. Dit i.v.m. de red: Mungra.

Wij zitten hier als gezagdragers, zegt hij. De ministers zijn gezagdragers. Men moet dit begrijpen, Misschien heeft spr. in het verleden zelf hiertegen gezondigd.

In het verleden heeft hij gewaarschuwd tegen ambtenaren van buiten die hij voor geen cent vertrouwde.

Men moet de zaak niet beschouwen vanuit het oogpunt van voeren en tegenstanders der Regering. Dit zal tot het bittere eind moeten worden uitgezocht. Het kost hem desnoods zijn politiek leven.

Nadat de vergadering op verzoek van de hr. Kraz geschorst is (goed drie kwartier), wijst de voorzitter erop dat de Regering de Staten Vrijdag over deze kwestie zal spreken.

In stemming gebracht wordt het interpellatievoorstel met algemene, 18 stemmen aangenomen.

Het Nieuws, nummer 2958, dinsdag 21 april, 1953. Collectie Persmuseum, Amsterdam

den in hun geheel afgedrukt op inlegvellen. Zo ook de conceptbegrotingen met toelichting en de teksten van belangrijke overeenkomsten. De Interimregeling, het verkiezingsreglement van 1949 en het Koninkrijksstatuut werden apart en in extenso gepubliceerd. *De West, Suriname* en *De Surinamer* verschenen alledrie op groot formaat, met onderling kleine verschillen. Na de oorlog was het formaat kleiner.

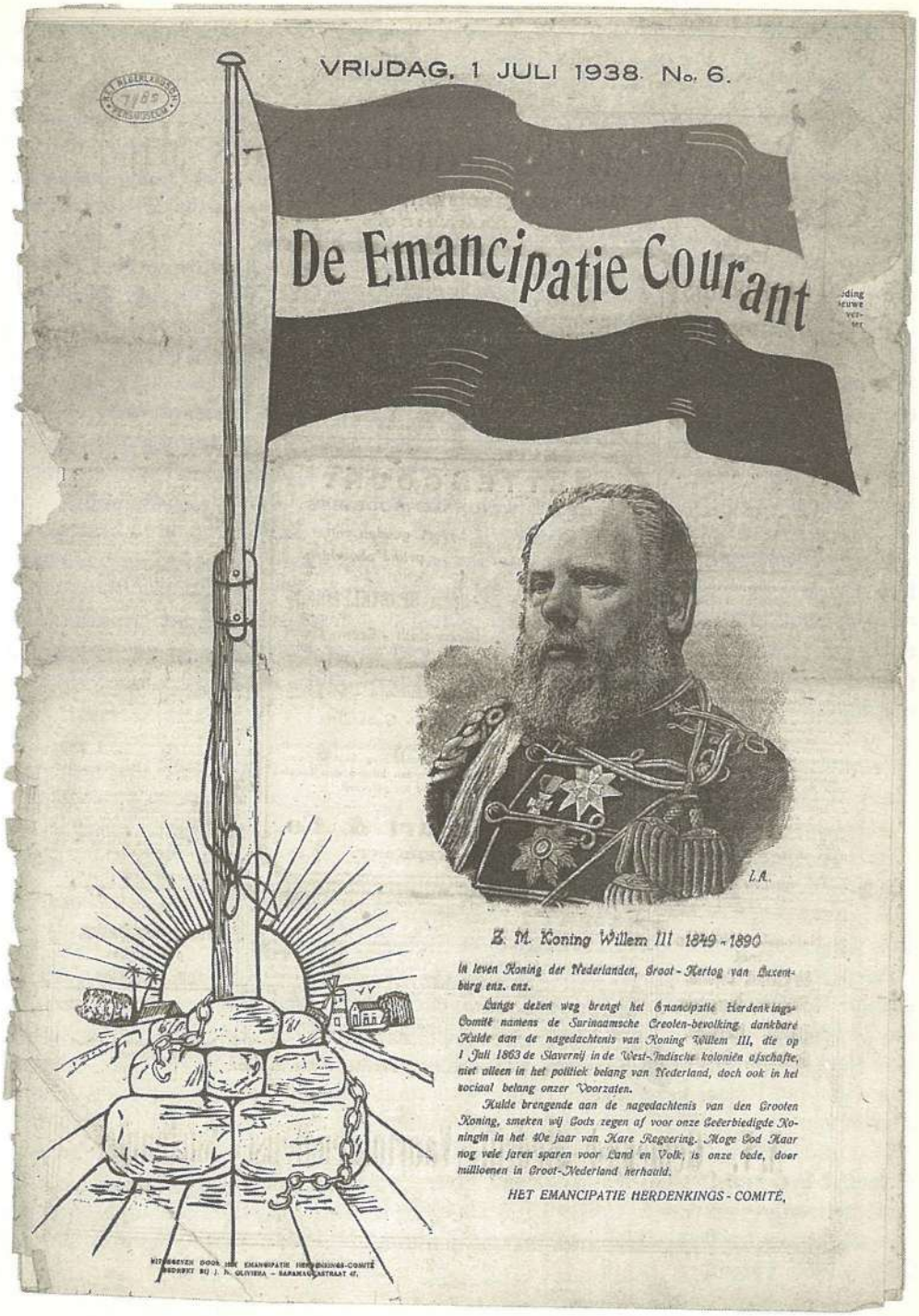
Opkomst nieuwe bladen

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kregen de drie belangrijkste kranten concurrentie van een nieuw dagblad. *Het Nieuws*, dat de ondertitel *Algemeen Dagblad* had, verscheen vanaf 1943. Deze krant verschilde wezenlijk van de andere kranten, onder meer omdat ze daadwerkelijk een dagblad was dat van maandag tot en met zaterdag verscheen (in plaats van twee of drie keer per week). De krant had ook een kleiner formaat. De hoofdredacteur/eigenaar was A.J. Morpurgo, die zijn journalistieke loopbaan bij *De Surinamer* was begonnen. Alfred Morpurgo had hier behoorlijk wat ervaring opgedaan en kende het klappen van de journalistieke zweep. Op maandag 2 augustus 1943 rolde het eerste exemplaar van *Het Nieuws* van de pers.

In het openingsartikel schreef Morpurgo dat *Het Nieuws* een stem wilde zijn "waarmee rekening wordt gehouden nu, en daardoor ook straks, bij de hervorming van het Koninkrijk". Ondanks het feit dat het een 'algemeen' dagblad was, maakte de hoofdredacteur wel duidelijk dat "een wereld zonder God een onbewoonbare hel is en dat voor orde en rust in de maatschappij, voor het materieel geluk en welzijn, onmisbaar is dat den Keizer gegeven worde wat des Keizers is, God wat Godes is." Zijn christelijke achtergrond verloochende Morpurgo dus niet. Het toenmalige hoofd van de Gouvernements Pers Dienst, J. van de Walle, schreef een voorwoord. Hij zei onder andere: "Het is bovendien te hopen dat het kindje – en hierop vertrouw ik volkomen gezien de reputatie van den vader – een echt nationaal en een goed Surinaamsch geluid zal laten horen." De krant had in de beginfase weinig advertenties en kostte vijftien cent. Ze werd gedrukt bij J.H. Oliviera, die ook *Suriname* drukte. In de oorlogsjaren bracht het blad niet veel Surinaams nieuws. Bijna alles wat de klok sloeg, was de oorlog in Europa en Azië. Pas later kwam er wat meer binnenlands nieuws, vooral van het Surinaamse politieke front.

Welke andere periodieken verschenen er in deze periode? Het is niet gemakkelijk om een compleet overzicht te geven, want niet alles is systematisch gearchiveerd en veel is verloren gegaan.[6] Vandaar dat ook niet overal kan worden geciteerd uit het eerste nummer. Toch is het mogelijk om het een en ander te weten te komen over deze kleinere bladen. Vaak maakten namelijk de kranten melding van het feit dat er een nieuwe speler op de markt was. Zo berichtte *De West* op 10 maart 1937 dat I.S. Mungra een nieuw maandblad uitgaf, *De Hindostansche Stem* geheten, dat in de "Hindostansche en Hollandsche taal" schreef om de belangen van deze groep te behartigen. De prijs was één gulden per jaar. Van dit blad, dat waarschijnlijk maar één of enkele keren is verschenen, zijn geen exemplaren bekend.[7]

Daarnaast waren er periodieken van verenigingen en organisaties die hun standpunten door middel van een eigen blad naar buiten brachten. *De West* van 10 februari 1937 maakt gewag van het *Bulletin* van de Vereeniging van Gouvernements Bureau-Ambtenaren in Suriname,[8] de onderwijsgroepen hadden hun blad *Het Onderwijs* (*De West*, 26 mei 1937) en de Surinaamsche Arbeiders Federatie had het blad *De Arbeider* (*De West*, 20 mei 1938). Er was ook een islamitisch maandblad, *As-Salaam*

VRIJDAG, 1 JULI 1938. No. 6.

De Emancipatie Courant

Z. M. Koning Willem III 1849 - 1890

In leven Koning der Nederlanden, Groot - Hertog van Luxemburg enz. enz.

Langs dezen weg brengt het Emancipatie Herdenkings-Comité namens de Surinaamsche Creolen-bevolking dankbare Hulde aan de nagedachtenis van Koning Willem III, die op 1 Juli 1863 de Slavernij in de West-Indische koloniën afschafte, niet alleen in het politiek belang van Nederland, doch ook in het sociaal belang onzer Voorzaten.

Hulde brengende aan de nagedachtenis van den Grooten Koning, smeken wij Gods zegen af voor onze Geëerbiedigde Koningin in het 40e jaar van Hare Regeering. Moge God Haar nog vele jaren sparen voor Land en Volk, is onze bede, door millioenen in Groot-Nederland herhaald.

HET EMANCIPATIE HERDENKINGS - COMITÉ,

De Emancipatie Courant, nummer 6, vrijdag 1 juli 1938, met een afbeelding van koning Willem III. Collectie Persmuseum, Amsterdam

slavernij 75 jaar daarvoor (*De West*, 3 augustus 1938). Na de oorlog kwamen bladen uit als *Vikash, Al-Haq* en *Eldorado*. Aan het begin van de jaren vijftig waren er bladen zoals *De Volksstem/Het Volk, Reveille, Waakt (Oen Wiekie), Varia, Foetoeboi* en *Nieuw Suriname*. Enkele van deze publicaties worden hieronder kort besproken.

De Volksstem, een weekblad, verscheen vanaf juli 1950 toen er binnen de NPS grote problemen waren. Evenals sommige andere periodieken was het blad geen lang leven beschoren. Interessant is dat het enkele keren van naam veranderde tijdens zijn relatief korte bestaan. Al in september 1950 veranderde de titel in *Het Volk* om korte tijd later weer *De Volksstem* te worden. Het formaat bleef hetzelfde en de uitgever/redacteur, Maurits Ramlakhan, veranderde niet. Vooral de NPS-politicus Jopie Pengel[9] heeft gebruik gemaakt van dit medium om zijn tegenstanders binnen de partij te lijf te gaan. Een voorbeeld hiervan is te vinden in het nummer van 30 september 1950. Hierin stond een cartoon van een brandend huis met het onderschrift dat alleen de NPS de brand kon blussen. Bij de tussentijdse verkiezingen die in oktober van dat jaar werden gehouden, was het van groot belang dat de NPS zou winnen. Pengel was een van de mensen die artikelen schreef voor dit blad, al kwam zijn naam er niet in voor. Uit de inhoud en de zaken die toen binnen de partij speelden, kan echter wel worden afgeleid dat hij de auteur was. In 1953 hield *De Volksstem* op te bestaan.

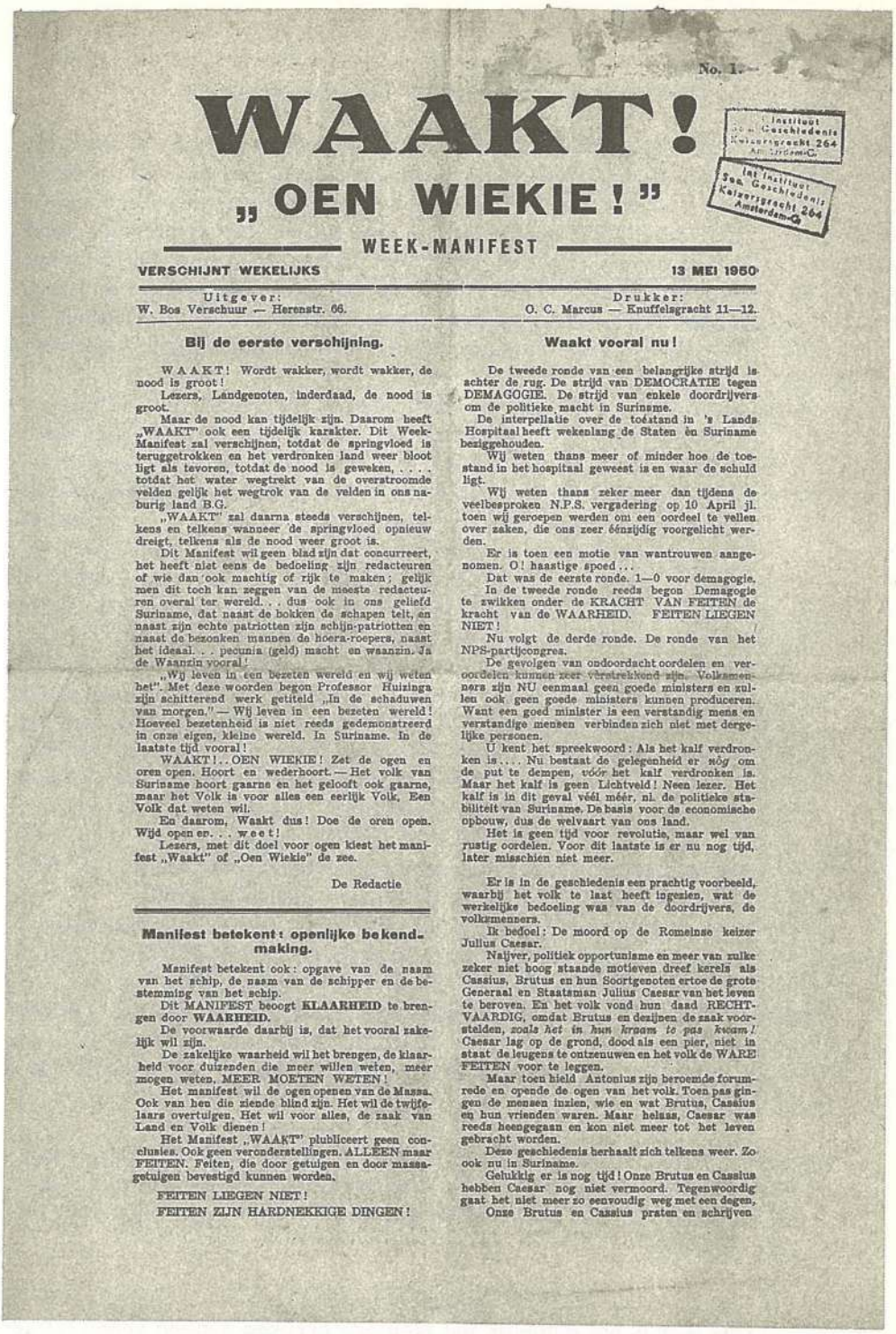
Waakt (Oen Wiekie) verscheen voor het eerst op 13 mei 1950, toen de hospitaalkwestie rond dr. Van Ommeren de bevolking bezighield (later in dit hoofdstuk wordt deze episode uitgebreider beschreven). Wim Bos Verschuur[10] gaf dit weekblad uit, dat gedrukt werd bij Drukkerij O.C. Marcus, een bekende drukker uit die tijd. In het eerste nummer onder de kop 'Bij de eerste verschijning' sprak hij op de volgende manier de lezers aan:

> "WAAKT! Wordt wakker, wordt wakker, de nood is groot! Lezers, Landgenoten, inderdaad de nood is groot. Maar de nood kan tijdelijk zijn. Daarom heeft Waakt ook een tijdelijk karakter. Dit Weekmanifest zal verschijnen, totdat de springvloed is teruggetrokken en het verdronken land weer bloot ligt als te voren, totdat de nood is geweken... totdat het water wegtrekt van de overstroomde velden gelijk het wegtrok van de velden in ons naburig land B.G."[11]

Bos Verschuur heeft zich aan zijn woord gehouden, want aan het eind van 1950 verscheen *Waakt* niet meer. De hospitaalkwestie was niet meer actueel en het gevecht binnen de NPS was (tijdelijk) geluwd. Ingevoegd bij het blad is een andere publicatie, *De Zweep*, ook van Bos Verschuur. *De Zweep* had meer weg van een pamflet, waarin Bos Verschuur zijn tegenstanders feller kon aanpakken. Ook dit blaadje was snel weer van het toneel verdwenen. In het Nationaal Archief van Suriname zijn exemplaren van dit weekblad plus inlegblad te vinden.

Een ander periodiek dat verscheen in 1950 was *Makka*. Het eerste nummer was eigenlijk een pamflet dat een week later werd omgezet in een weekblad. De hoofdredacteur/uitgever was A. Caffe. Uit alles blijkt dat hij een NPS-aanhanger was die de strijd binnen de partij heel scherp in de gaten hield. In het tweede nummer, van 28 juli 1950, stond:

> "Makka is bedoeld om de geest der zwakken te sterken – de dommen op zeer primitieve wijze enige kennis in de politieke zaken bij te brengen – en het geweten van de boosaardigen in ons midden voorzoover dat geweten niet geheel dood of verstomd is aan het prikkelen te brengen. [...]

No. 1.

WAAKT!

„OEN WIEKIE!"

Instituut voor Geschiedenis Keizersgracht 264 Amsterdam-C
Inst. Instituut voor Geschiedenis Keizersgracht 264 Amsterdam-C

WEEK-MANIFEST

VERSCHIJNT WEKELIJKS — 13 MEI 1950

Uitgever: W. Bos Verschuur — Herenstr. 66.
Drukker: O. C. Marcus — Knuffelsgracht 11—12.

Bij de eerste verschijning.

W.A.A.K.T! Wordt wakker, wordt wakker, de nood is groot!

Lezers, Landgenoten, inderdaad, de nood is groot.

Maar de nood kan tijdelijk zijn. Daarom heeft „WAAKT" ook een tijdelijk karakter. Dit Week-Manifest zal verschijnen, totdat de springvloed is teruggetrokken en het verdronken land weer bloot ligt als tevoren, totdat de nood is geweken, ... totdat het water wegtrekt van de overstroomde velden gelijk het wegtrok van de velden in ons naburig land B.G.

„WAAKT" zal daarna steeds verschijnen, telkens en telkens wanneer de springvloed opnieuw dreigt, telkens als de nood weer groot is.

Dit Manifest wil geen blad zijn dat concurreert, het heeft niet eens de bedoeling zijn redacteuren of wie dan ook machtig of rijk te maken; gelijk men dit toch kan zeggen van de meeste redacteuren overal ter wereld. . . dus ook in ons geliefd Suriname, dat naast de bokken de schapen telt, en naast zijn echte patriotten zijn schijn-patriotten en naast de bezonken mannen de hoera-roepers, naast het ideaal. . . pecunia (geld) macht en waanzin. Ja de Waanzin vooral!

„Wij leven in een bezeten wereld en wij weten het". Met deze woorden begon Professor Huizinga zijn schitterend werk getiteld „in de schaduwen van morgen." — Wij leven in een bezeten wereld! Hoeveel bezetenheid is niet reeds gedemonstreerd in onze eigen, kleine wereld, in Suriname, in de laatste tijd vooral!

WAAKT! . . OEN WIEKIE! Zet de ogen en oren open. Hoort en wederhoort. — Het volk van Suriname hoort gaarne en het gelooft ook gaarne, maar het Volk is voor alles een eerlijk Volk, Een Volk dat weten wil.

En daarom, Waakt dus! Doe de oren open. Wijd open en. . . w e e t!

Lezers, met dit doel voor ogen kiest het manifest „Waakt" of „Oen Wiekie" de zee.

De Redactie

Manifest betekent: openlijke bekendmaking.

Manifest betekent ook: opgave van de naam van het schip, de naam van de schipper en de bestemming van het schip.

Dit MANIFEST beoogt **KLAARHEID** te brengen door **WAARHEID.**

De voorwaarde daarbij is, dat het vooral zakelijk wil zijn.

De zakelijke waarheid wil het brengen, de klaarheid voor duizenden die meer willen weten, meer mogen weten. MEER MOETEN WETEN!

Het manifest wil de ogen openen van de Massa. Ook van hen die ziende blind zijn. Het wil de twijfelaars overtuigen. Het wil voor alles, de zaak van Land en Volk dienen!

Het Manifest „WAAKT" publiceert geen conclusies. Ook geen veronderstellingen. ALLEEN maar FEITEN. Feiten, die door getuigen en door massagetuigen bevestigd kunnen worden.

FEITEN LIEGEN NIET!

FEITEN ZIJN HARDNEKKIGE DINGEN!

Waakt vooral nu!

De tweede ronde van een belangrijke strijd is achter de rug. De strijd van DEMOCRATIE tegen DEMAGOGIE. De strijd van enkele doordrijvers om de politieke macht in Suriname.

De interpellatie over de toestand in 's Lands Hospitaal heeft wekenlang de Staten èn Suriname beziggehouden.

Wij weten thans meer of minder hoe de toestand in het hospitaal geweest is en waar de schuld ligt.

Wij weten thans zeker meer dan tijdens de veelbesproken N.P.S. vergadering op 10 April jl. toen wij geroepen werden om een oordeel te vellen over zaken, die ons zeer éénzijdig voorgelicht werden.

Er is toen een motie van wantrouwen aangenomen. O! haastige spoed . . .

Dat was de eerste ronde. 1—0 voor demagogie.

In de tweede ronde reeds begon Demagogie te zwikken onder de KRACHT VAN FEITEN de kracht van de WAARHEID. FEITEN LIEGEN NIET!

Nu volgt de derde ronde. De ronde van het NPS-partijcongres.

De gevolgen van ondoordacht oordelen en veroordelen kunnen zeer verstrekkend zijn. Volksmenners zijn NU eenmaal geen goede ministers en zullen ook geen goede ministers kunnen produceren. Want een goed minister is een verstandig mens en verstandige mensen verbinden zich niet met dergelijke personen.

U kent het spreekwoord: Als het kalf verdronken is . . . Nu bestaat de gelegenheid er *nóg* om de put te dempen, *vóór* het kalf verdronken is. Maar het kalf is geen Lichtveld! Neen lezer. Het kalf is in dit geval véél méér, nl. de politieke stabiliteit van Suriname. De basis voor de economische opbouw, dus de welvaart van ons land.

Het is geen tijd voor revolutie, maar wel van rustig oordelen. Voor dit laatste is er nu nog tijd, later misschien niet meer.

Er is in de geschiedenis een prachtig voorbeeld, waarbij het volk te laat heeft ingezien, wat de werkelijke bedoeling was van de doordrijvers, de volksmenners.

Ik bedoel: De moord op de Romeinse keizer Julius Caesar.

Naijver, politiek opportunisme en meer van zulke zeker niet hoog staande motieven dreef kerels als Cassius, Brutus en hun Soortgenoten ertoe de grote Generaal en Staatsman Julius Caesar van het leven te beroven. En het volk vond hun daad RECHTVAARDIG, omdat Brutus en deszijnen de zaak voorstelden, *zoals het in hun kraam te pas kwam!* Caesar lag op de grond, dood als een pier, niet in staat de leugens te ontzenuwen en het volk de WARE FEITEN voor te leggen.

Maar toen hield Antonius zijn beroemde forumrede en opende de ogen van het volk. Toen pas gingen de mensen inzien, wie en wat Brutus, Cassius en hun vrienden waren. Maar helaas, Caesar was reeds heengegaan en kon niet meer tot het leven gebracht worden.

Deze geschiedenis herhaalt zich telkens weer. Zo ook nu in Suriname.

Gelukkig er is nog tijd! Onze Brutus en Cassius hebben Caesar nog niet vermoord. Tegenwoordig gaat het niet meer zo eenvoudig weg met een degen, Onze Brutus en Cassius praten en schrijven

Waakt! Oen Wiekie!, nummer 1, 13 mei 1950. Collectie IISG, Amsterdam

Makka is geen orgaan van de NPS – het is bedoeld te zijn een van die partij geheel onafhankelijk orgaan – dat wel in hoofdzaak de belangen van de NPS zal voorstaan – maar toch en bovenal om onze Surinaamse gemeenschap – ons land – ons volk en haar belangen te dienen."

Bovenstaande geeft goed aan dat ook dit weekblad is ontstaan toen er in politiek Suriname en vooral binnen de NPS veel spanningen waren. Het was wat slordig uitgegeven met veel taalfouten, maar kennelijk voorzag *Makka* korte tijd in een behoefte. Op 15 september 1950 maakte het blad bekend dat een deel van de vorige oplage in beslag was genomen door de politie. Het blad zou te opruiend zijn. De oude wetten die de regering mogelijkheden boden in te grijpen waren nog van kracht, vandaar dat de nummers in beslag konden worden genomen. Ook dit periodiek verscheen maar korte tijd. De beginnummers zijn te vinden in het Nationaal Archief te Paramaribo.

Een andere krant uit die tijd was *Reveille!* met als ondertitel *Ochtendblad voor Suriname*.[12] De hoofdredacteur was Fernand de Rooy. De krant werd gedrukt bij Drukkerij H. van den Boomen, die ook het katholieke blad *De Surinamer* drukte. Het verscheen elke dag op klein formaat met uitzondering van de zondag. Het had aandacht voor zowel nationaal als internationaal nieuws, al moet worden gezegd dat vooral in 1950 de lokale politieke strubbelingen de voorpagina domineerden. Een mooi voorbeeld van dit laatste zijn de problemen binnen de NPS. Op 11 april 1950 vermeldde de krant dat er een scheuring binnen de NPS was opgetreden. Kennelijk was iemand van *Reveille* aanwezig geweest bij de besloten vergadering van de partijtop, want de krant schreef: "Teneinde niemand te compromitteren wil de Redactie van 'Reveille' hierbij uitdrukkelijk verklaren, dat nevenstaand verslag over de gisteren gehouden vergadering door haar zelf verzorgd werd." In dit verslag werd hard uitgehaald naar Findlay. De kop van het artikel spreekt voor zich: 'Doordrijverij Findlay brengt scheuring in de NPS'. Verder besteedde de krant aandacht aan de tussentijdse verkiezingen in oktober 1950 toen in Paramaribo een vervanger moest komen voor het afgetreden Statenlid De La Fuente. Maar ook culturele ontwikkelingen kregen volop aandacht, zoals blijkt uit een groot interview met Eddy Wessels, de directeur van het Cultureel Centrum Suriname (CCS), op 9 december 1950.

De laatste krant die hier wordt beschreven is *Nieuw Suriname*. De hoofdredacteur/uitgever was Pengel. Ook hier zien we weer de combinatie met de actieve politiek. In de inleiding bij het eerste nummer, dat op zaterdag 9 oktober 1954 verscheen, staat het volgende: "Het oogmerk nu van de redactie is om de lezers niet alleen te overladen met feitenmateriaal maar ook om hen inzicht bij te brengen over belangrijke onderwerpen die aan de orde gesteld worden."[13] Verder wordt gezegd dat de krant zich vooral richt op de toekomst:

"Het beeld van die toekomst is reeds duidelijk zichtbaar. Het 'Nieuwe Suriname' is reeds in volle gang. Naar onze mening nam het Suriname nieuwe stijl eind Mei 1949 een aanvang. Om zuiver te zijn de 30ste Mei 1949 toen er algemene verkiezingen werden gehouden op grondslag van het thans vigerend kiesstelsel."

Het was een nieuwe krant, maar Pengel had al naam gemaakt als journalist bij *De Volksstem*.[14] Ook hier is het duidelijk dat politieke breuken hebben geleid tot een nieuwe krant. Nadat Pengel had gebroken met Findlay had hij geen toegang meer

tot *De West*. In een niet ondertekend artikel komen de volgende regels voor die een goed beeld geven van de politieke verhoudingen toen.

> "Tot onze grote spijt hebben de heren J.A. Pengel en J. Rens moeten constateren dat [...] sommigen denken dat 'Nieuw Suriname' in het leven is geroepen om enkel en alleen strijd te leveren tegen bepaalde personen. [...] Integendeel wil 'Nieuw Suriname' een ernstige poging doen om uit te komen boven de onvruchtbare tegenstellingen welke ongetwijfeld vroeg of laat zullen leiden tot meerdere verstarring van de verhoudingen in het land."

J. Rens was een prominente NPS-er die drukker was van de krant. Zowel de drukkerij als de redactie bevond zich aan de Zwartenhovenbrugstraat 1, de plaats waar de bekende bioscoop Theater Star zou worden gebouwd.

Het is duidelijk dat veel van bovengenoemde periodieken gelegenheidsbladen waren, die nergens echt systematisch zijn verzameld. Er zullen er ongetwijfeld nog meer zijn verschenen die maar enkele nummers telden. De twee plaatsen in Suriname waar de meeste (maar niet alle) titels te vinden zijn, zijn het Nationaal Archief en de bibliotheek van het Surinaams Museum.[15] In het onderstaande zal relatief vaak uit *De West* geciteerd worden, want deze krant was in het tijdvak van dit hoofdstuk de meest prominente krant en is bovendien goed bewaard gebleven in zowel het Nationaal Archief als bij de uitgeverij zelf. Een krant als *De West* is voor onderzoekers in Suriname dus bereikbaarder dan sommige andere bladen uit deze periode die, als er nog exemplaren van te vinden zijn, buiten Suriname bewaard worden.

De nieuwe Staatsregeling

Bij de Staatsregeling van 1936 werden belangrijke wijzigingen aangebracht in het kiesstelsel van Suriname en de vertegenwoordiging van de bevolking. *Suriname* van 2 april 1937 besteedde een kort artikel aan de formele inwerkingtreding van deze nieuwe regeling. Het stond ergens op de binnenpagina's en werd dus zeker niet als *leading story* gebracht. Kennelijk vond men deze ingrijpende verandering niet belangrijk genoeg om op de voorpagina te plaatsen.

De Koloniale Staten werden nu de Staten van Suriname. Deze naamswijziging geeft aan dat de nadruk kwam te liggen op het eigene; het werd iets van Suriname zelf. In het aantal kiesgerechtigden veranderde ook het nodige. Aan het censuskiesrecht werd het capaciteitskiesrecht toegevoegd. Nu lette de staat niet alleen op het bedrag dat aan belastingen werd betaald, maar ook de opleiding speelde mee. Mannen met ULO (Uitgebreid Lager Onderwijs) konden naar de stembus. Vrouwen hadden nog geen actief kiesrecht, maar konden wel gekozen worden (passief kiesrecht). Hierdoor kreeg Suriname haar eerste vrouwelijke lid van dit vertegenwoordigend lichaam in de persoon van Grace Schneiders-Howard.[16]

Verder kwam het systeem van gekozen en benoemde leden van de Staten terug. Vanaf 1901 werden alle dertien leden gekozen. Daarvóór stemden de kiezers op negen leden, waarna de gouverneur er nog eens vier benoemde. In 1937 werd het aantal leden naar vijftien gebracht: tien gekozen en vijf benoemd. Een overweging om dit zo te doen was dat de bevolkingssamenstelling was veranderd. De benoemde leden kwamen na 1937 veelal uit de groep van Hindostanen en Javanen, die als contractanten naar Suriname waren gekomen, maar die er steeds vaker voor kozen om burgers van het land te worden. Het overgrote deel had er definitief van afgezien terug

te gaan naar het land van hun voorouders en had daarom volgens gouverneur Kielstra recht op vertegenwoordiging.

De nieuwe regeling werd zichtbaar op 5 april 1938 toen het nieuwe zittingsjaar van de Staten van Suriname begon. De drie kranten – *De West*, *Suriname* en *De Surinamer* – besteedden aandacht aan deze veranderingen. Dit was niet zo vreemd want kranten hebben altijd uitgebreid geschreven over het doen en laten in het vertegenwoordigend lichaam van het land. Polemieken tijdens deze vergaderingen werden meestal voortgezet in de kranten. In enkele gevallen waren redacteuren ook lid van de Staten van Suriname, zoals in het geval van William Kraan van *De West*.

De kranten reserveerden heel wat ruimte voor de begrotingsbehandelingen. Dit waren de momenten waarop gelegenheid bestond kritiek te leveren op het gevoerde en het te voeren beleid, omdat de begroting goed weergaf waarin de Nederlandse staat bereid was te investeren en waarin niet. Er waren meestal tekorten. Dit maakte het mogelijk om vaak naar willekeur in de verschillende posten te snijden zonder af te stemmen met de Surinaamse leden van de Staten. In april 1938 werd de speech die de gouverneur traditioneel hield aan het begin van het zittingsjaar in extenso opgenomen in *De West*. Dit was niet uitzonderlijk omdat de gouverneur meestal een overzicht gaf van het afgelopen jaar en uiteenzette wat voor beleid kon worden verwacht in het nieuwe jaar. Deze tekst gaf dan aanleiding tot politieke en maatschappelijke discussies over de nieuwe voorstellen en regelingen. De pers speelde hierin een belangrijke rol.

De West wijdde op 4 mei 1938 een beschouwing aan de Staten van Suriname. Met name de vijf benoemde leden werden onder de loep genomen. Op drie van hen was in de ogen van de krant niets aan te merken. Jagesar Persad Kaulesar Sukul was hoofdonderwijzer. Hij had dus de nodige intellectuele bagage en zou een waardevolle bijdrage kunnen leveren. Nicolaas Cornelis Van Gheel Gildemeest was agent van de Nederlandse Handelsmaatschappij en ook die stond volgens de krant goed aangeschreven in de samenleving, evenals Nicolaas Vogel, directeur van de Nederlandsch Indische Gasmaatschappij. Maar de andere vertegenwoordiger van de Hindostanen, Ramchoenandan Brahma Tewarie, die klein-landbouwer en winkelier was, en de Javaan Hendrik Miskin, een tolk in dienst van het Immigratie Departement, konden volgens de krant niet serieus worden genomen. Zij hadden immers nauwelijks een opleiding genoten en zouden alleen maar instemmen met de voorstellen van de gouverneur. Bovendien was de krant erachter gekomen dat Miskin had verzocht om geen lid te hoeven worden; de gouverneur had hem onder druk gezet om die stap wel te zetten.

In de daaropvolgende dagen werd druk gedebatteerd over dit onderwerp en nogal wat Statenleden waren het eens met de krant. Het ironische was dat Miskin en Tewarie nauwelijks of helemaal niet van de gelegenheid gebruik hebben gemaakt om zich te doen gelden in dit debat. Uit de kranten blijkt dat zij het over zich heen lieten komen en daarmee (misschien onbewust) het bewijs leverden dat zij niet echt volwaardig lid waren van dit college. Ze reageerden niet en ook in ingezonden stukken van die tijd staat niets van hun hand. *De West* van 4 mei 1938 schreef dat de mensen Miskin kenden "als een fatsoenlijke man met een nuchter gezond verstand". Maar dit waren geen kwalificaties om benoemd te worden. Overigens merkte het dagblad op dat er in feite maar drie echt onafhankelijke leden waren in de Staten van Suriname, te weten de journalist Kraan en twee praktizijns (niet-academisch opgeleide advocaten), Lim A Po en Samson. Het is niet duidelijk of Kraan dit zelf heeft geschreven, want onder het

artikel stond geen naam. Alle andere leden, gekozen en benoemd, waren als ambtenaar verbonden aan het koloniale staatsapparaat en konden als ondergeschikten nauwelijks kritisch staan tegenover hun meerdere. Dit is een belangrijke constatering van het dagblad, want het verschijnsel van ambtenaren als lid van de volksvertegenwoordiging is tot op de dag van vandaag in Suriname een probleem. Ondergeschikten op een ministerie kunnen hun meerdere in het vertegenwoordigende lichaam bekritiseren, maar moeten dan de volgende dag weer de opdrachten aanvaarden van dezelfde mensen. Uit de berichten in de verschillende kranten van eind jaren dertig blijkt dat men niet echt gelukkig was met de gang van zaken op staatkundig gebied. De nieuwe regeling met de benoemde leden werd gezien als een stap terug.

In de Staten van Suriname, ook toen het orgaan nog de Koloniale Staten heette, hadden leden een manier bedacht om kritiek op de koloniale staat die in de kranten werd geleverd, op te nemen in de handelingen (oftewel de notulen) van de vergaderingen. Zij lazen gewoon voor wat er in de kranten stond, waardoor het in de Staten gezegd was en moest worden opgenomen. In 1938 hebben zij uit alledrie de dagbladen de kritiek op de benoemde leden overgenomen: uit *De West* van 1 april 1938 het artikel 'De Staten een paskwil', uit *De Surinamer* van 2 april 1938 'Staten van Suriname' en uit *Suriname* van 5 april 1938 'De benoemde Statenleden'.[17]

De aanloop naar 1940

In de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog waren er enkele andere opvallende zaken die veel aandacht kregen in de verschillende dagbladen. Zo besteedden de kranten veel ruimte aan de economie. Naast de politiek was de economie een belangrijk aandachtspunt van de media, zeker in de tweede helft van de jaren dertig toen de economische wereldcrisis nog verre van voorbij was en kleine landen als Suriname moesten strijden om het hoofd boven water te houden.

Vaak lange berichten in de kranten handelden over een specifieke economische sector die vroeger tot bloei was gekomen en het nu moeilijk had. Dit gold in hoge mate voor de landbouw. Bijdragen over producten als cacao, maar ook koffie en bananen passeerden de revue. *De West* schreef op 1 februari 1937 over de bananenindustrie en de ondergang ervan aan het begin van de twintigste eeuw ten gevolge van een ziekte. Op 24 februari kwam de bauxietindustrie aan bod. Het was duidelijk dat *De West* en de andere kranten meedachten. Hoe kon de economie weer groeien? Andere voorbeelden van artikelen over de economische toestand van Suriname zijn onder andere te vinden in *De West* van 12 en 15 februari 1937. Op regeringsniveau maar ook in de samenleving was de gedachte nog niet losgelaten dat alleen de landbouw voor groei van de economie kon zorgen. Het oude idee van bloeiende plantages waar verschillende landbouwproducten vooral voor de export werden verbouwd, bleef bestaan.

Ook hier weer kan de krant worden gezien als een medium dat niet neutraal aan de kant bleef staan en enkel maar registreerde wat er gebeurde. Zo had *De West* op 2 december 1938 een artikel over het zoeken naar aardolie in Suriname. De krant ging uitgebreid in op wat er in de regio al was gevonden en hoe dit gegeven van belang was om de kansen na te gaan voor Suriname. Ook de krant *Suriname* bleef de nadruk leggen op groeimogelijkheden. De belangstelling van Billiton bijvoorbeeld om in Suriname bauxiet te gaan ontginnen werd op 16 februari 1939 vermeld.

Een ander aspect binnen de economie, het arbeidersvraagstuk, kreeg ruimte op de

pagina's van *De West*. Zo schreef deze krant op 5 oktober 1938 over een hernieuwde aanvoer van Javaanse arbeiders. Die zouden kunnen helpen om de plantages te redden. Gouverneur Kielstra was een groot voorstander van het opkrikken van de plantagelandbouw, omdat hij weinig andere mogelijkheden zag voor de ontwikkeling van de Surinaamse economie.

De drie kranten hadden een ruim aanbod aan nieuwsitems, maar zij konden niet om de steeds groter wordende spanningen in Europa heen. Alledrie volgden ze de internationale ontwikkelingen op de voet in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog. De redacteuren lazen buitenlandse kranten en weekbladen, en namen soms artikelen over of vertaalden die. Nederlandse kranten werden uitgebreid geciteerd. Aan het begin van 1939 had de krant *Suriname* grote reportages met foto's van wat er gebeurde in Europa. Surinaamse lezers, variërend van onderwijzers en ambtenaren tot andere geïnteresseerden die genoeg scholing hadden om te kunnen lezen, kwamen te weten wat Hitler, Mussolini en Chamberlain deden. Ook de burgeroorlog in Spanje kreeg de nodige ruimte op papier. Het beeld van Suriname als een geïsoleerd land was dus maar ten dele waar. De bevolking werd ruimschoots ingelicht over de gebeurtenissen buiten de landsgrenzen.

De oorlogsjaren

Toen de Duitsers Nederland binnenvielen in mei 1940, was dit uiteraard groot nieuws in Suriname. *De Surinamer* kwam onder de kop 'Het Moederland in Oorlog' met een extra editie op 10 mei 1940. Op maandag 13 mei 1940 publiceerde de krant in een andere editie (een half velletje) de speech van gouverneur Kielstra die zo begon: "Met schrik, met ontsteltenis, en met verontwaardiging vernamen wij den niet uitgelokten aanval op Nederland." *Suriname* kwam op 16 mei 1940 met het bericht dat Nederland de strijd had gestaakt. Er werd een dramatische foto geplaatst van een vernietigde kerk. Waar die foto was genomen werd niet duidelijk. De kop eronder was: 'De totale oorlog, wat van een kerk overbleef.' Indien het uit een buitenlandse krant of tijdschrift is overgenomen, moet die wel heel snel in Suriname zijn gearriveerd.

Uitingen van solidariteit in Suriname werden geregistreerd door de pers. Het blad *Suriname* maakte op 14 mei 1940 bekend dat er een comité was gevormd onder de Hindostanen die hun aanhankelijkheid wilden tonen. Op 27 mei maakte de krant bekend dat er de dag daarvoor een grote demonstratie was geweest in theater Bellevue om het moederland te steunen in de strijd tegen de Duitsers. De oorlog had ook andere gevolgen: in het nummer van 14 mei meldde de krant dat er een stormloop was ontstaan op de spaartegoeden bij de Spaarbank nadat het bericht van de bezetting de Surinamers had bereikt.

Een voorbeeld van de manier waarop Suriname medeleven wilde tonen was het voorstel, dat al heel snel uitgebreid in de kranten werd beschreven, om een Spitfirevliegtuig te kopen om het moederland te helpen met de oorlogvoering. In *Suriname* werd hiervan in augustus 1940 gewag gemaakt. In de daaropvolgende maanden werden allerlei activiteiten ontplooid om middelen bij elkaar te brengen. Op 26 augustus 1940 publiceerde de krant een uitgebreide lijst van mensen en de omvang van hun bijdragen aan dit fonds. Opvallend veel namen van Libanese handelaren, zoals Zehoer, Frangie, Nassief, Brohim, Aboud en Chaia, kwamen daarop voor.[18]

Op 12 september 1940 meldde *Suriname* dat een 'Spitfire-avond' was georganiseerd met hapjes en dansen. Vertegenwoordigers van alle etnische groepen zaten in het

comité. Uiteindelijk werd het doel bereikt. In december 1940 bood gouverneur Kielstra de Nederlandse regering in ballingschap een cheque aan om het vliegtuig te kopen. Hapjes en dansen begeleidden vaker Surinaamse fundraisingactiviteiten in de oorlog. Gedanst zou er ook worden toen het Rode Kruis een avond organiseerde in bioscoop Bellevue, zoals vermeld in de krant *Suriname* van 22 januari 1942 onder de kop 'Nederland herrijst', waarbij beelden zouden worden vertoond van koningin Wilhelmina. Daarna kwam het bal met muziek van Nickerie's Rhythm Swing Band. Ondanks de oorlog kon in Suriname nog flink gedanst worden, zo blijkt uit met name de advertenties in de Surinaamse kranten uit die tijd.

In de oorlog speelden de bauxietvoorraden een belangrijke rol. De grote vraag naar en de goede kwaliteit van deze grondstof voor de oorlogsindustrie leidden ertoe dat Amerikaanse soldaten in Suriname werden gestationeerd om de voorraden en de winning ervan te beschermen tegen vooral Duitse aanvallen. De bauxiet ging bijna uitsluitend naar de Verenigde Staten, die steeds afhankelijker werden van de Surinaamse voorraden. De Amerikaanse oorlogsindustrie draaide op volle toeren nadat de VS formeel betrokken waren geraakt bij de oorlog na de aanval van de Japanners op Pearl Harbor in december 1942.

Duitse onderzeeërs die in het Caribisch gebied de grondstoffentoevoer naar de VS wilden afsnijden, zorgden voor nogal wat verliezen, maar nadat deze boten onschadelijk waren gemaakt, kon de export probleemloos geschieden. Uiteraard was de Amerikaanse aanwezigheid in Suriname een belangrijk signaal naar de Surinaamse bevolking dat het land een belangrijke functie had in de oorlogsvoering.

Het is ook interessant om te lezen hoe kranten in Suriname reageerden op berichten in Amerikaanse bladen over de aanwezigheid van hun troepen. Deze bladen werden naar Suriname gezonden, bestemd voor de Amerikaanse troepen, maar vonden ook hun weg naar andere geïnteresseerde lezers. *De Surinamer* van 9 januari 1942 ergerde zich aan stukken in *The Christian Science Monitor* waarin gesproken werd over de 'occupation' van Suriname. Bovendien slaakten loyale Nederlanders volgens deze Amerikaanse krant een zucht van verlichting toen de Amerikaanse troepen in Suriname werden gestationeerd. *De Surinamer* voegde er sarcastisch aan toe: "Wij hebben er hier, in Suriname, niets van gemerkt." Algemeen bekend was dat gouverneur Kielstra niet erg gelukkig was met de komst van de Amerikaanse soldaten.

Vanuit Surinaams politiek standpunt is het belangrijkste van de oorlog de rede van koningin Wilhelmina op 6 december 1942, waarin zij veranderingen aankondigde in de naoorlogse relatie van Nederland met de overzeese gebieden. *De Surinamer* van 8 december 1942 en *Suriname* van een dag eerder stonden hier uitgebreid bij stil. Zij brachten de hele rede. De belangrijkste passage uit de rede publiceerde *De Surinamer* in vette letters. Daarin zei de koningin:

> "Zonder vooruit te loopen op de voorstellen van onze toekomstige conferentie, zie ik, dat zij gericht zullen zijn op een Gemenebest, waarin Nederland, Indië, Suriname en Curaçao deelnemers met volmaakt zelfvertrouwen en met de vrijheid voor elk samenstellend deel zijn binnenlandsche zaken te regelen, doch met de bereidheid tot wederzijdsche hulpverleening."

Hieruit zouden velen in Suriname inspiratie halen om te denken aan autonomie. De kranten stelden dan ook meteen vast dat deze verklaring vergaand was. *De Surinamer* van 10 december 1942 citeerde Amerikaanse kranten zoals *The New York Times*

en *New York World*, die ook erkenden dat de speech van groot belang was. Laatstgenoemde krant zei zelfs dat de belofte van Wilhelmina "de gevoeligste slag" toebracht aan de vijand. De Duitsers konden immers niet langer propaganda bedrijven met het beeld van onderdrukte en achtergestelde koloniën, aldus de redenering.

Voor de persgeschiedenis van Suriname is ook belangrijk te vermelden dat er censuur werd ingesteld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Na de Duitse bezetting van Nederland kondigde gouverneur Kielstra de staat van beleg af. Deze trad in werking op 16 mei 1940 en gaf hem ruime bevoegdheden inclusief de macht om op te treden tegen de pers. Dit was in feite niet echt nodig want alle kranten hadden de inval veroordeeld. Ze waren op de hand van het moederland en al helemaal van het Huis van Oranje. Er kwam ook een Gouvernements Pers Dienst (GPD), die de contacten met de pers regelde en zorgde voor berichten die een beeld gaven van de oorlogshandelingen.

Twee kleine gevallen geven aan hoe de (zelf)censuur werkte. Het eerste geval werd op 5 februari 1943 door *De Surinamer* gemeld. De krant schreef dat het GPD-hoofd een gesprek had gehoord waarin een niet nader genoemd persoon aangaf dat de loopgraven niet veel voorstelden en dat hij er niet in zou willen. Kennelijk beschouwde het hoofd dit als een subversieve constatering, maar hij kon er niks aan doen want het was maar een gesprek dat niet was vastgelegd. Had het in de krant gestaan, dan had het gouvernement zeker gereageerd. Maar nu werd het als roddel verspreid en daar kon men niks aan doen. Het tweede geval was nog pietluttiger. *De West* van 19 februari 1943 berichtte dat zij een reprimande had gekregen. Zij had geschreven dat "de eerste dame des lands" (mevrouw Kielstra dus) een kleine wetsovertreding had begaan. Zij had eieren gekocht "ten gouverneurshuize" tegen prijzen die boven de maximumprijzen lagen. En dat mocht niet.

Ernstiger is het geval van Bos Verschuur, gekozen lid van de Staten van Suriname, die werd geïnterneerd. Uit vele berichten blijkt dat Bos Verschuur niet geliefd was bij de gouverneur. Toen begin januari 1943 de Nederlandse minister van Koloniën Van Mook voor een kort bezoek naar Suriname kwam, wilde een delegatie van de Staten met daarin Bos Verschuur hem spreken. De secretaris van de gouverneur "gaf wijdens aan den Voorzitter te kennen dat onbeperkte critiek op het beleid van den gouverneur door Uwe Excellentie ongaarne zou worden gehoord". Dit rapporteerde *De West* van 8 januari 1943. Deze krant schreef ook op 15 juni 1943 dat het Bos Verschuur was die bij de vragenronde in de Staten het opnam voor W.A. Leeuwin, "onderwijzer met een 25-jarig onbesproken gedrag, én als paedagoog én als burger, die was opgebracht omdat laatstgenoemde in het onderwijzersblad *Onze Gids* van 7 mei 1943 een artikel had geschreven 'Dank Zij Adolf'." Leeuwin had in zijn artikel een fictief gesprek beschreven van gewone mensen die zeiden dat het in Suriname beter ging dankzij de oorlog.

Uiteindelijk werd Bos Verschuur geïnterneerd, wat ertoe leidde dat de gekozen leden van de Staten aftraden. Daarna werden ze allemaal weer herkozen, wat zij zagen als een bewijs dat hun actie werd gesteund door het volk. Zij hebben een groot deel van 1944 niet vergaderd. Uiteindelijk is Kielstra overgeplaatst. Dit leidde tot normalisering, zeker ook omdat Bos Verschuur weer vrij kwam.[19]

In de eerste helft van 1945 speelde de oorlog nog een prominente rol op de voorpagina van de kranten. Berichten over de problemen met de distributie van suiker zorgden voor ingezonden stukken, zoals in *De Surinamer* van 11 januari 1945 waar-

bij geklaagd werd over de schaarste. In deze zelfde krant stond op 30 januari 1945 een bericht over de pers in dat deel van Nederland dat toen al bevrijd was. Voor Surinamers, die hadden meegemaakt hoe de koloniale staat verscheidene malen had geprobeerd kranten te beperken in hun berichtgeving, moet het een beetje wrang zijn geweest om te lezen dat een Nederlandse minister opmerkte dat de persvrijheid een van de grondrechten was van een democratische staatsinrichting. Kielstra was op dat moment al uit Suriname vertrokken en de sfeer leek te zijn veranderd, zeker ook voor de pers.

Op 25 januari 1945 was de eerste zitting van de Staten van Suriname en Bos Verschuur werd weer toegelaten.

Intensief politiek leven na 1945

Nog voor het einde van de oorlog waren er al sporen te zien van politieke activiteiten, die alleen maar zouden toenemen na 1945. Zo stond er in *De Surinamer* van 3 januari 1945 dat op oudejaarsdag een vergadering was gehouden van de Unie Suriname, waarop Bos Verschuur had gesproken over de belofte van Wilhelmina voor meer autonomie in Suriname als de oorlog zou zijn afgelopen. Ook andere leden van de Unie, zoals Ferrier en Biswamitre, spraken op die bijeenkomst. De Unie Suriname was opgericht in 1943 en had zich niet alleen met de politiek beziggehouden maar ook met culturele zaken. Vooral integratie van de verschillende etnische groepen was een ideaal en het is dan ook niet vreemd dat een bekende Hindostaanse politicus als Biswamitre een van de leden was.[20]

Na de oorlog werden politieke partijen opgericht waardoor er geen plaats meer was voor de Unie. Leden van de Unie traden toe tot partijen, zoals de NPS. De periode tot het begin van 1948 stond in het teken van het formeren van politieke partijen. In de kranten viel volop te lezen over de personen die bij elkaar kwamen en wat hun ideeën waren. Dit alles was het begin van de politieke ontwikkeling, die zou culmineren in de campagnes tijdens de eerste algemene verkiezingen van het land.

In 1948 begon de echte strijd om de toekomst van Suriname. De Ronde Tafel Conferentie (RTC) die in Nederland werd gehouden, trok uiteraard veel aandacht in de pers. David Findlay, die na het vertrek van Kraan hoofdredacteur van *De West* was geworden, was delegatielid. Zijn krant wijdde dan ook grote berichten op de voorpagina aan het verloop van de conferentie. In de krant van 2 februari werd een verslag opgenomen van de opening ervan. Wat velen al wisten, werd bij die gelegenheid hardop gezegd door de Nederlandse premier Beel: de vertraging van de conferentie was opgetreden omdat Nederland veel meer aandacht had voor de gebeurtenissen in Indonesië.

Bovendien was iedereen zich bewust van de ingrijpende wettelijke voorzieningen die moesten worden getroffen, waardoor de voorbereiding ook langer had geduurd. De berichten die in de weken daarna via de krant naar buiten kwamen, maakten niet altijd gewag van vooruitgang. Zo schreef *De West* op 25 februari dat de Surinaamse delegatie pessimistisch was bij de eerste openbare vergadering. Toch is het verslag ook verhelderend, want de voorzitter maakte bekend dat er stukken waren ontvangen van de Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV), de Moslim Partij, de Hindostaans-Javaanse Politieke Partij en de Katholieke Onderwijzerskring, die aandrongen op het algemeen kiesrecht. Deze partijen waren er kennelijk niet van overtuigd dat de vertegenwoordigers zich hiervoor ook volledig zouden inzetten.

De meeste kranten van die tijd stonden vol met berichten over de RTC, al was de katholieke *Surinamer* wat terughoudender. Het is vooral *De West* die een volledig beeld gaf en ook advertenties opnam met daarin solidariteitsverklaringen aan de leider van de PSV, pater Weidmann, ondanks het feit dat de krant soms nogal fel strijd voerde tegen de katholieken.

Zoals we eerder zagen, was *De West* de krant die ruimte gaf aan verschillende stemmen in de maatschappij. Er was een stuk van S.F. Helstone, die aandacht vroeg voor "onze bosnegers" tijdens de RTC. *De West* bracht op 8 maart ook een verslag van de bijeenkomst op het NGVB-terrein waar onder andere de PSV en de Hindostaans-Javaanse Politieke Partij opriepen om het algemeen kiesrecht in te voeren. Overigens liet de krant wel duidelijk blijken hiertegen te zijn. Deze oproep zag zij als "een landsgevaar", temeer omdat de katholieken het voortouw namen "in een beweging, die alleen maar tot chaos voeren kan en daardoor afgewezen moet worden".

Uit ingezonden stukken blijkt dat verschillende mensen dit kiesrecht niet zagen zitten. Het punt van de scholingsgraad van de bevolking werd meerdere malen naar voren gebracht. Invoering van algemeen kiesrecht zou alleen maar leiden tot manipulatie. *De West* nam op 19 maart een foto op, die heel prominent midden op de voorpagina werd geplaatst en waarop mensen te zien zijn die protesteren tegen de trage gang van zaken tijdens de RTC.

Uiteindelijk kwam de delegatie eind maart 1948 terug na bijna drie maanden in Nederland te zijn geweest. Toen volgden verschillende meetings waarop de leden de bevolking inlichtten over het bereikte. Op 20 september 1948 publiceerde *De West* de volledige tekst van het nieuwe kiesreglement. Samen met een grondwetswijziging in Nederland maakte dit de weg vrij voor de eerste algemene verkiezingen in Suriname die in 1949 zouden volgen.

Die verkiezingen van 1949 brachten veel teweeg bij de bevolking. Waar eerst een selecte groep mocht stemmen, konden nu 86.000 kiezers naar de stembus gaan.[21] De aanloop naar de verkiezingen in 1949 was heel zichtbaar in alle Surinaamse kranten. De kandidaten van de verschillende partijen stonden vermeld en ook allerlei aspecten van het campagne voeren. Zo deden vrouwen op verschillende manieren van zich spreken. Er werd een 'damescomité' gevormd dat Tine Putscher, de eerste vrouwelijke tandarts van Suriname, als kandidate naar voren schoof.[22] De 'dames' hielden een bijeenkomst in Thalia, waar naar voren werd gebracht dat de positie van de vrouw dringend verbeterd moest worden. Vooral huisvesting werd als een probleem gezien dat vrouwen parten speelde. Een andere spreker betwijfelde of vrouwen al zover waren "om in de Statenzaal te verschijnen" (*De West*, 28 februari 1949). Weer een andere vrouw, U Asai, die volgens de krant van gemengd Creools-Hindostaanse afkomst was, hield een pleidooi voor samenwerking tussen de twee grootste bevolkingsgroepen.

Het was ook dit damescomité dat in Thalia een toneelstuk opvoerde met de titel 'Miss Jana é go na stembus', dat volgens een krantenbericht een succes was en goed weergaf dat voorlichting over hoe te stemmen geen overbodige luxe was (*De West*, 20 april 1949). Volgens Comvalius, die het theaterstuk in de krant recenseerde, had het ook opvoedkundige waarde omdat het mensen voorlichtte over "verkeerde propaganda". De bekende vrouwelijke arts dr. Sophie Redmond zou zich uitstekend van haar taak hebben gekweten.

Er kan een interessante genderanalyse worden gemaakt van de rol die vrouwen toen

hebben gespeeld. *De Surinamer*, die alleen advertenties van de PSV opnam, plaatste een advertentie waarin de PSV zichzelf de partij noemde die "het stembiljet in de hand van de vrouw gaf, zodat ook Gij de belangen van uw land mee kunt regelen". Op 26 april 1949 plaatste de krant alleen de kandidaten van deze partij op de voorpagina. Het is de vraag of *De Surinamer* geen advertenties van andere partijen kreeg omdat het blad zo verbonden was met de katholieken, of dat de krant actief deze weigerde. Het eerste is waarschijnlijker.

Niet alleen vrouwen traden op de voorgrond. Een opvallende partij die deelnam aan de verkiezingen was de Neger Politieke Partij. In die tijd werd het woord neger niet dagelijks gebruikt – Creool was gangbaarder – en hier en daar had het zelfs een negatieve connotatie. Een partij die zich als zodanig manifesteerde viel wel op. Ze heeft regelmatig partijbijeenkomsten gehouden en geadverteerd in *De West* (bijvoorbeeld op 28 maart 1949), maar heeft uiteindelijk na de eerste verkiezingen, waarbij geen zetels werden behaald, nauwelijks meer van zich laten horen. Een ander voorbeeld is een organisatie van indianen die ene heer Gits naar voren schoof om hen te vertegenwoordigen.[23] Hoewel dit voorbeelden zijn van marginale partijen, geeft het toch wel aan dat de nieuwe kieswet ook deze groepen prikkelde actief mee te doen aan het politieke leven. Ook nu weer werd het vastgelegd door de pers.

De verkiezingscampagnes verliepen niet altijd even vriendelijk. In de pers kwam dit tot uitdrukking in de beschuldigingen over en weer tussen *De West*, de krant van de NPS-kandidaat David Findlay, en *De Surinamer*, de katholieke krant die de 'eigen' PSV steunde. Zo verscheen in de laatste krant op 12 mei 1949 een uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* overgenomen bericht dat de PSV de aangewezen partij was voor Suriname en dat van de NPS weinig goeds te verwachten viel. Het commentaar hierop in *De West* van 13 mei loog er niet om. De krant vond het begrijpelijk dat deze Nederlandse krant de PSV een geschikte partij vond, want de partij was gewoon een afdeling van de Katholieke Volkspartij uit het moederland, terwijl de NPS het Surinaamse belang diende en tegen het Nederlandse kolonialisme was. De krant eindigde met: "Indien de PSV wint, betekent dit een nationale ramp voor Suriname." Op 14 mei reageerde *De Surinamer* en eindigde haar commentaar met: "Wie zo zwart op wit schrijft, misleidt en bedriegt." Dit is slechts één voorbeeld van het weinig zachtzinnige klimaat in de aanloop naar de verkiezingen van 30 mei 1949.

Uiteindelijk kwam de NPS als overwinnaar uit de bus. Zij wist de meerderheid te behalen in Paramaribo en daarmee alle tien de zetels. In *De West* van 1 juni 1949 wees de krant erop dat de Hindostanen heel gedisciplineerd hadden gestemd op de Verenigde Hindostaanse Partij. Daarbij maakte het niet uit of de Hindostanen katholiek, EBG, hindoe of moslim waren. Het raciale element zou ook bij andere partijen tot uitdrukking komen. Er was sprake van etnisch stemgedrag. Alleen Creolen waren verspreid over verschillende partijen, maar daar speelde geloof een belangrijke rol. Bij de katholieken was de PSV de partij, maar niet in alle gevallen stemden katholieken inderdaad op deze partij.

Bij de verkiezingen van 1949 kwamen zaken naar voren die bij elke volgende verkiezing ook een belangrijke rol zouden gaan spelen. Mensen stemden op partijen vanwege hun etnische afkomst of geloofsovertuiging. De kranten op hun beurt waren gelieerd aan partijen. Dit neemt niet weg dat een krant als *De West* ook aan opponenten de gelegenheid bood om te adverteren. De inkomsten van dit commerciële bedrijf kregen dan voorrang boven de politieke belangen. Bovendien was het de krant met

de hoogste oplage en dus met een groter bereik dan de andere kranten. *De Surinamer* daarentegen bood veel minder ruimte aan partijen die het katholieke uitgangspunt niet accepteerden.

In 1949 speelde ook het komen tot een definitieve staatsregeling. De verschillende kranten berichtten over de discussies hierover in het Nederlandse parlement. Men had de indruk dat in Nederland de zaak op zijn beloop werd gelaten. Een punt van kritiek was dat de gebieden in 'De West' steeds in de schaduw stonden van gebeurtenissen in Indonesië. De Surinaamse kranten hadden de politiek van Nederland tegenover Indonesië reeds scherp veroordeeld. Zo schreef het blad *Suriname* op 3 januari 1948 dat agressieve redevoeringen zoals die van de minister van Oorlog (waarin werd bepleit dat de Nederlandse troepen stand moesten houden omdat goedwillende Indonesiërs anders "aan de wraak van extremisten zouden zijn overgeleverd") de zaak verergerden. *De West* kwalificeerde op 19 december 1949 de regeling met Indonesië als een breuk met het koloniale verleden. De formele soevereiniteitsoverdracht had een eind gemaakt aan de Nederlandse bemoeienissen met dat land.

Met betrekking tot Suriname en de Nederlandse Antillen meldden de kranten dat in november 1949 de RTC succesvol was afgerond. De Surinaamse delegatie, bestaande uit Buiskool, Pos, Van der Schroeff, Findlay en Shrimisier, kon naar huis terugkeren met een KLM-vliegtuig. Er was een regeling die ook door de Tweede Kamer was gekomen en waarbij de constitutie zodanig was veranderd dat de overzeese gebieden meer autonomie kregen om hun interne zaken zelf te regelen.

De ontwikkelingen op politiek gebied vanaf 1949 tot de vaststelling van het Statuut van 1954 hebben in Suriname niet altijd het geloof in de politiek doen toenemen. Na de getoonde eensgezindheid om een regering te vormen begonnen de problemen. De spanningen binnen de gelederen van de NPS speelden hierbij een belangrijke rol. Meer nog dan tevoren werden de kranten de spreekbuis van een van de fracties binnen vooral de NPS. Op 15 juli 1950 kwam *De Volksstem* voor het eerst uit. Dit weekblad steunde vooral Pengel, Findlay, Bos Verschuur en Wong tegen de oude garde van de NPS. Met name Van der Schroeff werd flink aangepakt. Maar ook deze groep hield geen stand, want Findlay en later ook Pengel verzetten zich tegen Wong die de steun kreeg van Bos Verschuur. In *De Volksstem*, die verschillende keren van naam veranderde,[24] werd bijna uitsluitend aandacht besteed aan de perikelen binnen de NPS.

Later zouden ook Pengel en Findlay uit elkaar gaan. Het College van Bijstand en vervolgens het College van Algemeen Bestuur dat door de NPS na de verkiezingen van 1949 werd gevormd en dat later de regering van Suriname werd, hield niet lang stand. Het was vooral de 'hospitaalkwestie' van 1950 die de NPS veel kwaad deed.

Het Statuut dat in december 1954 werd getekend is een belangrijke climax in deze periode. Daarin werd vastgelegd wat de verschillende partners binnen het koninkrijk wel en niet mochten en konden doen. Autonomie in interne aangelegenheden stond vast. De ondertekening door koningin Juliana werd breed uitgemeten in de pers. *De West* van 15 en 16 december 1954 had uitgebreide beschrijvingen van het gebeuren. Op 29 december 1954, kort voor de jaarwisseling, schreef deze krant over de plechtige afkondiging van het Statuut, nu in de Staten van Suriname. Terecht werd dit moment beschouwd als het begin van nieuwe ontwikkelingen, al zouden er ook de nodige spanningen optreden in latere jaren.

Karikatuur door Bos-Verschuur in De Zweep van 5 juni 1950
Findlay tjis wan tobi noso

Karikatuur van David Findlay door Wim Bos Verschuur; oorspronkelijk verschenen in *De Zweep* van 5 juni 1950, opnieuw afgedrukt in *Frambo foe fri Sranan* van vrijdag 17 december 1976. Collectie IISG, Amsterdam

De 'hospitaalkwesties' van 1938 en 1950

Twee kwesties rond 's Lands Hospitaal die de Surinaamse samenleving hebben beziggehouden, in 1938 en in 1950, laten goed de gewijzigde omstandigheden van het land zien en de rol van de pers. Het eerste conflict speelde zich af in een koloniale sfeer, het tweede heeft alles te maken met het ontwakende politieke bewustzijn in het land, dat ertoe leidde dat burgers steeds mondiger werden. De eerste kwestie domineerde vooral de gevestigde krant *De West*, terwijl de tweede aanleiding gaf tot de oprichting van nieuwe kranten (die maar kort zouden blijven bestaan).

De hospitaalkwestie van 1938 laat zien hoe interne conflicten een publieke zaak konden worden, mede bepaald door de maatschappelijke verhoudingen van die tijd. De kwestie draaide om 's Lands Hospitaal dat, samen met het katholieke St. Vincentius Ziekenhuis, verantwoordelijk was voor de deskundige ziekenzorg. Op 16 mei 1938 maakte *De West* gewag van spanningen binnen het hospitaal. Tussen de directeur, dokter Cool, en de artsen bestond een slechte verstandhouding. Cool was niet alleen directeur van het ziekenhuis, maar tevens Geneeskundig Inspecteur van het land. Cool had dus niet alleen de leiding over de hele medische sector in Suriname, maar zat tevens prominent in de uitvoering. Enkele weken later, op 7 juni 1938, opende *De West* zelfs met de kwestie. Cool zou 'landskinderen' overslaan en mensen uit Nederland laten komen met minder ervaring, die hij op leidinggevende posities plaatste. Ervaren personeel werd vervangen door Nederlanders. Verder stoorden velen zich aan het tactloze optreden van de chef. Naar aanleiding van deze berichtgeving werd waarnemend hoofdredacteur Th. Waller van *De West* door de overheid op het matje geroepen.[25] De krant kwam er met een waarschuwing vanaf.

De zaak escaleerde toen op 11 juli weer een groot artikel op de voorpagina verscheen waarin nog meer voorbeelden werden gegeven van de rancune van Cool. Een van de artsen van het ziekenhuis, dr. Del Prado, had gouverneur Kielstra een klachtenlijst over de gang van zaken binnen het ziekenhuis overhandigd. Kielstra gaf die lijst aan Cool, die op eigen houtje mensen in het hospitaal verhoorde over de klachten. Uiteraard was dit helemaal niet de bedoeling geweest van Del Prado. Alsof dit nog niet genoeg was, maakte *De West* ook bekend dat het mevrouw Cool zou zijn die olie op het vuur gooide. Zij zou zich met alles bemoeien en de zaken laten escaleren.

Zo werd het conflict steeds persoonlijker en raakten er steeds meer mensen bij betrokken. Uiteindelijk werd de zaak zo opgelost dat Cool zijn functie als directeur van het ziekenhuis neerlegde en alleen geneeskundig inspecteur bleef.

Deze affaire uit 1938, geregistreerd door *De West*, is illustratief voor de toenmalige gang van zaken in de hoofdstad Paramaribo. Suriname was een kleine koloniale maatschappij met een gouverneur die niet geliefd was bij de stedelijke elite noch bij de middengroep – en dus ook niet bij de kranten die deels voortkwamen uit deze sociale lagen.

De kwestie rond 's Lands Hospitaal in 1950 had heel andere dimensies. In 1950 was het land politiek ontwaakt. Na de eerste algemene verkiezingen van 1949 domineerde de NPS, maar spoedig kwam de bepaald niet zachtzinnig gevoerde strijd om de macht binnen de partij bovendrijven. De tweede hospitaalkwestie is daar het grote voorbeeld van. Na de algemene verkiezingen in 1949 kwam er een College van Algemeen Bestuur (CAB) waarin de bekende literator Lou Lichtveld (schrijvend onder het pseudoniem Albert Helman) minister van Onderwijs en Volksgezondheid was. In 's Lands Hospitaal zat de vrouwenarts/radioloog dr. Henk van Ommeren, die volgens geneesheer-directeur dr. Lo Sin Sjoe zoveel problemen veroorzaakte dat hij ontslagen moest worden. Lichtveld onderzocht het geheel en kwam tot de conclusie dat Lo Sin Sjoe inderdaad reden had om Van Ommeren te ontslaan. Zo geschiedde.

Suriname van 23 maart 1950 berichtte dat de minister Van Ommeren voor de keus had gesteld binnen 24 uur ontslag te nemen of anders ontslagen te worden. De krant volstond met dit korte bericht omdat "deze onverkwikkelijke kwestie op zichzelf heel wat stof zal doen opwaaien en wij niet willen meewerken hieraan omdat deze en dergelijke omstandigheden hiermede niet gediend zijn". Maar de zaak zou vervolgens in medialand volledig uit de hand lopen. Van Ommeren was ook lid van de Staten van Suriname van dezelfde partij, de NPS, die ook Lichtveld als minister op zijn post had gezet. Al spoedig bleek dat zich een machtsstrijd[26] afspeelde binnen de NPS, die omsloeg in een persoorlog tussen *De West*, dat de kant had gekozen van Van Ommeren, en *Suriname* dat aan de kant stond van het CAB en Lichtveld.

Op 25 maart 1950 berichtte *Suriname* dat het ontslag was aangehouden omdat de NPS-voorzitter, F. Lim A Po, aan minister-president De Miranda en aan Lichtveld had verzocht de zaak nader te onderzoeken. Dit geschiedde en een raad werd ingesteld om alles op een rijtje te zetten. Dit nam niet weg dat er in de Staten interpellatievoorstellen over deze kwestie kwamen. In *Suriname* van 1 april 1950 stond een verslag van de Statenvergadering waar Pengel had gezegd dat de minister, door partij te kiezen, zich in een wespennest had gestoken. Findlay betoogde dat er een andere oorzaak was van het conflict: de particuliere praktijken van geneesheren in het ziekenhuis. Intussen verschenen er advertenties in de kranten met oproepen voor NPS-vergaderingen over deze zaak. Van Ommeren was immers een gerespecteerd lid van de partij.

De bom barstte echt toen de ingestelde raad met zijn advies naar buiten kwam. Op 3 april 1950 berichtte *Suriname* dat Van Ommeren definitief met ontslag werd gestuurd, want de commissie had aangetoond dat hij inderdaad het gezag van de geneesheer-directeur negeerde en opdrachten niet uitvoerde. De krant van 13 april 1950 publiceerde het hele rapport en daaruit bleek dat Van Ommeren niet te handhaven was. Overigens heeft Van Ommeren dit aanvaard; op 15 mei 1950 kondigde hij per advertentie aan dat hij een privé-kliniek opende aan de Keizerstraat. Een citaat uit

De West van 8 juli 1950, waarin verslag wordt gedaan van een vergadering van de Staten, geeft aan hoe verbitterd de partijen tegenover elkaar stonden:

> "Dr. Van Ommeren zegt, dat de heer Lichtveld hem gezegd had, dat hij in de NPS-vergadering zou komen en aantonen wat een rommel het daar [= bij 's Lands Hospitaal] was. Daarbij had de heer Lichtveld ook medegedeeld, dat indien de Partij geen vertrouwen in hem stelde, hij zou aftreden. De heer Lichtveld blijft echter rustig zitten. Hierbij tikt de heer Lichtveld met een potlood tegen zijn hoofd. Dr. Van Ommeren zegt dat de heer Lichtveld inderdaad niet wel bij zijn hoofd is. De voorzitter roept hem tot de orde. Hierbij vraagt Dr. Van Ommeren waarom dit ook niet geschiedt met de Landsminister."

Vrienden zouden deze twee volwassenen niet meer worden. Was daarmee alles opgelost? Absoluut niet. Er is al gewezen op de vele krantjes en pamfletten die in 1950 verschenen en die partij kozen voor de ene of de andere kant, vooral binnen de NPS. Van der Schroeff, De Miranda, Lichtveld en anderen werden gezien als de elite binnen de partij, die alle macht naar zich had toegetrokken. Uiteindelijk heeft deze groep zich inderdaad van de NPS afgescheiden en konden Findlay en Pengel op hun beurt zich de macht toeëigenen, totdat ook zij elkaar fel gingen bestrijden.

In een publicatie over de politieke geschiedenis van Suriname na 1945 heeft de Amerikaanse politicoloog Edward Dew het ook over de hospitaalkwestie. In deze studie komt een passage voor die een andere blik werpt op de persgeschiedenis. In een interview dat Dew vele jaren na het gebeurde met Bos Verschuur had, vertelde de laatste dat Findlay zich om een ándere reden tegen Lichtveld had gekeerd. Findlay was bang dat Lichtveld een eigen krant zou beginnen of misschien *Suriname* van de Wijngaardes zou helpen een nog betere en grotere krant te worden. *De West* zou dan concurrentie krijgen en dat was geen goed nieuws. Er waren zijns inziens al te veel kranten, zodat de pers te versnipperd was.[27]

De twee hospitaalkwesties geven een goed inzicht in de Surinaamse samenleving. In 1938 werd een krant bijna veroordeeld omdat ze een waardig lid van de koloniale maatschappij zou hebben beledigd, terwijl in 1950 de politieke geboorte van het land centraal stond.

Het onderwijs na de oorlog

Het onderwijs heeft in de periode na 1945 grote en diepgaande veranderingen ondergaan die nog steeds merkbaar zijn. Zo werden na de oorlog de mogelijkheden om dagonderwijs te volgen sterk uitgebreid en werd er een middelbare school opgericht, waardoor studenten zich in eigen land konden voorbereiden op een universitaire studie in Nederland. Het initiatief voor deze veranderingen kwam van leerkrachten zelf. De kranten volgden deze ontwikkelingen op de voet.

Nog voor het einde van de Tweede Wereldoorlog meldde *De Surinamer* (24 februari 1945) dat vier onderwijzersbonden, te weten het Surinaamsche Onderwijzers Genootschap, de Surinaamsche Onderwijzers Kring, de COV Broederschap en de Katholieke Onderwijzerskring, bijeen waren gekomen. Het resultaat van deze bijeenkomst was dat de bonden vroegen om "spoedige gelijkstelling" van alle in Suriname behaalde onderwijsbevoegdheden met de in Nederland behaalde diploma's. De bonden wezen erop dat het peil van de afgenomen examens zeker niet lager lag dan dat in Nederland. Op Curaçao was deze gelijkstelling al wel een feit.

In *De Surinamer* van 30 juni 1945 kwamen dezelfde vier organisaties weer aan het woord. De inspecteur van Onderwijs, R.D. Simons, zou de dienst verlaten. Van die gelegenheid maakten zij gebruik om reeds lang gekoesterde verlangens onder de aandacht te brengen van de staat. Zij gaven aan dat een inspecteur van Onderwijs meer moest doen dan alleen maar toezien op verordeningen, besluiten, reglementen en circulaires. De belangrijkste taak was het leiding geven aan het onderwijsproces en de opvoeding van de jeugd. Bovendien moest de inspecteur zich op de hoogte stellen of de regels daadwerkelijk in de praktijk werden opgevolgd. Deze persoon moest ook deskundig zijn op onderwijs- en opvoedkundig gebied. Het belangrijkste echter was dat de onderwijsorganisaties inzagen dat de situatie in Suriname en de wereld na de oorlog grondig was veranderd en dat in hun land niet kon worden teruggevallen op de situatie van voor 1940, toen het onderwijs "in de loop der jaren door herhaalde bezuinigingen en door gemis aan de noodige leiding bedenkelijk verslechterd is". De koloniale overheid bleek oor te hebben voor deze wensen, want er gebeurde het nodige.

Er kwam een nieuwe inspecteur van Onderwijs, H. van Boheemen, een ambtenaar uit Nederlands-Indië die gedurende vijf jaar werd belast met deze functie.[28] Hij kreeg de gelegenheid zich te oriënteren in andere delen van het Caribische gebied. Zo ging hij naar Curaçao om te kijken hoe daar een middelbare school was opgezet, want Suriname wilde er ook een hebben. *De West* van 6 februari 1948 deed verslag van deze reis. En die middelbare school kwam er inderdaad. In 1950 werd de Algemene Middelbare School opgericht waar studenten na de MULO naartoe konden gaan. Heel wat afgestudeerden van deze school hebben later hoge maatschappelijke posities bekleed, omdat zij met dit diploma naar een Nederlandse universiteit gingen en daar een academische opleiding volgden. Latere politici en zelfs presidenten hebben op de Algemene Middelbare School de basis gelegd voor hun carrière en hebben in sommige gevallen eerst les gegeven op deze school om vandaar verder te gaan. De president die vanaf 1991 driemaal is herkozen, Venetiaan, is daar een voorbeeld van.

De vier samenwerkende onderwijzersbonden stelden ook W. d'Haens ter beschikking van de Surinaamse overheid. Vanaf 1946 deed hij onderzoek naar de onderwijssituatie in Suriname, wat uitmondde in een omvangrijk rapport met voorstellen om de hele organisatie te hervormen. Een van de conclusies van het onderzoek was dat de klachten van de onderwijzers terecht waren. Uiteindelijk zijn veel van de aanbevelingen ook daadwerkelijk uitgevoerd. Het Surinaamse onderwijs had nu beter omschreven doelstellingen.[29]

Uiteraard hebben de kranten in deze periode (zie onder andere *De West* van 16 januari 1948) ook de nodige polemieken gevoerd over het bijzonder – vooral katholiek – onderwijs versus het openbaar onderwijs. Maar dat was een voortzetting van eerder gevoerde discussies die ook in het moederland publiciteit trokken. De kranten hebben zelf ook richting gegeven aan de naoorlogse discussies. Een mooi voorbeeld is dat al in het eerste nummer van de krant *Nieuw Suriname* aandacht werd besteed aan onderwijs. Op 9 oktober 1954 schreef de onderwijzer Johan Kraag[30] een artikel waarin stond dat onderwijs "veel meer aandacht moet schenken aan o.a. het personeel, de stof, de leermiddelen en methoden, de lokaliteit enz. alsook aan de verouderde verordeningen en wetten". Hij zei verder: "Het vakonderwijs zal meer dan ooit tevoren de aandacht van de Regering moeten hebben, omdat zowel voor de uitvoering van bepaalde projecten in een land verkerende in 't stadium als het onze, als voor de bezetting van het te vormen productie-apparaat behoorlijk opgeleid personeel een gebiedende eis is."

Conclusie

De Surinaamse pers heeft in de jaren van 1937 tot 1954 de belangrijke ontwikkelingen zowel binnen de landsgrenzen als daarbuiten op de voet gevolgd en van commentaar voorzien. Onpartijdig waren de kranten zeker niet, want zij waren onderdeel van het politieke en sociaal-economische gebeuren in het land. Bovendien bestonden er naast de kranten ook allerlei periodieken die voor korte of soms iets langere tijd de kop opstaken. De partijblaadjes zijn hiervan een voorbeeld. Toch is het een ongenuanceerd standpunt om de pers in deze periode te kwalificeren als enkel en alleen maar de spreekbuis van politieke partijen of de regering. In de kranten was wel degelijk ruimte voor andere meningen en standpunten. Soms werden die zelfs heel prominent op de voorpagina geplaatst met daaronder commentaar van de (hoofd)redactie. De opmaak van de krant, de advertenties die werden opgenomen en de verslaggeving van evenementen of juist het negeren hiervan maakten niet zelden duidelijk waar de voorkeuren lagen. Een voorbeeld is het katholieke blad *De Surinamer* dat in 1949 bijna uitsluitend verslag deed van de verkiezingscampagne van de eveneens katholieke PSV.

Interessant is ook te zien welk nieuws de voorpagina's haalde en welke berichten op een binnen- of de achterpagina terechtkwamen. *De West* bijvoorbeeld bood ruimte aan heel wat groepen en standpunten. Als de redactie het niet (helemaal) eens was met de inhoud van het bericht, liet ze niet na een kritische kanttekening te geven. Toch was het opnemen van het bericht op zich al ruimschoots voldoende om diverse standpunten onder de aandacht te brengen van de lezer, toen en nu. Die lezer kan zich overigens afvragen waarom *De West* op 28 juli 1950 heel groot op de voorpagina een artikel plaatste over het leven van Johann Sebastian Bach, juist in een periode van politieke onrust. Wilde de redactie even niet schrijven over het politieke front en een rustmoment inbouwen, wilde zij 'kunst en cultuur' meer voor het voetlicht halen, of had ze onvoldoende kopij voor die dag? Het is moeilijk te raden, maar een dergelijk voorpaginastuk doet de lezer zoveel jaar later toch wel even opkijken.

Deze periode in de pers laat een dynamische maatschappij zien die, soms tegen de verdrukking in, volop in beweging was. Politieke partijen werden opgericht, er werd gezocht naar economische perspectieven, sociale veranderingen traden op, er kwam autonomie binnen het koninkrijk en de scholingsmogelijkheden binnen de landsgrenzen namen toe, vooral door dagonderwijs. De kranten rapporteerden over dit alles. Zij schreven, kozen partij – soms heel fanatiek, zeker als het om politieke zaken ging – en namen geen blad meer voor de mond na 1945.

Vele kranten kwamen en verdwenen weer. Duidt dit op een enorme leeshonger? In elk geval was de pers in Suriname van 1937 tot 1954 absoluut niet in slaap gesust. Zij was enorm dynamisch en na al die jaren is zij nog steeds heel interessant om te bekijken. De bladen brachten de maatschappij in beeld, leverden commentaar en zwengelden discussies aan – en vervulden daarmee een kerntaak van de pers.

Van propaganda-instrument tot informatiebron

Journalistieke vernieuwing in de periode 1954-1975

HANS BREEVELD[1]

De jaren van 1954 tot 1975 kunnen worden gekwalificeerd als de laatste periode van het Nederlandse kolonialisme in Suriname. De samenleving had decennialang een hiërarchische, piramidale structuur met aan de top mensen die leefden volgens de christelijke West-Europese en joodse traditie. Zij bezaten vooraanstaande posities binnen de bestuurlijke, wetgevende en rechtsprekende organen en konden daardoor hun waarden en normen opleggen aan de samenleving. Vlak onder deze toplaag hadden de Afro-Surinamers, vooral de lichtgekleurde creolen, hun plaats in de samenleving veroverd. Zij hadden zich de waarden en normen eigen gemaakt van de toplaag van Europeanen en joden. De lichtgekleurde creolen probeerden in hun doen en laten zoveel mogelijk op hen te lijken. De creoolse elite had haar voortgezette opleiding veelal in Nederland genoten of bij instellingen in Suriname die op Nederlandse leest geschoeid waren.

Hoe christelijk de Surinaamse maatschappij was georganiseerd, blijkt onder meer uit het feit dat tot 1960[2] alle officiële feestdagen in het land christelijke feestdagen waren, met uitzondering van 30 april, de verjaardag van de koningin. De Surinaamse samenleving was kleinschalig en kleinburgerlijk van aard. Iedereen wist wel iets te vertellen over een ander. De levenswandel van anderen werd nauwlettend gevolgd en het nieuws hierover verspreidde zich vliegensvlug door de *mofokoranti* (letterlijk: mondkrant).

De pers in deze periode weerspiegelde deze geaardheid van de samenleving. Het binnenlandse nieuws in de kranten werd voor een groot deel gevuld met de handel en wandel van personen en in mindere mate hun denkbeelden en ideologie. Kritiek was meer op personen en hun privéleven gericht dan op hun maatschappelijke en politieke leven. Medio jaren vijftig waren alle bladen gelieerd aan politieke stromingen, waardoor geen sprake was van een journalistiek onafhankelijke formule. De politieke gebondenheid had zijn weerslag op de kwaliteit van de dagbladpers. Vanaf eind jaren vijftig echter begon een proces van journalistieke vernieuwing, deels geïnitieerd door jongeren die in Nederland hadden gestudeerd. Parallel hieraan kreeg Suriname vanaf de invoering van het zelfbestuur in 1955 een levendiger politiek landschap, waarin de dominantie van de lichtgekleurde creolen doorbroken werd.

Vooruitgangsgeloof

Op politiek gebied zijn in de periode 1954-1975 twee belangrijke ontwikkelingen waar te nemen: enerzijds een toenemend politiek en cultureel nationalisme, dat ook in de pers zijn weerslag vond. Anderzijds zien we de weg naar zelfbestuur die gemarkeerd werd door de discussies rond het Koninkrijksstatuut. Het Statuut was een tussenfase in een proces van zelfstandigheid dat met de Ronde Tafel Conferentie

(RTC) van 1948 was ingezet. Het eindstation was de onafhankelijkheid van Suriname op 25 november 1975.

De RTC van 1948 had Suriname het algemeen kiesrecht voor mannen en vrouwen gebracht en de introductie van een eigen regering, het College van Bijstand, later College van Algemeen Bestuur geheten. Dat betekende het einde van het eenhoofdige koloniale bestuur door de gouverneur. Verder was met de invoering van de verantwoordingsplicht voor landsministers aan de Staten van Suriname het parlementaire stelsel geïntroduceerd. Met de invoering van het Koninkrijksstatuut in 1955 kreeg Suriname op binnenlands gebied bestuurlijke autonomie: het mocht zijn interne zaken voortaan zelf regelen. Het buitenlands beleid en defensie bleven aangelegenheden van het Koninkrijk der Nederlanden, lees: van Nederland.

In 1955 werden economische perspectieven gecreëerd door de uitvoering van het Tienjarenplan en het Brokopondoplan. Het Tienjarenplan had als doel via een aantal projecten de grondslag te leggen voor een zelfstandige economische ontwikkeling van Suriname. Nederland stelde daarvoor 285 miljoen gulden ter beschikking. Het Brokopondoplan was een samenwerking van Suriname en het Amerikaanse bedrijf Aluminum Company of America (Alcoa). Het voorzag in de bouw van een stuwdam in de Surinamerivier en van een waterkrachtcentrale. De regie over de werkzaamheden lag in handen van de Surinaamse dochteronderneming van Alcoa, de Suralco. Met de verkregen energie zou in eigen land bauxiet kunnen worden verwerkt tot aluminium. Verder zou ook de rest van Suriname kunnen worden voorzien van goedkope energie.

Met deze plannen in portefeuille was het niet moeilijk om de bevolking een stralende toekomst voor te houden. Het vooruitgangsgeloof dat alom aanwezig was, werd versterkt door de terugkeer na hun studie in Nederland van jonge en ambitieuze Surinaamse academici, zoals de bosbouwkundige Frank Essed, de neerlandicus Hein Eersel, de economen Jules Sedney, R.M. Nanan Panday en P.A.M. van Philips en de juristen Coen Ooft en Heinrich Heidweiller. Zij zouden allen belangrijke functies in Suriname gaan vervullen. Frank Essed werd minister van Opbouw en dwong respect af als geestelijk vader van het ambitieuze West-Surinameproject (dat een stuwdam bij Kabalebo diende op te leveren). Hein Eersel werd gezaghebbend docent op de enige middelbare school die Suriname rijk was en tevens de onbetwiste kenner van het Nederlands. Jules Sedney werd later premier van Suriname. Staatsrechtgeleerde Coen Ooft werd tweemaal minister en daarna hoogleraar aan de Universiteit van Suriname. Heinrich Heidweiller werd een van Suriname's succesvolste diplomaten. P. van Philips beëindigde vroegtijdig zijn ministerschap in Suriname om hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam te worden.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat dit vooruitgangsgeloof ook verwerkt werd in het vaudeville *De negen muzen*, dat in verband met het tienjarig bestaan van het Cultureel Centrum Suriname (CCS) in 1957 in Suriname werd opgevoerd:

Tien jaren zijn er om te bouwen
Tien jaar is maar korte tijd
Wordt Suriname een heerlijk paradijs
Merkbaar voor mannen en vrouwen
Schoonheid bloeit in Suriname
Als wij maar eendrachtig zijn en blijven
Zie 't succes begint te dagen
Over 't land, stad en plein.

Breed politiek verbond

De zeer grote overwinning van de Samenwerkende Partijen in 1958 bracht een coalitieregering die kon rekenen op 17 van de 21 zetels in het parlement. De Samenwerkende Partijen vormden een politiek verbond, bestaande uit de Nationale Partij Suriname (NPS), de Verenigde Hindoe Partij (VHP), de Kaum Tani Persatuan Indonesia (KTPI) en de Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV). In het gesegmenteerde Suriname waren deze partijen belangenbehartigers van respectievelijk de creolen, Hindostanen, Javanen en rooms-katholieken.

De PSV was op 25 augustus 1946 opgericht. Initiatiefnemer was de rooms-katholieke pater J.L. Weidmann. Dit heeft er zeker toe bijgedragen dat de NPS een maand later – op 29 september – werd opgericht. De NPS presenteerde zich als een nationale partij, maar rekruteerde haar leden vooral in kringen van de Evangelische Broedergemeente of Hernhutters, in Suriname de dominante protestantse richting. Terwijl de achterban van de NPS bestond uit donkergekleurde creolen uit de volksklasse, behoorden de leidinggevenden van deze partij hoofdzakelijk tot de lichtgekleurde protestantse elite in Paramaribo. In de hoofdstad woonden hoofdzakelijk christenen, van wie de meerderheid Hernhutter of rooms-katholiek was.

De strijd in de hoofdstad tijdens de eerste twee verkiezingen op basis van het algemeen kiesrecht ging vooral tussen de NPS en de PSV en als zodanig tussen de geloofsgroepen die deze partijen bevolkten. Met het brede karakter van de regering die in 1958 aantrad, was de aloude tegenstelling in de Surinaamse samenleving – vooral in Paramaribo – tussen rooms-katholieken en leden van de Evangelische Broedergemeente overbrugd. En dat terwijl de hieraan voorafgaande verkiezingen van 1955 juist de meest gepolariseerde verkiezingen ooit waren. Nimmer was de tegenstelling tussen de rooms-katholieken en de Hernhutters zo groot en alom aanwezig als bij deze verkiezingen. Er waren rooms-katholieke paters die hun geloofsgenoten verboden inkopen te doen in het grootste warenhuis van Suriname, Kersten. Deze zaak was namelijk gesticht door en eigendom van de Hernhutters. Dezen op hun beurt lieten via denigrerende leuzen publiekelijk hun minachting voor de rooms- katholieken blijken.

De verkiezingen van 1958 daarentegen brachten niet alleen samenwerking tussen de verschillende etnische en religieuze groepen, maar maakten ook een eind aan de dominantie van de lichtgekleurde creolen, ook wel mulatten genoemd, in de Surinaamse politiek. Deze groep had haar heil vooral in de van de NPS afgesplitste Surinaamse Democratische Partij (SDP) gezocht. Via de NPS hadden de lichtgekleurde creolen vanaf 1946 hun maatschappelijk dominante positie politiek kunnen voortzetten. Deze dominantie leek ten koste te gaan van de donkergekleurde creolen en de uit Azië afkomstige bevolkingsgroepen (Hindostanen en Javanen). Door 17 van de 21 zetels te bemachtigen hadden de Samenwerkende Partijen de SDP weggevaagd van het politieke toneel. De samenwerking tussen NPS en PSV betekende niet alleen een afzwakking van de tegenstelling tussen rooms-katholieken en Hernhutters, het maakte ook de weg vrij voor de VHP en KTPI om mee te regeren. Via deze partijen zagen de Hindostaanse en Javaanse agrarische bevolkingsgroepen zich eindelijk in het landsbestuur vertegenwoordigd. Door de verbroederingspolitiek die de nieuwe regering als richtsnoer hanteerde, leek nu een harmonische ontwikkeling gegarandeerd.

De overwinning van de Samenwerkende Partijen bracht leiders uit de creoolse volksklasse en uit de Hindostaanse bevolkingsgroep aan de macht. De creolen die zitting namen in de Surinaamse regering van 1958 tot 1963, waren jonge progressieve

mannen die mede vorm hadden gegeven aan het Surinaamse nationalisme. Het is dan ook niet vreemd dat in die tijd het instellen van nationale symbolen een feit werd. Tot 1959 waren de Nederlandse driekleur en het Wilhelmus officieel de vlag en het volkslied van Suriname. Per 7 december 1959 kreeg Suriname een eigen vlag, terwijl het volkslied en het wapen van Suriname officieel werden vastgesteld. De nationale hymne werd geschreven door de dichter Trefossa (pseudoniem van Henny de Ziel), die zich daarbij deels baseerde op een informeel al in zwang zijnde tekst van de krantenman ds. C.A. Hoekstra. Dit volkslied is nog steeds in gebruik.

Opkomend nationalisme

De jaren zestig werden politiek vooral bepaald door acties van Surinaamse nationalisten met als onbetwist leider Eddy Bruma. Tijdens zijn studie in Nederland was Bruma zeer actief als lid van de vereniging Ons Suriname. Onder de Surinamers in Nederland was het ontwakend nationalisme in de voormalige koloniën een prikkel voor het opvijzelen van de eigen identiteit. In 1952 wist Bruma samen met de geschiedenisstudent Eugène A. Gessel en enkele medestanders de leiding van de Surinaamse vereniging Ons Suriname – aanvankelijk een zeer behoudende en elitaire club – over te nemen.

Vervolgens ontwikkelde zich in Nederland een beweging van jonge intellectuelen en studenten ter bevordering van het zelfbewustzijn onder de Surinamers. Uit deze beweging ontstond in juli 1951 te Amsterdam een culturele groepering met een Surinaams-nationalistische grondslag: Wie Eegie Sanie (Onze Eigen Dingen). De leden waren hoofdzakelijk Surinaamse studenten zoals Eugène Gessel, Hein Eersel en Jules Sedney. De leden van deze groep hadden met elkaar gemeen dat zij onderdeel waren van de eerste groep Surinamers die, in Nederland aangekomen, zich bewust werden van de gevolgen van het Nederlandse kolonialisme voor de geest en het handelen van Surinamers. Zij probeerden daar ook oplossingen voor te vinden. Algemeen was men van oordeel dat verandering van deze situatie een verandering in de geest van het volk vereiste. Het koloniale denken moest omgebogen worden in nationalistisch denken.[3]

Bruma keerde in 1955 terug naar Suriname, vestigde zich als advocaat en zette het werk van Wie Eegie Sanie voort. Hieruit ontstond in maart 1958 de discussiegroep KRA, een gezelschap van jonge Surinamers dat zich wilde buigen over oplossingen voor de problemen van Suriname.[4] KRA was vooral een intellectuele discussiegroep, die nadrukkelijk niet wilde worden geassocieerd met de beweging Wie Eegie Sanie, die culturele en politieke doelen nastreefde. Naast KRA ontstond ook een radicale voorhoedegroepering, de Nationalistische Beweging Suriname. Leden van deze beweging richtten in 1961 de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR) op. Deze partij zorgde in de jaren zestig voor veel beroering. De PNR verwierf aanvankelijk geen parlementszetels, maar zou later via haar deelname aan het kabinet-Arron in 1974 een wezenlijke bijdrage leveren aan de plotselinge aankondiging van de onafhankelijkheid van Suriname.

Maar ook de in september 1946 gestichte Nationale Partij Suriname had zich van het begin af aan gericht op staatkundige onafhankelijkheid. Bij de oprichting waren veel vooraanstaande leden van de Unie Suriname tot deze partij toegetreden. De Unie Suriname had zich vanaf haar totstandkoming in 1943 sterk gemaakt voor een in staatkundig opzicht zelfstandiger positie van Suriname binnen het Koninkrijk der Nederlanden. Haar slogan was 'Baas in eigen huis'. Toen de NPS van start ging, luidden de

belangrijkste programmapunten: het streven naar een vrij, zelfstandig Suriname als gelijkwaardig en gelijkgerechtigd deel van het Koninkrijk der Nederlanden; en de instelling van een Surinaams burgerschap. Tot dan toe kreeg iedereen die in Suriname geboren was, de Nederlandse nationaliteit. Met de instelling van een Surinaams burgerschap wilde men de nationale identiteit versterken en de verbondenheid aan het land vergroten.[5] Drie jaar later werd dit streven nogmaals door de NPS benadrukt tijdens de campagne voor de eerste algemene verkiezingen op 30 mei 1949.

Jopie Pengel, de roerganger van de NPS in de jaren vijftig en zestig, verloor dit streven niet uit het oog. In 1961 lukte het hem bijna de onafhankelijkheid van Suriname te realiseren. In 1948, 1954 en 1961 belegden Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen drie Ronde Tafel Conferenties (RTC's). Op de derde RTC had de Surinaamse regering vergaande voorstellen willen doen voor staatkundige hervormingen, zoals volledige onafhankelijkheid bij de behartiging van buitenlandse betrekkingen en een zelfstandige ontplooiing van elk der rijksdelen.[6] Maatschappelijke beroering dwong de regering echter een stap terug te doen. Zowel de Nationalistische Beweging Suriname en een actiegroep van Hindostaanse jongeren binnen de VHP initieerden acties tegen de regering en de derde Ronde Tafel Conferentie. De Nationalistische Beweging bestond vooral uit creoolse jongeren. Zij vonden dat de regering in haar streven om de onafhankelijkheid te bereiken niet ver genoeg gegaan was. De Hindostaanse jongeren uit de VHP daarentegen vonden dat het organiseren van de RTC al een stap te ver was. Zij scheidden zich af van de VHP.

De partijleiders Pengel en Lachmon kozen onder deze omstandigheden voor politiek-maatschappelijke rust in Suriname. De derde Ronde Tafel Conferentie was nog voor deze begonnen was tot mislukken gedoemd. Terwijl zo de kloof tussen Pengel en Lachmon (en hun achterbannen) groter werd, verbreedde die zich ook tussen Pengel en de vakbeweging waar hij zelf uit afkomstig was. Grote stakingen leidden in 1969 tot de val van de regering die door hem werd geleid. Kort daarna stierf hij. Na de dood van Jopie Pengel in 1970 ging de leiding van de NPS over in handen van Henck Arron.

De geschreven pers in de jaren vijftig

De vijftien belangrijkste nieuwsperiodieken in Suriname in deze periode zijn (in chronologische volgorde):

- *De West* (1909-heden)
- *Suriname* (1871-1971)
- *De Surinamer* (1894-1955, opgevolgd door het weekblad *Omhoog*)
- *Het Nieuws* (1943-1960)
- *De Nickeriaan* (1945-na 1968)
- *De Tijd* (1952-1957)
- *Nieuw Suriname* (1954-1967)
- *De Nieuwe Tijd* (1955-1960)
- *Onze Tijd* (1955-1979, weekblad)
- *De Ware Tijd* (1957-heden)
- *Vrije Stem* (1960-1982, weekblad, vanaf 1969 dagblad)
- *De Volksbode* (1969-1970)
- *De Rode Surinamer* (1970-1980)
- *Manifest* (1972-1973)
- *De Objectieve Surinamer* (1971-1976, verscheen in Nederland).

In de jaren vijftig waren *De West* en *Suriname* de twee toonaangevende dagbladen in Suriname. Ze waren eigendom van respectievelijk David Findlay en van vader en zoon Joh. en Percy Wijngaarde. Findlay was onderwijzer. Vanaf de jaren dertig schreef hij voor *De West* van William Kraan, nadat zijn verslag in 1936 van de eerste hardloopwedstrijd in Suriname veel aandacht had getrokken. Tijdens de oorlogsjaren was Findlay ook enkele jaren werkzaam in de Nederlandse Antillen. Per september 1943 werd hij mede-redacteur van *De West* onder hoofdredacteur William Kraan. Niet lang daarna nam Findlay de krant over. Midden jaren veertig werd hij politicus en vanaf 1952 gaf hij samen met Jopie Pengel leiding aan de NPS. Ook Percy Wijngaarde behoorde tot aan 1950 tot de leidinggevende elite van de NPS. Na de machtsovername van Pengel was hij echter niet meer actief in de partijpolitiek.

De inhoud van de kranten bestond in de jaren vijftig grotendeels uit buitenlands nieuws, afkomstig van persbureaus of uit buitenlandse kranten. Het binnenlandse nieuws betrof vooral het wel en wee van 's lands politieke hoofdrolspelers. Dat waren voornamelijk Findlay, Jopie Pengel, pater Weidmann en Jagernath Lachmon. Van hen waren Findlay en Pengel verreweg de belangrijksten in de politieke arena. Pengel was in opleiding geweest voor *praktizijn* (advocaat), maar had dit niet afgemaakt. Hij ontwikkelde zich tot journalist, maar vooral tot politicus en vakbondsleider. J.L. Weidmann, de rooms-katholieke geestelijke die tevens voorzitter van de PSV was, had zijn kiezers vooral in Paramaribo. In tegenstelling tot de overige partijvoorzitters was Weidmann in Nederland geboren en wel in 1899 te Kerkrade. Jagernath Lachmon was een advocaat die zijn studie bij de jurist De Miranda had afgerond. Lachmon werd voorzitter van de VHP en rekruteerde zijn kiezers vooral uit de districten Nickerie, Saramacca en Suriname. Dat hij zich tot deze districten moest beperken, was mede omdat het kiesstelsel de etnische opdeling van het land weerspiegelde en bevestigde.

Pengel en *Nieuw Suriname*

Begin jaren vijftig was Johan Adolf Pengel (1916-1970), beter bekend als Jopie Pengel, als journalist actief voor *De Volksstem*. Deze krant nam hij van Maurits Ramlakhan over. In *De West* van 18 januari 1951 gaf Pengel aan waarom hij eigenaar van *De Volksstem* wilde worden:

> "Tenslotte nam ik 'Volksstem' over, omdat de meeste bladen, die zich achter de Landsregering en de coalitie stelden, veel aan gezag hebben verloren, zodat er grote behoefte is ontstaan naast het grote dagblad 'De West' te trachten nog een gezaghebbend blad in het leven te roepen."

De Volksstem heeft die rol niet kunnen vervullen, want vanaf 1953 verscheen het blad niet meer. Dat kwam mede omdat Pengel zich meer was gaan toeleggen op het vakbondswerk en op het vergroten van zijn machtsbasis binnen de NPS.[7] Pengel bleef er echter naar streven een eigen krant te bezitten. Op zaterdag 9 oktober 1954 was het zover. *Nieuw Suriname*, dat op die dag feestelijk werd geïntroduceerd, kan als een voortzetting van *De Volksstem* worden gezien. De belangrijkheid van Pengel in de Surinaamse samenleving kan worden afgelezen aan de kopstukken die bij de feestelijke presentatie aanwezig waren: onder anderen de gouverneur en de voorzitter van de Staten, H.M.C. Bergen.

Pengel verklaarde dat *Nieuw Suriname* een zuiver commercieel orgaan zou zijn. Maar wie bekend was met de polemieken die Pengel ooit gevoerd had en zijn drang

4de JAARGANG — WOENSDAG 1 JULI 1953 — No. 274

DE VOLKSSTEM

VERSCHIJNT

ELKE WOENSDAG en ZATERDAG.

Advertenties: f 3.00 per vierkant. Vaste Abonné's f 1.50 en voor advertenties

Abonnementsprijs: Per kwartaal f 2. (bij vooruitbetaling) Het perse bedraagt 30 cent voor de Districten en voor het buitenland f 2.— Losse nummers 10 ct. per ex.

Red. en Adm. Timmermanstr. 16 — Tel. 3487-2261 | Redacteur Uitgever: J. A. PENGEL (Timmermanstraat 16) | Drukker: J. A. MAAMAY, Zwartenh.br.str. No. 1

Het onkruid aan de Oranjestraat woekert nog voort.

„De West" bereikt het peil van krankzinnigheid maakt geen onderscheid meer tussen leugen en waarheid.

Past haar oude afgezaagde methode toe te speculeren op de lichtgelovigheid van het publiek.

In wat zij in flagrante strijd met de waarheid nuchtere feiten noemt heeft „De West" in haar nummer van Maandag LI. haar toevlucht genomen tot zodanige verdraaiing van feiten dat de vraag, die velen zich reeds enige tijd stellen namelijk of er hier sprake is van een of andere ziekelijk verschijnsel thans geen vraag meer is. Het komt ervan, als men in zijn jeugd uit vrucht naar gewin zijn toevlucht neemt tot het plegen van allerlei onnatuurlijke handelingen.

Het zogenaamde geheime Lotex rapport.

„De West" tekent zich in deze kwestie op bijzondere wijze bij alle laakbare handelingen, die zij reeds onnoemelijk veel op haar geweten heeft, als zij er tenminste een bezit. Eerst komt haar grote lafheid en onoorlogheid om de uitdaging van de heer Rens Staten geheimen be treffende Lotex aan de heer Brakke te hebben bekend ge maakt in een partij vergadering uit te vechten voor de dag vreezende dat zij geen keus heeft in een algemene ledenvergadering tegenover de heer Rens, draait zij er om heen, zegt dood leuk dat de heer Rens de regels van het spel niet schijnt te kennen en voegt daaraan toe hoe de redactie van een onafhankelijke krant ter verantwoording geroepen kan worden op een vergadering van een politieke partij.

Deze naieve stelling verraad onmiddellijk het ziekelijk aspect.

Het allersterkste staaltje in deze is, dat terwijl de redacteur van „De West" dit zo zegt hij een beroep doet op alle leden van de N. P. S. fractie dit te bevestigen. Iedere kind voelt toch dat indien de boute bewering van de heer Findlay tegen de heer Rens was zoals zij voorliegt het een en ander in de N. P. S. fractie is gebeurd. De redacteur van „De West" zegt zelf dat hij lid is van de N. P. S. fractie en heeft de wetenschap die zo ge moen verdraait in zijn functie van lid van de N. P. S. fractie en van de N. P. S. opgedaan. Dus de redacteur van „De West" stelt zich op het standpunt dat hij zijn lidmaatschap van de N. P. S. en de N. P. S. fractie mag misbruiken voor spionnagediensten voor zijn krant. Deze mag publiceren en een mede fractie lid ten onrech te blameren, de N. P. S. fractie daarbij als getuige oproepen, maar prompt zeggen de N. P. S. moet zich er buiten houden, want ik ben redacteur van een onafhankelijk blad. Laat de heer Findlay toch ophouden om „De West" een onafhanke lijk blad te noemen. Iedereen weet dat „De West" die uit zui ver dorst naar meer en meer gewin zich verlaagd heeft tot een speelbal van koloniale agenten en grote ondernemin gen waarvoor zij behoorlijke zij het in de vorm van advertenties en een hoge koopsom van een pand met de strekking om haar te bevoordelen en zo haar tot andere voor Suriname en zijn bevolking, nadelige gedachten te brengen.

Wat wij van deze affaire mo gen zeggen is, dat zonder fractie geheimen naar buiten te breng gen, dat in deze zaak die val selijk door de redacteur van „De West" in de fractie was voorgebracht verschillende le den van de fractie, die heus niet gerekend kunnen worden tot de persoonlijke vrienden van de heer Rens hem een compli ment maakten voor zijn grote eerlijkheid in deze betracht. De fractieleider sloot zich spon taan daarbij aan. Overal echter verstoort satan, de oude listige slang wier verzenen zeer ze ker verbrijzeld zullen worden de rust, ook hier. Dit voorval vond plaats in de eerste maan den van het eerste zittingsjaar, nu ruim 2 jaar geleden. De frac tie achtte de goede trouw van de heer Rens bewezen. Ook hieruit kan de leser afleiden hoe veilig men in Suriname is indien zulke diepgezonken mis dadigers als „De West" iets in de melk te brokkelen hebben. Eigen methode.

Indien men een analyse van „De West" gedurende de laatste jaren zou maken dan kan men maar onze mening tot geen an dere conclusie komen dat deze ingebeelde schurk om de aan dacht van zich af te leiden de oude psychopatische methode van houd de dief terwijl zij zelf de dief is telkens weer tracht toe te passen. Wie zonder meer de ten onrechte geopende aan val tegen de heer Rens leest zou denken dat „De West", zij het dan slechts op dit gebied hui tengewoon eerlijk is. Lezers juist op dit gebied het achter geheimen komen ten koste van wat ook is de West een expert. Haast op alle kantoren probeert zij spionnen te zien te krijgen, die haar van geheime dossiers, en alles wat zij zoal van hun chefs opvangen op de hoogte moeten houden. Sidderde „De West" niet terwijl zij een ander met wie zij in een team moet werken niet toen zij zo schreef over de heer Rens, terwijl ook op dit gebied haar hand vuil van bloed is.

Meenen wij „De West" eraan herinneren hoe zij een ambte naar van het departement van Financiën aanzette geheime dos siers en rapporten haar ter in zage te overleggen, hoe zij da nig gebruik daarvan maakte om politieke tegenstanders te tref fen. Kent „De West" het geval van een dame wier vader in een afhankelijke positie verkeert, die door „De West" was aange zet geheime stukken op een geu vernementskantoor te stelen en in handen van „De West" te spelen. Hoe gewetenloos handel de „De West" toen de dame weigerde en haar directe chef mededeelde. Lezers in ambte lijke kringen zijn deze feiten bekend. Wij souden de namen van de betrokken ambtenaren kunnen noemen. In hun belang doen wij dat voorlopig niet. Iedereen weet in die kringen van de hoogste tot de laagste dat „De West" op alle kantoren haar spionnen tracht te krijgen. Dit is niet alleen in ambtelijke maar ook bij particulieren het geval. En zo wordt ons land door de toorwicht de psychopast, de slang „De West" bij voortduring onveilig gemaakt doch haar dagen zijn geteld.

Da volk, die joe de kossie no kan potti stem gi joe.
N.P.S. nanga dem troe voorman vo hem de wan naga da volk,
vo da hede na Datra Kletter, da candidaat vo N.P.S. nomo moe kom,
hem no go liebie oen nooitie

Een vijand van de Arbeiders zaak en de N. P. S.

Wie gevolgd heeft wat „De West" zoal vooral de laatste twee maanden heeft uitge spookt zal ondanks de zijwegen die „De West tracht te bewen delen het met ons eens zijn, dat haar kennelijke bedoelingen in deze zijn de arbeidersbeweging in Suriname die sterk opkomt in Suriname die sterk opkomt te tanld. Toen wij begonnen met de reorganisatie van de vakbe weging wisten wij dit doordien een voornaanstaande persoon in dit land ons vroeg voor een en derhoud. Bij dit onderhoud deelde hij ons mede dat hij vele zaken die wij met zulk vuur naar voren brachten afkeurde Aan de andere kant zeide hij meent hij bewondering hebben voor onze pushing power en onze eerlijke bedoeling. Ande ren, zo verzeilde hij, in het bij zonder „De West" hadden hun politieke positie gegeven door het volk misbruikt om zich vet te mesten. Hij vervolgde met ons in de nieuwe zaak namelijk de vakbeweging „De West" scherp tegen ons zouden krij gen aangezien zij maandelijks bepaalde bedragen ontving daar voor. De heer Rens kreeg ook een wenk.

Vanwaar al het geld van „De West" komt. Zijn zegsman ver telde hem zie je niet hoeveel huizen „De West" koopt, druk kerij, linotypemachines, enz. Jij bent de domme man. Om kort te gaan wij waren voorbereid dat „De West" niets ongemoeid kon laten de vakbeweging te gaan omdat zij behoorlijk daar voor betaald word. Daarom we zen wij telkens weer in elke ver gadering de werknemers er op, dat zij hij de ontwikkeling, die de vakbeweging zou meemaken konden rekenen op groot ver zet. Zowel in bestuursvergade zingen van de Moederbond als in andere vergaderingen en van bonden aangesloten bij de M. bond deden wij dit. Wij doelden daarbij hoofdzakelijk op „De pogingen die de redacteur van „De West" door soetgefluit heeft aangewend om de Moeder bond en Bonden aangesloten bij de Moederbond door onder gronds gewroet te verdelen zijn in die kringen overhekend. Toen dit mislukte begon „De West" die het bloedgeld daar voor ontvangt een openlijke aanval eerst tegen Pa Lem, ter wijl hij tegelijkertijd zich druk bezig hield met de interne zaken van de Moengo Mijnwerkers Bond. Zij greep de kwestie Dest dankbaar aan en stelde al les in het werk elke andere op lossing te voorkomen en Dest de gevangenis in te werpen. Hij wist dat Dest en van de meest geschikte bestuursleden van de Moengo Mijnwerkers Bond was en de bond tengevolge daarvan een gevoelige klap kon krijgen. Gelukkig dat de grote meer derheid van de leden van de Moengo Mijnwerkers Bond haar duistere bedoelingen door zag zodat het duivels plan hatev zijds de kwestie Dest aan te grij

De Volksstem, nummer 274, woensdag 1 juli 1953, met een artikel gericht tegen *De West* van David Findlay. Collectie Persmuseum, Amsterdam

Drukkerij Nieuw Suriname. © Foto Hans Breeveld

naar een persorgaan om zijn tegenstanders van repliek te dienen, wist dat deze belofte enkel loze woorden zouden blijven. Pengel werd behalve eigenaar ook hoofdredacteur van de krant, terwijl een ander NPS-kopstuk, Just Rens, zich met het zakelijke gedeelte bezighield. Toen Rens kort daarop brak met de krant, was Pengel de enige eigenaar. De krant werd gedrukt in de drukkerij van Mac May, Eben Haëzer, die op de hoek van de Zwartenhovenbrugstraat en de Wagenwegstraat stond. Daar waren ook de redactie en administratie gevestigd. De meeste artikelen schreef Pengel zelf. Uit Nederland kwam wekelijks een bijdrage van Eugène Gessel.[8] Redacteuren waren George Febis en George Deul, een onderwijzer met een brede maatschappelijke belangstelling. De administrateur was André Lisse, een bekende boekhouder in Suriname, die jarenlang een eigen boekhoudersopleiding had. Norine Augustuszoon was administratief medewerkster en Paul Augustuszoon manusje-van-alles. Zij waren schoonzus en schoonbroer van Jopie Pengel. Allen waren dus familie of goede vrienden van Pengel.

Nog geen vijf maanden na de verschijning van *Nieuw Suriname* was deze krant volgens Pengel de best verkochte.

> "Met een vaste oplaag van 5200 heeft Nieuw Suriname kans gezien om binnen slechts 5 maanden de grootste oplaag in Suriname te hebben. Indien de capaciteit van onze drukpers het toeliet, waren wij reeds lang de 6000 gepasseerd. Vroeger had het dagblad 'De West' met 4000 de grootste oplaag. Deze oplaag is volgens bekomen inlichtingen teruggelopen tot tussen de 3000 en 3600."[9]

Johan Adolf (Jopie) Pengel.

Pengel had hiermee de machtspositie van *De West* aangetast. Dit werd door *De West* niet weerlegd.

De belangstelling voor Pengels krant nam enorm toe met het verschijnen van een artikelenreeks in de maanden april tot juni 1955, waaruit de conclusie kon worden getrokken dat Pengel een autobiografie wilde schrijven. Het catastrofale verlies van de NPS bij de algemene verkiezingen van 1955 in Paramaribo zag hij waarschijnlijk als geschikt punt om zijn politieke activiteiten te evalueren. Het eerste artikel verscheen onder de kop 'Mijn politieke leven', maar deze aanhef veranderde vanaf het tweede artikel in 'Mijn politieke ervaringen'. In deze artikelenreeks liet hij geen twijfel bestaan over zijn sympathieën en antipathieën voor medepolitici. Leo Eliazer, toen de bekendste vakbondsleider van Suriname, tevens politicus, werd opgevoerd als grappenmaker en als drenkeling, P.A.R. Kolader, minister van Sociale Zaken, als de man van vragen en dubbelhartigheid, F.H.R. Lim A Po, oud-voorzitter van de NPS, als een bezielende figuur, J.A.E. Buiskool, de oud minister-president die zeer tegen de zin van Pengel voorzitter was van de Surinaamse delegatie naar de tweede Ronde Tafel Conferentie, als hinderlijk en opdringerig, terwijl William E. Juglall, oud-minister en gezaghebbend Hernhutter van Hindostaanse afkomst in de NPS, als een trouwe NPS-er werd geportretteerd.

Pengel trok in zijn krant fel van leer tegen vermeende tegenstanders die, zoals hij het noemde, "een economische knechting van de arbeiders" voor ogen hadden. Ook zij

1ste JAARGANG PRIJS 10 CENT WOENSDAG 16 MAART 1955 No. 133

NIEUW SURINAME

Surinaams Nieuws- en Advertentieblad

ADVERTENTIE TARIEVEN
Per vierkant f 3.30
Voor verdere inlichtingen wende men zich tot onze Administratie

Verschijnt: des DINSDAGS, DONDERDAGS & ZATERDAGS op MAANDAG, WOENSDAG & VRIJDAG 's morgens

ABONNEMENTSPRIJS
Per kwartaal bij voorafbetaling
Franco ... f 3.90 met bulletin
Districten ... f 4.75
Halfjaarlijks ... f ...
Losse nummers ... f 0.10

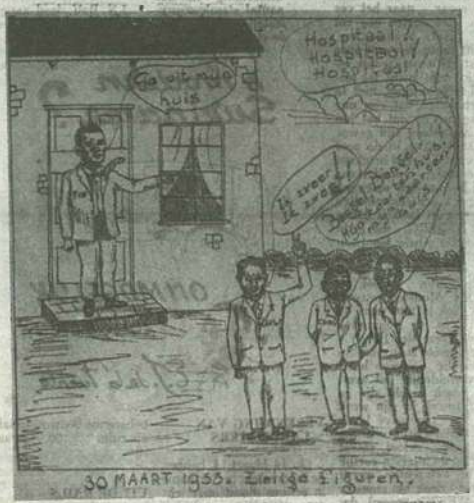
Red. en Adm. Zwartenhovenbrugstraat No. 1 Tel. 2005 P. O. B. 600
Hoofdredacteur—Uitgever J. A. PENGEL
Administrateur A. E. LISSE
Drukker: J. ILLIG Zwartenhovenbrugstraat No. 1

Het Monster „De West"

Minister Ensberg thans het Mikpunt

Het dagblad „de West" is de laatste tijden zo ontaard, dat gerust gesproken kan worden van een monster, dat Suriname bedreigt en het is dit monster dat bestreden moet worden, wil men een goede geest van saamhorigheid in dit land hebben. Zegio zijn in het nog jongst achter ons liggende verleden de slachtoffers van dit monster dat Suriname al enige jaren bedreigt. Dit monster heeft gedurende die jaren en zelfs nu nog, terwijl zijn laatste dagen naderen niets en niemand ontzien. Hele groepen der bevolking werden tot in diatgene wat hen heilig is door dit monster bezoedeld of vergiftigd, noem die groepen maar op en het einde is niet te vinden Rooms Katholieken, de Evangelische Broederge meente van wie „de West" eens beweerde, dat zij haar principes prijs geeft als het om de dubbeltjes gaat Ja, zo schreef zij in de schoolkwestie van Tama redjo in de Commewijne.

Over de wijze waarop alles wat Rooms Katholiek was, werd afgebroken en wel dagelijks onder vet druk behoeven wij niet eens te spreken, aangezien dit als algemeen bekend kan worden beschouwd. Als een dolle ging zij ook te keer tegen alles wat Nederlands was. In een openbare vergadering in Bellevue zeide haar hoofdredacteur dat hij speciaal uit Aruba naar Suriname was teruggekeerd ...om de Hollanders uit dit land te jagen." Groot is onze verzameling om dit alles met citaten en caricaturen uit de West zelf te staven. Alsof al het voorgaande niet erg genoeg was, viel dit monster alle bevolkingsgroepen die dit land bewoonden als het maar in zijn kraam te pas kwam aan. Toen in 1946 onder leiding van Mr. F. Lim A Po een delegatie naar Nederland vertrok om voor de autonomie van Suriname te pleiten en er stemmen opkwamen, dat ook de boslands creolen een vertegenwoordiger daarin moesten hebben, werden ook onze arme boslandscreolen op grove wijze aan de kaak gesteld. De boeren, die hier in ons land als zeer rustige burgers bekend staan, kregen ook hun deel toen de heer A. van Brussel, van de toenmalige Agrarische Partij, tezamen met de heer Judel opkwam voor het Algemeen Kiesrecht. In ons Ochtend nummer van gisteren publiceerden wij reeds een caricatuur uit de West, welke de kennelijke bedoeling had, de boeren belachelijk te maken. Het monster „de West" in haar dolheid ging verwoed voort. Zo moesten ook niet zo lang geleden de Chinezen het ontgelden, alles wat Chinees was mocht niet in Suriname komen. De Hindostanen worden voorgesteld als een groot gevaar voor dit land, terwijl De W. achteraf en nu openlijk coquetteerde met vooraanstaande Hindostanen en degenen onder de bevolkingsgroepen, die om de ... een of andere reden voor zijn gemeen..spel bruikbaar waren, Wie..her innert zich niet nog zo helder voor de geest,..hoe..de Indonesiers onder leiding van haar e.g. huidige „vriend" SOEMITA ..en Parkette werden beschuldigd van misdrijven tegen de openbare orde, rust en veiligheid in de districten. ...Inderdaad was geen en

„MANICHAND's INVENTARIS OPRUIMING"
van 26 Februari tot 19 Maart

GEBLOEMD PERCALE	92 cm breed in 60 frisse patronen	fl. 0.38 per 69 cm
PYAMASTREPEN	92 cm breed	0.44 „ „
WIT POPLIN	sun forized & mercerized 100 cm breed	0.60 „ „
BLAUW DRIL	wasecht ... breed ... 1.25 nu	0.98 „ „
Gestreept TROPICAL SUITING	... breed ... 2.25	1.34 „ „
Effen	... Engels fabrikaat ...	2.— „ „

J. MANICHAND en ORANJE BAZAAR
MAAGDENSTRAAT Hoek Zwartenhovenbrug- en Prinsenstraat

Nieuw Suriname, nummer 133, woensdag 16 maart 1955, met een artikel tegen *De West* van David Findlay. Collectie IISG

die volgens hem oude koloniale verhoudingen nieuw leven wensten in te blazen, moesten het ontgelden. *Nieuw Suriname* deed uiteindelijk dienst om de arbeiders, later alle personen die politiek actief waren, erop te attenderen dat hun belangen bij regeringen waar de NPS geen deel van uitmaakte, niet gewaarborgd waren. Ook werd de krant, waar nodig, gebruikt om het klimaat te helpen creëren voor een algemene staking waaruit politiek voordeel kon volgen voor Pengel en zijn partij. Toen Pengel in 1963 minister-president werd, ging het met de krant bergafwaarts. Pengel, die het leeuwendeel van de artikelen zelf schreef, was daartoe vanwege tijdgebrek niet meer in staat. Hoewel de verhouding tussen Gessel en Pengel sinds de tweede Ronde Tafel Conferentie van 1954 verstoord was, schreef Gessel tot 1956 voor *Nieuw Suriname*. De krant bestond vanaf midden jaren zestig hoofdzakelijk uit buitenlandse berichten en advertenties, die in aantal sterk afnamen. En zo kwam er langzaam maar zeker een einde aan *Nieuw Suriname*.[10]

Onze Tijd: fulmineren als devies

Het weekblad *Onze Tijd*, dat van 1955 tot 1979 verscheen, had als redacteur-uitgever Nafis Mozart Isidor Haagstam. Het blad was vanaf de oprichting tot het eind een eenmansbedrijf. Alleen de vrouw van Nafis stond hem van tijd tot tijd bij. Haagstam had een opvallend kritische pen, die het midden hield tussen sarcasme, venijn en hartstocht. Bij het bekritiseren van zijn tegenstanders was het in acht nemen van fatsoensnormen niet zijn eerste prioriteit.

Haagstam was op zijn twintigste begonnen met het schrijven van gedichten en artikelen voor dagbladen. Hij werkte bij C. Kersten & Co., de handelszaak die was opgericht door de Evangelische Broedergemeente, en schreef tegelijkertijd voor het blad *De Banier van Waarheid en Recht* onder redactie van P.A. May. Tevens verzorgde hij de rubriek 'Uit de rechtszaal' van *De West* onder leiding van William Kraan.[11] Vanwege lepra heeft hij jaren in de leprozerie Bethesda moeten doorbrengen.

Het belangrijkste doelwit van Haagstams scherpe pen was de Nationale Partij Suriname (NPS). Opvallend was dat Haagstam steeds aanhanger was van een partij of een partijcombinatie, waarvan de voormannen uit de NPS waren getreden en felle kritikasters waren geworden van hun voormalige partij. Zo was hij eerst aanhanger van het Eenheidsfront, een in 1955 opgerichte politieke bundeling tegen de samenwerking van de NPS en de VHP, en daarna van de Progressieve Nationale Partij (PNP). In Haagstams aanvallen op de NPS moest vooral Jopie Pengel het ontgelden, die zowel NPS-voorzitter als premier was. Deze combinatie van functies was Haagstam een doorn in het oog: 'NPS-voorzitter wil premier helpen, maar politicus Pengel verknoeit non stop', kopte hij.[12]

Op 11 juni 1966 verscheen in het Nederlandse weekblad *Vrij Nederland* een interview van de journaliste Bibeb met premier Pengel. Het artikel begon als volgt: "Premier Pengel sloeg zijn armen om me heen en drukte me tegen zijn kolossale borst en buik die tot m'n verrassing lekker zacht waren."[13] Volgens de Surinaamse politicus was deze manier van groeten in zijn land gebruikelijk. Haagstam reageerde met de kop: 'Premier Pengel omhelsde een vrouw en zakte door de knieën in een interview', om te vervolgen:

> "Op zijn Surinaams groeten, zeide de premier. Men houde het ons ten goede dat wij dit tegenspreken. In Suriname groet een vreemde heer uit de kringen waar men gewoon is correct te

ONZE tijd
ONAFHANKELIJK SURINAAMS WEEKBLAD
Gevaarlijke handigheid
Zaak Vervuurt voor de rechter
P.S.V. is er wat?
Albert Schweitzer
Sinalco
VERSE VRUCHTEN
Olympia
Handelsinstituut „Paramaribo"
TRACTION HI-MILER
GOODYEAR
PARBO BIER
Brewery Fresh.
PARBO POWER STOUT

Onze Tijd, nummer 231, zaterdag 7 november 1959 Collectie Persmuseum, Amsterdam

groeten, een vreemde dame niet met tegen borst en buik aandrukken, ook al beleefd (sic) ze dan het verrassend zachte volgens eigen zeggen."[14]

Dat objectiviteit voor Haagstam geen richtsnoer was, blijkt bijvoorbeeld uit zijn optreden op de perstribune tijdens Statenvergaderingen. *De Ware Tijd* bracht dit in herinnering na zijn overlijden op 18 maart 1980:

"Wij herinneren ons bijvoorbeeld een felle strijd in het parlement tussen de NPS-fractie en de toenmalige premier dr. Johan Ferrier. Haagstam zat op de perstribune luid mee te doen en bestond het zelfs op een goed moment te menen de premier aan een argument te moeten helpen. Dringend riep hij naar de regeringsleider: 'Johan, Johan, zeg ze...'"

De Ware Tijd: het streven is onpartijdigheid

De bestaande kranten waren na de Tweede Wereldoorlog politiek gebonden. Daarnaast waren alle grote kranten middag- of avondbladen. Fernand L. de Rooy, die in 1949 vanuit de Nederlandse Antillen terugkeerde naar Suriname, maakte in 1949-1950 het eerste, toen nog gestencilde Surinaamse ochtendblad: *Reveille*. In 1952 werd De Rooy hoofdredacteur van *De Tijd* (1952-1957). Deze krant kende een oplage van ongeveer vierduizend; bij bijzondere gelegenheden werd dit verdubbeld.[15] Ook was De Rooy hoofdredacteur van *De Nieuwe Tijd* (1956-1960).

Celsius Tjong A Kiet en Cyrill Jong Tjien Fa begonnen op hun beurt in 1957 het dagblad *de Ware Tijd*. De eerste was journalist geweest bij *Het Nieuws*, *Reveille* en *De Tijd*, terwijl de laatste journalistiek had gestudeerd in Amerika met als specialisatie fotografie. Zij wilden een neutrale krant uitgeven als tegenhanger van de sterk gepolitiseerde pers; vandaar de naam, die een reactie lijkt op de beide titels van De Rooy. De initiatiefnemers wilden door objectievere berichtgeving een alternatief bieden voor de twee grote kranten van die dagen, *De West* en *Suriname*. De hoofdredacteuren van deze dagbladen hadden een uitgesproken politieke signatuur, georiënteerd op de NPS. Met de komst van *de Ware Tijd* was er voor het eerst sprake van een formele splitsing tussen uitgever en hoofdredacteur, waardoor de weg was ingeslagen naar een grotere journalistieke onafhankelijkheid.

Een naam die onlosmakelijk verbonden is aan *de Ware Tijd*, is die van Leo Morpurgo. Ruim 35 jaar heeft hij als hoofdredacteur leiding gegeven aan deze krant en heeft hij als geen ander het gezicht van *de Ware Tijd* bepaald. De familienaam Morpurgo is nauw verbonden met het krantenbedrijf in Suriname. In 1848 richtte Izak Moses Morpurgo, de overgrootvader van Leo, het *Koloniaal Nieuwsblad* op dat in 1871 de titel *Suriname* kreeg. Na het overlijden van Izak Morpurgo zetten zijn erven, onder wie zijn zoon David (D.S.G.), de krant voort. Na Davids overlijden werd de krant in 1909 gekocht door Harry J. van Ommeren. Het blad zou tot in 1971 blijven bestaan. De laatste hoofdredacteur was Percy Wijngaarde.

In 1943 richt Alfred Morpurgo, zoon van David en vader van Leo, *Het Nieuws* op. Leo stond op het punt een opleiding voor advocaat te gaan volgen, maar zijn vader vroeg hem te helpen bij de krant. Leo had niet veel keus, want iedereen die zijn medewerking aan de krant had toegezegd zat onder de wapens. De Tweede Wereldoorlog woedde in alle hevigheid. *Het Nieuws* had een abonnement op het persbureau Associated Press (AP), een noviteit in die dagen. Leo begon als vertaler van deze persberichten, haalde zijn LO-akte Engels en bracht het zelfs tot correspondent van

dit prestigieuze persbureau. Toen zijn vader Alfred Morpurgo in 1958 minister werd, nam Leo de leiding van *Het Nieuws* over. Een meningverschil tussen Leo en zijn vader over de voortzetting van de krant leidde ertoe dat Leo de krant verliet. Dit betekende het einde van *Het Nieuws*.

Kort hierna werd Leo Morpurgo door Tjong A Kiet en Jong Tjien Fa gevraagd om hoofdredacteur van *de Ware Tijd* te worden. Dat is hij gebleven tot in 1996. (Nita Ramcharan volgde hem in dat jaar op, waarmee ze de eerste vrouwelijke hoofdredacteur van een modern Surinaams dagblad was.) Morpurgo kon zich vinden in de ongebonden koers van de krant en heeft die geconsolideerd. "Mijn leidraad is om zo objectief mogelijk journalistiek te bedrijven. De berichtgeving moet zo nauwkeurig mogelijk (waarheidsgetrouw) zijn. De lezers mogen de geloofwaardigheid van de krant nooit in twijfel trekken," zo verwoordde hij jaren later zijn credo.[16]

Toen Leo Morpurgo bij *de Ware Tijd* kwam, was de enige verslaggever van de krant Johan Sno. Dat betekende dat de hoofdredacteur en Sno op pad moesten om nieuws te zoeken. Het nieuws werd gehaald bij het parlement (Statenvergaderingen), in de rechtszaal, op het politiebureau en op straat, waar men de nieuwtjes opving of tegen het lijf liep. Morpurgo constateerde een groot verschil tussen de oprichting van kranten in Suriname en die in de Nederlandse Antillen en Guyana:

> "In de Nederlandse Antillen en Guyana werden de kranten door Europeanen opgericht. Zij hadden meer geld en know-how en daarom waren kranten in Curaçao en Guyana professioneler van opzet en moderner. De oprichting van de kranten in Suriname was een puur Surinaamse aangelegenheid. Wij moesten via vallen en opstaan leren wat journalistiek is. Een goed voorbeeld is het verslaan van de vergaderingen van de toenmalige Staten van Suriname. Deze verslagen werden integraal in de krant gepubliceerd, in plaats van alleen verslag te doen van interessante onderwerpen. Als de begrotingsbehandeling bijvoorbeeld op 31 januari was afgesloten, werden de verslagen nog tot eind februari in de krant gepubliceerd."

In de kranten uit de Caribische regio zag Morpurgo dat het anders kon en moest. Zo bleek dat de kranten in Trinidad alleen interessante items van de parlementsvergaderingen publiceerden. Morpurgo blikte in 2003 in een interview terug: "Niets wisten we van journalistiek." Hij leerde uit boekjes over zaken als hoor en wederhoor toepassen en de compositie van artikelen. Omdat de andere kranten zo gekleurd waren in hun berichtgeving, stelde Morpurgo de eigenaar en uitgever van *de Ware Tijd* voor om een objectief blad te maken waarin mensen konden geloven. "De krant bevatte voortaan alleen feiten, zelfs een redactioneel commentaar kon er niet af. De objectiviteit legde ons geen windeieren," vertelt Morpurgo trots. "De oplage schoot omhoog naar 45.000."[17]

In *de Ware Tijd* stonden rubrieken als 'Uit de rechtszaal', verslagen van Statenvergaderingen en 'Mamantin Torie' (ochtendverhalen door Frits Heinze), waarin volksvrouwen werden opgevoerd die het nieuws van de dag in het Sranan Tongo en het Nederlands bespraken. Met dit lokale, laagdrempelige nieuws onderscheidde de krant zich van de concurrent. Foto's van pasgehuwden en reportages over misdrijven in Suriname bleken in brede lagen van de bevolking aan te slaan. *De Ware Tijd* bleef dan ook lange tijd het grootste dagblad van Suriname. Aan het eind van onze periode, in 1976, waren de oplagecijfers van de vijf toen verschijnende dagbladen als volgt: *de Ware Tijd* 9.000, *De West* 7.000, *de Vrije Stem* 6.000, *Njoen Sranan* 1.000 en *Aktueel* 1.000.[18]

Vrije Stem: vernieuwend opinieweekblad

In december 1959 keerden drie ambitieuze jonge Surinamers uit Nederland terug naar hun geboorteland. In Nederland waren ze benaderd door het waarnemend hoofd van de Regeringsvoorlichtingsdienst in Suriname (RVDS), Werner Joseph. Hij sprak met hen af dat Eugène Th. Waaldijk, die journalistiek had gestudeerd, fungerend hoofd van de dienst zou worden. Rudy Bedacht, die een MO-akte Nederlands bezat en vervolgens journalistiek had gestudeerd aan de Gemeentelijke Universiteit in Amsterdam, zou het radiogebeuren van de dienst coördineren. Frits Pengel ten slotte, die filmregie in Amsterdam en Italië had gestudeerd, zou de supervisie krijgen over tv en film. Na terugkeer bleek dat Joseph zonder een duidelijke reden daarvoor op te geven de gemaakte afspraken niet wenste te honoreren. De drie journalisten richtten een brief aan de regering. Er werd een commissie ingesteld om de zaak te onderzoeken. Besloten werd de drie te ontheffen van hun taak en vervolgens te ontslaan.

Het meningsverschil tussen de drie mediawerkers en de Nederlander Joseph was voldoende aanleiding voor de Nationalistische Beweging Suriname om een openbare vergadering te beleggen. De vergadering had als doel protest aan te tekenen tegen Nederlanders op belangrijke posten. Na het bericht over het ontslag van de journalisten verklaarde de beweging de kwestie niet meer in het openbaar te zullen behandelen, maar tot ondergrondse activiteiten te zullen overgaan om Joseph als waarnemend hoofd van de RVDS af te zetten.[19]

De ontslagen Frits Pengel benaderde zijn neef Jopie Pengel, die als fractieleider van de NPS de invloedrijkste politicus van Suriname was. Jopie Pengel gaf de garantie dat de zaak opgelost zou worden. Neef Frits kreeg nog als tip mee: "Je moet *Nieuw Suriname* lezen. Dat is het eerste wat Emanuels doet als hij op kantoor komt." Tot grote verbazing van Frits Pengel en kennelijk ook van premier Emanuels stond de volgende dag in Jopie Pengels lijfblad *Nieuw Suriname* dat de bij de RVDS ontslagen medewerkers door de minister-president zouden worden ontvangen. Geen van beide partijen was op dat moment op de hoogte van zo'n afspraak. Maar enkele dagen later werden de drie journalisten inderdaad door Emanuels uitgenodigd voor een onderhoud. Ze kregen eerst één maand wachtgeld en vervolgens werden ze op basis van een arbeidsovereenkomst weer in dienst genomen.[20]

Omdat er voor hen geen plaats meer was op de RVDS, besloten de drie tot de uitgave van een krant. Op zaterdag 2 april 1960 verscheen het eerste nummer van het weekblad *Vrije Stem*. In het hoofdartikel stelde de redactie onder de kop 'Nieuwe maatschappelijke kommunikatie':

> "Suriname verkeert in een belangrijk stadium van ontwikkeling en opbloei. Allerwegen spitsen de nationale krachten zich toe op het ene doel: vergroting van de welvaart. Op grond van een publitische (sic) studie komt men tot de conclusie dat de behoefte aan een universeel weekblad in ons land groot is."

De krant liet een nieuwe wind door Suriname waaien. Ook de indeling was vernieuwend. Zo bevatte pagina 2 een overzicht van de binnenlandse gebeurtenissen. Op pagina 3 waren artikelen te vinden waarin het commentariërende en beoordelende accent centraal stond. Op pagina 4 stond de rubriek 'Blik op de wereld'. Voor het eerst werd in deze krant door Surinamers een gedegen analyse gegeven van het binnen- en buitenlandse nieuws. De Surinaamse krantenlezer was tot dan toe slechts vertrouwd met

het politiek commentaar. Verder kende de krant onder meer een rubriek 'Wetenschap en techniek', een speciale cultuurbijlage, een handels-economische bijlage, rubrieken voor de vrouw en voor het kind, kunstagenda's en boek- en filmbesprekingen.

Ontluikende Surinaamse literatuur

De jaren vijftig en meer nog de jaren zestig staan bekend als de periode van de ontluikende Surinaamse literatuur. De voedingsbodem was veelal het Surinaams nationalisme, dat een belangrijke prikkel bleek voor jonge Surinamers om zich literair te gaan uiten. Veel schrijvers en dichters waren lid van de nationalistische beweging of hadden daar een affectieve band mee. In 1957 kwam de onderwijzer en bibliothecaris Henri de Ziel, beter bekend onder zijn pseudoniem Trefossa, uit met de eerste in het Sranan geschreven dichtbundel onder de treffende naam *Trotji* (Aanhef). Er volgden velen, zoals R. Dobru, Shrinivási, Thea Doelwijt, Rudy Bedacht (onder het pseudoniem Corly Verlooghen) en Benny Ooft.

Interessant voor de visie op de vrije meningsuiting was het gedicht dat de *Vrije Stem* opnam toen de dichter/schrijver R. Dobru in 1970 de toegang tot Curaçao werd ontzegd. De regering van de Nederlandse Antillen was bang dat Robin Ravales, zoals R. Dobru eigenlijk heette, het ontluikende Surinaamse nationalisme naar de Nederlandse Antillen zou overbrengen. Geboeid werd hij naar Suriname teruggezonden. Dit was aanleiding voor Rudy Bedacht om onder de titel 'Dichter in boeien' het volgende gedicht voor Dobru te schrijven:

Zij sloegen hem in boeien
nog vóór hij werd gehoord
Zo vrezen zij al eeuwen
de macht van het vrije woord

Zo bouwen zij hun vrijheid
op willekeur en hoon
Maar krijgen van het volk
eens hun wel verdiende loon.[21]

Een opleiding voor journalisten

De oprichters van de *Vrije Stem* wilden niet slechts een krant uitgeven, maar ook beginnen met een journalistenopleiding. Op 8 april 1960, binnen een week na het van start gaan van het blad, bood Eugène Waaldijk samen met C. Jong Tjien Fa een plan aan de minister van Onderwijs en Volksontwikkeling aan. Zoals de volgende dag in de *Vrije Stem* te lezen viel, omvatte het plan een opzet van het curriculum, de toelatingseisen, de eindexamencriteria, de beroepen waarvoor werd opgeleid, en de studiegelden. Onder de beoogde docenten bevonden zich vele prominente academici van die dagen: E.Th. Waaldijk (hoofdvak publicistiek), C. Ooft (staatsrecht en staatsinrichting), A. Karamat Ali (inleiding in de rechtswetenschap en internationale rechtsbetrekkingen), H. Rijsdijk (economie), E. Tjoe Ny (sociologie) en mevrouw A.J. Waaldijk-Feitsma (Nederlandse taal- en letterkunde). Als lectoren voor het hoofdvak publicistiek zouden optreden F.J. Pengel (film- en televisiewezen) en R. Bedacht (pers- en radiowezen).

In een advertentie werden geïnteresseerden opgeroepen zich in te schrijven voor deze opleiding. Maar in de *Vrije Stem* van 28 mei 1960 werd gemeld dat de Academie voor Publicistiek geen doorgang zou vinden. Minister Alfred Morpurgo, zelf een voormalige krantenman, had de benodigde goedkeuring en de gevraagde subsidie niet willen verlenen. De minister had er aanstoot aan genomen dat de plannen al gepubliceerd waren, voordat hij zich erover had kunnen buigen. Maar ook voor de toekomst

wenste hij de instelling niet voor subsidie in aanmerking te laten komen: "De opzet van deze Akademie is namelijk voor mijn departement onaanvaardbaar."[22]

Twintig jaar later, op 18 mei 1981, kwam binnen de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs dan toch een opleiding voor journalisten in Suriname tot stand, nu in het leven geroepen door andere initiatiefnemers.

De *Vrije Stem* in andere handen

De oprichters van de *Vrije Stem* hielden het als uitgever niet lang vol. Op 9 oktober 1961 verscheen de laatste krant onder hoofdredactie van Eugène Waaldijk. De uitgave was enkele weken daarvoor al onderbroken geweest vanwege "technische en andere problemen". De verhoogde exploitatiekosten bleken tot de 'andere problemen' te behoren. Per 14 oktober 1961 werd Wilfred Lionarons de nieuwe uitgever en tevens hoofdredacteur.[23] Lionarons was tot 1959 directeur van de AVROS geweest, het eerste radiostation van Suriname. Later werd hij de eigenaar van Radio Paramaribo (Rapar). Onder Lionarons werd de *Vrije Stem* in januari 1969, tijdens de grote staking tegen de regering-Pengel, een dagblad.

De meeste journalisten en commentatoren die aan de krant verbonden waren, gaven er na korte tijd de brui aan. Een uitzondering was Eugène Gessel die gezaghebbende analyses bleef maken. De *Vrije Stem* onderscheidde zich ook na de overname van de overige kranten door steeds deskundige journalisten aan te trekken. Zo handhaafde ze het oorspronkelijke concept van diversiteit en van deskundige analyses van nationale en internationale gebeurtenissen. Maar Wilfred Lionarons schreef ook zelf. "Als het moet kan ik de hele krant alleen volschrijven," placht hij vaak tegen zijn medewerkers te zeggen. Bovendien kon hij ook uitstekend de drukpersen bedienen.

Opvallende nieuwkomers in het redactieteam waren Bennie Ooft en Henk Herrenberg, twee jonge en gemotiveerde journalisten. Ooft, die alom lof genoot vanwege zijn schrijfstijl, was ook een verdienstelijk auteur van korte verhalen en tevens lid van de schrijversgroep Moetete. Herrenberg had journalistiek gestudeerd in Algiers en zat in het hoofdbestuur van de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR). De oproep van Che Guevara na de coup in Algerije in 1966 aan jonge studenten tijdens een meeting aldaar om naar hun landen van oorsprong terug te keren, inspireerde Herrenberg tot de terugkeer naar Suriname. Hij zag het als zijn taak bij het volk belangstelling te wekken voor internationale vraagstukken. Daar leende de *Vrije Stem* zich goed voor.

Overeenkomstig de naam van de krant wilde Lionarons een zo vrij mogelijke stem laten klinken. Deze houding bracht hem enkele keren voor de rechter. Op 15 juni 1972 werd hij vrijgesproken in een strafklacht van minister Harry Sharuh Radakishun. De minister voelde zich in zijn goede naam en eer aangetast door artikelen over de suikerimport in de *Vrije Stem* van 25 en 26 mei 1972. Op 5 februari 1976 werd Lionarons veroordeeld tot een geldboete wegens belediging van het hof. Hij had in zijn krant van 10 januari 1976 de argumenten in een vonnis van het hof tegen een notaris "flodderig, ondeugdelijk en armzalig" genoemd.[24]

De West: scherpe politieke commentaren

Het in 1909 van start gegane dagblad *De West* is de oudste nog bestaande krant van Suriname. In deze periode was duidelijk merkbaar dat hoofdredacteur David Findlay in de politiek zat. Het meest in het oog springend was zijn rubriek 'Korte kommen-

Vrije Stem

WROKOMAN

EDITIE

WOENSDAG 22 JANUARI 1969 — No. 417

VOLHOUDEN

Nationale helden in Onderw.

Stakende leraren:

Erop of Eronder

Niet Bang voor Intimidatie van Regering

Hervormde Kerk bedreigd met intrekking subsidie

TE KOOP

FLASH

Een ware nationale daad is een VERZEKERING bij DE NATIONALE

Gravenstraat 3 Tel. 3400 en 4826

Alle schadeverzekeringen

Vrije Stem, Wrokoman Editie, nummer 417, woensdag 22 januari 1969. Dit is de eerste nummer van de Vrije Stem als dagblad. Collectie IISG, Amsterdam

taren'. Deze verscheen van april 1963 tot maart 1967 en kan gezien worden als een voortzetting van de rubriek 'Kritische opmerkingen en vragen'. Hierin ventileerde Findlay dagelijks zijn mening over al dan niet vermeende wantoestanden. Het was vooral zijn persoonlijke rivaal Jopie Pengel die het moest ontgelden. De hoofdredacteur van *Onze Tijd*, Nafis Haagstam, eveneens een geduchte tegenstander van Pengel, vond dat Findlay het soms te gortig maakte. Hij ervaarde het als vreemd de meningen van de parlementariër Findlay aan te treffen in een journalistieke rubriek. "Jarenlang etaleert hij daarin wat hij nalaat in het parlement aan te snijden."[25]

De Nederlandse journalist van Surinaamse afkomst Sig.W. Wolf typeerde Findlay als volgt:

> "In zijn krant hakt hij dagelijks in de rubriek 'Kritische (sic) kommentaren' fors in op de toestanden, misstanden en scabreuze vrijstanden van het regiem Pengel. Voornaamste handelsmerken van deze rubriek: verdachtmakingen en ongenuanceerdheid. Zonder zichzelf tekort te doen zou Findlay deze rubriek gevoeglijk kunnen noemen: spuit elf geeft modder."[26]

Het hoofdartikel van *De West* op de voorpagina betrof altijd een buitenlands onderwerp, wat er ook in Suriname mocht gebeuren. Vaste rubrieken waren 'Een week wereld' door dr. L. de Jong, '25 jaar geleden politieberichten', 'Uit de rechtszaal', nieuws uit de districten en nieuws uit de buurlanden Frans Guyana, Brits West-Indië en Brits Guyana. Jaren nadat dit land zijn onafhankelijkheid had verkregen en zich vanaf dat moment Guyana was gaan noemen, bleef Findlay in zijn krant consequent Brits Guyana schrijven. Hij betwistte het feit dat één land de naam claimde die gold als gemeenschappelijke naam voor alle drie de Guyana's. Verder had *De West* een kinderrubriek en een wekelijkse column 'Ter overdenking' van Sprokkelaar (Frits Mastenbroek). Correspondent Rudy Bedacht schreef ook regelmatig een bijdrage.

Suriname: ruimte voor jongeren

Het dagblad *Suriname* genoot onder Percy Wijngaarde veel aanzien, maar werd voornamelijk gelezen door de hoger opgeleiden. De krant bevatte weinig sensatie. Wijngaarde was na het behalen van zijn onderwijzersdiploma gaan werken in het krantenbedrijf van zijn vader. In tegenstelling tot Findlay en Pengel nam Wijngaarde minder politiek stelling in zijn krant. Tot 1950 was hij een prominent NPS-er, maar toen Pengel steeds meer macht naar zich toetrok, verliet hij de actieve partijpolitiek.

Via radio BBC, Voice of America en het ANP ontving Wijngaarde het meeste internationale nieuws. Hij schreef het hoofdartikel en vele andere artikelen zelf. Ook recepten van de dag werden door Wijngaarde geschreven. Althans: "Nadat ik klaar met koken was ging ik naar beneden en gaf aan mijn man door wat ik gekookt had en wat het recept was. Dat kwam dan de volgende dag in de krant," aldus zijn vrouw.[27]

Al spoedig breidde de redactie zich uit. Thea Doelwijt was na haar HBS-opleiding gaan werken bij regionale dagbladen in Nederland. Tevens volgde ze colleges aan het Instituut voor Perswetenschappen in Amsterdam. Na de afronding van haar journalistieke opleiding wilde ze in Suriname gaan werken en schreef daartoe in 1961 alle Surinaamse kranten aan. De enige die reageerde was de hoofdredacteur van *Suriname*, Percy Wijngaarde. Hij schreef: "Uw brief is een deus ex machina (Godswonder)." Hij had dringend een journalist nodig.

Doelwijt bleek een waardevolle aanwinst voor de krant. Ze was nog geen jaar in

ZATERDAG 11 APRIL 1953 No. 5989

DE WEST

Dagblad uit en voor Suriname

In Nederlands Eerste Kamer

SURINAAMSE KWESTIE BEHEERSTE DEBATTEN OVER BEGROTING VAN BUITENLANDSE ZAKEN WEGENS NOTA VAN PROF. GERRETSON

Opvallende steun van KVP-fractie voor Minister Kernkamps beleid

DE LAATSTE WEEK

van onze

buitengewone attracties

Dit is Uw laatste kans om van deze gelegenheid te kunnen profiteren.

U bespaart minstens 15 cent op elke gulden, indien U nu koopt. Haast U dus, U kunt niet meer wachten.

De goederen zijn zeer laag geprijsd.

Door de lage prijzen en kortingen is KIRPALANI de juiste plaats voor U en Uw familie.

KIRPALANI'S LTD

MAAGDENSTRAAT

De West, nummer 5989, zaterdag 11 april 1953. Collectie Persmuseum, Amsterdam

Suriname of ze begon met een tienerpagina. Deze kon zich in de loop der tijd, onder verschillende namen, op een grote lezersdichtheid verheugen. Drie van de gevoerde titels zijn: 'Tieners... af dat masker', 'Tiener Pagina' en 'Wi foe Sranan' (Wij van Suriname). 'Wi foe Sranan', begonnen voor jongeren, maar allengs een platform voor beginnende Surinaamse schrijvers en dichters, was de eerste literaire pagina in een Surinaams dagblad en zou van oktober 1967 tot eind mei 1969 tweewekelijks onder die naam verschijnen.[28] Doelwijt wilde vooral jongeren stimuleren zelf te gaan schrijven. Steevast had zij een scholier als medewerker, onder wie (achtereenvolgens) Alphons Levens, Ashwin Felter en Hans Breeveld. Verder werden veel ingezonden artikelen van jongeren opgenomen. Op deze pagina verschenen ook de eerste korte verhalen van R. Dobru, een van de bekendste dichters/schrijvers van Suriname. Ook dichter/schrijver Jozef Slagveer maakte in dit blad zijn debuut.

Het lukte Thea Doelwijt het ietwat saaie en intellectualistische imago van *Suriname* om te buigen tot een ook voor jongeren acceptabele krant. Het is dan ook niet vreemd dat jeugdigen die journalist wilden worden, zoals Desi Truideman, Roué Hupsel en Harold Biervliet, hun stage bij haar liepen. Desi Truideman heeft later bij bijna alle media in Suriname gewerkt, zowel bij de schrijvende pers als bij de radio en de televisie. Hij is zelfs korte tijd hoofdredacteur van Suriname's grootste dagblad, *de Ware Tijd*, geweest (2005-2006). Harold Biervliet is thans in Nederland werkzaam bij de Wereldomroep. Behalve als journalist was Thea Doelwijt ook actief in de schrijversgroep Moetete. Samen met Jozef Slagveer schreef zij de teksten voor het STVS-cabaret. Naderhand zou ze vele boeken, cabaretteksten, toneelstukken en kindermusicals schrijven. Haar komst was voor *Suriname* dan ook een grote aanwinst. In 1971 hield *Suriname* op te bestaan, hoofdredacteur Percy Wijngaarde werd consul-generaal in Guyana.

De linkse pers van de jaren zeventig

Politieke tegenstanders plakten graag het etiket 'links' op de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR), die vanaf 1961 van zich deed spreken. Maar dat was meer ingegeven door de heersende Koude Oorlog dan door de activiteiten van de partij. Tegen het eind van de jaren zestig ontstonden politieke bewegingen en partijen met een werkelijk linkse signatuur. Leden van deze groeperingen vonden dat de PNR van een veel te eng nationalistische benadering uitging en dat de partij voorbijging aan belangrijke internationale ontwikkelingen, zoals de Vietnamoorlog en opstandige bewegingen in Latijns-Amerika, vooral die in Cuba. De denkbeelden van Mao, Che Guevara en Frantz Fanon bereikten via Surinaamse studenten in Nederland ook Suriname.

De vier belangrijkste bewegingen en partijen in die jaren waren: het Marxistisch-Leninistisch Centrum Suriname (MLCS) onder leiding van Humphrey Keerveld. Dit centrum had haar bedding in Suriname zelf. Het waren vooral studenten van de Universiteit van Suriname die zich tot haar aangetrokken voelden. Dan was er de Volkspartij onder leiding van Ruben Lie Pauw Sam. Haar leden waren vooral oud-studenten uit Leiden en Groningen.[29] Ook actief was de Organisatie van Surinaams Kommunisten (OSKOM). Deze organisatie die onafhankelijkheid van Suriname voorstond was geen lang leven beschoren. Bij het uit elkaar gaan van OSKOM ging een deel van de leden naar MLCS en een ander deel naar de Volkspartij. Verder was er de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU). Deze partij had haar wortels in de studentenbeweging van de Landbouwhogeschool in Wageningen.

SURINAME — DONDERDAG 13 OCTOBER 1966. PAGINA 3

TIENER

Purcy Muntslag vertelt over zijn (ballet)vakantie

Zaak jullie weten hoe ik weer een paar weggevoerd, naar Holland.

Ik was helemaal beter paar jaar terug in Suriname en dacht meteen weer vakantie te nemen en die in Holland door te brengen.

Er is vakantie niet veel van gekomen, want dat is niet zo erg.

Ik ben vooral weer het Nederlandse klimaat gaan gewoon, maar ook de gezelligheid van vrienden en familie. Ik heb ook weer gewerkt en ben begonnen met de lessen. Ik ben ook veel naar concerten geweest, want ik houd van muziek. Ik heb ook veel gedanst. Ik ben ook veel naar de bioscoop geweest, want ik houd van films. Ik heb ook veel gelezen, want ik houd van boeken. Ik heb ook veel gewandeld, want ik houd van de natuur. Ik heb ook veel gefietst, want ik houd van sport. Ik heb ook veel gezwommen, want ik houd van water. Ik heb ook veel gevoetbald, want ik houd van voetbal. Ik heb ook veel gevolleybald, want ik houd van volleybal. Ik heb ook veel gebasketbald, want ik houd van basketbal. Ik heb ook veel gehandbald, want ik houd van handbal. Ik heb ook veel gehockeyd, want ik houd van hockey. Ik heb ook veel gecricket, want ik houd van cricket. Ik heb ook veel gegolft, want ik houd van golf. Ik heb ook veel getennist, want ik houd van tennis. Ik heb ook veel gebadmintond, want ik houd van badminton. Ik heb ook veel getafeltennist, want ik houd van tafeltennis. Ik heb ook veel gebiljart, want ik houd van biljart. Ik heb ook veel gedart, want ik houd van darten. Ik heb ook veel gekaart, want ik houd van kaarten. Ik heb ook veel gedobbeld, want ik houd van dobbelen. Ik heb ook veel gegokt, want ik houd van gokken. Ik heb ook veel gedronken, want ik houd van drinken. Ik heb ook veel gegeten, want ik houd van eten. Ik heb ook veel geslapen, want ik houd van slapen. Ik heb ook veel gedroomd, want ik houd van dromen. Ik heb ook veel gedacht, want ik houd van denken. Ik heb ook veel gevoeld, want ik houd van voelen. Ik heb ook veel gehoord, want ik houd van horen. Ik heb ook veel gezien, want ik houd van zien. Ik heb ook veel geproefd, want ik houd van proeven. Ik heb ook veel geroken, want ik houd van ruiken. Ik heb ook veel gevoeld, want ik houd van voelen. Ik heb ook veel gedacht, want ik houd van denken. Ik heb ook veel gedroomd, want ik houd van dromen. Ik heb ook veel gehoord, want ik houd van horen. Ik heb ook veel gezien, want ik houd van zien. Ik heb ook veel geproefd, want ik houd van proeven. Ik heb ook veel geroken, want ik houd van ruiken.

Droevige toestanden op de lagere scholen

Onder de kop „Nieuwe schooljaar" verscheen op 1 okt. de volgende regels in een plaatselijk dagblad. „De schaalde is afgelopen. Gelukkig was het hadden-dren, vandaag zij de afgelopen maand hebben kinderen gemaakt, geen maandag reden (114.000 kinderen begrijpt ik) dat begon hun ander, kennelijker maar school. Dit is ongeveer 6000 scholieren meer dan het afgelopen schooljaar". Tot zover de mededeling.

Er was bijvoorbeeld tijd te kwam dat 6000 mensen en passen aan de schoolgaande jongs worden toegevoegd. Onderwijs- lemmen van het ministerie van bijvoorbeeld zal moeten hij- gen.

Dat was het dus wéer voor dees keer. Een volgende, snel wel. Ik schenken aan het nieuwe dees dames heel veel plezier.

Patsy Mendes

Na één jaar t.v.

Hier is de Surinaamse Televisie Stichting via kanaal 8!

Het is volgende week donderdag precies een jaar geleden, dat deze uw vaste de eerste maal in het eerste officiële programma van de STVS werd uitgezonden.

In het afgelopen jaar heeft de STVS veel goeds gepresenteerd, meer dezelfde, zijn er nog vele passies, die het produceren, stimuleerd. In de nog vlaag. Niettemin, deze men in het oog te houden, dat het een begin betreft, maar dan nog zijn er diverse zaken, die niet een bestaande moeten worden verandert.

Door een informeelheid de vele schakelen weerstand. Bezoeken ze artiesten aanwezigen.

Het is bij de talrijke stoten en gastoptredens, zich vaak in Nederland bracht.

Zoals vervolgingen er deze iedereen weer figuren op het scherm; die elke week voor hardwerkende mensen komen. Het nog dan wel zo zijn, dat er ook goede lifprogramma's met veel artiesten zijn, maar niet voor zieke mensen, die het, opvoldoende, alleen hoogstal. Wat bij deze groep wordt er hard gewerkt en niets het land heb's avonds.

We mogen regelrechts van televisies als „Het Zwanenmeer", „Etudes" en ook „Mackerlieder" van Rudi van Dantzig en nog veel andere.

In de volgende jaar, als er geen tijd voor is, naar Amerika. Ik heb gemerkt, dat men hier in Suriname erg geïnteresseerd is in jazzdansen en aangezien mij het aan mij, en wenstig van deze kant van de dans weten wil ik, mij op dit gebied gaan uitleven.

Dit was het dus weer voor deze keer. Een volgende, snel wel. Ik schenken aan het nieuwe dees dames heel veel plezier.

Patsy Mendes

Even voorstellen:

Kiat Seong Khoo van Maleisië

Oedanog zeh ik een heel interessant prospekt gekend met Rita Ondarpsingh Varma (18), lerares-studentes en vriendin aan de Surinaamse Hoogeschool. Het bleek aanwezig, dat zij van tuin-vakantiepark bezoek aan al haar jong — hoor en hoor wat! — in begraaien overal in de wereld correspondentie-vriendinnen zo verloren te zouden. Op het aanzien heeft zij er — schrijft niet — in het bijzonder niet minder dan 45. Onder anderen in Indonesië, India, Zuidafrika, Tasmanie, Amerika, Noorwegen, Sweden, Thailand en Maleisië. Deze correspondentie-vriend in dit laatste land is Kiat Seong Khoo, een Chinese jongen. Hij woont in Kuala Kluang, de bouwheid van het district Johore, in de staat Negri Sembilan.

Enige tijd geleden schreef hij Rita een heel lange brief, waarin hij onder meer uitgebreid over het onderwijs in Maleisië vertelde.

Rita vond dat zo interessant, dat ik jullie ook een en ander wil laten horen uit de brief van Kiat Seong!

Hoofdzaak laat ik hem aan het woord:

KIAT SEONG
van Maleisië

Afgevaardigde van de zon

Een verhaal voor anderen

door R. Dobru

Afgevaardigde van de zon noemde hij haar vanaf de eerste dag, dat hij haar zag.

Hij stond in de Kennedystraat ter hoogte van de St. Willebrordusschool met een reisvalies in zijn gezicht, toen zij staan keken, uit de richting van de Rust- en Vredestraat, terwijl de zon, rijzig op schoolvakantie, zich vaar de horizon spoedde.

Haar hoofd bevond zich precies in de zon. Ronald zag duidelijk de contouren van haar figuur en van dat moment af dacht hij alleen maar aan zijn pakel in zijn stalbiet donker Afgevaardigde van de zon — zo zou hij het voortaan noemen.

Zij kende het zeeuigd, met wie hij zonnel te praten en voordat hij het wist, werd hij aan haar voorgesteld. Het gesicht, dat hij het figuur behoorde, stelde hem niet teleur. De natuur had hoeksten met de uitspraak van Margo van voorheid van persfeatie te stellen. God had het alleen niet „te lang" willen mee-ben, Ronald was een wel hoofd langer dan zij.

Ze was wat je zoomt klein van stok en dadelijk van hun omringde oogjes, maar toch had zij een zekere evenwichtsmen ner, die vanaf haar moeder overbrachten. Vooral haar manier van doen verried een zeeuwse afstamming.

Ze had geen extra kroes gezicht, noch haar hoogte en een dikke kuiten, integendeel, alles bij mekaar, jongs nadat vlotsende lijnen naar de grond. Hij voelde het prikkel al in zijn handen.

Terwijl zij daar zo stonden te luisteren in de ondergaande zon wist hij het godzalstuk reeds bezig in zijn atelier.

Veel wisten deed hij niet, Ronald stond niet bekend als een prater.

Op de School voor Beeldende Kunsten noemden ze hem zelfs „de zwijger".

Margo sprak opvallend enthousiast, zoals men dat niet van Hollandse dame in een bepaalde tijd, een tiet-alone, waarvan de winnaars een contract van bijvoorbeeld zes maanden krijgen.

Toch, wat de strijd zo betreft, heeft de STVS geen al te beste kaart gemaakt.

Prijsvraagwedstrijden is het bijvoorbeeld van de heer F. Pelgrim, die met zijn „Strontaarsschrijfstijl" moet waar de zaak lijdt.

Voor het verdrijgen van zijn prijs resultaten in het bekend zijn nodig zijn toestanden te zeer het extreme zaken. Min of meer vervormdige programma's als „Mondial" en het Schlagerprogramma zijn toch goed door het publiek ontvangen!

Toots Jacqueline mag zich verheugen in een met de dagelijkse belangstelling voor haar vlot gekruchte kinderprogramma's.

De directeur van de STVS meent op van de indruk van een harde werker, maar hij is tevens geen Herculus.

De leiding van een televisiestudioos zal men een grotere stof hebben dan de gemiddelde dat veel persoonlijkheden van televisie-omgevers? Is de leverbetaling de taak van een hoogmaan, een secretaresse of schrijfmoet die van een bewaking de commissie?

Als men niet, de tijd en de moeite wil nemen de bekende artiesten op te sporen, waaron organiseert men dan niet, à la Suriname erg geïnteresseerd is in jazzdansen en aangezien mij het aan mij, en wenstig van deze kant van de dans weten wil ik, mij op dit gebied gaan uitleven.

Dit was het dus weer voor deze keer. Een volgende, snel wel. Ik schenken aan het nieuwe dees dames heel veel plezier.

Patsy Mendes

Na één jaar t.v.

Hier is de Surinaamse Televisie Stichting via kanaal 8!

Het is volgende week donderdag precies een jaar geleden, dat deze uw vaste de eerste maal in het eerste officiële programma van de STVS werd uitgezonden.

In het afgelopen jaar heeft de STVS veel goeds gepresenteerd, meer dezelfde, zijn er nog vele passies, die het produceren, stimuleerd. In de nog vlaag. Niettemin, deze men in het oog te houden, dat het een begin betreft, maar dan nog zijn er diverse zaken, die niet een bestaande moeten worden verandert.

Door een informeelheid de vele schakelen weerstand. Bezoeken ze artiesten aanwezigen.

Het is bij de talrijke stoten en gastoptredens, zich vaak in Nederland bracht.

Zoals vervolgingen er deze iedereen weer figuren op het scherm; die elke week voor hardwerkende mensen komen. Het nog dan wel zo zijn, dat er ook goede lifprogramma's met veel artiesten zijn, maar niet voor zieke mensen, die het, opvoldoende, alleen hoogstal. Wat bij deze groep wordt er hard gewerkt en niets het land heb's avonds.

We mogen regelrechts van televisies als „Het Zwanenmeer", „Etudes" en ook „Mackerlieder" van

De 'Tiener Pagina' van Thea Doelwijt in *Suriname*, donderdag 13 oktober 1966, pagina 3. De bijdrage 'Afgevaardigde van de zon' is van R. Dobru. Collectie Thea Doelwijt

Schrijver en journalist Jozef Slagveer, die nauw samenwerkte met schrijver/journalist Rudie Kross, voelde zich verbonden met de Nationale Partij Suriname. Op 31 maart 1971 richtte hij het eerste Surinaamse persbureau op, het Algemeen Surinaams Pers- en Publiciteitsbureau 'Informa'. Dagelijks werden twee bulletins uitgegeven, die ook in Nederland, België en op de Nederlandse Antillen werden gebruikt. In 1973 schafte het bureau een offsetpers aan. Op 24 juli 1976 opende premier Henck Arron het nieuwe gebouw van Informa aan de Gongrijpstraat.[30]

Humphrey Keerveld, die in de jaren zestig en zeventig door zijn optreden en pennenvruchten veel tongen in beweging bracht, had een duidelijk idee van de verbondenheid van het voeren van politiek en de rol van de media daarbij. Hij ontvouwde het plan voor een Persinstituut. Daaronder vielen de uitgave van een partijorgaan, het oprichten van een persbureau en de uitgave van een dagblad. Op 24 juni 1970 verscheen in gestencilde vorm het eerste nummer van het communistische blad *Rode Surinamer*. Via dit blad wilde Keerveld de ideologie van MLCS uitdragen. De redacteur werd in 1970, 1971 en 1973 veroordeeld wegens belediging van de regering.[31] De *Rode Surinamer* genoot tijdens de omvangrijke acties en stakingen van 1973 grote belangstelling. Het werd zelfs dagelijks uitgegeven, steeds in gestencilde vorm. Dick de Bie, die samen met Keerveld werkte, stelt: "Op een bepaald moment werd er zelfs een oplage van tienduizend gehaald, een heel grote oplage voor die dagen." Op 28 februari 1973 richtte Keerveld het tweede Surinaamse persbureau op, Prinfo (Progressieve Informatie). Na korte tijd daar zelf leiding aan te hebben gegeven droeg hij dit bureau over aan Leslie Rahman.

In 1974 startte R. Paulus Mungra het weekblad *Volkskrant*. Deze krant werd gedrukt bij drukkerij Lionarons, terwijl de redactie gevestigd was aan de Gravenstraat. Vanwege het sensationele karakter van de krant bereikte deze vaak oplagen van wel vijftienduizend. Het derde Surinaamse persbureau werd op 16 juni 1975 opgericht door Mungra. Hij gaf aan het persbureau als naam mee: Internationaal Persbureau Suriname. Het 'Internationale' in de naam zou spoedig veranderen in 'Interlokaal'. In februari 1976 begon Mungra met het dagblad *Moksi Alesi*.[32]

Vanaf 18 oktober 1975 werd door de Volkspartij het weekblad *Pipel* uitgegeven. De eerste redacteur/uitgever was Edward Naarendorp. Na enkele maanden meldde het colofon als mede-redactielid Stuart Menckeberg, terwijl als vaste medewerkers genoemd stonden Remon Cruden, Gerard Oedit en Eddy Jharap. Later kwamen Alphons Levens, Conchita Landbrug en Edgar Ho daar nog bij. Delano Veira was correspondent in Nederland. Er verschenen in dit weekblad ook artikelen geschreven door Frank Naarendorp, Ruben Lie Pauw Sam en Otto Ezechiels. Het redactionele artikel werd door de leiding van de partij geschreven. De krant werd gedrukt bij de drukkerij van de Volksboekwinkel. In deze boekwinkel werd revolutionaire literatuur uit de derde wereld tegen een schappelijke prijs verkocht. De krant had een goed distributiesysteem. Elke zaterdag werd het blad op ministeries en andere vaste locaties ter verkoop aangeboden. *Pipel* besteedde veel aandacht aan vrouwen en vrouwenorganisaties. Ook buitenlands nieuws stond centraal, terwijl er elke week een medische rubriek verscheen. Het blad dat verder kritische artikelen bevatte over de actuele gebeurtenissen in Suriname, werd gesteund door het in Nederland verschijnende maandblad *Suriname Bulletin*, orgaan van het in 1970 gestichte Suriname Comité.[33]

Het dagblad *Njoen Sranan* dat in 1976 verscheen bij uitgeverij Proleks, heeft waarschijnlijk ongeveer een half jaar bestaan. Het blad hield op te bestaan vanwege financiële problemen. Vanwege zijn linkse signatuur was het niet gemakkelijk adverteerders te vinden. De redacteur/uitgever Dick de Bie was vaak ook distributeur. Bram Behr, eigenaar van de drukkerij Volkspers, werkte mee aan zowel het drukken van deze krant als aan de *Rode Surinamer*. In 1979 begon Behr een eigen blad *Mokro* (Moker), dat twee keer per maand verscheen. De redactie was het woonadres van Behr aan de Zwartenhovenbrugstraat.

Conclusie

De pers was in het begin van deze periode nog vaak een doorgeefluik van nieuws uit het buitenland en van parlementaire en overheidsverslagen. Sommige kranten brachten sensatie en al dan niet op de persoon gespeelde *human-interest*verhalen. Ook de polemieken tussen politici werden in de jaren vijftig veelal gekenmerkt door persoonlijke aanvallen en niet zozeer door een ideologische strijd. Kranten waren in deze periode vaak propaganda-organen voor politieke partijen.

In de periode 1954 tot 1975 ontstonden naast de twee kranten die tot dan toe domineerden, *De West* en *Suriname*, vier andere kranten die zeker tot de verbeelding van het volk hebben gesproken: *de Ware Tijd, Nieuw Suriname, Onze Tijd* en de *Vrije Stem*. Het medialandschap werd hierdoor diverser. De al bestaande dagbladen *Suriname* en *De West* waren politiek georiënteerd op de NPS en zochten hun lezers vooral in de geschoolde middenklasse. De door Pengel geleide krant *Nieuw Suriname* stond eveneens in dienst van de NPS en was in die zin journalistiek niet vernieuwend. Het weekblad *Onze Tijd* schaarde zich in de Surinaamse traditie van scherpe, persoonlijk getinte politieke aanvallen. Het journalistieke niveau had bij al deze bladen te lijden onder de politieke geëngageerdheid.

Nieuwkomer *de Ware Tijd* probeerde in 1957 als eerste een koers van ongebonden journalistiek te varen. De opzet was een laagdrempelige krant te bieden. *De Ware Tijd* onderscheidde zich daarnaast door de nadruk te leggen op het lokale nieuws. Dit concept heeft deze krant geen windeieren gelegd. Zonder primair te mikken op de ontwikkelde middenklasse bracht ook het opinieblad *Vrije Stem*, gelanceerd in 1960, het krantenbedrijf op een hoger niveau. De journalistieke opleiding van de oprichters was duidelijk merkbaar. Een vernieuwing was de analyse van het binnen- en buitenlandse nieuws, waarmee de eerste stappen werden gezet naar een verbreding van de horizon van de Surinamer. Vernieuwing was eveneens zichtbaar bij het al langer bestaande dagblad *Suriname*, dat in de jaren zestig door toedoen van Thea Doelwijt een ander gezicht kreeg. Nieuwe doelgroepen werden bereikt, jongeren vooral, en voor het eerst in de Surinaamse persgeschiedenis kreeg een Surinaams dagblad een eigen literaire pagina waar jong (en ouder) talent een platform vond voor proza en vooral poëzie in het Sranan Tongo en in het Nederlands. Al met al bereikte de dagbladpers in de jaren zestig een meer volwassen status, met een journalistiek interessante formule en met een grotere redactionele onafhankelijkheid van zowel de uitgever als van heersende politieke partijen.

Vanaf eind jaren zestig werd Suriname overspoeld door linkse bladen en persbureaus. De bladen waren vaak partijorganen van progressieve bewegingen en partijen die hún zienswijze op een nieuw Suriname, met rechtvaardigheid voor iedereen, voor het voetlicht wilden brengen.

De tijdschriftpers in de roerige jaren zeventig

STUART MENCKEBERG

In de jaren zeventig zag een groot aantal nieuwe weekbladen het licht in Suriname. Het ging vooral om maatschappijkritische periodieken, ongetwijfeld gestimuleerd door de sfeer van openheid na het verdwijnen van de regering-Pengel en de toegenomen vakbondsactiviteiten. Ook zal hebben bijgedragen dat veel jongeren[1] die in hun jeugd beïnvloed waren door een generatie leraren met progressieve ideeën,[2] zich begonnen te roeren.

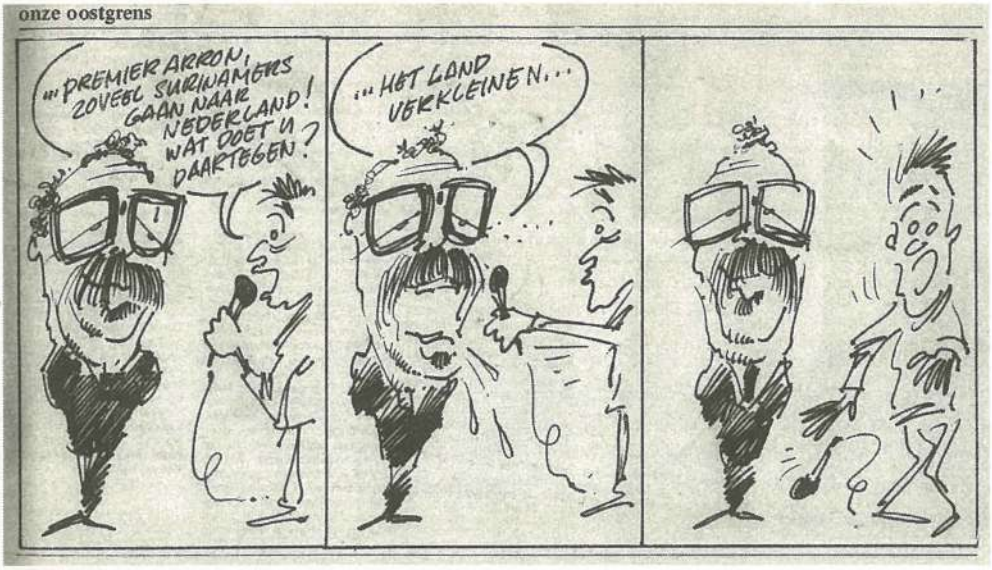
De terugkomst van een groot aantal afgestudeerden uit vooral Nederland was eveneens van invloed.[3] Zij hadden zich kritisch ontwikkeld en hadden organisatievaardigheden opgedaan. Een van de goede dingen van de regering-Pengel was de sterke uitbreiding van het aantal studiebeurzen in de jaren zestig, waardoor jongeren uit alle lagen van de bevolking de kans kregen te gaan studeren in het buitenland. Veel van de teruggekeerde studenten zagen de heersende politiek als een obstakel voor de ontwikkeling van land en volk. Het op etnische leest geschoeide systeem werd als 'oude politiek' bestempeld. De politici van deze generatie werd verweten vooral lippendienst te bewijzen aan buitenlandse machten, terwijl ze het eigen volk verdeeld en arm hielden. De jongeren richtten zich op de ernstige sociale problematiek die allen, ongeacht hun etnische afkomst, in de greep hield en volgens hen alleen met een geheel nieuwe aanpak kon worden opgelost.

De inspiratie voor een alternatief werd gevonden in de strijd die andere derdewereldlanden hadden gevoerd en in een socialistische oriëntatie, met veel sympathie voor de marxistische analyse van sociale en economische vraagstukken. De door deze jongeren opgerichte organisaties gaven algauw eigen publicaties uit, meestal weekbladen, soms een tweewekelijks periodiek of een maandblad. Zo ontstonden in de jaren zeventig de later nog te bespreken bladen *Rode Surinamer, Manifest, De Rode Ster* (later *Toeka*), *Paloe* en *Pipel*. De Organisatie van Surinaamse Vrouwen kwam met het maandblad *Tamara*. Ook verscheen het tweewekelijkse blad *Stoeka*, een product van het Studentenfront. Vakbondsbladen als het *C-47 Bulletin* en het *CLO-Bulletin* lieten eveneens een stevig geluid horen.

De meeste nieuwe bladen probeerden zoveel mogelijk voor 'de gewone man' te schrijven, in een directe stijl met zo min mogelijk verbloemingen. Wel werd veel gebruik gemaakt van anti-kapitalistisch en anti-imperialistisch jargon. De periodieken muntten niet uit in gezagsgetrouwheid, integendeel. Zo werden vaak getekende karikaturen gebruikt om overheidsfiguren stevig op de hak te nemen.

De kunst van het stencillen

Het was niet moeilijk een blad te beginnen in die jaren. Voor het uitgeven van een periodiek was geen vergunning vereist, in tegenstelling tot tal van andere activitei-

Cartoon uit *Pipel* van 20-27 oktober 1979. Collectie IISG, Amsterdam

ten waarvoor het ministerie van Economische Zaken en vele andere instanties toestemming moesten verlenen. Voor het opzetten van een drukkerij moesten al deze formaliteiten wel worden vervuld, maar een stencilmachine of kleine offsetpers kon iedereen gewoon kopen en gebruiken om zijn pennenvruchten te verspreiden. Vooral het stencilapparaat was een drukmedium dat voor iedereen bereikbaar was. Daarin was Suriname zelfs een oase vergeleken met het naastgelegen Frans Guyana. Oppositiegroepen uit het buurland kwamen in Paramaribo stencilmachines aanschaffen om naar Cayenne te smokkelen.

Ook ging de Surinaamse overheid nooit zover als in het andere buurland Guyana, waar de regering-Burnham de oppositionele pers regelmatig muilkorfde door de import van krantenpapier aan banden te leggen.[4] Elk gedrukt Surinaams periodiek moest wel formeel binnen 24 uur na verschijning een exemplaar toesturen aan de commissaris van politie te Paramaribo of aan de districtscommissaris in wiens bestuursressort het blad verscheen, maar in de praktijk werd hier zelden gevolg aan gegeven.[5] Men ging ervan uit dat het de commissaris toch wel onder ogen kwam. Verzuim kon echter tegen de uitgever worden gebruikt.

Gedrukt werden de nieuwe weekbladen meestal niet. Vele ervan waren zeer kritisch over de regering en de meeste commerciële drukkerijen waagden zich niet aan zulk drukwerk. Vrijwel alle drukkerijen hadden de overheid als belangrijke opdrachtgever, hetzij via advertenties in hun kranten, hetzij via vaste opdrachten als het drukken van veerkaartjes, loterijbiljetten, briefpapier, belastingformulieren en wat dies meer zij. De meeste bladen waren dan ook gestencild met soms een gedrukte voorpagina. In de techniek van het stencillen bereikten sommigen een grote vaardigheid. Het bleek niet nodig te zijn om tekeningen eerst op papier te vervaardigen en vervolgens fotografisch te scannen op een fotostencil. De geoefende tekenaar kon direct op het moederstencil tekenen en zo werden in rap tempo koppen, illustraties en karikaturen vervaardigd.

Roerige én optimistische periode

In de jaren zeventig beleefde Suriname een nogal roerige, maar ook optimistische tijd. De door velen als autocratisch ervaren regering-Pengel was begin 1969 gevallen na een grote onderwijsstaking. Na het intermezzo van het zakenkabinet-May trad aan het eind van dat jaar een nieuwe regering aan onder leiding van Jules Sedney. Hierin speelde de Progressieve Nationale Partij (PNP), waarin een groot aantal voormalige NPS-ers prominente posten innamen, een belangrijke rol. De gevormde VHP-PNP regering had veel vakbekwame ministers aan boord en velen hadden daar hoge verwachtingen van.

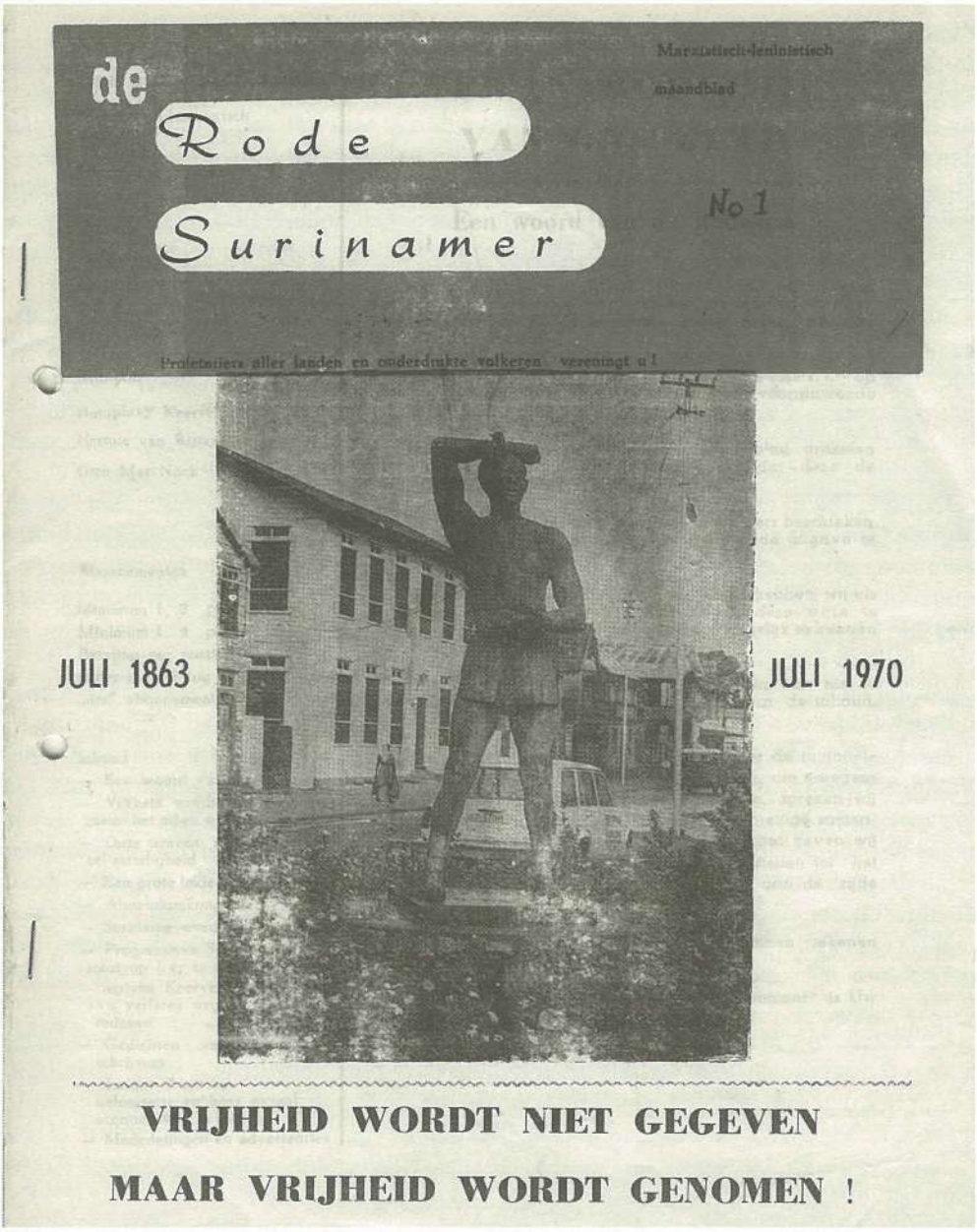
Al gauw echter kwamen er teleurstellingen. De minister van Sociale Zaken August Biswamitre, een zeer integer man, trad al na enkele maanden af na een conflict over toewijzing van volkswoningen aan partijleden. Op het sociale vlak ging de ontwikkeling moeizaam. Flinke prijsverhogingen onder invloed van de internationale conjunctuur bleken niet makkelijk op te vangen door de zwakke en eenzijdige Surinaamse economie. Een groeiende ontevredenheid onder de bevolking kwam aan het licht.

De NPS, die in de voorgaande jaren in bijna elke regering had gezeten, was tot de oppositiebanken veroordeeld, een rol die haar kennelijk heel moeilijk lag. Men buitte elke kans uit het de regering ook buiten het parlement moeilijk te maken. Toen de minister van Financiën in conflict raakte met de Bond van Douanepersoneel (geleid door de prominente NPS-er Rufus Nooitmeer) greep die naar het stakingsmiddel. Al spoedig volgden meer bonden met solidariteitsstakingen en in februari 1973 zag de regering zich geconfronteerd met een algemene staking van het overheidspersoneel onder leiding van de vakcentrale CLO (Centrale van Landsdienaren Organisaties).

De staking had een grimmig verloop. De regering liet de politie hard optreden. Vakbondsleiders werden opgepakt en wie de dans ontsprong ging ondergronds. De vervaardiging van bladen werd op geheime plekken voortgezet. De politie kreeg steeds meer bevoegdheden en kwam zelfs gewapend met karabijnen op straat. Een dramatisch dieptepunt was toen de stakingsleider Abaisa van dichtbij door de politie werd doodgeschoten in de Gravenstraat. Nu was duidelijk dat het de regering menens was met de repressie. De staking had de vakbonden, die geen stakingskassen hadden, uitgeput en werd na drie maanden opgeheven zonder concessies van de regering bereikt te hebben.

De rekening werd echter vereffend bij de daarop volgende parlementsverkiezingen van november 1973. Omdat geen enkele partij op zichzelf een meerderheid in het parlement kon behalen en coalities na de verkiezingen in Suriname geen gebruik waren, hadden diverse partijen vooraf blokken gevormd om zoveel mogelijk stemmen te vergaren. De Nationale Partij Suriname (NPS) onder leiding van Henck Arron nam het initiatief voor de totstandkoming van de Nationale Partij Kombinatie (NPK). Daarvan maakten verder deel uit: de Progressieve Surinaamse Volkspartij (PSV) van Coen Ooft, de Partij van de Nationalistische Republiek (PNR) van Eddy Bruma – kampioen van de staatkundige onafhankelijkheid van Suriname –, en de Kaum Tani Persatuan Indonesia (KTPI) van Willy Soemita.

Bij de verkiezingen werd de regeringspartij PNP geminimaliseerd en behaalde de nieuw gevormde Nationale Partij Kombinatie een klinkende overwinning. Aan de wieg hiervan heeft ongetwijfeld de hechte samenwerking tussen NPS- en PNR-activisten tijdens de staking gestaan. De NPK had 22 van de 39 zetels in de wacht gesleept. Arron – toen een relatief jonge onderdirecteur van de Volkskredietbank, als

De Rode Surinamer, nummer 1, juli 1970. Afschaffing van de slavernij 1863-1970. Collectie IISG, Amsterdam

partijleider de opvolger van de in 1970 overleden Pengel – kreeg van gouverneur Ferrier de opdracht een kabinet te vormen. De partijleiders Arron, Bruma, Soemita en Ooft namen daarin zitting. De Vooruitstrevende Hervormingspartij (VHP) van Jagernath Lachmon, die de overige 17 zetels veroverde, bleef buiten spel.

Golf van militante bladen

In dit turbulente klimaat ontstonden verschillende nieuwe organisaties die felle kritiek uitten op het maatschappelijk systeem en op de regering. Door het uitgeven van bladen wilden ze het grote publiek voor hun ideeën winnen. De meeste bladen waren zeer militant van karakter en vervielen nogal eens in links jargon. Maar vaak genoeg werd effectief de vinger op zere plekken gelegd die de overheid het liefst aan het zicht onttrokken hield.

Een van de felste oppositiegeluiden kwam van de *Rode Surinamer* van het Marxistisch-Leninistisch Centrum Suriname, uitgegeven door Humphrey Keerveld.[7] Hieraan werkten mee Frank Ranada, Bram Behr, Wim Bakker, Roy Smits en later ook Stuart Menckeberg. Door goede connecties in het ambtenarenapparaat, waar hij zelf uit afkomstig was, kreeg Keerveld veel tips over schemerige deals van de overheid die tot smeuïge artikelen leidden. De *Rode Surinamer* ging het pad op van de onthullingen en werd grif afgenomen. Toen de staking van 1973 uitbrak, werd het blad een van de steunpilaren van de stakers. Om die reden maakte de politie er actief jacht op, waardoor het blad ondergronds verder moest. Door onderzoek en publicaties van dit periodiek kwam de toenmalige minister van Onderwijs, Nanan Panday, in moeilijkheden en moest het veld ruimen.[8]

De Centrale van Landsdienaren Organisaties kwam tijdens de staking dagelijks uit met het *CLO-Bulletin*, dat later als weekblad verder ging. In de redactie zaten onder anderen Jules Chin A Foeng en Harold Rusland. Een van de fotografen was Stuart Menckeberg; hij maakte een aantal bekende actiefoto's, onder andere van politiemannen gewapend met karabijnen in de binnenstad van Paramaribo. Later kreeg het *CLO-Bulletin* een sterk NPK-karakter, nadat verschillende vakbondsleiders in het parlement waren gekomen.

Een opmerkelijk blad dat in deze periode het licht zag was de *Anti-Kommunist*, afkomstig uit PNP-kringen en gepubliceerd door J. Esseboom. Opmerkelijk, omdat het als enige een 'anti-blad' was en zich ook zo manifesteerde. Alle artikelen waren in toonzetting anti de bonden en de staking, en plakten op iedereen te pas en te onpas het etiket 'communist'. Het blad werd gratis verspreid, hoe het gefinancierd werd is nooit goed duidelijk geworden.

Het blad *Mokro* werd opgericht door Bram Behr, die een eigen organisatie had gesticht. Een van zijn medewerkers was Henry Does (ook bekend onder zijn pseudoniem Theo Para). Het werd een beetje een voortzetting van de *Rode Surinamer*, maar met op ideologisch gebied meer een pro-Albanië-oriëntatie. Behr deed wel veel speurwerk en bracht met name een geruchtmakende drugsaffaire aan het licht waarbij agenten van de Militaire Politie betrokken bleken bij de moord op de landbouwer Mahesh te Uitkijk. 'Moord te Uitkijk' was een hoofdartikel dat als een bom insloeg en dat waarschijnlijk eraan heeft bijgedragen dat Behr door de militairen op de dodenlijst werd geplaatst en op 8 december 1982 is omgebracht.

Door de Organisatie van Surinaamse Communisten (OSKOM) werd het weekblad *Manifest* gepubliceerd. Het koos in de staking van 1973 de zijde van de stakers en dat leidde tot arrestatie van enkele medewerkers.[9] De Progressieve Arbeiders- en Landbouwers Unie kwam uit met *Paloe*, dat eerst tweewekelijks en later onregelmatig verscheen. In 1974 begon het Democratisch Jongeren Front met het wekelijkse *De Rode Ster*, na de naamsverandering in Nationale Jongerenbeweging vervangen door het maandblad *Toeka*.

CLO-BULLETIN

STAKINGSBULLETIN VAN DE CENTRALE VAN LANDSDIENAREN - WOENSDAG 21 FEBRUARI 1973 NUMMER 16

DE STAKING DUURT VOORT

De publiciteits-media hebben alle aandacht gewijd aan wat zij noemden: "De staking die voorbij is". Deze lijn is bepaald door het geweldige persburo van de regering onder leiding van de grote Professor (dirigent van Goossen, achter de schermen) Quintus Bosz.
Maar hoe hebben deze heren zich vergist?
Wat niemand verwacht had gebeurde op maandagmorgen: Een menigte van meer dan 5000 mensen betoogde in het centrum van de stad. Het bewijs was geleverd. De CLO heeft voor de zoveelste maal bewezen kracht te bezitten in tegenstelling tot wat de kranten, de radio en de TEEVEE beweerden. De grote leugen was ontzenuwd. De persmedia van de regering kunnen hun leugens weer inslikken. En, wat erg belangrijk is, wij stakers hebben bewezen ordelijk te kunnen betogen. En wij zullen het blijven bewijzen. De betaalde handlangers van de PNP (200 in getal) hebben hun Judas-loon ontvangen voor het aanstichten en organiseren van relletjes.
De PNP heeft bewezen wat altijd beweerd werd: Zij houden zich constant bezig met smerige praktijken. Zij hebben de werkloze jeugd misbruikt. Maar het volk zal het ze betaald zetten. In ieder geval laten wij ons niet intimideren. Wij zullen blijven strijden.
DE OVERWINNING IS NABIJ.
Ondanks alle intimidatie, ondanks zweepslagen, traangas en kogels, staken wij door.
TOT DE OVERWINNING.

De leider van de C.L.O., voorzitter Harald Rusland, spreekt de stakers toe.
(foto: F.Agarkop)

ONDERHANDELINGEN NU!

Een democratische regering mag nooit het volk dat haar gekozen heeft haar wil opleggen. Dat is hoogverraad. Zo'n politieke daad is in strijd met het democratisch rechtsgevoel in iedere democratische staat.
In Suriname maken we nu al 21 dagen mee dat de regering Sedney de gehele Surinaamse bevolking dupeert. Zij vertikt het elke reële oplossing voor de ontstane conflictsituatie te accepteren of er zelfs over na te denken.

Deze regering voelt zich gesterkt in haar halstarrige houding doordat zij vasthoudt aan het rechterlijk vonnis dat niet door de Douanebond zou zijn opgevolgd. En dat is struisvogelpolitiek. Zij heeft geen open oog en oor voor de conflictsituatie dat door haar optreden is ontstaan.

Uit de Douanekwestie is duidelijk gebleken dat ons rechtssysteem hier en daar verouderd is. Zij beantwoordt niet aan het rechtsgevoel van deze gemeenschap. De almacht van de rechter heeft ook grenzen. Het volk kan niet overgeleverd worden aan de zgn. wijze beslissing van de rechter als zo'n beslissing voor de tegenpartij een vrijbrief behelst voor rechtsverkrachting. Hoe onafhankelijk en objectief de rechter ook is, de douanekwestie heeft duidelijk aangetoond dat een beslissing op onrechtvaardige gronden leidt en gedrag dat onrechtvaardig c.q. beledigend lijkt voor onze rechterlijke macht.
De vakbeweging wil geen anarchie, zij streeft juist naar een ordelijke maatschappij waarin sociale rechtvaardigheid principeel is. Zij gebruikt ook het principe van gehoorzaamheid anders zou een staking nooit mogelijk zijn. Maar deze gehoorzaamheid moet gebaseerd zijn op objectieve rechtsnormen. En daarvan was er geen sprake in de kwestie Minister van Financiën versus Douanebond.

Een andere primaire oorzaak is het niet reageren van de regering op de brieven van de C.L.O. om te onderhandelen over haar eisenpakket. Ondanks herhaald schrijven is de regering het antwoord schuldig gebleven.

Door deze houding van de regering t.a.v. de douanebond en het eisenpakket ondermijnde zij twee belangrijke strijdmiddelen van de vakbeweging:
A. het stakingsrecht en
B. het recht van onderhandelen.

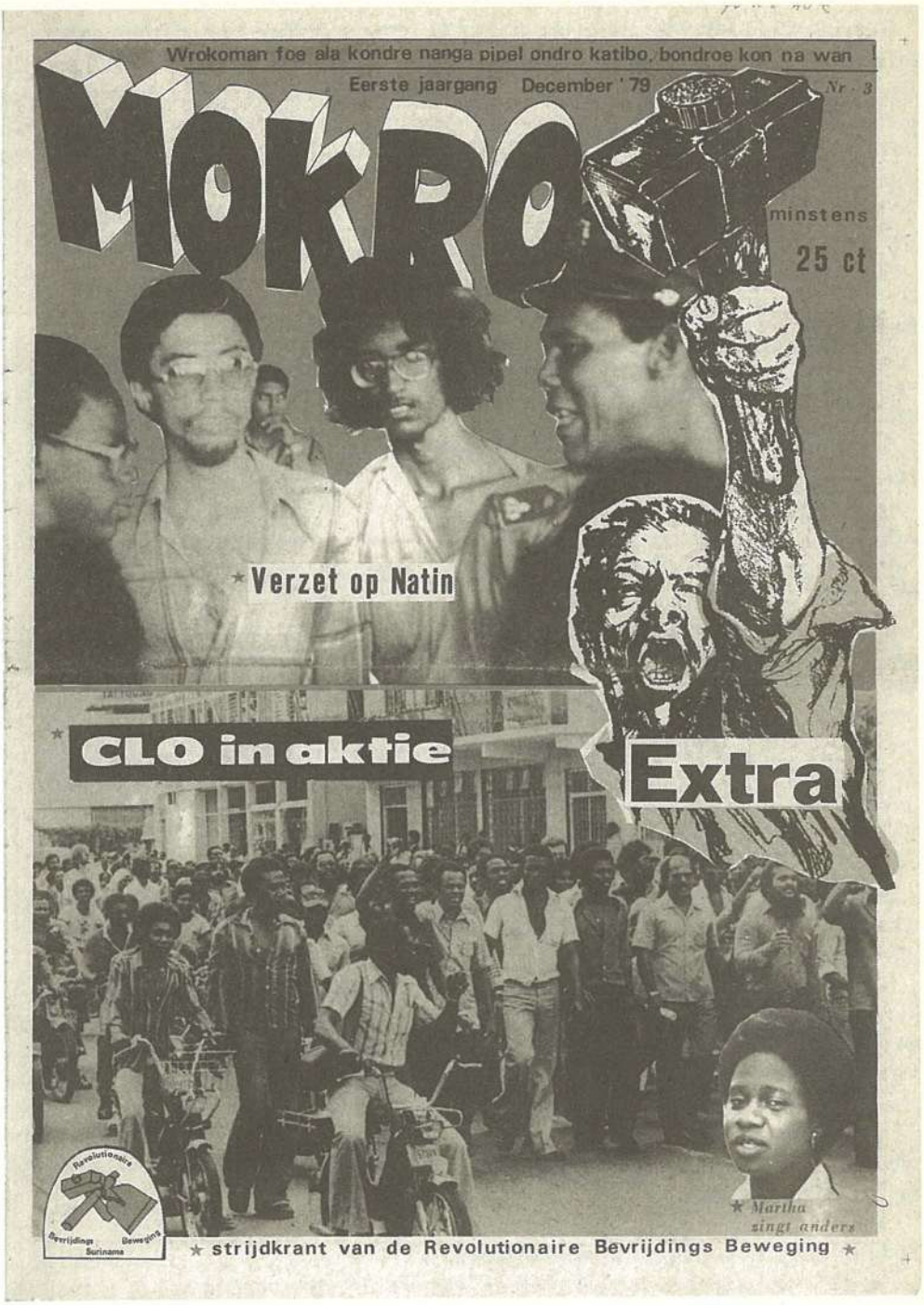
Zo'n handelwijze van de regering kon de dood betekenen van de vakbeweging. Daarom moest de C.L.O. ingrijpen, haar arbeidersmacht mobiliseren en het stakingsparool afkondigen.

Door halstarrigheid geleid heeft deze regering allerlei negatieve maatregelen getroffen: intimidatie berichten via persmedia, censuur, tuchtrechterlijke straffen, traineren van bemiddelingspogingen en zij heeft zelfs niet geschroomd politieoptreden geweld te hanteren.

Hieruit blijkt duidelijk dat deze regering niet anderszwil dan het volk haar wil opleggen: kortom een fascistische politiestaat van Suriname te maken.

De C.L.O. zal echter met haar strijders het Surinaamse volk deze dictatuur besparen en eist daarom inwilliging van al haar eisen: dat zijn eisen voor de staking, eisen die tengevolge van de staking zijn ontstaan en door de devaluatie.
Wij blijven in de strijd C.L.O. broeders en zusters. Het Surinaamse volk mag niet teleurgesteld worden, alle niet stakers mogen niet teleurgesteld worden en de heldhaftige strijders van de C.L.O. mogen beslist niet teleurgesteld worden.

CLO-Bulletin, nummer 16, woensdag 21 februari 1973. Collectie IISG, Amsterdam

Mokro, nummer 3, december 1979. Collectie IISG, Amsterdam

Het weekblad *Pipel* begon in oktober 1975 met een oplage van vijftienhonderd in offsetdruk. Dit was een initiatief vanuit de in hetzelfde jaar opgerichte Volkspartij. De redactie werd gevormd door Edward Naarendorp en Stuart Menckeberg, terwijl een aantal medewerkers bijdragen van diverse soort, variërend van sport tot medische nieuwtjes, leverden. De oplage liep gestaag op tot circa vijfduizend, met pieken die daar bovenuit gingen. *Pipel* probeerde bewust een leesbaar en algemeen toegankelijk medium te zijn, waarbij ook de mogelijkheden van de offsetpers om tot hogere kwaliteit van de vormgeving te komen werden benut. Het werd bekend om zijn politieke commentaren.

Scoops

Naast de door organisaties uitgegeven periodieken waren er ook die door een persoon op eigen gelegenheid uitgegeven werden. Een der oudste weekbladen was *Onze Tijd*, uitgegeven en geschreven door Nafis Haagstam. Zijn kenmerk was een onnavolgbare cryptische stijl, waarmee hij de overheid op de korrel placht te nemen. Daarnaast had hij vaak uitgebreide verslagen uit de rechtbank met veel details. Hoewel zijn blad hierdoor behoorlijk taaie kost was voor de lezer, was er veel belangstelling, omdat Haagstam kennelijk over goede bronnen in het ambtenarenapparaat beschikte. Het blad had daardoor soms echte *scoops* die de dagbladen nog niet gehaald hadden.

Door Cyrill Karg werd het blad *Onze Natie* en later *Sonde Spikri* uitgegeven. Karg had in de Verenigde Staten zijn journalistieke opleiding genoten, had voor de overheid gewerkt en was ook enige tijd redacteur bij de *Vrije Stem*. Hij was een van de oprichters van Radio Nickerie (Rani), dat in de jaren vijftig met een kleine zender in Nieuw Nickerie begon. Zijn politieke oriëntatie was nationalistisch, hij was lid van de PNR, maar had wel een sterke pro-Amerikaanse inslag. Hij neeg op een gegeven moment meer naar de 'Black Power' ideologie en gebruikte daarna als pseudoniem Emiri Abubaekari[6] (Emiel De-kleur-roept). Tijdens de staking van 1973 werd hij als redacteur van *Onze Natie* gearresteerd en ingesloten.

Henk Doelwijt was redacteur en uitgever van *Tori*, bekend door een serie interviews waarbij hij de Chinese astrologische kalender als leidraad gebruikte. Hij draaide ook in zijn eentje het persbureau Echo.

Uiteraard kenden de jaren zeventig ook, net als voorheen, aan bepaalde partijen of kerkgenootschappen gelieerde bladen. *Frambo*, later *Frambo foe Fri Sranan* was het weekblad van de NPS, uitgegeven door hoofdpropagandist J. Lemmer, meer bekend als papa Lem. Vanuit de PNP werd de *Volksbode* gepubliceerd, waaraan onder meer Hans Prade meewerkte. De kerkgenootschappen hadden ook hun eigen organen, zoals de weekbladen *Omhoog* (rooms-katholiek) en *Kerkbode* (Evangelische Broedergemeente). Hoewel vooral een kerkelijk blad, schrok *Omhoog* niet terug voor oppositionele commentaren.

Strubbelingen over de onafhankelijkheid

De in 1973 aangetreden regering-Arron was weinig voortvarend in het aanpakken van de sociale problemen die aan de grote onrust in de samenleving ten grondslag lagen, zoals de stijgende kosten van levensonderhoud, de woningnood en het gebrek aan banen. Wel wist Henck Arron vriend en vijand te verrassen met de aankondiging dat Suriname uiterlijk in 1975 onafhankelijk zou zijn. Hierbij was weinig voeling met

SONDE SPIKRI, SUNDAY MIRROR, ZONDAG 29 APRIL 1979 1ste jaargang no. 28 1

25 CENT

SONDE SPIKRI SUNDAY MIRROR

Cyriel R. Karg, Chief Editor designate

CYRIEL KARG VRIJ!

"We beginnen gewoon opnieuw"

"Vurig verwachtte ik den Here;
toen neigde Hij zich tot mij en hoorde mijn hulpgeroep.
Hij trok mij op uit den kuil van het verderf,
uit het slijk van de modderpoel;
Hij stelde mijn voeten op een rots;
mijn schreden maakte Hij vast." (Psalm 40)

In de nacht van 20 op 21 april l.l. werd - twee dagen te laat - de Heer Cyriel Karg met V.I. in vrijheid gesteld na precies 23 1/2 maand van een onverdiende straf te hebben uitgezeten in de Staatsgevangenis van Suriname.

Afgehaald door zijn gezin, Vrouw Marita, kinderen Udo, Lucien en Saskia, met hun respectievelijke vrouwen en man en enkele familieleden en vrienden, ging hij rechtstreeks naar huis waar hij na aankomst zijn God op zijn blote knieën dankte dat Hij hem had behoed tegen de geweldenaar en de vijand.

Drie en twintig maanden zijn geen drie en twintig dagen en de gevangene, die als enig middel drijft Zijn Volk heeft Gevoed, heeft dan ook de menselijke gevoelens van haat en wraak gekend, maar zoals hijzelf zegt: "Naderhand zag ik dat het zinloos was omdat mijn vijanden in feite niet slecht maar gewoon oliedom zijn!"

"Neen", zo zei hij, "ik heb alleen maar medelijden met hen, want helaas moeten zij nog steeds met zichzelf leven, terwijl ik het al gezien heb en getoond heb sterker te zijn dan allerlaal bij elkaar!"

Op onze vraag of hij het land zal verlaten, zoals eertijds aangekondigd in zijn boek "Te Gast bij de Politie-Recherche" antwoordde hij: "Eigenlijk was ik van voornemens dat te doen, maar na de gevangenis te hebben ervaren voel ik mij verplicht in dit land te blijven en de ziekte van een dekadent kolonisaal verleden te helpen genezen! Ik ga slechts voor enkele weken naar Amerika."

Hoe hij zich voelt na de opgedane ervaring: "Ach, niemand zou in de gevangenis moeten gaan. Niet eens beesten hebben gevangenissen, maar nu ik het eindelijk op heb zitten, zou ik die levenservaring niet voor geen geld in de wereld gemist willen hebben. Het was een levensuniversiteit in vooral de vakken van onmenselijkheid, burokratie en bedrog!"

Over het menselijk leed in de inrichting zegt hij: "Voor een onderontwikkeld land valt het nogal mee, maar voor een zich Christelijk en beschaafd noemend volk, valt het bitter tegen. Echter is er nog goede hoop, want de huidige Minister van Justitie en Politie de Heer Badrisingh heeft in samenwerking met het geheel Parlement van Suriname al vele maanden geleden een nieuwe wet, handelende over toezicht op de gevangenissen doen aannemen, maar natuurlijk zijn het weer die stomme burokraten die het "potentaatje spelen" nog niet kunnen opgeven en dus doodgewoon deze door het Parlement met Algemene stemmen aangenomen wet nog steeds niet willen doen afkondigen en tja, als de heren "potentaatjes" daar niet aan willen beginnen dan gebeurt het niet, hè? En toch moet die wet er komen en uitgevoerd en nageleefd worden om tenminste een einde te maken aan de wrede, onmenselijke en vooral barbaarse wijze van straffen, want gelooft u me het is een onmenselijke troep."

Of dit door de opzichters zo gemaakt werd, beantwoordde hij met: "Neen, bepaald niet! De hedendaagse opzichters zijn allang geen barbaarse cipiers van vroeger meer, maar proberen juist om in de ware zin des woords Heropvoeders te worden. Helaas staat de Wet hun daarbij in de weg, want die stomme wet is zo doorspekt met op mishandelingen gerichte strafbepalingen, dat de opzichters er met de beste wil in de wereld niet onderuit komen. Wat te denken van een instituut dat in deze moderne tijd de mens ertoe verplicht te masturberen en/of homofiel te worden en bovendien nog deze onmenselijke straffen doet toepassen op de niet door de wet gestraften levenspartners van de gedetineerden. En dan te bedenken dat er daarbinnen nog mensen zitten met straffen lopende tot en met 25 jaar."

Wij wilden weten hoe hij dacht dat de gevangenis eruit zou moeten zien. Het antwoord was: "Niet als de beestenkooien in de onzinnige strafgevangenissen van nu. Straf, wil die ergens naartoe leiden, moet zinvol zijn. In Suriname is het gewoon zin- en nutteloos.

Als voorbeeld: een knaap overtreedt de opiumverordening. De rechter legt hem drie jaren straf op en hij zit deze drie jaren uit in een strafgevangenis waarin hij niets anders bijleert dan meer misdadigheid en voor de gemeenschap geen enkele zinvolle zaak doet dan maar het eten opeten dat de gemeenschap hem voorlegt en slapen.

M.i. zou elke straf van meer dan één jaar zo ingedeeld moeten worden dat de gedetineerde de eerste zes maanden in harde straf doorbrengt, waar hij gedisciplineerd leert leven en daarna moet hij in een andere klasse geplaatst worden waarbij hij in de gelegenheid gesteld wordt om ergens in het binnenland te helpen een nieuwe stad te bouwen en daar samen met zijn gezin, ingeval dit er voor voelt, de rest van zijn straftijd in een vrije gemeenschap in het binnenland door brengen waar hij moet leren om voor zichzelf en zijn gezin een nieuw leven te beginnen. Trouwens over die straffen van de strafrechter in Suriname moet ook nog heel wat gezegd worden, vooral wat de Lijn betreft en de begrippen. Dit in het bijzonder m.b.t. de overtreding van de opiumwet.

Daar schijnen de heren niet erg veel van af te weten, want alles wordt als "hard drugs" beschouwd vanaf marijuna tot en met heroine, terwijl er daar wel een hemelsbreed verschil tussen zit. Ook schijnen de heren maar niet te kunnen begrijpen dat b.v. cocaine geen hard drugs is maar doodgewone softdrugs en dan ook andere uitwerkingen heeft als b.v. heroine. Maar goed, daar zal ik in de komende weken wel college in geven via deze krant, want het is noodzakelijk, vooral in deze moderne tijd dat men het weet!

Ik zelf ben een grote voorstander van het legaliseren van softdrugsgebruik en voor het opleggen van zeer zware straffen aan de verkopers van hard drugs. Ja, zelfs de doodstraf zou ik in dat geval - voor de verkopers van hard drugs - nog te licht vinden. Maar ja, in de harddrugshandel zitten grote jongens en daar doet men niet zo gauw iets tegen, nietwaar?"

Wij waren ook geïnteresseerd in eventuele Corruptie binnen de gevangenissen, waarop de heer Karg zei: "Ach, korruptie heb je in het hele ambtelijk apparaat, maar in elk geval in iets minder mate in de gevangenissen. Ja, ik weet dat er allerlei verhalen daarover in omloop zijn, maar u moet het zo bezien dat in de eerste plaats jaloezie en opschepperij daarbij een grote rol spelen. Ikzelf heb daar mijn buik van vol gehad en kan u echt vertellen dat er van korruptie binnen de muren van Santo Boma minder te merken is dan b.v. bij andere gewapende korpsen, waar er wel aardig huis gehouden wordt daarmee, maar daarover ook weer een andere keer."

Wij wilden weten wat hij nu van voornemens was te doen en het antwoord was keihard: "Mijn Volk verlossen van de dictatuur van de burokratie. Het leven begint voor mij weer helemaal opnieuw en ik ben bereid met alle mij ten dienste staande middelen in deze samenleving een werkelijk democratische staatsordening te brengen. Of ik in de politiek ga? Liever niet, maar als het niet anders kan dan maar met alle mij ten dienste staande middelen, ook niet-demokratische als het moet.

Ik houd van mijn land en mijn volk en ik heb geleerd waar precies de zieke plekken van deze samenleving zijn en ik wil mijn kinderen en kleinkinderen hier in dit land gelukkig laten leven dus . . . begin ik opnieuw en zal mijn doel bereiken ook!

Om het met de dichter te zeggen: Sranan na mi, mi na Sranan! Daaraan wil ik nog toevoegen dat ik bereid ben daarvoor zelfs mijn leven te geven, dus Suriname here I come! Immers, je bent mij tenminste 23 maanden schuldig en deze wil ik binnen middels het gezond maken van alles wat hier ziek is. Van nu af aan moet u mij bezien als . . . De Dokter van de Zieke Natie, ik dank U."

News in brief

MONKEY SEEN FOR CHILD

Police in the Para-district in Suriname were notified that a corpse of a child was seen floating in the Parariver.

The police arrived together with the government doctor Hoesenie, who after seeing the tail indentified the corpse as that of a monkey.

EXCLUSIVE INTERVIEWS FOR ABC AND TORI

After his release from prison Cyriel Karg granted exclusive interviews to Suriname's ABC radiostation and to TORI, a monthly magazine published in Suriname by Mr. H. Doelwijt.

ABC's A. Kampenveen himself took the interview from Karg for the programm "Balans" that was broadcast on April 24th, while TORI's Editing Manager Henk Doelwijt interviewed him on April 24th for the May 5th issue, in which he will give a complete profile on the politician's life and intentions.

VOLGENDE WEEK in SONDE SPIKRI

VROUWEN ACHTER DE TRALIES
TOO MUCH LAW; TOO LITTLE LOVE!
DOPE IN SURINAME:
WAAR BLIJFT DE BUIT?
HETS OVER V.I. OUDE EN NIEUWE STIJL
en nog vele vaste rubrieken.

UITGEVERIJ: M V K Familie N.V., Lu. Sonne [illegible] og pere. 14. ZETWERK: M V K COMPOSER SERVICE. OFFSETDRUKKERIJ SRANANG

Sonde Spikri / Sunday Mirror, nummer 28, zondag 29 april 1979. Hoofdredacteur C. Karg komt op 21 april 1979 na ruim 23 maanden vrij. Deze veroordeling hield geen verband met zijn persactiviteiten, zoals beschreven in de tekst. Collectie IISG, Amsterdam

het volk gehouden, laat staan overleg gevoerd met de oppositie.

De Hindoestaanse VHP had grote bezwaren, omdat zij in de oppositie vreesde weinig invloed op deze ingrijpende gebeurtenis te kunnen uitoefenen. Hierbij lag het voor de hand dat in de gepolariseerde verhoudingen van Suriname gedacht werd aan het voorbeeld van Guyana, waar de Creools gedomineerde PNP van Burnham al jaren de getalsmatig grotere Progressieve Politieke Partij van Jagan (met een overwegend Hindoestaanse aanhang) in de oppositie ringeloorde.[10] Burnham bleef aan de macht met politiestaatmethoden en verkiezingsfraude.[11] De VHP wist de angst voor dit voorbeeld bij haar achterban er goed in te peperen, waarbij overigens niet geschuwd werd dubieuze propaganda te gebruiken.[12]

De oppositie bracht vooral juridische argumenten tegen de voorgenomen staatkundige veranderingen in het geweer, terwijl op de achtergrond steeds radicalere jongeren zich begonnen te roeren. De leiding zag geen kans deze elementen in bedwang te houden en het duurde niet lang of de meest drieste groepen begonnen met steeds wildere acties, waarbij uiteindelijk verschillende branden in de binnenstad van Paramaribo werden gesticht. Dit creëerde een sfeer van angst en zorg om de toekomst, waardoor uiteindelijk grote groepen tot het besluit kwamen het land te verlaten.

De voorgenomen onafhankelijkheid werd in de weekbladpers veelal met gemengde gevoelens ontvangen. Aan de ene kant werd het idee van een zelfstandig land positief beoordeeld, maar daartegenover stond veel kritiek op de aanpak. De meeste bladen zagen het gekrakeel tussen de politieke partijen met weinig sympathie aan. De parlementaire schermutselingen, waarbij onder meer drie parlementariërs van het regeringsblok overliepen naar de oppositie, leidden volgens de kritische weekbladen alleen maar af van waar het werkelijk om ging – de achteruithollende economie en de grote sociale problemen. Aan de vooravond van de onafhankelijkheid bevond het land zich in een serieuze crisis, waarbij het parlementaire werk nagenoeg tot stilstand was gekomen. *De Rode Ster* schreef op 23 augustus 1975 over de komende beëindiging van het Statuut:

> "Nu zijn er lieden die persé willen dat wij dolblij zijn omdat wij nu 'onze waardigheid terug zullen krijgen'. Wij kunnen hen meedelen dat wij, het volk, altijd onze waardigheid behouden hebben en dat wij veel meer geïnteresseerd zijn in brood, werkgelegenheid, sociale zekerheid, enz."

In *Pipel* van 18 oktober 1975 werd het NPK-regeringsblok beschreven als de voornaamste oorzaak van de crisis. Men vond dit een opportunistisch verbond. Het blad zag de NPS, de belangrijkste partij van dit blok, als "het meest aangetast door het verval van de opportunistische oude politiek". Over het uittreden van de drie parlementariërs uit het regeringsblok vervolgde *Pipel*:

> "Dit uittreden is de directe oorzaak van de krisis, maar slechts een symptoom van het opportunistisch karakter van de NPK-kombinatie. We zijn nu aan het eindpunt en het dieptepunt van de krisis in ons politiek systeem en daarmee ook aan het eind van het koloniale parlementaire systeem. Velen maken zich zorgen over de datum van de onafhankelijkheid. Na deze analyse is het duidelijk dat wij ons liever zorgen kunnen gaan maken over de toekomst na de onafhankelijkheid!"

Dit zouden ware woorden blijken te zijn.

Neerwaartse economische spiraal

Op 25 november 1975 werd Suriname daadwerkelijk onafhankelijk. Op die dag publiceerde *Pipel* een kritisch artikel met als kop 'De lange weg naar de onafhankelijkheid'. Hierin werd betoogd dat het Statuut een last geworden was voor Nederland, een last waar men vanaf wilde. Het artikel eindigde als volgt:

> "Door de plotselinge nationale verzoening kunnen wij eindelijk onze staatkundige onafhankelijkheid verwezenlijken. Daarmee is in principe ook een economische losmaking mogelijk geworden. Meer niet. Want werkelijke economische vrijmaking zal afhangen van de daden van de Surinaamse regering tegenover het buitenlandse bedrijfsleven. En dat zal tenslotte afhangen van de Surinaamse massa's. Want alleen zij kunnen een regering voortbrengen, krachtig genoeg om zich te kunnen verweren tegen alle mogelijke economische, politieke en zelfs militaire manipulaties van het buitenlandse bedrijfsleven."

Op economisch gebied bracht de onafhankelijkheid, zoals *Pipel* al vreesde, inderdaad niet de opleving die was verwacht. Hoewel met ontwikkelingsgeld grote infrastructurele projecten op touw werden gezet en de inkomsten uit de bauxietsector toenamen, trok de economie niet aan. Alle ingrediënten voor een diepgaande crisis lagen gereed en het was alsof men zich in een neerwaartse spiraal bevond, waar met geen mogelijkheid uit te breken viel. Begonnen met een schone lei in 1975, met kwijtschelding van alle schulden en toekenning van een ontwikkelingsfonds van 3,5 miljard gulden, was Suriname drie jaar later weer diep in de problemen. In *Onze Tijd* van 4 december 1976 gaf Haagstam in zijn karakteristieke cryptische stijl commentaar onder de kop: 'Kasmonie[14] beleid maakt van geld een kolossaal probleem voor Suriname':

> "Maar wanneer de min[ister] v[an] Financiën zijn politiek richt naar de influisteringen van politiek slimmeren dan hij, die graaien in het geld en/of laten gr[aai]en zonder dat de min[ister] van Financiën die vrienden of collega's eronder krijgt het anders te doen, dan na ing sa barie te foe keba.[15] Geld is wel [een] probleem, hij zinspeelde erop, maar zoekt offerl[a]mmeren in de burgerij, die hij meer lasten op de schouders wil leggen. Onder het verhaal van offers brengen, buikriem strakker aantrekken. En intussen dan ding bidjiewang e njafaro nanga monie na allasee? Nono goedoe pappa, so a toetoe no kang blo, joe moe draai joe moniekas trafassie![16] Ophouden met het kasmoniesysteem, u bent kashouder. Noo na joe e barie die a monie e trong bidjie problema."[17]

In september 1978 ging *Pipel*, naar aanleiding van de Financiële Nota van minister van Financiën Lesley Goede, dieper in op de financieel-economische situatie van Suriname. De staatsschuld bedroeg 71,8 miljoen, terwijl de bauxietopbrengsten geheel door de lopende uitgaven werden opgeslokt. Aan voorschotten bleek bij de Centrale Bank een bedrag van 67,3 miljoen te zijn opgenomen, terwijl dit volgens de Bankwet maximaal 16,2 miljoen Surinaamse guldens had mogen zijn. De regering had zich dus schuldig gemaakt aan een veel te hoog uitgavenniveau. *Pipel* vond dat men er een potje van had gemaakt, de 'oude politiek' had bewezen de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling ná de onafhankelijkheid niet te kunnen dragen.

> "Premier Arron heeft in het verleden verschillende keren bij lastige problemen luchtig over de zaak heengepraat: met de 'toverstok' zou hij het wel oplossen. Helaas helpt hier geen toverstok bij. De

harde feiten spreken voor zichzelf. De cijfers liegen niet. [...] Behalve met de ekonomische krisis hebben we ook te maken met een politieke krisis. De Financiele Nota geeft feitelijk aan de oude politici een brevet van ongeschiktheid. Voor de onafhankelijkheid kon nog met enig recht beweerd worden dat we zaten onder de vleugels van Nederland. Maar na de onafhankelijkheid kan men dat niet meer beweren. Bovendien zijn we de onafhankelijkheid ingegaan vanuit een zeer gunstige uitgangspositie: de gehele schuld bij Nederland werd kwijtgescholden, terwijl ontwikkelingsgelden ter beschikking kwamen waarover we geen terugbetalingen hoefden te doen. Bovendien waren de bauxietheffingen verhoogd. Dat de NPK het onder deze omstandigheden toch zover heeft laten komen, toont aan dat zij het mandaat dat het volk haar verleend heeft niet heeft verdiend. Voor velen is het duidelijk dat de VDP ook geen alternatief biedt. Zij hebben het in hun tijd ook niet beter gedaan."[18]

In deze sfeer spoedde het decennium zich ten einde, crisis na crisis diende zich aan, culminerend in de militaire coup van 1980. De pers ging nog veel moeilijker tijden tegemoet en beleefde zelfs het ultieme dieptepunt van de moord op vijf journalisten op 8 december 1980.

Van onafhankelijkheid naar staatsgreep

De dagbladpers in verwarrende tijden, 1975-1980

HENRY E. CAMERON

De dagbladen zijn in het bereiken van de staatkundige onafhankelijkheid van Suriname niet echt strijdbaar geweest. Nadat het kabinet-Arron in 1974 de spoedige beëindiging van de staatkundige verhouding met Nederland bekend had gemaakt, onthielden de kranten zich van het ventileren van eigen standpunten. De aangekondigde overdracht van de souvereiniteit werd door hen als een gegeven beschouwd.

Toch kwam de snelle route naar onafhankelijkheid compleet uit de lucht vallen. Tijdens de verkiezingscampagne had geen van de partijen het woord 'onafhankelijkheid' in de mond genomen, laat staan tot een strijdpunt gemaakt. Maar in de regeringsverklaring van 15 februari 1974 viel ineens te lezen dat "in ieder geval de realisatie van de souvereiniteitsoverdracht aan Suriname zal kunnen plaatsvinden op geen later tijdstip dan ultimo 1975". Heftige parlementaire schermutselingen over de nieuwe grondwet waren het gevolg, in een land met ontelbaar veel politieke partijen en etnische belangen. Een uittocht naar Nederland kwam op gang, omdat velen de toekomst van het land met zorg tegemoet zagen. In de nieuw gevormde Surinaamse Krijgsmacht liepen de spanningen op, omdat onderofficieren van Surinaamse afkomst zich onvoldoende gehoord voelden.

Zo gistte en borrelde het in de periode 1975-1980 in Suriname. De dagbladen deden nauwgezet verslag van alle ontwikkelingen. Ze waren nu niet langer de spreekbuis van partijpolitieke belangen, zoals in de eerste naoorlogse periode. De nieuwsvoorziening stond voorop en daarnaast het via analyses en commentaren trachten te duiden van alle hectiek waarin het land verzeild was geraakt.

Druk van nationalisten

Hoewel de aankondiging van de snelle onafhankelijkheid onverwacht kwam, was het standpunt van premier Henck Arron en de zijnen wel te begrijpen. Immers, coalitiepartner Eddy Bruma en zijn Partij van de Nationalistische Republiek (PNR) hadden vanaf de oprichting van de partij in 1961 onomwonden en overduidelijk aangegeven dat ze naar dat moment streefden. Coen Ooft, leider van de eveneens aan de regering deelnemende Progressieve Surinaamse Volkspartij, had tijdens een heftige en emotionele discussie in het parlement over de verhouding met Nederland vol pathos beweerd dat hij daarvoor bereid was "terug te gaan tot de tijd van de kokolampus" (de tijd van de walmende olielampen). Arron had, gelet op zijn vrij jonge leeftijd en de wensen van leeftijdgenoten in zijn partij, geen andere keus dan mee te gaan.

Algemeen werd aangenomen dat Arron de onafhankelijkheid tot een issue had gemaakt onder druk van Bruma's PNR, die met drie ministers in de regering zat. Arron kon met de aankondiging de PNR de wind uit de zeilen nemen en zijn eigen partij, de Nationale Partij Suriname (NPS), afficheren als de voortrekker in het proces naar

de onafhankelijkheid. In zijn Nieuwjaarsrede van 1975, die traditiegetrouw via de radio te beluisteren was, zei premier Arron:

> "Ten aanzien van het beleid op het stuk van de onafhankelijkheid zal de regering reeds in een vroeg stadium in het nieuwe jaar, na het parlement te hebben ingelicht, het moment van de onafhankelijkheid alsmede de staatsvorm van het onafhankelijke Suriname bekendmaken."[1]

Dat de souvereiniteitsoverdracht op zich niet meer ter discussie stond en dat de regering het alleen nog maar had over de route daarnaartoe, wekte wrevel bij de oppositie. Drie leden van de NPS-fractie die het oneens waren met het regeringsstandpunt, onder wie Paul Somohardjo, sloten zich aan bij de oppositie. Oppositieleider Lachmon, die zich aanvankelijk tegen de souvereiniteitsoverdracht had verzet, wijzigde zijn standpunt in 1974 en toonde zijn bereidheid de onafhankelijkheid te steunen. Hij wilde echter wel duidelijke waarborgen voor de rechten van het volk en de democratie, gegarandeerd door een grondwet. Aan zijn verzoek werd geen gehoor gegeven. Lachmon beklaagde zich daarover en uitte het dreigement dan niet langer te zullen meewerken aan het proces. Dat was voor hoofdredacteur Lionarons van de *Vrije Stem* aanleiding om, in het land waar iedereen iedereen kent, zijn collega's Leo Morpurgo van *de Ware Tijd* en David Findlay van *De West* voor te stellen om Arron en Lachmon tot elkaar te brengen. De missie mislukte en de hoofdredacteuren lieten de zaken voor gezien.

Drie gevestigde dagbladen

Suriname telde in het jaar van zijn onafhankelijkheid drie gevestigde dagbladen: *De West*, *de Ware Tijd* en de *Vrije Stem*. De hoofdredacteuren, die in twee van de drie gevallen ook eigenaar van de krant waren, bepaalden grotendeels wat er in de kolommen van de kranten verscheen. Ook hadden de kranten een eigen drukkerij, doorgaans op het terrein waarop ook de redactie gevestigd was. *De West*, de oudste krant van de drie (opgericht in 1909), was een avondblad en eigenaar-hoofdredacteur was David G.A. Findlay, die met zijn drukkerij De West aan de Mr. dr. J.C. de Mirandastraat, de vroegere Oranjestraat, zetelde. *De Ware Tijd*, een ochtendblad, was eigendom van Cyril V. Jong Tjien Fa, die zijn drukkerij Sranan aan de Malebatrumstraat had. In het jaar van Suriname's onafhankelijkheid was de hoofdredacteur Leo Morpurgo. De *Vrije Stem*, met eigenaar-hoofdredacteur Wilfred Lionarons aan het hoofd, had haar drukkerij Lionarons aan de Dr. J.F. Nassylaan.

Er waren ook drie zich onafhankelijk noemende nieuwsagentschappen: Informa van Jozef Slagveer (sinds 1971), Prinfo van Humphrey Keerveld[2] (sinds 1973) en het Surinaams Nieuws Agentschap (SNA) onder leiding van Ab Judell. Zij brachten alledrie dagelijks in gestencilde vorm een bulletin uit, waarop men zich kon abonneren. Het SNA was neutraal.

De kranten waren niet meer zozeer spreekbuis van een politieke partij of stroming, maar overwegend nieuwsmedia en doorgeefluik van wat er in de wereld speelde. Hun kritische functie beperkte zich tot incidentele redactionele commentaren, voetnoten en door lezers ingezonden stukken. De commentaren werden bij de ochtendbladen steeds op de voorpagina opgenomen en bij *De West*, van de drie de meest behoudende krant, op pagina 2 onder de kop 'Kleine korrels'. Afhankelijk van het belang van het onderwerp werden de commentaren door de *Vrije Stem* die, in de

15

Uitgever:
Pers-en Publiciteits bureau INFORMA

Paramaribo
Telefoon 71115
Hoofdredaktie
J.H. SLagveer

Druk:
OFFsetdrukkerij INFORMA
Paramaribo

aktueel

DONDERDAG 23 SEPTEMBER 1976
VIERDE JAARGANG NUMMER 604

Prijs
25 Cent per exemplaar

onafhankelijk dagblad

jaargang

PERSCENCUUR ?

DIREKTEUR PERSBUREAU INFORMA ONTBODEN VOOR ONDERHOUD IN MILITAIR HOOFDKWARTIER MEMRE BOEKOE KAZERNE

Op maandag 20 september jl. is de directeur van het persbureau Informa de heer J.H. Slagveer, ontboden door de Coördinerend minister van Defensie, mr. E.A. Hoost, voor een onderhoud in het militair hoofdkwartier "De Memre Boekoe Kazerne".
Tijdens dit onderhoud dat plaats vond in aanwezigheid van de bevelhebber van de Surinaamse Krijgsmacht, kolonel Y.Elstak, werd door de bewindsman geinformeerd omtrent de bron en de wijze van verifikatie van een bericht over de aankoop van bewapening voor de drie patrouille vaartuigen ten bedrage van ongeveer Sf 16,5 -- miljoen.
Minister Hoost wees op het feit dat niet voldoende verifikatie heeft plaats gehad bij de officiële instanties hetgeen door hem noodzakelijk werd geacht vanwege de defensie-belangen van Suriname die hiermede gediend zouden zijn. Van de zijde van het persbureau Informa is door de heer Slagveer naarvoren gebracht het betreffend bericht voldoende is geverifieerd en bovendien ook reeds in de plaatselijke pers is verschenen.
Omtrent bron en wijze van verifikatie is door de direkteur van het persbureau Informa geweigerd inlichtingen te verschaffen.
Tijdens het onderhoud werd echter wel door de heer Slagveer benadrukt dat in voorkomende gevallen waarbij sprake zou zijn van het eventueel prijsgeven van "staatsgeheimen" grote zorgvuldigheid betracht zal moeten worden.
Op 21 september jl. heeft de Coördinerend minister van Defensie, mr. E. Hoost een brief gericht aan de direkteur van het persbureau Informa waarin onder meer wordt gewezen op het feit dat de heer Slagveer niet die zorgvuldigheid in acht heeft genomen, welke een goed Vaderlander betaamt ten aanzien de defensie-belangen van zijn land.
In reactie hierop verzond de direkteur van het persbureau Informa op 22 september 1976 eveneens een schrijven aan de Coördinerend minister van Defensie waarin o.a. gesteld wordt dat hij niet aan de indruk ontkomt dat het onderhoud in het militair hoofdkwartier en de brief een poging is om de vrije pers te beinvloeden in haar functionering.
Voorts wordt gewezen op het feit dat eveneens het persbureau Informa de RPD informaties -- heeft verstrekt over de bewapening van de patrouille vaartuigen.
Tot slot merkt de heer Slagveer in zijn brief aan minister Hoost op dat het bericht op voldoende verifikatie was gebasseerd hetgeen immers binnen de competentie valt van het betrokken persmedium.

***

BRIEF VAN MINISTERIE VAN JUSTITIE EN POLITIE AAN PERSBURO INFORMA D.D. 21 SEPTEMBER 1976

Mijnheer,

Hiermede bevestig ik het mondelinge onderhoud, dat ik op maandag 20 september jl. in de Memre Boekoe Kazerne - waarbij de Bevelhebber van de Surinaamse Krijgsmacht aanwezig was - met U had omtrent een door Uw persbureau verspreid bericht over de bewapening van patrouilleboten van de Surinaamse Krijgsmacht.
Bij dat onderhoud is gebleken, dat U vermijnd hebt de door U ontvangen informatie op deugdelijke wijze te verifiëren bij de officiële instanties alvorens tot publicatie daarvan over te gaan.

E. Hoost, Justitie

Wij zijn het zeker eens geworden, dat U in deze niet die zorgvuldigheid in acht hebt genomen, wel ke een goed Vaderlander betaamt ten aanzien van de defensie-belangen van zijn land.

U hebt toegegeven, dat bij de afweging van de persvrijheid ten opzichte van de defensie-belangen van Suriname, deze laatste moeten prevaleren, wanneer een persdaad zelf al kan weten of vermoeden dat hij met een bepaalde publicatie een staatsgeheim prijs geeft of de Staat in gevaar brengt.
Hetzelfde geldt uiteraard ook voor een individuele kranten of radio -omroep.

Wij zijn het zeker eens geworden dat ongeverifieerde berichten over onze defensie Suriname ernstige schade kunnen berokkenen en dat daarom van elk persbureau de uiterste zorgvuldigheid en zelfbeheersing mag worden gevergd.

Ik heb U medegedeeld dat U berichten bij mij kan verifiëren en ik heb U daarbij gewezen op de onbeveiligdheid van het gebruik van de telefoon voor het inwinnen van dergelijke gewichtige informaties.

Voorts is door mij duidelijk gemeld dat U zich zeer zeker kunt van dien tot de Regeringswoordvoerder namelijk het Hoofd van de Voorlichtingsdienst en tot de Bevelhebber van de Surinaamse Krijgsmacht voor het inwinnen en verifiëren van informaties.

De Minister van Justitie en Politie terzake Coördinerend Minister voor Defensie Aangelegenheden,

w.g.:

(Mr. E.A. HOOST).

c.c.:
Voorzitter Parlement (t.a.v. Vaste Defensie Commissie);
Bevelhebber S.K.M.;
Hoofd R.P.D..

***

BRIEF VAN DE HEER J.SLAGVEER AAN DE COÖRDINEREND MINISTER VOOR DEFENSIE AANGELEGENHEDEN MR.E.HOOST

Heer Minister,

Met meer dan geringe verbazing heeft onderge tekende kennis genomen van Uw schrijven d.d.21 september 1976 t.a. v. een door het persbureau Informa verspreid persbericht omtrent de eenvoudige bewapening van patrouilleboten van de Surinaamse Krijgsmacht.

Allereerst wenst hij te stellen niet aan de indruk te ontkomen, dat uwerzijds middels het onderhoud in het militair hoofdkwartier de Memre Boekoe kazerne en bovenal door Uw schrijven een poging is gedaan om de vrije pers te beinvloeden in haar functionering binnen ons democratisch bestel

Hoofdzakelijk in dit licht bezien acht onder getekende het nodig U te verwijzen naar de fundamentele rechten en vrijheden, die ook verankerd zijn in de Grondwet van de Republiek Suriname en ondermeer de vrijheid van drukpers en vrije meningsuiting garanderen.

Hieraan koppelend wenst hij te accentueren, zoals ook tijdens het gesprek met U en de bevelhebber van de SKM kolonel Y.Elstak, naarvoren is gebracht, dat het persbureau Informa zich als deel van het Surinaams perswezen ter deze van bovast is van haar verantwoordelijkheid t.o.v.land en volk en uiterstaard zich niemer zal laten voor-

schr[illegible]elke normen [illegible] hant[illegible]ren.

[illegible]ende acht wijziging diszou verzuind zijn de ontvangen informaties te verifiëren bij de officiële instanties en Uw conclusie dat in deze niet die zorgvuldigheid is betracht welke een goed Vaderlander betaamt tenderen naar een vorm van intimidatie,die in zich de kiem draagt voor persbreidel.

Ondergetekende wenst U daarom te attenderen op het feit dat Uwerzijds een aantal conclusie zijn geformuleerd, naar aanleiding van het onderhoud,die de indruk zouden kunnen wekken alszou dit gebeurd zijn in gemeenschappelijk overleg, hetgeen ten stelligste ontkend wordt.

Het is ook bevreemdend dat de R.P.D. dezelfde informatie heeft verstrekt, waarbij de R.P.D. evenals Informa bekend maakt: "de aanschaf van de Navy-vuurmonden SAK 40 L/70 Bofors t.b. v. de SKM-patrouilleboten", zonder dat U dit overheidsmedium terecht wijst.

Ten overvloede wenst ondergetekende te benadrukken dat de berichtgeving van het persbureau Informa omtrent de aanschaf van bedoelde "Navy- vuurmonden" gebaseerd was op voldoende verifikatie,hetgeen immers,zoals gebruikelijk uitsluitend bepaald wordt door het betrokken persmedium.

Hoogachtend,

J.Slagveer
(direkteur Persbureau Informa)

wist u ?

Wist U
dat het een goed Vaderlander betaamt om zich niet te laten misbruiken door pseudo/surinamers?

Wist U
dat het een goed Vaderlander betaamt in de eerste plaats te denken aan de [illegible] legenheid en huisvesting van zijn volk?

Wist U
dat het een goed Vaderlander betaamt te beseffen dat er nu tens 15000 [illegible] ningen in zijn [illegible] zijn waarin minstens 70000 duizend [illegible] moten bokken?

Aktueel, nummer 604, 23 september 1976. Collectie IISG, Amsterdam

woorden van Van Kempen, het "scherpst oppositioneel" was, en door *de Ware Tijd* cursief en meestal in kader opgenomen. Het in de ogen van de hoofdredacteuren belangrijkste nieuws werd altijd op de eerste pagina gezet. *De Ware Tijd* stond bekend om het hoge gehalte aan eigen nieuwsgaring. Met haar bijlage *De Ware Tijd Extra* (vanaf 1971) en andere bijlages die volgden in de jaren erna, liep zij voorop in Surinaams krantenland.[3]

Over de oplage van de kranten werd steeds geheimzinnig gedaan, uitgaande van het standpunt dat het de concurrent niet aanging. Over de oplage van *de Ware Tijd* merkt Van Kempen op dat die tussen 1961 en het begin van de jaren tachtig steeg van circa vijfduizend naar veertigduizend. *De West* bleef volgens hem vrij stabiel op ongeveer zevenduizend exemplaren en de *Vrije Stem* schommelde tussen de vijf- en tienduizend.[4] Naast de straatverkoop kenden de kranten ook abonnees. Advertenties waren eveneens belangrijk voor het economisch rendement. Bedrijven die regelmatig adverteerden, kregen aantrekkelijke contracten aangeboden. Daarnaast vormden overlijdensadvertenties voor *De West* en *de Ware Tijd* een aardige bron van inkomsten.

Behalve de hier genoemde gevestigde kranten verschenen in de jaren zeventig, zowel voor als na de onafhankelijkheid, talloze andere bladen en blaadjes, variërend van matig gestencilde periodieken tot keurig gedrukte dagbladen. Van de laatste categorie zijn er drie te noemen. Allereerst het avondblad *Aktueel. Onafhankelijk dagblad sinds 1973* van J.H.M. Slagveer, dat tot in 1979 zou bestaan. Dan de *Volkskrant. Onafhankelijk volksdagblad van de republiek Suriname*, dat vanaf 1976 verscheen onder leiding van Paulus Mungra. Tot slot *Signaal. Algemeen dagblad voor de republiek Suriname* dat in 1978 van start ging en als (hoofd)redacteur Humphrey Keerveld had. De tijdschriftpers uit de jaren zeventig is in het vorige hoofdstuk beschreven.[5]

Parlementaire patstelling

De onafhankelijkheidstrein stond op de rails en de rit beloofde spannend te worden. De besprekingen met Nederland en de Nederlandse Antillen waren begonnen en er was geen tijd meer te verliezen. De dagbladen volgden de zaak nauwlettend. *De West* van 29 januari 1975 kopte op de voorpagina 'Bilaterale bespreking Suriname-Nederland afgesprongen', om de volgende dag op dezelfde pagina te vermelden: 'Gentlemen's agreement tussen minister van Genderen en de Gaay Fortman. Bilaterale bespreking tussen Suriname en Nederland hervat. Nieuwe spanning bij hervattting overleg'. Een dag later riep de krant triomfantelijk: 'Suriname en Nederland bereiken overeenstemming bij bilateraal overleg'.

Op 31 januari 1975 zou premier Arron een radiotoespraak houden. Dat betekende dat er gewichtige zaken aan de orde zouden worden gesteld. Het was gebruik dat alle belangrijke boodschappen van regeringswege in de vorm van toespraken via de radio aan het volk werden overgebracht. Die boodschappen werden daarna door de kranten opgenomen. Arron deelde mee dat bij de souvereiniteitsoverdracht Suriname een republiek zou worden met een grondwet en aan het hoofd een president, die door het parlement zou worden gekozen. Suriname zou tussen 20 en 30 november van dat jaar onafhankelijk worden. Voor het eerst lag er nu een concrete datum. De Nederlandse minister voor Ontwikkelingssamenwerking, Jan Pronk, die in verband met de besprekingen in Suriname was, merkte naar aanleiding van Arrons rede op dat Nederland zelf een datum zou hebben bepaald voor de onafhankelijkheid als Suriname dat had nagelaten, aldus *De West*. Pronk herinnerde eraan dat het Nederlandse

Redakteur/uitgever:
Paulus Mungra
Lim A Postraat 10
Telefoon 71485
P.O.B. 2993
Paramaribo
Suriname

Volkskrant

overal 20ct verkrijgbaar

1e jaargang no. 1 vrijdag 3 december 1976

Redactioneel

Na geruime tijd uit de circulatie te zijn geweest, is het dan eindelijk zo ver dat uw blad 'VOLKSKRANT' weer regelmatig kan verschijnen. Opgericht in november 1974 als weekblad met een begin oplaag van 5000 en gedrukt bij drukkerij 'MORA' aan de Gravenstraat, was Volkskrant in zeer korte tijd uitgegroeid tot een populair weekblad met een regelmatige oplaag van 10.000 en heeft zelfs bij speciale gelegenheden een oplaag van 20.000 gekend. Geïnspireerd door dit vertrouwen van onze lezerskring en adverteerders werd spoedig ertoe overgegaan om Volkskrant twee maal per week uit te geven en werd toen tegelijkertijd een begin gemaakt met de uitgave van 'MOKS-ALESIE' als weekblad dat binnen korte tijd een oplaag van 25.000 heeft gekend (verdrinking 7 padvinderstjes Suriname rivier), hetgeen als een record voor suriname geldt.

Onverhoopt moesten echter kort daarna de uitgave van beide bladen gestaakt worden in verband met drukkerij problemen. Het is onze redacteur toen gelukt enkele mensen te interesseren om een eigen drukkerij op te zetten om aan de gestelde garantie te kunnen bieden voor de regelmatige uitgave van deze twee populaire bladen die door het Volk en voor het Volk zijn.

Allereerst moesten echter enkele technische problemen overwonnen worden door het gebrek in Offset gedrukt wordt.

Het is dan eindelijk zo ver dat de eerste editie in Offset druk verwerpt in onze eigen drukkerij voor u ligt.

Lag het oorspronkelijk in de bedoeling om direct als dagblad van start te gaan, helaas moesten onze lezers nog enige maar van geduld betrachten daar gezien de nodige voorbereidingen en opleiding van personeel het nog niet zo ver is. Voorlopig zal Volkskrant gedurende enkele weken verschijnen op iedere maandag, woensdag en vrijdag ochtend.

Wij hopen dat onze geachte lezers en advertenteurs begrip hebben kunnen opbrengen voor deze beslissing. Wij kunnen u echter verzekeren dat, gezien het vertrouwen van onze lezers, Volkskrant, zeer binnenkort als dagblad en Moks Alesie als weekblad zullen verschijnen.

Borger Breeveld teleurgesteld in mentaliteit Kaseko Stars inz. Kort Geding "Wan Pipel"

Door de leider van Kaseko Stars dhr. Henk Theodore SPALBURG (die ook componist is van het lied 'Efi joe lobi wan oema'), is via de joristen mr. Carlo Jadnanansing en mr. A.Calor, een Kort Geding aangespannen tegen producer Pim de la Parra van de film 'WAN PIPEL' en Scorpio Films.

Naar verluidt was tussen partijen overeengekomen, dat Kaseko Stars in de zonet genoemde film 2 liederen zou brengen waaronder 'Efi joe lobi wan oema'.

Daaruit mocht dhr. Pim de la Parra geen enkel recht ontlenen. Hij was zelfs ertoe verplicht om de geluidsbanden terug te geven aan Kaseko Stars.

Voorts wordt gesteld, dat Dhr. de la Parra op de hoogte was van het feit dat het in de bedoeling van Kaseko Stars heeft gelegen om een LP op de markt te brengen met daarop o.a. het lied 'Efi joe lobi wan oema'.

Bewezen wordt dat de heer Pim de la Parra ondanks bedoelde overeenkomst toch nog ertoe over is gegaan om een lang speelplaat getiteld 'WAN PIPEL' op de markt te brengen met als hoofdnummer 'Efi joe lobi wan oema'. Door de uitgave van de LP van dhr. Pim de la Parra, wordt gesteld dat de belangstelling voor de plaat van Kaseko Stars MINDER is geworden waar door laatst genoemde zich benadeeld voelt.

Derhalve wordt door Kaseko Stars aan de Kantonrechter in Kort Geding gevraagd om de gedaagden te veroordelen de verdere distributie stop te zetten.

Bij niet opvolging van een eventueel vonnis, wordt voorts gevraagd de gedaagden te veroordelen tot betaling van een dwangsom van VIJFDUIZEND GULDEN per dag aan elser.

Dit Kort Geding zal op maandag a.s. dienen voor Kantonrechter Mr. L.F. Ramdath Misier.

Desgevraagd zei de heer Borger BREEVELD, bijzonder teleurgesteld te zijn in deze plotselinge handelinge van Kaseko Stars.

Dit vooral vanwege het feit, dat Kaseko Stars kort geleden een gesprek heeft gevoerd met dhr. Pim ou sa Parra.

Dhr. de la Parra moest i.v.m. de premiere van zijn film "WAN PIPEL", elito naar Curacao vertrekken. Hij deed desalniettemin de toezegging om bij terugkeer deze kwestie uitvoerig te bespreken met de Kaseko Stars.

Tot dan verbazing moest hij thans echter vernemen, dat er een Kort Geding is aanhangig gemaakt ondanks alle toezeggingen de zaak zo snel mogelijk te willen regelen.

Dhr. Borger Breeveld is de mening toegedaan dat hierult alweer blijkt dat er iets gedaan moet worden om te komen tot een mentaliteitsverandering in Suriname en in het bijzonder van Kaseko Stars.

Hij zei voorts, dat dhr. Pim de la Parra voor zijn vertrek naar Curacao, had toegegeven dat er een fout is gemaakt t.a.v. de betaling van de rechten.

De BUMA-rechten zijn wel betaald zoals gebruikelijk bij film, en daarom is het af te keuren dat men zo snel naar de rechter is gestapt. Hij voegde hieraan toe, dat het overigens blijzonder goed is voor de publiciteit van de film en de verkoop van de plaat.

Indien de rechter de verdere verkoop van de LP zou stop zetten, weet hij nog niet wat zal gebeuren. Dhr. Breeveld zei, dat dit een kwestie is van afwachten. Met nadruk wees dhr. Borger Breeveld erop, dat de LP is uitgebracht door DUREKO en dat er daarbij gebruik is gemaakt van de sound track van de film.

Overigens zou ook Borger Breeveld een Kort Geding aanhangig kunnen maken indien hij dezelfde redenering van Kaseko Stars zou volgen. Dit is echter niet juist daar in het contract staat vermeld dat ten alle tijden gebruik gemaakt mag worden van de stemmen van de acteurs. Ten aanzien van het contract met de Kaseko Stars is dhr. Breeveld niet op de hoogte wat dit punt betreft.

Volgens dhr. Breeveld wordt er in Suriname nogsteeds gedacht dat Pim de la Parra een soort miljonair is. Er wordt volgens hem niet genoeg gelet op het feit dat de film "WAN PIPEL" een artistiek produkt is, gezien de commentaren in buitenlandse bladen etc.

Commercieel is de film een FLOP. Pim de la Parra zit nogsteeds met fl. 180.000,- schuld. Men denkt dat de film veel geld heeft gemaakt omdat zoveel Surinamers de film hier zijn gaan zien. Dit geld is echter gebruikt om alleen maar de advertentiekosten in Holland te betalen omdat de film daar met 23 copien is bezonnen.

Tenslotte is dhr. Borger Breeveld van mening dat dhr. Pim de la Parra met het komende Kort Geding de aangenheid zal krijgen om aan te tonen dat de film financieel GEEN succes is geweest.

STRAFKLACHT INGEDIEND DOOR MINISTER MR. KARAMAT ALI

Door minister Mr. Achmed Karamat Ali is bij het Parket een strafklacht ingediend tegen 2 locale dagbladen en een plaatselijk persbureau.

De minister van O.W. en V. vroeg de procureur-generaal tegen bedoeld persburo en desbetreffende dagbladen een strafvervolging in te stellen vanwege verspreide berichten als zouden ambtenaren van zijn departement steekpenningen hebben aangenomen.

WIM KOK BEZOCHT PARANAM

Volgens mededeling van voorzitter Cyrill Daal van de 'MOEDERBOND', heeft de heer Wim Kok, voorzitter van het N.V.V. en van de Federatie van Nederlandse Vakverenigingen, op woensdag jl. een bezoek gebracht aan Paramaribo.

Hij was daarbij vergezeld van de heren Cyrill Daal, R. Blaakmat en L. Bell.

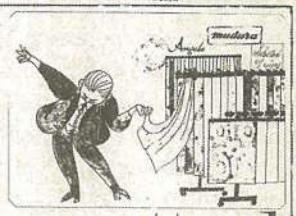
Ter plaatse werd het gezelschap ontvangen en rondgeleid door de heren H.R. Rieder en W.A. Smit van de Suralco.

Tenslotte wordt vernomen, dat vakbondsleider Wim Kok eind dezer week naar zijn land terugkeert.

De maandag a.s. in VOLKSKRANT ..... artikel over ..... ir. Krolis & ir. Schillevoort

100 % KATOEN
Katoen prints 0.78, o.98, 1.28
katoen blouse vanaf Sf. 14,95
katoen maxi-jurken in nieuwe frisse dessins
Lage Prijzen
goede asoortement
speelgoederen
van
winkrie
BOENGKOPOE
Maagdenstraat 28. Tel. 76083

THEATER STAR
voor het eerst in een fluid size motion picture
Vrijdag 3 december en volgende dagen aanvang telkens 9 u Uw airconditioned filmoase brengt u met de volle honderd procent garantie film plus 14 Great Hits
KIMBERLY JIM
met Gentlemen Jim Reeves de enige film die hij ooit heeft gemaakt. Komt genieten van de liedjes van deze zanger die Amerika groot heeft gemaakt. De man uit Tennessee die haar Kimberly bracht.
A DAZZLING MUSICAL BONANZA!
JIM REEVES MADELEINE USHER DUKE PARNELL
Kimberley Jim
in Kleur COLOR
An Embassy Pictures Release
Speciale Sinterklaas matinee op zondag 5 december
IN STAR 10.30 v.m. IN TOWER 5 uur n.m.

omzettend goed
HOLLANDSE GORDIJN-STOFFEN
PRIJZEN VANAF 7.98 PER 60 CM
PLUS WAARDEBONNEN
KIRPALANIS
DOMINEESTRAAT MAAGDENSTRAAT

Volkskrant, nummer 1, vrijdag 3 december 1976. Collectie IISG, Amsterdam

kabinet voor een groot deel steunde op het PvdA-verkiezingsprogramma 'Keerpunt 72' waarin stond dat Suriname "in de volgende kabinetsperiode" onafhankelijk moest zijn.

Intussen bleef het verzet tegen de naderende onafhankelijkheid bestaan. De exodus naar Nederland kwam goed op gang. De Verenigde Assurantiekantoren (VAK) in Rotterdam zag hierin een markt en introduceerde met succes de verkoop van enkele reizen naar Nederland onder de slogan 'Fly Now Pay Later'. De Nederlandse justitie liet onderzoeken of de VAK wellicht de wet overtrad, doch dat bleek niet het geval te zijn. Het verzet van de oppositie werd in Nederland voortgezet.

Oppositieleider Lachmon wist dat hij door het uittreden van de NPS-ers Somohardjo, Lee Kong Fong en Clarke-Liesdek uit het regeringsblok op 20 van de 39 parlementaire stemmen kon rekenen en claimde de meerderheid. Maar er doemde een probleem op. Lee Kong Fong was onvindbaar in het buitenland.[6] De verdeling in het Surinaamse parlement was nu (tijdelijk) 19-19. Weg meerderheid, een patstelling dreigde. Intussen bleef de tijd niet stilstaan. Er moesten nog vele staatkundige besluiten worden genomen om de bestaande wetgeving te wijzigen. Op 15 oktober 1975 berichtte *de Ware Tijd* dat de VHP-er George Hindorie had besloten de regering te ondersteunen. Hij motiveerde zijn houding met het argument dat het beter was mee te werken, opdat de wettelijke regelingen tot stand konden worden gebracht ten behoeve van de onafhankelijkheid op 25 november. Volgens *De West* van die dag zei Hindorie:

> "Ik heb daarom besloten deze impasse te doorbreken met terzijdestelling van de partijdiscipline. Ik zal daarom meewerken om ons parlementair mechanisme weer op gang te krijgen. Ik zal meewerken in de Staten om zodoende te helpen opbouwen aan het juridisch noodzakelijke fundament van ons onafhankelijk Suriname."[7]

In een commentaar schreef de krant de volgende dag onder de kop 'Dramatische wending': "De Kreolen en Hindostanen hoeven niet meer vijandig tegenover elkaar te staan. Dit kan de grote winst zijn van de wending die Hindorie teweeg heeft gebracht." Een dag later merkte de krant in een commentaar op: "Gelukkig dat de VHP eindelijk meedoet, zou men moeten zeggen. Maar in het licht van de methoden die de VHP tot nu toe heeft gevolgd, ontbreekt het ons aan geestdrift bij het begroeten van deze stap van de VHP." De *Vrije Stem* schreef: "De VHP had geen andere keus dan te doen wat ze gisteren heeft gedaan, namelijk toch nog een delegatie aan te wijzen om op 21 oktober in Den Haag deel te nemen aan de debatten in de Tweede Kamer over opheffing van het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden."
De Ware Tijd berichtte op 25 oktober dat de Rijkswet door de Tweede Kamer met 106 tegen 5 stemmen was aanvaard.[8] Het parlement van Suriname diende nu met de behandeling van de grondwet te beginnen en die aan te nemen, daarna was de weg naar het beoogde doel vrij.

Omhelzing, tranen en handgeklap

De parlementaire besprekingen over de grondwet verliepen soms woelig. Op 16 november 1975 kwamen de Staten van Suriname bijeen om de grondwet in behandeling te nemen. De hele ministerraad was aanwezig. De sfeer was eerst goed, maar later op de middag veranderde deze aanmerkelijk. Sprekers waren achtereenvolgens de leden Nooitmeer, Adhin, Derby, Mitrasingh, Bean, Rassam en Rodgers. Het lid Fred Derby maakte kennelijk de beste beurt. "Zijn betoog was scherp en constructief,"

aldus de *Vrije Stem* de dag erna. Weer een dag later berichtte dit blad over de tweede dag van de zitting. De leden bespraken de wijziging van het Koninkrijksstatuut. Derby sprong er volgens de *Vrije Stem* weer uit. "Zeer scherp ging hij echter in tegen de heer Lachmon, die hij verweet alsmaar met andere uitvluchten te komen, zodat hij gaat lijken op de horizion die hoe dichter je denkt bij hem te zijn, steeds verder ligt."[9]

Premier Arron brak het ijs. Aan het einde van zijn rede zei hij: "Meneer de voorzitter, de heer Lachmon en ik zullen het Surinaamse volk als twee leiders in dit land tonen dat wij elkaar bestrijden, hard en soms zeer hard, maar dat wij geen vijanden van elkaar zijn, maar in eerste instantie Surinamers op wie de plicht rust dit land gezamenlijk op te bouwen. Ik ga naar de heer Lachmon toe en ik reik hem de hand als Surinamer." En met die woorden verliet premier Arron het spreekgestoelte en ging, de hand uitstekend, naar de heer Lachmon in de zaal. Die aanvaardde de hand en de heren omhelsden elkaar onstuimig.

Nadat de grondwet met algemene stemmen was aangenomen, ontstonden in Paramaribo en daarbuiten grote vreugde en ontroering. De *Vrije Stem* van 21 november meldde: "Het verschijnen van beide leiders voor het publiek resulteerde in een langdurig handgeklap en gescandeerd geroep naar de leiders Arron en Lachmon. De emoties laaiden in sommige gevallen zo hoog op dat verschillende Statenleden hun tranen niet hebben kunnen bedwingen." En in *de Ware Tijd* van diezelfde dag: "Er braken direct ontroerende en geestdriftige tonelen los, zowel binnen als buiten het Statengebouw. Een grote menigte had zich buiten verzameld. In de Staten werd het volkslied aangeheven, buiten werd het overgenomen. Er werd gejuicht en vuurwerk afgeschoten. Groepen mensen begonnen vreugdevol door de straten te trekken, Statenleden en publiek barstten in tranen uit."

Op dinsdag 25 november, de dag van Suriname's onafhankelijkheid (slechts enkele dagen na het aannemen van de grondwet), verschenen er geen dagbladen. De dag daarop juichte de *Vrije Stem*: 'Onafhankelijk Suriname. Suriname viert feest'. Twee dagen later schreef *De West* in een commentaar:

> "Voor de zoveelste maal is het bewijs geleverd dat in Suriname vrijwel alles mogelijk is. Hetgeen enkele dagen geleden door enkele duizenden in en buiten ons land als onmogelijk werd beschouwd, is toch geschied. Vrijwel op het laatste ogenblik hebben de coalitie en de oppositie elkaar gevonden en zo werd de onafhankelijkheid van Suriname een feit. Personen die tot voor kort als bittere vijanden tegenover elkaar hadden gestaan omhelsden mekaar. Dit alles voor een groot deel mogelijk gemaakt door het moedige optreden van ir. George Hindorie van de VHP. Partir c'est mourir un peu [vertrekken is een beetje sterven] zeggen de Fransen. Velen zagen dan ook met weemoed in het Suriname-stadion het strijken van de Nederlandse driekleur. Toen de Surinaamse vlag echter gehesen werd, brak een oorverdovend geluid los. Hoewel de banden met Nederland zijn verbroken, zullen wij nog gedurende vele jaren betrekkingen hebben met de Lage Landen aan de Noordzee. Vanaf heden dienen wij met alle energie, waarover wij beschikken, aan de arbeid te gaan. Op vrijwel elk gebied moet er immers nog veel gepresteerd worden. Men mag zich niet blindstaren op de verzoening tussen de coalitie en de oppositie. Er zijn nog altijd veel problemen, welke om een oplossing vragen. Als alle partijen echter de overtuiging dragen dat iedere burger van het land dezelfde rechten en plichten heeft, dan bestaat er goede hoop dat Suriname een democratisch land zal zijn."

'Nog 2 dagen te gaan', 23 november 1975.

Suriname was dus klaar om op eigen benen te gaan staan. Het had met Nederland ook overeenstemming bereikt over de vervanging van de Nederlandse Troepenmacht in Suriname door een eigen leger: de Surinaamse Krijgsmacht. De Nederlandse kolonel van Surinaamse komaf Ysbrand Elstak werd belast met de omvorming. Hij werd ook de eerste bevelhebber van het Surinaamse leger. Elstak werd bijgestaan door de luitenant-kolonels E. Essed, R.L. Robles en P. de Vries, de kapiteins K.R. Lo Fo Wong en H. Jessurun, de eerste luitenants J.A. Vasilda, Jong A Tai, R.D. Ruimveld, H.W. Sumter en F. Getrouw, en de tweede luitenants J.W. Cameron, A.A. Seikariem, H. Fernandes Mendes, M. van Rey en H.J. Sloot. Er waren daarnaast onderofficieren in het Nederlandse leger aangemoedigd met privileges, zoals een suppletie op de soldij, om in Surinaamse dienst te treden. Onder hen bevonden zich Ramon Abrahams, Desiré Bouterse, Henk Fernandes en de broers Laurens en Badrissein Sital.

Het bleek al spoedig dat de zaken in het leger niet goed liepen. Er traden spanningen op die door de leiding werden ontkend of genegeerd, maar gaandeweg niet verdoezeld konden worden. Op een persconferentie opperde een journalist daarom de mogelijkheid een militaire vakbond op te richten, waarop bevelhebber Elstak antwoordde dat de manschappen daaraan geen behoefte hadden. Als er toch een vakbond mocht komen, zei hij gekscherend, zou hij de eerste voorzitter daarvan zijn.

Smeergelden

Intussen was Suriname na alle feestelijkheden weer overgegaan tot de orde van de dag. Maar het pad van de jonge republiek ging niet over rozen. Er dreigde arbeidsonrust, de politieke spanningen duurden voort en onder de bevolking was een streven

naar betere materiële omstandigheden duidelijk aantoonbaar. De partijstrategen braken zich het hoofd over de verkiezingen die in oktober 1977 zouden worden gehouden.

Maar voor die tijd kwam het alweer tot een politieke crisis. Minister Willy Soemita werd in maart 1977 door het parlement in staat van beschuldiging gesteld wegens het aannemen van smeergelden. De parlementariërs Amat en Martodihardjo van de KTPI probeerden daarop van premier Arron gedaan te krijgen dat het besluit van de Staten geen juridische consequenties voor hem zou hebben, maar daar kon Arron, naar hij zei, niet aan beginnen. Het recht moest zijn loop hebben. Soemita moest aftreden en werd veroordeeld tot een celstraf van twaalf maanden. Deze smeergeldaffaire leidde, gevoegd bij andere politieke turbulenties, tot het besluit nieuwe verkiezingen uit te schrijven.

Het was duidelijk dat in die verkiezingen de NPS en de VHP als twee kemphanen tegenover elkaar zouden staan. De voelhoorns werden uitgestoken om twee blokken te gaan vormen. Naarmate de tijd verstreek, werd duidelijk dat het een kwestie van loven en bieden zou worden. Bruma's PNR viel af, omdat ze geen genoegen wenste te nemen met minder dan de drie regeringszetels die ze nu had. De partijraad van de NPS vond dat aantal een overwaardering van de positie van deze partij.[10] Uiteindelijk ging de verkiezingsstrijd tussen de Nationale Partij Kombinatie (NPK-II, nu zonder de PNR, maar met de Hernieuwde Progressieve Partij, HPP) en de Verenigde Democratische Partij (VDP).

De verkiezingscampagne had net als altijd een carnavalesk karakter met conferenciers, schimpscheuten, muziek en verdachtmakingen. De ergste verdachtmaking werd tegen premier en lijsttrekker van de NPK-II Henck Arron uitgesproken door de toen populaire ex-voetbalinternational en directeur van het radiostation ABC, André (Ampie) Kamperveen. Arron zou enkele miljoenen dollars op een bankrekening in Miami hebben. Zijn bron, de zakenman Sanders (van Surinaamse origine), had hem bewijsstukken in de vorm van dagafschriften toegezonden, aldus Kamperveen. Volgens *De West* van 28 oktober 1977 ging het om een dagafschrift van de South East First National Bank of Miami, aangevende een saldo van 2,4 miljoen Amerikaanse dollars. Kamperveen bracht de stukken naar Bruma onder wie als minister van Economische Zaken de Deviezencommissie viel. Die bracht op zijn beurt de stukken naar zijn partijgenoot Eddy Hoost van Justitie en Politie en samen stelden zij president Ferrier op de hoogte van deze verregaande beschuldiging tegen de Surinaamse minister-president. De kranten stonden er bol van. Na onderzoek bleek het afschrift vervalst te zijn. Het was kennelijk bedoeld om Arron in verband met de verkiezingen in verlegenheid te brengen, omdat de zakenman Sanders meende op de staat Suriname een vordering te hebben. Hem zou de opdracht om een brug over de Surinamerivier te bouwen door de regering zijn onthouden.

De NPK-II won de verkiezingen op 31 oktober 1977. Zij verkreeg 22 zetels, het oppositieblok VDP behaalde er 17. De zetelverdeling binnen de NPK-II was NPS 15, PSV 3, KTPI 3 en HPP 1. Bij de VDP was de verdeling VHP 12, Pendawa Lima 4 en Socialistische Partij Suriname 1. *De West* vond dat de NPK op overtuigende wijze een mandaat van de kiezers had gekregen om Suriname te besturen. Het blad herinnerde zijn lezers aan de vele prestaties van de NPK in de afgelopen vier jaar; objectieve voor- en tegenstanders moesten dit toch erkennen.[11] Op haar beurt gaf *de Ware Tijd* als commentaar dat de NPK door het mandaat dat ze van de kiezers had gekregen een bijzondere verantwoordelijkheid drôeg. Op 9 november reageerde het oppo-

sitieblok VDP in *De West* met:

> "De verkiezingen hebben een totaal onverwachte uitslag getoond. Onverwacht niet alleen voor de aanhangers van de VDP, maar ook voor de aanhangers van de overige partijen. Het is dan ook duidelijk merkbaar dat in brede lagen van de bevolking de indruk is gevestigd dat er in strategisch belangrijke kiesdistricten alsmede in het binnenland op grote schaal gemanipuleerd moet zijn."[12]

Oplopende spanningen

Niet lang na de overwinning van NPK-II in 1977 ontstonden tussen de regering en de oppositie de gebruikelijke spanningen. In de coalitie zelf was het ook geen koek en ei. De KTPI trad uit de coalitie, waardoor de regering op een minderheid van negentien zetels zou komen te rusten. Een van de drie leden van de KTPI-fractie, Ramin Amat, ging echter niet mee en bleef als eenmansfractie het kabinet steunen, zodat dit nog kon rekenen op een nipte meerderheid van twintig stemmen. Meteen echter diende zich de volgende complicatie aan. Parlementariër Walter Zalmijn van de NPS stierf, waarna zijn plaats werd ingenomen door Max Koorndijk. Volgens de oppositie verliep dit niet volgens de spelregels. De VDP bracht dit onder de aandacht van president Ferrier, maar deze vond dat het om een zaak van het wetgevend college ging waarin hij constitutioneel niet kon ingrijpen.

De oppositie besloot vervolgens niet mee te werken aan de opening van het nieuwe zittingsjaar van het parlement op 1 september 1979. Daarop werd in overleg tussen staatshoofd, oppositie en coalitie besloten direct na de opening van het parlementaire jaar de regering te ontbinden en nieuwe verkiezingen uit te schrijven. Moe van de taferelen die zich in het parlement afspeelden, gaf de *Vrije Stem* aan het parlement naar analogie van het op bezoek zijnde circus Cupido de naam 'Circus Stupido'. Uiteindelijk kondigde de president voor maart 1980 algemene verkiezingen aan. Maar zover zou het niet komen.

Intussen liepen de spanningen in het leger op. Materieel was het een puinhoop en immaterieel was het ook niet veel beter. Er was sprake van bevoorrechting bij bevorderingen. Daarnaast was legerleider Elstak veelvuldig op reis om conferenties bij te wonen. *De West* noemde hem een "reislustige kolonel" en vond dat luitenant-kolonel Essed in feite de bevelhebber van het leger was. De onderofficieren bleven tegen de gang van zaken in het leger protesteren, maar dat was tegen dovemansoren gericht. Daarop vormden zij onder leiding van Desiré Delano Bouterse een vakbond, die echter niet erkend werd door de legerleiding. Hun adviseur was de advocaat Frank Leeflang.

In januari 1979 verlieten de militairen hun kampement en protesteerden openlijk op het achtererf van het ministerie van Binnenlandse Zaken, dat aan het Oranjeplein gelegen was. In het kampement zelf werden regelmatig prikacties gevoerd. Aan deze onderofficieren werd later de toegang tot de Memre Boekoe Kazerne ontzegd. Zij vestigden zich toen met toestemming van de beheerders op het terrein van de Algemene Bond van Overheidspersoneel op de hoek van de Mr. Kernkampweg en de J.S. Mungrastraat en doopten deze plek om in Fort Bomika (Bond van Militair Kader). Dat was voor *De West* aanleiding om spottend op te merken dat Suriname nu twee legers had. De *Vrije Stem* schreef op 28 januari 1980 een commentaar getiteld 'Mene mene tekel unfarsin' (Gewogen en te licht bevonden). De onderofficieren bleken de sympathie te hebben van de vakbeweging en grote delen van de bevolking.

Om de druk van de ketel te halen werd door de regering een commissie onder lei-

ding van een oud-lid van het Hof van Justitie, Oscar Abendanon, ingesteld. De commissie kwam al snel tot de conclusie dat de acties slechts symptomen waren van een complex van problemen die het functioneren van de Surinaamse Krijgsmacht in velerlei opzicht belemmerden. Het door de commissie uitgebrachte rapport, bekend als het rapport-Abendanon, werd staatsgeheim. De actievoerders verzonden het volgende telegram aan premier Arron:

> "Het kader bij de SKM heeft op heden 25 januari 1980 het vertrouwen in de legerleiding opgezegd en eist het vertrek van Kolonel Y. Elstak en de Luitenant-kolonel E.G. Essed wegens uitlokken tot het plegen van handelingen gericht tegen de regering aan de vooravond van de verkiezingen. Stop."

Ondertekenaars waren de bestuursleden van de Bomika: Badrissein Sital, Chas Mijnals, L. Neede, Roy Horb, R. Abrahams, R. Braaf en I. de Ramdhanie. Arron sommeerde daarop de ondertekenaars individueel om zich nader te verklaren. Deze weigerden aan die sommatie te voldoen, omdat ze het telegram collectief als bestuur hadden ondertekend en verzonden.

De dagbladen vonden dat de regering niet over zich moest laten lopen. Op 31 januari 1980 schreef de *Vrije Stem*: "We zijn benieuwd of de regering eindelijk de moed zal kunnen opbrengen en zeggen: 'Tot hier en niet verder. Deze is de druppel die de emmer deed overlopen. Mijne heren, dit neem ik niet.'" *De West* schreef: "Men zal het met ons eens zijn dat deze onderofficieren wel heel erg ver gaan. Wat blijft er nog over van het wettig gezag?" *De Vrije Stem* merkte op 7 februari op: "Men kan een regering alles vergeven, behalve gebrek aan moed."

De *Vrije Stem* en *de Ware Tijd* volgden de ontwikkelingen op de voet en deden daarvan verslag, vaak verlucht met foto's. *De West* daarentegen stond pal achter de regering en berichtte alleen badinerend over de actie. Het blad vond dat er in een gedisciplineerde en hiërarchisch gestructureerde organisatie als een leger geen plaats was voor een vakbond en bespotte de militairen. Soms werden ze als muiters gekwalificeerd, terwijl een deel van de NPS-aanhang ze padvinders noemde. Berichten in *De West* over de onderofficieren verschenen altijd op pagina 2 in de rubriek 'Kleine korrels', het redactionele commentaar.

Vooral het woord uitlokken in het telegram zat premier Arron dwars. De weigering van de ondertekenaars kon volgens hem niet zonder consequenties blijven. De democratie was immers in gevaar gebracht. Daarmee was *De West* het roerend eens. Arron verstond zich met de onderminister van Defensie, Waldie Willemzorg, en de auditeur-militair, Fred Kruisland. Tegenover journalisten merkte Kruisland op dat op uitlokking zware straffen stonden. Van de zijde van de onderofficieren werd laconiek opgemerkt dat uitlokking niet in de juridische zin van het woord moest worden opgevat, maar gewoon als 'het verleiden tot'. En terwijl buiten de dagelijkse waarneming de zaak van de militairen speelde, ging het leven in de prille republiek zijn gangetje. De politieke partijen maakten zich in vol ornaat op voor de verkiezingen op 27 maart 1980. Er werd in stad, districten en binnenland driftig propaganda gemaakt.

De West ging in haar berichtgeving van 30 en 31 januari in op de toestand met de onderofficieren. Zij hadden een tweede oproep van Arron naast zich neergelegd. Zonder opgave van redenen kwamen ze niet opdagen. De krant bestempelde dit als arrogantie en verweet de regering een slappe houding in deze slepende zaak, die onmogelijk zonder consequenties kon blijven. Die consequenties kwamen er. Arron

stelde de bestuursleden van Bomika buiten dienst en de Militaire Politie nam de bewaking van de Memre Boekoe Kazerne over. De bestuursleden troffen maatregelen om te voorkomen dat hun strijdmakkers Neede, Sital en Abrahams, die voor de krijgsraad waren gedaagd, zouden worden veroordeeld. De onderofficieren en de regering stonden diametraal tegenover elkaar, een botsing was onvermijdelijk. De pot was: *winner takes all*!

De staatsgreep

Terwijl minister Panalal Parmessar op zondag 24 februari in Nickerie uitrustte van de vermoeienissen van het vergaderen in Hotel Ameerali, de legerleiding zich op een feestje vermaakte en de regering sliep, verzamelde Bouterse zijn mannen om toe te slaan. De dag daarop zouden immers wis en zeker Neede, Sital en Abrahams door de krijgsraad worden veroordeeld. P. Bhagwandas, S. Brondenstein, Arty Gorré, Roy Horb, R. Esajas, S. Dendoe, R. Tolud, E. Gefferie, G. Mahadew, E. Leefland, J. Nelom, Ruben Rozendaal, Wilfred Hawker en W. Zeeuw kwamen volgens afspraak bij elkaar. S. Olfers en J. Hardjoprajitno konden niet van de partij zijn, omdat ze door de Militaire Politie eerder waren opgepakt en ingesloten.

Eerst werden de manschappen van de botenbasis op Beekhuizen in hun slaap verrast en werd de basis ingenomen. Volgens planning zou de patrouilleboot S403 van de krijgsmacht de Surinamerivier afvaren, tegenover het hoofdbureau van politie aan de Waterkant positie kiezen en het bureau onder schot houden. Daarna was de munitiebunker aan de Doekhiweg-Oost aan de beurt. Hier viel de eerste dode in de persoon van sergeant F. Comvalius. Bij de inname van het kampement viel de tweede dode: luitenant J. van Aalst. Geheel volgens planning werden snel de belangrijke militaire posten ingenomen. Om de posten in de districten maakte men zich niet druk.

De Ware Tijd kwam op de ochtend van 25 februari met een extra editie uit, verlucht met foto's op de voorpagina, waaronder een brandend politiebureau. De koppen lieten niets aan duidelijkheid te wensen over: 'Militaire staatsgreep in Suriname', 'Onderofficieren bezetten alle militaire objecten', 'Actie bij *De West*', 'Arron nergens te vinden', 'PG Miranda gewond'.

> "Hedenmorgen omstreeks 2.00 uur hebben de actievoerende onderofficieren de Memre Boekoe Kazerne bezet. Verder werden alle andere militaire objecten in Suriname bezet. Door een patrouilleboot van de Surinaamse Krijgsmacht werden twee kanonschoten gelost op het hoofdbureau van politie aan de Waterkant. Een kogel trof de pui van het gebouw en er kwam veel versplinterd glas omlaag. Kort daarop arriveerde premier Arron, vergezeld van de Officier van Justitie en anderen op het politiebureau. De lichten van het bureau werden gedoofd en politiemannen met karabijnen vatten post achter de pilaren van het bureau. De patrouilleboot die de schoten had gelost, was op stroom blijven liggen."[13]

De Ware Tijd buitte zijn gunstige ligging ten opzichte van het politiebureau en zijn dagelijkse late verschijning uit. De afstand was, hemelsbreed gemeten, zo'n driehonderd meter. Voor de journalisten was er na de eerste beschieting van het bureau werk aan de winkel.

> "[Door de schoten in de vroege ochtend] werd een deel van de stad gewekt. Sommigen dachten dat dit de gebruikelijke schoten waren ter viering van de jaardag van een lid van het Nederlands

de Ware Tijd

MILITAIRE STAATSGREEP IN SURINAME

Onder-officieren bezetten alle militaire objecten in Suriname

President en Vice Premier manen aan tot rust

VERKLARING NATIONALE MILITAIRE RAAD

Politie bureau afgebrand

de Ware Tijd van maandag 25 februari 1980. Collectie R. Tjoe Ny.

Koningshuis, maar realiseerden zich later dat dat niet meer gebeurde. Anderen dachten dat er gasbommen waren ontploft. Later bleek dat een patrouilleboot op het hoofdbureau van politie had geschoten."

Intussen werd naarstig gewerkt aan de uitgave van een extra editie van *de Ware Tijd*. Celsius Tjong A Kiet begaf zich naar de Memre Boekoe Kazerne en sprak Desi Bouterse, die kort zei: "In de vroege ochtend zijn wij hier gekomen en hebben de zaak overgenomen. We waren echt niet van plan om werkeloos toe te zien dat er dingen om ons heen gebeurden zonder dat men ons daarin kende. Wij willen dit land redden van de ondergang." Aan de *Vrije Stem* van 25 februari was niet te merken dat er

iets ongewoons gebeurd was. Dat kwam doordat de krant nog voor het uitgaan van de bioscopen reeds te koop was. *De West* is die middag niet verschenen, omdat in de morgenuren soldaten bij de redactie een actie hadden uitgevoerd. Wel verscheen de krant de volgende dag, aangezien de Nationale Militaire Raad op de avond van de staatsgreep had verklaard de democratische grondbeginselen van de rechtsstaat Suriname ten volle te zullen respecteren. De redactie had daaruit de conclusie getrokken dat de krant mocht blijven verschijnen. Na een stevig gesprek met een officier mocht *De West* inderdaad doorgaan.

Pershoofd Desi Bouterse

De eerste verklaring die de Nationale Militaire Raad (NMR) had uitgegeven werd door *de Ware Tijd* op de voorpagina van de krant van 26 februari opgenomen. Die verklaring luidde:

> "In naam van de souvereine republiek Suriname verklaren wij van de Nationale Militaire Raad dat besloten is om de militaire, politieke en bestuurlijke leiding van de republiek Suriname in de ruimste zin des woords over te nemen. Iedere rechtgeaarde ingezetene van de republiek Suriname wordt ongeacht ras, religieuze overtuiging, politieke gerichtheid en beroep opgeroepen om zich ter beschikking te stellen en dienstbaar te maken bij het proces van de sociaal-economische, maatschappelijke en morele heroriëntatie en opbouw van de republiek Suriname. Nooit en te nimmer zou het zover zijn gekomen als het gezond verstand had gedomineerd boven rancune, haat en arrogantie; niet gekozen was voor een venijnige en criminele vorm van confrontatie door het kabinet-Arron en de SKM-leiding; gehoor was gegeven aan de talloze verzoeken om door middel van overleg tot een oplossing te komen voor de problemen. De Nationale Militaire Raad roept iedere ingezetene op de orders strikt op te volgen. De Nationale Militaire Raad verklaart plechtig de democratische grondbeginselen van de rechtsstaat Suriname ten volle te respecteren. Wij, de Nationale Militaire Raad, verklaren plechtig dat het nationaal belang van de totale Surinaamse bevolking centraal zal staan bij iedere te nemen stap. De gehele bevolking wordt opgeroepen alle orders strikt op te volgen."

Op de dag na de staatsgreep gaf *de Ware Tijd* in een redactioneel commentaar het algehele gevoelen weer onder de kop 'De werkelijkheid':

> "De militairen hebben een staatsgreep gepleegd. De werkelijkheid is dat ze de macht in handen hebben genomen en alles goed onder controle hebben. Er zijn burgers die dat toejuichen en er zijn burgers die dat tegenstaat. Maar of men het ermee eens is of niet, de werkelijkheid is dat zij de machthebbers zijn. De werkelijkheid is ook dat het hoe langer hoe slechter ging. In sociaal-economisch opzicht was er een merkbare achteruitgang waar te nemen of beter gezegd aan den lijve te voelen. Kommentaren en leidinggevende figuren hebben vele malen gewaarschuwd dat gekoerst werd naar een explosie. Welnu, het is zover gekomen."

Aan *De West* vertelde de auditeur-militair Fred Kruisland dat door de staatsgreep de strafzaak tegen Neede, Abrahams en Sital was geëindigd zonder toepassing van een strafmaatregel en dat de tijd waarbinnen uitspraak moest worden gedaan, verstreken was. Op 28 februari liet de Nationale Militaire Raad weten dat aan de deken van de balie, Eddy Bruma, en aan de advocaat Frank Leeflang was verzocht de mogelijkheden van de vorming van een burgerraad te onderzoeken ter vervanging

van de regering. De gevangen genomen vice-president Olton van Genderen had de macht overgedragen. President Ferrier was verzekerd dat men zoveel mogelijk binnen de grondwet zou blijven. Het lag in de bedoeling om de zaken spoedig te normaliseren. Daarbij was ook een rol weggelegd voor de media.

De Nationale Militaire Raad wilde een goede verstandhouding met de pers. Daags na de staatsgreep werd in het Onafhankelijkheidshotel aan de Kleine Waterstraat voor de buitenlandse pers een centrum met telefoon, telexaansluitingen en kantine ingericht. Buitenlanders kregen ook faciliteiten als legitimatiebewijzen om zich tijdens de avondklok[14] op straat te bevinden, zogenaamde avondpasjes. De directeur van het radiostation ABC, André Kamperveen, werd hun contactman. De lokale journalisten moesten hun werk buiten de avondklok doen. Later werden de avondpasjes van de buitenlandse journalisten ingetrokken om het verschil met de eigen pers ongedaan te maken.

Desi Bouterse nam als hoofd van de Persdienst van de Nationale Militaire Raad de algehele leiding van de contacten met de journalisten op zich. Hij nam plaats in de kamer van het hoofd van de Regerings Publiciteitsdienst (RPD), Georg Hering, die onder huisarrest was geplaatst. In zijn nieuwe hoedanigheid was Bouterse de baas van alle overheidsvoorlichters. Op 6 maart ontbood hij hen en deelde mee dat Jozef Slagveer de voorlichting zou coördineren. Hij deed een beroep op hen mee te werken aan de realisatie van de doelen van 25 februari. Afschriften van alle door hen geschreven persberichten moesten voortaan ter controle naar de Persdienst van de NMR worden gezonden. Op 7 maart ontving Bouterse de departementsdirecteuren voor een kennismaking. Hij gaf hen daarbij de verzekering dat de samenwerking een succes zou zijn als iedereen zich daarvoor wilde inzetten. Bouterse zei ook:

> "Ik ben in de eerste plaats belast met de Persdienst van de NMR. Dat betekent dat ik veel contact met u zal hebben. De opzet van het geheel is: wat voor 25 februari 1980 is gebeurd, is afgesloten. We zijn een nieuw stuk geschiedenis ingegaan. Voor of tegen doet niet ter zake. We moeten gewoon de handen in elkaar slaan. We moeten weer beginnen met een zo breed mogelijke opbouw van Suriname. Ik vraag u: geef de NMR een kans."

Nationale verzoening ver weg

Op 15 maart 1980 werd de beloofde nieuwe regering onder leiding van de uit de PNR-gelederen afkomstige, politiek onervaren internist Henk Chin A Sen in het bijzijn van de pers door president Ferrier beëdigd. Ferrier zei: "Er is gevraagd wat het programma van deze regering is. Ze kan niet anders zijn dan een regering van nationale verzoening, nationale eenheid en nationale opbouw voor alle geledingen van de samenleving." Al spoedig zou blijken dat dit *wishful thinking* was. De jurist André Haakmat keerde terug uit Nederland en werd in het regeringsteam van Chin A Sen opgenomen. Haakmat kreeg de posten vice-premier, minister van Buitenlandse Zaken en van Justitie en Politie. Haakmat stond bekend als een sterke voorstander van de herziening van de banden met Nederland. Chin A Sen wist zich op dat stuk dus gedekt. Dat deed hem, na een mislukte bespreking over nieuwe samenwerking met Nederland dat geporteerd was van een spoedige terugkeer naar de democratie, opmerken: "Wij zouden niet verder kunnen gaan met het buigen voor Nederland zonder ernstige schade toe te brengen aan onze nationale waardigheid en aan ons zelfrespect."

Tussen president Ferrier en de premier bleken onoverbrugbare verschillen van inzicht te bestaan. De climax werd bereikt in verband met de opening van het nieuwe zittingsjaar van het parlement. Chin A Sen vond dat in het kader van de vernieuwingen de opening openbaar, voor het volk, moest geschieden. Dus buiten het parlement. Ferrier vond echter dat dat op traditionele wijze, dus in het parlement, moest gebeuren. Het parlement was nog intact. Chin A Sen had daar geen boodschap aan en was faliekant tegen Ferrier, die op zijn aftreden begon te zinspelen. Chin A Sen nam contact met Bouterse op en legde hem de situatie voor. Bouterse was het eens met Chin A Sen. Tijdens een bespreking ten paleize verzocht hij Ferrier om diens dreigement waar te maken door af te treden.

In augustus 1980 werd de grondwet opgeschort. Op 13 augustus bracht *De West* een bericht van het persbureau Informa van Jozef Slagveer: 'Verhoogde militaire paraatheid. Sleutelfiguren van de oude regering opgebracht'. Aan de Nationale Voorlichtingsdienst werden de volgende koppen ontleend: 'President Ferrier neemt aftreden in beraad. Oud meningsverschil tussen president Ferrier en de regering over de plaats van het parlement is heden tot een climax opgelopen'. Ferrier trad af en Chin A Sen had nu ook de functie van uitvoerend president. Bouterse hield die avond via de televisie en radio een rede, die de kranten de volgende dag in extenso opnamen. Hij maakte bekend dat de militairen B. Sital, Ch. Mijnals en S. Joemankhan en enkele burgers wegens het beramen van een coup waren aangehouden. De noodtoestand werd tot nader orde uitgeroepen. De grondwet en het parlement waren buiten werking gesteld. Er zou een avondklok van tien uur 's avonds tot vier uur 's ochtends gelden. Enkele eerder aangehouden burgers die op vrije voeten waren gesteld, werden weer gearresteerd.

Intussen had Suriname met de nieuwe situatie leren leven. Verjaardagen en vooral de zogenaamde kroonjaren (*bigiyari's*) werden naar de zondagmiddag verschoven, waardoor men de avondklok ontliep. De pers had zich aangepast aan de verlangens van de machthebbers. Er werd geen kritiek geleverd. Berichten van overheidszijde hadden voorrang. In de samenleving werd geroddeld, gekonkeld en vals beschuldigd – vooral als gevolg van de plaatsing van ideeënbussen door de NMR. De meeste ideeën bleken tips over corruptie te zijn. De ene aanhouding volgde op de andere.

Het was allemaal zo rustig, omdat men bang was voor elkaar. Bang om beschuldigd te worden van corruptie. Het corruptiebestrijdingsteam van de NMR hield links en rechts mensen aan van wie het vermoeden bestond dat zij zich aan corrupte handelingen schuldig hadden gemaakt. Want corruptie moest en zou worden uitgeroeid. Maar de situatie was in werkelijkheid helemaal niet zo rustig. De bankiersvereniging waarschuwde dat er in de laatste maanden minder gespaard werd. Praeses D'Arnoud van de Evangelische Broedergemeente constateerde dat het kerkbezoek sinds 25 februari 1980 was toegenomen en volgens de dominee was dat een teken dat er iets mis was in het land, omdat het kerkbezoek altijd in tijden van nood stijgt. Burgers begonnen te morren en onder de militairen ontbrak het aan een duidelijke leider. Bouterse, die voor de sterke man doorging, zat in het Onafhankelijkheidshotel als hoofd van de Persdienst van de NMR, terwijl de NMR zelf zijn hoofdkwartier had aan de Wilhelminastraat. *De jure* lag de macht bij deze raad, maar *de facto* bij Bouterse. Later kroonde hij zich tot bevelhebber van het leger.

Nederland bleek niet meer zo happig te zijn op de komst van Surinamers en overwoog beperkende maatregelen. In de kranten verscheen een advertentie van de

Nederlandse ambassade dat met ingang van 1 september 1980 voor bezoek aan Nederland een visumplicht was ingesteld. Het minimum aan geldmiddelen dat men per volwassene moest meenemen was duizend Surinaamse guldens. Suriname reageerde hierop met de schorsing voor onbepaalde tijd van de Visumplichtovereenkomst van 1975 met ingang van 22 oktober.

Op 2 september werd afscheid genomen van oud-president Ferrier en zijn echtgenote. Ferrier werd onderscheiden met het Groot Lint in de Orde van de Gele Ster, de hoogste onderscheiding, en zijn echtgenote werd geslagen tot Groot Officier in de Ere Orde van de Palm. Enkele dagen later vertrokken de Ferriers met stille trom naar Nederland voor vakantie.

Geen onderwerping voor eeuwig

Chin A Sen was met zijn regeringsteam enthousiast aan de slag gegaan. Het vernieuwingsproces mocht volgens hem niet worden gefrustreerd. Maar omdat de verheven idealen van de nieuwe militaire machthebbers niet helder omschreven waren, ging elke minister zijn eigen gang. Daardoor ontstonden er botsingen met de militaire machthebbers. Daarnaast deed het gebrek aan bestuurservaring zich gelden.

De dagbladen stelden zich ondertussen afwachtend en volgzaam op, uit lijfsbehoud. De Nationale Voorlichtingsdienst, de Persdienst van de NMR, de bulletins van Informa, Prinfo en het Surinaams Nieuws Agentschap waren de voornaamste bronnen die de pers van nieuws voorzagen. Onder invloed van de dreigende situatie werd dit klakkeloos overgenomen. Ministers en NMR-leden brachten bezoekjes aan bedrijven, wijken, fabrieken en kantoren om de verbondenheid met de bevolking te demonstreren. Elke stap van deze nieuwe hoogwaardigheidsbeklederswerd breed uitgemeten in de kranten.

Naar buiten toe leek het nieuwe regime de situatie in de hand te hebben, maar de onrust nam toe in de loop van 1980. Op 19 augustus meldde *De West* dat de aangehouden militairen hadden erkend "dat zij ten rechte mogen worden verdacht een coup te hebben beraamd". De burgers die (weer) waren aangehouden waren: Henck Arron, Frank Essed, Harry Kensmil, Guno Codfried, Rufus Nooitmeer, Michel Cambridge, Otmar Rodgers, Anwar Lall Mohamed, John Thijm en Johan Kasantaroeno. Het rommelde ook binnen de ministersploeg, tussen de militairen onderling en tussen de regering en de militaire machthebbers. In acht maanden tijd werden maar liefst tien ministers vervangen. Tussen Bouterse en premier Chin A Sen boterde het zichtbaar ook niet meer. De kranten waren nog steeds bang om kritiek uit te oefenen, maar op 7 november 1980 vatte *de Ware Tijd* moed en schreef:

> "Het is duidelijk dat de machthebbers bezig zijn af te tasten. Dat ze daarbij te weinig ruimte laten voor een kritische begeleiding is bijzonder ongelukkig en kan zelfs funest voor hen worden. Men kan dan wel met macht onderwerping afdwingen, maar niet voor eeuwig. Een heroriëntatie is nodig."

Op Kerstavond, 24 december 1980, viel in *de Ware Tijd* te lezen:

> "We leven midden in onzekerheid die geen schijn duldt. Het geweld heeft ons kennis doen maken met hardheid, hardheid die geen schijn duldde. Wij zijn hard tegen elkaar geworden. In het Suriname van vandaag worden machten, krachten en mensen geliquideerd in die zin dat wat en wie niet bruikbaar wordt geacht, wordt ter zijde geschoven en zelfs geïsoleerd."

"Alles draait om menselijk geluk. We zullen tot verzoening moeten komen want mijns inziens zijn liefde en rechtvaardigheid de enige fundamenten waarop onze samenleving gebouwd kan worden," zei president Henk Chin A Sen eind december 1980.[15] Maar het ergste moest toen nog komen.

Intermezzo: inleiding op de jaren tachtig

Nita Ramcharan en Chandra van Binnendijk

In de volgende twee hoofdstukken komen de beladen jaren van de militaire dictatuur aan de orde. Journalisten namen in die periode verschillende posities in. Daarom heeft de redactie van deze bundel ervoor gekozen twee auteurs verslag te laten doen van de gebeurtenissen toentertijd, waarbij verschillende visies in hun verhalen doorklinken. Hieronder, als een ondergrond voor het lezen van beide hoofdstukken, een weergave van de belangrijkste feiten uit die periode.

Het militair regime

Na de staatsgreep van de sergeanten uit de Bond van Militair Kader, op 25 februari 1980, heeft Suriname tot eind 1987 een militair regime. De rol van de traditionele politieke partijen is uitgespeeld. Op 13 augustus 1980 wordt het parlement ontbonden en de grondwet buiten werking gesteld. President Johan Ferrier treedt af. De internist Henk Chin A Chen, die in maart de eerste premier was geworden na de staatsgreep, wordt tevens benoemd tot president.

Tijdens hun bewind wisselen de militairen voortdurend van koers. Op 13 augustus 1980 wordt een deel van de eigen Nationale Militaire Raad in de gevangenis opgesloten als deze leden ervan worden verdacht een linkse coup te willen plegen. Een half jaar later volgt hun vrijlating, waarbij de militaire voorman Desi Bouterse aankondigt dat Suriname nu een socialistisch land wordt. De machthebbers gaan zich oriënteren op de Derde Wereld en de beweging van niet-gebonden landen. Hun aanhangers zien dat als een progressieve richting waarmee Suriname zich, vijf jaar nadat het land formeel onafhankelijk van Nederland is geworden, eindelijk echt gaat dekoloniseren. Maar tegelijkertijd verdeelt deze koers de Surinaamse samenleving.

Vanuit de Verenigde Staten komen geruchten over door de CIA geleide complotten tegen het linkse bewind, terwijl binnen Suriname de politieke tegenstand groeit. In de tweede helft van 1982 bereikt het verzet, onder andere met stakingen, een climax en in december van dat jaar worden in een dramatisch dieptepunt vijftien tegenstanders van het militair bewind, onder wie vijf journalisten, omgebracht door de militairen. Nederland zet als reactie hierop zijn ontwikkelingshulp stop. Het effect hiervan verergert nog door het kelderen van de bauxietprijs op de wereldmarkt. Suriname maakt een diepe economische val en er komt een algeheel tekort aan zelfs de eerste levensbehoeften.

Hierna kiezen de militairen weer een nieuwe koers. Brazilië wordt nu als grote buitenlandse vriend aangemerkt en tevens treedt een door het Internationaal Monetair Fonds voorgeschreven financieel-economisch herstelprogramma in werking. Dit zorgt echter in 1983 en 1984 voor nog meer schaarste. In die nijpende omstandigheden zoekt Bouterse toenadering tot de leiders van de drie traditionele politieke par-

Poster van het wapen van Suriname met militairen in plaats van indianen en een oorlogsschip in plaats van een zeilschip. De woorden 'Justitia, Pietas, Fides' zijn vervangen door: '25 Feb. Revolution (power to the people) 1980'. Collectie R. Tjoe Ny.

tijen: VHP, NPS en KTPI. Er komt topberaad tussen de militairen, de politieke partijen, de vakbeweging en het bedrijfsleven.

Bij de tiende verjaardag van de Republiek, op 25 november 1985, komen Bouterse en de traditionele politieke partijen overeen dat terugkeer van de democratie noodzakelijk is. Ze spreken af dat binnen 27 maanden verkiezingen zullen worden gehouden. Tevoren moet een parlement worden benoemd dat een nieuwe grondwet zal ontwerpen die aan het volk bij referendum wordt voorgelegd. Op basis van deze afspraken wordt de VHP-er Pertab Radhakishun minister-president.

In juli 1986 breekt de Binnenlandse Oorlog uit, geleid door de ex-soldaat en ex-lijfwacht van Bouterse, Ronnie Brunswijk. Aan de oorlog ligt een persoonlijk conflict tussen Brunswijk en de leiding van het Nationaal Leger ten grondslag. Brunswijk was voor het uitbreken van de oorlog door de legerleiding beschuldigd van onder meer het beroven van banken. Hij was opgesloten geweest door de militaire politie, maar had weten te ontsnappen. Brunswijk zoekt en krijgt steun van de in Nederland opererende tegenstanders van het militaire bewind, onder wie ex-vice-premier André Haakmat van het 'Surinaams verzet' en ex-president Chin A Sen van de 'Bevrijdingsraad voor Suriname'. Beiden hadden aanvankelijk de coup van de militairen ondersteund. Ze besluiten de kant van Brunswijk te kiezen, omdat volgens hen Bouterse alleen met wapens en niet met herdemocratisering kan worden bestreden.

Na de moord door een eenheid van het Nationaal Leger op ongeveer veertig bur-

gers (onder wie kinderen en vrouwen) in het marrondorp Moiwana in Oost-Suriname in november 1986, wordt in december tijdens een openbare manifestatie op het Sivaplein de datum van de te houden verkiezingen afgekondigd. Dit gebeurt in het bijzijn van Henck Arron, Jagernath Lachmon en Willy Soemita, voorzitters van respectievelijk NPS, VHP en KTPI.

Op 25 november 1987 is het zover. Het volk gaat massaal naar de stembus, wijst even massaal de militairen af en bezorgt de traditionele politieke partijen een overweldigende meerderheid in het parlement.

Het medialandschap

Suriname heeft ten tijde van de militaire staatsgreep aan het begin van de jaren tachtig drie dagbladen: twee ochtendkranten, *de Ware Tijd* en *Vrije Stem*, en het avondblad *De West*.

De Ware Tijd, met als hoofdredacteur de bedachtzame Leo Morpurgo, is van deze drie de grootste in oplage en geldt over het algemeen als het betrouwbaarste nieuwsmedium. De redactie bestaat uit vier fulltime journalisten. Daarnaast heeft de krant een netwerk van losse en vaste medewerkers, die rubrieken verzorgen en artikelen leveren op het gebied van sport, kunst en cultuur.

De *Vrije Stem* staat onder leiding van eigenaar/hoofdredacteur Wilfred Lionarons. Hij is een bekende zakenman en zijn uitgesproken mening klinkt regelmatig door in de commentaren van zijn krant. *Vrije Stem* neemt geen blad voor de mond waar het gaat om kritiek op de regering en heeft ook kolommen beschikbaar voor de merkwaardige schrijfsels van Iwan Vismale die geliefd is om zijn volledig uit de duim gezogen verslagen 'uit de rechtszaal'. De redactie bestaat uit één, soms twee of drie personen die de binnengekomen nieuwsbrieven, bulletins, bekendmakingen en telexberichten selecteren en bewerken.

De West heeft een conservatief imago. Eigenaar/hoofdredacteur is David Findlay. Na diens dood in april 1982 wordt de krant voortgezet door zijn zonen Edward en George. Dit avondblad is de oudste krant van Suriname en richt zich vooral op de midden- en bovenlaag van de samenleving. Er is veel ruimte voor buitenlands nieuws en voor verslagen uit de rechtszaal.

Er zijn in deze periode vijf radiostations in de lucht: Apintie, SRS (Stichting Radio Omroep Suriname), Rapar (Radio Paramaribo), Radika (Radio Dihaat ke Awaash, Stem van het District) en ABC (Ampie's Broadcasting Corporation). Er is één televisiezender: de STVS (Surinaamse Televisie Stichting) met dagelijks een journaal met binnen- en buitenlands nieuws, gebracht door een nieuwslezer. Het station brengt verder zowel eigen programma's – interviews, achtergronden, sport en kinderprogramma's – als veel Amerikaanse film- en soapseries.

De dagbladen en omroepen kunnen voor hun nieuwsgaring putten uit het materiaal van het Surinaams Nieuws Agentschap (SNA), waarop alle media via een telexverbinding zijn aangesloten. Dit persbureau wordt van internationaal nieuws voorzien door het in Nederland gevestigde ANP (Algemeen Nederlands Persbureau). Daarnaast zijn er enkele kleine persbureaus die gestencilde bulletins in een zeer beperkte oplage uitgeven en zelf bij de media afleveren. De bekendste zijn Informa van Jozef Slagveer en IPS (Internationaal Persbureau Suriname) van Paulus Mungra. Zij leveren weliswaar een welkome aanvulling voor de doorgaans onderbezette krantenredacties, maar worden in de praktijk meer als vrijblijvende tipgever beschouwd

vanwege het vaak discutabele gehalte van hun berichten. Kenmerkend voor hun bronvermelding zijn termen als "uit verzamelde informatie blijkt", "deskundigen deelden ons mee" en "uit doorgaans betrouwbare bron".

Dan de belangrijkste tijdschriften ten tijde van de militaire staatsgreep, deels dezelfde als behandeld zijn in het hoofdstuk over de tijdschriftpers in de jaren zeventig. Het weekblad *Pipel* van de Volkspartij wordt vooral gelezen door progressieven en intellectuelen. Ook is er *Mokro*, van hoofdredacteur Bram Behr, een links weekblad dat zich vooral richt op arbeiders en dat gewaagde en kritische artikelen brengt over misstanden in het land. *Sonde Spikri* is een tweewekelijks opinieblad met als eigenaar/hoofdredacteur Cyrill Karg. Dit blad brengt scherpe analyses over de politieke situatie in eigen land. De Chinese krant *Chung Fa Dagblad* is uitsluitend toegankelijk voor de Chinese gemeenschap, aangezien deze krant in het Mandarijn is geschreven. Daarnaast verschijnen er kerkbladen: de *Kerkbode* van de Evangelische Broedergemeente Suriname en *Omhoog* van de katholieke kerk. Van de zijde van het militaire bewind verschijnen de bladen *25 Februari*, *Makandra* (legerkrant) en *Surinfo* (van de Nationale Voorlichtingsdienst).

Einde persvrijheid

Meteen na de staatsgreep krijgen de media te horen dat gerekend wordt op hun ondersteuning. Alhoewel er officieel nog geen censuur wordt afgekondigd, worden bij de nieuwsredactie van de STVS vertrouwelingen van het bewind geplaatst, die de inhoud van de programma's bewaken. Verschillende journalisten van diverse media moeten zich tegenover de militairen verantwoorden voor hun berichtgeving. Tijdens stakingen die door vakorganisatie De Moederbond zijn uitgeroepen, krijgt radiozender Radika een uitzendverbod.

Op 8 december 1982 komt er met de decembermoorden definitief een einde aan de persvrijheid. Onder de vijftien geëxecuteerden zijn vijf journalisten. De drukkerij van de *Vrije Stem* en de kantoren van de radiozenders Radika en ABC worden in brand geschoten. Alleen STVS, SRS en *de Ware Tijd* mogen onder strenge censuur blijven uitzenden en verschijnen. Alle andere media krijgen een verschijningsverbod opgelegd. Van de slachting in Fort Zeelandia wordt via de media enkel de officiële versie gemeld: "Zij zijn op de vlucht doodgeschoten." Het woord moord wordt in de media nooit gebruikt tijdens de censuurperiode. Het zijn 'de decembergebeurtenissen'.

Thans, in 2008, is het proces tegen de verdachten van de decembermoorden begonnen. Op de marinebasis in Boxel is een speciaal gerechtshof voor dit megaproces ingericht.

Het donkerste tijdperk voor de persvrijheid

De pers tijdens de militaire dictatuur, 1980-1987

NITA RAMCHARAN

Velen in Suriname hopen dat de staatsgreep die op maandag 25 februari 1980 wordt gepleegd, een positieve verandering zal brengen voor het volk. Uit verschillende lagen van de samenleving krijgen de militairen ondersteuning. Ook veel journalisten en eigenaren van diverse media staan sympathiek tegenover de militairen, die de regering-Arron en de legerleiding gewelddadig omver hebben geworpen. De neutraliteit bij veel journalisten maakt plaats voor het vervullen van een "voorhoederol bij de omwenteling van de informatie-orde, waarvoor besliste revolutionaire actie van de mediawerkers noodzakelijk is".[1]

De zestien sergeanten die onder leiding van Desi Bouterse de coup uitvoeren, hebben echter geen blauwdruk van hoe het land bestuurd moet worden, ook al roepen ze de progressieven in Suriname op "om hun bijdrage te leveren". Door gebrek aan een heldere visie van de coupplegers op het te voeren beleid begint meteen al een enorme machtsstrijd in de Surinaamse samenleving. Onder vooruitstrevenden is er immers geen eenduidigheid over de koers die het land moet opgaan en diverse groeperingen en individuen proberen politieke invloed te krijgen via de militairen. Algauw ontbrandt daarom eveneens een hevige machtsstrijd binnen de militaire leiding, wat tot uiting komt in het feit dat de ene regering na de andere komt en gaat. Meer dan honderd ministers zullen in zeven jaar tijd worden verwisseld door de militaire machthebbers, die in deze periode van links naar rechts en omgekeerd marcheren.

Latijns-Amerika heeft die geschiedenis dan allang geschreven: militairen en politieke macht blijken een slechte combinatie te zijn, met als resultaat moord en onderdrukking. Vrije meningsuiting en persvrijheid zijn onmogelijk in een dictatuur. Het donkerste tijdperk in de persgeschiedenis van Suriname doet zijn intrede. Geweld, moord, onderdrukking, beknotting van fundamentele rechten en vrijheden, verdwijningen, machtsstrijd, schaarste, onderling wantrouwen en burgeroorlog. Alle theorieën over successen en resultaten die zouden zijn geboekt ten spijt, is dit het saldo van de staatsgreep in Suriname. Het getergde volk velt na zeven jaar, bij de verkiezingen van 25 november 1987, het vonnis: de militairen worden massaal afgewezen.[2]

Kritiek uit den boze

Vanaf het prille begin van de omwenteling geven de militairen een voorproefje van hoe omgesprongen zal worden met de vrije meningsuiting en de media. Terwijl het hoofdkwartier van de politie aan de Waterkant door een patrouilleboot van de coupplegers wordt aangevallen en in brand geschoten, vuren militairen granaten af op het avondblad *De West*. Met opgeheven armen worden personeel, redactie, familieleden en inwonenden bij de familie Findlay uit de gebouwen de straat op gedreven.

Hierna worden de granaten afgevuurd op de gebouwen. In de nacht van 25 op 26 februari keren de militairen terug en doorzeven de gebouwen met automatisch vuur uit Uzi-mitrailleurs. *De West* moet het ontgelden omdat deze krant de acties van de opstandige militairen vóór de staatsgreep als 'muiterij' had bestempeld.

Vanaf die dag – 25 februari 1980 – tot aan zijn dood op 6 april 1982 heeft David Findlay, hoofdredacteur, uitgever en eigenaar van het avondblad *De West*, nooit meer een politiek commentaar in zijn krant geschreven. Met deze houding wil Findlay aantonen dat in een militaire dictatuur de vrije meningsuiting niet kan gedijen. Findlay weigert de instructies te aanvaarden die de regering-Chin A Sen hem wil geven. Liever laat hij de berichten en foto's die de regeringsvoorlichtingsdienst naar de media stuurt, klakkeloos door zijn krant overnemen. De binnenlandse berichtgeving wordt op die manier voornamelijk overgelaten aan de nieuw ingestelde propaganda-organen van de militaire overheid onder leiding van de Nationale Militaire Raad (NMR).

De Nationale Voorlichtingsdienst (NVD) komt in de plaats van de Regerings Voorlichtingsdienst.[3] Het enige televisiestation in het land, de Surinaamse Televisie Stichting (STVS), staat vanaf de staatsgreep onder censuur van de militairen. De NVD zwaait hier de scepter en bepaalt welke informatie via de beeldbuis vertoond zal worden. Het televisiestation is een indringend medium en wordt door de militairen gebruikt om rechtstreeks mededelingen aan de bevolking te doen. De oorspronkelijke redactie van dit overheidsmedium houdt zich voornamelijk bezig met het buitenlandse nieuws. Hetzelfde lot ondergaat de Stichting Radio Omroep Suriname (SRS), waar de overheid ook eigenaar van is. Verschillende militairen en door hen aangewezen burgers zijn belast met de berichtgeving bij deze media. Zodra de legerleiding het volk wil toespreken via de televisie, wordt de programmering van de zender daarvoor aangepast.

De bemoeienis van de militairen en hun handlangers beperkt zich niet tot de overheidsmedia. De particuliere kranten en omroepen moeten zich twee dagen na de staatsgreep melden bij garnizoenscommandant Roy Horb in de Memre Boekoe Kazerne.[4] Daar krijgen ze van de nieuwe machthebbers te horen dat ze "zich bewust moeten zijn van wat er gepubliceerd wordt en hoe". Er worden geen wettelijke beperkingen opgelegd, maar het fenomeen zelfcensuur doet zijn intrede bij de uiteenlopende redacties. Kritiek op het militaire regime is uit den boze.

Binnen de Surinaamse pers ontstaat tweespalt. Journalisten als Chandra van Binnendijk, Edward Naarendorp, Guno Cooman en Johan Donner vinden inderdaad dat "het revolutionair proces moet worden ondersteund", zoals de militaire machthebbers verlangen. Maar anderen, onder meer bij het avondblad *De West*, moeten niets hebben van de staatsgreep. Jozef Slagveer, directeur van persbureau Informa, en André Kamperveen, directeur van Radio ABC, ondersteunen alleen aanvankelijk de militairen openlijk. Bijna drie jaar later, op 8 december 1982, zullen deze twee journalisten, samen met dertien andere critici van het militair bewind worden vermoord. Uiteindelijk bleken ze het oneens met de wijze waarop de militairen zich ontpopten en leverden ze daar ongezouten kritiek op. Deze persoonlijke ommezwaai moesten ze met hun leven betalen.

Op *de Ware Tijd* na zijn de directies van de particuliere media tevens hoofdredacteuren. Zij bepalen de inhoud van de krant of de uitzendingen. De radiostations Apintie, Rapar en Radika zijn familiebedrijven. Geen enkel medium heeft in de jaren tachtig een redactiestatuut (onafhankelijkheid van de redacties is vandaag de dag bij de

ruim veertig media-organisaties die Suriname telt, nog steeds niet per redactiestatuut gegarandeerd).

De *Vrije Stem*, de tweede grote Surinaamse ochtendkrant, juicht de staatsgreep toe en denkt dat die eindelijk positieve veranderingen in het land mogelijk maakt. Deze krant heeft duidelijk te vroeg gejuicht, want wanneer haar kritische instelling haar noopt zich tegen de militairen te keren, wordt dit niet geaccepteerd. Vaak moet hoofdredacteur en eigenaar Wilfred Lionarons zich melden bij de militairen. Directies, hoofdredacteuren en hoofden van verschillende media worden bij tij en ontij ontboden, geïntimideerd, mishandeld en zelfs opgesloten door de militairen als die niet tevreden zijn over een publicatie. Ofschoon officieel in deze begintijd van het militaire bewind nog geen censuur is ingesteld, worden er wel verbodsinstructies uitgevaardigd. Reeds kort na de coup verschijnt sergeant Badressein Sital, voorzitter van de Nationale Militaire Raad, gewapend met een Uzi en met een lijfwacht in zijn kielzog bij de hoofdredacteur van *de Ware Tijd*, Leo Morpurgo. Sital is gebelgd over een bericht in de krant over een ophanden zijnde schaarste aan rijst. Hij geeft de opdracht dat soortgelijke berichten niet meer geplaatst mogen worden, omdat ze onrust zouden veroorzaken.

Democratie buiten werking

Als de regering-Arron, die Suriname op 25 november 1975 naar de onafhankelijkheid heeft geleid, is weggeschoten, blijft de laatste gouverneur die tevens de eerste president was geworden van de Republiek Suriname, Johan Ferrier, op verzoek van de militaire machthebbers in functie. Misschien komt het mede hierdoor – en door onvoldoende bekendheid met het optreden van militaire regimes elders in Latijns-Amerika – dat veel mensen in Suriname nog niet door hebben hoe desastreus militaire overheersing kan zijn.

Intussen worden politici en adviseurs van de regering-Arron gevangen genomen, terwijl een samenscholingsverbod en avondklok van kracht zijn. Ook premier Henck Arron zit maandenlang in de gevangenis. Politieke partijen mogen geen vergaderingen of andere activiteiten houden. Politiefunctionarissen worden ingesloten en gedwongen door de militairen om hun uniform uit te trekken. Op de televisie worden de beelden van politiemannen in hun onderbroek uitgebreid vertoond. Deze vernederingen zijn de politieagenten nooit vergeten.

Een van de grondleggers van de Republiek Suriname en deken van de balie, Eddy Bruma, krijgt samen met de adviseur van de militairen, Frank Leeflang, de opdracht een regering te formeren. Op 15 maart 1980 treedt naast de Nationale Militaire Raad de eerste regering aan onder leiding van de internist Henk Chin A Sen. Deze regering belooft de situatie in het land weer te zullen normaliseren en stelt verkiezingen in het vooruitzicht. Ook de Nederlandse regering geeft de nieuwe machthebbers het voordeel van de twijfel en verstrekt in deze regeerperiode ruim vijfhonderd miljoen Nederlandse guldens aan ontwikkelingshulp.[5]

Het parlement dat in 1977 was gekozen, blijft na de staatsgreep aanvankelijk intact. Maar het duurt nog geen half jaar of de militaire machthebbers besluiten zich te ontdoen van de volksvertegenwoordiging. Wel zorgen de militairen er eerst voor dat ditzelfde parlement hun amnestie verleent voor de strafbare feiten die gepleegd zijn bij de omwenteling en voor de slachtoffers die zijn gevallen bij de machtsovername. Desi Bouterse, intussen de nieuwe bevelhebber van het Nationaal Leger, zegt in een

televisietoespraak die integraal wordt afgedrukt in de kranten, dat de parlementariërs "ondermijnend bezig zijn". Op 13 augustus 1980 verschijnt Bouterse opnieuw op de televisie en kondigt de noodtoestand af.[6] Het parlement wordt ontbonden en de grondwet buiten werking gesteld. President Ferrier treedt uit onvrede met de gang van zaken af en Chin A Sen neemt zijn functie over. Vanaf dat moment houdt de democratie zo goed als op te bestaan. De grondrechten van de burgers, zoals het recht op vrije meningsuiting dat is vervat in de grondwet, vallen weg.

Maar er is tevens sprake van een scheuring in de militaire leiding. De voorzitter van de Nationale Militaire Raad sergeant-majoor Sital, de ondervoorzitter sergeant Mijnals, het lid sergeant Stanley Joeman en diverse leden van de Revolutionaire Volks Partij (RVP)[7] zijn dezelfde dag samen met diverse burgers opgepakt onder beschuldiging van het willen plegen van een linkse coup. Dit is de eerste machtsstrijd die manifest wordt binnen de legertop. Maandenlang wordt door vrouwenorganisaties en progressieven strijd geleverd om de aangehoudenen vrij te krijgen. De media doen uitgebreid verslag van deze demonstraties. Als eenmaal de 'verzoening' komt, belegt de legerleiding een persconferentie waarop Bouterse de militairen die zijn vrijgelaten omhelst en aankondigt dat het land een "linkse koers" zal opgaan.

De legerleiding weigert in te gaan op vragen van onder anderen Bram Behr en Leslie Rahman[8] over waarom de militairen en links georiënteerde burgers zijn opgepakt en weer vrijgelaten zonder een aannemelijke verklaring. Op de persconferentie blijkt de irritatie jegens kritische journalisten duidelijk. "Daar antwoord ik niet op, volgende vraag," is meermalen de ijzige reactie van Bouterse en Horb. Meegedeeld wordt dat Sital minister van Volksgezondheid wordt en dat Mijnals en Joeman prominente posten krijgen in het Nationaal Leger.

Censuur en zelfcensuur

De regelmatige intimidatie van journalisten maakt dat velen de schrik te pakken hebben en zelfcensuur gaan toepassen. Vaak vraagt men zich vóór publicatie af of de berichtgeving geen berisping zal opleveren. Er zijn ook journalisten die zich niets aantrekken van de militairen die met hun geladen Uzi's het land regeren. Zij gaan tot het bittere eind door met het publiceren van wat in hun ogen de waarheid is. De linkse journalist Behr, hoofdredacteur van de progressieve arbeiderskrant *Mokro*, neemt geen blad voor de mond en wijst onafgebroken op verkeerde beslissingen en, zoals hij het noemt, "terreurdaden van de militairen".[9]

Hoofdredacteur Leo Morpurgo van *de Ware Tijd* weet zich nog goed te herinneren hoe het er in 1980 aan toeging als een publicatie de militairen niet zinde. Samen met Humphrey Keerveld,[10] eigenaar/uitgever en redacteur van onder andere het communistische blaadje *Bondru*, wordt hij enkele maanden na de staatsgreep ontboden om zich te verantwoorden voor artikelen die tegen het militaire bewind zouden zijn gericht:

> "We worden hardhandig aangepakt. Keerveld krijgt vuistslagen en trappen en ik krijg een klap van sergeant John Hardjoprajitno. Daarna worden we opgesloten in het cellenhuis van de Militaire Politie. Tijdens het verhoor blijkt dat er geblunderd is, omdat de artikelen die *de Ware Tijd* werden verweten nooit in dat blad hebben gestaan, maar wel in *Bondru*."

Toch gaat Morpurgo achter de tralies. Hij wordt na een dag uit de cel gehaald door kapitein Henk Fernandes, een persoonlijke vriend, en zonder verder omhaal naar huis gezonden. Als protest tegen de gang van zaken laat Morpurgo vanaf dit voorval zijn baard staan. Keerveld blijft maanden vastzitten. Dit illustreert dat de militaire top geen gecoördineerde leiding heeft, maar dat facties op eigen houtje optreden.

Journalisten kunnen geen beroep meer doen op een grondwet om hun werk ongehinderd te verrichten. Het recht op vrije meningsuiting van burgers is niet meer gegarandeerd. De militaire machthebbers blijven benadrukken dat er geen censuur is, maar het blijft bij woorden. In 1981 wordt David Findlay opgeroepen om zich bij de Militaire Politie te melden. Hij stuurt redacteur Renwich Hofwijk. Als Hofwijk daar zit, kijkt niemand naar hem om. Ramon Abrahams, lid van de Nationale Militaire Raad, loopt een aantal keren langs maar zegt niets. Van elf tot vijf uur zit Hofwijk daar, zonder dat iemand met hem praat. Uiteindelijk krijgt hij te horen dat hij mag gaan.

In hetzelfde jaar raken president Henk Chin A Sen en minister André Haakmat gebrouilleerd. Er vindt vervolgens een ontmoeting plaats in hotel Torarica, waarbij Chin A Sen Haakmat de hand schudt. *De West* maakt daar melding van en suggereert een pad naar verzoening. Hofwijk moet bij Horb verschijnen, die de man voor vies en vuil uitscheldt. Horb geeft Hofwijk de bedoelde uitgave in handen en slaat de krant dan uit Hofwijks handen. In opdracht van Chin A Sen wordt *De West* verrast met een verschijningsverbod van twee dagen.

Na de ontbinding van het parlement komen decreten in de plaats van wetten. In artikel 8 van decreet A-11 wordt de persvrijheid erkend. De praktijk is echter heel anders. Journalisten vragen op 18 januari 1982 tijdens een persconferentie van de toenmalige minister van Justitie en Politie, Harvey Naarendorp, waarom "bepaalde berichten niet gepubliceerd mogen worden". Een duidelijk antwoord blijft uit. Op 23 januari van dat jaar krijgt het ochtendblad de *Vrije Stem* een verschijningsverbod van twee dagen. Er is een bericht gepubliceerd over moeilijkheden op het Flora-project, dat de toenmalige minister van Volkshuisvesting, Errol Alibux, als "beledigend" heeft ervaren. Redacteur Lionarons wordt voor verhoor opgebracht. Na protest van de Surinaamse Journalisten Kring wordt het verschijningsverbod opgeheven. In dezelfde maand wordt een verbod opgelegd aan de pers om het arbeidsconflict bij Bruynzeel Houtmaatschappij Suriname te verslaan. Majoor Horb verzekert namens het Beleidscentrum, de NMR en de regering voor de zoveelste keer dat er persvrijheid heerst in Suriname, hoewel de noodtoestand van kracht is.[11]

Na de mislukte couppoging van luitenant Surindre Rambocus en sergeant Wilfried Hawker[12] op 11 maart 1982 toont het militair regime zijn ware aard. Bouterse en de zijnen zijn zo goed als geïsoleerd in Fort Zeelandia, terwijl de plegers van de tegencoup strategische objecten in handen hebben. Nadat de militair Lachmon is omgepraat door Arthy Gorré,[13] loopt hij met een pantserwagen over naar Bouterse, waarna deze kan terugslaan. Hawker wordt gevangen genomen. Hij is gewond en wordt op een brancard, zonder vorm van proces, geëxecuteerd na door journalist Humbert Pinas van de NVD geïnterviewd te zijn over het waarom van zijn daad.[14] Rambocus wordt op 13 maart met de pantserwagen die de groep Bouterse ter beschikking krijgt, gearresteerd in het district Saramacca. Nadat velen voor zijn leven gepleit hebben, overkomt hem niet hetzelfde lot als Hawker. Hij wordt in de gevangenis opgesloten. Op 8 december 1982 wordt hij alsnog vermoord, na uit de gevangenis te zijn gehaald.

Kritische vragen van journalisten over de standrechtelijke executie van Hawker

worden niet geduld. Tijdens de betreffende persconferentie raakt Horb geïrriteerd en geeft bij wijze van intimidatie opdracht aan zijn manschappen om de naam van Rahman op te schrijven. Het werk van journalisten wordt na de mislukte staatsgreep bijzonder moeilijk en de represailles nemen toe. Journalisten worden op persconferenties gefouilleerd. Er wordt nog scherper dan voorheen gelet op wat er gepubliceerd wordt.

Verslaggever Rahman laat op de voorpagina van de krant afdrukken dat hij zich bedreigd voelt door uitlatingen van Edward Naarendorp, adjunct-redacteur van het Surinaams Nieuws Agentschap.[15] Morpurgo vraagt opheldering aan Naarendorp, die aangeeft nimmer de bedoeling gehad te hebben Rahman te bedreigen. Hij zou als persoon de journalist aangesproken hebben over de wijze waarop hij verslag doet.[16] Op 7 april 1982 wordt de hoofdredacteur van *Mokro*, Bram Behr, op beschuldiging van opruiing opgepakt en opgesloten in 'Devil', het gevreesde cellenhuis in Fort Zeelandia. De drukpers, een groot aantal exemplaren van *Mokro* en andere publicaties worden in beslag genomen en de inboedel wordt op straat gegooid. Na protesten uit Suriname en Nederland wordt Behr na een week vrijgelaten en krijgt hij de in beslag genomen pers terug.[17] Dit is niet de eerste en ook niet de laatste keer dat Behr hardhandig wordt aangepakt. Zijn werk en handelwijze blijven een doorn in het oog van de militairen.

Verdeeldheid onder journalisten

Hoewel reeds bij de eerste ontmoeting, op 4 maart 1980, tussen de pers en de na de coup gevormde Nationale Militaire Raad blijkt dat vooral progressieve journalisten gehoor willen geven aan de oproep 'het revolutionaire proces te steunen', hebben net als binnen de progressieve politieke partijen ook links georiënteerde journalisten onderling algauw verschil van opvatting.

De militairen en hun adviseurs beseffen dat het belangrijk is de media onder controle te krijgen. Een deel van de journalisten – zoals Edward Naarendorp (SNA), Chandra van Binnendijk (*de Ware Tijd*), Guno Cooman (Radio Paramaribo) en Robert Wijdenbosch (NVD/SRS) – staat van meet af aan aan de kant van 'de revolutie' en wil afrekenen met de dominantie van de persbureaus uit de ontwikkelde landen, die de informatie monopoliseren. Voor het buitenlandse nieuws zijn de media in deze tijd afhankelijk van het Algemeen Nederlands Persbureau (ANP) en van andere westerse persbureaus. De meeste journalisten die 'het proces willen ondersteunen', gaan werken bij de Nationale Voorlichtingsdienst en het Surinaams Nieuws Agentschap (SNA). Via de STVS, SRS, SNA en NVD krijgen de militairen zo grote invloed op de informatievoorziening. De NVD vervult voortaan een voorhoederol als het gaat om informatie van de machthebbers en maakt berichten en radio- en televisieproducties. Ook veel foto's worden aangeleverd door de NVD. Professionele fotojournalistiek heeft dan nog niet zijn intrede gedaan bij de Surinaamse kranten; de meeste journalisten maken zelf het plaatje dat bij de berichten wordt geplaatst. Maar de NVD krijgt alle ruimte om uit de staatskas apparatuur aan te schaffen. Kosten noch moeite worden gespaard om de informatieverschaffing te domineren.

Alle verrichtingen van de militairen en de regering worden breed uitgemeten via uitzendingen en publicaties van de NVD. De toespraken van de regering en de militairen zijn integraal te zien via de STVS en te horen op de SRS. De berichten van de NVD worden vrijwel integraal overgenomen door de particuliere media. Vaak gaat

het hier om exclusieve informatie van de machthebbers, waarover journalisten niet via een persconferentie worden ingelicht. Overigens zijn de meeste redacties onderbezet, hetgeen alleen al bevordert dat berichten van persbureaus en militaire communiqués alle aandacht krijgen in hun kolommen. De NVD geeft na de machtsovername een lijvig bulletin van 36 pagina's uit: *Surinfo* (Suriname Informatie). Hierin worden uitgebreid en rijk geïllustreerd de decreten, toespraken en werkzaamheden van de regering en overheidsorganen gepubliceerd.

Het deel van de journalisten dat besluit een actieve bijdrage te leveren aan het 'revolutionair proces', vindt dat dit binnen de Surinaamse Journalisten Kring niet mogelijk is, omdat deze organisatie te klein van opzet en te beperkt van doelstelling zou zijn. Op 2 april 1982 wordt de Vereniging van Progressieve Mediawerkers (VPM) opgericht. Tot de initiatiefnemers behoren onder anderen Edward Naarendorp, Chandra van Binnendijk, Humbert Pinas, Guno Cooman en Johan Donner. Deze journalisten vinden dat nieuws vanuit een 'derdewereldoptiek' moet worden bekeken. Journalistiek moet in dienst staan van de ontwikkeling van Suriname. De VPM richt zich niet alleen op journalisten, maar op iedereen die bij de media werkt.

Onrust neemt toe

Het is intussen eind oktober 1982. De sfeer in Suriname begint hachelijk te worden. De media krijgen te horen dat publicaties over een vergadering van de vakcentrale De Moederbond, waar Cyrill Daal de scepter zwaait, verboden zijn.[18] Daal haalt flink uit naar Bouterse en zijn revolutie. Hij kondigt op deze vergadering aan dat de stakingen zullen worden uitgebreid. Radio Radika doet hier verslag van en wordt op 29 oktober uit de lucht gehaald onder beschuldiging van "opruiende en andere voor het radiostation niet toelaatbare berichtgeving". Premier Henry Nijhorst vraagt hierop de hoofdredacteuren en directeuren van radiostations "om geen olie op het vuur te gooien". Hij deelt mee dat de beperkende maatregelen tegen Radika worden ingetrokken, maar doet een beroep op de pers om "niet te werk te gaan op een wijze die tot escalatie leidt en die haviken aan beide zijden hun zin zou geven"[19]

De agressie tegen de pers, vakbondsleiders, studenten en critici neemt in deze periode verder toe. Maar de roep om herstel van de democratie is niet meer te stuiten. De vier samenwerkende vakcentrales, C-47, CLO, PWO en FAL, eisen in een verklaring op 31 oktober 1982 "dat terstond een aanvang wordt gemaakt met een duidelijke opbouw van controleerbare democratische structuren".[20] Deze vakcentrales, die geen deel uitmaken van De Moederbond, vragen aan de militairen, De Moederbond en andere maatschappelijke groepen om binnen een week om de tafel te gaan zitten met als doel de democratie te herstellen. Aan deze eis wordt geen gevolg gegeven.

De druk op de militaire machthebbers wordt groter en groter. Op 2 december loopt een vreedzame betoging van studenten uit de hand. De politie arresteert studentenleiders en hakt zonder enige waarschuwing op Spanhoek aan de Keizerstraat in op demonstranten die de arrestaties proberen te verhinderen. Op vragen van journalisten waarom een vreedzame betoging van studenten op deze grimmige manier door de politie wordt neergeslagen, is het antwoord dat "er nog steeds een noodtoestand bestaat waarbij demonstraties verboden zijn".[21]

vrije stem

VRIJE STEM VAN DONDERDAG 28 OKTOBER 1982

Redaktie en uitgifte: Drukkerij Lioneross — Dr. J. F. Nassylaan 107 — 109 — Postbus 77 — tel. 76750 (administratie) — 75247 (redaktie) — 77933 (financiële administratie). Abonnementen Sf. 6,00 per mnd. (Paramaribo) — Sf. 8,00 per mnd. (buiten Parbo). Prijs per exemplaar 25ct., Advertenties Sf. 8,50 p/verk. DONDERDAG 27 OKT 1982-No 6473.

ABC uit de lucht

RADIO ABC mocht van Kapitein Ramon Abrahams gisteren het nieuws van twee uur niet uitzenden. De nieuwsuitzending begon met delen uit de persconferentie van Cyrill Daal en moest toen STOP GEZET worden. ABC's commentator Frank Winegaartje vroeg zich af, of er nog sprake is van PERSVRIJHEID.

Vakantieregeling schooljaar 1982-1983

Naar het CPS verneemt ziet de vakantieregeling van het schooljaar 1982-1983 er als volgt uit:de kerstvakantie gaat in op 24 december 1982 en eindigt op 5 januari 1983,terwijl voor de paasvakantie de periode is uitgetrokken van donderdag 31 maart 1983 tot en met maandag 18 april 1983.De periode van zaterdag 21 mei 1983 tot en met 24 mei 1983 is bestemd voor de pinkstervakantie,De najaarsvakantie gaat in op zaterdag 20 augustus 1983 en eindigt op zaterdag 2 oktober 1983.Bovengenoemde vakantieregeling geldt voor het gewoon lager onderwijs(GLO),het kleuter en buitengewoon onderwijs,ULO,MULO en het technisch onderwijs.

SRANAN-TONGO

De Culturele Vereniging "Wie na Wie" heeft een werkgroep ingesteld o/v Drs. H. Eersel met als taak, de mogelijkheid te bestuderen in de Sranan-Tongo te onderwijzen. Het is de bedoeling eerst de normen vast te stellen voor een juiste spelling en gebruik van Sranan-Tongo

?

DON'T TAKE IT SO HARD.

Studenten verscherpen akties

Naar het CPS verneemt hebben de studenten aan de Sociaal- Economische Fakulteit gistermorgen hun akties verscherpt.
Naar verluidt heeft het personeel van deze faculteit de opdracht van de studenten gekregen de faculteit te verlaten.
Verder zijn er nog enkele bescheiden meegenomen door de aktievoerende studenten.
De direktie van de universiteit heeft derhalve de personeelsleden de opdracht gegeven de faculteit te verlaten en zich te begeven naar een andere locatie op het Campusterrein.
In kringen van de bond van Technisch- en Administratief Personeel werd benadrukt dat het personeel niet betrokken moet worden in de strijd, omdat het personeel geen partij is.
In een eerder stadium had de bond eerst de aandacht van de direktie hiervoor gevraagd. Dit had er zelf toegeleid dat er een conflictsituatie dreigde te ontstaan tussen bond en direktie.

Nog geen opvolger voor Herrenberg

Uit informaties van het C.P.S. is gebleken dat er nog geen opvolger is aangewezen om de heer Henk Herrenberg te vervangen in Guyana als zaakgelastigde voor Suriname. Door het C.P.S. kon ook niet achterhaald worden wie alszodanig momenteel is belast met de leiding van de Surinaamse ambassade in Guyana. Zoals bekend werd Herrenberg midden deze maand voorgedragen als de nieuwe ambassadeur van Suriname in Nederland. Hij volgt dan de heer Drs. Hans Prade op.

BONDEN ZOEKEN AANSLUITING BIJ MOEDERBOND

Naar het CPS verneemt hebben een drietal bonden het lidmaatschap van het AVVS"De Moederbond aangevraagd.Inmiddels heeft men in kringen van de Moederbond positief gereageerd op deze aanvragen.Het gaat in deze om de CIS werknemersbond, de Surie werknemersbond en de Satcia.In de Satcia zijn verenigd werknemers die technische werkzaamheden uitvoeren op de luchthaven Zanderij

Fakulteitsbesturen opgeroepen ter normalisatie

Op de persconferentie van deVWPU heeft de voorzitter van deze vakvereniging,de heer G.Leckie, ontkend dat er aan de tafel overeenstemming zou zijn bereikt m.b.t. de universiteitskwestie.Uit informatie is gebleken dat in een voorstel aan Dr. Leckie het pakket van overeenstemming was toegevoegd en dat de verschillende groepen zich hierover met hun achterbalt zouden beraadslagen
Echter zonder de mogelijkheid tot modifikatie van hetgeen op donderdag 19 op 20 oktober overeengekomen dat: 1)de VWPU schort alle akties op,in elke geval tijdens de gesprekken .Nadat studenten zeiden dat hier geen gevolg aan was gegeven wijtte de VWPU dit aan het niet kunnen bereiken van haar leden.
2)het Minow garandeert dat er een universiteitsraad komt,waarbij de drie geledingen evenredig vertegenwoordigd zullen zijn
3)de minister blijft de direktieven geven op basis van adviezen uitgebracht door de universiteitsraad
4)het huidig bestuur mag geen principiele besluiten nemen ten aanzien van zaken die zijn voorgebouden aan de universiteitsraad.5)met de instelling van de universiteitsraad wordt de huidige conflikteregeling weggemaakt
De VWPU ,het Minow en het bestuur van de universiteit,de vertegenwoordigers van de studenten,de federatie van technisch- en administratief personeel en het vernieuwings comitee van wetenschappers kwamen overeen dat democratisering in de faculteitsbesturen en andere organen in een latere stadium zou worden uitgevoerd.Op verzoek van de VWPU zou de minister van Onderwijs en Wetenschappen overwegen de faculteitsbesturen als nog te ontvangen.Het CPS verneemt dat dit inmiddels is gebeurd.In elk geval gaf de minister de opdracht aan het faculteitsbestuur om de faculteitsbesturen op te roepen voor een gesprek in verband met de normalisatie van de conflikt situatie.

BESPREKINGEN GEMENGDE COMMISSIE AANGEVANGEN

Op dinsdag 26 oktober is de gemengde commissie Suriname-Brazilie begonnen met het voeren van besprekingen in Brasilia, die zich konsenteren op handel, transport,communicatie, technische en wetenschappelijke samenwerking.De besprekingen zullen tot en met vandaag (donderdag)28 oktober gevoerd worden en wel voor de tweede maal om de samenwerking tussen beide landen verder uit te diepen.

CPS

Voorkom tandbederf!
Castella is daarbij uw metgezel
CASTELLA de betere tandpasta met fluor
OVERAL VERKRIJGBAAR :
VOOR ENGROS :
fernandes agenturen
WANICASTRAAT
TEL : 73445

Predictor®
de eenvoudige en betrouwbare zwangerschapstest die U makkelijk zelf thuis kunt doen
HAENEN

De gecensureerde voorpagina van de *Vrije Stem* van donderdag 28 oktober 1982. Collectie R. Tjoe Ny

Moorddadig ingrijpen

De radiostations Radika en ABC worden op de avond van 7 december 1982 in brand geschoten. De drukkerij van dagblad de *Vrije Stem* wordt opgeblazen, evenals het gebouw van De Moederbond. De brandweer mag niet in actie komen. "Van hogerhand hebben wij de opdracht om de branden bij Radika, ABC, De Moederbond en de *Vrije Stem* niet te blussen," is te horen op bewaard gebleven communicatie tussen de meldkamers van de brandweer en politie. Militairen vatten post bij de brandende gebouwen om het blussen te voorkomen. Radika en ABC zijn later uit de as verrezen en hebben ook nu nog een radio- en televisiestation in de ether. Resten van de drukkerij van de *Vrije Stem* aan de Dr. Nassylaan, waar intussen een modern restaurant is verrezen, zijn de stille getuigen van 7 december 1982.

In de daaropvolgende nacht van 7 op 8 december 1982 worden zestien critici van het militair regime met bruut geweld opgepakt en meegenomen naar Fort Zeelandia. De telefoonlijnen van hun woningen worden doorgesneden, terwijl militairen ervoor zorgen dat familieleden geen alarm kunnen slaan. Smeekbeden van de families vinden geen mededogen bij de militairen die het scenario uitvoeren. De mannen die gesommeerd worden mee te gaan, denken dat ze na verhoor weer naar huis gezonden zullen worden. "Ik heb niets gedaan. Het is een misverstand. Ik ben straks weer terug," zegt Rahman nog geruststellend tegen zijn moeder en zus die radeloos achterblijven met twee militairen die hen verhinderen contact te leggen met de buitenwereld. André Kamperveen verzet zich bij zijn aanhouding, waarop een zware granaat wordt afgevuurd op zijn woning. Er ontstaat een enorm gat in de noordelijke muur van de slaapkamer. Als zijn honden worden doodgeschoten, geeft hij zich over en wordt hij hardhandig afgevoerd naar Fort Zeelandia.

De volgende ochtend gaan familieleden met kleding, medicijnen en andere benodigdheden naar Fort Zeelandia. Maar ze zien geen glimp van hun dierbaren en worden weggestuurd met de mededeling "dat de aangehoudenen niks nodig hebben". 's Avonds wordt een verklaring op de STVS uitgezonden van Jozef Slagveer, waarin hij tegenover Horb een bekentenis aflegt over een op handen zijnde coup rond Kerstmis 1982. Het is duidelijk te zien dat de journalist is mishandeld en zijn stem klinkt gebroken.[22] Ook Kamperveen heeft een verklaring afgelegd voor de camera. Hij is echter zo gemarteld dat het besluit wordt genomen zijn verklaring niet op de televisie te tonen, maar via SRS uit te zenden. Enkele personen hebben de toegetakelde Kamperveen gezien en zijn diep geschokt over de mishandelingen. "Het is mij bekend dat er plannen bestonden om het revolutionair proces van de militairen te dwarsbomen," fluistert de eigenaar van radio ABC met omfloerste stem. Hij noemt ook de namen van Cyrill Karg, hoofdredacteur en eigenaar van het weekblad *Sonde Spikri*, en Lionarons van de *Vrije Stem*, die beiden contacten zouden onderhouden met het buitenland.

Jozef Slagveer (directeur van persbureau Informa), André Kamperveen (directeur en oprichter van radio ABC), Bram Behr (van het blad Mokro), Leslie Rahman (verslaggever van *de Ware Tijd* en van *Wrokoman Powa*, orgaan van C-47) en Frank Wijngaarde (Radio ABC) betalen met hun leven voor de strijd die zij geleverd hebben voor de vrijheid van meningsuiting. Ze worden mishandeld en vermoord.

MARCO
DR. NASSYLAAN 24
TEL. 24792
10% tot 50% korting op alle kleding

de ware Tijd

ONAFHANKELIJK DAGBLAD
Uitgever C. Tjong Ahkie — Redakteur: L. Marsepan
Administrateur: P. H. Tjong-Ahkie
Manhattanstraat 9 —
Tel.: 73823, 77823, 75115, PDN 1398
Drukkerij: Surinam

66STE JAARGANG No: 7718. DE WARE TIJD VAN DONDERDAG 9 DECEMBER 1982

HISTOR TOP
Droge tijd... ideale gelegenheid voor noodzakelijk schilderwerk.
Doe het zelf – HISTOR HELPT!
HISTOR SERVICE CENTERS

Radiostations, Drukkerij en Moederbondsgebouw vernietigd

In de nacht van dinsdag op woensdag is Radio Apintie en omgeving opgeschrikt door zware ontploffingen en kleine salvo's van automatische wapens.
Het begint een tijd voor met twee explosies en enig geschut waarna het pas om klokslag vier weer aanving.
Haar woonadressen zouden zijn: Radio Apintie en Radio Lisnaarse en het Moederbondsgebouw opgeblazen.
Omstreeks twee uur in de nacht waren ook de volgende personen opgehaald: een onderzoeker Andre Kamperveen, ABC tolkdagcrer Frank Wijngaarde, Informa redakteur Josef Bagwoor, de advocaten Mr. Hoost, Mr. Salvocaten, Mr. Kenneth Crooswijk, verder VHPU voorzitter Dr. Gerard Leckie, de vakbondsleiden Fred Derby, Cyril Dodd en Lesley Salomon.
Haar verblijf zijn zover bekend onbekend.
Omstreeks 6 uur woensdagmorgen kwam bevelhebber Desi Bouterse op de RRS met de bekendmaking dat het leger had ingegrepen in het belang van de revolutie.
De ingreep zou inhiet, alles was verder normaal en de herstelwerken worden door Leger en Politie bestuurd.
De bevolking word aangeraden kalm te blijven.
In de loop van de dag was geen normaal, mogelijk met de Regering en Legerleiding voor nadere inlichtingen. Zij bleven in bezoek te zijn.
Woensdag was alleen de RRS in de lucht. Agenda en RAPAR zouden niet uit.
Tevens De Post gistermiddag bericht was te drukken word het gedrukt van een avondblad is begonnen van 7 uur 's avonds tot 8 uur 's ochtends.
In Paramaribo en directe omgeving waren geluiden als lichte en schoten gehoord.

Bijgaande foto's geven een beeld van wat is overgebleven van de gebouwen van de Moederbond, drukkerij Lisnaarse, Radio ABC.

Moederbondsgebouw

Drukkerij Lisnaarse

Radio ABC

Een gat met een zuiver projectiel geschoten in de woning van ex-minister A. Kamperveen.

Conferentie Miami over ontwikkeling Caraibische regio

De deelnemers aan de conferentie over handel en ontwikkeling in het Caraibisch Gebied en Midden Amerika hebben de koop uitgesproken dat het Amerikaanse congres gauw goedkeuring hecht aan de wetgeving ter ondersteuning van het Caribbean Basin Initiative, het bulgelen voor het Caraibisch hebben.

Deelnemers , meer dan 700 Amerikanen industrieën en regeringsfunctionarissen, hebben hierine uitgesproken een resolutie aangenomen .

De conferentie is ijlend voort zaterdagavond gesproken door de Vice-president van de VS, George Bush . Hij beloofde dat de Amerikaanse regering er alles aan zal doen om het vollerige plan voor hulpverlening door het congres haar te krijgen .

350 MLN DOLLAR

In september van het deel voor noodhulp aan de regio , 350 miljoen dollar, al goedgekeurd. Bush , die de Amerikaanse president vertegenwoordigde verklaarde dat men in de VS niet bekwaft te weten voor achtergang in de economische veiligheid met het oog op de Caraibische importen .

Hij stelde hierbij de bereidheid van Amerikaanse ondernemers uit de wereld bijeen .

Die ondernemers zien aanwijzingen van gevestigde belangen in groene gelegenheid als productien uit de Caraibische regio vrije toegang krijgen tot de Amerikaanse markt. Bush bevestigde dat de huidige importen uit dat gebied zeg geen 1 procent van de totale Invoer omvatten .

EERSTE STAP . . . R INTEGRAT.

De Caraïbisch-Amerikaanse vice-president Alberto Paul Zilnicer, bij dat het bedrijfsleid van het C.B.I. inzonderheid is voor de handels- en investeringsmogelijkheden .

Hij beklemtoonde het C.B.I. als de eerste stap op weg naar economische integratie op het westelijk halfrond.

ACCENT OP EXPERT

De Barbadiaanse premier Tom Adams , die ook een spreekbeurt verzorgde, gaf overzeese zijn visie op het bulgelen dat de economische ontwikkeling van het Caraibisch Gebied en Midden-Amerika moet stimuleren , Adams zeerde als zoveel eerdere sprekers het belang hervor deren van op export gerichte investeringsmissies .

De organisatoren van de conferentie in Miami, Caribbean Central American Action , CCAA, hebben al lieve verbeden dat de ontwikkeling van de particuliere sector in de regio zullen blijven prospereren , zelfs als het C.B.I. faalt.

HELP OP FIRST HILLY

De CCAA is een niet op winst bedoelde organisatie die zich beijvert voor het verbeteren van de banden tussen het bedrijfsleven in de V.S. en de particuliere sector in het Caraibisch Gebied en Midden Amerika .

ONAFHANKELIJKHEIDS BESPREKINGEN VANDAAG DOOR

De besprekingen over de op tien dan nijnde onafhankelijkheid van St. Kitts-Nevis zijn dinsdag in Londen begonnen.
Ze worden nog dinsdag dag verdaagd het vandaag, aan alle belanghebbenden de gelegenheid te geven de aanwezigheidsnota te bestuderen .
Dinsdag gaven soort een verslag over vertegenwoordiger van de Britse regering, en daarna zullen partijen Antigua Barbuda en oppositieleider Lee Moore voor afzonderlijk zullen. Ook een vertegenwoordiger van de Opposition van Nevis vanuit het word.
Het lijst in de lijn dat verwachten gen viel het oppositie partemenslid Vance Paul Bryant zich vandaag nog bij de delegatie in de Britse hoofdstad zou voegen. Hij kon worden niet verwachten door belasting gedwarsen.

Petitie aangeboden

Studenten en oudsten hielden dinsdagavond een zeer drukke manifestatie bijeenkomst in het PEG complex aan de Limesgracht.
De word een petitie aangeboden, die dinsdagavond aangeboden word aan de hoofdpenningmeester, dhr Kpt. Bouterse.

Rumoer na uitlekken Frans defensieplannen

Parijs — Het Franse ministerie van defensie is dinsdag met een onderzoek begonnen naar het uitlekken van beschrijvingsplannen in het Bordeltsche dagblad „Le Matin de Paris" . Onderzoeken is het dagblad doorgegaan met het publiceren van documenten over de bewerkte .
Maandag had Le Matin een wetsvoorstel betref afgedrukt van de chef-staf van het leger „ Generaal Jean Delaroxy " , waarin hij voorschrijvde voor „voorwaarding van het leger door pennendrukmiddeling, verwerking uitbreiding en verminderde bevelhebber van de luchtmacht, Generaal Bernard Capdilou , en van de bevelhebber van de marine, admiraal Yves Leenhart .
Bij vijfen de regering in hun schrijven op de gevaren van de voorgestelden bezuinigingen op defensie . De rijks zeg pensministerie dan generaal Delaroxy over de beskonst van de Franse nationale verdediging .

KERNWAPEN PROGRAM IN UITDING

De bevelhebber van de marine schreef dat als gevolg van de bezuinigingen ministers een begrijpelijk . kunnevoegingsprogramma zou moeten worden uitgesteld of geschrapt: het plan een twee vliegdekschepen voor vlogtuigen met atoomraketten te bouwen .
Of de bouw van een vloot van G-2 verkenningsvliegtuigen . De belangrijkste rol van de G-2 luv zijn, de Franse vloot van kernwapendragers te beschermen . Generaal Bernard Capdilou, van de luchtmacht verwacht dat hij aan het einde van deze eeuw nog slechts kan beschikken over 200 gevechtsvliegtuigen in plaats van benodigde 450 als de bezuinigingen in de voorgestelde omvang doorgaan. De nationale verdedigingsleiding wordt hierdoor gevaarlijk kwetsbaar, zo meent de bevelhebber.
De sterk van sleven hebben hun commentaar op papier gezet op verzoek van de minister van Defensie, Charles Hernu.

Sowjet-Unie draagt bij tot vergroting olie-overschot

New York — De toeneming van de Russische export van olie naar West-Europa heeft ellemaakt vergroot en de olieprijzen doen dalen, zo schrijft het Amerikaanse vakblad Petroleum Intelligence Weekly (PIW) in zijn jongste uitgave .

De olie-uitvoer van de landen in Oost-Europa is in de eerste helft van één jaar 26 procent groter geweest dan in de eerste helft van 1981, Rijna alle olie en olieproducten van één 26 procent waren afkomstig uit de Sowjet-Unie.

OM HARDE VALUTA

Volgens PIW draagt de toeneming van de Russische olie-uitvoer naar de landenrijke mate bij aan de vastwikkeling van de Europese Oliemarkt en van de wereldoliemarkt. Ook de tariefsverlagen in het westen hebben ertoe in bijdan. De Sowjet-Unie vergroot haar uitvoer om aan de nodige harde valuta's te komen. De olie-export vormt de grootste bron van inkomsten in westerse munteenheden .

MILJOEN VATEN PER DAG

In de eerste helft van dit jaar heeft de Sowjet-Unie gemiddeld per dag 1,3 miljoen vaten (één ton , Peren Meisner , die maandagavond een onderzoek gelastte tot „ Frankrijk vermin dert zijn wartaanschaf niet".
Volgens een van de beleidsopinie die door het ministerie is opgesteld zou het leger in vijf jaar 20.000 manschappen moeten „ inleveren ", de marine 5.000 man en de luchtmacht 7.000 man . De „ werkbaarmaking ", zijn zoals sikkeher in handen van het ministerie en het department heeft schuld van de aanhallingen in Le Matin niet te twijfel getrokken.

Geen Israelische bezwaren tegen Unifil

Den Haag — Israel heeft geen overwegende bezwaren tegen een voortgaande aanwezigheid van de VN- troepenmacht Unifil in Zuid Libanon, maar vindt wel dat de troepenmacht zijn taak als buffer tussen Israel en Guerillastrijders moet waarmaken . Het deze boodschap is de Deense Minister van Buitenlandse Zaken , Uffe Ellemann - Jensen, terugkomen van een reeuwt bezoek aan het Midden - Oosten .
De Deen maakte zijn reis als fungerend voorzitter van de Europese Raad, de ministers van buitenlandse zaken van de tien lidstaten van de EEG.
Nederland heeft Ellemann-Jensen opnieuw verzocht te informeren naar het Israelische stand punt ten aanzien van Unifil. Dit omdat Nederland het standpunt voor de voortzetting van de troepenmacht waarvan een land troepen levert staat worden verdedigd. Nederland vindt het Israelische antwoord wel vaag, en het de voortbrenger van het ministerie van Buitenlandse zaken in Den Haag dinsdag weten .
Een land Jocht echter aan Unifil zodat men het in Den Haag niet waarschijnlijk acht dat de Nederlandse troepen worden teruggetrokken . Ellemann- Jensen heeft tijdens de Europese top, afgelopen weekeinde in Kopenhagen, rapport uitgebracht over zijn bevindingen als Nederlands minister van Buitenlandse zaken Hans van den Broek.

Diplomaat: Staat van beleg in Polen zaterdag opgeschort

Tokio/Warschau — De staat van beleg in Polen wordt op maandag 13 december, een jaar na de invoering ervan, opgeheven . Minister Zdzislaw Sadowski van Buitenlandse Zaken dinsdag bekendgemaakt na een onderhoud tussen zijn collega Eiroyasu Zaken en de Poolse ambassadeur in Tokio, Stanislaw Skowron .
Volgens het ministerie staat het Polen parlement op het punt te besluiten tot de opschorting van de staat van beleg en de oprichting van de „Raad van Nationale redding" onder leiding van generaal Wojciech Jaruzelski. Ook zou Skowron hebben gezegd dat de vrijlating te gevangen daad van de meeste gevangenenden zonder de staat van beleg.

VRIJLATING GEINTERNEERDEN

De militaire autoriteiten hebben dinsdag de vrijlating al van de geinterneerden uit Warschau en de provincie Valbrzych „In toenemende mate" te maken dat de staat van beleg en word beëindigd zodra die niet meer van kracht is", aldus regeringswoordvoerder Jerzy Urban. Toen zouden zoveel leiders van de verboden vakbond Solidariteit nog vastgehouden kunnen worden.
In Gdansk werd vernomen dat vakbondsleider Lech Walesa, die kort geleden in vrijheid werd gesteld, op 18 december zijn zwijgen wil verbreken. Die dag worden de zaken van december 1970, waarbij bloed vloeide, herdacht alsook de staking in de mijn Wujek die vorig jaar werd aangegaan. De kwamen toen nabestaanden om het leven.

AUTO WALESA GEVERFD

Naar in Gdansk bekend word, is de auto van Walesa in de nacht van vrijdag op zaterdag zwart geverfd. Er werd ook een wit kruis op geschilderd, waardoor de wagen het uitzicht van een lijkwagen kreeg. Walesa moest er alleen een glimlachen. „Dat is vrolijk voor een mensje om over het leven aangenaamer te maken", was zijn commentaar.
De 33-jarige priester Sylvester Zych uit de regio Wamchac word dinsdag het een gevangenisstraf van een jaar veroordeeld. Hij was eerst hoofdelijk schuldigen in hebben gehuldigd die in februari 1981 een politiecon naanschoten. In Bialowa Kula word een 27-jarige activist van Solidariteit gearresteerd.

U kunt beter een tweede lager zitgroei. U word toch dat een beetje gek door heel het dorp heen.

IRAK VALT IRAANSE POSITIE AAN

Nassaria — Iraakse strijdkrachten hebben maandag een Iraakse bindgenotenstraalde aan gevallen in de centrale sector van het front en daarbij negen vijandelijke artillerie gedoven en vier schuilene gewond. Dit is bekend gemaakt in het Irakese communique van het oppercommando van het Iraakse leger.
In het communique dat het nationale Iraakse persbureau INA vanmiddag, word ook gemeld dat de vlucht een vliegtuigen van het Iraakse luchtmacht vernielden. Tevendrie vlood in de bekommerking dat een Iraakse vlieger de vlucht had gevonden in de stad Mundali en een ander was gevoond als gevolg van franse bombardementen (AFP)

De 15 slachtoffers van de Decembermoorden (8 december 1982).

Ditzelfde lot ondergaan nog tien critici van het militaire bewind. De vijftien mannen die niet levend terugkeren uit Fort Zeelandia zijn (op de foto van links naar rechts): Bram Behr (journalist), Cyrill Daal (vakbondsleider), Frank Wijngaarde (journalist), Leslie Rahman (journalist), John Baboeram (advocaat), Robby Sohansingh (zakenman), Jozef Slagveer (journalist), Gerard Leckie (decaan Universiteit van Suriname), Kenneth Gonçalves (advocaat/deken van de balie), Harold Riedewald (advocaat), Sugrim Oemrawsingh (universiteitsdocent), Eddy Hoost (advocaat/oud-minister), André Kamperveen (journalist/oud-minister), Surendre Rambocus (militair) en Jiwansingh Sheombar (militair).

De lijst van personen die van de militairen eigenlijk geëlimineerd moesten worden, is veel langer. De namen van meer journalisten, zoals Johnny Kamperveen, Wilfred Lionarons en Cyrill Karg, staan op de 'dodenlijst'. Een aantal weet een veilig heenkomen te vinden en kan het land uitvluchten. Johnny Kamperveen kan ontsnappen nadat de militairen hem zijn gaan zoeken op zijn oude adres. Hij is toevallig enkele

dagen tevoren verhuisd. Lionarons en Karg zijn op een conferentie in Miami in de Verenigde Staten. De militairen zoeken hen in de nacht van 7 op 8 december thuis en horen daar dat ze uitlandig zijn.

Met de moord op vijftien critici van het militair bewind bereiken de terreur en onderdrukking een absoluut dieptepunt, dat nog steeds van invloed is op de Surinaamse journalistiek. De vlucht van meer dan twintig journalisten naar het buitenland is een enorme aderlating voor het journalistieke beroep in Suriname. De moord op vijf journalisten, het verschijningsverbod voor verschillende media, de censuurperiode en het trage herstel van de democratie zijn nog steeds merkbaar in de journalistiek. Alhoewel Suriname nu veertien televisiestations, vier dagbladen en 27 radiostations kent, laat de kwaliteit van de journalistiek zeer te wensen over.

Door de moorden en het monddood maken van vakbondsleider Fred Derby bereiken de militaire agressors en hun handlangers hun doel.[23] Derby is als enige van de zestien gearresteerden uiteindelijk vrijgelaten door Bouterse. Dit heeft geleid tot veel speculaties, later gevoed door Bouterse die zei dat Derby een 'verradersrol' heeft vervuld. "Hij was de mol," verklaarde Bouterse tijdens een ontmoeting met de pers in oktober 2000. Derby belegde op zijn beurt een persconferentie om deze bewering categorisch tegen te spreken.

Verschijningsverboden en censoren

Op een groep vrouwen na die na de decembermoorden protestmarsen organiseren, roert vrijwel niemand zijn mond meer in het openbaar. De kritiek op de militairen is verstomd. Het volk is gegijzeld en verdoofd door het barbaarse optreden. Op 9 december zegt Bouterse in een toespraak op de STVS "dat een poging tot machtsovername, die met veel verlies van mensenlevens gepaard zou gaan, vroegtijdig is verijdeld". Een kleine economische elite had de macht weer willen overnemen. Bouterse legt uit dat "zij vanuit hun macht over de persmedia ons volk lange tijd hebben besmet met verkeerde informatie en onjuiste opvattingen". Hij verklaart dat de aangehoudenen tijdens een vluchtpoging zijn doodgeschoten. Er worden verschillende maatregelen bekendgemaakt, waaronder de herinvoering van de avondklok van zeven uur 's avonds tot vier uur 's ochtends. Het luchtruim wordt gesloten en een samenscholingsverbod is van kracht. De universiteit wordt gesloten.

Bouterse meldt tevens dat de radiostations ABC, Radika, Apintie, Rapar en Rani uit de lucht zijn gehaald. De bladen de *Vrije Stem, Sonde Spikri, De West, Mokro* en *Pipel* mogen niet langer verschijnen. De persbureaus Informa en CPS zijn opgehouden te bestaan. De eigenaren en werknemers van de media die een verschijningsverbod hebben gekregen, zijn brodeloos geworden. De vrije meningsuiting is de das omgedaan en de maatregelen tegen de media maken dat vanaf die dag tot de verkiezing van 25 november 1987 de geschiedenis van Suriname via de militaire bril wordt opgetekend. "De geestelijke gijzeling van het gehele volk en van de vrije persmedia in het bijzonder blijft onverwerkt," zegt Edward Findlay bijna vijfentwintig jaar later.[24]

Voorafgaand aan de decembermoorden was bij de media overwegend achteraf ingegrepen door de militairen. Nu is er sprake van preventieve censuur. De overheidsomroepen STVS en de SRS blijven onder strenge censuur in de lucht. De particuliere krant *de Ware Tijd* mag blijven verschijnen, maar de redactie onder leiding van Morpurgo heeft geen enkele zeggenschap meer over de inhoud. Bij alle drie de media worden censoren geplaatst van de linkse politieke partij PALU (Progressieve

Lesley Rahman omgekomen

Aan de familie Rahman is meegedeeld dat haar zoon Lesley is omgekomen bij de vluchtpoging die een aantal dinsdagavond aangehouden personen heeft gedaan .

Lesley Rahman was bij DWT werkzaam.

De redaktie betreurt zijn dood als het verlies van een medewerker.

Het bericht van de dood van Lesley Rahman in *de Ware Tijd* van 11 december 1982. Collectie N. Ramcharan

Arbeiders en Landbouwers Unie). Frank Knoppel is de censor bij *de Ware Tijd*, Imro Themen bij STVS en Harold Sijlbing bij de SRS. Zij zijn dagelijks aanwezig op de redacties en bepalen wat wel en niet door de beugel kan. Er wordt geen tegenspraak geduld, zoals blijkt uit het volgende incident. Tijdens de *brasa dey* (verzoeningsbijeenkomst) op 1 mei 1983 zijn volgens de militairen ruim dertigduizend mensen op het Onafhankelijkheidsplein. Een verslaggever betwijfelt dit aantal. Volgens hem zijn er nog geen tienduizend mensen op de been. Na veel getouwtrek over het aantal haalt Themen zijn wapen tevoorschijn. Op dat moment begrijpt de verslaggever dat hij gewoon moet meedelen dat er dertigduizend mensen de activiteit hebben bijgewoond.

Formeel is nooit duidelijk geworden waarom de militairen ervoor kozen om *de Ware Tijd* in stand te houden. Feit is dat deze krant een ochtendblad is en met een oplage van ruim dertigduizend het grootste bereik heeft. De militairen willen behalve via de tv en de radio ook met een krant het publiek bereiken. De leiding van de krant stemt erin toe te blijven verschijnen om de werknemers niet brodeloos te maken. Morpurgo heeft bij gelegenheid verteld dat hij in deze periode "lekker sliep want hij was niet verantwoordelijk voor de inhoud van de krant". Als er iets mis zou zijn met de inhoud, moest de censor worden aangesproken. Alhoewel *de Ware Tijd* het enige medium in het land is waar eigendom en redactionele leiding gescheiden zijn, is tijdens dit cruciale moment niet gebleken dat de keuze voor de journalistiek is gemaakt. Ook Morpurgo, de nestor van de Surinaamse journalistiek, heeft de economische belangen van eigenaar en werknemers boven de journalistiek geplaatst. Hoe principieel kan je blijven tijdens een militaire dictatuur – met vijf vermoorde journalisten en drie opgeblazen mediahuizen –, ook al bevindt zich onder de slachtoffers je eigen verslaggever? Dat *de Ware Tijd* mag blijven verschijnen, zal ongetwijfeld ook te maken hebben gehad met familierelaties tussen de leiding van de krant en de machthebbers. Zo is Imro Themen, een van de censoren en een van de verdachten van de decembermoorden, de schoonzoon van de toenmalige uitgever Celsius Tjong A Kiet. En de dochter van hoofdredacteur Morpurgo heeft een liefdesrelatie met Paul Bhagwandas, een van de coupplegers van 25 februari, die ook een voorname rol heeft in Fort Zeelandia tijdens de decemberslachting.

In elk geval dient *de Ware Tijd* vanaf de decembermoorden als spreekbuis van de militairen en hun handlangers. Alle berichten worden vóór publicatie doorgenomen door de censoren, die geen journalistieke achtergrond hebben. Bij de krant wordt de kopij op een *composer*, een veredelde elektrische typemachine, uitgedraaid. Bij elke correctie moet de kopij, tot irritatie van de typisten, opnieuw worden uitgeprint (de krant wordt dan nog handmatig opgemaakt door te knippen en te plakken). De berichtgeving wordt uiteraard vooral politiek beoordeeld. Zelfs uitspraken van militairen en de regering worden aangepast aan de inzichten van de censor. Hoewel de censoren formeel moeten rapporteren aan Dick de Bie, hoofd van de NVD, worden ook NVD-programma's gecensureerd. Het komt vaak voor dat een NVD-radioprogramma niet mag worden uitgezonden bij de SRS, omdat het niet de goedkeuring van de censor kan wegdragen. Dit leidt tot enorme frustratie bij de makers van de programma's, die wel een journalistieke achtergrond hebben en lid zijn van de Vereniging van Progressieve Mediawerkers.

Uiteindelijk wordt de militair Charlo Doedel belast met de leiding van de NVD. In dezelfde periode wordt de militair John de Mees belast met het SNA. Doedel bouwt een werkbare relatie op met de media. Hij zorgt ervoor dat de invloed van de cen-

soren afgebouwd kan worden. Hij staat ook open voor commentaar en suggesties vanuit de media en stelt zich coöperatief op.

Bij het SNA, waar Edward Naarendorp van de Revolutionaire Volks Partij (RVP) de scepter zwaait, wordt geen censor geplaatst. Het SNA is het knooppunt van buitenlandse informatie. Via de telex worden de berichten doorgeseind naar de media. Maar de dominantie van het nieuws door de westerse bril is een doorn in het oog van de journalisten die aan de RVP gelieerd zijn. Als het abonnement van het ANP verloopt, wordt in januari 1983 besloten dit niet te verlengen. De buitenlandse informatie die voortaan via het SNA wordt verspreid, krijgt een 'derdewereldtintje'.

Kentering

Begin 1984 breken ondanks het repressieve regime, waarin de PALU en de RVP een dikke vinger in de pap hebben, stakingen uit bij Suralco en de Energie Bedrijven Suriname. De PALU-regering begint duidelijk haar greep op het land te verliezen. Uiteindelijk moet de regering-Alibux aftreden en Wim Udenhout wordt de nieuwe premier. Hij houdt een bespreking met de directeuren van de media die een verschijningsverbod hebben. Er wordt gesproken over de voorwaardelijke heropening van de bedrijven, maar eerst moeten de nieuwe instructies die voor de pers zijn opgesteld, worden door de betrokken media ondertekend. Na veel discussie komt men op 30 april 1984 een elf artikelen tellende tekst overeen, die gezien de situatie in het land op dat moment het hoogst haalbare is.[25] Ondanks de beperkingen van de vrije meningsuiting in deze 'perscode' is de eerste stap gezet naar de terugkeer van de democratie.

Artikel 5 van de perscode verbiedt de media om publicaties te doen die het "nationaal belang en de nationale veiligheid, in deze het wettig gezag, op welke wijze dan ook kunnen schaden". Bij twijfel over het bepaalde in dit artikel zijn de media, alvorens tot publicatie over te gaan, verplicht zulks ter beoordeling voor te leggen aan de minister-president. Met deze bepaling zijn de media uiteraard niet gelukkig. Ze houdt immers in dat er geen sprake is van persvrijheid en dat tal van publicaties nog steeds ter beoordeling moeten worden voorgelegd aan de regering.

In de instructies is opgenomen dat er in de nabije toekomst nog een nadere code zal komen. Zolang deze code er niet is, "dient de pers zich te gedragen volgens de aanwijzingen en instructies van de staat in casu de minister-president". In artikel 7 is opgenomen dat "publicaties die in het buitenland zijn gedaan en betrekking hebben op het Wettig Gezag, slechts met medeweten en instemming van de minister-president worden omgeroepen of gepubliceerd".

Na ondertekening van deze code worden *De West*, Radio Apintie en Rapar weer opengesteld. Uiteraard kan de persvrijheid niet in volle omvang beleefd worden, want de media moeten rekening houden met de instructies die zij tegen wil en dank hebben moeten ondertekenen. Bij het niet of niet behoorlijk naleven van deze instructies door de media zal door het bevoegde gezag tot schorsing of intrekking van de vergunning kunnen worden overgegaan. Dit dreigement wordt nooit uitgevoerd, omdat de media leven naar de perscode die zij ondertekend hebben. Volgens premier Udenhout is een volledig herstel van de persvrijheid nog niet haalbaar. *De West* verschijnt weer op 3 mei 1984. Reeds de volgende dag belt een "ontstemde" Udenhout naar de krant met de mededeling dat linkse krachten boos zijn om een foto van de Amerikaanse president Ronald Reagan op de voorpagina van het eerste nummer.

In deze periode worden door de Vereniging van Progressieve Mediawerkers enkele

seminars gehouden om de inhoud van de media te bespreken en richtlijnen vast te stellen. Er worden tal van aanbevelingen gedaan en in 1985 wordt een Commissie Mediabeleid gevormd onder leiding van STVS-directeur Frits Pengel. Een jaar later komt deze commissie met aanbevelingen over het te voeren mediabeleid. Onder meer worden de instelling van een mediaraad en de invoering van een reclamecode bepleit. Dit rapport is een weerspiegeling van wat op dat moment haalbaar wordt geacht. De beoogde mediaraad is er nooit gekomen. In maart 1994 is een tweede commissie Voorbereiding Mediabeleid onder leiding van Frits Pengel benoemd. Het rapport is in november van dat jaar uitgebracht met nieuwe aanbevelingen, maar een mediabeleid ontbreekt in Suriname nog steeds.

Wereldomroep met fluittoon

Terwijl de media in Suriname vanaf de decembermoorden gekenmerkt worden door censuur, stijgt de populariteit van Radio Nederland Wereldomroep. Om te weten wat er in eigen land gebeurt, is het publiek aangewezen op berichten uit Nederland. Ook al zijn sommige berichten van de Wereldomroep overtrokken, het lukt de machthebbers niet deze te weerleggen omdat er totaal geen geloof wordt gehecht aan wat het regime zegt. Ter illustratie van de ongeloofwaardigheid van het militaire regime doet de grap de ronde dat als de nieuwspresentator op de televisie "goedenavond" zegt, de mensen voor alle zekerheid naar buiten kijken of het werkelijk avond is. Ten einde raad plaatst het militaire bewind een stoorzender op de golflengte van de Wereldomroep om de ontvangst onmogelijk te maken. Maar dit helpt niet veel. Surinamers blijven, ondanks de fluittoon, afgestemd op het station om nieuws over het eigen land te kunnen vernemen. Overigens is in de kleine Surinaamse samenleving een populaire bron van informatie de zogenaamde *mofokoranti*, de 'mondkrant'. Informatie gaat van mond tot mond, waardoor veel gebeurtenissen uiteindelijk toch bekend worden.

In Nederland wordt intussen de *Weekkrant Suriname* opgericht met Georg Hering als hoofdredacteur. Hij was jarenlang de regeringswoordvoerder in Suriname. Dit weekblad richt zich vooral op nieuws uit Suriname. Het programma Zorg en Hoop (een radioprogramma over Suriname en Surinamers in Nederland) van de Nederlandse Programma Stichting besteedt eveneens veel aandacht aan de ontwikkelingen in Suriname.

Om ook een eigen stem in het buitenland te hebben wordt in 1984 Radio Suriname Internationaal (RSI) opgericht onder leiding van de RVP-er Glenn Sankatsing. Hij wordt opgevolgd door Cooman. Uiteindelijk is RSI doodgebloed omdat de latere regeringen geen heil zagen in dit radiostation. In 1986 worden de Radio's Boskopu, regionale zenders, opgericht om informatie in het Sranan door te geven in verschillende districten. Deze radiostations zijn nog steeds operationeel en zenden tot vandaag de vergaderingen van de Nationale Assemblee rechtstreeks uit.

Binnenlandse Oorlog

Op 25 november 1985 lijkt een doorbraak te komen in de politieke impasse waarin het land is beland. De militairen moeten toegeven dat ze de situatie niet onder controle hebben. Door onder meer de beëindiging van de ontwikkelingshulp uit Nederland is er geen geld meer om het volk te voorzien van basisbehoeften. Er is een schaarste aan nagenoeg alles ontstaan. Mensen staan uren in de rij om levensmiddelen te kunnen kopen. Zodra zich ergens een rij vormt, sluiten mensen zich aan omdat

er kennelijk iets, al weet men niet wat, te koop is.

Naast de vakbeweging en het bedrijfsleven worden uiteindelijk ook de zogenaamde oude politieke partijen weer van stal gehaald. Ze worden gevraagd om "hun bijdrage te leveren aan de terugkeer van de democratie". In een document wordt op 25 november 1985, tien jaar na de onafhankelijkheid van Suriname, afgesproken dat binnen 27 maanden verkiezingen zullen worden gehouden. Er wordt een parlement benoemd dat de wetten moet maken om de democratie te kunnen herstellen. Een grondwet dient te worden opgesteld die bij referendum moet worden goedgekeurd. Alle stappen die moeten leiden tot de verkiezingen worden minutieus uitgewerkt met de afspraak dat ultimo 1987 verkiezingen gehouden zullen worden.

Terwijl het proces ter herstel van de democratie gaande is, begint in de nacht van 21 op 22 juli 1986 de Binnenlandse Oorlog. Ronnie Brunswijk, een ex-soldaat en gewezen lijfwacht van Bouterse, dient zich aan als leider van het Jungle Commando (Brunswijk is tegenwoordig coalitiepartner en parlementariër). Dit legertje wordt ondersteund door de Bevrijdingsraad voor Suriname, die vanuit Nederland opereert en waarin ex-president Henk Chin A Sen, Paul Somohardjo (die nu parlementsvoorzitter is en een radiostation, een televisiezender en een weekblad exploiteert) en verschillende naar Nederland uitgeweken personen zitting nemen. Brunswijk wordt door *Nieuwe Revu* uitgeroepen tot Robin Hood, terwijl Nederlandse correspondenten in Suriname als Wim Noordegraaf (*de Volkskrant*) en Marie-Annet van Grunsven (NOS-journaal) proberen het conflict van beide kanten te belichten.

De meeste Nederlandse journalisten krijgen geen visum om naar Suriname te komen. Zij bezoeken het oorlogsgebied illegaal via Frans Guyana. Surinaamse journalisten op hun beurt hebben geen toegang tot het Jungle Commando en berichten voornamelijk wat de legerleiding en de regering in Paramaribo meedelen. Zo af en toe mogen Surinaamse journalisten mee op een 'zuiveringsactie', maar objectieve verslaggeving is in deze periode niet mogelijk. Onafhankelijke berichtgeving over het Jungle Commando wordt gezien als "destabilisatie en heulen met de terrorist".

De oorlog leidt tot vernietiging van mensenlevens, de economie en de infrastructuur. Een absoluut dieptepunt is de moord op – waarschijnlijk – 39 burgers, overwegend kinderen en vrouwen, in het dorpje Moiwana in het district Marowijne. Volgens het Jungle Commando en zijn medestanders is door de Binnenlandse Oorlog de democratie teruggebracht in het land. Gezien de stappen die dan al in die richting ondernomen zijn, is de bijdrage van het Jungle Commando aan het democratiseringsproces moeilijk te meten. Wel zijn de ruïneuze gevolgen van de Binnenlandse Oorlog nog steeds tastbaar. Duizenden mensen hebben hun woonplaats moeten verlaten. De delen van de infrastructuur, gezondheidszorg en economie die vernietigd werden, zijn nog altijd niet hersteld. Honderden militairen van het Nationaal Leger, leden van het Jungle Commando en burgers hebben het leven gelaten, anderen zijn getraumatiseerd en vragen nog steeds om professionele begeleiding.

Verkiezingen

Op 30 september 1987 wordt de grondwet, waarin de militairen zichzelf een voorhoederol hebben toebedeeld, aangenomen. Hoewel de leiders van de traditionele politieke partijen weten dat de grondwet niet ideaal is en artikelen bevat die het Nationaal Leger een stevige positie geven, vragen ze het volk met succes om 'ja' te zeggen bij het referendum over de grondwet.

Daarmee is de basis gelegd voor algemene verkiezingen die – na tien jaar dictatuur – op 25 november 1987 zullen worden gehouden. De media kunnen tijdens de verkiezingscampagne de bijeenkomsten van de politieke partijen ongehinderd verslaan. Wel is duidelijk merkbaar dat de politici zich inhouden en geen scherpe taal uiten aan het adres van de militairen. Het volk stemt ten slotte massaal. Liefst 40 van de 41 zetels uit de kustdistricten gaan naar het Front voor Democratie en Ontwikkeling. Deze combinatie van VHP, NPS en KTPI heeft in het binnenland geen kandidaten gesteld, omdat het niet mogelijk is daar politieke activiteiten te ontplooien.

Het volk voelt zich bevrijd en gaat die avond in toeterende auto's de straat op. Om een confrontatie met de teleurgestelde Nationale Democratische Partij van Bouterse te voorkomen, wordt aan de mensen gevraagd naar huis te gaan. Dat verzoek zal de voorzichtigheid van de regering typeren. Er wordt getalmd om de artikelen 177 en 178 van de grondwet, waarin de militairen een prominente rol hebben, te wijzigen.

Ook al treedt in januari 1988 een burgerregering aan onder leiding van president Ramsewak Shankar en vice-president Henck Arron, het zal nog jaren duren voor de persvrijheid en het geloof in de Surinaamse media volledig zijn hersteld. De periode 1980-1987 kan beschreven worden als het donkerste tijdperk voor de vrije meningsuiting en de persvrijheid. De enorme schending van fundamentele rechten in deze periode werpt nog steeds haar schaduw op de Surinaamse samenleving.

Een nieuw spoor

Ontwikkelingen in de jaren tachtig

Chandra van Binnendijk

'EINDELIJK!' kopt de *Vrije Stem* zowat paginabreed op 26 februari 1980. In een vette kapitaalletter, wit op zwart. Een nadrukkelijk uitroepteken symboliseert de algemene opluchting waarmee de staatsgreep van de sergeanten in heel Suriname wordt begroet. Een ernstige en lang slepende politieke impasse is hiermee doorbroken en de krant geeft met haar enthousiaste opening een ruimhartig voordeel van de twijfel aan de militaire actie.

In de maanden hiervoor had het ochtendblad talloze kritische kolommen gewijd aan de uitzichtloze situatie waarin het land was beland. Onmacht, onvermogen en onwil van de regerende coalitie hadden vervroegde verkiezingen noodzakelijk gemaakt. Kritiek vanuit de samenleving was niet van de lucht. Bij de media nam de *Vrije Stem* daarbij regelmatig het voortouw. Redactionele kaders op de voorpagina stelden bijvoorbeeld vragen bij de dubieuze stroom Nederlandse ontwikkelingshulp die via consultants en ingenieursbureaus weer naar het moederland terugvloeide. En in spottende commentaren stak de krant graag de draak met het parlement dat ze de bijnaam 'Circus Stupido' had gegeven. Vooral de tomeloze reislust van de leden was vaak een mikpunt.

Die kritische houding werd in parlementaire kringen niet op prijs gesteld. Toen parlementsleden elkaar tijdens een uit de hand gelopen vergadering met stoelen te lijf gingen – een historisch dieptepunt in de geschiedenis van de volksvertegenwoordiging – werd het feitenverslag hierover van de *Vrije Stem* in het parlement als 'riooljournalistiek' aangemerkt. Met dit argument werden alle overheidsadvertenties in het blad onmiddellijk stopgezet. En de *Vrije Stem* was niet het enige medium dat bij de regering van de later afgezette premier Henck Arron niet lekker lag. Zo ontving het radiostation ABC nog vlak voor die historische 25ste februari 1980 een schriftelijke waarschuwing van de minister van Openbare Werken, Achmed Karamat Ali. Deze liet per brief weten dat het Engelstalige programma op de zondagavond niet door de beugel kon. Hij dreigde: "Een kleine overtreding zou reeds tot gevolg kunnen hebben dat het radiostation nog voor de verkiezingen uit de lucht wordt gehaald."

Na de militaire machtsovername is de bevolking over het algemeen hoopvol gestemd. Er heerst optimisme dat nu verbeteringen zullen intreden. Want de eerste vijf jaar van de onafhankelijkheid van Suriname waren niet echt inspirerend geweest. Het land beschikte nu weliswaar over een vlag, een volkslied en de staatkundige status van republiek, maar inhoudelijk had het begrip onafhankelijkheid nog nauwelijks invulling gekregen. Onder journalisten ontstaat een beweging van progressieve mediawerkers die in willen springen op de nieuwe politiek van de militairen. Zij willen de toon van de derdewereldjournalistiek in de Surinaamse media laten doorklinken. In dit hoofdstuk staan hun activiteiten en hun visies centraal.

Toegestroomde buitenlandse journalisten

Onder de kop 'Eindelijk!' beschrijft de *Vrije Stem* gedetailleerd de eerste uren na de machtsovername. Het uitgebreide sfeerverslag op de voorpagina eindigt met een citaat:

> "Om twee uur lijkt alles onder controle. Bij het politiebureau aan de Nieuwe Haven staat een flinke groep solidaire burgers de zuiveringen van de militairen gade te slaan. Een automobilist stopt en draait zijn raampje omlaag. 'Hier heb ik jaren op gewacht. Deze revolutie is noodzaak. Het volk wist allang, dat een onafhankelijkheid niet uit de lucht kan komen vallen, ook als er 3200 miljoen cadeau wordt gedaan. Onafhankelijkheid groeit door de jaren, door chaos heen naar bewustzijn. Pas strijd levert echte vrijheid op, hoe pijnlijk de doden ook op ons zullen drukken.' Omstanders vallen hem bij."[1]

Het andere ochtendblad, *de Ware Tijd*, reageert een stuk terughoudender op de coup. Maar het wijst er in een voorpaginakader (29 februari 1980) wel op dat "de werkelijkheid ook [is] dat het in het land hoe langer hoe slechter ging. In sociaal-economisch opzicht was er een merkbare achteruitgang waar te nemen, of beter gezegd aan den lijve te voelen. Kommentators en leidinggevende figuren hebben vele malen gewaarschuwd dat gekoerst werd naar een explosie. Welnu, het is zover gekomen."

Ruim een week later is op 9 maart 1980 in de *Kerkbode* van de Evangelische Broedergemeente te lezen hoe de verschillende religieuze groepen hebben gereageerd op de militaire actie. Ook in deze kringen werd de staatsgreep aanvankelijk niet afgewezen, omdat die een eind maakte aan een onhoudbare situatie. In het kerkblad wordt gesproken van "een nieuwe orde" en "nieuwe kansen" voor het land.

Een week na de staatsgreep nodigt de inmiddels gevormde Nationale Militaire Raad (NMR) de pers uit. Op een druk bezochte ontmoeting in de Memre Boekoe Kazerne worden de binnenlandse pers en de toegestroomde buitenlandse journalisten ontvangen. Op deze eerste persconferentie, op 4 maart 1980, doen de militairen meermalen een beroep op de media. Ze vragen om ondersteuning van de pers voor de doelen die ze zeggen na te streven in het algemeen belang: afrekenen met de oude politiek en de etnische manier van politiek bedrijven, een nieuwe weg voor Suriname, bouwen aan een werkelijke democratie met het volksbelang voorop. "Wij zijn geen diplomaten of politici. We hebben een aanzet gegeven. Dit was een oorlogsverklaring tegen sociale onrechtvaardigheid en de bronnen daarvan. We vragen om ook uw inzet."

Bij de media wordt in eerste instantie met de journalistiek gebruikelijke afstand gekeken naar wat er zich afspeelt. De pers verslaat de gebeurtenissen rondom de kazerne, houdt interviews met de NMR-leden en geeft de bulletins door die het nieuwe gezag uitgeeft. Met enige verbazing slaat men het mediacircus gade dat ontstaat met de komst van het grote aantal buitenlandse journalisten, voornamelijk uit Nederland. Die collega's uit Holland deinzen werkelijk nergens voor terug! Brutale vragen stellen op de persconferenties, overal willen binnendringen, zomaar commentaar leveren... Deze kritische beroepshouding is niet echt gebruikelijk in het tamelijk gezagsgetrouwe mediawereldje van Paramaribo.

De verbazing neemt snel toe, wanneer verschillen beginnen op te vallen tussen wat er in Suriname gebeurt en wat daarover in de Nederlandse pers verschijnt. Zo hadden de militairen kort na de staatsgreep kleine crimineeltjes opgepakt en naar

Volkskrant

VOLKSKRANT VAN 1 TOT ZATERDAG 8 MAART JAARGANG NO. 54

OVERAL 15 CENT

Sgt. BOUTERSE: „Democratie zal hoog gedragen worden in onze Banier"

Volkskrant, nummer 54, 1-8 maart 1980. Collectie IISG, Amsterdam

de kazerne gebracht. Daar kregen ze een fiks pak rammel voor het oog van de pers, want de NMR wilde de bevolking tonen dat ze de veiligheid van de burgers serieus nam en boeven afstrafte. Het bleek een ondoordachte actie met een boemerangeffect: foto's en filmbeelden van het afranselen kwamen prompt prominent in de Nederlandse pers. Afkeuring alom. Een vakbroeder die toen bij de Nationale Voor-

lichtingsdienst (NVD) werkte, herinnert zich: "Er was daar een Nederlandse televisieploeg bij die aan de militairen vroeg of ze dat slaan nog even konden overdoen. Want ze hadden het niet goed kunnen filmen. Dat is toen ook gebeurd. Maar in hun uitzending werden die beelden gepresenteerd als hét bewijs dat militairen geen respect hebben voor mensenrechten. Dat is me altijd bijgebleven."

De komst en het vertrek van een groot aantal buitenlandse journalisten was op zichzelf nieuws in Suriname. *De West* van 7 maart 1980 schrijft onder de kop 'Buitenlandse journalisten naar huis':

> "Van de ruim veertig journalisten die hals over kop naar Suriname kwamen i.v.m. de 'ingreep van de militairen' op 25 februari is een groot deel weer naar hun land teruggekeerd. De meesten arriveerden te laat in Suriname om een actuele berichtgeving te kunnen verzorgen en moesten zich daardoor werpen op de zgn. achtergrondverhalen. 'Daarbij,' zei een van hen, 'zullen ongetwijfeld indianen- en duimzuigerijverhalen zijn geschreven. Maar ja, wat wil je, er moet toch iets gepubliceerd worden.'"

Pover medialandschap

Suriname telt ten tijde van de militaire ingreep drie dagbladen, vijf radiostations en een televisiestation, die alle gebaseerd zijn op het vrije ondernemerschap. Mediabedrijven zijn grotendeels in handen van particulieren. De directeur of hoofdredacteur is als eigenaar van het medium daarmee degene die de inhoud van de kolommen of de uitzendingen bepaalt. Er doet zich in deze situatie dikwijls verstrengeling van belangen voor. Zo is de hoofdredacteur van het Surinaams Nieuwsagentschap (SNA), Ab Judell, tevens voorzitter van de Kamer van Koophandel. En de eigenaar/hoofdredacteur van de *Vrije Stem*, Wilfred Lionarons, is ook nog eens voorzitter van de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB). Het is dan ook niet vreemd dat soms hele pagina's in de *Vrije Stem* gevuld worden met verslagen van bestuursvergaderingen van de VSB.

Alleen bij het ochtendblad *de Ware Tijd* heerst vanaf de oprichting in de jaren vijftig een strikte en principiële scheiding tussen eigendom en redactioneel beleid: er is een eigenaar, de zakenman Cyrill Jong Tjien Fa, en een uitgever, Celcius Tjong A Kiet. Zij bemoeien zich niet met het beleid van hoofdredacteur Leo Morpurgo en dus evenmin met wat er in de redactionele kolommen wordt geschreven. De krant is met deze tweedeling een eenzame uitzondering in het Surinaamse medialand. Overigens geldt voor alle krantenredacties dat die klein en chronisch onderbezet zijn.

De overheid heeft ten tijde van de staatsgreep een eigen stem via twee zogeheten staatszenders, het televisiestation STVS en het radiostation SRS. Via deze kanalen bereiken onder meer de officiële bekendmakingen van ministeries de bevolking. Dat gebeurt in diverse talen: behalve in het Nederlands ook in het Sranan Tongo, Sarnami, Javaans en in de verschillende Marron- en inheemse talen. Formeel zijn die stations in handen van de staat (hun juridische vorm is een stichting) en ze zouden daarom op overheidssubsidie moeten draaien. Maar in de praktijk zijn deze twee zenders even afhankelijk van de commercie als de andere, commerciële, stations. Het grootste deel van hun inkomsten komt uit advertenties en betaalde bekendmakingen. En verder uit de uitzendkosten die ze in rekening brengen aan organisaties die eigen radioprogramma's maken en die vervolgens aanbieden voor uitzending.

In het Surinaamse medialandschap van begin 1980 figureren verder enkele een-

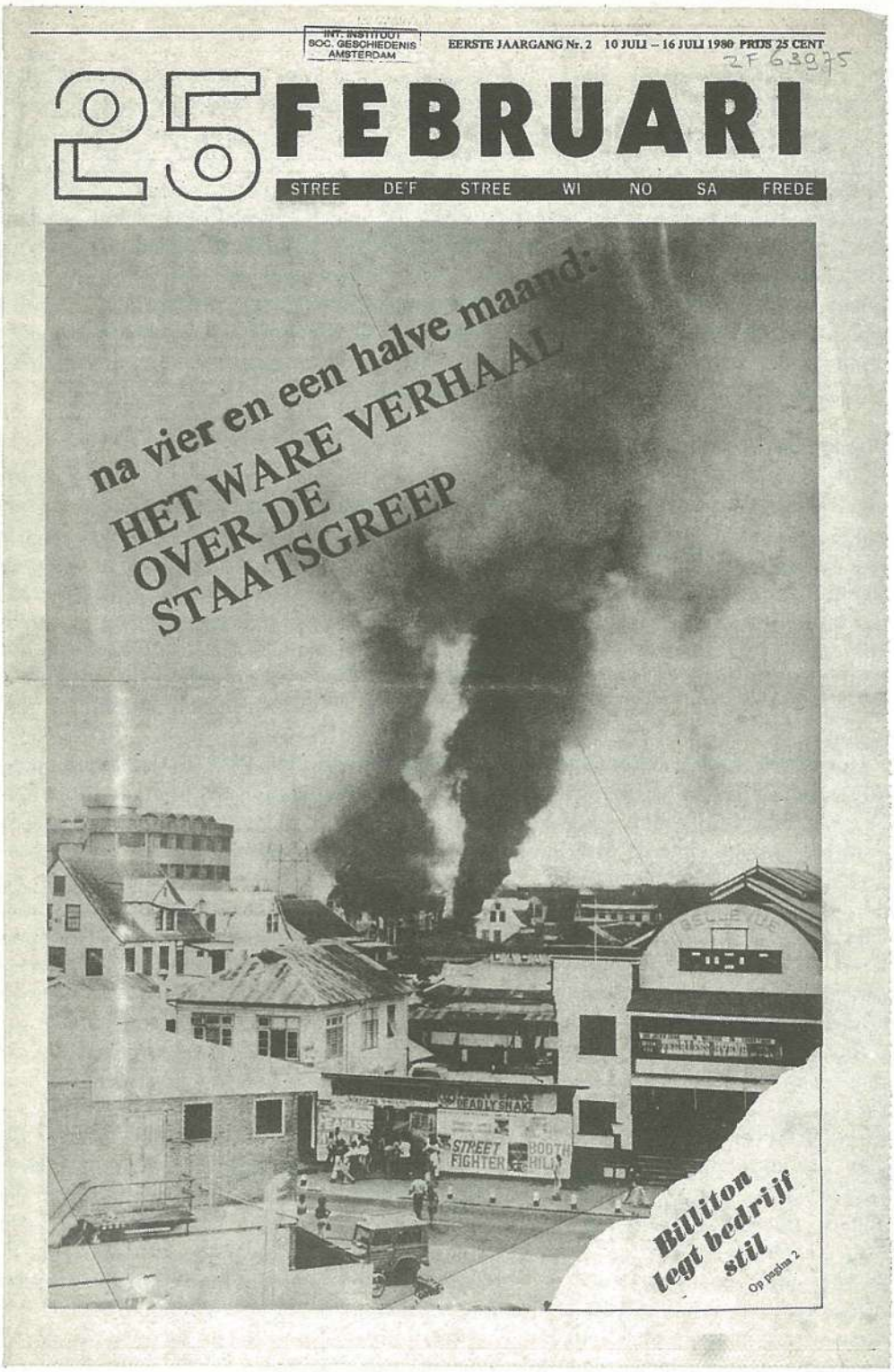
manspersbureautjes, die voor het merendeel gestencilde bulletins met een vaak discutabele inhoud produceren. Verder is de journalistieke beroepsvereniging, de Surinaamse Journalisten Kring (SJK), klein en beperkt van opzet. Voor lidmaatschap komen alleen degenen in aanmerking die hun hoofdinkomen verdienen bij een medium. Parttimers, zoals veel columnisten, omroepers en rubriekschrijvers, kunnen vanwege dit criterium geen volwaardig lid zijn hoewel ze wel het gezicht van een krant of radiostation mede bepalen. Slechts weinig mensen in Suriname leven in 1980 echt van de journalistiek. Er hebben dan ook niet meer dan één hoofdredacteur, enkele media-eigenaren en een paar schrijvende journalisten zitting in de SJK. En tijdens vergaderingen komt men niet verder dan de uitwisseling van algemeenheden, ondanks een bepaalde gedrevenheid voor het vak van vooral het bestuurslid Jozef Slagveer, eigenaar van het persbureau Informa.

Weekblad *25 Februari*

In dit povere medialandschap inspireert de staatsgreep een aantal journalisten tot een andere, meer ideologisch georiënteerde uitoefening van hun beroep. Dat leidt enkele maanden na de staatsgreep tot de oprichting van het blad *25 Februari*. Het is een eerste initiatief om een kanaal te creëren voor de verspreiding van andersoortige informatie dan de bestaande media doen. Het is een weekblad van acht pagina's, dat duidelijk een ondersteuning wil zijn voor de nieuwe politiek, voor de veranderingen die met de staatsgreep van 25 februari zijn ingezet. Onder de titel van het blad staat 'Stree de'f stree, wi no sa frede' – de vijfde regel uit het Surinaamse volkslied in het Sranan Tongo. Het betekent 'strijd is er te voeren, wij zullen niet versagen'.

Het eerste nummer van *25 Februari* verschijnt begin juli 1980. De artikelen en de advertenties in het blad zijn vooral gericht op belangstellenden binnen studentenorganisaties, vakbonden en de volkscomités die na de staatsgreep in veel buurten van Paramaribo en in de districten zijn opgericht. Ook het leger is een goede afnemer. De krant wordt uitgegeven door de '25 Februari Beweging'. Het colofon in de eerste vijf edities vermeldt dat de redactie bestaat uit: Chas Mijnals, Trudi Guda, Chandra van Binnendijk, Denise de Hart en Michael Naarendorp. Denise de Hart heeft de functie van ombudsvrouw. Bij haar kunnen burgers terecht met allerlei soorten problemen, zoals slechte huisvesting, het ontbreken van schoolgeld voor de kinderen, of onvermogen de weg naar hulp te vinden binnen het overheidsapparaat.

Voor de redacteuren van *25 Februari*, onder wie dus ik zelf, is meewerken aan dit nieuwe progressieve blad haast vanzelfsprekend. Guda had het jaar hiervoor een Caribisch nieuwsprogramma op de SRS verzorgd, maar was door de regering van premier Arron uit de lucht gehaald omdat zij 'te links' zou zijn. Naarendorp is lid van een linkse partij en actief als jongeren- en studentenleider. En ikzelf was drie jaar tevoren naar Suriname teruggekomen na mijn opleiding aan de School voor de Journalistiek in Utrecht met een afstudeerscriptie over de nieuwe internationale informatieorde en derdewereldjournalistiek. Deze vernieuwende inzichten kan ik nu in praktijk brengen. Omdat journalisten met een opleiding in 1980 in Paramaribo werkelijk op de vingers van één hand te tellen zijn, is het zeer gebruikelijk dat ook niet-journalisten zich bezighouden met mediawerk. En zeker na de staatsgreep, in de sfeer van alle hens aan dek, wordt er veel samengedaan.

25 Februari, nummer 2, 10-16 juli 1980. Collectie IISG, Amsterdam

25 Februari heeft niet lang bestaan. In het zesde en laatste nummer (7-13 augustus 1980) meldt Mijnals dat hij zich terugtrekt als redactielid omdat zijn functie als voorzitter van de Nationale Militaire Raad zich niet leent voor nevenactiviteiten. De andere drie redactieleden zullen het blad voortzetten. Dan wordt medio augustus plotsklaps de helft van de oorspronkelijke redactie – te weten Michael Naarendorp en Chas Mijnals – door de militaire leiding opgepakt. Ze worden ervan beschuldigd samen met nog enkele anderen een linkse coup te hebben willen plegen. De twee overgebleven redactieleden, Trudi Guda en ikzelf, zien geen mogelijkheid meer het blad voort te zetten.[2] De zogeheten 'linkse coupers' zitten maanden gevangen. Mijnals en Naarendorp worden in maart 1981 vrijgelaten. Er volgt een verzoening en op een persconferentie daarover maakt Bouterse bekend dat Suriname voortaan een socialistische koers zal varen.

Wildgroei en persvrijheid

Intussen beginnen bij *de Ware Tijd* in het eerste jaar na de staatsgreep drie jonge redacteuren aan te dringen op een redactiestatuut. Als voorman van dit groepje treedt Leslie Rahman op, die consequent blijft hameren op de noodzaak van een dergelijk document. De verslaggevers willen van de hoofdredacteur een positiebepaling afdwingen die de krant duidelijk onderscheidt als een medium uit een ontwikkelingsland. Termen als de zo geprezen objectiviteit en neutraliteit worden door hen als veel te vrijblijvend aan de kant geschoven. Ze willen stellingname. Dit is nooit eerder gebeurd bij de krant. Hoofdredacteur Leo Morpurgo heeft het er maar moeilijk mee. Het zijn dan ook grote en fundamentele verschuivingen die plaatsvinden in een zeer kort tijdsbestek. In een latere beschouwing in een publicatie van de Vereniging van Progressieve Mediawerkers (september 1986) beschrijft Morpurgo hoe groot die overgang is geweest:

> "De Surinaamse pers heeft een moeizame ontwikkeling, in een afgelegen hoek, verstoken van journalistieke en typografische know-how en vooral van financiële middelen. In vergelijking met de nieuwsbladen van Guyana, Trinidad en Jamaica valt de achterlijkheid, zowel journalistiek als typografisch, van het Surinaamse product op. Pas in de jaren zeventig komt er schot in de zaak en maken zowel kranten als radio een versnelde ontwikkeling door. Het was niet te vermijden dat daarbij een wilde groei plaatsgreep en het begrip persvrijheid werd vaak gehanteerd op een wijze die later veroordeeld zou worden als losbandigheid. De nadelen hiervan blijken tot vandaag nog na te werken en zijn medebepalend voor de opstelling van de machthebbers tegenover de media."

Ook uit andere hoek is al voor de staatsgreep scherpe kritiek geleverd op de manier waarop sommige journalisten invulling geven aan de persvrijheid. Zo fulmineert het weekblad *Sonde Spikri* van eigenaar Cyrill Karg op 15 juni 1980 buitengewoon fel tegen de Surinaamse persbureaus in het algemeen en tegen Informa in het bijzonder. Hij noemt ze "de ondergang van Suriname" en typeert ze als "wangedrochten" die "bol staan van amateurisme". *Sonde Spikri* hekelt "de zgn. vrijheid waaronder elk onverantwoordelijk element een persburo mag oprichten" en verwerpt de manier waarop zij kunnen functioneren. "De media helpen ze, uit ekonomische overwegingen." Karg doelt op een soort beroepssolidariteit van de gevestigde mediaeigenaren met die *hosselende* (ploeterende) individuen die zo hard hun best deden om toch maar een boterham te verdienen met hun persbureautje.

Opwindende dynamiek

Het vroegtijdig einde van *25 Februari* betekent niet dat daarmee ook de nieuwe progressieve beweging onder journalisten in Suriname doodbloedt. Integendeel. Het begin van de jaren tachtig markeert het einde van een tijdperk waarin journalistiek nog bedreven kon worden zonder dat de nieuwsmakers en -brengers veel maatschappelijk bewustzijn aan de dag hoefden te leggen. Journalisten kunnen of mogen nu niet langer voorbijgaan aan zaken als klassenverdeling in de samenleving en invloeden van kolonialisme, racisme en imperialisme. De staatsgreep heeft een vernieuwingsbeweging binnen de media op gang gebracht die journalisten aanzet tot een andere kijk op het beroep. De eerste vraagtekens worden geplaatst achter journalistieke kernbegrippen als 'waardevrij' en 'objectiviteit', tot dan toe klakkeloos overgenomen normen zonder diepte of vertaling naar de eigen situatie. Dit proces van bewustwording belandt algauw in een hogere versnelling.

De verklaring van de militairen op hun eerste persconferentie – "dit is een oorlogsverklaring tegen sociale onrechtvaardigheid" – sloot naadloos aan op de idealen waarmee veel jonge Surinamers na hun studie (veelal in Nederland) waren teruggekeerd naar hun inmiddels onafhankelijk geworden geboorteland. In het tijdvak 1975-1980 was er geen ruimte geweest voor vernieuwende opvattingen. De oude politiek, zeer traditioneel van aard en bovendien op etnische basis verdeeld, stond daar niet voor open. "Men was wel trots op je omdat je in het buitenland had gestudeerd en als doctorandus was teruggekomen, maar ons invloed op het beleid geven, ho maar," zo typeert een sociologe de situatie van jonge intellectuelen in Suriname na de onafhankelijkheid.

Na de staatsgreep van 25 februari wordt er juist op dit soort kader een beroep gedaan om een beweging te vormen voor het bouwen aan een nieuwe samenleving. Idealen van solidariteit met de zwakke groepen in de maatschappij, werken aan een rechtvaardige welvaartsverdeling, invulling van een eigen Surinaams nationalisme, het brengt allemaal een opwindende dynamiek teweeg die veel mensen aanspreekt, ook degenen die niet tot een politieke partij behoorden.

Ondertussen vinden in het nabije buitenland ook ingrijpende politieke veranderingen plaats. Nadat Cuba al sinds 1959 zijn eigen revolutie had gerealiseerd, hadden meer recent ook Jamaica, Grenada en Nicaragua een progressieve koers uitgezet die met name de Amerikanen niet zint. Onder Ronald Reagan als president begint in de Verenigde Staten een opmars van nieuw-rechts. Het Caribisch gebied, voor Noord-Amerika de achtertuin, heeft nu een teveel aan wat Washington beschouwt als communistische bolwerken. De Koude Oorlog woedt en de daarin gehanteerde *big stick diplomacy* voor de regio zal ook in Suriname voelbaar worden en doorwerken in de media.

Bundeling van progressieve mediawerkers

In deze context groeit het contact tussen progressieve journalisten en andere werkers bij de media. Er komen discussies op gang. Er zijn grote politieke en maatschappelijke veranderingen in het land gaande en zij willen vanaf hun plek bij de media daaraan bijdragen. Journalisten en ook andere werkers bij de media plaatsen vraagtekens bij de zogenaamde 'objectiviteit' van de grote westerse nieuwsagentschappen waar Suriname zijn buitenlandse nieuws van krijgt. Zo heten de opstandelingen tegen de apartheid in Zuid-Afrika bij de grote persbureaus misdadigers, maar – zo vragen Surinaamse journalisten zich af – moeten wij ze daarom ook zo noemen in onze kran-

ten? En waarom hanteren wij in onze kranten dezelfde terminologie als de machthebbers die in Midden-Amerika geconfronteerd worden met wat 'vrijheidsstrijders tegen buitenlandse overheersing' zouden moeten heten? Net zoals taalgebruik niet waardevrij is, is nieuws brengen dat ook niet. Daarover wordt nu nagedacht. Vanzelfsprekendheden komen ter discussie. Welke informatie brengen Surinaamse media over welke ontwikkelingen? Het zijn steeds dringender kwesties naarmate in de samenleving veranderingen vanuit het revolutionaire proces op gang komen.

Voor deze discussies komen mediamensen regelmatig bij elkaar, soms bij iemand thuis, soms in vergaderzaaltjes of in een theater. De notulen van een overleg van progressieve journalisten op 15 december 1981 spreken, als het gaat over de taak van de journalistiek, van "verhogen van het bewustzijn van de samenleving" en "de strijd van het Surinaamse volk voor bevrijding van buitenlandse politieke en ekonomische overheersing". De lijst van aanwezigen op deze vergadering laat zien dat deze doelen een breed scala van bij de media betrokken personen aanspreken. Collega Leslie Rahman en ik van *de Ware Tijd* zijn erbij, maar ook pater Joop Vernooij die op de radio regelmatig een programma verzorgt, en de twee vrouwen die bij de STVS het nieuwsjournaal doen: Noraly Beyer en Ingrid de Vlugt. De officiële oprichting van een eigen vereniging van progressieve journalisten zal echter nog een paar maanden op zich laten wachten.

Het is intussen 1982 en in de nationale politiek treden eveneens verschuivingen op. De linkse koers die de militaire leiding in 1981 heeft ingezet, krijgt te maken met een groeiende tegenbeweging. Positieve ontwikkelingen van het proces worden onderbelicht. Het zijn bij de schrijvende pers vooral het tamelijk conservatieve avondblad *De West* en ook wel de *Vrije Stem* die soms fel stelling nemen tegen de koers van de regering van premier Henk Chin A Sen, geïnstalleerd door het Militair Gezag. Ruimte voor deze kritiek is er wel, ondanks beweringen dat de militairen de persvrijheid aan banden zouden leggen. De toonaangevende mediadeskundige en hoogleraar Cees Hamelink bezoekt Suriname in de tweede helft van 1982 voor een onderzoeksmissie van de UNESCO. In zijn rapport vermeldt hij:

> "De indruk die de buitenstaander krijgt is dat de meeste media specifieke politieke belangen vertegenwoordigen en dat sommige van hen een tamelijk sterke pamfletterende toon aanslaan. Hoewel er aanzienlijke discussie is over de vrees voor restricties aan vrijheid van de pers en ondanks enige overheidsdruk in sommige gevallen (zoals het intrekken van staatsadvertenties) lijken degenen die tegen de huidige machthebbers in het land zijn de vrijheid te hebben voor openlijke en soms hevige aanvallen."

De media van Suriname gaan nu met verdachtmakingen en geruchten over communistische infiltratie steeds meer stemming maken tegen progressieven. In een brochure van de Nationale Voorlichtingsdienst *Revolution and counter-revolution in Suriname* staan voorbeelden van de stemmingmakerij opgesomd: systematisch overdrijven van elke fout van de regering; achterwege laten van nieuws over verworvenheden van de revolutie in het belang van het volk; verspreiden van leugens en geruchten om het volk te verwarren; openlijk aanzetten tot het gebruik van geweld om het revolutionaire proces te stoppen; verspreiden van insinuaties over de buitenlandse politiek. In een latere terugblik in 1984 zal Desi Bouterse over de situatie in 1982 zeggen:

"Had het aan ons gelegen, dan zouden we op de weg van 1981 zijn voortgegaan. Dan waren we toen reeds de discussie begonnen over het ontwikkelen van een vorm van Surinaamse democratie naar een eigen model. Dat was onze oorspronkelijke planning. Maar de contra-revolutie die, juist door de ruime marge van vrijheid die we misschien wat te vroeg toestonden, haar kansen zag, heeft van de situatie volledig misbruik gemaakt. Ze beschikte over drie dagbladen en vier radiostations. Constant werd anti-propaganda over de gemeenschap uitgestort via leugens, halve waarheden, intimidaties en wilde beschuldigingen. De tegenstanders van de revolutie hadden verreweg de meeste, zoniet alle propagandamiddelen in handen. Wanneer je dan bovendien constant 'vrijheid van pers' roept, terwijl de contra-revolutie vrijwel volledig misbruik van diezelfde vrijheid maakt, dan ontstaat er onherroepelijk een harde confrontatie."[3]

Belangrijk voor de stemming onder progressieve journalisten in Suriname is ook de moord in maart 1982 in El Salvador op vier Nederlandse journalisten. Het team van Koos Koster had er verslag gedaan van de burgeroorlog tegen het regime dat met Amerikaanse steun in het zadel wordt gehouden. Koster en zijn collega's worden neergeschoten door het leger. Surinaamse journalisten sturen een solidariteitsverklaring en veroordelen de moord. Voor het eerst nemen hiermee Surinaamse persmensen stelling in kwesties die buiten de eigen landsgrenzen spelen.

Niet lang daarna, op 10 april 1982, wordt de Vereniging van Progressieve Mediawerkers (VPM) opgericht, een bundeling van journalisten, omroepers, verslaggevers, presentatoren, cameramensen, fotografen en andere bij de media betrokkenen met als doel het organiseren van alle werkers in het beroep en het verhogen van hun professionele niveau. De oprichting vindt plaats op een goed voorbereide studiedag in het Jan Starke Centrum te Zanderij. De studiedag wordt bijgewoond door ruim vijftig mensen. Zij nemen vier resoluties aan en een ethische code die de grondslagen vormen van de vereniging. In het eerste bestuur nemen onder anderen Edward Naarendorp (als voorzitter), Guno Cooman en ik zitting. Van de mensen die in de maanden daarvoor de discussies over de maatschappelijke rol van de media op gang hadden gebracht, ontbreekt er intussen wel een aantal. Zij vinden de progressieve ideologie te ver gaan.

Twee kwesties tekenen zich in de gedachtevorming binnen de VPM duidelijk af: de inhoudelijke kwaliteit van de journalistiek en het probleem van het eigendom van de media. Centraal staan de noodzaak van ethische en professionele normen en de opvatting dat mediawerkers bij de uitoefening van hun beroep moeten bijdragen aan het scheppen van een rechtvaardige samenleving en de democratisering van communicatieprocessen.

Zeggenschap van de media-eigenaren over de inhoud van het nieuws is niet meer vanzelfsprekend, maar onderhandelen hierover valt niet mee want eigenaren voelen zich in hun positie aangevallen. En ook heel wat journalisten zelf zien weinig heil in de discussie. Bij *de Ware Tijd* zegt een oudere redacteur/aandeelhouder schouderophalend: "Wat willen jullie dan? Het zijn toch maar de advertenties van het bedrijfsleven waaruit jouw salaris wordt betaald."

Botsing tussen beroepsorganisaties

De VPM is ook actief in de journalistieke vorming van studenten. Hoeveel belangstelling er bestaat voor het journalistieke beroep blijkt wanneer het Surinaams Nieuwsagentschap in een advertentie nieuwe redactiemedewerkers zoekt en zich

Bijeenkomst van de Vereniging van Progressieve Mediawerkers (VPM). Geheel links: Jules Chin A Foeng. Achter de tafel van links naar rechts Chandra van Binnendijk, Humbert Pinas, Iwan Graanoogst, Edward Naarendorp, een onbekende en Martha Tjoe Ny. Collectie C. van Binnendijk. Met dank aan R. Tjoe Ny.

zeker veertig kandidaten melden. VPM-leden geven cursussen journalistiek en er zijn studiedagen waarvoor veel jonge mensen zich opgeven. Hiermee groeit de kritische kijk op het beroep. De VPM zoekt toenadering tot organisaties in de Caribische regio en treedt in juli 1982 toe tot FELAP, de federatie van Latijns-Amerikaanse journalisten. De relatie met de andere beroepsvereniging, de SJK, is niet al te best. De meeste leden van de SJK vinden de VPM veel te ver gaan in haar stellingname en beschouwen de VPM-ers als handlangers van de militairen. Je committeren aan een politiek standpunt vinden zij onverenigbaar met de onafhankelijke positie die een journalist volgens hen dient in te nemen.

Omgekeerd vinden mensen van de VPM de SJK-opvattingen veel te vrijblijvend, omdat deze voorbijgaan aan de maatschappelijke realiteit waarbij informatiestromen beheerst worden door economische belangen van de heersende klasse – belangen die haaks staan op de rechten van arbeiders en onderdrukten. Lid zijn van beide organisaties blijkt onmogelijk. Het wordt mij in de SJK bitter verweten dat ik ben toegetreden tot de VPM en er wordt op aangedrongen dat ik een keuze maak. Dat weiger ik, want ik vind dat lidmaatschap van beide organisaties mogelijk moet zijn omdat uitoefening van de journalistiek immers de kern van beide beroepsverenigingen is. De meerderheid in de SJK deelt die mening niet en op een heftige vergadering in het zaaltje van theater Mamio word ik uit de journalistenkring gezet.

Door de vernieuwingsbeweging treedt er ook verandering op bij de Nationale Voorlichtingsdienst (NVD), die een steeds belangrijker werkgever wordt voor progressieve journalisten c.q. voorlichters. Omdat er nog niet zoveel mediahuizen zijn

als tegenwoordig, is de NVD vanwege haar voornaamste taak, het verzorgen van de overheidsvoorlichting, een tamelijk dominante speler op het mediaterrein. Dick de Bie was bij de NVD in 1981 aangesteld als hoofd. Ondanks zijn duidelijke politieke voorkeur weet hij toch een open dialoog te voeren met media-eigenaren. Ook als zich momenten van militair ingrijpen voordoen, houdt hij gesprekken met de pers gaande en wordt er naar oplossingen gezocht. Dit overleg leidt onder meer tot het opheffen van de plicht die de media was opgelegd om berichten eerst te laten afstempelen voordat ze mochten worden geplaatst.

Voorlichters bij de NVD krijgen nu een actievere en meer journalistieke rol dan voorheen te spelen. De dienst beperkt zich niet langer tot uitzenden van bekendmakingen van ministeries, maar gaat zich meer en meer toeleggen op onder meer voorlichtingsprogramma's voor consumenten. De van Radio Stad Amsterdam bekende radiomaker Robert Wijdenbosch introduceert er een ombudsprogramma waar burgers telefonisch hun problemen met de overheid naar voren kunnen brengen.

Georkestreerd gestook

Deze openheid is nieuw en valt in goede aarde bij de luisteraars. Op de televisie verzorgen Guno Cooman en Rieke Eersel een soortgelijk magazine. Mike Winkel schrijft voor *Surinfo*, het blad van de NVD waarin de actualiteit wordt behandeld "in het kader van de vorderingen, verdediging en uitbouw van de revolutie". De NVD brengt actief voorlichting in vele talen via radio en televisie over zaken als gezondheid, huisvesting en de rechten van de gewone burgers.

In augustus 1982 wordt bij de NVD de Caribbean Desk opgezet, een speciale afdeling die in het Engels werkt om de regio te informeren over het revolutionaire proces in Suriname. Door de goede contacten in het Caribisch gebied heeft men op deze afdeling al snel inzage in de mediacampagnes die tegen andere progressieve regeringen in de regio worden gevoerd. Bij de Caribbean Desk is men ook bekend met het zogeheten LIC-rapport, dat melding maakt van de Low Intensity Conflict-methode waarmee de Amerikaanse inlichtingendiensten succesvol en zonder wapengeweld diverse progressieve regeringen hebben weten te ondermijnen. Er is contact met de journalistenvereniging van Jamaica (PAJ) die in haar publicatie *Psychological warfare in the media. The case of Jamaica* aantoont hoe het LIC-scenario bij de grootste krant op dit eiland is uitgevoerd. De publicatie refereert aan onderzoek door de Amerikaanse professor Fred Landis, die studie heeft gedaan naar de manier waarop de CIA in Chili via het dagblad *El Mercurio* psychologische oorlog heeft gevoerd om onrust onder de bevolking te zaaien en uiteindelijk de val van president Salvador Allende teweeg te brengen.

Sporen van een dergelijke destabilisatie via de media ziet de VPM ook in Suriname. In elk geval zijn er zeer herkenbare overeenkomsten op het vlak van beschuldigingen over communisme, die in de eigen binnenlandse pers tegen het progressieve bewind in Paramaribo worden geuit. Joop Vernooij, jarenlang priester in Suriname en actief publicist, vat in een terugblik de sfeer kernachtig samen:

> "In 1982 begon men in de media ook stemming te maken tegen het revolutionair proces. *De West* maar ook *de Vrije Stem* kwamen in het geweer tegen wat zij het communisme noemden. Er werd op een georkestreerde manier gestookt tegen de linkerzijde. Er verschenen allerlei leugens in de media. [...] Er bestond een zeer eigenaardige mentaliteit toen."[4]

De *Vrije Stem* schrijft op 24 september 1982: "De vrije pers krijgt het moeilijk. [De situatie] neigt naar communistische tendensen." Een maand later plaatst *de Ware Tijd* in een prominent kader op haar voorpagina een stuk met als kop: 'VPM beoogt beëindiging partikuliere media', waarin de vereniging ervan wordt beschuldigd een "Sovjet model van kontrole op de media" te hanteren en ten doel heeft "het tot zwijgen brengen en doen verdwijnen van een vrije pers". En het persbureau Informa meldt in deze periode dat er een beraad zal worden gehouden over de positie van de media "nadat bekend is geworden dat de VPM als een van haar doelstellingen heeft het elimineren van deze [particuliere] media".

In zijn eigen nabeschouwing hierover zegt VPM-voorzitter Edward Naarendorp: "Het klimaat was grimmig tot en met, en grensde aan het hysterische. We hadden de zekerheid dat deze sfeer doelbewust werd geschapen en dat de media daar instrumenteel in waren."

De media worden steeds meer de arena waarin een politieke machtsstrijd zich afspeelt, als weerspiegeling van de maatschappelijke tegenstellingen. Hoofdredacteuren en directeuren van media bundelen zich in een vereniging – als voormannen treden onder meer op Cyrill Karg en Wilfred Lionarons – en sluiten zich aan bij het front dat zich aan het vormen is tegen het bewind onder de naam Associatie voor Democratie. De mediabazen vragen zendtijd aan bij de SRS en de STVS en zeggen dezelfde faciliteiten als de VPM te willen, nadat de VPM op deze zenders is begonnen met voorlichtingsprogramma's. De hetze tegen links blijft toenemen. Eind oktober doet premier Henry Neyhorst een vergeefs beroep op de pers om geen olie op het vuur te gooien rond de stakingen die de Moederbond van Cyrill Daal landelijk ontketent. In zijn blad *Mokro* maakt de linkse activist Bram Behr, een week voordat hij door de militairen op 8 december 1982 wordt doodgeschoten, nog een treffende analyse van de situatie:

> "In de Associatie voor Democratie hebben de rijksten in ons land zich verenigd. Dit uiterst rechtse politieke verbond is [...] een gecoördineerde actie begonnen tegen het communisme en alles wat progressief is. Zij bereiden met hun hetzes een klimaat voor een reaktionaire machtsovername voor."

Ook Cees Hamelink bevestigt in zijn mediarapport dat er "aantoonbare gevallen van onverantwoordelijke verslaggeving" in Suriname zijn vastgesteld. Hij zegt dat deze vooral door buitenlandse journalisten, zoals vertegenwoordigers van de Nederlandse pers, worden gepleegd. Hij wijst erop dat zulke berichten ernstige gevolgen kunnen hebben in de lokale politieke context en dat vooral de buitenlandse pers een groot risico loopt misbruikt te worden in een nationale belangenstrijd.

Kenmerkend is ook de waarneming van Oswaldo Cárdenas, de Cubaanse ambassadeur in Suriname in 1982-1983. Hij is een politiek hoog geschoold man en heeft scherpe analyses gemaakt van de Surinaamse situatie in deze uitermate bewogen periode. Hij beschrijft in zijn boek een voorval dat de observaties van Vernooij en Behr nog eens onderstreept. De setting is een culturele activiteit van een vereniging met als doel de vriendschappelijke banden tussen twee Caribische landen te versterken. Het gaat om een filmweek in oktober 1982, georganiseerd door de Cubaanse ambassade in samenwerking met het Vriendschapscomitee Suriname-Cuba onder leiding van de bekende dichter en nationalist Robin Raveles (Dobru). Onder de ver-

toonde films bevindt zich de documentaire *Cómo, por qué y para qué se asesina a un General* van Santiago Alvarez. Cárdenas schrijft: "Na afloop van deze film leken we allemaal wel verdoofd; het was alsof we door een magneet aan onze stoelen waren vastgezet. Er viel een doodse stilte. De acties die moesten verhinderen dat president Allende aan de macht kwam, leken als twee druppels water op de situatie in Suriname."[5]

Desi Bouterse zegt in 1984 over deze periode:

> "Politiek had de revolutie in 1982 absoluut geen kans om door te breken tot het volk. Ik herinner me dat bijvoorbeeld de minister van Buitenlandse Zaken, Harvey Naarendorp, een maandelijkse bijeenkomst had met de pers. Hij zei dit en zij zeiden dat. Alles wat werd geschreven tegen ons, moest dus weer gecorrigeerd worden. Maar op een gegeven moment corrigeerden we niet meer. Het had immers geen zin. Je kon wel aan de gang blijven. Alles wat we zeiden en deden, werd categorisch verdraaid. Er was immers nog steeds volledige vrijheid van pers. Er was dus politiek gezien geen mogelijkheid voor ons tot overleg met de bevolking. De polarisatie was totaal ten detrimente van het land. [...]. Wat ik probeer duidelijk te maken is dat de contra's met alle pers en radiomiddelen waarover zij beschikten, een belangrijke voorsprong op de revolutie behaalden. Zij hadden de middelen. Wij hadden de ideeën. Politiek was er niets meer te brouwen."[6]

De anti-houding van de rechtse pers mondt zelfs uit in een boycot van de persconferentie van premier Maurice Bishop van het Caribische eiland Grenada. De vrije pers ontketent in deze periode een geweldige campagne tegen de regering. Aan het eind van zijn bezoek aan Suriname in oktober 1982 is er een ontmoeting van Bishop met de pers gepland. Maar bij de SRS en de STVS zijn door de vakbond stakingen uitgeroepen, om politieke redenen. Kort voor aanvang van de persontmoeting wordt duidelijk dat er geen journalisten zullen komen. In hoog tempo bereiden VPM-ers zich voor op vragen en kan een persconferentie toch nog plaatsvinden.

Crisis en censuur

In deze uitermate gespannen en grimmige sfeer is het overduidelijk dat het land aan de vooravond van dramatische gebeurtenissen staat en dat de inzet van de strijd de politieke macht in het land is. Stakingen bij het elektriciteitsbedrijf, de telefoonmaatschappij en vervoersdiensten leggen het land vrijwel plat. Het is voelbaar dat er iets afschuwelijks in de lucht hangt, dat een escalatie onafwendbaar is. Ter linker- én ter rechterzijde krijgen journalisten het advies uit hun eigen politieke of vriendenkring om alvast een veilig onderduikadres te zoeken, voor het geval dat...

De uitbarsting komt in de nacht van 8 op 9 december. Nadat het leger radiostations en een krant in brand heeft geschoten, doodt het vijftien tegenstanders van het bewind, onder wie vijf journalisten. Dit brengt een diepe schok teweeg in de hele samenleving. En in kringen van progressieve burgers die het proces ondersteunen en die samenwerken met de militaire leiding, gaat deze schok zo mogelijk nóg dieper.

De eerste reactie is ontsteltenis en afschuw. Dat er een harde confrontatie zat aan te komen, was duidelijk. Maar dit is geen oplossing en kan nooit worden goed gevonden. Deze harde militaire aanpak van het politieke probleem zorgt voor heftige twijfels bij en heftige discussies tussen progressieve journalisten: moeten we stoppen of zullen we doorgaan? Een uiterst pijnlijk dilemma. Als je stopt en daarmee dus het zinkende schip verlaat, zou dat dan niet een uitermate laffe houding zijn? Het be-

vrije stem

Redaktie en uitgifte: Drukkerij Llonarons – Dr. J. F. Nassylaan 107 – 109 – Postbus 77 – tel. 76750 (administratie) – 76247 (redaktie) – 77933 (financiële administratie). Abonnementen Sf. 6,00 per mnd. (Paramaribo) – Sf. 8,00 per mnd. (buiten Parbo). Prijs per exemplaar 25ct.. Advertenties Sf. 8,50 p.vierk. VRIJDAG 3 DEC. 1982 No 6852

Politie timmerde demonstratie uiteen

Toen de politie harde klappen uitdeelde,zochten vele studenten bescherming op de trap van het gebouw van het Hof van Justitie.

De maoliteit van de studenten aktie blijkt duidelijk uit deze foto.De Mr.Dr.de Mirandastraat was tijdvol betogende studenten en de handhaftigheid waarmee de politie optrad maakte de gang van huisad tot enger.

De politie is donderdag morgen omstreeks elf uur abnormaal hard opgetreden tegen de aktievoerende studenten en middelbare-scholieren.Deze jongeren liepen in optocht in de binnenstad,

en waren op weg naar het kabinet van de Minister-President om andermaal te protesteren tegen het uitblijven van een oplossing voor de problemen op de universiteit.

AFKEURING

Maandagochtend heeft de politie op draconische wijze de bezetting van het MWI-gebouw gebroken. De reakties van het publiek op dit politie-optreden waren zo afkeurend, dat wij gehoopt hadden dat de politie wat vreedzamer zou optreden bij volgende aktie tegen de studenten.
Maar wat ooggetuigen vertelden van het politie-optreden op donderdag, doet ons het ergste vrezen. De politie heeft zich in het recent verleden juist onderscheiden door de taktvolle manier van haar optreden. Sedert 25 februari 1980 maken we een moeilijke tijd in Suriname door, maar door alle moeilijkheden heen heeft de politie telkens weer het bewijs geleverd dat ze berekend is voor haar taak. Het gevolg is dat de politie in deze periode enorm veel goodwill heeft gewonnen.

ONDOORDACHT

Daarom juist maakt het optreden van maandagochtend jl. en van gisteren een ondoordachte indruk. Alsof het optreden niet was voorbereid door de betrokken officieren en manschappen. Een ooggetuige zei zelfs, dat de politie-officier, die op donderdagochtend met de leiding was belast, in paniek is geraakt en harde klappen begon uit te delen, waarna zijn manschappen trouw zijn voorbeeld volgden. Naar wij vernemen is een student ernstig verwond, terwijl vele anderen met blauwe plekken, lichte verwondingen en pijnlijke lichaamsdelen zitten. Het ergste is nog wel, dat de politie aanneemt, waarbij natuurlijke vele ouderen de zijde van de jeugd zullen kiezen.
Het is te verwachten, dat er vele protesten zullen komen tegen dit politie optreden,hetgeen de naam en reputatie van de politie niet ten goede komt.

VERZOENEND

De politie kan enorm verzoenend werken in de huidige situatie, omdat ze geen partij is. Niemand associeert in zijn gedachten en zijn handelen de politie met de militairen. De basis van de huidige maatschappelijke onrust is de onvrede met het militaire gezag. De politie staat er heelmaal buiten. Ze kan haar werk uitstekend doen en toch buiten dit algemeen maatschappelijk konflikt blijven. Maar als ze begint te timmeren en hard ook op studenten, zal het onbehagen van de hele gemeenschap zich ook tegen haar richten en dan wordt het een moeilijke situatie in het hele land.

ZWARE VERANTWOORDELIJKHEID

Daarom rust op de politie

ZIE VERDER PAG 8

OPGEZETTE AANRANDING

Zaterdag jl.na een gezellige fuif te Synalco,Commewijne heeft een heer een dame versierd,en afgesproken haar naar huis te vergezellen.Onderweg echter kwam er nog een heer bij.Thuis aangekomen bij de dame bleken er nog twee heren aanwezig te zijn.Dit groepje vergreep zich aan het meisje, die aangifte deed bij de politie te Tamaredjo.De heren zijn ingerekend en de Politie heeft het zaakje in onderzoek.

MAN AANGEHOUDEN MET 1 POND MARIHUANA

Naar het CPS vanuit het rijstdistrikt Nickerie verneemt heeft de douane te Nickerie een manspersoon van Guyanese afkomst die illegaal trachtte Suriname binnen te komen, aangehouden met in zijn bezit 1 pond marihuana.Door de douane recherche werd hij overgebracht naar Paramaribo voor het verder te verrichten onderzoek.

Laat anderen u niet voor zijn
Het is straks kerst....
Haal nu uw Spaanse mousserende wijnen van FREIXENET in huis

In goed gesorteerde zaken verkrijgbaar :
Engros:
fernandes agenturen
WANICASTRAAT
TEL.: 73445

Kennismakingsbezoek

Minister Hardjoprajitno en de Cubaanse Ambassadeur met echtgenote. Uiterst links dhr. Pawiroredjo van het Ministerie van Cultuur,Jeugd en Sport.

Minister Hardjoprajitno ontving op woensdag 1 december voor een kennismakingsbezoek de heer Osvaldo Oscar Cardenas Junquera,ambassadeur van Cuba in Suriname.Van gedachten werd gewisseld over de culturele en sport uitwisseling tussen de beide landen.In dit kader zal onder auspiciën van het Ministerie van Cultuur, Jeugd en Sport op maandag 6 december in Thalia de opening plaatsvinden van een expositie van Cubaanse beeldende kunstenaars ter nagedachtenis van de beroemde schilder Wilfredo Lam
Minister Hardjoprajitno zei te hopen dat de aanwezigheid van de ambassadeur van Cuba in ons land mag bijdragen tot goede betrekkingen tussen de beide volkeren en regeringen.

Vrije Stem, 3 december 1982. Collectie IISG, Amsterdam

tekent de zaak van de revolutie in de steek laten; de idealen loslaten waarmee je met hart en ziel jarenlang verbonden bent geweest; kameraden de rug toekeren. De militairen hebben in deze crisis een oplossingsmodel toegepast dat absoluut niet strookt met onze opvattingen. Maar je in een noodsituatie uit morele verontwaardiging omdraaien en weglopen, heeft voor velen van ons toch het beeld van een zinkend schip verlaten. Dat kun je niet doen. Dus blijven we aan boord. Met alle verwijten van collaboratie met moordenaars. Het willen werken aan een betere samenleving gaat door.

In januari 1983 houdt de VPM een congres. De leden bespreken het gebeuren rond 8 december. Ze geven te kennen het te betreuren en niet te kunnen staan achter het doden van de vijftien opposanten en de vernietiging van de mediagebouwen. In zijn woorden bij die gelegenheid spreekt VPM-voorzitter Edward Naarendorp niet alleen een veroordeling uit, maar relativeert hij ook het optreden van de militairen – dit is de manier waarop een gewapende macht in conflictsituaties handelt. Hiermee is de vereniging de eerste organisatie in het land die in het openbaar kritische uitlatingen over de decemberkwestie doet.

Na de decembermoorden krijgen de media een verbod opgelegd dat bijna een jaar zal duren. Van december 1982 tot september 1983 zijn één krant (*de Ware Tijd*), één radiostation (SRS) en één tv-zender (STVS) actief. Uit naam van de NVD worden door het Militair Gezag censoren geplaatst bij die drie media. Het is journalistiek moeilijk werken in de strenge censuur die is opgelegd. De censoren komen uit de politieke partij die na de decembercrisis een dominante rol gaat vervullen, de Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie (PALU). In een terugblik op deze periode zeggen NVD-ers dat er vaak sprake was van "intimidatie, scheldpartijen, kleineringen en andere minder fraaie handelingen". Bovendien hadden deze censoren geen media-ervaring en frustreerden ze de mensen bij de media door onzinnige opdrachten, *last minute* veranderingen en onkunde. De enige conclusie die hieruit valt te trekken is dat zij probeerden in het belang van de eigen groep de media naar hun eigen hand te zetten.[7]

Intrede van derdewereldjournalistiek

Progressieve journalisten vinden een nieuw gemeenschappelijk werkterrein rond de fundamentele verschuiving die in die periode plaatsvindt bij het Surinaams Nieuws Agentschap (SNA). De naam is enigszins misleidend. Er is dan in Suriname slechts mondjesmaat sprake van eigen landelijke nieuwsproductie. De voornaamste functie van het SNA bestaat uit het naar de plaatselijke afnemers doorgeleiden van de telexberichten van het ANP. Deze structuur bepaalt het wereldbeeld: de selectie van internationale nieuwsberichten door de ANP-redactie in Den Haag is de voornaamste bron van buitenlands nieuws in Suriname.

Het is een typerende situatie voor derdewereldlanden: de westerse metropolen bepalen. De internationale nieuwsstroom wordt in deze periode beheerst door een handjevol giganten. Vier westerse persbureaus nemen tachtig tot negentig procent van alle nieuws voor hun rekening: United Press International (VS), Associated Press (VS), Reuters (Groot-Brittannië) en Agence France Press (Frankrijk). De stem van de derdewereldlanden is door deze overheersing niet te horen.

Het is vooral in de beweging van niet-gebonden landen, maar in feite in heel de Derde Wereld, dat het door de UNESCO aangezwengelde debat over een nieuwe internationale informatieorde in volle hevigheid gaande is. Dit onderwerp staat nu

in het Suriname van na de staatsgreep op de agenda. En er wordt werk van gemaakt. Zo zegt het SNA per 1 februari 1983 haar contract met het ANP op. Formeel loopt het abonnement eind december 1982 af, maar de gebruikelijke jaarlijkse verlenging blijft ditmaal uit. Met het laatste telexstrookje van het ANP wordt de koloniale navelstreng in Paramaribo doorgeknipt. De leiding van het nieuwsagentschap besluit om andere en meer passende bronnen voor het buitenlandse nieuws aan te boren. Er wordt gekozen voor het nieuwsagentschap Inter Press Service (IPS) en daarmee doet derdewereldjournalistiek haar intrede in Suriname. De oprichting van Inter Press Service is in de debatten over de nieuwe internationale informatieorde het concreet gemaakte nieuwsalternatief van de Derde Wereld. De eenzijdige nieuwsstroom vanuit het Westen is doorbroken.

Via het SNA komt er contact met het IPS-hoofdkantoor in Rome en met de regionale centra in Afrika, Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, waar het nu binnenlandse journalisten zijn en niet de buitenlandse correspondenten uit de metropolen die voor het nieuws zorgen. IPS besteedt ruime aandacht aan het Caribisch gebied, Latijns-Amerika, de Afrikaanse landen en het Midden-Oosten. Hevige sneeuwval in de Ardennen zal vanaf nu nooit meer voorpaginanieuws in Suriname zijn. Niet iedereen is hier even blij mee. "Mijn wereldbeeld is door jullie beleid veel smaller geworden," klaagt een oud-schoolhoofd in een discussie over de media na de opening van het nieuwe collegejaar van de journalistenacademie.

CIA-inmenging

Politiek heeft het militaire bewind het na de decembermoorden zwaar te verduren. Internationaal raakt het geïsoleerd en de economische crisis laat zich voelen. Toch is er nog steeds een draagvlak voor progressieve standpunten. In juni 1983 vindt op het Onafhankelijkheidsplein de grootste massameeting in de Surinaamse geschiedenis plaats, gericht tegen buitenlandse inmenging in nationale zaken, nadat Amerikaanse media hadden onthuld waar progressieven al geruime tijd op wijzen.

De CIA had zich, zo was nu bevestigd, in 1982 en 1983 actief met Suriname bezig gehouden. Washington meende dat het land zich tot een "satellietstaat van Cuba" ontwikkelde en vreesde "de vestiging van een Sovjetbasis". De oud-directeur van de CIA, Stansfield Turner, vertelt in zijn boek *Secrecy and democracy* dat de Amerikaanse inlichtingendienst bij de stakingen van oktober 1982 duidelijke connecties had met de toenmalige leiding van de Moederbond.[8] Volgens het Amerikaanse televisieprogramma *Nightline* had de CIA plannen ontwikkeld voor contra-revolutionaire acties die in december 1982 in Suriname hadden moeten plaatsvinden. Het tv-programma wordt meerdere keren op de Surinaamse televisie uitgezonden. In maart 1984 voert de Amerikaanse CNN-journalist Chuck de Carro nadere bewijzen aan voor de samenzwering tegen Suriname in zijn productie *Soldiers of fortune*. Er worden details onthuld over het soort CIA-trainingen, de mensen die erbij betrokken zijn en de twee Amerikaanse oud-mariniers die zeiden de trainingen te doen.

In de landelijke politiek is er begin 1983 weer een verschuiving. Progressieven van verschillende partijen kunnen het niet eens worden en bestrijden elkaar. Bij *de Ware Tijd* is er een incident dat de situatie typeert. Ik werk op de redactie en ga als verslaggeefster naar de persconferentie van Henk Herrenberg, voormalig ambassadeur van Suriname in Nederland. Na de decembermoorden had hij een golf van verontwaardiging via de Nederlandse media over zich heen gekregen. Inmiddels

adviseur van Bouterse, doet Herrenberg op de persconferentie verslag van de besprekingen die hij de afgelopen weken heeft gevoerd met maatschappelijke groeperingen over de vraag hoe het nu verder moet met Suriname. Een van zijn uitspraken vind ik zeer treffend en gebruik ik als kop boven mijn verslag. De inhoud komt neer op: 'Ondanks fouten op 8 december doorgaan'. De censor, lid van de linkse PALU-partij, raakt verontwaardigd: "Wat voor fouten?!" Er waren volgens hem helemaal geen fouten gemaakt op 8 december 1982, het citaat moest er onmiddellijk uit. Mijn verdediging dat in de journalistiek een citaat niet weggemoffeld mag worden als je het ermee oneens bent, heeft geen enkele zin. Niet gehinderd door kennis van journalistieke zaken blijft de censor op zijn strepen staan. Voor een buitenstaander zou dit een vreemd tafereel zijn geweest, omdat wij immers allebei tot het progressieve kamp behoren. Mijn beklag bij de hoofdredacteur levert niets op. Morpurgo wijst mij er fijntjes op dat hij geen inhoudelijke verantwoordelijkheid draagt en dat hij 's avonds prima kan slapen, omdat alles wat fout bevonden wordt aan de krant voor rekening van de censor komt. Door tussenkomst van Herrenberg, die ik vervolgens inschakel, wordt mijn stuk toch nog ongewijzigd geplaatst.

Getrouwtrek om de media

Het getouwtrek over de media duurt voort. Achter de schermen woedt in kringen van de beleidsmakers immers een ideologische strijd. Er botsen uiteenlopende visies binnen en tussen de progressieve partijen PALU en RVP (Revolutionaire Volks Partij), die samen met het Militair Gezag werken aan vernieuwing van de samenleving.

De RVP heeft bijvoorbeeld grote sympathie voor de Cubaanse revolutie, de PALU heeft dat niet. Beide partijen verschillen niet alleen vaak van mening over het te voeren beleid, ook subjectieve zaken spelen een rol. De PALU-mannen gaan prat op hun volkse afkomst en vinden die RVP-jongens en -meisjes maar elitair, dogmatisch en veel te theoretisch. Omgekeerd hebben de RVP-ers niet altijd een hoge pet op van de PALU, waar ze graag een borrel lusten en niet strikt volgens een ideologisch raamwerk te werk gaan. Voor de militaire leiding is dit erg lastig. Wat mediazaken betreft is er met mensen van de RVP goed te praten over professionalisering en ethiek in het beroep, terwijl er bij de PALU meer een soort commandostructuur heerst waarbij opdrachten van hogerhand zonder discussie opgevolgd dienen te worden.

De tegenstelling duurt voort totdat er in september 1983 "ten einde raad" een militair wordt benoemd als hoofd van de NVD, Charlo Doedel. Een van zijn eerste maatregelen is het weghalen van censoren bij de media. Doedel is sergeant-majoor in het Nationaal Leger en had daar al met perszaken te maken; hij deed er de voorlichting en was ook actief voor de legerkrant *Makandra*. In die functie heeft hij al bijna een jaar meegelopen op de NVD, als hij wordt benoemd tot hoofd van deze dienst. Acht maanden later vindt de heropening van de diverse media plaats. Op 1 mei 1984 worden het avondblad *De West* en de radiostations Apintie en Rapar weer opengesteld, een actie van de regering van premier Wim Udenhout, die over het algemeen als positief wordt beoordeeld.

In ditzelfde jaar 1984 komt er een bescheiden nieuwsstroom vanuit Suriname naar het buitenland op gang met de oprichting van Radio Suriname Internationaal (RSI). Het is een professioneel opgezet station dat een paar keer per week uitzendingen

verzorgt in het Nederlands en in het Engels met daarin nieuws, interviews en achtergrondinformatie. De medewerkers krijgen eenmaal per jaar trainingen in aspecten van het journalistieke beroep. Als doelstelling heeft het station: informatie geven over de actuele gebeurtenissen en ontwikkelingen in het land. De formele basis is een overheidsstichting en de eerste directeur van RSI is Glenn Sankatsing, eerder minister van Onderwijs. Na een jaar wordt hij opgevolgd door Guno Cooman, die leiding geeft tot 1991, waarna in 1992 het gesubsidieerde station opgeheven wordt omdat het te duur was geworden. In de eerste periode heeft RSI drie uitzendingen van een uur per week, wat later wordt verhoogd naar vijf maal per week. De uitzending loopt via een Braziliaanse satelliet op de korte golf. Er luisteren vooral veel Surinamers naar die in Nederland verblijven. Cooman:

"RSI was niet, zoals soms werd beweerd, opgezet als tegenpool van Radio Nederland Wereldomroep. Het station bracht objectieve informatie en iedereen kwam aan het woord, regering en oppositie. Er was behoefte van de regering om het buitenland te informeren rechtstreeks vanuit de bron. We deden nieuwsuitzendingen in het Engels. Vier tot vijf mensen vormden de redactie en deden de presentatie, en er waren enkele part-timers en specialisten die programma's maakten."

Uitdovend enthousiasme

In 1985 worden er nog enkele pogingen ondernomen om de inhoud van de media ter discussie te stellen en te verbeteren. In augustus 1985 is er een tweedaags seminar voor overheidsvoorlichtingsinstellingen en drie maanden daarna vindt een tweedaagse nationale conferentie over de media plaats met als titel 'Voor een nieuwe nationale informatieorde'. De coördinator hiervan is Henk Herrenberg, die een jaar eerder de opdracht had gekregen van bevelhebber Bouterse om 'bouwstenen' aan te dragen voor een uitvoerbaar mediabeleid. Hij wil deze opdracht naar eigen zeggen uitvoeren door zoveel mogelijk mensen erbij te betrekken.

Meteen na de opening van de conferentie informeert Leo Morpurgo naar de legitimiteit van de bijeenkomst en vraagt ook waarom de beide beroepsorganisaties, SJK en VPM, niet zijn uitgenodigd. Herrenberg meent dat de mediamensen op andere manieren al deelnemen aan de conferentie en daarom niet apart uitgenodigd hoefden te worden. Er vindt een brede discussie plaats en er worden aanbevelingen gedaan, onder andere voor de instelling van een commissie om te komen tot een 'nieuwe nationale informatieorde', met inbegrip van een mediacode, een reclamecode en een mediaraad die zou moeten dienen als bewaker van de ethiek in het vak. Over twaalf punten, zo wordt in het slotdocument gerapporteerd, bestaat een hoge mate van overeenstemming. Enkele van deze punten zijn: de media moeten de nationale eenheid, de nationale identiteit en het geloof van Suriname in eigen kunnen versterken; de media moeten het bewustzijn van het volk verhogen en een opvoedende taak vervullen; de media moeten intern gedemocratiseerd worden waardoor alle mediawerkers hun bijdrage kunnen leveren. Het zesde punt zegt:

"De participanten verwerpen het cultureel imperialisme dat onder andere gekenmerkt wordt door overheersing van nieuwsproduktie en distributie door de geïndustrialiseerde landen, waarbij het karakter van het nieuws en de selectie van de items geschiedt op grond van belangen die niet stroken met de onze."

Opmerkelijk is het punt waarover géén overeenstemming is bereikt: de aanvaardbaarheid van privé-bezit van media. "Het bestaansrecht van privé-media waarbij er geen effectieve vorm van maatschappelijke controle is, bijvoorbeeld door een omroepvereniging of raad, wordt aangevochten," zo meldt het rapport. De conclusies en aanbevelingen worden gepubliceerd in *de Ware Tijd* van 7 november 1985.

Even lijkt het erop dat er daadwerkelijk iets van zal komen. In december 1985 installeert premier Wim Udenhout een Commissie Mediaraad onder voorzitterschap van STVS-directeur Frits Pengel. Hierin hebben verder zitting: Leo Morpurgo, Rashid Pierkhan (eigenaar van het radiostation Rapar), Chas Mijnals, John Pawiroredjo (hoofd voorlichting van Cultuur op het ministerie van Onderwijs), mr. Van der Veld (jurist) en majoor John de Mees (hoofdredacteur van het SNA). In haar eindrapport wijst de commissie op het ontbreken van adequate gedragscodes voor het bedrijven van de journalistiek en het voeren van reclame. Maar met de bevindingen is nooit iets gedaan.

Intussen blijft de Nederlandse pers een doorn in het oog van het bewind. Wanneer de voormalige ambassadeur Henk Heidweiller in december 1986 terugkeert van een reis naar Brazilië en Venezuela die hij als speciale afgezant van regeringsleider Bouterse heeft gemaakt, belegt hij een persconferentie. Hij richt zich dan ook speciaal tot de aanwezige journalisten uit Nederland en zegt:

> "De Nederlandse pers gedraagt zich als kleine morele rechters die een ieder buiten Nederland op het matje willen roepen om een zalvende preek te houden. Zij zijn constant bezig met negatieve berichtgeving over ons land. Alleen God, onze lieve Heer kan ons helpen met jullie."

In 1986 is de VPM nog actief bij de oprichting van een regionale bundeling, de Caribische Mediawerkers Organisatie: CAMWORK. Leden van de VPM assisteren bij journalistieke cursussen en de vereniging neemt het initiatief tot de viering van 8 september, de internationale journalistendag. Ze geeft bij die gelegenheid een informatiemap uit met op de omslag het logo dat de bekende beeldend kunstenares Nola Hatterman voor de VPM ontworpen heeft. Medio 1987 woont Nita Ramcharan op uitnodiging van de vereniging een FELAP-conferentie in Cuba bij. Maar over het algemeen is de vaart er nu wel uit en niet lang hierna is er van het eens zo hoog opgelaaide vuur van de VPM niet veel meer over dan wat smeulende resten.

Conclusie

Terugkijkend op deze bewogen zeven jaren kunnen we concluderen dat in geen enkel vergelijkbaar tijdvak zoveel initiatieven zijn genomen op het gebied van media, journalistiek werk en journalistieke organisatie. Heeft die heftige ideeënstrijd iets opgeleverd? In september 1986 vat VPM-voorzitter Edward Naarendorp deze periode goed samen in een analyserende terugblik op de media en het journalistieke beroep:

> "De vele en uiteenlopende ervaringen van de voorbije periode hebben het besef onder beroepsgenoten van een gemeenschappelijk belang, onafhankelijk van ideologische oriëntatie, op de voorgrond gesteld. [...] Er zijn aanmerkelijke verschillen met vijf jaar geleden, bijvoorbeeld in het algemeen bewustzijn; de voorbije en voortdurende ideeënstrijd heeft in meer hoofden dan ooit concepties doen postvatten, waarvan in het verleden de benaming alleen al haperingen in de spraak opleverde, zoals ideologisch pluralisme, nieuwe internationale informatie- en communicatie-orde, enzovoorts."[9]

Verder wijst Naarendorp op de principes van professionele ethiek in de journalistiek die in deze periode ontwikkeld en besproken zijn onder mediawerkers en waarvan de noodzaak in ieder geval nu erkend wordt.

Kwantitatief bestaat er tegen het einde van de militaire periode geen rooskleurige situatie. Praktisch alle mediabedrijven hebben met een dusdanige onderbemensing te maken, dat differentiatie van werkzaamheden en arbeidsdeling zeer beperkt blijven. Het gevolg is dat redacties onvoldoende georganiseerd kunnen worden, met alle gevolgen van dien voor de kwaliteit van het werk. De technisch-professionele voorbereiding is gebrekkig en het ontbreekt aan mechanismen om die te verbeteren. Naarendorps slotsom in 1986 is:

> "Hoezeer de persoonlijke inzet van collega's ook valt toe te juichen en hoezeer dit ook vaak genoeg resulteert in een goed product, de frequentie waarmee het publiek vergast wordt op onwetendheid, heeft een onaanvaardbaar niveau bereikt."[10]

Ik deel deze mening, ook nu we twintig jaar verder zijn.

Intermezzo

Inleiding op de jaren na 1987[1]

ANGELIE SENS

De verkiezingen van 25 november 1987 vallen uit in het voordeel van de 'oude' politieke partijen, de NPS, VHP en KTPI, die zich hebben verenigd in het Front voor Democratie en Ontwikkeling, kortweg Het Front.[2] Met de terugkeer van de democratisch gekozen burgerregering is de rust in het land nog lang niet hersteld. De Binnenlandse Oorlog[3] tussen het Jungle Commando en het leger woedt voort. Bovendien mengen nieuwe paramilitaire groeperingen zich in de strijd, waaronder de Tucayana Amazones. De schade die de oorlog aanricht is enorm: militaire posten en openbare gebouwen worden in brand gestoken, wegen vernield, elektriciteitsmasten opgeblazen, economische doelen als de bauxietindustrie, oliepalmplantages en Bruynzeel geraakt, dorpen verwoest en platgebrand, waardoor duizenden vluchtelingen genoodzaakt zijn hun heil in het buurland Frans Guyana te zoeken.

De herwonnen democratie houdt niet lang stand. Op kerstavond 1990 sturen de militairen de kersverse burgerregering met één telefoontje weer naar huis. Reden voor Nederland om voor de tweede maal de ontwikkelingssamenwerking op te schorten. De besprekingen tussen Nederland en Suriname komen langzaam weer op gang als het Nieuw Front (de oude Frontpartijen plus de Surinaamse Partij van de Arbeid) de verkiezingen van 1991 wint. De Nieuw-Frontregering komt handen te kort: onderhandelen met Nederland over hervatting van de ontwikkelingssamenwerking, het land op orde brengen en vredesbesprekingen voeren met het Jungle Commando van Ronnie Brunswijk en de paramilitaire groeperingen. In 1992 wordt eindelijk de vrede getekend. Vluchtelingen die terugkeren naar hun verwoeste dorpen, moeten nu worden opgevangen. Dat lukt maar gedeeltelijk.

De invloed van het leger op de regering is in de eerste jaren na het formele herstel van de democratie nog duidelijk merkbaar. De Nieuw-Frontregering onder leiding van president Ronald Venetiaan weet in 1993 met de wijziging van een aantal artikelen van de grondwet van 1987 de controlebevoegdheden van het leger op de burgerregering ongedaan te maken en stuurt bevelhebber Desi Bouterse naar huis. In 1996 wint Nieuw Front met 24 zetels opnieuw de verkiezingen, maar weet geen meerderheid in de wacht te slepen. De NDP van Bouterse krijgt zestien zetels. De KTPI en vijf dissidente VHP-ers steunen de partij van Bouterse. NDP-er Jules Wijdenbosch wordt de nieuwe president, terwijl Bouterse de functie krijgt van adviseur van staat. De ontwikkelingssamenwerking met Nederland komt daardoor voor de derde keer onder druk te staan, maar met minder vergaande gevolgen.

Binnen de eigen gelederen van de NDP rommelt het. Vanwege interne strubbelingen wordt Bouterse door Wijdenbosch in 1999 van zijn functie als staatsadviseur ontheven. De NDP raakt gesplitst, waardoor de DNP2000 ontstaat onder de politieke leiding van Wijdenbosch. Het volk toont zijn ontevredenheid. De kritiek op president Wijden-

bosch zwelt aan, maar die weigert in 1999 met een beroep op de grondwet af te treden. De vervroegde verkiezingen die hij wel uitschrijft voor 2000, worden gewonnen door Nieuw Front. Venetiaan wordt voor de tweede en in 2005 voor de derde keer president als Nieuw Front Plus aan de macht komt.

Vandaag de dag is Suriname weer opgekrabbeld. De economie herstelt zich langzamerhand. De oorlogsschade is grotendeels gerepareerd. Het proces-Bouterse is op 30 november 2007 begonnen en ook de nabestaanden van de familieleden die in Moiwana in 1986 door het leger zijn gedood kunnen erop rekenen dat de moorden onderzocht zullen worden, nu het Inter-Amerikaanse Hof Suriname daartoe heeft veroordeeld.

Voer voor kranten te over. Na een periode van censuur en zelfcensuur heeft de pers zich hernomen en legt zich weer toe op haar taak het publiek te informeren en de overheid te controleren. De afgelopen jaren zijn er zelfs twee dagbladen bijgekomen: *Dagblad Suriname* (2002) en *Times of Suriname* (2003). Met de diversiteit van het aanbod zit het wel goed, maar hoeveel speelruimte krijgen en nemen de kranten?

Angst en zelfcensuur

In de eerste periode na het formele herstel van de democratie heeft Suriname nog twee kranten: het ochtendblad *de Ware Tijd*, onder leiding van Leo Morpurgo, en het avondblad *De West*. Na het overlijden van David Findlay in april 1982 zetten zijn zonen *De West* voort. Zoon Edward Findlay, die journalistiek heeft gestudeerd, neemt in eerste instantie de journalistieke honneurs waar. Edward, in de jaren tachtig zeer kritisch ten aanzien van de militairen, wordt opgevolgd door zijn broer George Findlay. De *Vrije Stem* van Wilfred Lionarons is na 8 december 1982 niet meer verschenen. Lionarons wijkt uit naar Nederland waar hij samen met andere Surinaamse journalisten *Weekkrant Suriname* opzet om de in Nederland verblijvende Surinamers voor te lichten over Suriname.

De Ware Tijd en *De West* hebben na 1987 genoeg stof om over te schrijven, het wemelt van de hete hangijzers. Maar het blijft bij neutrale berichten. De pers kan in deze jaren haar taak als waakhond niet naar behoren waarmaken. Angst vormt de allesbepalende factor van de omstandigheden waaronder journalisten moeten werken. Hoewel de democratie formeel is hersteld, hebben de militairen grondwettelijk gezien nog steeds een behoorlijke vinger in de pap. Overheidsfunctionarissen zijn vaak uit bezorgdheid voor hun eigen veiligheid niet bereid om journalisten te woord te staan; de militaire dictatuur en de gepleegde gewelddaden liggen nog vers in het geheugen. Kranten, redacteuren en verslaggevers moeten steeds kijken hoever ze kunnen gaan in hun publicaties, want de sfeer van intimidatie en dreiging is nog steeds voelbaar. Er bestaat in die tijd dan ook zelfcensuur bij veel journalisten en andere mediawerkers.

Desondanks plaatsen *de Ware Tijd* en het radiostation Rapar al in 1986-1987, weliswaar schoorvoetend, kritische kanttekeningen. In de aanloop naar de verkiezingen van 1987 worden zij steeds kritischer ten aanzien van het Militair Gezag en de NDP. Zo komt bij Rapar het verkiezingslied van het Front voor Democratie en Ontwikkeling zelfs op de eerste plaats van de lokale hitparade terecht; een teken van de onvrede met de militaire dictatuur. En in deze periode worden programma's als 'Zeven Even', 'Tell it like it is', het Drie Uur Journaal en 'Dingen van de dag' benut om kri-

Dingen van de dag

Paramaribo heeft verschillende pleinen. De geschiedenis van deze pleinen is ons uitgelegd door de 'staatshistoricus', de heer Loor. Een van deze pleinen met een rijke historische achtergrond is het onafhankelijkheidsplein. Om dit plein zijn enkele monumentale gebouwen gegroepeerd. Deze dienen vaak als achtergrond voor zeer belangrijke gebeurtenissen, zoals huwelijks fotoreportages. Het volkspaleis wordt dan door de fotograaf als het beste decor gezien. Er worden ook foto's gemaakt met het zogenaamde "Vlaggenplein" als achtergrond.

Tegenwoordig gebeurt dat minder omdat de vlaggen er nogal versleten uitzien. Ons land heeft vriendschapsbanden met de landen van wie de vlaggen op dat plein hangen.

Meten we de innigheid van deze banden aan de conditie van de vlaggen, dan zien we het volgende: Suriname kan het best opschieten met Suriname en het slechtst met Nederland en Frankrijk. Dit is een wenk voor de verantwoordelijken om het "Vlaggenplein" weer aantoonbaar te maken. De fotografen zullen U erg dankbaar zijn.

WINIED

De eerste aflevering van 'WINIED' in *de Ware Tijd* van 25 januari 1989.

tiek te uiten op de militaire dictatuur en deze te becommentariëren. Na 1987 hebben de militairen volgens oud-hoofdredacteur Leo Morpurgo van *de Ware Tijd* geen grip meer op zijn krant.

Een geslaagde methode om individuele bedreigingen te omzeilen komt van een columnist van *de Ware Tijd*. Onder de titel 'Dingen van de dag' schrijft WINIED op 25 januari 1989 zijn eerste column. In twintig regels worden op satirische wijze misstanden in het land aan de kaak gesteld en zo de grenzen van de vrije meningsuiting opgerekt.[4] De lezers en zelfs hoofdredacteur Leo Morpurgo weten aanvankelijk niet wie WINIED is. Maar als Morpurgo in een WINIED-column leest over de "kwaliteit van de regeringsuien" realiseert hij zich dat een van de auteurs een Nederlander moet zijn. Want een Nederlander weet dat in de Tweede Wereldoorlog – net als op dat moment in Suriname – uien werden verstrekt door de regering. Als hij deze ontdekking doet, wordt Morpurgo ingelicht wie achter WINIED schuilgaan. Het pseudoniem is een samenstelling van de eerste twee letters van de roepnamen van *Volkskrant*-correspondent Wim Noordegraaf (WI), Nita Ramcharan (NI), binnenlandcoördinator bij *de Ware Tijd*, en fotojournalist Edward Troon (ED).[5] Nita Ramcharan: "In deze rubriek

konden we meningen poneren die in officiële commentaren niet mogelijk waren. Wim, Edward en ik hadden er al vaak over gesproken om een column te beginnen. Uiteindelijk schreef Edward de eerste column en toen was er geen weg meer terug." Het columnistenteam wordt later uitgebreid met Leo Morpurgo. De rubriek verschijnt nog elke dag in de krant en wordt door verschillende journalisten geschreven.

De Binnenlandse Oorlog

De pers durft na het herstel van de democratie wel openlijk kritisch te schrijven over de problemen rond de Nederlandse ontwikkelingshulp. Naar aanleiding van de toezegging van de Nederlandse minister Piet Bukman in 1989 dat de hulp officieel wordt hervat, leveren de Surinaamse media ongezouten kritiek. *De Ware Tijd* en *De West* concluderen dat er sprake is van een gebrek aan vertrouwen in de nieuwe Surinaamse landsregering.

Ondertussen vinden in juli 1989 in Kourou, in buurland Frans Guyana, vredesbesprekingen plaats tussen de regering en het Jungle Commando van Ronnie Brunswijk. Van die besprekingen doen ook de Surinaamse media verslag. Volgens Nita Ramcharan, die voor *de Ware Tijd* de besprekingen volgde, wilde de Surinaamse regering niet dat alles wat besproken werd direct wereldkundig gemaakt werd. Terugblikkend op die periode kan ze dat billijken: "Het ging om een gevoelig onderwerp. De militairen volgden de besprekingen met argusogen. Dat maakte dat de regering niet stond te springen om Surinaamse journalisten mee te nemen, maar bij belangrijke besprekingen konden we er wel bij zijn." Ramcharan kan zich herinneren dat ze met onderhandelaar Jagernath Lachmon is meegevlogen van Paramaribo naar Frans Guyana.

Als de onderhandelingen in Kourou worden verlengd vanwege het uitlekken van het conceptakkoord naar het Militair Gezag in Suriname, moeten de Surinaamse journalisten in eerste instantie met een deel van de regeringsdelegatie eerder afreizen naar Suriname. De journalisten Nita Ramcharan, Ingrid de Vlugt (hoofd STVS-Nieuwsdienst) en Peter Sanches (hoofd Nieuwsdienst radio RAPAR) oefenen druk uit en mogen alsnog blijven om het vervolg van de onderhandelingen te verslaan. Ze hebben contact met de regering en maken afspraken met leden van het Jungle Commando en hun adviseurs, die 's avonds in hun hotel gebeld worden om de laatste stand van zaken te vernemen. Ook buiten de onderhandelingen om, al bij aanvang van het overleg, worden onderhandelingsdocumenten doorgegeven, zodat er een redelijk beeld ontstaat van wat zich achter gesloten deuren afspeelt. Ramcharan: "We belden berichten door naar Paramaribo voor de krant van de volgende dag." Achteraf gezien vindt ze dat ze onder de beperkende omstandigheden veel hebben kunnen doen. "Nu neemt de regering niemand meer echt ergens mee naartoe. En terecht. In Suriname wordt vaak verwacht dat de regering alles maar betaalt. Maar toen was het echt een moeilijke tijd. Niemand had buitenlands geld."

Er komt een akkoord tot stand: het zogenaamde Kourou-akkoord, dat legerleider Bouterse, die niet bij de besprekingen betrokken is, helemaal niet zint. Hij verwerpt het akkoord en bewapent de Tucayana Amazones. Deze paramilitaire groepering mengt zich eind augustus 1989 in de Binnenlandse Oorlog. Op 31 augustus beginnen de Tucayana Amazones met gewapende acties, kapen onder andere een vliegtuig van Gum Air bij Apoera, gijzelen een veerboot vol passagiers op de Coppenamerivier alsmede de televisieploeg van Migranten Televisie Amsterdam die op reportage is.

Met andere woorden: de Binnenlandse Oorlog is in 1989 verre van beëindigd. Het

is in deze jaren ondenkbaar dat Surinaamse journalisten kunnen afreizen naar gebieden in Oost-Suriname die onder controle staan van het Jungle Commando. Ramcharan: "Soms kon je adviseurs of betrokkenen bij het Jungle Commando wel interviewen. Maar wie iets over het Jungle Commando probeerde te schrijven, kreeg te horen dat hij collaboreerde." De meeste berichten over de oorlogshandelingen die in de Surinaamse kranten verschijnen, komen van het Nationaal Leger. Bij zogenaamde 'zuiveringsacties' neemt het leger wel journalisten mee, meestal van het Surinaams Nieuws Agentschap (SNA), het persbureau van de overheid. Het persbureau 'Echo' van journalist Henk Doelwijt probeert tegenwicht te bieden aan de berichten van het SNA, dat sinds 1980 onder controle staat van de militairen. Doelwijt stuurt in het begin dagelijks een gratis bulletin naar alle media. Maar als hij later voor zijn bulletins betaald wil worden, blijken de afnemers hiertoe niet bereid. Dit betekent uiteindelijk de ondergang voor Echo.

De Surinaamse pers is voor berichtgeving over de oorlog verder grotendeels afhankelijk van berichten van de Nederlandse Wereldomroep en Nederlandse journalisten als Karel Bagijn (*Algemeen Dagblad*), Frans van Klaveren (*NRC Handelsblad*) en journalisten van *Nieuwe Revu*, die naar Frans Guyana reizen om daar Brunswijk te ontmoeten. Op hun beurt is het voor Nederlandse journalisten moeilijk om toegang te krijgen tot Suriname en Bouterse. Ramcharan concludeert: "Er is wel verslag gedaan van de oorlog, maar eenzijdig en niet op basis van hoor en wederhoor." Bij nieuwe vredesbesprekingen op 23 maart 1990 in het Presidentieel Paleis in Paramaribo worden journalisten niet toegelaten. Ook die vredesbesprekingen floppen.

De jaren negentig

Na 1991 komt het land en de Surinaamse pers in ietwat rustiger vaarwater. WINIED van *de Ware Tijd* neemt het duo Kraag/Wijdenbosch regelmatig op de korrel, maar over het algemeen houden de media zich afzijdig, ook na de verkiezingen van dat jaar, die resulteren in de regering-Venetiaan. Oud-hoofdredacteur Leo Morpurgo van *de Ware Tijd* zegt daarover: "Het beleid van *de Ware Tijd* is steeds geweest om evenwichtig commentaar te geven en de lezers niet in een bepaalde richting te duwen, maar hen tot nadenken te stemmen en eigen keuzes te laten maken."

De overheid gebruikt in die tijd haar eigen advertentie-aanbod om invloed op de berichtgeving uit te oefenen. Wanneer al te kritisch wordt bericht, worden advertenties ingetrokken. Ook het deviezenprobleem is een instrument om kranten te temmen. Het lijkt erop dat geregeld bewust geen deviezen worden vrijgemaakt om krantenpapier te importeren of dat dit te laat gebeurt. *De Ware Tijd* kan hierdoor soms niet verschijnen. Na enige tijd komt *de Ware Tijd* met een passend antwoord door het ter beschikking stellen van gratis nieuwsbulletins aan de radio, zodat de stem van de krant toch gehoord wordt.

Onder de regering-Wijdenbosch (1996-2000) is het redelijk gesteld met de persvrijheid in Suriname. Maaar Wijdenbosch maakt zich niet geliefd door zijn geldverkwistende projecten en er worden beschuldigingen van corruptie geuit. Men eist zijn aftreden. De pers zou hierin een belangrijke rol hebben gespeeld. Oud-hoofdredacteur Morpurgo van *de Ware Tijd* is niettemin bescheiden over de rol van de dagbladen daarin: "De pers zal er ook wel aan bijgedragen hebben, maar ik zie de oorzaak eerder in de moed van politici als Fred Derby én in de afwijkende opvattingen die Wijdenbosch erop nahield over zijn bevoegdheden."

De kranten hebben vooral na 1991 te maken met geduchte concurrentie van radio- en televisiestations.[6] In de jaren 1991-1996 worden, onder minister van Transport, Communicatie en Toerisme John Defares, veel vergunningen afgegeven aan personen die een radio- of televisiestation willen oprichten. Tussen 1992 en 2000 doet zich dan ook een ware explosie voor van nieuwe zenders, die zeer wisselend van kwaliteit zijn. De huidige roep om regulering is dan ook niet verwonderlijk. Er zullen zeker zenders sneuvelen, vooral die met een zwakke financiële basis. Of de 'winnaars' ook de objectiefste en kwalitatief sterkste media zijn, is de vraag.

Het perslandschap rond 2000

Als gevolg van het veranderde klimaat zien ondernemers er weer brood in om een nieuwe krant te beginnen. In 2002 verschijnt *Dagblad Suriname* voor het eerst en in 2003 *Times of Suriname*. *Dagblad Suriname* is een schepping van de mediamagnaat Faried Pierkhan. De andere nieuwkomer, *Times of Suriname*, is onderdeel van het grote bedrijvenconglomeraat van ondernemer/politicus Dilip Sardjoe. In 2003 wordt de journaliste Nita Ramcharan als hoofdredacteur aangetrokken om het bedrijf op te zetten in samenwerking met art-director en fotoredacteur Edward Troon. Ramcharan was om principiële redenen bij *de Ware Tijd* vertrokken, samen met een aantal andere journalisten onder wie Dennis Samson en Wilfred Leeuwin, vanwege een conflict met de eigenaar. De nieuwe *Times of Suriname* biedt deze (en andere) journalisten onderdak.

Allereerst wordt er een redactiestatuut door Nita Ramcharan en Edward Troon opgesteld om de onafhankelijkheid van de redactie ten opzichte van de uitgeverij vast te leggen. Het wordt ondertekend door Nita Ramcharan, Edward Troon en Dilip Sardjoe en gepubliceerd in het nulnummer en in het eerste nummer dat op 22 december 2003 verschijnt. Een conflict tussen enerzijds Sardjoe en anderzijds Ramcharan en Troon resulteert in het vertrek van beiden en verschillende andere redacteuren en stafleden in juni 2004. Het redactiestatuut wordt terzijde geschoven. Een hoofdredacteur is er inmiddels niet meer. Redactiecoördinatoren zijn verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken op de redactie. Dennis Samson, de huidige redactiecoördinator, meent dat de onafhankelijkheid van de redactie voldoende is gewaarborgd: "Wij proberen gewoon de gemeenschap zo breed mogelijk te informeren over wat er nationaal en internationaal gaande is. Nieuws brengen is het hoofddoel, maar de krant probeert een zo groot mogelijk publiek te bereiken."

De Ware Tijd heeft na het vertrek van hoofdredacteur Ramcharan en een deel van de redactie in 2003 het bewaken van de kwaliteit van de krant hoog in het vaandel staan. In 2005 treedt Desi Truideman aan als hoofdredacteur. Eind 2006 vertrekt Truideman om onduidelijke redenen. Ricardo Carrot is nu waarnemend hoofdredacteur.

In de jaren negentig zijn er verschillende pogingen geweest een opiniërend week- of maandblad uit te geven. Nita Ramcharan begint samen met haar echtgenoot, de fotojournalist Edward Troon (tevens de uitgever), in 1995 het weekblad *Kompas*. In het colofon is de tekst van artikel 19, lid 2 van de Internationale Conventie inzake Burger- en Politieke Rechten afgedrukt: "Everyone shall have the right to freedom of expression; this right shall include freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds, regardless of frontiers, either orally, in writing or in print, in the form of art, or through any other form of media of his choice."

Het sinds 2006 verschijnende opiniemaandblad *Parbode* is het enige blad met een

redactiestatuut in Suriname en momenteel het enige opinieblad. *Parbode* heeft een maatschappijkritische invalshoek en is trots op zijn onthullingen, zo blijkt uit een interview met inmiddels voormalig hoofdredacteur Leonoor Wagenaar in het Nederlandse vakblad *De Journalist* van 9 november 2007.[7] *Parbode* stelde bijvoorbeeld de erbarmelijke toestanden in kindertehuizen aan de kaak en hekelde de traagheid waarmee de regering werkt aan een wetsontwerp om dit soort praktijken te verbieden. Na dit artikel zou de regering beloofd hebben haast te maken met de invoering van die wet.

De onthullingen van deze luis in de Surinaamse pels – zoals het blad zichzelf omschrijft – vallen niet bij iedereen in goede aarde. Wagenaar vertelt in het interview met *De Journalist* dat er bij een collega die onderzoek deed naar de Turkse casinomaffia, thuis werd ingebroken waarbij computer, videocamera en dergelijke werden gestolen. Op de deurmat lag als visitekaartje het gewraakte artikel. "Een andere collega die met een stinkend zaakje bezig was, kreeg bezoek van vier stevige kerels die erop aandrongen dat hij zijn speurwerk zou stoppen."

Maar van stoppen wil *Parbode* niet weten. Wagenaar: "Bij *Parbode* weten we niet waar we de kopij moeten laten. Het is hier vaak zo dat we niet eens weten achter welk schandaal we het eerste moeten aangaan. Er is hier zoveel mis. En dat laten andere media liggen, soms uit gemakzucht, maar vooral omdat ze niet weten hoe ze het moeten aankaarten."

Tot besluit

Het gaat bergopwaarts met de pers in Suriname, het klimaat is enorm verbeterd. Toch is er nog veel voor verbetering vatbaar. Uit de voorbeelden die Leonoor Wagenaar beschrijft, blijkt dat bedreigingen nog voorkomen, in het geval van de *Parbode* vooral uit particuliere hoek.

George Findlay van *De West* voelt zich trouwens al vrij vanaf het moment dat Venetiaan met zijn Nieuw Front regering in 1991 aan de macht kwam. Findlay: "Tussen 1987 en 1991 kon je misschien nog niet altijd alles schrijven, maar na 1991 wel." Als hij in die periode over bepaalde zaken niet schrijft is dat volgens hem vooral omdat hij niet voldoende informatie heeft kunnen vergaren. "Dan schreef je maar liever niets, omdat je geen halve dingen [waarheden] wilde schrijven."

Luis in de pels zijn en de tanden laten zien – die eigenschappen zijn cruciaal voor een werkelijk vrije pers. Op dat vlak valt er nog het nodige te winnen. Deryck Ferrier gaat in het volgende hoofdstuk uitgebreid in op de 'gewetensfunctie van de vrije pers' en schetst de achtergronden van het perslandschap in de jaren 1987-2007.

De pers wederom op zonnige wegen[1]

Deryck Ferrier[2]

Vóór 8 december 1982 werd de berichtgeving in Suriname verzorgd door de drie belangrijkste dagbladen – *de Ware Tijd*, *De West* en *de Vrije Stem* – vijf radiostations en de Surinaamse Televisie Stichting (STVS). Na 8 december werden vrijwel alle media door de militaire machthebbers aan banden gelegd of verboden. *De Vrije Stem* hield op te bestaan. Voor berichtgeving over wat er werkelijk in Suriname gebeurde, was het publiek aangewezen op berichten die door buitenlandse media werden verspreid. De dagelijkse nieuwsuitzendingen van Radio Nederland Wereld Omroep en de radiouitzendingen van 'Voice of America', werden al snel de belangrijkste informatiebronnen voor het Surinaamse publiek. Dit was voor de militaire machthebbers aanleiding om door het inzetten van 'stoorzenders' het opvangen van berichten die door de Nederlandse Wereldomroep werden uitgezonden onmogelijk te maken.

In oktober 1986 werd bij referendum een nieuwe grondwet voor Suriname aangenomen, die tot stand gekomen was door overleg tussen de militairen, de drie grote politieke partijen NPS, VHP en KTPI, samen met vertegenwoordigers van de vakbeweging en het bedrijfsleven. Hoewel de burgerij zich alles behalve content toonde met de inhoud van de nieuwe grondwet, drongen zowel de politieke partijen als de vakbeweging er bij het electoraat op aan, om bij het referendum toch vóór te stemmen, om zo het houden van vrije en geheime parlementsverkiezingen te kunnen bewerkstelligen. NPS, VHP en de KTPI verenigden zich voor de parlementsverkiezingen in het Front voor Democratie en Ontwikkeling en stelden de onmiddellijke, grondige wijziging van de bij referendum aangenomen grondwet centraal in hun verkiezingspropaganda. De Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) ging afzonderlijk de verkiezingsstrijd in.

Bij de verkiezingen van 25 mei 1987 werd de door de militairen beheerste Nationale Democratische Partij (NDP) verpletterend verslagen door het Front voor Democratie en Ontwikkeling. Het Front behaalde 40 van de 51 parlementszetels, terwijl de NDP genoegen moest nemen met slechts drie zetels. Helaas moesten de burgerij, journalisten en anderen teleurgesteld constateren dat deze eclatante verkiezingsoverwinning onvoldoende voorwaarde bood voor de spoedige terugkeer van de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid.

In de eerste jaren na het beperkt herstel van de democratische rechtsorde werd de redactie van het ochtendblad *de Ware Tijd*, evenals in de periode van de ingestelde censuur, gevoerd door de alom gerespecteerde journalist Leo Morpurgo als hoofdredacteur, bijgestaan door Nita Ramcharan, Robin Rosario en Luciën de Freitas. In de jaren daarna werd dit team versterkt met de verslaggevers Stanley Sidoel, Dennis Samson en Vincent Soekra.

Na het overlijden van David Findlay in april 1982 zette zijn familieleden zijn dagblad

De West voort. De ervaren journalist/documentalist Renwich Hofwijk stond hen hierin bij. Na een door het militaire bewind opgelegd verschijningsverbod van zestien maanden verscheen *De West* in 1985 wederom als avondkrant. George Findlay werd enige tijd later hoofdredacteur. De journalisten Desi Truideman, Henk Doelwijt en John King maakten in die tijd deel uit van de staf van het *De West*.

We richten hierna onze aandacht op de politiek-maatschappelijke omstandigheden die na 1987 bepalend zijn geweest voor de manier waarop de pers in het algemeen heeft kunnen of moeten functioneren. Vervolgens komen commercieel-economische en technologische ontwikkelingen aan de orde die van invloed zijn op de verschijningsvorm, inhoud en functie van kranten als berichtgevende en opinievormende organen. Tevens wordt ingegaan op de omstandigheden die geleid hebben tot veranderingen in de rol en positie van de gedrukte media en de verhoudingen tussen deze en andere massamedia.

In een democratisch geordende samenleving waarvan de communicatie wordt gekenmerkt door vrije meningsvorming en vrije meningsuiting, wordt de pers in het algemeen de functie van het geweten van de samenleving toebedacht. In hoeverre hebben de kranten die in de periode na 1987 in Suriname verschenen, deze voor de democratie essentiële functie vervuld? En op welke wijze hebben relevante instellingen en wettelijke regelingen bijgedragen aan de bevordering en duurzame instandhouding van de vrijheid van nieuwsgaring, van meningsuiting en de persvrijheid?

Op weg naar de herbeleving van de persvrijheid

In de jaren na 1987 wemelt het van de *hot issues*, zoals de toenemende betrokkenheid van Suriname in de illegale grensoverschrijdende cocaïnehandel, binnenlandse vliegtuigkapingen, mysterieuze landingen van grote vliegtuigen op Stoelmanseiland, aanslagen van boslandcreoolse rebellen verenigd in het zogeheten 'Jungle Commando' op openbare voorzieningen en militaire posten; brandstichtingen waardoor belangrijke openbare gebouwen van historische betekenis in de as worden gelegd, waaronder het gebouw van de Kantongerechten en het hoofdkwartier van de Militaire Politie; scheepskaping en moorden gepleegd door de Tucayana Amazones, een opstandige beweging van aan de militairen gelieerde Indianen; het op gang gekomen vredesoverleg met het Jungle Commando; de vluchtelingenproblematiek; perikelen rond de hervatting van de ontwikkelingssamenwerking met Nederland; de effecten van de voorthollende inflatie, het deviezentekort en de goederenschaarste; de verwaarlozing van publieke diensten; en in opspraak geraakte militairen, politici en vooraanstaande zakenlieden.

Commentaren op en analyses van deze gebeurtenissen blijven echter in de pers grotendeels achterwege. Hoewel er in de kranten over alles en nog wat uitgebreid verslag wordt gedaan, blijft het bij neutraal opgestelde, kleurloze verslagen van gebeurtenissen, zonder exacte meningsuiting van de journalisten zelf. De kranten geven in het algemeen slechts weer wat door anderen wordt gezegd over de binnenlandse omstandigheden. Ook de freelance analisten laten weinig van hun kennen en kunnen in de kranten zien. Wie de kranten uit de periode 1988-1997 doorneemt, zou wel eens geneigd kunnen zijn te denken dat het in die jaren de pers zeker aan moed en misschien ook wel aan expertise en vermogen heeft ontbroken, om zich op correcte wijze van haar taak te kwijten.

Het tegendeel blijkt eerder juist. De oppervlakkigheid die kenmerkend was voor de berichtgeving in de jaren 1988-1997, blijkt toegeschreven te moeten worden aan

de welhaast traumaverwekkende omstandigheden waaronder de journalisten moesten werken. De vrijheidsbeperkende 'perscode' die in 1984 door de regering Udenhout was ingesteld ter versoepeling van de strikte perscensuur bleef ook na 1987 van kracht. Deze perscode diende door media-eigenaren ondertekend te worden, wilden zij hun krant, radio- of tv-station (weer) operationeel krijgen.

De afluisterpraktijken van de Centrale Inlichtingen en Veiligheidsdienst (CIVD) werden ook onverminderd voortgezet, terwijl er herhaaldelijk door figuren uit de kring rond de militairen pogingen werden ondernomen om middels infiltratie in de mediabedrijven zicht te krijgen op het doen en laten van de redacties en medewerkers, terwijl de redacteuren, journalisten en verslaggevers ook na 1987 voortdurend bloot stonden aan grove intimidatie en onverholen bedreigingen door de militairen.

Van de herkregen vrijheid van meningsuiting en persvrijheid wordt in de eerste jaren na 1987 vooral of uitsluitend door de militairen en hun aanhangers ruimschoots gebruik gemaakt, voornamelijk om kritiek uit te oefenen op de burgerregering en deze bij elke gelegenheid bij het publiek te kijk te zetten. Geen krant of journalist blijkt in deze periode de durf te kunnen opbrengen om publiekelijk voor de burggerregering in de bres te springen. Zelfs de Nationale Voorlichtingsdienst (NVD) laat keer op keer verstek gaan. In regeringskringen van het 'Front voor Democratie en Ontwikkeling' heerst ook grote angst en bezorgdheid, want de bedreigingen komen ook van de CIVD, die nog steeds geheel en al door figuren verbonden aan het Militair Gezag wordt beheerst.

Intimidatie en bedreigingen aan het adres van politici en de pers door militairen en met de militairen geassocieerde figuren zijn aan de orde van de dag. Angst en voorzichtigheid zijn beslist niet zonder reden en dat bedreigingen altijd zeer serieus moesten worden genomen, heeft menig journalist aan den lijve moeten ondervinden. Het persbureau 'Echo' van freelance journalist Henk Doelwijt, voormalig medewerker van *De West*, werd regelmatig bedreigd vanwege zijn niet al te vriendelijke opmerkingen over de ware bedoelingen van de Tucayana's en hun vermoedelijke broodheren. Doelwijt vatte de bedreigingen echter niet al te serieus op. Maar als in de vroege ochtend van maandag 6 januari 1990 de drie monumentale houten balkongebouwen die tegenover zijn kantoor staan in vlammen opgaan, houdt hij er een zenuwinzinking aan over. Uit geruchten kan worden afgeleid dat de brandstichting het werk moet zijn geweest van de Tucayanas en dat de brandstichters bij vergissing niet het balkongebouw waar het kantoor van zijn persbureau Echo in is gevestigd, maar de drie historische panden aan de overzijde van de straat in brand hebben gestoken.

De deuren stonden niet altijd open voor journalisten. En mocht er sedert 1988 van open deuren sprake zijn, dan bleken overheidsfunctionarissen vaak uit eigen veiligheidsoverwegingen niet bereid om journalisten te woord te staan, noch hen in de gelegenheid te stellen vragen te stellen over de onderwerpen waarvoor zij waren uitgenodigd.

Van het vredesoverleg met het Jungle Commando, dat in juli 1989 te Kourou in Frans Guyana van start was gegaan, kon slechts beperkt verslag worden gedaan door de Surinaamse media, omdat er door de Surinaamse overheid vanwege technische redenen voor hen geen voorzieningen konden worden getroffen om bij het overleg aanwezig te kunnen zijn. Bij de voortzetting van de besprekingen die op 23 maart 1990 begonnen in het Presidentieel paleis in Paramaribo, werden de journalisten de deur gewezen. Niet omdat men hen wilde weren, maar omdat er volgens perschef Claudine Vermunt in het paleis geen ruimte voor hen was.

De pers begin jaren negentig

Kerstavond 24 december 1990 gelastte het Militair Gezag president Shankar met een telefoontje om onmiddellijk af te treden, het kabinet te ontbinden en de staatsmacht weer in handen te stellen van de militairen. Drie dagen later volstaan *de Ware Tijd* en *De West* met een kort en zakelijk bericht over de zogenaamde 'telefooncoup'. Ze onthouden zich van elk commentaar en van het publiceren van ingezonden stukken die niet in goede aarde zouden vallen bij de militairen. Ze gaan niet in op de consequenties ervan voor de vrije meningsuiting. Slechts het katholieke weekblad *Omhoog*, met een oplage van circa 3.000, durft zich kritisch uit te laten over de machtsovername. Op 6 januari 1991 wordt in een artikel onder de kop 'Protest CCK: alleen een volk mag zich uitspreken' de betreurenswaardigheid ervan ondubbelzinnig aan de kaak gesteld. Vermeldenswaard is dat *Omhoog* zich zowel tijdens als na de jaren van de militaire dictatuur altijd kritisch heeft opgesteld.

Tot verbazing van iedereen toonde de begin 1991 aangetreden interim-regering-Kraag/Wijdenbosch zich opvallend open en tolerant ten opzichte van de schrijvende pers en de radio. Door deze opstelling had de onderbreking van het democratiseringsproces geen ernstige nadelige gevolgen voor de pers en de persvrijheid. De nieuwsgaring werd geen strobreed in de weg gelegd en vice-president Wijdenbosch toonde zich een voorstander van uitgebreide persconferenties voor het uiteenzetten van zijn beleid en de implementatie daarvan.

De intimidaties en bedreigingen door de militairen aan het adres van de pers gingen evenwel onverminderd voort en vormden als zodanig reden genoeg voor zowel de twee dagbladen als de radiostations om vooral strikte neutraliteit te betrachten bij het becommentariëren van het regeringsbeleid. Hierop was echter met de dag meer aan te merken. Het publiek uitte openlijk twijfels over de betrouwbaarheid en de deugdelijkheid van het landsbestuur van de regering-Kraag/Wijdenbosch. Het uitblijven van incidenten tussen de pers en de militairen tijdens de regering-Kraag/Wijdenbosch blijkt achteraf bezien hoofdzakelijk toe te schrijven aan de voorzichtigheid die de mediaredacties aan de dag legden.

De verkiezingen van 1991 die door de regering-Kraag/Wijdenbosch werden uitgeschreven verliepen rustig en opvallend correct. De kranten kozen tijdens de verkiezingscampagnes geen partij en beperkten zich bij de berichtgeving hierover tot een neutrale verslaggeving van de bijeenkomsten en het zo woordelijk mogelijk, onbecommentarieerd weergeven van interviews met de kandidaat-parlementiërs. De ondertoon van de berichtgeving was evenwel duidelijk gericht tegen de NDP en de militairen. Uit de berichtgeving in de kranten klonk ook door dat de pers niet veel vertrouwen meer had in de beloften van het Front, dat zich zo schandelijk terzijde had laten zetten door de militairen.

De verkiezingsuitslag resulteerde opnieuw in een meerderheid van het Front, dat een verbintenis was aangegaan met de Surinaamse Partij van de Arbeid (SPA) en onder de naam Nieuw Front 30 van de 51 zetels haalde. Ronald Venetiaan en Jules Adjodia werden gekozen tot respectievelijk president en vice-president van de republiek. Door verschillende problemen binnen het Nieuw Front trad de SPA uit en de partij kwam in de buitenparlementaire oppositie terecht. De door Bouterse geleide Nationale Democratische Partij (NDP) zag haar aantal zetels in de Nationale Assemblee toenemen van vier naar twaalf.

Opvallend was het resultaat dat 'Het Democratisch Alternatief 1991' (DA '91) boekte,

DA '91 was een verbond van vier kleine politieke partijen, die overwegend werden geleid door personen die nooit eerder in de politiek hadden gezeten. DA '91 verwierf tijdens de verkiezingscampagne de steun van vooral de sociaal-economische middengroepen door te pleiten voor vervanging van de grondwet van 1987 door die van 1975 en voor een Monetair Accoord met Nederland, dat zou moeten resulteren in de vervanging van de Surinaamse gulden door de Nederlandse gulden. Daarmee zou een eind gemaakt kunnen worden aan de hinderlijke gevolgen van het structurele deviezentekort, de zwarte handel en andere nare gevolgen van de immer voorthollende ontwaarding van de Surinaamse munt. De voorstellen van DA '91 leverden de partij negen zetels op.

In 1993 werden de artikelen 177 en 178 betreffende de toezichthoudende bevoegdheden en het recht tot ingrijpen van het Militair Gezag uit de grondwet verwijderd. Hoewel de pers zich mede hierdoor veel vrijer kon bewegen en uitlaten, hielden redacties, journalisten en verslaggevers nog steeds rekening met het onberekenbare gedrag van de militairen en de onverholen levensbedreigingen waarmee ze voortdurend werden geconfronteerd. Ondanks het kortwieken van de militairen bleven de intimidaties gewoon doorgaan.

In financieel-economisch opzicht hadden de kranten sinds het midden van de jaren tachtig in toenemende mate te kampen met achterstallig onderhoud van de drukpersen en andere materiële uitrusting. Vanaf 1986 was er sprake van een voortdurende verslechtering van de financiële omstandigheden voor het uitgeven van kranten. Dit was het gevolg van de sinds 1983 snel in intensiteit toenemende hyperinflatie, waardoor zowel de ontwaarding van de Surinaamse munt als de verarming van de bevolking zich in versneld tempo voortzetten.

Het met de jaren ook steeds sneller oplopende deviezentekort veroorzaakte bovendien grote problemen bij de import van krantenpapier, drukinkt en machine-onderdelen. Hyperinflatie en deviezentekorten hadden tot gevolg dat de kranten steeds duurder werden[3] en de advertentietarieven omhoog gingen. Het zal niet verbazen dat dit tot een drastische teruggang van het advertentie-aanbod leidde.

Terwijl in de jaren negentig de financiële omstandigheden verslechterden, kreeg de pers meer vrijheden van de regering-Wijdenbosch, die na de verkiezingen van 1996 de regering-Venetiaan opvolgde. Nadat president Wijdenbosch zijn NDP-partijvoorzitter Desi Bouterse had afgezet als regeringsadviseur en zelf uit de NDP was getreden, kon er eigenlijk voor het eerst sinds jaren weer gesproken worden van min of meer volledige persvrijheid. Ironisch genoeg was het grotendeels aan de herwonnen persvrijheid te danken, dat de regering-Wijdenbosch voor vervroegde verkiezingen koos[4], die op 25 mei 2000 werden gehouden.

De invloed van radio en televisie op de kranten

Na 1990 kregen de kranten te maken met de toenemende concurrentie van andere media, met name de radio, een proces dat al in de jaren tachtig begonnen was. In de jaren 1992-2000 heeft zich in Suriname een ware explosie voorgedaan van nieuwe radio- en televisiestations, die voor de dagelijkse berichtgeving belangrijke rivalen zijn geworden van de kranten. Deze ontwikkeling is niet ongemerkt aan de schrijvende media voorbijgegaan, mede vanwege de geduchte concurrentie van de radio- en televisiestations op de advertentiemarkt.

Met de teloorgang van het SNA en andere persbureaus en nieuwsbronnen hebben

vrijwel alle media hun redacties uitgebreid met eigen 'nieuwsdiensten' in de jaren na 1988.[5] Dit is doorgaans een kostbare zaak, waarvoor helaas vaak te weinig geld beschikbaar is. Het internet heeft de persagentschappen volkomen verdrongen als bron voor zowel binnenlandse als buitenlandse nieuwsberichten.

Kranten én radiozenders moeten het hebben van de actualiteit van hun berichten en de afgelopen jaren zijn het de radiostations die het publiek als eerste met nieuws bereiken, niet de kranten. Er is dagelijks een ware jacht van kranten en radiostations op actueel nieuws. De radiostations hebben zich laten kennen als zeer gedreven en bedreven nieuwsmedia, die voor hun berichtgeving kranten heel handig weten te gebruiken. De krant vormt hierdoor sinds jaren een belangrijke informatiebron voor de radiostations.

De introductie op grote schaal van paneldiscussies, opbelprogamma's en talkshows op de radio heeft duidelijk effect gehad op het aanbod van ingezonden stukken bij de kranten. Verschillende radiostations hebben nieuwsprogramma waarin zij van de belangrijkste nieuwsitems uit de krant melding maken en artikelen voorlezen. Zij hebben van hun middagnieuws een uitgebreide 'radiokrant' gemaakt, met lange interviews met politici, zakenlieden en deskundigen op diverse gebieden. Politici wordt zo alle gelegenheid geboden om tijdens de nieuwsuitzending hun visie of gebrek daaraan op actuele zaken weer te geven.

Vanwege de grote onderlinge concurrentie tussen de radiostations is er altijd wel een radiostation te vinden dat een interview wil afnemen. Vooral voor politici is dit ook veel gemakkelijker dan een stuk schrijven, want zij kunnen tijdens de interviews hun zegje in eigen taal doen, als het (geschreven) Nederlands hen niet al te gemakkelijk afgaat. Dat kan bij de kranten niet. Dit heeft wel tot gevolg dat de radio-interviews in de loop der tijden steeds luchtiger en de krantenartikelen degelijker en zakelijker zijn geworden. De keuze voor de radio heeft er zo ook toe bijgedragen dat het niveau van de ingezonden stukken in de kranten aanmerkelijk is verbeterd. Maar voor nadere uiteenzettingen en toelichtingen op het actuele nieuws – zowel binnenlands nieuws als internationale nieuwsberichten – blijft het Surinaamse publiek aangewezen op de kranten, hoewel vooral de televisie in dit opzicht een belangrijke concurrent is geworden. De krant vervult nu veel meer dan voorheen de functie van verschaffer van achtergrondinformatie die de zaken meer in detail uiteenzet.

Er komen steeds meer radiostations in de lucht die zich hoofdzakelijk richten op specifieke etnische groepen in de Surinaamse samenleving en op groepen met specifieke partijpolitieke sympathieën. Er zijn twee radiostations die nauwe banden onderhouden met een politieke partij. De Pertjaja Luhur van Paul Somohardjo heeft een eigen radio- en televisiezender en gaf in 2007 korte tijd het weekblad *De Waarheid* uit. Radio Kankantrie heeft duidelijke banden met de NDP, de politieke partij van voormalig legerleider Desi Bouterse. Onlangs is de NDP begonnen met het uitgeven van een eigen maandblad.

Een drietal kleinere radiostations die geëxploiteerd worden door leden van drie Marrongroepen, te weten Aukaners, Saramaccaners en de Matuariërs, hebben zich toegelegd op berichtgeving in de eigen taal. Per station zijn de uitzendingen ook overwegend gericht op de eigen bevolkingsgroep. Vandaag de dag is er geen exclusief Marrondagblad of weekblad.[6]

De vrije pers in het spanningsveld van partijpolitieke tegenstellingen

Vanaf 1988 hebben de twee kranten die in de jaren 1988-2002 de Surinaamse pers vertegenwoordigden, steeds een betrekkelijk passieve houding aan de dag gelegd ten aanzien van partijpolitiek door zich te onthouden van analyse van en commentaar op de programma's, standpunten en visies van de politieke partijen.

De redacties van de twee dagbladen hebben wel steeds hun kranten geheel en al opengesteld voor berichtgeving van en over alle politieke partijen, zonder zich uit te laten over de standpunten die door de verschillende politieke partijen worden ingenomen met betrekking tot actuele maatschappelijke kwesties en perspectieven op sociaal-economisch gebied. Over de dialogen tussen de politieke partijen, in het parlement, op partijbijeenkomsten en bij andere gelegenheden, hebben beide kranten zich door de jaren heen beperkt tot algemene verslaggeving.

Redacteuren en verslaggevers zeggen dat de politici allemaal graag hun meningen in de krant gepubliceerd willen zien en daarom ook vaak signalen uitzenden naar de krantenredacties, waarmee zij zichzelf op bedekte wijze uitnodigen voor het afstaan van een exclusief interview in de hoop dat hetgeen zij vertellen breeduit in de krant wordt opgenomen.

Door de neutrale houding van de krantenredacties kan geen van de dagbladen worden aangemerkt als spreekbuis voor een bepaalde politieke partij of groep van politici en hun propagandisten. De redacties bieden vrijwel alle politici en politieke propagandisten ruimschoots de gelegenheid om eigen op schrift gestelde visies en standpunten uit te dragen. De NDP van ex-legerleider Bouterse heeft hierdoor ook nog steeds in grote mate toegang tot de pers.

De radiostations bieden op hun beurt mogelijkheden aan politici om zich rechtstreeks tot het publiek te kunnen richten, waardoor zij in feite de kranten hebben verdrongen als belangrijkste medium voor uitwisseling van politieke visies. De buitenparlementaire polemieken over politieke onderwerpen vinden dan ook voornamelijk via radioprogramma's en radio-interviews plaats. De kranten beperken zich doorgaans tot korte verslaglegging van hetgeen via de radio over en weer naar voren werd gebracht. Dit draagt weliswaar bij tot brede verspreiding van visies van politici, maar niet tot het correct functioneren van de pers als 'geweten' van de samenleving.

Anders is het gesteld met commentaar op het regeringsbeleid. De geschreven pers levert wel degelijk stevig commentaar, ook al ontbreken de analyses van de redacties die het beoordelen van het beleid van de regering ook overwegend hebben overgelaten aan de freelance analisten.

Perscommentaar is als vorm van 'kritische begeleiding' van de regering sinds het aantreden van het eerste kabinet-Venetiaan in 1991 met de jaren in intensiteit en scherpte toegenomen. Vooral na 1996 hebben de twee dagbladen *De West* en *de Ware Tijd* zich steeds meer en duidelijker toegelegd op het verstrekken van 'onthullende' achtergrondinformatie over het gevoerde regeringsbeleid. Beide dagbladen hebben in 1996 ook fel stelling genomen tegen het overlopen van enkele politici uit het Nieuw Front voor Democratie en Ontwikkeling naar een door dissidenten van de VHP opgerichte politieke partij onder leiding van Motilal (Atta) Mungra, om samen met de NDP en de eveneens uit het Nieuw Front vertrokken Javaanse partij KTPI geleid door Willy Soemita, een regering te vormen onder leiding van Jules Wijdenbosch, die in de tussenregering van 1991 namens de NDP het vice-presidentschap had bekleed.

Het is opvallend dat Wijdenbosch tijdens zijn regeerperiode (1996-2000) de pers nooit heeft gemeden. Integendeel, hij heeft de pers steeds ruim in de gelegenheid gesteld om met haar van gedachten te wisselen en in debat te treden tijdens de veelvuldig door hem gehouden, vaak langdurige persconferenties en pers*briefings* waarvan hijzelf kennelijk het meest genoot. Het is ook bekend dat Wijdenbosch meerdere keren persoonlijk in eigen kring heeft ingegrepen om bedreigingen geuit aan het adres van de pers door exponenten uit de 'militaire achterban' van zijn regering ongedaan te maken en om te voorkomen dat er aan journalisten en verslaggevers belemmeringen in de weg werden gelegd in de uitvoering van hun taak. Dit ondanks het feit dat de door de kranten geleverde kritiek op zijn beleid alsook de openlijke steun van de kranten aan de buitenparlementaire oppositie hem het regeren beslist niet eenvoudiger hebben gemaakt.

Deze lankmoedige houding van de regering-Wijdenbosch heeft daardoor op bijzondere wijze bijgedragen tot een aanmerkelijke verruiming van de persvrijheid, die ook weer heeft bijgedragen tot de geleidelijke opheffing van de al te overmatige bedachtzaamheid en voorzichtigheid die jarenlang kenmerkend zijn geweest voor het gedrag van de krantenredacties met betrekking tot verslaggeving, analyse en commentaar op de politiek in Suriname.

Toch hebben de kranten ook in de jaren na 1996 het leveren van commentaar op het regeringsbeleid en op de standpunten van politici grotendeels overgelaten aan freelance publicisten die voor eigen verantwoording schrijven. Dit is deels toe te schrijven aan een tekort aan gekwalificeerd personeel, maar in belangrijke mate ook aan de omstandigheid dat er ook onder de politici en propagandisten van zowel het Nieuw Front als van de NDP en andere politieke partijen, tal van personen worden aangetroffen met een 'gangster-attitude' als het op de beoordeling van gepubliceerde berichten aankomt. Zoals een van de redacteuren opmerkte, moeten de eigenaren van de media altijd het gelag betalen indien de berichtgeving over deze politici tot andere dan door de politicus verwachte resultaten leidt voor wat betreft zijn populariteit en geloofwaardigheid. Door freelancers de gelegenheid te bieden om op eigen verantwoording in analyse en commentaar te voorzien, worden redacteuren en verslaggevers van de kranten gevrijwaard van eventuele repressailles, indien de effecten van de berichtgeving de politici niet aanstaan.

De weinig assertieve houding die door president Wijdenbosch aan dag werd gelegd jegens de pers is hem echter duur komen te staan. Een opeenvolging van beslissingen die bij het publiek niet in goede aarde vielen en waarvan zowel de werkelijke als de vermeende achtergronden en gevolgen breeduit werden geëtaleerd door de pers, hebben de regering-Wijdenbosch de das omgedaan. Het betreft hier onder meer de door de regering ontplooide initiatieven om te komen tot de verkoop van de door een groep enthousiaste werkers onder leiding van Eddy Jharap tot stand gebrachte en succesvol geëxploiteerde Staatsoliemaatschappij Suriname NV aan een buitenlandse onderneming. De regering ging zelfs zover de daartegen protesterende directeur Eddy Jharap te ontslaan.[7] Het betreft ook de twijfelachtige procedures die gevolgd werden om te komen tot de benoeming van Alfred Veldema tot President van het Hof van Justitie; het bekend worden van geheime persoonlijke bankrekeningen van circa een miljoen US dollar voor de president en de vice-president, die voor de bestedingen geen verantwoording behoefden af te leggen aan het parlement of een andere instantie; en de procedures gevolgd bij het tot stand bengen

van een overeenkomst met een Nederlands bouwbedrijf voor de bouw van bruggen over de Surinamerivier en de Coppenamerivier.

In de periode april-september 1999 weerspiegelt de inhoud van de kranten eigenlijk voor het eerst sinds jaren weer breed en genuanceerd de algemene opvattingen en gevoelens van zowel voor- als tegenstanders van het regeringsbeleid. De pers voelt zich dan klaarblijkelijk eindelijk weer echt vrij en wederom op zonnige wegen. Door de grote vrijmoedigheid die door de kranten in de berichtgeving over het beleid van de regering-Wijdenbosch aan de dag wordt gelegd, geven de kranten steeds meer een onverbloemd beeld van de maatschappelijke effecten van het regeringsbeleid. Door het in extenso publiceren en becommentariëren van eigen verwachtingen over de desastreuze gevolgen van het gevoerde regeringsbeleid, hebben de twee dagbladen allebei een bijzondere bijdrage geleverd aan het inspireren en mobiliseren van het publiek om tegen de regering-Wijdenbosch in actie te komen. De inhoud van de dagbladen blijkt in die tijd vooral een belangrijke inspiratiebron te zijn voor grote delen van het publiek om zich aan de zijde te scharen van organisaties die in openlijk protest tegen de regering komen.

Vooral naar aanleiding van de berichtgeving in de kranten trokken huisvrouwen, leerkrachten, scholieren, studenten en zelfs bankdirecteuren en beoefenaren van vrije beroepen de straat op, om deel te nemen aan de protestmarsen die werden georganiseerd door het 'Gestruktureerd Overleg van Vakbonden, Bedrijfsleven organisaties en Oppositionele Politieke partijen'. De pers welgezinde president Wijdenbosch werd als gevolg van de maatschappelijke crisis die daardoor onstond, gedwongen om zijn mandaat voortijdig terug te geven.

Nieuwe kranten

Het volledig herstel van de persvrijheid en de ongehinderde beleving van de vrije meningsuiting kunnen, vanuit de optiek van de pers bezien, als de belangrijkste bijdragen van de regering-Wijdenbosch aan de bevordering van de democratie worden beschouwd. De gewijzigde omstandigheden zijn ongetwijfeld mede van betekenis geweest voor besluiten van ondernemers om nieuwe kranten te beginnen. Het aantal dagbladen dat in Suriname verschijnt, is sinds 2002 verdubbeld van twee naar vier door de introductie van *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname*. De twee nieuwe kranten werken allebei volgens een eigen concept. Het *Dagblad Suriname* mikt op de minder ontwikkelde lezer, terwijl Times of Suriname een breed publiek voor ogen heeft.

Het *Dagblad Suriname* is een schepping van eigenaar/uitgever Faried Pierkhan die ook al jarenlang actief is in de radiowereld en daarnaast ook nog een televisiestation onder de naam RAPAR (RBN, Rapar Broadcasting Network) exploiteert. Het idee voor een eigen krant als aanvulling op zijn andere media-activiteiten kwam in het begin van de 21ste eeuw. Aan de verschijning van de krant is uitgebreid en kostbaar onderzoek voorafgegaan. Phierkan: "Dat is achteraf gezien een goede investering geweest. Want de krant heeft vanaf de eerste dag precies de doelgroep bereikt die ik voor ogen had, namelijk de jongeren en de overwegend laag opgeleide bevolking in Paramaribo en de districten."

Voor het uiterlijk van de krant is bewust gekozen voor het tabloidformaat. De schrijfstijl en het taalgebruik zijn gericht op lezers met een opleiding op ULO-niveau. De opmaak van de krant is erop gericht om lezers met een betrekkelijke beperkte kennis van het Nederlands de gelegenheid te geven om in tien tot vijftien minuten kennis

Pm 10427

Dagblad SURINAME

MATCH 3

41 07 19

d.d. 14.03.2007

DONDERDAG 15 MAART 2007 — SURINAMES POPULAIRSTE KRANT — SRD 1

BOG sluit warung van Somohardjo

Volgens wellingelichte bronnen van DBS heeft het Bureau voor Openbare Gezondheidszorg (BOG) omstreeks 22 januari de eettent danwel warung, genaamd 'Aminie' aan de Leysweg tot nader order gesloten wegens onhygiënische toestanden. Daar de gezondheidstoestand heel hoog genoteerd staat bij de mensen van het BOG is toen ter plekke besloten om de eettent te sluiten. Er is toen met de vergunninghouder afgesproken dat deze zijn zaken in orde zou maken, zodat de zaak weer opengesteld kan worden.

Lees verder op A2

Protestgroep Karwofodi:

'Jerry go home!'

HET NEDERLANDS PERSMUSEUM

'Jerry go home. Jerry is een dictator en wij willen eenheid', zijn enkele leuzen die op de borden stonden en gescandeerd werden door protesterende dorpelingen van Bernharddorp gisteren voor het regeringsgebouw vóór aanvang van de ministerraadsvergadering, omdat zij het niet eens zijn over de wijze waarop dorpshoofd Jerry Gijsberg zijn ministeriële beschikking heeft gehad. De zoon van het gewezen dorpshoofd, Aleandro Karwofodi, zegt dat door de groep-Karwofodi op grond hiervan een petitie is ingediend bij vice-president Ramdien Sardjoe. Hij nam de petitie in ontvangst en beloofde de zaak te zullen onderzoeken. Karwofodi zegt dat dit protest zeker nodig is, daar het nimmer is voorgekomen dat een kapitein 's avonds zijn beschikking ontvangt. 'Alle dorpsbesturen zijn altijd door de minister zelf beëdigd. De minister komt zelf in de recreatiezaal, maar dat is niet gebeurd.

Lees verder op A2

AMSTERDAM
Vanaf $735 ALL IN
Bereikbaar KLM
www.klm.com

Build it, fix it - think Kalidpsingh
DE 'LOOKS' VAN DAKPANNEN
HET GEMAK VAN DAKPANPLATEN
KM

Toetje Tip
catch of the day
Double Fish Filet

SNAK Trekkingsresultaten

Datum: 14-03-2007

Game	Trekkings nummer	Gewonnen nummers:	Geschatte volgende JACKPOT (SRD)
Keno4	942	9 5 9 9 + 0 7	146.000,-
Lucky d Game	798	16 10 21 07 +09 12 (23)	56.000,-
Quick3	489	8 0 3	

Trekkingsresultaten LOTTO

Jackpot (6 nummers goed)	5 nummers goed
2 WINNAARS ELK SRD 20.000,-	42 WINNAARS ELK SRD 794,-
5 nummers goed + extra bal	4 nummers goed
5 WINNAARS ELK SRD 979,-	1,360 WINNAARS ELK SRD 8,-

d.d. 14.03.2007

A (VRIJE LETTER) 04 24 07 06 23 19 10 (EXTRA BAL)

geschatte volgende Jackpot SRD 40.000,-

Canadian Bank Note Suriname N.V., Keizerstraat 2-4, Paramaribo, tel. nrs: 420552. CBNS kan niet verantwoordelijk gesteld worden voor drukfouten. Bel alstublieft naar de LOTTO-lijn op 121 of 420541 voor bevestiging. Bezoek onze website: www.surinamelotto.com.

Dagblad Suriname, donderdag 15 maart 2007. Collectie Persmuseum, Amsterdam

te kunnen nemen van alle belangrijke berichten. Daarvoor wordt er een groter lettertype dan normaal gebruikt. De uitleg van de berichten wordt simpel gehouden, met eenvoudige taal, korte zinnen en weinig of geen vreemde en/of lange woorden.

De krant verschijnt in kleurendruk, met veel foto's. Bij de opmaak van de voorpagina wordt de voorkeur gegeven aan een mooie kleurenfoto bij het hoofdartikel. Voor de andere berichten worden altijd grote zwarte vette koppen gebruikt, die met weinig woorden ook heel pakkend moeten zijn. De middenpagina's van het blad zijn speciaal gereserveerd voor de vrije meningsuiting van het publiek, waarbij mensen met een foto in beeld worden gebracht om hun mening over een specifiek onderwerp te geven. Dit onderdeel trekt veel belangstelling en ook veel reacties van andere lezers.

De krant biedt ook veel ruimte aan het publiek om vragen te stellen en om eigen meningen te ventileren. De redactie past het principe van 'hoor en wederhoor' toe op alle berichten en artikelen. De lezers worden aangemoedigd om zoveel mogelijk schriftelijk op de inhoud van de krant te reageren, maar mondelinge reacties via de telefoon zijn ook welkom. Polemiek tussen lezers wordt niet toegestaan en berichten worden niet nog eens geplaatst.

Times of Suriname vormt ook onderdeel van een groot bedrijvenconglomeraat dat naast een radiostation, een televisiezender en de krant ook nog een veertigtal andere op commerciële en industriële activiteiten afgestemde ondernemingen omvat, die onder een centrale managentparaplu worden geëxploiteerd. De eigenaar, de bekende ondernemer/politicus Dilip Sardjoe had het voornemen om van de krant een kwaliteitskrant van hoge allure te maken die uitmunt in betrouwbaarheid en geloofwaardigheid. Sardjoe hoopt dat zijn dagblad *Times of Suriname* alle lagen van de bevolking zal kunnen aanspreken.

Voor het nastreven van dit ambitieuze doel heeft de ondernemer voor wat de opzet en uitrusting van het krantenbedrijf betreft, letterlijk niets aan improvisatie of het toeval overgelaten. Voor het tot stand brengen van het dagblad werd naar zijn zeggen uitgegaan van een door mediadeskundigen opgesteld businessplan annex draaiboek voor het realiseren van de diverse componenten zoals de redactie, het verslaggeverscorps, het reproductieapparaat en de distributie. Voor de realisatie werd bij de start van de krant in 2003 de bekende journaliste en voormalig hoofdredacteur van *de Ware Tijd*, Nita Ramcharan als hoofdredacteur aangetrokken.

De redactie van de *Times of Suriname* heeft de beschikking over een modern communicatienetwerk en faciliteiten voor digitale opslag en verwerking van alle verkregen informatie. De materiële uitrusting voor het vervaardigen van de krant in kleurendruk bestaat uit *state of the art*, computergestuurde reproductie-apparatuur.

Een speciale *research-unit* met vier academici – voornamelijk sociale wetenschappers – vormt onderdeel van de bedrijfsorganisatie. Voor de nieuwsgaring heeft de redactie van de krant een ploeg van circa twintig verslaggevers en fotografen voltijds ter beschikking. Het merendeel van hen is op kosten van het bedrijf opgeleid door welbekende professionals op het gebied van de journalistiek en massacommunicatie. De redactionele verantwoordelijkheden worden uitgeoefend door een team van redactiecoördinatoren die formeel gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de goede gang van zaken, conform instructies van de eigenaar, die naar eigen zeggen, geen bemoeienis heeft met de dagelijkse gang van zaken bij de redactie.

Hoewel er over de oplagen en de circulatie van de nieuwe dagbladen weinig bekend is, mag aangenomen worden dat beide ondernemers kunnen terugzien op een succes-

2F 67176

Volume 04 Nr. 862 • E-mail: redactie@surinametimes.com • advertentie@surinametimes.com • sport@surinametimes.com

Prijs: SRD 1

TIMES of Suriname

dinsdag 06 maart 2007 | Twee Kinderenweg 54 - Tel: 551904 / 551905 - Fax: 551906 - Redactie: 551909 Advertentie: 551908

Binnenland
3
Woonzorg Nederland verbouwt tröcke Gravenstei

Buitenland
8
Protest in Oost-Timor tegen poginge rebellenleider op te pakken

Nederlands
10
Vader gijzelt baby in Amstelveen

Sport
12
Opa Tjin A Djie Teamleeroudst racepaard afgereisd

Economie
15
Winst Porsche nog hoger

Gebroeders Jethu:

Zogenaamde revolutie heeft Suriname bankroet gemaakt

door Radjoe Bhikharie

PARAMARIBO - De Surinaamse gulden had in 1980 een harde dekking van meer liefst 111% en is vanaf de 'zogenaamde revolutie' tot het jaar 2000 steeds bergafwaarts gegaan. De in Londen gevestigde financiële consultancy Jet-Investment, van de gebroeders Jethu, constateert op zijn website dat in de periode 1980 tot 1987 de staatsschuld steeg van 8% naar een exorbitante hoogte van 110% alleen al 2,1 miljard Surinaamse gulden

Het nationaal inkomen was in 1980, 1,7 miljard. Volgens Jet investment bleekt de Centrale Bank van Suriname over ongeveer 300 miljoen US dollars aan devizen, terwijl de staatsschuld in 1980 slechts 8% bedroeg van het nationaal inkomen. De liquiditeitsmassa's, dat wil zeggen het geld in omloop, over de periode 1975 tot 1980 steeg van 191 miljoen naar 344 miljoen Surinaamse gulden. Deze stijging was noemenswaardig gezien deze de voorraden aan goud en dollars.

Tussen 1980 en 1987 steeg de hoeveelheid guldens in omloop van 344 miljoen naar 1,7 miljard Surinaamse guldens. Dit betekent dat er 1,3 miljard aan waardeloos geld in de samenleving is gepompt zonder productieverhoging. Het rapport geeft ook een overzicht in de periode 1996-2000 waar er ook sprake is geweest van mismanagement, maar dan op een kleinere schaal dan in de periode 1980-1987. Het national inkomen ging in 1999 zelfs fors omlaag.

(Lees verder op pag 2)

Sindsdien heeft Radjoe over de zeshonderste en grootste klanten drukpers uit het Carnisbleek gehaald. De machine bestaat uit elf units die in een keer 28 pagina's kunnen drukken, vouwen & falsoen. Dankzij zijn uitgebreide mogelijkheden konden gisteravond twee brandweerlieden de deadline, groter wordingsdrukt. De Times of Suriname en het voetbleid De Waarheid.
(Timesfoto: Alwin Pulsmeet)

Leger Iran veel zwakker dan wordt beweerd

ABU DHABI - De felle retoriek van president Mahmoud Ahmadinejad doet anders vermoeden, maar het leger van Iran vormt geen enkele bedreiging voor zijn buurlanden. Dat zeggen analisten die gisteren op een conferentie over internationale veiligheid in Abu Dhabi bijeen zijn gekomen.

Zowel Iran als de Verenigde Staten en Israël overdrijven de dreiging die van Iran uitgaat, aldus Anthony Cordesman van het *Center for Strategic and International Studies* in Washington. In werkelijkheid kan Iran zich volgens hem voorlopig alleen zulsten op de verdediging van zijn grondgebied. Het conventionele bommenprogramma kan volgens de analist pas over een jaar of tien gevaarlijk worden.

Cordesman sprak vooral Arabische defensiefunctionarissen toe, die over het algemeen zeer waarnemend staan tegenover de Iraanse intentiet in het Midden-Oosten. Maar de Amerikaan had een geruststellende boodschap. Iran heeft de beschikking over slechts 1.600 verouderde tanks en ook de 260 toestellen van de Iraanse luchtmacht kunnen nauwelijks een bedreiging worden genoemd. De Iraanse ballistische raketten stammen qua technologie uit de jaren '60, zei Cordesman, en zijn waarschijnlijk niet accuraat genoeg om een groote stad te treffen. Door hun relatief kleine lading zullen de raketten zelfs dan slechts zeer beperkte schade aanrichten. Het enige gevaarcanerende wapentuig dat Iran kan inzetten is een luchtverdedigingssysteem van Russische makelij.

Wil Iran echt gevaarlijk worden, dan moet volgens Cordesman de komende vijftien jaar onafgebroken aan een kernwapenprogramma worden gewerkt. Een flink aantal Iraanse atoombommen kan in combinatie met de raketten waarover Iran beschikt gevaarlijk zijn voor zijn buurlanden. Tot die tijd doet de wereld er goed aan met Iran zm de tafel te gaan zitten om problemen te bespreken, aldus Cordesman.

Mahmoud Sariolghalam, een Iraanse expert op het gebied van internationale betrekkingen, zei dat de kracht van de conventionele onderdelen van Irans leger inderdaad door Teheran is aangedikt. Volgens Sariolghalam is het van groot belang dat de Arabische landen de dialoog met Iran blijven opzoeken. Alleen op die manier kan het Iraanse beleid volgens hem worden beïnvloed.

(AP)

SPI-docent bedreigd met 'the big stick' door Minov-functionaris

door Mylène Nidhanesingh

PARAMARIBO - De docent Verdi Getrouw mag zich niet meer begeven op het terrein van het SPI wanneer hij er geen lessen te verzorgen heeft. Dit heeft hij gisteren vernomen van het hoofd Bureau Voorlgenot Onderwijs, Roy Naraïn.

Waarnemend directeur van het SPI, Emmy Hart, heeft een brief geschreven aan Naraïn, waarin zij stelt dat de docent Verdi Getrouw met agressieve praktijken bezig is. "Ik ga absoluut niet akkoord met de wens van Naraïn", zegt Getrouw. "First of all" staat de brief over een F. Getrouw en dat ben ik niet. Daarnaast wa ik in mijn rechten om mij op het terrein te bevinden. Iden mag mij niet beknotten in mijn democratische rechten."

Volgens de docent heeft Naraïn hem aangevraagd op te lossen met het opruim van andere docenten. "Hij gaf mij zelf toen, mij te lieuren als een rechtschaffen. Ook heeft hij mij bedreigd met 'The big stick', als ik geen gevolg geef aan zijn wensen. Ik vermoed dat hij daarmee de politie bedoelt."

Volgens Getrouw is de afgelopen periode op het SPI erg onrustvol geweest. Als woordvoerder van de docenten kan men hebben gepreseerd, liten op allerlei manieren het zwijgen op te leggen. Ze is het niet in goede aerde gevallen dat hij zich de vorige week tor de pers heeft gewend. Ook het feit dat hij aanwezig was tijdens een informatiebijeenkomst, waar alleen de directeur en studenten aanwezig zouden mogen zijn, wardt hem niet in dank afgenomen.

"Ik neem, als docent, het recht te hebben zelf te mogen zijn wanneer informatie over de school wordt bergeeden."

Volgens Getrouw willen de docenten slechts dat er een alv wordt gehouden waarbij beslissen over de school samen met hen worden genomen. Daarnaast is zmn het niet eens met het functioneren van Emmy Hart omdat zij zich niet aan bestaande regels zou houden.

"Vandaag om 1wuur over negen kontact de directeur bijzen om te praten over deze nieuwe ontwikkeling. En alhoewel ik vandaag geen lessen te verzorgen heb, ben ik daar", besluit Getrouw.

Rechters en officieren worden binnenkort optimaal beveiligd

door Greg Bitarum

PARAMARIBO - Binnenkort wordt een speciale unit in het leven geroepen om te zorgen voor de optimale beveiliging van rechters en officieren. Volgens justitieminister Chandrikapersad Santokhi is reeds een aanvang gemaakt met de werving en opleiding van 128 beveiligers.

Deze zullen na training volledig worden ingezet om leden van de rechtelijke en staatkundige magistratuur te bewaken. Het is volgens de minister een kwestie van enkele maanden, voordat deze nieuwe mensen worden. Er zijn volgens Santokhi structurele maatregelen getroffen omdat de beveiliging van de rechters een taak is van de regering.

Officieren van justitie ondervonden momenteel adequate beveiliging.

"Voorkomen is beter dan genezen", zegt procureur-generaal Subhaas Punwasi. Hij verduidelijkte echter dat er geen sfeer van onveiligheid moet worden gecreëerd. "De huidige situatie is niet onveilig. Het treffen van voorzorgsmaatregelen kan echter geen kwaad", zweert Punwasi. Bepaalde leden van de rechterlijke macht hebben wel veiligheidsmaatregelen, weer anderen niet. Hofpresident Jetta van Maarsveen gaf in een gesprek met de krant te kennen dat er best veel aan de veiligheid van rechters gedaan moet worden. Von Nieuwland. "Er wil dat mijn collegae onbevreesd en onbevangen verder gaan met de behandeling van de zaken, vooral de zaak tegen Bouterse."

Lijk Guyanese visser geborgen

GUYANA/NICKERIE - De Guyanese kustwacht heeft het lijk geborgen van een bemanningslid van een visserivaartuig, dat vrijdagochtend bij het bepeende voor de kust van zee waterhoutrand. Twee andere personen die ook te water raakten zijn gered, nadat zij zaterdag 22 uur in het water hadden doorgebracht. Een vierde bemanningslieden is nog steeds niet gevonden.

De kapitein van de 'William II' kon eerder worden gered door een loodsboot, 12 uur nadat het ongeluk zich voordeed. Uit het voorlopig onderzoek is volgens Guyanese media in ieder lornen van te staan dat de veiligheidsvoorschriften niet in acht werden genomen door de Guyana Quality Seafood Limited, het bedrijf waarvoor de vissers werkten. Zo waren er geen reddingsgordels aan boord en ook ontbrak een brandblusapparaat. Het vaartuig zoeg om toen de bemanning probeerde de netten binnen te halen. De zee was zeer onstuimig en volgens de overlevenden werd het water steeds woester. De bemanningsleden kwamen in zee terecht en hielden zich daarna even vast aan de boden van de kiel, maar deze bleef zinken waarna zij zich *zwemmend probeerden te redden*. Pogingen om drijvend te proberen de kust te bereiken, worden bemanningslid door de stroom en het oranjeachtige water.

AS

Trekkingsresultaten

Datum: 05-03-2007

Game	Trekkings nummer	Gewonnen nummers:	Geschatte volgende JACKPOT (SRD)
Keno4	934	2 6 1 9 + 0 5	136.000,-
Lucky 4 Game	782	08 09 24 03 + 12 02 06	48.000,-
Quick3	401	2 0 6	

Times of Suriname, dinsdag 6 maart 2007. Collectie Persmuseum, Amsterdam

vol resultaat. Beide dagbladen zijn overal te krijgen en naar de opvatting van de redacties worden ook de doelgroepen bereikt die men voor ogen had bij het opstarten van de kranten. In financieel opzicht blijken beide dagbladen ook niet verlieslatend te zijn.

Nieuwe bladen: achtergronden van het kortstondig bestaan ervan

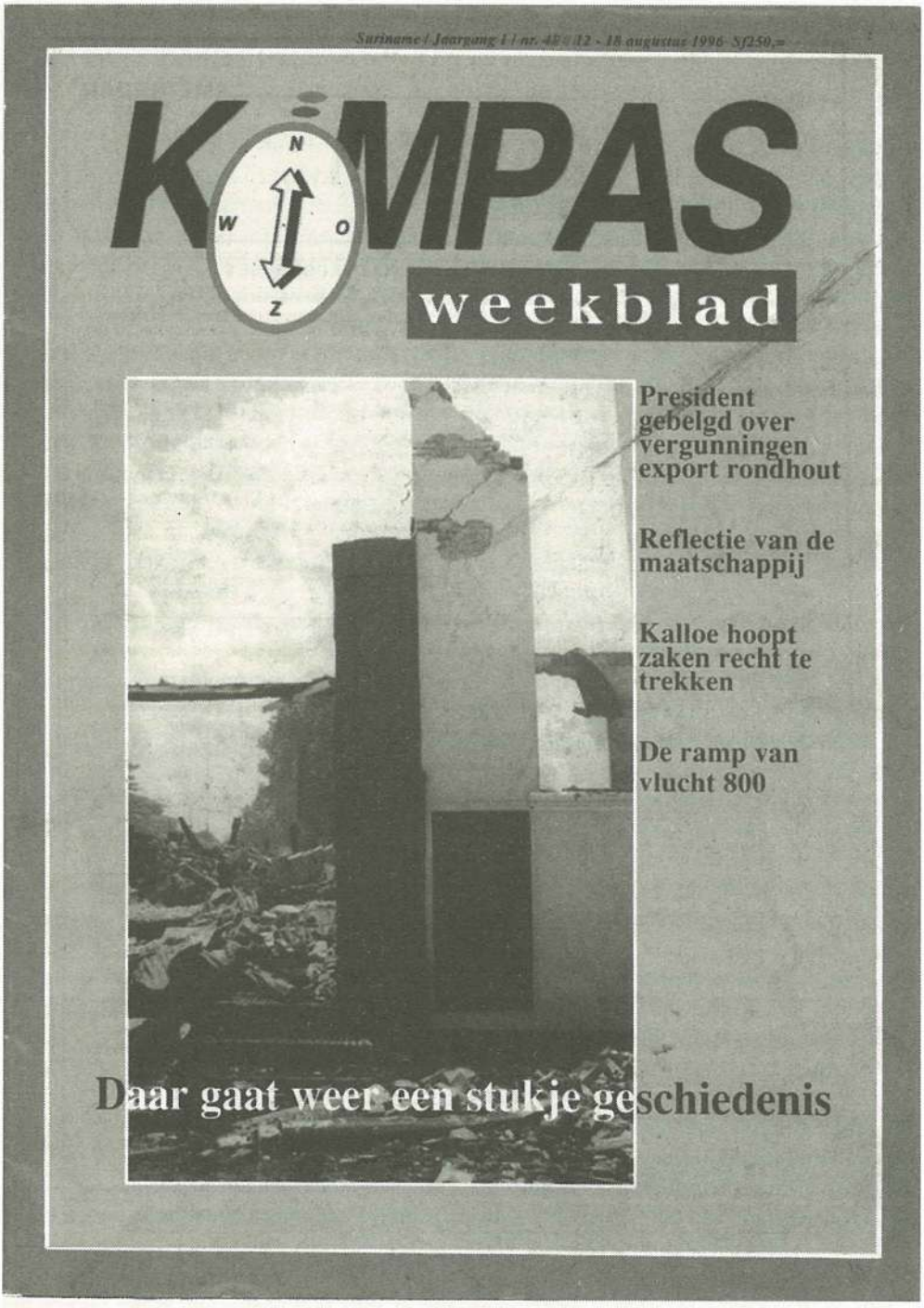
Anders is het gesteld met de weekbladen die men geprobeerd heeft te introduceren in Suriname. In de periode na 1992 hebben verschillende journalisten getracht een weekblad uit te geven, helaas doorgaans zonder success. Het begon met het weekblad *Kompas* dat in 1995 werd begonnen door de journaliste Nita Ramcharan met Edward Troon als uitgever van het periodiek. Het weekblad richtte zich op achtergronden bij het nieuws en op "investigative journalism".

Kompas was inhoudelijk voornamelijk afgestemd op de meer cultureel ingestelde intellectuelen uit de Surinaamse gemeenschap; een betrekkelijk kleine lezersgroep, waarvan het merendeel ook gerekend kon worden tot de in die tijd snel verarmende sociaal-economische middengroep. In financieel opzicht is het de initiatiefnemers kennelijk juist daardoor niet voor de wind gegaan. Het weekblad werd overgenomen door de uitgever van *de Ware Tijd* en toen Nita Ramcharan per 1 oktober 1996 hoofdredacteur van *de Ware Tijd* werd, bleef ze hoofdredacteur van *Kompas*. In 1997 werd het weekblad voortgezet als zaterdagbijlage bij *de Ware Tijd*. De poging van de directie van *de Ware Tijd* om naast 'Kompas', een tweede geïllustreerd weekblad uit te geven onder de naam *Paramaribo Post*, met de oorspronkelijke allure en het niveau van *Kompas*, werd al na korte tijd opgegeven.

Sedert 2006 verschijnt in Suriname het geïllustreerde Surinaamse opiniemaandblad *Parbode*, een uitgave van de Caribbean Media Groep, een dochteronderneming van de Nederlandse Uitgeversmaatschappij Hoogendam Media B.V. De hoofdredactie werd vanaf het begin gevoerd door oud-*Parool*journalist Leonoor Wagenaar met de journalist Armand Snijders als adjunct-hoofdredacteur.[8] In de redactie treffen we tal van oudgedienden uit de Surinaamse journalistiek aan, onder wie de schrijver Robby Parabirsing en journalisten Elvira Rijsdijk en Charles Chang. In het redactiestatuut van de *Parbode* wordt aangegeven dat het een onafhankelijk maandblad is en dus niet gelieerd aan etnische groepen, noch gedreven door politieke drijfveren of religieuze overtuigingen, terwijl de inhoud van het blad ook niet wordt beïnvloed door de uitgever of door adverteerders. *Parbode* wordt gedrukt bij de in Suriname welbekende drukkerij Leo Victor. Losse nummers zijn in de boekhandel, bij benzinestations en in de boutiques van de vooraanstaande hotels van Paramaribo te krijgen voor zeven Surinaamse dollar.[9]

Een merkwaardig veertiendaags verschijnend blad was *Sonde Spikrie/Sunday Mirror* (Zondagsspiegel), een opinieblad dat in de jaren 1978-1982 en 1992-1998 werd uitgegeven door journalist en uitgever Cyrill Karg. Het blad leverde voornamelijk commentaar op actuele politieke omstandigheden. Een jaar voor het verscheiden van de redacteur/uitgever in 2001 is het blad, dat van 1998 tot 2000 als tijdschrift verderging, ook verdwenen. Echtgenote Marita Karg en zoon Lucien Karg waren medewerkers van het eerste uur.

Van de drie kleine religieuze weekbladen die in 1987 nog bestonden is het oudste het *Protestantenblad* (opgericht in 1901) na een levensduur van 96 jaren wegens gebrek aan lezers opgeheven. Het sinds 1956 door het rooms-katholieke Bisdom uitgegeven weekblad *Omhoog*, dat zich tijdens de militaire periode menigmaal heeft onderscheiden

Kompas, nummer 41, 12-18 augustus 1996. Collectie Persmuseum, Amsterdam

als een onverschrokken kritische berichtgever en het door de Evangelische Broeder Gemeente uitgegeven weekblad *De Kerkbode* zijn nog in circulatie, evenals de twee in het Chinees gepubliceerde bladen, die zich gaandeweg hebben kunnen verheugen in een toenemend lezerstal als gevolg van de toename van het aantal Chinese immigranten.

De krant vandaag

Voor de krantenlezer zijn er momenteel drie ochtendbladen en een avondblad beschikbaar, te weten de ochtendbladen *de Ware Tijd*, *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname* en het avondblad *De West* dat sinds 1909 verschijnt. Alle vier de dagbladen hebben anno 2007 een eigen website.

Bij de heroriëntatie van de kranten op de veranderde verhoudingen tussen de media is de nadruk vooral komen te liggen op uitgebreide achtergrondinformatie over binnenlandse gebeurtenissen en is er grotere aandacht voor internationale berichtgeving gekomen. Voor de internationale berichten wordt veel gebruik gemaakt van artikelen uit buitenlandse media die via internet beschikbaar zijn. De kranten tonen een tendens naar genuanceerde berichtgeving over binnenlandse ontwikkelingen en een grote objectiviteit in de eigen redactionele commentaren. De nadruk wordt niet meer gelegd op primeurs, maar veeleer op de originaliteit en volledigheid van gedetailleerde achtergrondinformatie over de primeurs.

De explosieve ontwikkeling van radio- en televisiestations heeft de kranten gedwongen naar andere mogelijkheden te zoeken om voor de lezer interessant en de en de prijs waard te blijven. Zo hebben alle kranten zich toegelegd op presentaties die deze media niet zonder meer kunnen evenaren, zoals het plaatsen van prachtige foto's bij de artikelen en een groot aanbod van internationale berichten. Vooral de nieuwe kranten blijken zich zeer te bekommeren om het uiterlijk van de krant. De nieuwe kranten *Times of Suriname* en *Dagblad Suriname* verschijnen in kleur. De vrijdageditie van het dagblad *De West* verschijnt ook in kleur, terwijl *de Ware Tijd* sinds december 2007 in kleur uitkomt. De redacties van de kranten geven geen blijk te komen tot een gezamenlijk beleid om de concurrentie van radio en televisie op het gebied van de actualiteit het hoofd te kunnen bieden. De grootste concurrentie heeft geen betrekking op nieuwsgaring en nieuwspresentatie, maar op de werving van advertenties. Ofschoon de radiostations en de televisie geduchte mededingers naar de advertentiebudgetten van het bedrijfsleven zijn geworden, blijkt deze concurrentie voorsalsnog weinig of geen effect te hebben op de prijsontwikkeling van de advertentieruimte in de kranten.

Het dagblad *De West* biedt in verhouding tot de andere dagbladen grote advertentieruimtes aan tegen betrekkelijk lage prijzen, terwijl het *Dagblad Suriname* een systeem van speciale kortingen kent voor advertenties in zowel de krant als via het radio- en/of televisiestation van mediamagnaat Pierkhan. Wat betreft de huwelijks- en rouwadvertenties blijkt *de Ware Tijd* al sinds jaar en dag een allesoverheersende positie in te nemen. Het dagelijks aantal rouwadvertenties in deze krant overtreft het totaal van die in de drie andere kranten samen. Dat *de Ware Tijd* in dit opzicht aan kop gaat, heeft waarschijnlijk te maken met de omvang van de oplage van de krant die op enkele tienduizenden per dag wordt geschat.

Bij de heroriëntatie hebben de twee oudere dagbladen – *De West* en *de Ware Tijd* – zich duidelijk van verschillende concepten bediend. *De West* heeft zich gericht op het brengen van meer achtergrondinformatie over brandende onderwerpen in de vorm

van scherp redactioneel commentaar of onder verantwoordelijkheid van de redactie opgestelde kritische essays. De redactie van *de Ware Tijd* heeft zich vooral toegelegd op het herwinnen van de geloofwaardigheid door kwalitatieve verbetering en diversificatie van de berichtgeving boven bezinning op de opmaak en andere uiterlijke aspecten van het blad.

De West heeft haar oude vorm behouden wat de opmaak betreft, maar gebruikt al sedert enkele jaren een kleiner formaat. Standaard staat het belangrijkste nieuws op de voorpagina. Er is een speciale pagina met nieuws en wetenswaardigheden uit Nederland en op de laatste binnenpagina een rubriek voor de jeugd, naast een sport- en 'celebrity'pagina. De redactie besteedt veel aandacht aan het samenstellen van een dagelijkse rubriek met commentaar op het binnenlandse en internationale gebeuren die gepubliceerd wordt onder de titel 'Justitia Pietas Fides'. In dit dagelijkse commentaar wordt op veelal provocerende wijze van leer getrokken tegen heersende misstanden op economisch, sociaal en politiek gebied en tegen de ambivalentie die door de overheid wordt betoond bij de aanpak van de gewraakte toestanden.

Behalve deze dagelijkse rubriek verschijnen er in *De West* meerdere keren per week andere soortgelijke kritische visies op specifieke aspecten van het dagelijks leven in Suriname van de hand van de columnisten Wilfred Molly en R. Wien. Henry E. Cameron biedt met zijn wekelijkse column 'Zo Maar' regelmatig satirische overpeinzingen over onderwerpen en omstandigheden die de aandacht van het publiek verdienen. *De West* heeft door de week twaalf en op zaterdag 24 pagina's; het middengedeelte is gereserveerd voor de rubriek 'Keerpunt' en de wekelijkse memorabilia van de 'Observateur van Suriname'. 'Keerpunt' omvat een verscheidenheid aan artikelen waarin achtergrondinformatie over en kritisch commentaar op actuele omstandigheden, brandende vraagstukken en opmerkelijke ontwikkelingen worden gegeven. Ook commentaar op het gedrag van politici en anderen die tot de economische en politieke machtselite van de samenleving kunnen worden gerekend, ontbreekt niet. Men wijst op zaken die verkeerd zijn en geeft daarbij dan meestal in cynische termen achtergrondinformatie over regeringsbesluiten en de consequenties die daarvan zijn te voorzien.

De inhoud van *de Ware Tijd* biedt de lezer dagelijks, behalve het algemeen binnenlands nieuws van politieberichten en mededelingen van de overheid, een ruime keuze aan artikelen over een groot aantal onderwerpen, zoals commentaar op economische ontwikkelingen en sportberichten. In een afzonderlijk kader op de tweede pagina levert de redactie dagelijks commentaar op actuele zaken. De gebroeders Jettoe, die als financiële experts zijn verbonden aan internationale adviesbureaus in Londen en New York, publiceren onder de naam 'Jet Invest' wekelijks hun visie op de financieel-economische perspectieven van Suriname, waarbij ook aanbevelingen worden gedaan over de wijze waarop Suriname zou kunnen of moeten inspelen op lopende internationale ontwikkelingen. De zaterdageditie van *de Ware Tijd* omvat de actualiteitenrubriek 'Kompas' en een literaire pagina. Ook vaste columns van moraalpredikers als Hugo Dirksz en Kabir de Visser, alsook gedichten van de Surinaamse dichter Alphons Levens ontbreken niet.

Dagblad Suriname heeft dagelijks een speciale kolom voor redactioneel commentaar. De gemiddelde editie van het *Dagblad Suriname* heeft dagelijks 32 lokale berichten. Zoals gezegd zijn de middenpagina's speciaal gereserveerd voor de vaste rubriek waarin 'het publiek' zijn mening mag geven over een specifiek onderwerp,

inclusief foto van de persoon. Het aantal buitenlandse nieuwsberichten varieert sterk, maar de buitenlandse berichten ontbreken nooit. In tegenstelling tot de andere media die zich voornamelijk hebben toegelegd op verspreiding van berichten uit Nederland, heeft het *Dagblad Suriname* zich vooral toegelegd op berichten uit de naaste regio, te weten het Caraïbisch gebied, Noord-en Zuid Amerika en berichten uit Azië, voornamelijk uit India en China.

Ook de *Times of Suriname* heeft dagelijks een grote selectie van binnen- en buitenlandse berichten met veel foto's, waaronder foto's van aanrijdingen en andere verkeersongelukken, die in geen enkel nummer ontbreken. De krant biedt een ruime keuze aan artikelen over een breed scala van onderwerpen aan de lezers. Verder heeft de *Times of Suriname* dagelijks een actuele karikatuur en een Engelse rubriek met samenvattingen van het belangrijkste nieuws van Suriname en Guyana, én een overzicht van het belangrijkste nieuws uit de wereld.

Voor de nieuwsgaring zijn de kranten aangewezen op eigen verslaggevers en op het internet. Het dagelijks maken van de kranten vereist de inzet van een groot aantal voltijd- en deeltijdwerkers. Voor de nieuwsgaring hebben vrijwel alle kranten betrekkelijk grote aantallen verslaggevers in dienst. *Dagblad Suriname* heeft een redactionele staf van 25 verslaggevers en fotografen, die allemaal bedrijfsintern zijn opgeleid of bijgeschoold. De staf van *Times of Suriname* telt circa dertig medewerkers, waaronder twee redactiecoördinatoren en een tiental journalisten en verslaggevers, alsook een schare van freelancers die regelmatig artikelen aanleveren. *De West* maakt ook veel gebruik van freelancers en heeft zelf een staf van zestien voltijdse medewerkers, terwijl aan *de Ware Tijd* ook meer dan twintig vaste medewerkers zijn verbonden.

Het is overigens opvallend dat er vrijwel geen afgestudeerden van de opleiding Journalistiek van de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs (AHKCO) als journalist of als verslaggever in vaste dienst blijken te zijn van de kranten, ofschoon de opleiding al meer dan tien jaar oud is en enkele tientallen afgestudeerden heeft afgeleverd. Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat de opleiding kennelijk niet in staat is gebleken om de pers van het kaderpersoneel te voorzien, dat qua kennis en vaardigheid beantwoordt aan de eisen die door de redacties van de kranten worden gesteld aan analisten en verslaggevers.

De gewetensfunctie van de vrije pers

De vrije meningsuiting is nu alweer sinds enkele jaren gemeengoed geworden in de Surinaamse samenleving. Op enkele incidenten na, waarbij journalisten en redacteuren het slachtoffer zijn geworden van twijfelachtige interpretaties van het beginsel van persvrijheid, is er vanaf 1998 steeds minder sprake geweest van intimidatie van de redacties, journalisten en verslaggevers.

Hoewel er na 1996 aan commentaren in de Surinaamse kranten beslist geen gebrek meer is, blijkt toch dat de Surinaamse pers in het algemeen bij lange na nog niet als het geweten van de samenleving functioneert. Wel levert zij met haar dagelijkse commentaren een gedetailleerde bijdrage aan de vrije meningsuiting en herinnert zij daarmee met de regelmaat van de klok politici en anderen aan gemaakte beloften en ingenomen standpunten. Het is opvallend dat in vrijwel alle kranten objectieve analyses ontbreken. Voor zover deze al verschijnen, blijken ze overwegend geschreven te zijn door freelancers. Dit zijn vaak deskundigen die van de krant gebruikmaken om hun

bevindingen, conclusies en aanbevelingen aan het publiek voor te leggen. De meeste kranten leggen zich dus niet toe op het *systematisch* analyseren van maatschappelijke kwesties. Desondanks is de vrijheid om dat te doen – of het door anderen te laten doen – toch een belangrijk instrument voor het controleren van de regering en politici van zowel de oppositie als de coalitie.

De krantenredacties hebben er kennelijk voor gekozen de analyses over te laten aan anderen. Als journalisten en verslaggevers hierop worden aangesproken, wijzen zij vaak op de kennelijk niet onterechte vrees van zowel krantenredacties als individuele journalisten voor represailles van de kant van de overheid en de politieke partijen. Angst van redacties en journalisten voor uitsluiting van persconferenties, het opwerpen van structurele belemmeringen bij de nieuwsgaring en het onthouden van advertenties, liggen aan de overmatige bedachtzaamheid en terughoudendheid ten grondslag.

Hieruit valt af te leiden dat ondanks de terugkeer van de democratie het thans vigerende democratisch bestel uit zichzelf kennelijk nog steeds onvoldoende waarborgen en mogelijkheden biedt aan journalisten om gevrijwaard te blijven van uitwassen van willekeur bedreven door politici en anderen. De bedreigingen die ertoe leiden dat journalisten voorzichtigheid en terughoudendheid betrachten, maken duidelijk dat het tegenwoordige democratische bestel – in tegenstelling tot het voormalige militaire regime dat journalisten morsdood maakte – het monddood maken van voor machthebbers onwelgevallige journalisten, op instigatie van het politieke 'gangsterisme', kennelijk nog altijd tolereert.

Het gedrag van sommige invloedrijke lieden en machthebbers, waarvan de onverdraagzaamheid en behoefte aan rancune de belangrijkste kenmerken blijken te zijn, heeft in de loop der jaren bij kranten meerdere keren geleid tot ernstige meningsverschillen – tussen zowel journalisten en de redactie als tussen de journalisten en de redactie enerzijds en de directie/eigenaren van het krantenbedrijf anderzijds – over de plaatsing van waarheidsgetrouwe artikelen die in hoge mate belastend bleken te zijn voor belangrijke relaties van de directie. De oorzaken van deze interne conflicten moeten hoofdzakelijk worden gezocht in de verdeling van de verantwoordelijkheden binnen de kranten en de soms tegenstrijdige opvattingen van journalisten, redacteuren, directies, uitgevers en aandeelhouders van de krantenbedrijven.

Alle vier de dagbladen worden uitgegeven door particuliere mediabedrijven. Voor hen is het uitgeven van een dagblad in de eerste plaats een zuiver commerciële aangelegenheid met het oogmerk van winst. Directies dienen het winstoogmerk voorop te stellen en de continuïteit van het bedrijf te garanderen. Wanneer de krant klanten – een belangrijke adverteerder of specifieke lezersgroepen – tegen de haren strijkt, kan dat financiële gevolgen hebben. Commercieel ingestelde bedrijven zijn niet bij uitstek de bewaarders van ethiek, normen en waarden en evenmin hoeders van de goede zeden van de samenleving. Zakelijke overwegingen staan boven morele aspecten, hoewel er met de laatste voor het imago van de krant uiteraard wel rekening wordt gehouden. In dit opzicht is het te begrijpen en misschien deels ook wel te rechtvaardigen dat directies en eigenaren/uitgevers van kranten bij het bezien van de financieel-economische consequenties van het al dan niet publiceren van 'gevoelige' artikelen, een ambivalente houding aan de dag leggen ten aanzien van opvattingen van de lezers of adverteerders.

De redacties worden verondersteld objectiviteit en moraal centraal te stellen, want het dienen en uitdragen van de waarheid moet onverkort gerekend worden tot de

hoogste doelen die de krant behoort na te streven. Redactiestatuten waarmee bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de directie en de redactie kunnen worden vastgelegd, blijken in de praktijk beslist niet te werken. En dit vormt dan een groot en moeilijk oplosbaar dilemma voor alle kranten, want journalisten die hun beroepseer trouw zijn, kunnen zich vanuit hun beroepsethiek bezien beslist geen compromissen permitteren op het stuk van waarheidsvinding en waarheidsoverdracht.

De West en *Dagblad Suriname* vallen op door de grote mate van vrijmoedigheid in hun besprekingen van de actuele maatschappelijke problematiek in rubrieken als 'Keerpunt' en 'Justitia Pietas Fides' van *De West* en in de redactionele kolommen van *Dagblad Suriname*. Deze vrijmoedigheid moet ongetwijfeld worden toegeschreven aan de omstandigheid dat redactie, directie en uitgever in één persoon verenigd zijn. Hoe prijzenswaardig en moedig *De West* en *Dagblad Suriname* ook zijn, de genoemde rubrieken en kolommen vallen eerder onder de categorie 'commentaar' dan onder 'analyse'. Analyses gaan verder dan commentaar, omdat ze exclusief dienen te berusten op wetenschappelijk verantwoorde bevindingen en waarheidsgetrouwe conclusies van de analist of de verslaggever. Tot de weinige werkelijke analisten die Suriname rijk is, behoren onder meer Eugène Gessel, Jules Sedney, Guillermo Samson en Henri Orie. Anno 2007 heeft alleen *Times of Suriname* een eigen research-unit bemand door vier jonge, nog onervaren academici, maar die zijn (nog) niet in staat tot vlijmscherpe analyses.

De krant is voor de vrije meningsuiting in Suriname een volstrekt onmisbaar instituut gebleven. Wellicht heeft de gereserveerdheid van de krantenredacties ten aanzien van het geven van eigen analyses wel als groot voordeel dat tegenwoordig alle kranten openstaan voor alle stromingen in de samenleving, waardoor het publiek in één en dezelfde krant wordt geïnformeerd door en over die verschillende stromingen. Het uitblijven van eigen analyses is onder andere toe te schrijven aan het vrijwel ontbreken van vaste medewerkers die qua opleiding en achtergrond in staat zijn tot diepgaande, meerdimensionale analyses. De geringe beschikbaarheid van deskundigen en het deels ontbreken van midden- en hoger kader in de Surinaamse samenleving, bieden weinig of geen zicht op het opzetten van eigen onderzoeksafdelingen bij de kranten. Daarnaast is het exploiteren van een eigen afdeling voor onderzoek en analyse een kostbare aangelegenheid en alleen daarom al voor vrijwel alle dagbladen geen haalbaar doel.

Om de gewetensfunctie van de pers recht te doen zullen er door de mediabedrijven zelf gemeenschappelijk de nodige initiatieven ontplooid moeten worden. Zonder gezamenlijke actie van de media zal er geen daadwerkelijke verbetering plaatsvinden.

Voorwaarden voor de correcte uitoefening van de gewetensfunctie van de pers

Zonder gezamenlijke actie van de media voor de verhoging van het kennisniveau van medewerkers, zal er geen daadwerkelijke verbetering kunnen plaatsvinden in het vermogen van de pers om te kunnen functioneren als het geweten van het volk. Een toename van gekwalificeerde journalisten en analisten kan alleen door een gezamenlijke inspanning van de mediabedrijven en plaatselijke instellingen voor hoger beroepsonderwijs bevorderd worden. Het verdient aanbeveling om te streven naar het tot stand brengen van een overkoepelende organisatie, waarin dagbladen en andere periodieken, radio- en televisiebedrijven zijn verenigd op grond van het gemeenschappelijk belang in het opleiden en bijscholen van analisten en journalisten.

DE WEST

Dagblad uit en voor Suriname

97ste jaargang

WOENSDAG 6 SEPTEMBER 2006 - website: www.dewestonline.cq-link.sr - NO. 39729 SRD 1,-

MAXIMAAL 10% KORTING BIJ CONTANTE AANKOPEN

DRAGER 14 NG

Adv. 1599,90

chm

Opgelet

Bruikleen, juristen en belangstellenden

BURGERLIJK WETBOEK VAN SURINAME

(zes boeken)

HAVO

VAKANTIE COLLECTIE BINNEN

BLOUSES

Trendy

(IN HEEL FRISSE KLEUREN EN MODELLEN)

Nieuwsmakers laten zich bijscholen in journalistieke ethiek

Ongeveer dertig journalisten van de radio, tv en krant hebben vandaag deelgenomen aan een training getiteld "Journalism Ethics" in hotel Krasnapolsky. De instructeur is de Amerikaanse journaliste Deborah Potter, die meer dan 16 jaar als correspondent heeft gewerkt voor de gerenommeerde nieuwsnetwerken CBS en CNN. Doel van de training is om de mediawerkers bij te scholen en zodanig uit te rusten dat ze op de juiste momenten de juiste beslissingen kunnen nemen wanneer het op etische principes aankomt.

door Lewis Afflatie

„Zoek de waarheid op en vertel dat zoveel als je kan. ...baseer je verhaal op feiten," aldus Potter. Ze maande de participanten ook aan bij het maken van nieuws de schade aan anderen te minimaliseren. Hoewel ze van mening is dat hoge bomen veel wind mogen vangen, vindt Potter dat bronnen, collega's en alle anderen of ze nou fout zijn of niet aanspraak blijven maken op respect. Twee andere cruciale principes die ze behandelde waren de onomstootbare onafhankelijkheid van de journalist, inclusief zijn vrijheid om ongehinderd zijn werk te kunnen doen en zijn verantwoordelijkheid om nieuws te vertalen waarvan bij de gevolgen zodelijkerwijs kan overzien en waarvan bij de publicatie kan verklaren of verdedigen.

Potter is behalve correspondent voor CBS en CNN, al 8 jaren directeur van Newslab, een non-profit centrum voor journalistieke training en onderzoek in Washington DC in de Verenigde Staten van Amerika (VS). Ze is daarnaast docent journalistiek verbonden aan The American University, terwijl ze aan het Poynter Institut seminars heeft gehield over schrijven, verslaan, management en ethiek voor professionals. De training van vandaag was georganiseerd door de VS-ambassade in Paramaribo.

De opening is verricht door de Chargé d'Affaires Thomas Gouten.

Meer op pagina 2

Vanavond overhandigde Centrale Bank gouverneur André Telting, een exemplaar van het jaarverslag van de financiële instelling aan DNA-voorzitter Paul Somohardjo. De beide heerendiaden wisselden nog met elkaar van gedachten over hetgeen in het rapport is gepresenteerd. Eerder kreeg president Ronald Venetiaan ook al een verslag van de gouverneur.

De kinderen van Wageningen moeten vanwege gebrek aan accommodatie en recreatie, gebruik maken van een verwaarloosde tribune voor ontspanning door middel van zang, tekenen etc. Het bedrijfsleven laat zich wat betreft donaties of versnaperingen volledig afwinten.

Opnieuw dreigende sluiting van de Haven

Directie Havenbeheer leeft overeenkomst niet na

Het is de SHTAB gebleken dat de overeenkomst tussen hem en de NV Havenbeheer door laatstgenoemde niet wordt nageleefd zoals in overeengekomen. Dit zorgt voor wrevel en spanning onder de havenwerkers. Deze overeenkomst is getekend na tuzenkomst van de heer R. Brunswijk, voorzitter van de vaste commissie van TCT in DNA.

In een brief naar scheepvaartagenten toe heeft de NV Havenbeheer een heel andere interpretatie gegeven aan het overeengekomene. Door dit systeem, welk door de NV Havenbeheer wil worden geïmplementeerd, blijft de situatie van de havenwerkers onveranderd.

Hierdoor bestaat er, zei als voorheen, willekeur bij het in aanmerking laten komen voor werkzaamheden van de havenwerkers. Zij komen dan niet in rechtvaardige mate in aanmerking voor werkzaamheden. Op grond van het overeengekomene heeft de SHTAB een schrijven gericht aan de diverse scheepvaartmaatschappijen om vooraf aan te geven wat hun behoefte per boot is, zodat hij tijdig kan inspelen daarop. Door de instructies van de NV Havenbeheer is dit model weer teniet gedaan en is de situatie van de havenwerkers weer als voorheen. Ook de inlichtingen en lijstenrichtingen kunnen, in tegenstelling tot wat is overeengekomen, nog steeds niet in aanmerking komen voor een definitieve pas. Dit ondanks dat zij aan de gestelde criteria voldoen.

Dit maakt dat de arbeiderstat op de haven weduren verstoord dreigt te raken. Deze handelwijze van de NV Havenbeheer maakt dat de SHTAB twijfelt aan de intenties van de directeur in deze. De SHTAB heeft daarom in een schrijven aan de minister van TCT gevraagd dat deze ingrijpt in de situatie en maatregelen treft. Dit zoudat door de provocerende handelingen van de directeur van de NV Havenbeheer de SHTAB niet opnieuw tot harde acties overgaat.

Van dit schrijven zijn er kopieën verzonden naar de president-commissaris van de NV Havenbeheer en de voorzitter van de vaste commissie van TCT in DNA respectievelijk R. Calor en R. Brunswijk.

Strenge regel leidt tot minder bellen op HI

door Cliffton Soridjan

Het ministerie van Handel en Industrie (HI) drukt al geruime tijd de hoge telefoonkosten flink omlaag. De afgelopen 9 maanden is het zelfs zo dat ze strenge regels zijn doorgevoerd zoals gesprekregistratie en het verhanderen van het bellen naar mobiele telefoonnummers. De kosten zijn met 39% teruggegaan en wel consequent over de eerdergenoemde periode. Tegenover journalisten deelde de HI-minister Chilliard Marica mee, dat in geld uitgedrukt het om een gigantisch bedrag gaat. Ook toen hij de scepter zwaaide bij het ministerie van Arbeid, Technologische ontwikkeling en Milieu (AHM) was een dergelijke maatregel gehinderd. Toen al waren de kosten met 20% teruggevallen. Dat er minder op HI wordt gebeld betekent volgens de bewindsman niet dat de productiviteit binnen het department is afgenomen.

Er wordt puur voor de dienst gebeld. Alles daartussen is flink afgenomen wat de minister goed steunt. Sedert de verhoging van de brandstofprijzen was het Marica die vaakst een beroep deed op de samenleving goed op de vingers te tellen. De hoge telefoonrekeningen zijn nog steeds een groot aangaand binnen de ambtenarij en particuliere instellingen.

Tegenwoordig bestaat er een aantal van programma's om de hoge telefoonkosten weer in het gareel te brengen.

Educatie prioriteit binnen Jeugdparlement

Gisternmiddag tijdens een openbare vergadering van het Nationaal Jeugdparlement deelde voorzitter Melvin Bouva mee dat jeugdparlementariër van het district Wanica Krishnit Bhoendie middels een schrijven bekend had gemaakt zijn positie binnen het parlement ter beschikking te stellen, omdat hij voor verdere studie naar Nederland zou vertrekken. Inmiddels is hij vorig week maandag 28 augustus vertrokken om notarieel recht te studeren. Bouva gaf het beleng aan dat de positie van Bhoendie dus spoedig wordt ingenomen door de rechtmatige opvolger. Op de vergadering bleek al gauw dat onderwijs de kenmerkende periode hoog op de prioriteitenlijst van het Jeugdparlement staat. Niet alleen de onderwijsproblematiek in het binnenland, maar ook in gebieden in de kustvlakte en de randdistricten waar de woonomstandigheden van de leerkrachten zeer benaarst zijn, moeten aangepakt worden. Doordat het vaker voorkomt dat afgestudeerden van de kweekscholen weigeren les te geven in het binnenland, werd voorgesteld dat de afgestudeerden verplicht worden om waar dan ook les te geven. Jeugdparlementariër van Paramaribo Desmond Piet haalde aan dat het Nationaal Jeugdparlement o.a. vaak naar het ministerie toe stapt, talloze brieven schrijft en vaak genoeg onderhandelt, maar slechts blijkt dat er geen verdere acties worden ondernomen. De beleidsmakers moeten dus ook het belang van het onderwijs kunnen inzien. De vraag naar een serieuzere en daadkrachtige aanpak van de onderwijsproblematiek kwam tijdens deze vergadering zeer duidelijk naar voren.

Ik heb drie schatten die ik koester en bewaak. De eerste is liefde, de tweede tevredenheid, de derde bescheidenheid, slechts minzaamheden zijn moedig, slechts tevredenen rijk, slechts bescheidenen kunnen gezag uitoefenen.

Lao tze

GROUND CONTROL HANKOOK TIRES

P235/70R16 RF09 11R22.5 AM01
11/00R20 AM01 13R22.5 DH04
11R22.5 AM06 315/80R22.5 AM06
12R22.5 AM08 1200R24 AM01

SEMC

Kernkampweg 32
Telefoon 433377
Authorised Hankook Dealer

De West, woensdag 6 september 2006. Collectie Persmuseum, Amsterdam

Mediabedrijven, journalisten en onderwijsinstellingen dienen zich gezamenlijk te richten op het formuleren en uitwerken van doelen, uitgangspunten en richtlijnen voor het curriculum van een academische opleiding voor analisten en analytisch getrainde journalisten ten behoeve van de media. Een dergelijke opleiding zou verzorgd kunnen worden door een speciaal daartoe in te stellen post-graduate leerstoel voor Massacommunicatie bij de Graduate School van de Universiteit van Suriname. De in te stellen faculteit voor Massacommunicatie dient toegankelijk te zijn voor *bachelors* van de sociale wetenschappen (antropologie, economie, economische en sociale geografie, geschiedenis, internationale betrekkingen, politieke wetenschappen, sociologie). Behalve bij de mediabedrijven zouden deze 'nieuwe' analisten en communicatiespecialisten ook buiten de mediasector emplooi kunnen vinden, onder andere bij banken en verzekeringsmaatschappijen, ondernemingen met eigen publiciteitsdiensten, belangenorganisaties van het bedrijfsleven, politieke organisaties en dergelijke.

Uit de geringe belangstelling van de dagbladen voor afgestudeerden van de opleiding Journalistiek van de AHKCO kan worden opgemaakt dat zij qua kennis en vaardigheden kennelijk niet beantwoorden aan de eisen van de dagbladen. Het verdient daarom aanbeveling dat de leiding van de AHKCO en vertegenwoordigers van mediabedrijven in georganiseerd verband samen nagaan wat er gedaan zal moeten worden om de opleiding naar inhoud en vorm aan te passen, zodat afgestudeerden wél voldoen aan de eisen van de mediaredacties. De verhoging van de kwaliteit van de opleiding, zowel theoretisch, inhoudelijk als praktijkgericht moet hierbij leidraad zijn.

Ook de mediawerkers zelf zullen de nodige maatregelen moeten treffen, willen de persvrijheid en de journalistieke onafhankelijkheid zich ongehinderd kunnen ontplooien. De Surinaamse Vereniging van Journalisten (SVJ) zou hierin een voorhoederol kunnen vervullen. De SVJ beschikt over een verenigingsstatuut en een ethische code. Maar volgens Nita Ramcharan en Joyce Abdullahkhan, (oud-)voorzitters van de SVJ, heeft de SVJ geen specifieke functie met betrekking tot de bevordering van de beoefening van de journalistiek en begeleiding en bescherming van journalisten. De SVJ organiseert zelden of nooit bijeenkomsten die van betekenis zijn voor de kwalitatieve verbetering van de leden; de vereniging voorziet ook niet in faciliteiten voor de periodieke bijscholing van journalisten. De SVJ voorziet ook niet in een platform voor uitwisseling van gedachten tussen journalisten, verslaggevers en redacteuren over hun beroepsproblematiek en de positie van de beroepsgroep in het maatschappelijk verkeer. De organisatie functioneert dus niet als een 'vakbond' voor journalisten en evenmin vervult de vereniging de functie van bemiddelaar voor de journalisten om toegang te krijgen tot binnenlandse en internationale informatiebronnen. Er moet een deugdelijk statuut komen, dat onder meer de bevoegdheden van de organisatie vastlegt om met het vereiste gezag en de nodige slagvaardigheid te kunnen optreden. Hiertoe is allereerst een efficiënt functionerend, professioneel geleid secretariaat nodig.

Een goed functionerende SVJ is wel een noodzakelijke maar beslist geen voldoende voorwaarde om het de journalisten mogelijk te maken zonder enig voorbehoud hun beroepsmatige verplichtingen na te kunnen komen. Er zullen ook specifieke wettelijke regelingen moeten komen die de bevoegdheden, rechten, vrijheden en verplichtingen van de journalisten waarborgen. Hiervoor zal er een mediacode door en voor journalisten uitgewerkt moeten worden. De wettelijke bekrachtiging van een dergelijke code kan worden beschouwd als een van de belangrijkste institutionele voor-

zieningen voor het respecteren van bevoegdheden, vrijheden en verplichtingen van journalisten, verslaggevers, redacteuren en publicisten.

Met het oog op de openbaarheid van bestuur zullen er formele regelingen moeten komen die overheidsinstellingen zonder enig voorbehoud verplichten om alle dagbladen te betrekken bij de publicatie van staatsadvertenties tegen betaling door de staat. Hetzelfde dient van toepassing te zijn op uitnodigingen voor het bijwonen van persconferenties van regeringsautoriteiten, andere hoogwaardigheidsbeklederS en alle officiële bestuursorganen. Het onthouden van advertenties aan dagbladen en het uitsluiten van krantendrukkerijen voor het verzorgen van drukwerk voor de overheid als sancties tegen de media en journalisten die zich te buiten zouden zijn gegaan aan de persvrijheid, zijn zaken waarover alleen de rechter zal mogen beslissen in de Republiek Suriname.

Met de voorgestelde maatregelen zal het verdoezelen van feiten door publieke ambtsdragers, politici en ook journalisten tegengegaan kunnen worden. De mogelijkheden om zich te kunnen verbergen achter onvermogen en kortzichtigheid van ambtenaren en de politieke elite bij het uiteenzetten van het falen of slagen van bepaalde beleidsbedoelingen worden hierdoor ook beperkt, terwijl daarmee ook willekeur in de verstrekking van informatie kan worden voorkomen

Epiloog: veerkracht kranten geeft hoop

Marc De Koninck en Ellen de Vries[1]

Begin 2008 biedt de gezondheidstoestand van de Surinaamse dagbladpers een wisselend beeld. Er lijkt voldoende veerkracht aanwezig om de problemen die er zijn het hoofd te bieden. Belangrijk is dan wel om te investeren in kwaliteit en in journalistieke opleidingen. Deze thema's komen naar voren in een rondetafelgesprek met de Surinaamse auteurs van dit boek en in interviews met uitgevers, hoofdredacteuren, docenten journalistiek en de directeur van een marktonderzoeksbureau.

Hoewel Suriname nog geen half miljoen inwoners telt,[2] verschijnen onafhankelijk van elkaar maar liefst vier Nederlandstalige betaalde dagbladen (gratis kranten zijn er niet): *de Ware Tijd, De West, Times of Suriname* en *Dagblad Suriname*.[3] Ze zijn geen van alle noodlijdend. Het aantal van vier vormt een verdubbeling ten opzichte van nog maar een paar jaar geleden. Dat is niet slecht in vergelijking met bijvoorbeeld Nederland, dat op een bevolking van zestien miljoen 'slechts' 31 kranten (landelijke, regionale en gratis dagbladen) telt.[4] In Suriname zijn er dus per inwoner vier maal zoveel kranten.

Oplagecijfers en lezers

De totale oplage van de vier Nederlandstalige Surinaamse dagbladen zou anno 2007 volgens opgaven van de media zelf tussen de 60.000 en 70.000 exemplaren liggen. Zou... want het blijkt onmogelijk een nauwkeurig getal vast te stellen. Alleen *Times of Suriname* publiceert officieel haar oplagecijfers.

George Findlay, algemeen directeur, hoofdredacteur en uitgever van *De West*, verklaart dat de oplage van zijn krant op werkdagen 7.000 en op zaterdag 12.000 exemplaren bedraagt. Faried Pierkhan, uitgever van *Dagblad Suriname*, drukt naar eigen zeggen dagelijks 15.000 exemplaren; tijdens vakanties zakt dat aantal naar ruim 14.000. Redactiecoördinator Dennis Samson van *Times of Suriname* beschouwt zijn krant met een oplage van 23.000 als de grootste van Suriname; eind 2007 hoopt hij op 25.000 uit te komen. *De Ware Tijd* houdt de oplagecijfers liever voor zich. Maar directeur/uitgever Steve Jong Tjien Fa noemt de oplage van zijn krant nog steeds 'gunstig' ten opzichte van de andere kranten. Volgens onze schatting rollen er bij deze krant dagelijks tussen de 16.000 en 20.000 exemplaren van de drukpers.

Geen van de vier hecht trouwens geloof aan het aantal gedrukte exemplaren dat de concurrent noemt. Misleiding van de adverteerder speelt allicht een rol in de geheimzinnigdoenerij en het gegoochel met getallen. Findlay van *De West*: "Ik heb sterk de indruk dat sommige krantenconcerns aanzienlijk meer exemplaren drukken dan ze werkelijk aan de man brengen. Die kunnen naderhand dat papier weer ophalen en verbranden."

Gegevens die operationeel directeur Leo Hagens van Het Diensten Centrum (HDC) verzamelde, kunnen misschien uitkomst bieden als het gaat om de vraag welke krant

het meest gelezen wordt. HDC doet sinds 2005 marktonderzoek in Suriname. Het recentste onderzoek is van eind 2006, toen het mediagebruik in vier dichtbevolkte districten in kaart werd gebracht: Paramaribo, Wanica, Nickerie en Commewijne. Uit dit onderzoek bleek dat *de Ware Tijd* de meeste lezers bereikte met een marktaandeel van 55 procent. Daarna volgde *Dagblad Suriname* met 32, *Times of Suriname* met 27 en *De West* met 5 procent. Het aantal lezers van de internetedities was te verwaarlozen.[5]

Suriname heeft veel dubbellezers. Slechts zestien procent van de lezers houdt het bij één krant, het merendeel leest daarnaast nog andere kranten. Dat wil niet zeggen dat men al die kranten ook kóópt. Kranten worden vaak doorgegeven aan familieleden of buren. Ook het kantoor is een plek waar kranten in grote hoeveelheden gespeld en vervolgens aan collega's overhandigd worden. Samson van *Times of Suriname* weet dat er ministeries zijn die alle vier de kranten op verschillende kantoren laten bezorgen. Op sommige kantoren kopen medewerkers zelf diverse dagbladen die ze dan onderling uitwisselen. Volgens auteur Nita Ramcharan, oud-hoofdredacteur van *de Ware Tijd* en *Times of Suriname*, werd om die reden *de Ware Tijd* vroeger op zaterdag – immers een vrije dag – in een lagere oplage gedrukt dan door de week. Tegenwoordig is de zaterdagse oplage juist hoger dan de doordeweekse, aldus uitgever Steve Jong Tjien Fa. Ook *De West* verkoopt op die dag aanzienlijk meer exemplaren, omdat dan het spraakmakende katern Keerpunt verschijnt.

Al bestaan abonnementen ook,[6] zeven van de tien lezers kopen hun krant in de losse verkoop, vaak op straat. De totale oplage van de kranten is de laatste jaren vrij stabiel gebleven, zeggen de uitgevers. Auteur Lila Gobardhan, opleidingscoördinator Nederlands van het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL) in Paramaribo, signaleert echter de trend dat 's morgens minder kranten gekocht worden. "Dit komt doordat radiostations al vanaf zes uur in de ochtend een uitgebreid krantenoverzicht brengen, waarin ook het nieuws uit *De West* van de vorige avond is opgenomen. Dat beïnvloedt het koopgedrag 's ochtends. Aan het eind van de morgen kun je de overgebleven kranten zien liggen bij de colporteurs. De ene keer een stapel van *de Ware Tijd* – wat vroeger ondenkbaar was[7] – en de andere keer van *Times of Suriname* of *Dagblad Suriname*."

Geen enkele krant is er de laatste decennia in geslaagd de gouden oplage van 45.000 exemplaren te evenaren die *de Ware Tijd* vroeger had. Voormalig hoofdredacteur Leo Morpurgo herinnert zich dat de krant deze piek bereikte in 1980. Twee jaar later legde legerleider Desi Bouterse een reeks dag- en weekbladen een verschijningsverbod op. *De Ware Tijd* mocht als enige krant blijven verschijnen, maar werd onder censuur gesteld. De oplage duikelde prompt naar achttienduizend.[8] Morpurgo: "De lezer beschouwde de krant alleen nog maar als een bulletin van de militaire dictatuur." *De Ware Tijd* is nog steeds de meest gelezen krant, maar heeft ingeleverd op in elk geval de nieuwkomers in de 21ste eeuw: *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname*.

Redactionele bezetting

Ook wie onderzoek doet naar de journalistieke kwaliteit van de Surinaamse pers belandt in een mistig landschap van schimmige cijfers. De redactionele kwaliteit is immers deels af te meten aan de omvang van de redactie en het opleidingsniveau van de redacteuren. Maar die vaststellen valt niet mee. De colofons vermelden lang niet alle medewerkers. Het verschil tussen fulltime en parttime journalisten is veel-

al lastig te kwantificeren, temeer omdat met name de nieuwe dagbladen ook radio- en tv-zenders hebben en alle vier de kranten online-edities beheren. Het verschil tussen journalistiek en technisch georiënteerde redactieleden is niet altijd helder.

Maar op het eerste gezicht ziet de bezetting van de redacties van de Surinaamse dagbladen er vrij gezond uit. De cijfers komen in de buurt van de grove formule bij Nederlandse kranten van één redacteur per duizend abonnees. *De Ware Tijd* zegt dertig redacteuren (inclusief hoofdredactie) in dienst te hebben, wat gezien de door ons geschatte oplage van tussen de 16.000 en 20.000 heel royaal zou zijn. *De West* kan het volgens eigen opgave met "zes of zeven" journalisten af. *Times of Suriname* beschikt over "twintig fulltime journalisten", maar volgens redactiecoördinator Dennis Samson zijn maar twee of drie daarvan te betitelen als ervaren journalisten. Dat geeft aan dat kwantiteit en kwaliteit soms ver uiteen kunnen liggen. *Dagblad Suriname* zegt 25 fulltime redacteuren in dienst te hebben, maar met name bij dit blad werken zij tevens voor de aan de krant gelieerde radio- en televisiezenders.

Suriname is groot, vele malen groter dan Nederland, maar er bestaat nauwelijks een binnenlands correspondentennetwerk. Alle vier de dagbladen zetelen in Paramaribo. Veel krantennieuws is dan ook hoofdstedelijk van aard. Een paar kranten hebben correspondenten in grote districten als Nickerie en Marowijne, maar in het dunbevolkte, grootste en moeilijkst te bereiken district Sipaliwini, vaak aangeduid als het Binnenland, zijn die er niet of nauwelijks. Hooguit maakt de krant er gebruik van informanten. De watersnoodramp van 2006 had als enig gelukkig bijverschijnsel dat journalisten vaker dan voorheen naar het Binnenland afreisden om ter plekke verslag te doen van de gebeurtenissen. Zo konden ze een netwerkje van informanten opbouwen dan wel bestendigen. Op dit moment zorgen de nationale telefoonmaatschappij Telesur en enkele nieuwe providers voor een betere telefonische ontsluiting van het Binnenland. Of dat positieve gevolgen zal krijgen voor de media-aandacht voor dit gebied, moet nog blijken. Suriname kent geen regionale dagbladen, maar wel nieuwsbladen met nieuws over de regio of het district, zoals in Marowijne de *Marwina K'ranti* en *Albinakrant*, en in Para de *Parakoranti*.[9]

Ook buitenlandcorrespondenten zijn schaars. Buitenlands nieuws wordt voornamelijk betrokken van persbureaus, of wordt van nieuwssites geplukt. Vooral de site van Radio Nederland Wereldomroep is populair.

Onafhankelijkheid van de kranten

Van een verstrengeling van politiek en krantenbedrijf, zoals in de tijd van Jopie Pengel, is geen sprake meer. De verschillende auteurs van dit boek zijn het erover eens dat journalisten bij de bestaande dagbladen in Suriname kritisch jegens de politici, de overheid, het leger en het bedrijfsleven kunnen opereren. Toch lijkt de mate van redactionele onafhankelijkheid van krant tot krant te verschillen.

De overheid heeft volgens sommige uitgevers de onaangename gewoonte om journalisten of kranten te 'straffen' voor onwelgevallige publicaties. Dat kan door een dagblad overheidsadvertenties te onthouden, abonnementen van ministeries op de krant stop te zetten, geen persberichten meer aan de redactie toe te sturen, of individuele verslaggevers niet meer uit te nodigen voor persconferenties. "Er heerst een plantage-achtige rancune," stelt uitgever Findlay van *De West*, die relatief veel last heeft van zulke sancties. Mede-slachtoffer Pierkhan van *Dagblad Suriname* meent: "Wil je niet gechanteerd kunnen worden, dan moet je als krant ook zonder de overheid

kunnen draaien." En dat kan hij, hij is niet afhankelijk van overheidsadvertenties. Ook *Times of Suriname* had er in het verleden last van niet uitgenodigd te worden voor persconferenties. "Maar inmiddels kan men niet meer om ons heen," gnuift redactiecoördinator Samson. Overigens ontkent Sabitrie Gangapersad, waarnemend hoofd van de Nationale Voorlichtings Dienst (NVD), dat er 'gestraft' wordt. "Sinds ik hier werk bij de NVD, heb ik dat nog nooit meegemaakt." Jong Tjien Fa van *de Ware Tijd* zegt als enige uitgever er geen ervaring mee te hebben dat de overheid zijn krant advertenties, persberichten of uitnodigingen onthield.

Binnen de dagbladbedrijven bestaat volgens de geïnterviewde woordvoerders een redelijke scheiding tussen redactie en commercie, ook al is bij geen ervan de onafhankelijkheid van de redactie per statuut gegarandeerd.[10] Het redactiestatuut waarmee *Times of Suriname* in 2003 van start ging, werd algauw door de uitgever ingetrokken omdat hij ontevreden was over de oplagecijfers. Desondanks is volgens Samson de redactionele onafhankelijkheid voldoende gewaarborgd. *De Ware Tijd* heeft als enige een Mission Statement. "*De Ware Tijd* heeft als missie een zo breed mogelijk publiek te voorzien van objectieve en betrouwbare informatie en nieuws," aldus uitgever Jong Tjien Fa. Uitgever Pierkhan van *Dagblad Suriname* zegt over de verhouding tot zijn redactie: "De enige afspraak die ik met mijn redacteuren heb is: als je twijfelt of je iets kunt publiceren, bel mij dan. Want ik kan strafrechtelijk vervolgd worden, de journalist niet."

Er is geen journalist in Suriname die verwacht dat binnen afzienbare tijd enige krant wel met een redactiestatuut gaat werken. Want geen enkele uitgever – in het geval van *De West* en *Dagblad Suriname* tevens hoofdredacteur – is bereid de zeggenschap over de inhoud van zijn redactionele kolommen af te staan aan zijn medewerkers. Uitgever Jong Tjien Fa van *de Ware Tijd* vindt een redactiestatuut een 'Nederlands fenomeen'. "Surinaamse mediawerkers zullen op het gebied van journalistieke onafhankelijkheid hun eigen ontwikkeling moeten doormaken, al dan niet in lijn met het Nederlandse model."

De Ware Tijd hield wel als enige krant lange tijd vast aan een informele traditie waarin de eigenaar zich niet bemoeide met de redactionele inhoud van de kolommen. Totdat in 2001 de toenmalige hoofdredacteur Nita Ramcharan in conflict kwam met uitgever Steve Jong Tjien Fa. Deze had kritiek op haar beleid, maar Ramcharan vond dat de uitgever zich te veel met de inhoud bemoeide. Uiteindelijk werd ze geschorst.[11] Bij *Times of Suriname*, waar Ramcharan in het nulnummer en de eerste editie demonstratief een redactiestatuut volgens Nederlands model liet afdrukken, gebeurde min of meer hetzelfde. Dit keer stapte Ramcharan zelf op.

Omdat er geen redactiestatuut is, zijn Surinaamse journalisten bij onenigheid over de inhoud van de krant min of meer overgeleverd aan de macht van de uitgever. Ze kunnen ook niet terugvallen op de steun van een journalistenvakbond die juridische bijstand verleent en optreedt in geval van een arbeidsconflict. Er is wel een Surinaamse Vereniging van Journalisten, die 45 geregistreerde leden zou tellen, maar die heeft zeker niet de macht van een vakbond.

Kwaliteit van de journalistiek

Er zijn bij alle vier de kranten en ook bij de Surinaamse radio- en tv-stations met enige regelmaat incidenten die rieken naar zelfcensuur en censuur. Eigenaren van kranten grijpen soms in, als ze menen dat hun economische en andere belangen door

bepaalde berichtgeving geschaad zullen worden. De regering heeft de neiging zich te willen bemoeien met de inhoud van de 'eigen' staatsmedia (waaronder de televisie-omroep STVS). En ook particulieren schromen niet druk uit te oefenen. Maar geen van de Surinaamse auteurs van dit boek ziet dat als het grootste probleem van de hedendaagse pers. Nee, een veel acuter gevaar voor de onafhankelijke journalistiek in Suriname vinden ze het gebrek aan vakkundige journalisten. Dit betekent bijvoorbeeld dat hoor en wederhoor niet vanzelfsprekend worden toegepast. Ook klinkt het credo 'één bron is geen bron' nog lang niet op alle redactieburelen. Nita Ramcharan meent dat de kwaliteit de sleutelkwestie is. "Als journalisten hun vak verstaan, zullen zelfcensuur en censuur afnemen."

Tijdens de samenspraak met de Surinaamse auteurs van deze bundel regent het bittere klachten over de kwaliteit van de dagbladredacties. Ramcharan, die nu onder meer werkzaam is als docent journalistiek in Paramaribo, meent: "De kwaliteit van de redacties is enorm achteruitgegaan in de loop der jaren. Eigenaren van kranten nemen goedkope krachten in dienst. Die zijn nauwelijks getraind in de journalistiek, kennen het abc van het vak niet. Bijna alle berichten zijn een puinhoop."
Lila Gobardhan, docent Nederlands aan de lerarenopleiding, vindt vooral het niveau van *Dagblad Suriname* zorgelijk. "Ik ben verbaasd te zien welke mensen bij die krant werken. Verschillende studenten die nauwelijks een paar maanden of het eerste jaar van de opleiding Nederlands hebben gevolgd, schrijven de krant zowat vol of brengen nieuwsitems op tv. Het doet gewoon pijn aan mijn oren en ogen."

Uitgever Faried Pierkhan van *Dagblad Suriname* kaatst de bal echter terug. Het journalistieke peil van zijn krant is te herleiden tot de kwaliteit van de studenten die door de opleidingen worden afgeleverd, vindt hij. Ook auteur Hans Breeveld, docent aan de Anton de Kom Universiteit in Paramaribo, stelt: "Het onderwijsniveau in Suriname is over de hele linie sterk verslechterd en dat vind je dan ook terug in de kranten." Het structurele gebrek aan goed geschoolde en ervaren journalisten pakt echter voordelig uit voor een 'simpele' krant als *Dagblad Suriname*. Die redactie maakt volgens auteur en geschiedenisdocent Jerome Egger welbewust een krant "voor mensen die eigenlijk geen krant lezen". Ook uitgever Pierkhan benadrukt dat het keuze is om het taalgebruik eenvoudig te houden. "We gebruiken geen gewichtige taal, geen woorden die de man van Leiding [lees: van het platteland] niet gebruikt."

Hun stevige onderlinge concurrentie maakt dat de kranten dagelijks relatief veel redactioneel gevulde pagina's moeten brengen, hetgeen voor een hoge werkdruk zorgt. Ook freelancers worden vaak verplicht een minimum aantal stukken in te leveren. Suriname kent geen persbureaus meer, die kopij kunnen leveren. De combinatie van hoge werkdruk en geringe journalistieke scholing is aan de kranten af te zien. Veel berichten zijn warrig en incompleet omdat de bedreven schrijvershand ontbreekt. Bovendien nemen redacteuren er maar al te vaak hun toevlucht toe persberichten van instanties en ministeries (vrijwel) letterlijk over te nemen.

De kranten brengen wel bijna dagelijks commentaren, vaak zeer omvangrijk en fel van toon, afkomstig van de hoofdredacteur cq uitgever/directeur/eigenaar of van gastschrijvers met uitgesproken meningen. Dat gebruik levert, in combinatie met de journalistiek povere inhoud van de rest van de kolommen, kranten op waarin tussenliggende genres als diepgravende achtergrondverhalen, analyses en interviews node worden gemist. Alleen *de Ware Tijd* biedt ruimte voor achtergrondverhalen in de zaterdagbijlage Kompas. Het algemene beeld is dat de kranten onvolledige bericht-

geving over bepaalde zaken combineren met heftig commentaar op diezelfde zaken, terwijl de lezer dan in het duister tast over wat er precies aan de hand is.

Parbode van hoofdredacteur en voormalig *Parool*-journalist Leonoor Wagenaar is op dit moment een van de weinige zo niet het enige journalistieke opinieblad in Suriname. *De Waarheid* van Assemblee-voorzitter (kamervoorzitter) Paul Somohardjo is het jongste weekblad. Maar gezien de onregelmatige verschijning lijkt het geen lang leven beschoren. November 2007 lanceerde de Nationale Democratische Partij (NDP) van Desi Bouterse het nulnummer van een maandblad dat moet uitmonden in een dagblad. Maar deze bladen zijn eerder partijgebonden dan onafhankelijke opiniedagbladen. Ook andere politieke partijen hebben eigen organen. De Nationale Partij Suriname (NPS) bijvoorbeeld geeft bij tijd en wijle *Frambo* uit.

De auteurs van dit boek zien voorlopig geen verbetering optreden in de kwaliteit van het werk van jonge collega's. Freelance journalist Chandra van Binnendijk stelt vast: "Niet alle eigenaren van kranten zijn gesteld op het binnenhalen van mensen van een bepaald niveau. Die kunnen eisen gaan stellen aan de inhoud van het medium. Ook kunnen ze de eigenaar in een moeilijk parket brengen als een aanklacht wordt ingediend." Directeur van een onderzoekscentrum Deryck Ferrier vindt: "Jonge journalisten in ons land stralen geen enkele autoriteit uit. Ze zijn geen partij voor iemand als president Venetiaan wanneer ze die moeten ondervragen." En Henry Cameron, columnist bij *De West* en eindredacteur bij *Dagblad Suriname*, met een lange staat van dienst in krantenland, meent: "Journalisten gingen vroeger meer op zoek naar nieuws en bleven niet achter hun bureau zitten. De journalisten van tegenwoordig zijn niet toegewijd aan hun vak."

Sommige grote figuren uit de Surinaamse persgeschiedenis waren misschien al te maatschappelijk betrokken en in die zin geen schoolvoorbeeld van onafhankelijkheid, maar journalisten van het kaliber van Rudi Kross, Jozef Slagveer, Johnny Kamperveen, Leo Morpurgo en David Findlay zijn er niet meer. Aan hun eruditie, passie en kritische houding kan het overgrote deel van de huidige journalisten niet tippen. Dat vindt ook Nita Ramcharan, die volgens veel van haar collega's zelf nu de enige journalist in het land is die zich kan meten met de klassiekers. Vraag Leo Morpurgo wie vandaag de belangrijkste journalist van Suriname is en hij hoeft geen seconde na te denken: "Nita. Met kop en schouders ..."

Journalistieke opleiding

Hoop op betere journalistieke scholing is er nauwelijks. Er is een gespecialiseerde journalistieke opleiding op hbo-niveau aan de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuur Onderwijs (AHKCO) in Paramaribo. De ambities zijn hoog, maar het aantal studenten dat daadwerkelijk afstudeert is schrikbarend laag. In ruim twintig jaar tijd hebben slechts negentien cursisten de school gediplomeerd verlaten. En de kwaliteit van deze afgestudeerden laat ook nog eens te wensen over, vindt Nita Ramcharan, zelf docent aan de opleiding. "De academie is te weinig praktijkgericht. Afgestudeerden hebben daardoor niet automatisch de vereiste kwaliteiten, ook al mogen ze zich bachelor noemen." Ook de stages zijn volgens haar van te korte duur om voldoende praktische vaardigheden te verwerven.

Het enthousiasme voor de opleiding is niettemin groot. Jaarlijks melden zich tientallen cursisten aan, maar de in 2006 overleden cursusleider Robert Wijdenbosch constateerde tot zijn verdriet dat veel studenten nog tijdens de studie, soms al in het tweede jaar, een baan krijgen aangeboden door kranten en vooral door de vele radio-

en tv-stations. Bovendien verkiest een deel van de afgestudeerden uiteindelijk een andere (beter betaalde) baan. Jane Kolf-Bergraaf, de huidige cursusleider van de journalistenopleiding, bevestigt dat veel afgestudeerden niet in het vak terechtkomen. Ook de eigen opleiding die *Times of Suriname* was gestart, en die na een korte tussenstop weer is begonnen, heeft maar een handvol praktiserende journalisten opgeleverd. En de meesten van hen zijn volgens Samson vertrokken naar *de Ware Tijd*, waar "iedere goeie journalist wil werken".

Een buitenlandse opleiding of stage zou kunnen helpen de kwaliteit te verhogen. Er zijn contacten met opleidingen in het Caribisch gebied.[12] Een aantal studenten heeft in Cuba en Brazilië gestudeerd.[13] Vanwege de oriëntatie van Suriname op Nederland en de Nederlandse taal – Suriname is lid van de Nederlandse Taalunie – zou ook een stage in Nederland voor de hand liggen. Daarvoor ontbreekt echter vaak het geld. Wel heeft de AHKCO onlangs afspraken gemaakt met Nederlandse mediabedrijven en journalistieke opleidingen voor het opzetten van een praktijkcentrum in Suriname, waar journalistieke trainingen en praktijklessen verzorgd zullen worden. Vier Surinaamse studenten lopen binnenkort stage bij de Wereldomroep; de hoop is dat er ook stages bij Nederlandse gedrukte media gevonden worden.[14]

Anders dan in Nederland is de instroom van academisch geschoolde journalisten in de Surinaamse journalistiek zeer gering, waarschijnlijk omdat academici hun opleiding elders beter te gelde kunnen maken. *Times of Suriname* is met zijn *research-unit* de enige krant die een gerichte poging doet academisch geschoolden te interesseren voor onderzoeksjournalistiek.[15] Maar voor het overige is onderzoeksjournalistiek een ondergeschoven kindje in de Surinaamse pers: tijdrovend en dus duur.

Het schamele redactionele kwaliteitsniveau bij de kranten heeft alles van doen met de economische situatie. De journalistensalarissen zijn uiterst bescheiden. Veel jonge redacteuren verdienen nog geen duizend Surinaamse dollar per maand, wat omgerekend zo'n 250 euro is.[16] Ter vergelijking: een kleuterleidster begint met een bruto-maandsalaris van ongeveer zevenhonderd dollar. Heel ervaren journalisten kunnen opklimmen tot drieduizend dollar per maand. Dat veel, al dan niet fulltime, journalisten daarnaast een andere baan hebben, is voor hen dan ook bittere noodzaak. Een bedenkelijk effect voor de journalistieke normen en waarden in het land is dat de bijbaan er niet zelden een is als ambtenaar bij diezelfde overheid die de journalist voor zijn krant kritisch zou moeten volgen. Nita Ramcharan merkt op dat er journalisten zijn die hun taak als omroeper of verslaggever combineren met het maken van reclame. "Eerst hoor je ze in een reportage, even later prijzen ze shampoo aan."

Toekomstplannen

Mooie plannen voor de toekomst zijn er bij de vier Surinaamse kranten volop, maar het lot daarvan zal sterk afhankelijk zijn van de economische conjunctuur. Alle dagbladen ontlenen het grootste deel van hun inkomsten aan advertenties. *De Ware Tijd*, van de vier het meest gevarieerde advertentiemedium, hanteert een uniform tarief voor alle adverteerders en sluit geen speciale deals. Andere kranten doen dat wel. *Dagblad Suriname* bijvoorbeeld biedt *packages* aan waarbij tegen een gereduceerd tarief bij krant, radio en tv geadverteerd kan worden.

De jongste kranten, *Dagblad Suriname* en *Times of Suriname*, experimenteren met nieuwe vormgeving en nieuwe rubrieken, waarmee ze al een deel van de lezersmarkt hebben afgesnoept van *de Ware Tijd* en *De West*. Die laatste krant, de kleinste van de

vier dagbladen, moet volgens directeur Findlay "een survivalstrategie in afwachting van betere tijden" voeren. Hij houdt bestaande machines en computerapparatuur met kunst- en vliegwerk gaande, want grote nieuwe investeringen zitten er voorlopig niet in. *De Ware Tijd* probeert de eigen positie weer te verstevigen. Men heeft onlangs geïnvesteerd in een kleurenpers, wil meer geld steken in een betere distributie en overweegt speciale internetredacteuren aan te trekken. Uitgever Jong Tjien Fa gelooft trouwens dat adverteerders behalve naar het oplagecijfer ook naar de journalistieke betrouwbaarheid van de krant kijken, als ze beslissen waar hun boodschap te plaatsen. Nog steeds geldt *de Ware Tijd* als dé kwaliteitskrant van Suriname.

Times of Suriname, de krant die dankzij de persoonlijke rijkdom van eigenaar Dilip Sardjoe commercieel minder kwetsbaar is, wil nog meer gaan investeren in journalistieke kwaliteit, met name door meer pagina's met achtergrondverhalen te brengen. Ook probeert deze krant met Engelstalige pagina's andere groepen lezers aan zich te binden. Pierkhan wenst met zijn *Dagblad Suriname* binnen een paar jaar nog zeven tot acht procent van de markt te veroveren op zijn concurrenten. "Dan is de rek eruit."

Alle vier de Surinaamse kranten zijn dagelijks geheel of gedeeltelijk online te lezen en willen hun service op het internet nog uitbreiden. Dat heeft alles van doen met de fysieke verspreiding van de Surinaamse gemeenschap over Suriname en Nederland. Tachtig à negentig procent van de internetlezers woont in Nederland of op de Nederlandse Antillen. In Suriname zelf kunnen de online-edities de papieren kranten nog nauwelijks versterken. Wel zijn er mogelijkheden om adverteerders in Nederland te interesseren voor de groep Surinaams-Nederlandse online-lezers.

In rijke en hoog ontwikkelde landen als Nederland hebben betaalde papieren kranten het moeilijk om te overleven en zijn de dagbladen dan ook naarstig op zoek naar nieuwe journalistieke formules om aantrekkelijk te blijven voor een groot publiek met een snel veranderend leesgedrag. Ook de Surinaamse pers zoekt op vergelijkbare wijze naar antwoorden op de ontlezing en de moordende concurrentie van radio en televisie.

Veerkracht

Veel kranten in Nederland zijn gefuseerd en daarmee als zelfstandig en journalistiek onafhankelijk bedrijf verdwenen. Maar in het veel minder welvarende Suriname[17] bestaan er vier dagbladbedrijven die elk geheel zelfstandig een krant samenstellen, drukken en distribueren. Het is iets dat bij menig Nederlands journalist – die met weemoed denkt aan de geur van drukinkt in eigen huis – afgunst zal wekken.

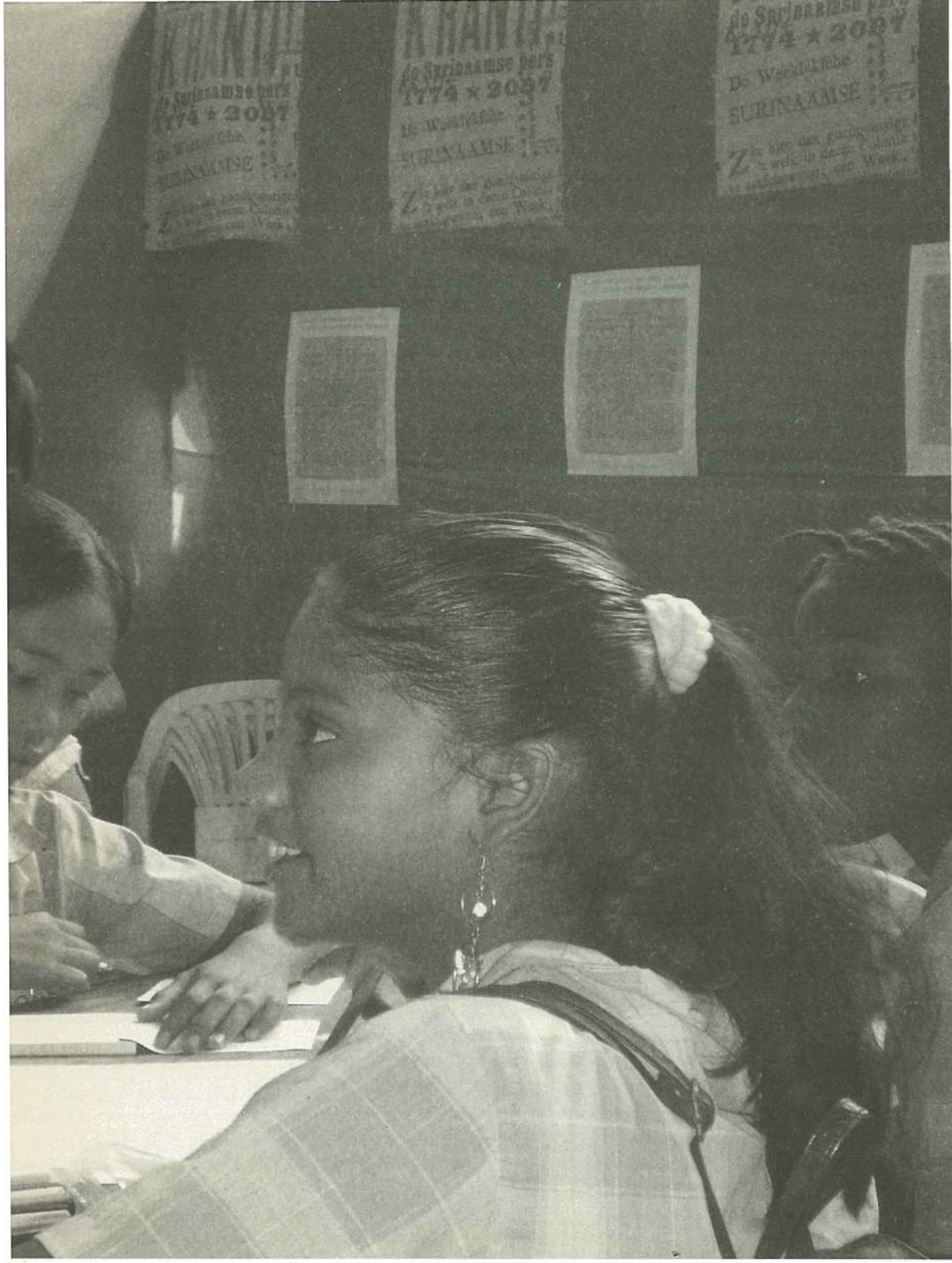
Die vier journalistiek en economisch onafhankelijke kranten vormen het voorlopige saldo van Suriname's rijke persgeschiedenis. Ondanks alle problemen vertoont de Surinaamse dagbladsector dan ook een geruststellende veerkracht. Die schuilt helaas niet zozeer in een zelfverzekerde klasse van kundige journalisten, als wel in de gedrevenheid van de uitgevers, eigenaren en hoofdredacteuren om hun medium in stand te houden, te moderniseren en zo bij te dragen aan de ontwikkeling van hun land. Ze doen dat ondanks het feit dat kranten in Suriname, zoals George Findlay het zegt, "geen vetpot zijn en dat ook nooit zijn geweest". Het is op zijn Surinaams gezegd hosselen.

Paradoxaal genoeg zijn het diezelfde uitgevers die nog te weinig investeren in journalistieke kwaliteit om hun kranten naar een hoger plan te tillen. Betere salarissen en arbeidsvoorwaarden zouden het voor afgestudeerden van de journalistenopleiding

en voor universitair geschoolden aantrekkelijker maken om bij de krant te werken. De hamvraag is: willen uitgevers dat en zijn lezers bereid iets meer te betalen voor een hogere kwaliteit.

Ook de journalistieke afdeling van de AHKCO zal moeten investeren in de kwaliteit van de opleiding om studenten te kunnen afleveren die zijn toegerust voor de praktijk. En de Surinaamse Vereniging van Journalisten zal nog luider en overtuigender moeten aandringen op betere scholing. Met het kwalitatieve niveau van de journalistiek staat niets meer of minder op het spel dan de ontwikkeling van de democratie in Suriname. Die kan immers niet zonder een geschoold journalistiek gilde, dat op professionele wijze de overheid en andere verantwoordelijken controleert door onafhankelijk feitenonderzoek en kritische analyses.

Research: Ank Kuipers, zelfstandig journalist in Paramaribo.

Kinderboekenfestival in Paramaribo, mei 2008. © Foto Mira Winter 2008

Dankwoord

Het zal in 2000 zijn geweest, dat het idee van Marc De Koninck om de persgeschiedenis van Suriname te schrijven vastere vormen aannam. Omdat Marc nog werkte en dus weinig tijd had, werd besloten dat Archie vast aan het onderzoek zou beginnen.

Allereerst moest er een begroting komen en fondsen geworven worden om de kosten te dekken. Hulp daarbij kreeg Archie van Maayke Botman en Geerte Wachter. Er werd contact opgenomen met Angelie Sens, directeur van het Persmuseum.

Het Persmuseum adopteerde het project, wierf fondsen en was bereid dit boek samen met KIT Publishers uit te geven.

Archie's verschillende gezondheidsproblemen vertraagden het onderzoek. In 2005 bleek dat hij ongeneeslijk ziek was. Gelukkig was hem nog de tijd gegeven Ellen de Vries te vragen de coördinatie ter hand te nemen. Met de hulp van Ellen en Angelie werd het door Archie vergaarde materiaal uitgezocht, geïnventariseerd en overgedragen.

Dat zoveel Surinaamse auteurs hebben meegewerkt aan dit boek zou Archie deugd hebben gedaan. Het is misschien wel symbolisch dat de gedeelde geschiedenis van Suriname en Nederland, nu heeft geresulteerd in een samenwerkingsproject tussen beide landen.

In het voortraject kreeg Archie advies van Huub Wijfjes. Silvia de Groot heeft Archie vanaf het begin bijgestaan. Zij gaf adviezen over het 'pre-krantentijdperk' en de verschillende bevolkingsgroepen van Suriname. Bovendien stelde zij haar huis en bibliotheek ter beschikking. Hij was er altijd welkom! Ook Carl Haarnack mag hier niet ontbreken, hij stelde vele zeldzame boeken ter beschikking uit zijn Bibliotheca Surinamica.

Mijn dank gaat uit naar de auteurs en alle mensen die aan dit boek hebben meegewerkt, maar vooral naar Ellen de Vries en Marc De Koninck. Hun bijdrage was veelzijdig. Ellen was auteur, coördinator, samensteller en meelezer. Marc was auteur, samensteller en eindredacteur. Zonder hen was dit boek er nooit gekomen.

Michiel van Kempen baande belangrijke paden op het terrein van de Surinaamse persgeschiedenis, las de eerste versies van enkele hoofdstukken en was bereid om met raad en daad bij te staan. Peter Sanches verschafte waardevolle informatie en redactionele adviezen en was bovendien meelezer. Ank Kuipers verrichtte aanvullend onderzoek.

Wij, ik denk dat ik hier ook namens de uitgevers spreek, danken ook de meelezers. Allereerst Leo Morpurgo en Hans Ramsoedh, die ons tevens van waardevol advies dienden. Verder Peter Meel, Humphrey Lamur, Hein Eersel, Hans Lim A Po, Andra Leurdijk, Roy Khemradj, Nita Ramcharan en Rosemarijn Höfte.

Ondersteuning en hulp was er ook van: Ronald Tjoe Ny, Job Schouten, Helen Wijngaarde, Dirk Tang, Jean Jaques Vrij, Peter Schumacher en Ron Smit.

De volgende organisaties worden bedankt voor hun financiële steun, in Nederland: Stichting Democratie en Media, de Mondriaan Stichting, Cordaid, Stimuleringsfonds voor de Pers, Stichting Humanitair Fonds 1972 en het Persmuseum.

In Suriname: Mr. F.H.R. Lim A Po Stichting, Kersten (mevrouw Shirley Sowma directeur).

Bij voorbaat mijn verontschuldigingen aan de mensen die ik vergeten ben te noemen (die zullen er zeker zijn).

Iemand die ik bovenal wil bedanken, is Angelie Sens (ook auteur, meelezer en redacteur). Ondanks alle tegenslagen bleef zij geloven in het project. Zonder haar optimisme, doorzettingsvermogen, volharding, kortom zonder haar inzet, hadden we de eindstreep niet gehaald. Heel veel dank daarvoor!

Het is verdrietig dat Archie het verschijnen van het boek niet mocht meemaken, maar ik weet zeker dat hij heel tevreden zou zijn geweest met het resultaat: *K'RANTI! De Surinaamse pers 1774 -2008.*

Carla Sligte, weduwe Archie Sumter,
Voorjaar 2008

Noten

Angelie Sens, 'Eerstelingen van Surinaamsche couranten'

1 Van Stipriaan (1993), hoofdstuk VII, met name pp. 215-225.

2 In de *WWSC* van woensdag 3 januari 1776 staat op pp. 2-3 een uitgebreid artikel over de 'ziektes' van het kredietsysteem.

3 Op maandag 10 augustus (!) 1744 verschijnt, met toestemming van gouverneur-generaal G.W. Imhoff, het eerste nummer van dit eerste Oost-Indische blad te Batavia. De VOC is uit hoofde van strikte geheimhouding mordicus tegen een dergelijk nieuwsblad en verbiedt het dan ook. Pas in 1810 krijgt Batavia, onder gouverneur-generaal H.W. Daendels, weer een eigen courant. Zie Termorshuizen (2001), pp. 27-32.

4 Vrij naar de titel van de poëziebundel van P.F. Roos, *Eerstelingen van Surinaamsche mengelpoëzy* (1783-1789).

5 In dit eerste nummer wordt 'Weeklyksche' zonder tussen-e geschreven. In de volgende jaren wordt die tussen-e soms wel, soms niet gebruikt. In dit eerste nummer is het ook 'Surinaamse' en niet zoals in later jaren 'Surinaamsche'. Exemplaren van dit eerste nummer bevinden zich in de collecties van het Persmuseum te Amsterdam en het Nationaal Archief te Den Haag. Er is voor zover bekend geen complete set van de *WWSC*.

6 De spreuk maakt deel uit van het wapen van de Geoctroyeerde Sociëteit van Suriname, de eigenaar van Suriname waarin drie participanten zijn verenigd: de West-Indische Compagnie (WIC), de stad Amsterdam en de familie Van Aerssen-Van Sommelsdijck. De laatste verkoopt in 1772 haar aandeel aan Amsterdam, die op haar beurt de helft van het nieuwe aandeel in 1773 verkoopt aan de WIC, zodat Amsterdam en de WIC beide vijftig procent bezitten. Aan het einde van de octrooiperiode (eind 1791) nemen de Staten-Generaal de WIC-aandelen over en komt Suriname onder rechtstreeks bestuur van de Staten-Generaal; de 'Raad der Coloniën' vormt het bestuur. Het betekent het einde van de WIC. De Sociëteit van Suriname en de Directie Berbice bestaan tot 1795. Daarna gaan de Raad der Coloniën en laatstgenoemde bestuursorganen samen in het 'Committé tot de Zaken van de Koloniën en de Bezittingen op de kust van Guinee en in Amerika', kortweg 'West-Indisch Committé'. In 1801 wordt dit Committé vervangen door de 'Raad van de Amerikaanse Bezittingen en Etablissementen', kortweg de 'Amerikaanse Raad'. Den Heijer (1994), pp. 186-187 en Van Opstall (1979), pp. 33-39.

7 Wolbers (1861), p. 316 en Van Kempen (2003), Bd. I, p. 258.

8 Wolbers (1861), pp. 315-316.

9 "Onder Crommelin waren ook aanzoeken door belanghebbenden geschied, doch eerst onder het bestuur van Nepveu, in 1772, kwam deze zaak tot stand." Wolbers (1861), p. 316.

10 *West Indisch Plakaatboek (WIP)*, dl. I, pp. VIII-XII, vooral p. X.

11 Zowel de auteur van deze bijdrage als Van Kempen (Van Kempen (2003), Bd. I, pp. 240, 258, noot 4) onderschreven tot voor kort de lezing van de samenstellers van het *West Indisch Plakaatboek*.

12 *WIP*, dl II, nr. 647, pp. 777-779. Het origineel bevindt zich onder andere in het Nationaal Archief in Den Haag, NA-NL 1.05.03, inv.nr. 192. In NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 193 bevinden zich de door Petrus Schouten te Amsterdam gedrukte plakaten en notificaties.

13 Bijvoorbeeld: de publicatie van gouverneur Jan Nepveu betreffende het reglement voor de houtmarkt. Deze stamt uit 1770 en wordt in 1781 gedrukt bij 'Nicolaas Vlier, ter geprivilegeerde Drukkery van de directie en 't Land'. Zie NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 192 en *WIP*, dl II, nr. 710, p. 830. Zie ook noot 65 voor een ander voorbeeld.

14 Het verzoek van Beeldsnyder Matroos wordt in de vergadering van de Sociëteit van Suriname van 6 november 1771 gepresenteerd en op die van 3 juni 1772 goedgekeurd; zie NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 62.

15 Wolbers (1861), p. 316. Notulen Hof van Politie en Criminele Justitie (Gouvernementssecretarie), 17 en 20 mei 1774, NA-NL, 1.05.10.01, inv.nr. 573. Het plakaat van 16 mei 1774 in NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 192 en in *WIP*, dl II, nr. 745, pp. 869-870.

16 Notulen Hof van Politie en Criminele Justitie (Gouvernementssecretarie), 8 augustus 1774, NA-NL, 1.05.10.01, inv.nr. 573.

17 Van Kempen (2006), pp. 72-73.

18 Notulen, 8 augustus 1774, NA, 1.05.10.01, inv.nr. 573.

19 Zie ook Hoogbergen (1992), pp. 136-137.

20 Het Surinaams Museum te Paramaribo heeft exemplaren van de *WWSC* uit 1775 en 1777. De UB Amsterdam heeft enkele nummers uit 1776. Het Persmuseum heeft enkele nummers verspreid over de jaren. Zie voor een overzicht van deze en andere titels en hun vindplaatsen: www.surinaamsepers.net.

21 'De wysgeer in zyn stervuur', in: *Letterkundige uitspanningen*, eerste bundel (1785). Zie ook Van Kempen (2003), Bd. I, p. 282.

22 Wolbers (1861), pp. 419-420; Van Kempen (2003), Bd. I, p. 282.

23 NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 178 (12 maart 1787).

24 Deze 'Philo-Machiavel' presenteert in april en mei 1788 in *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* een logisch "systema" waarin hij stellingen ("voorstellen") poneert en deze vervolgens bewijst.

25 Geciteerd in Van Kempen (2002), bijlage V.

26 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 266.

27 In het notarieel archief van Amsterdam bevindt zich een zogenaamde 'procuratie' waarin deze informatie te vinden is. Vlier reist met het schip 'de vrouw Elisabeth'; Stadsarchief Amsterdam, toeg.nr. 5075, Not. Arch. 15590/ 137, notaris Anthony Mijlius; en NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 353.

28 Sara Johanna de Beer is de dochter van Joost de Beer (?-1756) en Anna Cornelia van Echten (1716-1782). Na het overlijden van haar man wordt Anna Cornelia eigenaar van de koffiegrond Berensrust. Zij hertrouwt in 1762 met Pieter van Akeren (?-1779), die eigenaar is van de koffieplantage Dordrecht. Op deze plantage trouwen Sara de Beer en Nicolaas Vlier. Moeder en stiefvader Van Akeren zijn getuige bij de ondertrouw enkele weken daarvoor (zie www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname, database Gereformeerden 1688-1792; en www.nationaalarchief.sr). Van Akeren verhypothekeert zijn koffieplantage Dordrecht in 1772; de hypotheekverstrekker is het Amsterdamse negotiatiefonds onder directie van W. Clifford en R. le Chevallier. Van Akeren komt zijn verplichtingen niet na en het fonds wordt, na een beheerperiode (een van de 'sequesters' of beheerders is P.J.B. van Vheelen), in 1780 eigenaar van Dordrecht. In 1783 wordt de plantage overgenomen door een ander fonds onder directie van P. de Wolff en J. de Neufville. In 1784 zetten zij de plantage te koop. Zie voor de geschiedenis van deze – en andere – plantages www.nationaalarchief.sr en NA-NL, 1.01.05, inv.nrs. 9600-9601. Van Akeren leeft op grote voet; zie onder meer Van Stipriaan (1993), p. 213, noot 14. Wat er met Berensrust gebeurt, is niet duidelijk. In 1793 is deze eigendom van het (negotiatie)fonds van H. van der Poll.

29 NA-NL, 1.01.05, inv.nrs. 9600-9601.

30 Een zoontje overlijdt in 1778 en het laatste kind komt hoogstwaarschijnlijk na het overlijden van vader Nicolaas in 1781 ter wereld (zie www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname, database Gereformeerden 1688-1792).

31 Hij vertrekt op 11 juni 1776 met het schip Vrouwe Françoise Hermina naar Amsterdam en keert met de Anna Elisabeth terug op 23 september 1778. In die periode regelt hij zijn zaken vanuit het moederland. Ook Nicolaas Vlier is in 1776 korte tijd in Nederland en is op 7 september 1776 weer terug in Paramaribo. Het ligt voor de hand dat Vlier in Nederland zaken heeft gedaan met Beeldsnyder Matroos. De verkoop van de drukkerij is hoogstwaarschijnlijk in Amsterdam beklonken.

32 Overeengekomen wordt dat de gage van Vlier wordt ingehouden en dat dit bedrag in één jaar afgelost wordt in drie termijnen van vier maanden; zie NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 67, pp. 48-50 (19 maart 1777) en pp. 77-79 (16 april 1777).

33 Het begraven worden op Fort Zeelandia is voorbehouden aan prominente burgers en hoge(re) militairen.

34 NA-NL, 1.01.05, inv.nr. 9600.

35 Door haar huwelijk wordt Sara in 1773 meerderjarig en komt haar erfdeel van haar biologische vader, Joost de Beer, formeel beschikbaar. Kennelijk proberen Nicolaas en Sara dit geld, een bedrag van f 12.569, in 1773 los te krijgen van haar (stief)ouders. Maar het wordt niet uitgekeerd. Zie voor de processtukken: Bijlagen bij de Resoluties van de Staten-Generaal, NA-NL, 1.01.05, inv.nrs. 9600-9601.

36 In www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname, database Gereformeerden is de doopakte van het kind Adriana Anna Alberta terug te vinden: "1786 februari 19 heb ik ondergeschreevene na het eindigen van de godsdienst een onecht blanke kind gedoopt met naame Adriana Anna Alberta. Vader Tresson [Tresfon?], moeder Sara Johanna de Beer weduwe Nicolaas Vlier. Getuige Isaac Tresfon."

37 *WWSC*, nr. 74, 3 januari 1776, vp, eerste kolom onderaan.

38 Jsaac krijgt in 1775 een getuigschrift van de Waalse Kerk te Rotterdam voor zijn vertrek naar en vestiging in Suriname. "Isaac became owner of a printing works in Paramaribo, where he died, about 23 July 1786. He married 10 March 1786 Sara Johanna de Beer, born at Paramaribo and widow of Nicolaas Vlier." Zie J.H. Tresfon (1974), p. 90.

39 NA-NL 1.05.03, inv.nr. 383 en idem, inv.nr. 386, nr. 342a.

40 NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 386, nr. 342b.

41 Met dank aan Jean Jacques Vrij voor deze informatie.

42 De nummering van *DSN* is doorlopend. Dat betekent dat het eerste nummer op donderdag 9 juni 1785 van de persen van Poppelmann rolt. De oudst bekende exemplaren dateren van begin 1787.

43 Willem Hendrik Poppelmann (ca. 1750-?) is naar we aannemen in Nederland geboren. Er zijn geen exacte gegevens over zijn leefjaren bekend. Het gezin Poppelmann, man, vrouw en acht kinderen, arriveert op 14 december 1770 in Suriname. Willem Hendrik is de oudste en zal rond de 20 jaar oud zijn geweest. De ouders van Willem Hendrik Poppelmann repatriëren in 1776 naar Nederland en gaan in Alkmaar wonen, zoals blijkt uit de bekendmaking van hun overlijden in de kerk te Paramaribo; zijn moeder Dorothea Catharina Maria Schlutez overlijdt op 3 juni 1777 en zijn vader Louis Poppelmann op 12 oktober 1779. Poppelmann trouwt in 1781 met Petronella Reuvekamp. Ze krijgen vijf kinderen, van wie er twee, de oudste zoon en het tweede dochtertje, op jonge leeftijd overlijden. Zie www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname, database Gereformeerden 1688-1792.

44 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 258) haalt het rekest aan dat Poppelmann op 26 augustus 1786 indient bij gouverneur Wichers. Van Kempen noemt het opvallend dat dit verzoek pas in 1786 vermeld wordt; Poppelmann is immers sinds 1785 al volop in bedrijf. Dat klopt. Hij dient zowel in 1785 als in 1786 een rekest voor een drukprivilege in. Zie NA-NL 1.05.03, inv.nr. 383 (1785) en idem, inv.nr. 386, nr. 342a (1786).

45 Brief van W.H. Poppelmann van 24 december 1785 aan de Directeuren van de Sociëteit van Suriname te Amsterdam, NA-NL 1.05.03, inv.nr. 383 [385-386].

46 Ibidem. De weduwe Vlier wordt bij haar nieuwe plannen gesteund door Unico Wilkens, de vader van drukker en uitgever W.P Wilkens die in de jaren negentig van de achttiende eeuw actief is.

47 NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 386, nr. 342a.

48 De boedel wordt pas in maart 1789 te koop gezet. Zie ook noot 59.

49 Het is niet duidelijk of het feit dat Sara de Beer een vrouw is, het haar lastiger maakt om te lobbyen in Suriname en Amsterdam als het gaat om drukprivileges en de daarmee samenhangende drukopdrachten. Het is ook onduidelijk in hoeverre de steun van Unico Wilkens haar afhankelijk van hem gemaakt heeft en in hoeverre hij uit eigenbelang of uit medemenselijkheid jegens De Beer gehandeld heeft.

50 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 258.

51 NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 386, nr. 342b.

52 Zie ook Van Kempen (2002), bijlage V met de lijst van bijdragen van 'De Satiricus' in *DSN*. Van hem is ook niet bekend wie schuil gaat achter dit pseudoniem.

53 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 266.

54 Bijvoorbeeld in *DSN*, nr. 168 van 21 augustus, pp. 3-4 en nr. 171 van 11 september 1788, pp. 5-6.

55 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 266.

56 Roos zal in later jaren, tot aan zijn dood, diverse belangrijke functies bekleden in Suriname. Voor uitgebreide informatie over Roos zie Van Kempen (2003), Bd. I, pp. 286-292 en Hollanders (1984), passim.

57 Hollanders (1984), p. 72.

58 *Letterkundige uitspanningen*, derde bundel (1786).

59 In de nummers 195 en 196 van *DSN* van 26 februari en 5 maart 1789 staat een aankondiging van deze verkoop op 6 maart 1789. Uit de tekst blijkt dat de boedel is geweigerd ("gerepudieerd") en de te koop aangeboden slaven zijn "Questieuse Slaaven".

60 Willem [Wilco?] Pieter is de zoon van Unico Wilkens en geboren in Suriname. Hij trouwt in 1784 met Elisabeth Christina de Bruyel en hun zoon die in 1788 ter wereld komt krijgt de naam van zijn grootvader: Unico. Een tweede zoon, Wilco Hendrik, wordt in 1790 geboren. Zie database Gereformeerden 1688-1792, www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname.

61 Van Kempen en Enser (2001), p. 264-265.

62 Het betreft nummer 48 van woensdag 28 november 1792.

63 Hij wordt ook als Weijer Wolphert aangeduid. W.W. Beeldsnijder, afkomstig van Curaçao en zoon van M.F. Beeldsnijder, trouwt in 1786 met J.F.E. Muntz. Het echtpaar krijgt vier kinderen.
Zie www.nationaalarchief.nl/koloniaal_suriname, database Gereformeerden 1688-1792.

64 "W.W. Beeldsnyder door koop Eygenaar zynde geworden van de Drukkery, behoort hebbende aan den Heere W.H. Poppelmann, adverteerd aan het Publicq dat gemelde Drukkery door hem zal werden voortgezet, Recommandeert zig ten dien einde in de gunst van een ieder met verzekering van Prompte en Civiele bediening zyn teffens by hem te bekomen Rouw en Trouw Brieven, Wissels in Blanco &c. &c.", in: *DSN*, nr. 374, 2 augustus 1792, p. 8. In het volgende door Beeldsnijder gedrukte nummer staat: "W.H. Poppelmann Adverteerd by dezen aan 't Publicq, dat de Heer W.W. Beeldsnyder Eygenaar geworden zynde van de Gepriviligeerde Drukkery, bedankende by dezen zeer vriendelyk, alle deszelfs Inteekenaaren op dit Weekblad voor de beweezene Gunst. NB. deze was in onze vorige geobmitteerd." *DSN*, nr. 375, 9 augustus 1792, p. 6.

65 Zo drukt Beeldsnijder in 1794 een overheidsuitgave: *Maniere van procedeeren voor den Edele Achtbaaren Hove [...]*. Het betreft hier een plakaat van 1 september 1785; zie *WIP*, dl. II, nummer 883, pp. 1081 e.v.

66 *Weeklykssche Surinaamsche Courant*, nr. 1, donderdag 4 juli 1793, pp. 1-2, citaat op p. 2.

67 Idem, nr. 3, 18 juli 1793, p. 8.

68 Hartog (1944; p. 320) heeft hier hoogstwaarschijnlijk een fout gemaakt. Deze courant verschijnt pas in 1797 voor het eerst en niet in 1795.

69 NA-NL, 1.05.10.01, inv.nr. 584.

70 www.surinaamsegenealogie.nl, plantagelijst almanak 1793.

71 NA-NL, 1.05.10.01, inv.nr. 427, pp. 738-740. Beeldsnijder (1992) noemt Soulage abusievelijk als drukker van het blad. Jaren later, in 1811, zal A. Soulage samen met L.J. Rens de *Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette* drukken/uitgeven.

72 Over Voegen van Engelen zie Van Kempen (2002), pp. 107-108 en Voegen van Engelen (1981), 'Inleiding'.

73 In de *Surinaamsche Courant* van 3 maart 1804 staat in een advertentie dat op 13 april de drukkerij inclusief boedel van Voegen van Engelen te koop wordt aangeboden. L.E.A. Heyman koopt de drukkerij en drukt en geeft vanaf april 1804 zijn *Surinaamsche Courant* uit.

74 De term 'tussenbestuur' die meestal voor deze periode gebruikt wordt is achteraf gemunt. In 1804 lijkt de overname door de Engelsen definitief. Niemand kan vooruitblikken naar 1816.

75 Zie Van Sas (1985) voor de onderhandelingen in deze, pp. 85-87.

76 Wolbers (1861), pp. 545-547, 562, 566-568.

77 W.W. Beeldsnijder leeft nog in 1802. Hoogstwaarschijnlijk overlijdt hij niet lang daarna.

78 Zie ook de 'Lijst van boekhandels, drukkerijen, uitgeverijen etc. in Suriname, 1772-2000' in Van Kempen, dl. V (2002), pp. 13-31.

79 Nr. 1, woensdag 2 januari 1811, p. 4.
80 *Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette*, nr. 97, 3 december 1811, p. 4.
81 Idem, nr. 17, 26 februari 1811, p. 3.
82 *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant*, nr. 44, 3 juni 1813, p. 4.
83 *WIP*, dl. II, nr. 734, 15 juni 1773, pp. 856-857.
84 Idem, dl. II, nr. 786, 5 augustus 1778, p. 938.
85 Idem, dl. II, nr. 837, 9 maart 1781, p. 1005.
86 In het citaat staat 'beledingen' waar beledigingen is bedoeld. NA-NL, 1.05.03, inv.nr. 178; Wolbers, pp. 420, 422; Hollanders (1984), pp. 127-128; Van Kempen (2003), Bd. I, p. 267.
87 Wolbers (1861), pp. 460-463; *WIP*, dl. II, nr. 926, 1 juni 1795, p. 1182; Hollanders (1984), p. 128.
88 Hoogbergen (1992), hoofdstuk 7.
89 Wolbers (1861), pp. 463-464.
90 Deze eerste afschaffing van slavenhandel en slavernij door Frankrijk is vooral een politieke beslissing. De opstand op Saint-Domingue en vooral het feit dat die niet de kop ingedrukt kan worden, vormt een van de belangrijkste redenen. In 1803 schaft Denemarken de slavenhandel in zijn koloniën af, niet de slavernij.
91 In Nederland verschijnen in de tweede helft van de achttiende eeuw diverse periodieken met titels als *Louw en Krelis* en *Diewertje en Grietje*. Ze bevatten doorgaans 'samenspraken' of dialogen tussen fictieve personen die politieke en/of maatschappelijke kwesties aan de kaak stellen.
92 Wolbers (1861), p. 474; Van Kempen (2002), p. 84.
93 Wolbers (1861), p. 474. Met de zaterdagse en woensdagse couranten is vrijwel zeker de twee keer per week verschijnende *Surinaamsche Courant* van de weduwe Tresfon jr. bedoeld.
94 *WIP*, dl II, nr. 967, 21 april 1804, p. 1229. Zie ook Samson (1950), p. 81. De tekst wordt afgedrukt in de *Bataafsche Surinaamsche Courant* van donderdag 26 april 1804.
95 Teenstra (1842), p. 59.

Francien Petiet, 'In een land van domheid en slavernij passen geene denkbeelden van verlichting en vrijheid'

1 Willemsen (2006), pp. 166-177.
2 Frankrijk schafte in eerste instantie de slavernij al in 1794 af, maar Napoleon voerde deze in 1802 weer in. Engeland kende een overgangsperiode van staatstoezicht waarin de ex-slaven nog vier jaar bij hun eigenaar moesten blijven. De slavenhouders werden schadeloosgesteld, de ex-slaven kregen niets. Nederland stelde in 1863 ook een overgangsperiode in, van tien jaar.
3 Op zondag verschenen de volgende kranten: van 1828 tot 1847 de *Surinaamsche Courant* van J.J. Engelbrecht (die ook op donderdag uitkwam), van 1847 tot 1862 het *Surinaamsch Weekblad* van A.L.G. de Randamie en van 1863 tot 1898 *De West-Indiër*, eveneens van De Randamie (die tevens op woensdag verscheen).
4 Geciteerd in Teenstra (1842), p. 40.
5 Meer informatie over de slavenhandel in Emmer (2000), vooral deel VII.
6 Over de invoering van de burgerlijke stand zie Lamur (1980).
7 Uitgebreide informatie over de economische situatie in de negentiende eeuw is onder andere te vinden in Buddingh' (1995), vooral hoofdstuk 8.
8 Samson (1950).
9 Er verschenen in deze periode bij verschillende drukkers diverse kranten onder de titel *Surinaamsche Courant* of een afgeleide hiervan. De geschiedenis van de *Surinaamsche Courant* is tamelijk ingewikkeld. Van Kempen en Enser (2001) geven een beschrijving van de verschillende 'edities' van de *Surinaamsche Courant*. Zie voor het hele verhaal ook: 'De Surinaamsche Courant' op www.surinaamsepers.net.
10 In de *Surinaamsche Courant* van Fuchs van 12 december 1817 werd in een advertentie de verkoop van de drukkerij aangekondigd: "Mr. J.D. CROESE Eerste Exploiteur deze Colonie, zal op heden den 12e December 1817, ter Castelenye

van den Hove Civil publicq. by Executie verkoopen: De Geprivilegeerde Drukkerij aankomende H.J.G. Serres."

11 Ter illustratie: in 1835 en 1836 werden in de kolonie de volgende kranten uitgegeven: de *Surinaamsche Courant* van Engelbrecht, de *Surinaamsche Courant* van Brink, de *Surinaamsche Courant* van de gezusters Serres, de *Nieuwe Surinaamsche Courant* van Boon & Co. (verscheen voor het eerst in 1835) en de *Surinaamsche Courant Letterkundig Dagblad* van Fuchs. Voor een overzicht van kranten die verschenen tussen 1816 en 1863 verwijs ik naar het artikel van Van Kempen en Enser (2001) en het aanhangsel over de Surinaamse pers dat Hartog heeft toegevoegd aan zijn studie *Journalistiek leven in Curaçao* (1944). Zie ook www.surinaamsepers.net. Een overzicht van de diverse drukkerijen die de kolonie heeft gekend, is te vinden in het vijfde deel van Van Kempen (2002), ook digitaal beschikbaar op www.dbnl.nl/tekst/kemp009gesc05_01.

12 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 330.

13 Ibidem.

14 Een drukker was wel wettelijk aansprakelijk voor de inhoud.

15 De drukker Brink bijvoorbeeld adverteerde met verschillende producten. Op 11 januari 1816 meldde hij in zijn krant, de *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant*, dat bij hem ook te koop waren "post en schrijfpapier, pennen, rood en zwart zegel lak, potloden, almanakken, Hollandse en Engelse wissels, malassie, koffie en suiker orders, reglementen voor buiten en binnenlands alarm".

16 In de catalogus van de Koloniale Bibliotheek uit 1862 worden onder andere de *Weekelijksche Woensdaagsche Surinaamse Courant* en *De Surinaamsche Nieuwsvertelder* genoemd, naast een verzameling *Surinaamsche Couranten* van verschillende uitgevers.

17 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 322.

18 NA-NL, 1.05.11.01, inv.nr. 3.

19 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 329.

20 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 306. De invoer van buitenlands drukwerk ging evenmin zonder toestemming van de gouverneur. In 1804 werd vastgesteld "dat van nu voortaan geene Werken of Geschriften, in de wijdste zin, en dus zelf geene Jaarboeken, Maand, Week- of Dagschriften elders door den Druk algemeen gemaakt, in deeze Colonie, door wie hij zij, zullen mogen worden ingebragt zonder Onze approbatie". Het citaat is overgenomen uit Samson (1950), p. 81.

21 Bij het eerste nummer van *De Kolonist* staat in een inleidend stuk op p. III wat het doel is van het blad: "Moge dan dit Tijdschrift strekken tot algemeenmaking der behoeften en nooden dezer Volkplanting; tot aanwijzing van al die bronnen, uit welken, bloei en welvaart kunnen voortvloeijen; tot mededeeling der middelen ter wegneming of vervulling der behoeften; tot onderrigting van het geen gedaan moet worden, om de bronnen van bestaan en bloei te openen en duurzaam te doen voortstroomen." Het tijdschrift was maar een kort leven beschoren en hield na vijftien afleveringen in 1839 op te bestaan.

22 Het citaat is te vinden op p. 40. Het werk is digitaal beschikbaar op www.dbnl.nl/tekst/teen002nege01_01/index.htm.

23 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 308.

24 Egger (1992), p. 52-55. Eventuele rechtszaken die werden aangespannen tegen drukkers/uitgevers in de door mij onderzochte periode, zijn mij onbekend.

25 Van Kempen (2003), Bd. I, p. 335.

26 De database op de website van het Nationaal Archief (www.nationaalarchief.nl/vrij-in-suriname/emancipatie/database/search.form.html) vermeldt onder de zoekterm 'Randamie' dat A.L.G. de Randamie erfgenaam was van de boedel van Jacq. de Randamie. In welk jaar hij de erfenis kreeg is mij onbekend.

27 Van Kempen (2003), Bd. I, pp. 300-301.

28 De eerstvolgende krant van Fuchs verscheen na de brand, die op 21 januari 1821 plaatsvond, pas op dinsdag 6 februari. Eenzelfde soort vertraging heeft de *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* van J. Brink opgelopen. Wanneer de eerstvolgende krant van Brink na de brand verscheen is mij onbekend vanwege het ontbreken van enkele

nummers (7 t/m 12) in de Koninklijke Bibliotheek. Nr. 13 is gedateerd donderdag 1 maart 1821. Terugrekenend zou op 1 maart nr. 18 van de pers moeten zijn gerold.

29 Deze brochure is digitaal beschikbaar op www.dbnl.nl/tekst/uden004kort01_01.

30 Teenstra (1842), p. 54.

31 Egger (1992) no. 4, pp. 52-55.

32 "De insertie deze Stukken in het *Gouvernements Blad*, word beschouwd als derzelver *Publicatie* en als vervangende de wyze waarop dezelve stukken bevorens werden publiek gemaakt, doch zal niet te min, ten behoeve van zodanige Ingezetenen, welke buiten staat mogten zyn, zich dit Blad in eigendom aan te schaffen, of op eenige andere wyze deelachtig te worden, van elk nummer van hetzelve, het zy een gedrukt Exemplaar, het zy eene duidelijke geschreevene kopie in eene der Affictie kassen, in de Vestibule van het Hof van Politie worden aangeplakt. [...] Na dat de Proclamatien, Publicatien, enz. in het *Gouvernements Blad* zullen zyn geinsereert geweest, doch *eerder niet*, zal het de geadmitteerde Kourantiers geoorloofd zyn, dezelve stukken in hunne Kouranten te plaatsen." Citaat uit de *Surinaamsche Courant* van C.J. Fuchs, nr. 18, dinsdag 4 maart 1817.

33 "Dat voortaan elk en een iegelyk die een of meer Slaven naar het district *Nickerie* zal willen uitvoeren, gehouden zal zyn, deszelfs voornemen by drie agter een volgende Advertentien in de Nieuws Papieren bekend te maken; by welke Advertentien de namen van de Slaven, en zo hy binnen het Jaar daar van Eigenaar geworden is, de namen van den vorigen Meester zullen moeten worden opgegeven; – Zullende de zodanigen, die eenig regt op dezelfde Slaven sustineeren mogten, tegen den vervoer daar van naar het meergemelde district binnen den tyd van veertien dagen na de gedane Advertissementen, eene Acte van oppositie ten Gouvernements Secretary kunnen inleveren; dat de verzoeken tot consent van vervoering van Slaven naar het district *Nickerie* zullen moeten zyn geschreeven op Zegel [...]". Het citaat is afkomstig uit de *Surinaamsche Courant* van C.J. Fuchs, nr. 39 van vrijdag 16 mei 1817, en is overgenomen uit het *Gouvernements Blad*.

34 Het eerste manumissiereglement werd vastgelegd in 1733. Dit reglement werd in de loop der jaren enkele keren aangepast, uitmondende in een nieuw reglement in 1832, bestaande uit 35 artikelen. In artikel 16 werd vastgelegd dat het verzoek tot manumissie bekend diende te worden gemaakt door middel van plaatsing in de kranten: "De bij het voorgaande Artikel vermelde stukken in orde bevonden zijnde, zal, van wege de Kollegiën voor elke kolonie, bij Artikel 1 aangeduid, door eene drie achtereenvolgende keeren te plaatsen Advertentie, waarvan het model hiernevens is gevoegd, sub Litt. A, in de openbare Dagbladen of Couranten, of waar die niet bestaan, op zoodanige wijze, als zulks aldaar gebruikelijk is, aan het publiek van het gedaan verzoek worden kennis gegeven, en zulks, ten einde degenen, welke zouden vermeenen, door het toestaan van het aanzoek tot Manumissie, in hunne regten gekrenkt te zullen worden, in de gelegenheid te stellen, om, des verkiezende, mits uiterlijk binnen den tijd van drie weken, nadat de Advertentie voor de eerste maal in de Dagbladen of Couranten is geplaatst geweest, of nadat daarvan op gebruikelijke wijze openbare bekendmaking is gedaan, zich daartegen bij aantekening, in de Kolonie *Suriname*, ter Algemeene Secretarij, in de Kolonie *Curaçao* en *St. Martin*, ter Secretarij van den Raad van Policie, en in de kolonie *St. Eustatius*, ter Secretarij van het Gemeente-Bestuur, te komen verzetten." Het volledige reglement zoals dat voor het eerst geplaatst werd in het *Gouvernements Blad* is in te zien op internet (www.nationaalarchief.nl/vrij-in-suriname/manumissies/achtergrondinfo/wet_regelgeving.html#reglementering). Voor meer achtergronden over manumissies in Suriname in de negentiende eeuw verwijs ik naar de studie van Ten Hove en Dragtenstein (1997) waarin eveneens het reglement van 1832 is opgenomen.

35 Vanaf 1828 werd in Paramaribo het wijkregister ingevoerd met de gegevens van de vrije bewoners. Personen konden alleen met een familienaam worden opgenomen. Bewoners die een familienaam wilden aannemen of die hun naam wilden wijzigen, dienden hiervoor toestemming te krijgen van de gouverneur. Zie Ten Hove en Dragtenstein (1997), p. 21.

36 Het officiële bericht luidde als volgt: "Zyne Excellentie den Heer Gouverneur Generaal heeft goedgevonden, by deeze te doen Notificeeren en bekendmaken, dat een ieder die van voornemens is de Colonie te verlaaten, agtervolgens het Reglement op 't beleid van de Regeering, gehouden en verpligt zal zyn, in zes Weeken voor het tyd-

stip van deszelfs vertrek, by drie agter een volgende publieke Advertissementen in de Coloniaale Nieuws Papieren, zyn voornemen bekend te maken, en zyne Crediteuren te roepen tot het opgeven hunner Pretentien, zullende men de oppositie, welke men vermeenen zal, tegen het vertrek te moeten maken, ter Gouvernements Secretary moeten doen registreeren, uiterlyk veertien dagen na het gedaan Advertissement, terwyl alle zodanige oppositien, na dien tyd ondernomen, van geene waarde of effect zullen zyn, en aan den verzoeker, op vertoon van de Courant waarin deszelfs Advertissement is geplaatst geweest, en het Certificaat der Respective Comptoiren, de nodige Passen worden toegestaan, om zig uit de Colonie te kunnen begeeven." Citaat uit: *Geprivilegeerde Surinaamsche Courant*, 25 maart 1816. Ook voor 1816 bestonden er regels inzake het bekendmaken van vertrek uit de kolonie.

37 Van Kempen (2003), Bd. I, pp. 362-367. Een overzicht van de bijdragen van Van Schaick en Winkels is opgenomen in deel V van de proefschrifteditie van Van Kempen (2002), www.dbnl.nl/tekst/kemp009gesc05_01.

38 Van Kempen (2003), Bd. I, pp. 377-378.

39 Willemsen (2006), in het bijzonder pp. 116-118.

40 Toes (1992), pp. 177-179 en 191. Over Wolbers: www.iisg.nl/bwsa/bios/wolbers.html.

41 Het eerste nummer van *De West-Indiër* is onvindbaar.

42 Truideman (1980), pp. 27-37, over *De West-Indiër* p. 31.

Lila Gobardhan-Rambocus, Spiegel van een verdeelde samenleving

1 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 16 september 1900.

2 *Goede Tijding*, 7 april 1897.

3 *De West*, 28 januari 1913.

4 Volgens in memoriam in *De West*, 2 januari 1948.

5 De taalkundige Eva Essed-Fruin vertelde mij in 2001 dat de oude J.W. Gongrijp (1885-1974) in 1957 of begin 1958 dit soort herinneringen bij haar thuis ophaalde over de periode waarin William Kraan de huisleraar was van de familie Gongrijp.

6 *100 jaar H. van den Boomen* (1991).

7 *Suriname*, 21 oktober 1913.

8 *Suriname*, 1 juli 1919.

9 *Suriname*, 7, 11 en 14 maart 1919.

10 In de serie over de uitspraken van Kraan citeerde May uit Statenzittingen van 5, 6 en 8 mei 1914, 15 maart 1915, 4, 6, 7 en 28 mei 1915, 8 maart 1916 en 29 april 1916.

11 *Suriname*, 7 januari 1930.

12 *De Banier*, 8 april, 15 april, 13 mei, 3 juni, 22 november en 28 november 1933.

13 *De Banier*, 19 mei 1934.

14 *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917).

15 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 14 mei 1893.

16 *De West-Indiër*, 26 en 29 juni 1892.

17 Tijdens het proces tegen politie-inspecteur Killinger (1911) kopte *De Surinamer* op de voorpagina: 'Oplage 2500 exemplaren'.

18 *Gouvernements Blad*, nr. 1, 1867.

19 *De Volksbode*, 23 juli 1890.

20 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 5, 8 en 15 januari 1893.

21 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 4 april 1897.

22 Ibidem.

23 *Goede Tijding*, nr. 28, 7 april 1897.

24 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 6 juni 1895.

25 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 6 november 1892, 26 en 29 januari 1893, 6 juni 1895.

26 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 6 juni 1895.
27 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 21 mei 1896.
28 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 9 mei 1897.
29 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 14, 21, 25, 28 november en 9 december 1897.
30 *Suriname*, 4 april 1902.
31 Ibidem.
32 *De Banier*, 13 mei 1932.
33 *Suriname*, 25 februari 1908.
34 *Onze West*, 22 februari 1908.
35 *Onze West*, 14 maart 1908.
36 *Onze West*, 21 maart 1908.
37 *Suriname*, 13 september 1918.
38 *De West-Indiër*, 2 juli 1871.
39 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 1 juli 1896.
40 *Suriname*, 27 juni, 1, 4, 8 en 11 juli 1913; *De Surinamer*, 29 juni, 3 en 6 juli 1913; *De West*, 4 juli 1913.
41 *Berichten uit de Heidenwereld* (1913), pp. 98-109.
42 *De Surinamer*, 3 augustus 1930.
43 EBG-archief, inv.nr. R 48 1049.
44 *Suriname*, 4, 8 en 11 augustus 1876.
45 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 4 februari 1897.
46 *Onze West*, 3 september 1898; *De Nieuwe Surinaamsche Courant*, 25 juni 1899; en *De Surinamer*, 21 mei 1899.
47 *De Surinamer*, 18 en 21 mei 1899.
48 *Suriname*, 27 juni 1922.
49 *Het Protestantenblad*, 23 juni 1923 (uitgave Luthersche en Hervormde Gemeente in Suriname).
50 *Het Onderwijs*, 14 maart 1924.
51 *Het Onderwijs*, 8 juli 1924.
52 *De West*, 27 december 1924.
53 NA-SR.
54 *De West*, 9, 13 en 16 augustus 1929. Oorspronkelijk verscheen Van Hiemstra's artikel in het *Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur in Nederland*.
55 *De Banier*, 17 september 1929.
56 *Nieuwe Surinaamsche Courant*, 20 en 24 mei 1900.
57 *De West*, 22 oktober 1912.
58 *De West*, 7 januari 1910.
59 Ibidem.
60 *Het Koloniaal Weekblad*, 29 mei 1919.
61 *Het Koloniaal Weekblad*, 16 januari 1919.
62 Ibidem.
63 Zoals *Het Koloniaal Weekblad* van 9 januari, 15 mei, 29 mei, 24 juli, 21 augustus, 25 september, 9 oktober, 16 oktober, 23 oktober en 6 november 1919 en 1 januari 1920.
64 *Onze West*, 26 en 29 september 1900.
65 *Suriname*, 10 januari 1902.
66 *De Banier*, 21 februari, 17 maart, 31 maart en 29 april 1930.
67 *Goede Tijding*, 3 april 1895.
68 *Suriname*, 28 juni 1912.
69 Zie voor de geschiedenis van Chinezen in Suriname Zijlmans en Enser (2002).
70 *Suriname*, 22 januari 1920.

71 *Suriname*, 22 januari 1920; De West, 20 januari 1920.
72 *Suriname*, 22 januari 1920.
73 *Suriname*, 20 oktober 1920.
74 *De West*, nrs. 1854 en 1873 (1927); *De Surinamer*, nrs. 53, 58, 59, 66 (1927). In de tussenliggende nummers werd ook over deze kwestie geschreven.
75 *De West*, 14, 18 en 25 juni 1929.
76 *De West*, 26 juli 1929; De Banier, 26 juli 1929.
77 *De Herrnhutter*, 27 februari 1933.
78 *De West*, 21 en 25 juni 1912; *De Surinamer*, 20 en 23 juni 1912; *Suriname*, 21 en 25 juni 1912.
79 *De Amsterdammer*, nr. 3228, 1892.
80 *De West-Indier*, 7 oktober 1891.
81 Zie voor de opstanden Höfte (1998), pp. 194-199.
82 *De Surinamer*, 3 juli en 3 augustus 1902.
83 *Onze West*, 2 en 6 augustus 1902.
84 *Onze West*, 25 oktober 1902.
85 *Suriname*, 5 augustus 1902.
86 *De West*, 13 maart 1911.
87 *De West*, nrs. 152-157, 159 en 162 (1911); *De Surinamer*, nrs. 22-32 (1911).
88 *De Surinamer*, 20 maart 1921.
89 *Suriname*, 3 juni 1921; *Suriname*, 27 september 1921.
90 *De Surinamer*, nrs. 85, 86, 88, 89-91 (1921); *Suriname*, nrs. 24, 44, 54, 61, 77 (1921).
91 *De West*, nr. 1250, 1921. *De West* gaat ook in de nummers 1223, 1248, 1255, 1256 in op de staking en de gevolgen ervan.
92 *De Banier*, 31 december 1929.
93 *De Surinamer*, 29 oktober 1931.
94 *De Surinamer*, 1 november 1931.
95 *Het Koloniaal Weekblad*, 8 januari 1932.
96 *De Banier*, 8 januari 1932.
97 Zie voor de geschiedenis van de arbeidersbeweging in Suriname in de jaren dertig Scholtens (1986).
98 *De Banier*, 10 mei 1932.
99 *De Banier*, 3 mei 1932.
100 *Suriname*, 6 mei 1932.
101 *De Banier*, 1 juli 1932.
102 *De Banier*, 8 januari 1932.
103 *De Surinamer*, 29 oktober 1931.
104 *Suriname*, 3 februari 1933.
105 *De Surinamer*, 5 februari 1933.
106 Weduwen speelden als drukkers een vooraanstaande rol in de Surinaamse pers in de achttiende en eerste helft van de negentiende eeuw, zoals in het eerste hoofdstuk van deze bundel beschreven is. In deze periode is daar niets meer van te merken.
107 *Onze West*, 1 augustus 1900.
108 *De Surihamer*, 18 mei 1913.

Jerome Egger, De pers als partijdige observator

1 In 1950, toen er grote spanningen waren binnen de NPS en de twee kranten *De West* en *Suriname* partij kozen voor verschillende fracties binnen de partij, suggereerde Findlay, hoofdredacteur en NPS-Statenlid, dat *Suriname* nauwelijks een vierde van de oplage had van zijn krant. Zie verschillende edities van de twee kranten in de maanden juli, augustus en september 1950. Over deze drie kranten zie ook Van Kempen (2003), Bd 1, pp. 515 e.v.

2 Op 30 september 1949, aan de vooravond van haar 40-jarig bestaan, werd een overzicht gegeven van wat er allemaal bereikt was door *De West*. Daarin werden deze aantallen genoemd.

3 William Kraan is begonnen als journalist bij *Onze West*, een krant die rond 1900 verscheen. In 1909 begon hij met zijn eigen krant *De West*. In 1913 werd hij lid van de Koloniale Staten van Suriname, later Staten van Suriname. Na de Tweede Wereldoorlog heeft hij zijn krant aan David Findlay overgedaan en is teruggegaan naar Nederland waar hij op 31 december 1947 is overleden.

4 Hoewel niet expliciet vermeld, mag worden aangenomen dat deze correspondent zich in Nederland bevond. Uit de opgenomen berichten blijkt dat de meeste berichten uit Nederland afkomstig waren.

5 Zelfs nog in 1949 publiceerde de krant, op 28 mei, op de voorpagina een stuk van A. van Domburg onder de kop 'Het probleem film'. Het was overgenomen uit het Nederlandse katholieke blad *De Tijd*.

6 Zie voor een overzicht van titels van kranten en tijdschriften www.surinaamsepers.net.

7 Een van de de jongere zonen van Johannes Mungra, een collega op de Anton de Kom Universiteit van Suriname, vroeg ik of hij exemplaren van deze krant had. Hij keek mij een beetje verbaasd aan want hij wist niet eens van het bestaan van de krant af. Dit illustreert heel goed dat periodieken vaak maar een heel kort bestaan hadden in Suriname. Meer dan gelegenheidskrantjes waren het niet.

8 Dit blad verscheen in elk geval van 1932 tot 1948 en is te raadplegen op het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) te Leiden.

9 Johan Adolf Pengel heeft een belangrijke rol in de Surinaamse politiek gespeeld. Hij is altijd lid geweest van de NPS en vanaf 1954 tot zijn dood in 1970 domineerde zijn stem in deze partij. Van 1963 tot 1969 was hij minister-president van het land.

10 Wim Bos Verschuur was een leerkracht die op verschillende schooltypen in Suriname tekenles heeft gegeven. Daarnaast heeft hij vele activiteiten ontplooid. Hij was ondernemer die meubelen maakte, vakbondsleider, hij stimuleerde de sport, en speelde ook in de politiek een belangrijke rol, niet alleen binnen de NPS maar ook in de Partij Suriname (PS) waarvan hij de oprichter was.

11 Hier refereert Bos Verschuur aan Brits-Guyana (thans Guyana), Surinames westerbuur die in de bewoonde kuststrook ook vaak te kampen heeft met overstromingen. Guyana ligt beneden de zeespiegel en alleen door een 'seawall' zoals het daar genoemd wordt, is er bescherming tegen het zeewater. In 2005 was er weer een grote overstroming. Toen stonden grote delen van de hoofdstad Georgetown onder water.

12 De nummers 1 tot en met 89 zijn niet aanwezig in het Nationaal Archief van Suriname. Vanaf nummer 90 (16 maart 1950) zijn de verschillende – ingebonden – nummers daar ter inzage.

13 De opvallende opmaak met de twee puntjes komt precies zo voor in de tekst van de krant.

14 In de dissertatie van Hans Breeveld wordt *Nieuw Suriname* een transformatie genoemd van *De Volksstem*. Zie Breeveld (2000), pp. 148-149.

15 Zie www.surinaamsepers.net voor vindplaatsen en holdings van deze en andere bladen in Suriname, Nederland en daarbuiten.

16 Grace Schneiders-Howard had vooral naam gemaakt als belangenbehartiger van de voormalige Hindostaanse contractarbeiders. Later was zij heel actief in de volksgezondheid. Het lukte haar bij de verkiezingen van 1949 (algemeen kiesrecht) niet om gekozen te worden.

17 Zie de *Handelingen van de Staten van Suriname*, 1938-1939, pp. 8-9.

18 Zie De Bruijne (2006), pp. 78-81.

19 Over deze kwestie zie Ramsoedh (1990), pp. 193 e.v.

20 Over de Unie Suriname zie Breeveld (2005), pp. 60-64.

21 In *De West* van 18 februari 1949 staat een verslag van een persconferentie die Gouverneur Huender had gegeven in Georgetown, Brits-Guyana, waar hij op bezoek was geweest. Hij had daar uitgelegd hoe het algemeen kiesrecht in Suriname in elkaar zat. Bij de westerburen van Suriname werden in 1953 voor het eerst verkiezingen gehouden onder dit kiesrecht.

22 In *De West* van 3 november 1937 stond een advertentie dat Tine Putscher vanaf 1 november 1937 was gevestigd als tandarts. Daarvoor had de krant het bericht gepubliceerd dat zij was afgestudeerd als de eerste vrouwelijke tandarts van het land.

23 In *De West* van 2 mei 1949 staat een bericht dat de partij SARAC – waarvan niet wordt gezegd waarvoor de afkorting staat – die een organisatie van Indianen vertegenwoordigt, zal deelnemen aan de verkiezingen in de persoon van de heer Gits.

24 In juli 1950 was het *De Volksstem*. In september 1950 werd het *Het Volk* om vervolgens weer te veranderen in *De Volksstem*.

25 *De West*, 17 juni 1938. Hoofdredacteur/uitgever William Kraan was op dat moment in Nederland. Hij had de leiding van de krant overgedragen aan Th. Waller. Op 18 november 1938 maakt *De West* bekend dat Kraan terug was en dat Waller niet meer waarnam.

26 Over de achtergronden van dit conflict zie Ramsoedh (1995), pp. 22-37.

27 Zie Dew (1978), p. 86.

28 Zie Gobardhan-Rambocus (2001), pp. 337-338. Haar zeer gedetailleerde onderwijsgeschiedenis geeft ook een beeld van de sociaal-maatschappelijke omstandigheden waarbinnen het onderwijs zich afspeelde. Een deel van de informatie uit dit hoofdstuk over onderwijs is te vinden in dit boek.

29 Idem, pp. 343–351.

30 Johan Kraag was EBG-onderwijzer, werd later minister en in 1990/1991 gedurende enkele maanden president van het land.

Hans Breeveld, Van propaganda-instrument tot informatiebron

1 Met dank aan Edwin Marshall voor zijn medewerking aan dit artikel. Verder zijn gesprekken met de volgende personen gevoerd: Thea Doelwijt, Eugène A. Gessel, Henk Herrenberg, Leo Morpurgo, Frits Pengel, Humbert Wijngaarde en mevrouw (Percy) Wijngaarde.

2 Vanaf 1960 werd 1 juli, de dag ter herdenking van de afschaffing van de slavernij, als officiële vrije dag geïntroduceerd.

3 Breeveld (2000), pp. 198-199; Marshall (2003).

4 Marshall (2003), p. 102.

5 Ormskirk (1966), p. 23.

6 Fernandes Mendes (1989), p. 64.

7 NA-NL 2.10.26, inv.nr. 2852.

8 Breeveld (2000), pp. 148-150.

9 *Nieuw Suriname*, 14 april 1955.

10 Breeveld (2000), pp. 148-150.

11 Korsten (1978), pp. 108-109.

12 *Onze Tijd*, 8 november 1966.

13 Bibeb (1967), pp. 125-139, citaat op p. 125.

14 *Onze Tijd*, 28 juni 1966.

15 Van Kempen (2002), p. 57.

16 *de Ware Tijd*, 10 februari 1994.

17 De Vries (2003), pp. 20-21.

18 *Encyclopedie van Suriname* (1977), pp. 473-477.

19 NA-NL 2.10.26, inv.nr. 2850.
20 Gesprek met Frits Pengel.
21 *Vrije Stem*, 31 december 1970.
22 *De Vrije Stem*, 28 mei 1960.
23 *De Vrije Stem*, 9 oktober 1961.
24 Korsten (1978), pp. 65-66.
25 *Onze Tijd*, 6 september 1966.
26 *Onze Tijd*, 19 april 1966.
27 Gesprek met mevrouw Wijngaarde.
28 Van Kempen (2003), Bd. II, p. 692.
29 Prominent lid Eddy Jharap vertelt over zijn ervaringen met de Volkspartij in Hira (2007), pp. 111-119.
30 Korsten (1978), p. 65.
31 Idem, pp. 64-65.
32 Idem, p. 66.
33 Het Suriname Comité komt voort uit het in 1969 opgerichte Aluminium-comité. Het werd in januari 1970 opgericht door een aantal progressieve Surinaamse en Nederlandse organisaties en personen; hun doel was het bevorderen van solidariteit van het Nederlandse volk met het Surinaamse en Antilliaanse volk en met de Surinaamse en Antilliaanse immigranten in Nederland. Dit probeerde het Comité te bereiken door het verschaffen van informatie via het uitgeven van het *Suriname Bulletin*, brochures, dia's, films, pers en publiciteit, lezingen en scholingen, het organiseren van en deelnemen aan bijeenkomsten en acties die leiden tot bewustwording. Het archief van het Suriname Comité bevindt zich in het IISG te Amsterdam.

Stuart Menckeberg, De tijdschriftpers in de roerige jaren zeventig

1 Onder anderen: Bram Behr, Wim Bakker, Roy Smits, Rita Rahman, Rene Jhokan.
2 Zoals Hein Eersel, Eugène Gessel, Pertab Radhakishun, Ronald Venetiaan.
3 Bekende namen zijn: Frank Ranada, Carla Oedayraysing Varma, Philip Issa, Roy Panday, Ruben Lie Pauw Sam, Frank Vreden, Iwan Krolis, Eddy Jharap, Margo Parabirsing, Werner Vreedzaam en anderen.
4 De meest drastische overheidsacties (buiten de militaire periode) vonden tijdens de staking van 1973 plaats, toen oppositionele persmensen werden gearresteerd en de persen in beslag genomen. De beschuldiging was het verspreiden van opruiende berichtgeving, en de arrestaties en inbeslagnames vonden plaats binnen een arrestatiegolf waarbij ook vakbondsleiders werden opgepakt.
5 Dit was onderdeel van een wetsartikel dat bekend staat als de 'muilkorfverordening'.
6 Ook gespeld als Aboebaekari.
7 Keerveld werd verschillende malen gearresteerd en ook voor het gerecht gesleept naar aanleiding van kritische artikelen die de overheid niet bevielen. Hij werd in 1981 op onopgehelderde wijze in Guyana om het leven gebracht. Er zijn sterke vermoedens dat dit in opdracht van het militaire regime is gebeurd.
8 Het betrof een affaire waarbij niet-bestaande namen op de loonlijst van een van de dienstonderdelen waren geplaatst, met medeweten van de minister.
9 Pedro Gonsalves, Winston Caldeira, Jan Bongers en Rob van Romondt.
10 People's National Party (PNP); People's Progressive Party (PPP).
11 Zie Jagan (1973).
12 In Nickerie werden onder anderen vrouwen voor het publiek gebracht die slachtoffer waren van de rellen in 1964, waarvan bekend is dat ze door CIA-*operatives* waren aangewakkerd.
13 *Pipel*, 26 maart 1977.
14 Kasmoni: spaarsysteem zonder rente.
15 Vertaling: Dan zal hij degene zijn die tenslotte zal gillen [van de pijn].

16 Vertaling: En stoeien de kopstukken intussen overal met het geld? Nee, vadertjelief, zo kan de hoorn niet geblazen worden, je moet je geldkas anders beheren!
17 Vertaling: Nu roep jij luidkeels, omdat het geld een groot probleem wordt.
18 *Pipel*, 4 september 1978.

Henry E. Cameron, Van onafhankelijkheid naar staatsgreep

1 *De West*, 2 januari 1975.
2 Keerveld was ook hoofdredacteur van het tijdschrift *Rode Surinamer* dat in de jaren 1970-1980 verscheen.
3 Zie Van Kempen (2003), Bd. II, p. 975.
4 Ibidem.
5 Zie voor een overzicht www.surinaamsepers.net.
6 Buddingh' (1975), pp. 294-295.
7 *De West*, 15 oktober 1975.
8 In de Eerste Kamer was de stemverdeling 53 tegen 11.
9 *Vrije Stem*, 18 november 1975.
10 *De West*, 18 augustus 1977.
11 *De West*, 1 november 1977.
12 *De West*, 9 november 1977.
13 *de Ware Tijd*, 25 februari 1980.
14 Met de staatsgreep maakte Suriname kennis met het fenomeen 'avondklok', een uitgaansverbod tussen bepaalde uren van de dag. De eerste was van 19.00 uur tot 6.00 uur 's morgens.
15 *De West*, 30 december 1980.

Nita Ramcharan, Het donkerste tijdperk voor de persvrijheid

1 Korte samenvatting van de vergadering van de Progressieve Media Werkers in oprichting op 15 december 1981, gemaakt door Chandra van Binnendijk, voorlopig secretaris.
2 Van de 41 zetels in de kuststrook (7 districten) krijgt het Front voor Democratie en Ontwikkeling bestaande uit de traditionele politieke partijen: de NPS, VHP en de KTPI 40 zetels. De NDP van Desi Bouterse krijgt 1 zetel. In het binnenland had het Front geen kandidaten gesteld omdat het haast niet mogelijk was daar door de binnenlandse oorlog propaganda te voeren.
3 E.D. Findlay, 'Revo en media', in: *De West*, 7 maart 2005.
4 Roy Horb is in februari 1983 dood aangetroffen in een cel in Fort Zeelandia. De officiële lezing is dat hij zelfmoord heeft gepleegd door zich op te hangen aan het koordje van zijn onderbroek.
5 Buddingh' (1995), pp. 314-315.
6 Toespraak Desi Bouterse via radio en tv op 13 augustus 1980 over aftreden president Johan Ferrier, afkondiging noodtoestand en ontbinding van het parlement, in *de Ware Tijd*, 14 augustus 1980.
7 Een afsplitsing van de Volkspartij. De leden van de RVP vinden dat ze de militairen moeten ondersteunen en splitsen zich af, nadat in de Volkspartij geen consensus kan worden bereikt.
8 Deze twee journalisten behoren tot de slachtoffers van 8 december 1982.
9 In de publicatie *Terreur op uitkijk* wordt de moord van een landbouwer door militairen uitvoerig beschreven. Duizenden exemplaren worden in beslag genomen. Er verschijnen diverse onthullende publicaties van de hand van Bram Behr die hem niet in dank worden afgenomen.
10 Humphrey Keerveld was voorzitter van het Marxistisch-Leninistisch Centrum Suriname en wordt in 1981 vermoord in Guyana. Deze zaak is nooit opgehelderd en de daders zijn niet berecht.
11 Afstudeerscriptie Krisnadath Binda, studierichting journalistiek van de Academie voor Hoger Kunst en Cultuur-

onderwijs, 'De pers in de postmilitaire periode, een vergelijkende studie tussen Suriname, Argentinië en Brazilië', p. 11 (*de Ware Tijd*, 28 januari 1982).

12 Wilfried Hawker was een van de zestien sergeanten die op 25 februari 1980 de staatsgreep hebben gepleegd.

13 Arthy Gorré is een van de coupplegers van 1980. Hij is 1993 benoemd tot legerleider als opvolger van Bouterse.

14 Surindre Rambocus is op 8 december 1982 een van de vijftien slachtoffers.

15 *De Ware Tijd*, 23 maart 1982. Naarendorp gaat op deze kwestie ook in in *Omkijken naar een revolutie* van Walter Lotens, p 101.

16 Edward Naarendorp wordt mede op basis van dit krantenbericht aangemerkt als een van de verdachten van de decembermoorden in november 2004. Na een proces wordt hij drie jaar later van de lijst afgevoerd.

17 *Onderdrukking en strijd van de Surinaamse arbeiderspers: Het volk zal spreken*. Bram Behr is een van de slachtoffers van 8 december 1982.

18 Cyrill Daal is een van de slachtoffers van 8 december 1982.

19 *De Ware Tijd*, 30 oktober 1982.

20 *De Ware Tijd*, 1 november 1982.

21 *De Ware Tijd*, 3 december 1982.

22 Deze bekentenis is integraal opgenomen in *de Ware Tijd* van 10 december 1982.

23 Vakbondsleider Fred Derby is de enige overlevende van de zestien personen die worden opgepakt en naar Fort Zeelandia overgebracht.

24 Lezing 'Media en ethiek' van Edward Findlay op 7 februari 2006 op het symposium van de Surinaamse Vereniging van Journalisten.

25 Instructies voor de pers en omroepstations zijn op 30 april 1984 ondertekend door E.D. Findlay (*De West*), R. Pierkhan (Rapar), E. Vervuurt (Apintie) en minister-president W. Udenhout.

Chandra van Binnendijk, Een nieuw spoor

1 *Vrije Stem*, 26 februari 1980.

2 *25 Februari* wordt voortgezet onder redactie van het Volksmobilisatie Collectief. In de collectie van het IISG te Amsterdam (signatuur ZF 63975) bevinden zich exemplaren van deze *25 Februari* uit de jaren 1981 en 1982, de laatste van 20 februari 1982.

3 Oltmans (1984), p. 16.

4 Lotens (z.j.), p. 151.

5 Cárdenas (1988), p.45.

6 Oltmans (1984), pp. 40-41.

7 Uit het rapport *Bijdrage NVD aan seminar overheidsvoorlichtingsinstellingen*, augustus 1985.

8 Turner (1985).

9 In Naarendorps inleiding ter gelegenheid van de Internationale Journalisten Dag, 8 september 1986.

10 Ibidem.

Angelie Sens, Intermezzo

1 Met dank aan: Nita Ramcharan, Peter Sanches, Ellen de Vries.

2 Het aantal zetels in het parlement is sinds 1987 verhoogd van 39 naar 51. Het Front won er in 1987 veertig, de NDP slechts drie.

3 Niet iedereen hanteert de term 'oorlog' voor dit conflict tussen het Jungle Commando van Ronnie Brunswijk en het Surinaamse leger onder Bouterse.

4 Zie ook Leo Morpurgo in *De Gids*, oktober-november 1990, pp. 797-801, over WINIED p. 801.

5 Pas in oktober 2007 werd officieel onthuld wie de eerste WINIED schreven.

6 De televisie en radio bereiken een groter publiek dan de kranten. Zo ligt de kijkdichtheid van het journaal en de actualiteitenprogramma's van de Surinaamse Televisie Stichting boven de 200.000 personen, zo blijkt uit recent onderzoek (2006-2007). De rol van de kranten lijkt dus afgenomen.

7 Dat toen nog adjunct-hoofdredacteur Armand Snijders voor het vakblad *De Journalist* zijn eigen hoofdredacteur interviewt, geeft overigens wel te denken. Inmiddels heeft Snijders de functie van Wagenaar overgenomen.

Deryck Ferrier, De pers wederom op zonnige wegen

1 De titel van dit hoofdstuk, 'De pers wederom op zonnige wegen' is gekozen omdat de ontwikkelingen en het gedrag van de pers mede worden bezien in het licht van een nieuw perspectief op democratie en vrijheid, tegen de achtergrond van de naweeën van censuur en dictatuur uit het recente verleden.

2 Het is voor een buitenstaander – de auteur is landbouwkundig ingenieur en socioloog – een gewaagde zaak om een bijdrage over de ontwikkeling van de Surinaamse pers in de periode 1987-2007 te leveren, die zowel historisch als professioneel aanvaardbaar is, vooral voor degenen die vanwege hun directe betrokkenheid bij de media in de periode 1987-2007 kunnen putten uit een schat aan ervaringen. Deze bijdrage wil een objectief historisch beeld geven van de wijze waarop de schrijvende media hun maatschappelijke functies hebben vervuld. Uit de documentatie over de jaren 1987-2007 kan worden afgeleid dat dit een woelige periode voor de pers moet zijn geweest. De verslagen over de enerverende omstandigheden en traumatische ontwikkelingen die de werksfeer van de pers in deze periode kenmerkten, laten dit zien. In deze bijdrage, die een globaal karakter heeft, kunnen niet alle zaken die de pers voor zichzelf en de eigen persgeschiedenis van belang acht, aan bod komen.

3 In 1986 kostte een krant nog een kwartje, in 1990 35 cent, in de periode tussen 1990 en 1998 liep de prijs op tot Sf 150, in 2001 tot Sf 500 en in 2005 – vóór de invoering van de Surinaamse dollar – tot Sf 1000.

4 Wijdenbosch koos voor vervroegde verkiezingen en niet voor het teruggeven van zijn mandaat, waarom in parlementaire moties was verzocht.

5 Toen het ANP en het Surinaamse Nieuws Agentschap (SNA) nog in Suriname functioneerden, konden media over een keur aan nieuwsberichten uit binnen- en buitenland beschikken.

6 Volgens de database www.surinaamsepers.net hebben er twee bladen bestaan met de naam *Marron*. Een daarvan werd uitgegeven in Rotterdam, de andere in Paramaribo in 1981 en 1982. Het blad was het orgaan van het Verbond van Revolutionaire Jongeren.

7 Jharaps eigen relaas hierover in Hira (2007), pp. 333-365.

8 Sinds kort is Armand Snijders hoofdredacteur van *Parbode*.

9 De prijs is medio 2008 verhoogd naar 8 SRD.

Marc De Koninck en Ellen de Vries, Epiloog

1 Met dank aan: de Surinaamse auteurs van dit boek, Chandra van Binnendijk, Hans Breeveld, Henry E. Cameron, Jerry Egger, Deryck Ferrier, Lila Gobardhan-Rambocus en Nita Ramcharan; de oud-hoofdredacteur van *de Ware Tijd*, Leo Morpurgo; de uitgevers, hoofdredacteuren, directeuren of redactiecoördinatoren Steve Jong Tjien Fa, George Findlay, Faried Pierkhan en Dennis Samson; de operationeel directeur van Het Diensten Centrum, Leo Hagens; de cursusleider van de journalistieke afdeling van de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuur Onderwijs, Jane Kolf-Bergraaf; en al die andere personen en instituten die hun bijdrage leverden door inzage in persoonlijke archieven te verschaffen.

2 Volgens de zevende Algemene Volks- en Woningtelling van 2004 telde Suriname toen 492.829 inwoners.

3 Na de afsluiting van dit artikel werd bekend dat *De Waarheid* (nu een weekblad) als dagblad gaat verschijnen. Dit is tot op heden niet gebeurd. Daarnaast bestaan er nog twee Chineestalige dagbladen: *Chung Fa Ngit Pao* (in het Mandarijn *Zhonghua Ribao*, in het Nederlands *Chung Fa Dagblad*) en *Szun-Lam Ngit Pao* (in het Mandarijn *Xunnan Ribao*, in het Nederlands *Dagblad Suriname*).

4 Volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek telde Nederland in juli 2007 16,4 miljoen inwoners. Het aantal dagbladtitels is ontleend aan gegevens van Cebuco, de marketingorganisatie van de Nederlandse dagbladen (zie www.cebuco.nl).

5 Cijfers achter de komma zijn afgerond. Kanttekening van Leo Hagens van HDC: "Doordat men soms in het minimale gemeten tijdsinterval van één kwartier meerdere kranten las, zijn dubbeltellingen ontstaan. Hierdoor is de som van de percentages van de afzonderlijke dagbladen hoger dan honderd procent."

6 Alleen *Times of Suriname* heeft een abonnementensysteem zoals men dat in Nederland kent.

7 Uitgever Steve Jong Tjien Fa bestrijdt dat: "Als er kranten overblijven bij de colporteurs, dan komt dat door overmacht zoals zware onweersbuien of doordat de krant later dan normaal is verschenen, wat incidenteel wel voorkomt."

8 Van de audiovisuele media mochten alleen de Surinaamse Televisie Stichting (STVS) en de Stichting Radio Omroep Suriname (SRS) blijven uitzenden.

9 Vroeger werden bijvoorbeeld ook de *Coronie Courant* (1917-?), *De Nickeriaan* (1945-1972) en *Moengo spreekt* (1953-?) uitgegeven (zie www.surinaamsepers.net). In 2001 werd de eerste Surinaams/Frans-Guyanese krant uitgegeven: *Alibi fu Aliba. La Voix du Fleuve/De Stem van de Rivier*. In april 2007 werd een nieuwe weekkrant in Commewijne aangekondigd: *Kawina Info*, een initiatief van Soeparman Sawirja (bron: *Dagblad Suriname*, 25 april 2007).

10 Het opinieblad *Parbode* heeft wel een redactiestatuut.

11 In dit conflict speelde ook een administratief geschil.

12 Jane Kolf-Bergraaf van AHKCO meldt dat er met het Caribisch gebied contact is over de mogelijkheden van stageplaatsen voor studenten. "Wij hebben onlangs gesproken met Dale Enoch, president van de Associatie van Caribische Mediawerkers. Ook docentenuitwisseling en train-de-trainercursussen kwamen aan de orde. Met het trainingscentrum van de Wereldomroep zijn soortgelijke afpraken gemaakt."

13 Dit zegt freelance journalist Chandra van Binnendijk.

14 Radio Nederland Wereldomroep (RNW) heeft, zoals Kolf-Bergraaf al aangaf (zie noot 12), een samenwerkingsverband met AHKCO afgesloten met ingang van 2008. Vier studenten lopen jaarlijks twee maanden stage bij de vaste verslaggever van de RNW in Paramaribo; de derde maand komen ze naar Hilversum. Het accent ligt op radiojournalistiek, maar er wordt ook aandacht besteed aan schrijven voor internet.

15 Wat natuurlijk niet wil zeggen dat er bij de andere kranten geen academisch geschoolden of onderzoeksjournalisten werken. Sommige collega's plaatsen de kanttekening dat de term 'onderzoeksjournalistiek' nog niet van toepassing is op *Times of Suriname*.

16 Dat was de koers begin november 2007.

17 Volgens het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken bedraagt het inkomen per hoofd van de bevolking in Suriname 2250 dollar. Op de ontwikkelingsranglijst van de Verenigde Naties staat Suriname in de middenmoot: op de 86ste plaats van de 177 landen.

Literatuur

100 jaar drukkerij Van den Boomen. Paramaribo 1991.

Beeldsnijder, R., 'Pers en vrijheid in achttiende-eeuws Suriname', in: *Mutyama. Surinaams tijdschrift voor cultuur en geschiedenis* (themanummer 'Censuur in Suriname'), jrg. 3 (1992) nr. 4, pp. 48-51.

Bibeb, 'Premier J.A. Pengel: ik ben geen politicus maar artiest', in: idem, *Bibeb en andere VIP's*. Amsterdam 1967, pp. 125-139.

Breeveld, H., *Jopie Pengel 1916-1970. Leven en werk van een Surinaamse politicus*. Schoorl 2000.

Breeveld, H., *Baas in eigen huis. Wim Bos Verschuur, heraut van Surinames onafhankelijkheid*, 1904-1985. Paramaribo 2004.

Bruijne, A. de, *Libanezen in Suriname. Van Bcharre naar Paramaribo 1890-2006*. Leiden 2006.

Buddingh', H., *Geschiedenis van Suriname*. Utrecht 1995, 2003.

Cárdenas, O., *De revolutie van de sergeanten. Getuigenis van mijn werk als resiederend ambassadeur van Cuba*. Nijmegen 1988.

Catalogus der Surinaamsche Koloniale Bibliotheek. Paramaribo 1862.

Dew, E., *The difficult flowering of Surinam. Ethnicity and politics in a plural society*. Den Haag etc. 1978.

Egger, J.L., 'Kroniek van censuur', in: *Mutyama. Surinaams tijdschrift voor cultuur en geschiedenis* (themanummer 'Censuur in Suriname'), jrg. 3 (1992) nr. 4, pp. 52-55.

Emmer, P.C., *De Nederlandse slavenhandel 1500-1850*. Amsterdam/Antwerpen 2000.

Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië, onder redactie van H.D. Benjamins en J.F. Snelleman. Den Haag/Leiden, 1914-1917. Ook online via www.dbnl.nl.

Encyclopedie van Suriname, onder hoofdredactie van C.F.A. Bruyning en J. Voorhoeve; samengesteld door W. Gordijn. Amsterdam 1977.

Fernandes Mendes, H.K., *Onafhankelijkheid en parlementair stelsel in Suriname. Hoofdlijnen van een nieuw en democratisch staatsbestel*. Zwolle 1989.

Findlay, E.D. 'Revo en media'. Paramaribo 2005.

Gerding, P.I., *Op weg naar grotere hoogten. 260 jaar Evangelisch Lutherse Kerk in Suriname 1741-2001*. Paramaribo 2002.

Gobardhan-Rambocus, L., *Onderwijs als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang. Een taal- en onderwijsgeschiedenis van Suriname, 1651-1975*. Zutphen 2001.

Hartog, J., *Journalistiek leven in Curaçao*. Met aanhangsel 'De pers in Suriname'. Willemstad 1944.

Heijer, H. den, *Geschiedenis van de WIC*. Zutphen 1994.

Hira, S., *Eddy Jharap. Vertrouwen in eigen kunnen. Een biografisch interview over de ontwikkeling van de Staatsoliemaatschappij Suriname NV*. Den Haag/Paramaribo 2007.

Höfte, R., *In place of slavery. A social history of British Indian and Javanese laborers in Suriname*. Gainesville etc. 1998.
Hollanders, P.H., 'Paul François Roos (1751-1805), dichter te Suriname. Van "knegt" tot "Raad in den Ed: Achtb: Hove van Politiek en Crimineele Justitie"'. Ongepubliceerde doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam. Amsterdam 1984.
Hoogbergen, W., *'De bosnegers zijn gekomen!'. Slavernij en rebellie in Suriname*. Amsterdam 1992.
Hove, O. ten en F. Dragtenstein, *Manumissies in Suriname*, 1832-1863. Utrecht 1997.
Jagan, J., 'The army take-over in the Guyana elections', in: *Thunder*, april-juli 1973, pp. 36-44. Ook online via www.jagan.org.
Kalff, S., 'Surinaamsche journalistiek', in: *De West Indische Gids*, jrg. 5 (1923/1924) nr. 6, pp. 463-474.
Kempen, M. van, *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*. Vijf delen. Paramaribo 2002 (proefschrifteditie). Ook online via www.dbnl.nl.
Kempen, M. van, *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*. Band I, *1596-1957 & de orale literatuur*. Band II, 1957-2000. Breda 2003 (handelseditie).
Kempen, M. van, 'De hoofdpijn van de bibliograaf. De kunst van het titelbeschrijven in het digitale tijdperk', in: *Oso. Tijdschrift voor Surinamistiek*, nr. 2 (2006), pp. 68-80.
Kempen, M. van en H. Enser, 'Surinaamse kranten en hun vindplaatsen, 1774-2000', in: *Oso. Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis*, jrg. 20 (2001) nr. 2, pp. 263-286. Ook online via www.dbnl.nl.
Korsten, R.M. e.a., *Bank notes. 'De pers in perspectief'*. Paramaribo 1978.
Lamur, H.E., *Historisch overzicht van de burgerlijke stand en het bevolkingsregister van Suriname*. Amsterdam 1980.
Letterkundige uitspanningen van het Genootschap de Surinaamsche Lettervrinden. Vier bundels. Paramaribo 1785-1787.
Lotens, W., *Omkijken naar een 'revolutie'. Surinaamse intellectuelen onder militairen*. Paramaribo z.j. [2004].
MacKay, F. (red.), *Moiwana zoekt gerechtigheid. De strijd van een marrondorp tegen de staat Suriname*. Amsterdam 2006.
Marshall, E., *Onstaan en ontwikkeling van het Surinaams nationalisme. Natievorming als opgave*. Delft 2003.
Meel, P., *Tussen autonomie en onafhankelijkheid. Nederlands-Surinaamse betrekkingen, 1954-1961*. Leiden 1999.
Morpurgo, L., 'Macht zonder gezag', in: *De Gids*, jrg. 153 (1990) nr. 10/11, pp. 797-801.
Nationale Voorlichtingsdienst, *Revolution and counter-revolution in Suriname*. Paramaribo z.j.
Oltmans, W., *Willem Oltmans in gesprek met Desi Bouterse*. Amsterdam 1984.
Oostindie, G. en I. Klinkers, *Knellende koninkrijksbanden. Het Nederlandse dekolonisatiebeleid in de Caraïben, 1940-2000*. Drie delen. Amsterdam 2001.
Opstall, M.E. van, 'Archiefmateriaal betreffende ons koloniaal verleden', in: *Documentatieblad werkgroep 18e eeuw*, nr. 41-42 (1979), pp. 33-39.
Ormskirk, F., *Twintig jaren NPS. 'Groei temidden van beroering'*. Paramaribo 1966.
Oudschans Dentz, F., 'Surinaamsche journalistiek I, II en III', in: *De West Indische Gids*, jrg. 20 (1938), pp. 33-44, 65-76 en 289-290.
Post, A.H.P. e.a., *De Sittewasie. De Velmekstaking en haar konsekwenties*. Paramaribo 1969.

Press Association of Jamaica (PAJ), *Psychological warfare in the media. The case of Jamaica*. Kingston, z.j.
Ramsoedh, H., *Suriname 1933-1944. Koloniale politiek en beleid onder gouverneur Kielstra*. Delft 1990.
Ramsoedh, H., 'Helmans politieke kruistochten', in: *Oso. Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis*, jrg. 14 (1995) nr. 1, pp. 22-37.
Roos, P.F., *Eerstelingen van Surinaamsche mengelpoëzy*. Drie delen. Amsterdam 1783-1789.
Samson, Ph.A., 'De Surinaamse pers gedurende het Engelse tussenbestuur', in: *De West Indische Gids*, jrg. 31 (1950), pp. 80-93.
Sas, N.C.F. van, *Onze natuurlijkste bondgenoot. Nederland, Engeland en Europa, 1813-1831*. Groningen 1985.
Scholtens, B., *Opkomende arbeidersbeweging in Suriname. Doedel, Liesdek, De Sanders, De Kom en de werklozenonrust 1931-1933*. Nijmegen 1986.
Sens, A., *Mensaap, heiden, slaaf. Nederlandse visies op de wereld rond 1800*. Den Haag 2001.
Stipriaan, A. van, *Surinaams contrast. Roofbouw en overleven in een Caraïbische plantagekolonie 1750-1863*. Leiden 1993.
Szulc-Krzyzanowski, M. en M. van Kempen, *Woorden op de westenwind. Surinaamse schrijvers buiten hun land van herkomst*. Amsterdam 1994.
Teenstra, M.D., *De negerslaven in de kolonie Suriname*. Dordrecht 1842. Ook online via www.dbnl.nl.
Termorshuizen, G., *Journalisten en heethoofden. Een geschiedenis van de Indisch-Nederlandse dagbladpers*, 1744-1905. Amsterdam/Leiden 2001.
Toes, J., *Wanklanken rond een wingewest. In de nadagen van de Surinaamse slavernij*. Hoorn 1992.
Tresfon, J.H., *The family Tresfon*. Wellington 1974.
Truideman, D., 'Onze kranten en censuur in de koloniale tijd', in: idem, *Weten en denken*. Paramaribo 1980, pp. 27-37.
Truideman, D., *Het Surinaamse krantenwezen in de koloniale tijd. Zijn rol in de culturele en politieke bewustwording*. Paramaribo 1983.
Turner, S., *Secrecy and democracy. The CIA in transition*. Boston 1985.
Tussen droom en werkelijkheid. Een keuze uit de literaire pagina van de Ware Tijd. Paramaribo 2001.
Uden Masman sr., H., *Kort verslag van den zwaren brand te Paramaribo, hoofdplaats der kolonie Suriname, op den 21 januarij 1821 voorgevallen*. Amsterdam 1821. Ook online via www.dbnl.nl.
Vlier, M.L.E., *Een beknopte geschiedenis van Suriname*. Amsterdam 1863.
Vlier, M.L.E., *Geschiedenis van Suriname voor de hoogste klasse der volksschool*. Den Haag 1881.
Voegen van Engelen, J., *De Surinaamsche artz*. Oorspronkelijk 1786-1788. Heruitgave met een inleiding van prof. dr. G.A. Lindeboom, Utrecht 1981.
Vries, Ellen de, 'Het rommelt bij de Ware Tijd', in: *De Journalist*, 30 mei 2003, pp. 20-22.
Vries, Ellen de, *Suriname na de Binnenlandse Oorlog*. Amsterdam 2005.
West Indisch Plakaatboek. Plakaten, ordonnantiën en andere wetten, uitgevaardigd in Suriname 1667-1816. Twee delen. Samenstelling J.Th. de Smidt m.m.v. T. van der Lee, onder redactie van J.A. Schiltkamp en J.Th. de Smidt. Amsterdam 1973.

Willemsen, G., *Dagen van gejuich en gejubel. Viering en herdenking van de afschaffing van de slavernij in Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen*. Amsterdam 2006.
Wolbers, J., *Geschiedenis van Suriname*. Amsterdam 1861. Ook online via www.dbnl.nl.
Zalinge, Edith van, 'De heraut van Paramaribo', in: *Het Parool*, 24 mei 1997.
Zijlmans, G.C. en H.A. Enser, *De Chinezen in Suriname. Een geschiedenis van immigratie en aanpassing*, 1853-2000. Barendrecht 20022.

Tijdschriften

Oso. Tijdschrift voor Surinaamse taalkunde, letterkunde, cultuur en geschiedenis, sinds 2003: *Oso. Tijdschrift voor Surinamistiek*
De West Indische Gids (1919-1959)
De Nieuwe West Indische Gids (1960-1991)
New West Indian Guide / De Nieuwe West Indische Gids (1992-heden)
Wi Rutu

Lijst van Surinaamse dagbladen

Deze lijst (74 titels) is een alfabetisch geordend overzicht van Surinaamse 'dagbladen'. Die term is enigszins misleidend, omdat het tot de jaren veertig van de twintigste eeuw gebruikelijk was dat kranten minder dan zes keer per week verschenen. In de allereerste jaren van de Surinaamse pers was de verschijningsfrequentie zelfs maar één keer per week. Vanaf het einde van de achttiende eeuw verschenen de meeste kranten twee keer per week. Pas eind negentiende eeuw werd de frequentie verhoogd naar drie en soms vier keer per week. Vanaf de jaren veertig en vooral na de Tweede Wereldoorlog zijn Surinaamse kranten als echte dagbladen te beschouwen, dat wil zeggen zes dagen per week verschijnend.
De hier niet opgenomen Surinaamse periodieken (minder frequent verschijnende kranten en tijdschriften) zijn te vinden op www.surinaamsepers.net.

Afkortingen:
U = uitgever
D = drukker
H = hoofdredacteur

Advertentieblad
Paramaribo, 1921
U: Joh. C. Marcus
D: H. van Ommeren
H: J.C. Marcus

Advertentieblad van de Republiek Suriname
Paramaribo, 1975-1988-
U/D: D.A.G.
Voortzetting van: *Gouvernements Advertentie Blad* (Paramaribo, 1885-1975)

Aktueel. Onafhankelijk dagblad sinds 1973
Paramaribo, 1973-1979
U: Pers- en Publiciteitsbureau Informa, J.H.M. Slagveer
D: Offsetdrukkerij Informa; Aktueel Press
H: J.H.M. Slagveer

Algemeen Nieuws- en Advertentieblad
Paramaribo, 1844-1854
U: Muller
D: J.C. Muller Az.; J.H.G. Muller
Voortzetting van: *Algemeen Nieuws- en Letterkundig Blad* (Paramaribo, 1842-1843)

Algemeen Nieuws- en Letterkundig Blad
Paramaribo, 1842-1843
D: J.C. Muller Az.
Voortgezet als: Algemeen Nieuws- en Advertentieblad (Paramaribo, 1842-1854)

Het Anker
Paramaribo, 1936-?
U: E.L. Vervuurt
D: Drukkerij Eben Haëzer
H: E.L. Vervuurt

De Banier van Waarheid en Recht. Surinaamsch Nieuws- en Advertentieblad
Paramaribo, 1929-1936
U: P.A. May; J.C. Sarucco
D: H.B. Heyde (1929-1932); Drukkerij Eben Haëzer (1932-1936)
H: P.A. May; J.C. Sarucco

Bataafsche Surinaamsche Courant
Paramaribo, 1804-1806
U/D: Geprivilegeerde Drukkery van de Wed. Tresfon jr.

Binnenlandsche Surinaamsche Courant
Paramaribo, 1804-1809
U/D: Geprivilegeerde Drukkery van de Wed. Tresfon jr.

De Bode van Paramaribo
Paramaribo, 1885-?
U/D: B. Heijde

Boschbode. Dagblad voor Kabelstation, Sikakamp, Ganze en omstreken
Paramaribo, 1911
D: J.H. Oliviera
H: Jan Koso

Chung Fa Ngit Pao (Chung Fa Dagblad, in het Mandarijnenchinees: *Zhonghua Ribao*)
Paramaribo, 1982-
CLO-Bulletin (ondertitel varieert)
Paramaribo, 1973-1977[-1980]
D: Offsetdrukkerij Westfort
H: CLO-Kollektief

Coronie Courant
Totness, 1917-?
U/D/H: Ph.J. Redmond

Dagblad Suriname
Paramaribo, 2002-lopend
U: FaFam Publishing N.V. (F. Pierkhan)

Gazette de Surinam
Paramaribo, 1792
U/D: Charles Brouwn

Geprivilegeerde Surinaamsche Courant
Paramaribo, -1811-1829
U/D: Worsdell & Brink (1813-); J. Brink (-1815-1825); Erven J. Brink (1825-1829)
Voortgezet als: *Surinaamsche Courant* [VI] (Paramaribo, 1830-1843)

Goede Tijding. Nieuws- en Advertentieblad der kolonie Suriname
Paramaribo, 1892-1897
U/D: B. Heijde
Voortgezet als: *Onze West. Nieuwsblad uit en voor Suriname* (Paramaribo, 1897-1913)

Gouvernements Advertentie Blad
Paramaribo, 1885-1975
U: B.H. Heyde (1885-1908); H.J. van Ommeren (1909-1910, 1918-1928); B. Heyde (1911-1918); D.A.G. (1928-)
D: B.H. Heyde; H.J. van Ommeren; B. Heyde; D.A.G.
Voortgezet als: *Advertentieblad van de Republiek Suriname* (Paramaribo, 1975-1988-)

Guiana. Nieuws- en Advertentieblad
Paramaribo, 1888-1890-
U: J.A. Zschuschen; A.J. Pinto (1890)
D: J.A. Zschuschen
Voortzetting van: *Surinaamsche Courant* [IX] (Paramaribo, 1885-1888)

De Guyana
Paramaribo, 1888-1889

Koloniaal Nieuwsblad
Paramaribo, 1848-1870
U/D: I. Morpurgo
Voortgezet als: *Suriname. Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad* [diverse ondertitels] (Paramaribo, 1871-1971)

De Kolonist. Dagblad toegewijd aan de belangen van Suriname
Paramaribo, 1842-1872
U: S. Bibaz
D: Rose & Co.

Lam Foeng (Zuidenwind, in het Mandarijnenchinees: *Nan Feng*)
Paramaribo, 1943-1978

Mokro (ondertitel varieert)
Paramaribo, 1979-1982; Amsterdam, 1983-1994
U: Revolutionair Vormingscentrum; Revolutionaire Bevrijdingsbeweging Suriname
D: Revolutionair Vormingscentrum; De Volkspers
H: Bram Behr; John Pengel; Theo Para

Nieuw Suriname. Surinaams nieuws- en advertentieblad
Paramaribo, 1954-1967
U/H: J.A. Pengel
D: J. Rens (1954-1955); Drukkerij Nieuw Suriname

De Nieuwe Stem. Surinaamsch Nieuws- en Advertentieblad
Paramaribo, 1929-1931
D: D.A.G.
H: Ph. de Vries; M.H. Stephan

Nieuwe Surinaamsche Courant [I]
Paramaribo, 1835-1843
U/D: Boekdrukkery Van Boon & Co.

Nieuwe Surinaamsche Courant [II]. *[Het] Orgaan der bevolking*
Paramaribo, 1892-1912
U/D/H: T. Libertador Ellis

Nieuwe Surinaamsche Courant en Letterkundig Dagblad
Paramaribo, 1834
U/D: Fuchs & Co.
Voortgezet als: *Surinaamsche Courant* [VIII], *Letterkundig Dagblad* (Paramaribo, 1835-1841-)

De Nieuwe Tijd
Paramaribo, 1956-1960
H: F.L. de Rooy

Het Nieuws. Algemeen dagblad
Paramaribo, 1943-1960
U/D: Drukkerij (en Uitgeverij) Het Nieuws
H: A.J. Morpurgo

Nieuwsblad van Paramaribo
Paramaribo, 1845

Njoen Sranan (Nieuw Suriname)
Paramaribo, 1976
U: Uitgeverij Proleks
H: D. de Bie

Onze Natie. Dagblad voor de vrijheid
Paramaribo, 1972-1974
U: Scorpio Promotions
H: Emiri Aboebaekari [ps. van Cyrill Karg]

Onze West. Nieuwsblad uit en voor Suriname
Paramaribo, 1897-1913
U: B. Heyde; H.B. Heyde
D: B. Heyde
H: C. Hoekstra; W. Kraan; R.A.P.C. O'Ferrall
Voortzetting van: *Goede Tijding. Nieuws- en Advertentieblad der kolonie Suriname* (Paramaribo, 1892-1897)

Paramaribo. Nieuws- en advertentieblad voor Nederlandsch Guyana
Paramaribo, 1904-1906
U/D: A.V. Juda

Pipel ala dee. Dagblad
Paramaribo, 1980

Reveille. Ochtendblad voor Suriname
Paramaribo, 1949-1950
U/H: F. de Rooy
D: H. van den Boomen

De Rijstbode
Nieuw-Nickerie, 1960-1961
U/H: L. van Sprang

Signaal. Algemeen Dagblad voor de Republiek Suriname
Paramaribo, 1978-1979-
U: NV General Press and Communications (GEPCO)
H: H. Keerveld

De Surinaamsche Bode. Koloniaal Nieuws- en advertentieblad
Paramaribo, 1901-1917
U/D/H: Th.J.F. Valois Smith

Surinaamsche Courant [I]
Paramaribo, 1790-1795
U/D: Wed. Tresfon jr. (gedrukt bij J.P. Lemmers)

Surinaamsche Courant [II]
Paramaribo, 1804-1817
U/D: J. Voegen van Engelen (-1804); L.E.A. Heyman (1804); C.J. Karsseboom (1805-1808); A.T. Bordas en Comp (1808-1809); P.L. de Rives (1809-1810); H.J.G. Serres (1810-1817)

Surinaamsche Courant [III]
Paramaribo, 1814-1842
U/D: C.J. Fuchs (1814-1825); Erven C.J. Fuchs (1825-1836); J.L. Fuchs (1836-1840); Fuchs en Camps (1840-1842)

Surinaamsche Courant [IV]
Paramaribo, 1818-1843
U/D: Gezusters Serres

Surinaamsche Courant [V]
Paramaribo, 1828-1847
U/D: J.J. Engelbrecht

Surinaamsche Courant [VI]
Paramaribo, 1830-1843
U/D: Erven J. Brink
Voortzetting van: *Surinaamsche Krant* (Paramaribo, 1829-1830)

Surinaamsche Courant [VII]. *Gouvernements Advertentie Blad*
Paramaribo, 1848-1885
U/D: J.J. Engelbrecht (1848-1849); J.C. Muller Az. (1849-1879); Erven J.C. Muller Az. (1879-1885)
Voortgezet als: *Surinaamsche Courant* [IX] (Paramaribo, 1885-1888)

Surinaamsche Courant [VIII]. *Letterkundig Dagblad*
Paramaribo, 1835-1841-
U/D: Fuchs & Co.
Voortzetting van: *Nieuwe Surinaamsche Courant en Letterkundig Dagblad* (Paramaribo, 1834)

Surinaamsche Courant [IX]
Paramaribo, 1885-1888
U/D: Erven J.C. Muller Az. (1885-); J.L. Engelbrecht
Voortzetting van: *Surinaamsche Courant* [VII], *Gouvernements Advertentie Blad* (Paramaribo, 1848-1885)
Voortgezet als: *Guiana. Nieuws- en Advertentieblad* (Paramaribo, 1888-1890-)

Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette
Paramaribo, 1805-1814
U/D: Engelbrecht en Comp. (1805-); Rens & Comp. (-1808-); Rens & Soulage (-1811); Rens & Fuchs (1812-1813); C.J. Fuchs (1814)

Surinaamsche Courant en Algemeene Nieuwstijdingen
Paramaribo, 1797-1805
U/D: W.W. Beeldsnijder; Jul. Engelbrecht

Surinaamsche Krant
Paramaribo, 1829-1830
U/D: C.J. Fuchs
Voortzetting van: *De Geprivilegeerde Surinaamsche Courant* (Paramaribo, (1811-1829)
Voortgezet als: *Surinaamsche Courant* [VI] (Paramaribo, 1830-1843)

De Surinaamsche Nieuwsvertelder
Paramaribo, 1785-1793
U/D: W.H. Poppelmann (1785-1792); W.W. Beeldsnijder (1792-1793)

De Surinaamsche Telegraaf
Paramaribo, 1837-1839
U: Coronel
D: A. Lyons en H. Piza; D. Coronel; Coronel & Co.
Voortgezet als: *De Telegraaf* (Paramaribo, 1839-1843)

Suriname. Dagblad
Paramaribo, 1864

Suriname. Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad (diverse ondertitels)
Paramaribo, 1871-1971
U: J. Morpurgo; Erven J. Morpurgo; Erve A.L.G. de Randamie; Joh. H. Wijngaarde; P. Wijngaarde
D: J. Morpurgo; Erven J. Morpurgo; J.H. Oliviera; De Tijd; D.A.G.
H: A.C. Wesenhage; A.H. Granada; D.S.G. Morpurgo; H.J. van Ommeren; P.A. May; A.A. Dragten; J.H. Wijngaarde; P. Wijngaarde
Voortzetting van: *Koloniaal Nieuwsblad* (Paramaribo, 1848-1870)

De Surinamer. Nieuws- en advertentieblad (diverse ondertitels)
Paramaribo, 1894-1955
U/D: J. Timmerman (1894-1913); R. Randag (1913-1931); A. Claessens (1931-1935);

L. Smeur (1935-1938); H. van den Boomen (1938-1955)
H: P. van Esch; J. Walle; A. Verheggen; N. Govers; St. Kuypers; A. Verschure; J. Willebrands
Szun-Lam Ngit Pao (Dagblad Suriname, in het Mandarijnenchinees: *Xunnan Ribao*)
Paramaribo, 1972-1994-
U: Kong Ngie Tong Sang

De Telegraaf
Paramaribo, 1839-1843
D: H. Piza en D. Coronel (1839-1841); Alexander Lyons (1841-1843)
Voortzetting van: *De Surinaamsche Telegraaf* (Paramaribo, 1837-1839)

De Tijd. Surinaams Ochtendblad
Paramaribo, 1952-1957
U: O.C. Marcus; E.J. van Kempen
D: O.C. Marcus (Drukkerij De Tijd); P. Wijngaarde
H: F.L. de Rooy; C. Tjong Akiet

Times of Suriname
Paramaribo, 2003-lopend
U: D. Sardjoe
D: Times of Suriname
H: N. Ramcharan (2003-2004); Dennis Samson (redactiecoördinator)

De Volksbode
Paramaribo, 1890-1892
U: Vereeniging tot Exploitatie van het blad Volksbode
D: B. Heijde; J.M.S. Tafares

De Volksbode. Onafhankelijk dagblad voor Suriname
Paramaribo, 1969-1970-

Volkskrant. Onafhankelijk Volksdagblad van de Republiek Suriname
Paramaribo, 1976-1980
U/H: Paulus Mungra
Voortzetting van: *De Volkskrant* (Paramaribo, 1974-1975, weekblad)

Volksvriend [dagblad]
Paramaribo, 1864

Vrije Stem
Paramaribo, 1969-1982
U/H: W.H. Lionarons
D: Drukkerij Lionarons
Voortzetting van: *(de) Vrije Stem. Waarin opgenomen Het Handelsblad. Onafhankelijk weekblad voor Suriname* (Paramaribo, 1960-1969)

de Ware Tijd. Onafhankelijk dagblad
Paramaribo, 1957-lopend
U: C. Tjong A Kiet, C. Jong Tjien Fa; S. Jong Tjien Fa
D: Drukkerij Srenang; Drukkerij de Ware Tijd
H: C. Tjong A Kiet, C. Jong Tjien Fa (1957-1960); L. Morpurgo (1960-1996); N. Ramcharan (1996-2003); D. Truideman (2005-2006); R. Carot (redactiecoördinator, 2007)

Weekelyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant
Paramaribo, 1774-1790
U/D: W.J. Beeldsnyder Matroos; Nicolaas Vlier; wed. N. Vlier; wed. J. Tresfon jr.

Weeklyksche Surinaamsche Courant
Paramaribo 1793-[1797]
U/D: W.W. Beeldsnyder [ter Gepriviligeerde Drukkery der Edele Directie en 't Land]

De West. Dagblad uit en voor Suriname
Paramaribo, 1909-lopend
U/H: W. Kraan; D.G.A. Findlay; G. Findlay
D: J.H. Oliviera; Drukkerij D.A.G. (M.J. de Vries); Drukkerij De West (D.G.A. Findlay)

De Westerling. Nieuws- en Advertentieblad
Paramaribo, 1906
U/H: C.E. Gabriel

De West-Indiër. Dagblad toegewijd aan de belangen van Nederlandsch Guyana
Paramaribo, 1863-1898
U: A.L.G. de Randamie (1863-1873); Vanier (1873-1897); Labad & Zoon (1897-1898)
D: Vanier & Co.; Labad & Zoon
H: A.L.G. de Randamie; F.W. Determan; W.J. Labad
Voortzetting van: *Surinaamsch Weekblad* (Paramaribo, 1847-1862)

Lijst van afkortingen

ABC	Ampie's Broadcasting Corporation
ABO	Algemene Bond van Overheidspersoneel
AFP	Agence France Press
AHKCO	Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs
Alcoa	Aluminum Company of America
ANETA	Algemeen Nieuws- en Telegraaf Agentschap
ANP	Algemeen Nederlands Persbureau
AP	Associated Press
AVROS	Algemene Vereniging Radio Omroep Suriname
BBC	British Broadcasting Corporation
BOMIKA	Bond van Militair Kader
BVD	Basispartij voor Vernieuwing en Democratie
BVN	Het Beste van Vlaanderen en Nederland
C-47	Centrale-47
CAB	College van Algemeen Bestuur
CAMWORK	Caribbean Association of Media Workers
CCK	Comité Christelijke Kerken
CCS	Cultureel Centrum Suriname
CESWO	Centrum voor Economisch en Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek
CIA	Central Intelligence Agency
CIVD	Centrale Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
CKC	C. Kersten & Co.
CLO	Centrale van Landsdienaren Organisaties
CNN	Cable News Network
DA'91	Het Democratisch Alternatief 1991
DJF	Democratisch Jongeren Front
DNP2000	Democratisch Nationaal Platform 2000
DSN	*De Surinaamsche Nieuwsvertelder*
DVF	Democratisch Volks Front
EBG	Evangelische Broedergemeente
ENWI	*Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* (1914-1917)
EvS	*Encyclopedie van Suriname* (1977)
dWT	*de Ware Tijd*
FAL	Federatie van Agrariërs en Landarbeiders
FELAP	Federación Latinoamericana de Periodistas (Federatie van Latijns-Amerikaanse journalisten)
GPD	Gouvernements Persdienst

HDC	Het Dienstencentrum
HKW	*Het Koloniaal Weekblad*
HPP	Hernieuwde Progressieve Partij
IISG	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
IOL	Instituut voor de Opleiding van Leraren
IPS	Internationaal (Interlokaal) Persbureau Suriname
IPS	Inter Press Service
KITLV	Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde
KTPI	Kaum Tani Persatuan Indonesia (1948) resp. Kerekunan Tulodo Pranatan Inggil (1987)
LIC	Low Intensity Conflict
MLCS	Marxistisch-Leninistisch Centrum Suriname
NA-NL	Nationaal Archief (Den Haag)
NA-SR	Nationaal Archief (Paramaribo)
NBS	Nationalistische Beweging Suriname
NDP	Nationale Democratische Partij
NJB	Nationale Jongeren Beweging
NMR	Nationale Militaire Raad
NPK	Nationale Partij Kombinatie
NPS	Nationale Partij Suriname
NVD	Nationale Voorlichtingsdienst
NWIG	*Nieuwe West Indische Gids / New West Indian Guide*
OSKOM	Organisatie van Surinaamse Kommunisten
OSV	Organisatie van Surinaamse Vrouwen
OT	*Onze Tijd*
PAJ	Journalistenvereniging van Jamaica
PALU	Progressieve Arbeiders en Landbouwers Unie
PBP	Progressieve Bosneger Partij
PL	Pertjaja Luhur
PM	Persmuseum (Amsterdam)
PNP	Progressieve Nationale Partij
PNR	Partij van de Nationalistische Republiek
PPP	Progressieve Politieke Partij
PS	Partij Suriname
PSV	Progressieve Surinaamse Volkspartij
PWO	Progressieve Werknemers Organisatie
Radika	Radio Dihaat ke Awaash (Stem van het District)
Rani	Radio Nickerie
Rapar	Radio Paramaribo
RBN	Rapar Broadcasting Network
RNW	Radio Nederland Wereldomroep
RPD	Regerings Publiciteitsdienst
RSI	Radio Suriname Internationaal
RTC	Ronde Tafel Conferentie
RVDS	Regeringsvoorlichtingsdienst Suriname
RVP	Revolutionaire Volks Partij
SAWO	Surinaamsche Algemene Werkers Organisatie

SDP	Surinaamse Democratische Partij
Sf	Surinaamse gulden
SIV	Surinaamsche Immigranten Vereeniging
SJK	Surinaamse Journalisten Kring
SKM	Surinaamse Krijgsmacht
SNA	Surinaams Nieuws Agentschap
SOG	Surinaams Onderwijzers Genootschap
SPA	Surinaamse Partij van de Arbeid
SPS	Socialistische Partij Suriname
SRD	Surinaamse dollar
SRI	Sarekat Rakjat Indonesia
SRS	Stichting Radio Omroep Suriname
STVS	Surinaamse Televisie Stichting
Suralco	Suriname Aluminum Company
SVJ	Surinaamse Vereniging van Journalisten
TRIS	(Nederlandse) Troepenmacht in Suriname
ULO	Uitgebreid Lager Onderwijs
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UPI	United Press International
VAK	Verenigde Assurantiekantoren
VDP	Verenigde Democratische Partij
VHP	Verenigde Hindoestaanse Partij (1949), resp. Verenigde Hindoe Partij (1951), Vatan Hitkari Partij (1966) en Vooruitstrevende Hervormingspartij (1973)
VPM	Vereniging van Progressieve Mediawerkers
VSB	Vereniging Surinaams Bedrijfsleven
WIC	West-Indische Compagnie
WIG	*West Indische Gids*
WINIED	Wim Noordegraaf (WI), Nita Ramcharan (NI) en Edward Troon (ED)
WIP	*West Indisch Plakaatboek* (1973)
WSC	*Weeklyksche Surinaamsche Courant*
WWSC	*Week(e)lyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant*

Personen en titelregister

25 Februari *105, 162, 163, 165, 166, 169, 172, 173, 174, 186, 194, 195, 196, 197, 198, 263, 268, 269*

A

Abdullahkhan, Joyce *241*

Ajodhia, Jules *224*

Aktueel *128, 153, 154, 277*

Algemeen Nieuws- en Advertentieblad *46, 277*

Arron *118, 119, 136, 141, 142, 146, 149, 151, 152, 154, 157, 159, 161, 162, 164, 167, 171, 173, 175, 190, 191, 195*

B

Bagijn, Karel *217*

Banier van Waarheid en Recht *56, 67, 68, 85, 125, 277*

Bedacht, Rudy *129, 130, 133*

Beeldsnijder, Wolphert Jacob *27, 28, 32, 258, 273, 282*

Beeldsnyder Matroos, Wolphert Jacob *17, 18, 21, 22, 23, 32, 256, 284*

Beer, Sara Johanna de *21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 35, 256, 257*

Behr, Bram *137, 143, 172, 176, 178, 181, 183, 203, 267, 268, 269, 279*

Beyer, Noraly *199*

Bibaz, S. *279*

Bie, Dick de *137, 186, 202, 239, 280*

Binnendijk, Chandra van *5, 6, 13, 169, 174, 178, 179, 191, 195, 201, 248, 268, 269, 270, 271*

Binnenlandse Surinaamsche Courant

Boomen, H. van den *62, 64, 91, 98, 262, 273, 280, 283*

Bordas, A.T. *29, 30, 281*

Bos Verschuur, Wim *96, 104, 105, 108, 109, 111, 265, 273*

Bouterse, Desi *13, 158, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 173, 175, 176, 177, 179, 184, 189, 190, 197, 199, 204, 208, 209, 210, 213, 214, 216, 217, 224, 225, 226, 227, 244, 248, 268, 269, 274*

Breeveld, Hans *5, 12, 122, 135, 247, 265, 266, 270, 273*

Brink, Erven J. *43, 278, 281*

Brink, J. *29, 30, 35, 40, 43, 260, 278, 281*

Brouwn, Charles *28, 278*

Bruma, Eddy *118, 141, 151, 164, 175*

Brunswijk, Ronnie *170, 189, 213, 216, 269*

C

Caffe, A. *96*

Cameron, Henry *5, 12, 151, 158, 236, 248, 268, 270*

Cardénas, Oswaldo *203*

Carrot, R. *218*

Chang, Charles *233*

Chin A Foeng, Jules *143, 201*

Chin A Sen, Henk *165, 166, 167, 168, 170, 174, 175, 176, 177, 189, 199*

Chung Fa Dagblad *172, 270, 278*

Claessens, A. *56, 85, 86, 282*

Cooman, Guno *174, 179, 200, 202*

Coronel, D. *40, 282, 283*

D

Daal, Cyrill *179, 183, 203, 269*

Daal, P. *68*

Dagblad Suriname *91, 133, 138, 214, 218, 229, 230, 235, 236, 237, 239, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 270, 271, 278, 283*

De Nieuwe Tijd *119, 127, 279*

De Tijd *7, 12, 49, 87, 119, 127, 151, 156, 159, 164, 245, 253, 265, 282, 283*

Defares, John *218*

Derby, Fred *156, 184, 217, 269*

Dew, Edward *111, 266, 273*

Dobru, R. (=Robin Ravales) *130, 135, 136, 203*

Doedel, Louis *83, 84*

Doelwijt, Henk *146, 217, 222, 223*

Doelwijt, Thea *130, 133, 135, 136, 138, 266*

Donner, Johan *174, 179*

Dragten, A.A. *66, 85, 86, 282*

Driest, P. van *27, 29*

E

Eersel, Hein *116, 118, 253, 267*

Egger, Jerome *5, 12, 89, 247, 260, 261, 265, 270, 273*

Emanicpatie Courant, De

Engelbrecht, J.L. *282*

Engelbrecht, Johannes Julius *35, 40, 43, 259, 260, 281, 282*

Engelbrecht, Jul.C.O. *28, 29,*

Esseboom, J. *143*

F

Ferrier, Deryck *6, 13, 219, 248, 270, 295*

Ferrier, Johan *127, 169, 175, 268*

Findlay, David *61, 90, 91, 105, 107, 109, 120, 121, 124, 131, 152, 171, 174, 177, 214, 221, 248, 265*

Findlay, Edward *62, 184, 214, 269*

Findlay, George *219, 222, 250*

Freitas, Luciën de *221*

Friderici, J.F. *31, 32*

Fuchs, C.J. *29, 40, 43, 44, 46, 259, 260, 281*

Fuchs, Erven C.J. *49, 281*

G

Gabriel, C.E. *284*

Gazette de Surinam *28, 278*

Geprivilegeerde Surinaamsche Courant *30, 40, 259, 260, 262, 278, 282*

Gessel, Eugène A. *118, 266*

Gobardhan-Rambocus, Lila *5, 12, 55, 262, 270, 295*

Goede Tijding *56, 57, 72, 262, 263, 278, 280, 289*

Gouvernements Blad *48, 261, 262*

Guda, Trudi *195, 197*

H

Haagstam, Nafis *133, 146*

Haakmat, André *165, 170, 177*

Haaren, F.L.J. van *68, 87*

Hart, Denise de *195*

Heemstra, A.J.A.A. baron van *66, 77, 78, 81*

Heidweiller, Heinrich *116, 210*

Hering, Georg *165, 188*

Herrenberg, Henk *131, 207, 208, 209, 266*

Heyde, H.B. *56, 57, 59, 68, 277, 278, 280*

Heyman, L.E.A. *28, 29, 258, 281*

Hoekstra, Cornelis Atses *56, 57, 59, 118, 280*

Hofwijk, Renwich *61, 177, 222*

Hoost, Eddy 159, *183*

Hupsel, Roué *135*

J

Jharap, Eddy *137, 228, 267, 273*

Jong Tjien Fa, Cyrill *127, 194*

Jong Tjien Fa, Steve *243, 244, 246, 270, 271*

Joseph, Werner 129

Juda, A.V. *280*

Judell sr., Ab

Juliana, koningin *108*

K

Kamperveen, André *159, 165, 174, 181, 183*

Kamperveen, Johnny *248*

Kanter, Philippus de *37, 43*

Karamat Ali, Achmed *130, 191*

Karg, Cyrill *146, 147, 172, 181, 183, 184, 197, 203, 233, 280*

Karsseboom, C.J. *90, 281*

Keerveld, Humphrey *135, 137, 143, 154, 176, 177, 267, 268, 280*

Kempen, Michiel van *18, 21, 24, 25, 27, 40, 154, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 265, 266, 267, 268, 274, 275*

Kerkbode *146, 172, 192, 235*

Kielstra, Johannes *61, 100, 102, 103, 104, 105, 109, 275*

King, John *222*

Klaveren, Frans van *217*

Koloniaal Nieuwsblad *40, 56, 90, 127, 279, 282*

Kolonist, De *43, 260, 279*

Kom, Anton de *68, 86, 87, 88, 247, 265, 295*
Kompas *218, 233, 234, 236, 247, 290, 296*
Koninck, Marc De *7, 9, 13, 243, 253, 270, 296*
Kraag, Johan *217, 224, 266*
Kraan, William *59, 61, 82, 85, 86, 100, 120, 125, 262, 265, 266*
Kross, Rudie *136*

L

Labad, W.J. *56, 284*
Lachmon, Jagernath *120, 142, 171, 216*
Leeuwin, Wilfred *104, 218*
Lemmers, J.P. *27, 28, 281*
Lemmers, N.C. *20, 21*
Letterkundige Uitspanningen *20, 25, 256, 258, 274*
Levens, Alphons *135, 137, 236*
Libertador Ellis, Theophilus *57*
Lichtveld, Lou (ps: Albert Helman) *110, 111*
Lie Pauw Sam, Ruben *135, 137, 267*
Lim A Po, F.H.R. *100, 110, 123, 253, 254*
Lionarons, Wilfred *131, 152, 171, 175, 183, 194, 203, 214*
Lyons, Alexander *282, 283*

M

Makandra *172, 208*
Makka *96, 98*
Manifest *119, 139, 143, 176*
Marcus, J.C. *276*
Marcus, O.C. *90, 96, 283*
Mauricius, Jan Jacob *17*
May, P.A. *56, 65, 68, 70, 85, 86, 125, 277, 282*
Menckeberg, Stuart *5, 12, 137, 139, 143, 146, 267, 296*
Mijnals, Chas *161, 195, 197, 210*
Mokro *137, 143, 145, 172, 176, 178, 181, 184, 203, 279*
Morpurgo, Alfred *94, 127, 128, 130*
Morpurgo, David *127*
Morpurgo, Jzak
Morpurgo, Leo *40, 92, 127, 128, 152, 171, 175, 176, 194, 197, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 221, 244, 248, 253, 266, 269, 270*
Muller Az., J.C. *40, 42, 43, 277, 281, 282*
Muller, J.H.G. *277*
Mungra, I.S. *94*
Mungra, Paulus *137, 154, 171, 283*

N

Naarendorp, Edward *137, 146, 174, 178, 179, 187, 200, 201, 203, 206, 210, 269*
Naarendorp, Michael *195, 197*
Nassy, David de Isaac Cohen *21*
Nepveu, Jan *15, 17, 255*
Nieuw Suriname *96, 98, 99, 112, 119, 120, 122, 124, 125, 129, 138, 265, 266, 279, 280*
Nieuwe Surinaamsche Courant *56, 57, 58, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 82, 260, 262, 263, 279, 281*

Nieuws, Het *20, 40, 50, 70, 93, 94, 115, 119, 127, 128, 187, 200, 207, 209, 233, 244, 280*
Noordegraaf, Wim *189, 215, 287*

O

O'Ferrall, R.A.P.C. *59, 280*
Oliviera, J.H. *56, 59, 61, 91, 94, 277, 282, 284*
Omhoog *90, 119, 128, 146, 172, 224, 225, 233*
Ommeren, Harry J. van *56, 65, 66, 96, 110, 111, 127, 276, 278, 282*
Onderwijs, Het *77, 78, 80, 94, 263*
Onze Tijd *119, 125, 126, 133, 138, 146, 149, 266, 267, 286*
Onze West *46, 56, 57, 59, 60, 74, 77, 80, 81, 82, 87, 263, 264, 265, 278, 280*
Ooft, Benny *130*
Ooft, Coen *116, 141, 151*
Orie, Henri *239*

P

Parabirsing, Robby *233*
Paramaribo Post *233*
Parbode *218, 219, 233, 248, 270, 271*
Pengel, Frits *129, 188, 210, 266, 267*
Pengel, J.A. (Jopie) *96, 98, 99, 108, 110, 111, 119, 120, 122, 123, 125, 129, 130, 131, 133, 138, 139, 141, 142, 188, 210, 245, 265, 266, 267, 273, 279*
Pierkhan, Faried *218, 229, 243, 247, 270*
Pierkhan, R. *269*
Pinas, Humbert *177, 179, 201*
Pinto, A.J. *278*
Pipel *137, 139, 140, 146, 148, 149, 172, 184, 267, 268, 280, 296*
Piza, H. *282, 283*
Poppelmann, Willem Hendrik *21, 23, 257*
Prade, Hans *146*
Protestantenblad *57, 77, 233, 263*

R

Rahman, Leslie *137, 181, 183, 197, 199*
Ramcharan, Nita *13, 128, 169, 173, 210, 215, 216, 218, 221, 231, 233, 241, 244, 246, 247, 248, 249, 253, 268, 269, 270, 287, 296*
Ramlakhan, Maurits *96, 120*
Randag, R. *56, 282*
Randamie, A.L.G. de *41, 42, 46, 53, 56, 259, 260, 282, 284*
Redmond, Ph.J. *278*
Rens, Just *122*
Rens, L.J. *29, 258*
Reveille! *98*
Rijsdijk, Elvira *233*
Rives, P.L. de *29, 281*
Rode Surinamer *119, 137, 139, 142, 143, 268, 296*
Roos, Paul François *21, 25, 274*
Rooy, Fernand L. de *127*
Rosario, Robin *221*
Rusland, Harold *143*

S

Samson, Dennis *218, 221, 243, 245, 270, 283*

Samson, Guillermo *239*

Sanches, Peter *216, 253, 269*

Sanders, Theo de *74, 84*

Sankatsing, Glenn *188, 209*

Sardjoe, Dilip *218, 231, 250*

Sarucco, J.C. *56, 68*

Saturdagsche Courant van Nieuws, *26, 27*

Smaak en Vernuft *26, 27*

Schaick, Cornelis van *50*

Schneiders-Howard, Grace *87, 265*

Schouten, Hendrik *28, 32*

Sedney, Jules *116, 118, 141, 239*

Serres, Catharina Louisa, zie: Serres, Gezusters Serres, Gezusters *40*

Serres, H.J.G. *29*

Serres, Henriette Isabella, zie: Serres, Gezusters *29, 30, 35, 40, 43, 46, 47, 49, 260, 281*

Sidoel, Stanley *221*

Signaal *103, 154, 280*

Slagveer, Jozef *135, 136, 152, 165, 166, 171, 174, 181, 183, 195, 248*

Smeur, L. *56, 283*

Snijders, Armand *233, 270*

Sno, Johan *128*

Soekra, Vidjay

Soekra, Vincent *221*

Soemita, Willy *141, 159, 171, 227*

Somohardjo, Paul *152, 189, 226, 248*

Sonde Spikri *146, 147, 172, 181, 184, 197*

Soulage, A. *28, 29, 258*

Sprang, L. van *280*

Stipriaan, Alex van *15*

Sumter, Archie *8, 9*

Surinaamsch Weekblad *41, 42, 50, 53, 259, 284*

Surinaamsche Artz *25, 28, 275*

Surinaamsche Bibliotheek *28*

Surinaamsche Courantt *26, 27, 28, 29, 30, 33, 35, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 82, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 277, 278, 279, 281, 282, 284, 287*

Surinaamsche Courant / The Surinam Gazette *28, 29, 30, 258, 259, 282*

Surinaamsche Courant en Algemeene Nieuwstijdingen *28, 282*

Surinaamsche Courant en Gouvernementsblad

Surinaamsche Nieuwsvertelder, De *19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 256, 260, 282, 285*

Surinaamsche Rhapsodist *25*

Surinaamsche Spectator, De *21, 31*

Suriname *37-296*

Surinamer, De *40, 56, 62, 63, 64, 68, 70, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 111, 112, 113, 119, 138, 262, 263, 264, 282*

Surinfo *172, 179, 202*

T

Teenstra, Marten Douwes *35, 43*

Telegraaf, De *40, 282, 283*

Teutsches Wochenblatt für Surinam *28*

Times of Suriname *214, 218, 229, 231, 232, 235, 237, 239, 243, 244, 245, 246, 249, 250, 271, 283, 296*

Timmerman, J. *56, 282*

Tjoe Ny, Ronald *253*

Tjong A Kiet, Celsius *127, 163, 186*

Trefossa (Henny de Ziel) *118, 130*

Tresfon jr., Jsaac *22, 23*

Troon, Edward *215, 218, 233, 287*

Truideman, Desi *135, 218, 222*

V

Valois Smith, Th.J.F. *281*

Venetiaan, Ronald *213, 224, 267*

Verheggen, A. *283*

Vernooij, Joop *199*

Vlier, Nicolaas *18, 22, 256*

Vlugt, Ingrid de *199, 216*

Voegen van Engelen, Jacob *21, 28, 29, 258, 275, 281*

Volkskrant *137, 154, 155, 189, 193, 215, 283*

Volksstem, De / Het Volk *96, 98, 108, 120, 121, 265, 266*

Vries, Ellen de *6, 9, 13, 253, 269, 270, 297*

Vrije Stem *119, 128, 129, 130, 131, 132, 138, 146, 152, 154, 156, 157, 160, 161, 163, 171, 172, 175, 177, 180, 181, 184, 191, 192, 194, 199, 202, 203, 205, 214, 221, 267, 268, 269, 283, 295*

W

Waakt! Oen Wiekie! *96, 97*

Waaldijk, Eugène Th. *129*

Wagenaar, Leonoor *219, 233, 248*

Walle, Johan van de *94, 283*

Waller, Th. *109, 266*

Ware Tijd, de (dWT) *7, 42, 92, 119, 127, 128, 135, 138, 152, 154, 156, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 167, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 181, 182, 184, 185, 186, 192, 194, 197, 199, 200, 203, 206, 207, 210, 214, 215, 216, 217, 218, 221, 224, 227, 231, 233, 235, 236, 237, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 250, 266, 268, 269, 270, 275, 284, 285, 295, 296*

Weduwe J. Tresfon jr., zie: Beer, Sara Johanna de *18, 22, 23*

Weduwe N. Vlier, zie: Beer, Sara Johanna de *18, 22*

Weeklyksche Surinaamsche Courant (WSC) *27, 28, 258, 284, 287*

Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant, De (WWSC) *10, 16, 17, 18, 19*

Weidmann, J.L. *117, 120*

Wesenhage, A.C. *56, 282*

West, De *42-296*

West-Indiër, De *12, 42, 52, 53, 54, 56, 64, 66, 71, 75, 259, 262, 263, 284*

Wichers, Jan Gerard *20, 22, 24, 257*

Wijdenbosch, Jules *213, 227*
Wijdenbosch, Robert *202, 248*
Wijngaarde, Joh.W. *56, 68, 91, 282*
Wijngaarde, Percy *91, 120, 127, 133, 135, 266, 282, 283*
Wilhelmina, koningin *89, 103*
Wilkens, Unico *2, 27, 257, 258*
Wilkens, Willem (Wilco?) ieter *27, 28, 257*
Willebrands, J. *92, 283*
Willem III, koning *95*
Willem V, stadhouder *31*
Willemsen, Glenn *50*
Winkels, Willem E.H. *50, 53, 262*
Wolbers, Julien *46, 50*
Wolf, S.W. *133*

Z

Zschussen, J.A.
Zweep, De *96, 109*

Over de auteurs

Chandra van Binnendijk (1953) studeerde journalistiek in Utrecht. Ze werkt in Suriname als freelance redacteur en researcher voor documentaires. Vanaf 1977 was ze actief als journalist en redacteur bij diverse Surinaamse kranten, een nieuwsagentschap en een internationaal radiostation. Ook was ze twaalf jaar lang correspondent voor diverse Caribische radiostations en persbureaus. Ze was co-redacteur van drie boekuitgaven van het Koninklijk Instituut voor de Tropen in Amsterdam: *Sranan, cultuur in Suriname* (1992), *Twintig jaar beeldende kunst in Suriname, 1975-1995* (1995) en *Beeldende kunst in Suriname, de twintigste eeuw* (2000).

Hans Breeveld (1950) studeerde politicologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Na zijn studie keerde hij terug naar Suriname, waar hij na enkele jaren stafmedewerker te zijn geweest docent werd aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname. In november 2000 promoveerde hij aan die universiteit op *Jopie Pengel 1916-1970*, een biografie van Johan Adolf Pengel, een van de invloedrijkste politici die Suriname heeft gekend.

Henry E. Cameron betrad de journalistiek in 1951 als leerling-verslaggever van *Suriname*. In 1963 vertrok hij naar Nederland en volgde daar opleidingen sociale pedagogiek en public relations. Tevens was hij correspondent van *de Vrije Stem*. Terug in Suriname werd hij voorlichter bij de overheid en later hoofd van de Regerings Publiciteitsdienst. In die hoedanigheid fungeerde hij in de begindagen van Bouterse als chef van de Persdienst van de Nationale Militaire Raad. Na een meningsverschil werd hij chef voorlichting van de Universiteit van Suriname. Na de decembermoorden van 1982 werd hij hoofd voorlichting van respectievelijk de ministeries van Openbare Werken en van Regionale Ontwikkeling. Momenteel is hij sinds drie jaar eindredacteur van het *Dagblad Suriname*. Daarnaast is hij columnist bij dagblad *De West*.

Jerome (Jerry) Egger (1956) studeerde geschiedenis en Engels aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL) in Paramaribo. Dankzij een Fulbright-beurs behaalde hij zijn masterstitel aan de Tulane University in New Orleans in de Verenigde Staten. Momenteel is hij verbonden aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname en het IOL. Hij werkte onder meer mee aan de *Geschiedenis van Suriname* (Zutphen 1998). Voorts publiceert hij regelmatig in enkele tijdschriften en in *de Ware Tijd* over Surinaamse en Caribische geschiedenis en over Caribische literatuur. Hij is bezig met het afronden van zijn PhD aan de Florida International University in Miami.

Deryck Ferrier (1933) is landbouwkundig ingenieur en socioloog, afgestudeerd aan de Universiteit van Wisconsin in de Verenigde Staten. Hij is directeur van het Centrum voor Economisch en Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek in Paramaribo. Als socioloog was hij betrokken bij diverse studies ter voorbereiding van programma's en projecten voor sociaal-economische ontwikkeling. Daarnaast doet hij sociaal-historisch onderzoek naar de evolutie van de Surinaamse samenleving vanaf 1873.

Lila Gobardhan-Rambocus (1948) studeerde Nederlands en algemene taalwetenschap. In 2001 promoveerde zij aan de Universiteit Leiden op het proefschrift *Onderwijs als sleutel tot maatschappelijke vooruitgang. Een taal- en onderwijsgeschiedenis van Suriname, 1651-1975*. Momenteel is zij docent en opleidingscoördinator Nederlands aan het Instituut voor de Opleiding van Leraren te Paramaribo. Zij schrijft over Surinaamse talen, cultuur en onderwijs.

Marc De Koninck (1946) is zelfstandig journalist, journalistiek coach en voormalig correspondent voor de VNU-dagbladen in Den Haag, Brussel en Washington.

Stuart Menckeberg (1945) studeerde electrotechniek aan de HTS in Eindhoven. Daarna keerde hij terug naar Suriname en werkte in dienst van 's Lands Telegraaf- en Telefoondienst aan de modernisering van het telefoonnet. In de jaren zeventig was hij medewerker van het blad *Rode Surinamer*. Tijdens de staking van 1973 was hij tevens actief als fotograaf voor het vakbondsorgaan *CLO-bulletin*. In 1975 was hij een van de oprichters van het weekblad *Pipel*, waarvan hij redacteur en later hoofdredacteur was, totdat het blad eind 1982 door een verschijningsverbod getroffen werd.

Francien Petiet (1977) studeerde Nederlands aan de Universiteit van Amsterdam. Sinds 2004 is ze als promovendus verbonden aan de leerstoel Moderne Nederlandse Letterkunde van die universiteit. In dat kader doet ze onderzoek naar de constructie van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis in de eerste helft van de negentiende eeuw. Daarnaast is ze redacteur van *Neder-L*, elektronisch tijdschrift voor de neerlandistiek.

Nita Ramcharan (1958) is journalist. Ze was hoofdredacteur van het tijdschrift *Kompas* (1995-1996), van het dagblad *de Ware Tijd* (1996-2002) en van het dagblad *Times of Suriname* (2003-juni 2004). Vanaf de oprichting in juli 2004 tot eind 2007 was ze eindredacteur van het Surinaamse Jeugdjournaal. Ze was eindredacteur en presentator van het populaire actualiteitenprogramma *Suriname Vandaag*. Ze is docent onderzoeksjournalistiek en ethiek aan de Academie voor Hoger Kunst- en Cultuuronderwijs in Paramaribo. Voorts is ze tweede vice-voorzitter van de Caribbean Association of Media Workers en directeur/mede-eigenaar van het mediabedrijf Network Star Suriname.

Angelie Sens (1960) is cultuur- en pershistoricus en sinds 2002 directeur van het Persmuseum te Amsterdam. Ze studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. In 2001 promoveerde ze op het proefschrift *Mensaap, heiden, slaaf. Nederlandse visies op de wereld rond 1800*. Haar specialismen zijn de achttiende eeuw, slavernij,

kolonialisme, ontwikkelingssamenwerking en uiteraard de geschiedenis van de Nederlandse pers.

Archie Sumter (1936-2006) was journalist. Sumter begon zijn loopbaan in 1960 bij *Het Parool* en was daarna redacteur bij de NTS (NOS-journaal). In 1966 verruilde hij Nederland voor Suriname om pr-functionaris te worden bij Suralco. In 1970, weer terug in Nederland, werd hij voorlichter bij de TH (nu TU) Delft. Van 1973 tot aan zijn vervroegd pensioen in 1996 was Sumter als journalist werkzaam bij de Brabant Pers: *Brabants Dagblad, Eindhovens Dagblad en Het Nieuwsblad van het Zuiden.* In 1974-1975 werd hij toegevoegd aan de Haagse redactie van de Brabant Pers om de onafhankelijkheidsbesprekingen tussen Nederland en Suriname te verslaan.

Ellen de Vries (1958) studeerde massacommunicatie aan de Universiteit van Amsterdam. Ze werkt als zelfstandig journalist voor onder andere *De Journalist* en publiceert regelmatig over Suriname. In 2005 verscheen van haar hand het boek *Suriname na de Binnenlandse Oorlog*. Momenteel werkt ze aan een biografie van de schilderes Nola Hatterman.

Cordaid is een ontwikkelingsorganisatie met een katholieke traditie. Het is de drijvende kracht achter Kinderstem, Mensen in Nood, Memisa en Vastenaktie. Voor Cordaid telt ieder mens. Waarden als respect voor het leven, solidariteit en liefde voor de medemens liggen ten grondslag aan de missie: armoedebestrijding, rechtvaardigheid en vrede in Afrika, Latijns-Amerika, het Midden-Oosten, Centraal- en Midden-Europa en Nederland.
Cordaid financiert ontwikkelingsprocessen en projecten. Tenzij er sprake is van humanitaire noodsituaties voert Cordaid zelf geen projecten uit in ontwikkelingslanden. In plaats daarvan werken we samen met zo'n 1500 lokale ontwikkelings- en welzijnsorganisaties.
Cordaid ontvangt fondsen van de Nederlandse overheid, de Europese Unie en een half miljoen donateurs in Nederland.

Colofon

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van:
In Nederland: Stichting Democratie en Media, Mondriaan Stichting, Cordaid, Stimuleringsfonds voor de Pers, Stichting Humanitair Fonds 1972 en het Persmuseum.
In Suriname: Mr. F.H.R. Lim A Po Stichting.

KIT Publishers
Postbus 95001
NL-1090 HA Amsterdam
E-mail: publishers@kit.nl
Website: www.kit.nl/publishers

Persmuseum
Zeeburgerkade 10
NL-1090 HA Amsterdam
E-mail: info@persmuseum.nl
Website: www.persmuseum.nl

Copyright © 2008
Persmuseum/KIT Publishers – Amsterdam

Redactie
Archie Sumter, Angelie Sens, Marc De Koninck, Ellen de Vries

Eind- en tekstredactie
Angelie Sens, Marc De Koninck, Ellen de Vries, Hansje Galesloot

Vormgeving
Grafisch ontwerpbureau Agaatsz bNO, Meppel

Druk en afwerking
Hightrade, Zwolle

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteur(s).

ISBN 978 90 6832 535 5
NUR 813/694

K'ranti! is het eerste overzichtswerk van de geschiedenis van de gedrukte media in Suriname. De nadruk ligt op de nieuws- en opiniebladen die vanaf 1774 tot nu in Suriname van de drukpers rolden en rollen.
Dit boek is oorspronkelijk een initiatief van Archie Sumter (1936-2006) en Marc De Koninck. Een keur aan vooral Surinaamse auteurs heeft een bijdrage geleverd aan deze geschiedenis van de Surinaamse pers. In tien hoofdstukken worden de belangrijkste ontwikkelingen van de pers in Suriname en haar wisselwerking met maatschappij en politiek voor het voetlicht gebracht. In alle bijdragen wordt de vraag gesteld in hoeverre kranten en tijdschriften in Suriname een onafhankelijk geluid konden of wilden laten horen en hoe breidel en censuur in hun werk gingen. In de epiloog wordt voorzichtig naar de toekomst gekeken.

ISBN 978-9068325355

KIT Publishers

pers museum

Cordaid